

Ὁρθοδοξία Orthodoxia

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ
ORTHODOXIA

Περίοδος Γ΄ 2
3rd Period 2

Απρίλιος – Ιούνιος
April – June
2023

**ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ
ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΗΘΙΚΟΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ
ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ**

ΕΚΔΟΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Α' Έποπτεύουσα Συνοδική Έπιτροπή
Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Πισιδίας κ. Ίώβ, Πρόεδρος
Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Προύσης κ. Ίωακείμ
Καθηγητής κ. Κωνσταντίνος Δεληκωσταντής, Διευθυντής του
Α' Πατριαρχικού Γραφείου
Νικόλαος-Γεώργιος Παπαχρήστου, Διευθυντής του Γραφείου
Έπικοινωνίας και Τύπου
Γραμματεύς: Διάκονος Έπιφάνιος Kamianovych

Β' Διευθυντής Συντάξεως
Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Πισιδίας κ. Ίώβ

Συνεργάται
Έρομόναχος Μελέτιος Στεφανᾶτος
Γεώργιος Όρφανίδης
Νικόλαος-Γεώργιος Παπαχρήστου
Τατιάνα Savina

Γ' Υπεύθυνος εκδόσεως του Περιοδικού
Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Προύσης κ. Ίωακείμ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ

Rum Patrikliği, Dr. Sadık Ahmet Cad. No. 19, 34083 Fatih-İstanbul, TÜRKİYE
Tel: +90 (212) 531.9670
<https://ec-patr.org>

Copyright © 2023 by Ecumenical Patriarchate

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α' – ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΙ ΤΗΣ Α. Θ. ΠΑΝΑΓΙΟΤΗΤΟΣ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ ΕΠΙ ΤΩι ΑΓΙΩι ΠΑΣΧΑ	9
Όμιλία τῆς Α.Θ.Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου κατά τό Τεσσαρακονθήμερον Μνημόσυνον τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Γέροντος Περγάμου κυροῦ Ἰωάννου	13
Address by His All-Holiness Ecumenical Patriarch Bartholomew at the Seminar "Reaction of Churches and Religious Communities to War and Conflict"	19
Όμιλία τῆς Α.Θ.Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου κατά τήν Θεϊάν Λειτουργίαν τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων ..	25
Όμιλία τῆς Α.Θ.Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου κατά τήν Ἀκολουθίαν τοῦ Α' Νυμφίου.....	29
Όμιλία τῆς Α.Θ.Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου κατά τήν Ἀκολουθίαν τοῦ Β' Νυμφίου	33
Όμιλία τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου κατά τήν Ἀκολουθίαν τοῦ Γ' Νυμφίου	37
Όμιλία τῆς Α.Θ.Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου κατά τήν Ἀκολουθίαν τῶν Παθῶν	43
Όμιλία τῆς Α.Θ.Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου κατά τήν Ἀκολουθίαν τοῦ Ἐπιταφίου Θρήνου	47
Όμιλία τῆς Α.Θ.Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. κ. Βαρθολομαίου κατά τήν τελετήν τῆς Ἀναστάσεως	51
Όμιλία τῆς Α.Θ.Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου κατά τόν Ἐσπερινόν τῆς Ἀγάπης	55
Discorso di Sua Santità il Patriarca Ecumenico Bartolomeo.....	59
Discorso di Sua Santità il Patriarca Ecumenico Bartolomeo In occasione del conferimento del Dottorato honoris causa della Facoltà Teologica dell'Italia Centrale. Il mondo come sacramento. Una visione teologica della creazione	59
Allocuzione di Sua Santità il Patriarca Ecumenico Bartolomeo Celebrazione ecumenica, Basilica di San Lorenzo – Firenze.....	65
Discorso di Sua Santità il Patriarca Ecumenico Bartolomeo. Guarire le persone e guarire il planeta. La pacificazione e la cura del creato.....	67

Omelia Di Sua Santita' Bartolomeo Arcivescovo Di Costantinopoli – Nuova Roma E Patriarca Ecumenico Durante La Liturgia Eucaristica Nella Cattedrale Di Salerno In Onore Dell'apostolo Ed Evangelista Matteo.....	71
Νουθετήριος Λόγος τῆς Α.Θ.Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου κατά τήν εἰς διάκονον χειροτονίαν τοῦ Ἐντιμ. κ. Μαρίου Τσάτσα	77
Προσφώνησις τῆς Α.Θ.Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου κατά τήν προσκυνηματικὴν ἐπίσκεψιν εἰς Φανάριον τῶν Ἐντιμολογιωτάτων μελῶν τῆς Ἀδελφότητος Ὁφκικιαλίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου «Παναγία ἢ Παμμακάριστος»	81
Ὁμιλία τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. κ. Βαρθολομαίου κατά τήν τελετὴν ἀπονομῆς εἰς Αὐτόν τοῦ τίτλου τοῦ «Εὐκλεοῦς Ἀθηναίου Πολίτη» ὑπὸ τοῦ Δημάρχου Ἀθηναίων Ἐντιμοτάτου κ. Κωνσταντίνου Μπακογιάννη.....	85
Ὁμιλία τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. κ. Βαρθολομαίου κατά τὰ ἐπίσημα ἐγκαίνια τοῦ Πολιτιστικοῦ Κέντρου τῆς Ὁμογενείας καὶ τῆς Ἐκθέσεως «Aziz İstanbul»	89
Ὁμιλία τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. κ. Βαρθολομαίου κατά τὸν ἔσπερινόν τῆς ἑορτῆς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Βαρθολομαίου καὶ Βαρνάβα καὶ τῶν Ἁγίων Πάντων	93
Ὁμιλία τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. κ. Βαρθολομαίου κατά τήν Θεϊαν Λειτουργίαν τῶν Ὀνομαστηρίων Του.....	97
ΜΕΡΟΣ Β' – ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ, ΜΕΛΕΤΑΙ ΚΑΙ ΟΜΙΛΙΑΙ	
Γράμμα τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ. κ. Γεωργίου.....	103
Γράμμα τοῦ Ἐξοχ. Προέδρου τῆς Οὐκρανίας κ. Volodymyr Zelensky	105
Γράμμα τῆς Α. Ἀγιότητος τοῦ Πάπα Ρώμης Φραγκίσκου	106
Γράμμα τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου πρὸς τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου κ.κ. Γεώργιον	107
Γράμμα τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου πρὸς τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου.....	108
Καινον και προσφατον αἰσμα: Ὅσιος Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης: Λύρα τῶν οὐρανίων ᾠδῶν καὶ θεόπνευστον στόμα	110
The activity of the Holy Spirit in other religions and cultures.....	141

"Our common journey" patriarch Bartholomew and the focolare movement 159

Ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σμύρνης κ. Βαρθολομαίου κατὰ τὴν Θρονικὴν Ἑορτὴν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας 179

Ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νεαπόλεως καὶ Σταυρουπόλεως κ. Βαρνάβα κατὰ τὴν Πατριαρχικὴν Θεϊαν Λειτουργίαν ἐν τῇ Ἱερᾷ Πατριαρχικῇ καὶ Σταυροπηγιακῇ Μονῇ Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ 187

Ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σαράντα Ἐκκλησιῶν Ἀνδρέου κατὰ τὴν Πατριαρχικὴν Θεϊαν Λειτουργίαν ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου 195

ΜΕΡΟΣ Γ' – ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον 203

ΑΓΙΑ ΚΑΙ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

Κανονικαὶ Πράξεις- Ἀνακοινωθέντα Πατριαρχικῆ καὶ Συνοδικῆ Πρᾶξις τῆς ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς Ἐκκλησίας κατατάξεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου Α΄, τοῦ ἀπὸ Σόφιας.... 245

Πατριαρχικῆ καὶ Συνοδικῆ Πρᾶξις τῆς ἐν τῷ Ἁγιολογίῳ τῆς Ἐκκλησίας κατατάξεως τοῦ Ὁσίου Γερασίμου τοῦ Ὑμνογράφου, τοῦ Μικραγιαννανίτου 247

Ἀνασυγκρότησις τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου 249

Δευτέρα συνάντησις τῆς 18ης Ὀλομελείας τῆς Διεθνoῦς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου μεταξὺ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ Παγκοσμίου Λουθηρανικῆς Ὁμοσπονδίας. Ἀνακοινωθέν 257

Μικτὴ Διεθνῆς Ἐπιτροπὴ γιὰ τὸν Θεολογικὸν Διάλογο μεταξὺ τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. 15ῃ Ὀλομέλεια. Ἀνακοινωθέν 261

Joint international commission for theological dialogue between the roman catholic church and the orthodox church 15th plenary session 264

Synodality and primacy in the second millennium and today 267

ΙΕΡΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΧΑΛΚΗΣ

Ἡ ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τὴν Ἱερὰν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης 285

Ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Γέροντος Δέρκων κ. Ἀποστόλου, Προέδρου τῆς Ἐφορείας τῆς Ἱ.Μ. Ἁγίας Τριάδος Χάλκης κατὰ τὴν πανήγυριν τοῦ Ναυδρίου αὐτῆς ἐν τῷ Μεγάλῳ Συνοδικῷ τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς 287

Προσφώνησις τοῦ Καθηγουμένου, Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Ἀραβισσοῦ κ. Κασσιανοῦ.....	291
Χαιρετισμὸς Ἐντιμολ. Νικολάου Γ. Ξεξάκη, Προέδρου τῆς Ἑστίας Θεολόγων Χάλκης, Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.....	295
ΜΕΡΟΣ Δ' – ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑΙ	
Μητροπολίτης Γέρον Νικομηδείας Ἰωακείμ (1942-2023).....	299
Ἐπίσκοπος Ἀρίστης Βασίλειος (1939-2023).....	301
ΜΕΡΟΣ Ε' – ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ	303

ΜΕΡΟΣ Α'
ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΙ ΤΗΣ
Α. Θ. ΠΑΝΑΓΙΟΤΗΤΟΣ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ ΕΠΙ ΤΩι ΑΓΙΩι ΠΑΣΧΑ

† ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ
ΕΛΕΩι ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ - ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ
ΠΑΝΤΙ ΤΩι ΠΛΗΡΩΜΑΤΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΧΑΡΙΝ, ΕΙΡΗΝΗΝ ΚΑΙ
ΕΛΕΟΣ
ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΕΝΔΟΞΩΣ ΑΝΑΣΤΑΝΤΟΣ ΧΡΙΣΤΟΥ
* * *

Τιμιώτατοι ἀδελφοί Ἱεράρχαι,

Προσφιλέστατα τέκνα,

Φθάσαντες, χάριτι θεία, τὴν πανσωστικὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου, δι' ἧς κατηργήθη τὸ κράτος τοῦ θανάτου καὶ ἠνεώχθησαν τῷ ἀδαμιαίῳ γένει αἱ πύλαι τοῦ Παραδείσου, ἀπευθύνομεν πᾶσιν ὑμῖν πασχαλίου προσρήσεις καὶ ἐγκάρδιον ἐόρτιον χαιρετισμὸν, ἀναβοῶντες τὸ κοσμοχαρμόσουνον «Χριστός Ἀνέστη!».

Ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, εἰς ὅλας τὰς πτυχάς της, δονεῖται ἀπὸ τὴν ἀνεκλάλητον χαρὰν τῆς Ἀναστάσεως. «Πεῖραν ἀναστάσεως» μαρτυροῦν οἱ ἄθλοι τῶν Ἁγίων καὶ τῶν Μαρτύρων τῆς πίστεως, ἡ λατρευτικὴ καὶ μυστηριακὴ ἐμπειρία, ἡ ἐξαγγελία τοῦ Εὐαγγελίου «ἕως ἑσχάτου τῆς γῆς», ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ πνευματικότης τῶν πιστῶν, ἡ θυσιαστικὴ ἀγάπη καὶ ἡ κατὰ Χριστὸν ἀναστροφή αὐτῶν, ἡ προσδοκία ἑνὸς κόσμου, ἔνθα «ὁ θάνατος οὐκ ἔσται ἔτι, οὔτε πένθος οὔτε κραυγὴ οὔτε πόνος οὐκ ἔσται ἔτι»¹.

Ἐν τῇ Ἀναστάσει καὶ δι' αὐτῆς, τὰ πάντα εὐρίσκονται ἐν κινήσει πρὸς

¹ Ἀποκ. κα', 5.

τήν τελείωσίν των ἐν τῇ Βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. Αὐτή ἡ ἐσχατολογική ὁρμή ἔδιδε πάντοτε εἰς τὴν Ὁρθόδοξον ἐγκόσμιον μαρτυρίαν δυναμισμὸν καὶ προοπτικήν. Παρὰ τὰ περὶ τοῦ ἀντιθέτου θρυλούμενα, λόγῳ τοῦ ἐσχατολογικοῦ προσανατολισμοῦ τῆς ζωῆς της, ἡ Ἐκκλησία ποτέ δέν ἐσυνθηκολόγησεν ἀπέναντι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ κακοῦ ἐν τῷ κόσμῳ εἰς ὅλας τὰς μορφάς του, δέν ἀπώθησε τὴν πραγματικότητα τοῦ πόνου καὶ τοῦ θανάτου, δέν ἠγνόησε τὴν ἀμφισημίαν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ποτέ δέν ἐθεώρησε τὸν ἀγῶνα δι' ἓνα δικαιότερον κόσμον ἀλλότριον πρὸς τὴν ἀποστολήν της.

Ἐγνώριζεν, ὅμως, ὅτι ὁ πόνος καὶ ὁ σταυρός δέν εἶναι ἡ ἐσχάτη πραγματικότης. Ἡ βιωματική πεμπτουσία τῆς χριστιανικῆς ζωῆς εἶναι ἡ βεβαιότης ὅτι διὰ τοῦ Σταυροῦ, διὰ τῆς «στενῆς πύλης», ὀδηγοῦμεθα εἰς τὴν Ἀνάστασιν. Ἡ πίστις αὐτὴ ἀποτυπῶνται εἰς τὸ γεγονός ὅτι ὁ πυρὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, ἡ Θεία Εὐχαριστία, συνδέεται οὐσιωδῶς μέ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ. Εἰς τὴν Ὁρθόδοξον παράδοσιν, ὅπως τονίζει ὁ μακαριστὸς Μητροπολίτης Περγάμου Ἰωάννης, ἡ Θεία Εὐχαριστία «εἶναι γεμάτη χαρὰ καὶ φῶς», διότι «δέν ἔχει ὡς βάση τὸν Σταυρόν καὶ μία ἐξιδανίκευση τοῦ πάθους, ἀλλὰ τὴν Ἀνάστασιν ὡς ὑπέρβαση τοῦ πάθους τοῦ Σταυροῦ»². Ἡ Θεία Εὐχαριστία μᾶς μεταφέρει εἰς τὸν Γολγοθᾶν ὄχι διὰ νὰ παραμείνωμεν ἐκεῖ, ἀλλὰ διὰ νὰ ὀδηγηθῶμεν, διὰ μέσου τοῦ Σταυροῦ, εἰς τὴν αἰφώτων δόξαν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἡ Ὁρθόδοξος πίστις εἶναι ὑπέρβασις τῆς οὐτοπικῆς σωτηρίας «χωρὶς Σταυρόν» καὶ τοῦ ὑπαρκτικοῦ ναυαγίου τοῦ σταυροῦ «χωρὶς Ἀνάστασιν».

Ἡ μετοχή μας εἰς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀφ' ἑνός ἔμπρακτος κατάργησις κάθε οὐτοπισμοῦ τῶν «εὐρυχώρων ὁδῶν» καὶ τῶν ψευδεπιγράφων παραδείσων ἀπροσκόπτου εὐδαιμονίας, ἐν ταῦτῳ δέ καὶ ὀριστικὴ ὑπέρβασις τοῦ ἀπέλπιδος ἐγκλωβισμοῦ εἰς τὴν δῆθεν ἀνυπέρβλητον ἀρνητικότητα, ἀφοῦ ὁ Σταυρός τοῦ Χριστοῦ κνοφορεῖ τὴν Ἀνάστασιν, τὴν «ἄληκτον εὐφροσύνην», τῆς «αἰωνίου δόξης τὴν ἀπόλαυσιν». Ἡ συντριβὴ τοῦ θανάτου διὰ τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ἀναφέρει τὴν ζωὴν μας εἰς τὴν θεανθρωπίνην οὐσίαν της καὶ εἰς τὸν οὐράνιον προορισμὸν της.

Ἐν Χριστῷ γνωρίζομεν καὶ βιοῦμεν ὅτι ὁ παρῶν βίος δέν εἶναι ὅλη ἡ

² «Ἐσχατολογία καὶ ἱστορία», Ἔργα Α'. Ἐκκλησιολογικά μελετήματα, ἐκδ. Δόμος, Ἀθήνα 2016, σ. 498.

ζωή μας, ότι ο βιολογικός θάνατος δέν αποτελεί τέλος και έκμηδενισμόν τῆς ὑπάρξεώς μας. Δέν ὀρίζουν τά βιολογικά ὄρια τῆς ζωῆς τήν ἀλήθειάν της. Ἐξ ἄλλου, ἡ αἴσθησις ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι ἀναπότρεπτος «πορεία πρὸς τὸν θάνατον» ὀδηγεῖ εἰς ὑπαρξιακά ἀδιέξοδα, εἰς ἀπόγνωσιν καὶ μηδενισμόν, εἰς ἀδιαφορίαν διὰ τὰ οὐσιώδη τοῦ βίου. Ἡ ἐπιστήμη, ἡ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ πρόοδος, ἀδυνατοῦν νά προσφέρουν οὐσιαστικὴν λύσιν καὶ διέξοδον. Οἱ Χριστιανοὶ εἶναι οἱ «ἔχοντες ἐλπίδα»³, οἱ προσδοκῶντες τὴν ἐρχομένην Βασιλείαν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὡς τὴν τελικὴν πραγματικότητα, ὡς πληρότητα ζωῆς καὶ γνώσεως, ὡς χαρὰν πεπληρωμένην, ὄχι μόνον διὰ τὰς ἐπερχομένας γενεάς, ἀλλὰ διὰ σύμπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἄχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.

Αὐτὴν τὴν θέασιν τῆς ἱστορίας καὶ τῆς αἰωνιότητος, τὸν ἀναστάσιμον χαρακτήρα τῆς πίστεως, τοῦ ἠθους καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας, τὸ ἀδιαμφισβήτητον γεγονός ὅτι τὸ μέγα θαῦμα τῆς Ἀληθείας ἀποκαλύπτεται μόνον «τοῖς προσκυνοῦσιν ἐν πίστει τὸ μυστήριον», καλούμεθα νά μαρτυρῶμεν σήμερον εἰς ἓνα πολιτισμὸν ἀπωθήσεως τοῦ Ὑπερβατικοῦ καὶ ποικίλων συρρικνώσεων τῆς πνευματικῆς ταυτότητος τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως.

Δοξάζοντες ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς τὸν ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν καὶ ἀνατείλαντα πᾶσι τὴν αἰώνιον ζωὴν Κύριον καὶ μετέχοντες ἐν ἀγαλλιάσει τῆς «κοινῆς τῶν ὄλων πανηγύρεως», δεόμεθα τοῦ πανσθενοῦς, πανσόφου καὶ πανοικτίρμονος Ποιητοῦ καὶ Λυτρωτοῦ τοῦ παντός, ὅπως εἰρηνεύῃ τὸν κόσμον, χαρίζηται δέ τῶ γένει τῶν ἀνθρώπων πάντα τὰ σωτηριώδη δωρήματα Αὐτοῦ, ἵνα ὑμνήται καὶ εὐλογῆται τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπές ὄνομά Του, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν!

Φανάριον, Ἅγιον Πάσχα ,βγγ'

+ Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαῖος

διάπυρος πρὸς Χριστὸν Ἀναστάντα εὐχέτης πάντων ὑμῶν.

³ Βλ. Α' Θεσσ. δ', 13.

**Ὁμιλία τῆς Α.Θ.Παναγιότῃτος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου
κ.κ. Βαρθολομαίου
κατά τό Τεσσαρακονθήμερον Μνημόσυνον τοῦ μακαριστοῦ
Μητροπολίτου Γέροντος Περγάμου κυροῦ Ἰωάννου
(Αἶθουσα τοῦ Θρόνου, 11 Μαρτίου, 2023)**

* * *

Your Grace Justin Welby, Archbishop of Canterbury, Honorable Primate of the Anglican Communion,

Τιμιώτατοι ἀδελφοί Ἀρχιερεῖς,

Σεβαστοί Πατέρες,

Ἐντιμολογιώτατοι Ἄρχοντες,

Τέκνα τοῦ Θεοῦ ἠγαπημένα,

Ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία ἐτέλεσε σήμερον ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῶ τό τεσσαρακονθήμερον μνημόσυνον ὑπέρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Περγάμου κυροῦ Ἰωάννου.

Ἀπό τόν Ἰούνιον τοῦ 1986, ὁ ἐκλεγείς ἀθρόον εἰς τό ἐπισκοπικόν ἀξίωμα Μητροπολίτης Περγάμου διηκόνησε μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του εὐόρκως τόν Οἰκουμενικόν Θρόνον ἀπό ὑψηλάς θέσεις εὐθύνης, μεταξύ τῶν ὁποίων προέχουν ἡ συμπροεδρεία τῆς Διεθνούς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἐπισήμου Θεολογικοῦ Διαλόγου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μέ τήν Ἀγγλικανικήν Κοινωνίαν, ἡ συμπροεδρεία εἰς τήν Διεθνή Μικτήν Ἐπιτροπήν Θεολογικοῦ Διαλόγου μεταξύ τῆς Ὁρθοδόξου καί τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ Προεδρεία τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς πρώτης Συνάξεως Ὁρθοδόξων Προκαθημένων ἐν Φαναρίῳ τό 1992 καί ἡ Προεδρεία τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς διά τήν προστασίαν τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Ἡ συμβολή του ἀπό τῶν θέσεων αὐτῶν ὑπῆρξε καταλυτική.

Ἐάν ἰσχύη ὅτι αἱ καθοριστικά τομαί εἰς τήν σύγχρονον ἱστορίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὑπῆρξαν ὁ θεσμός τῶν Συνάξεων τῶν Ὁρθοδόξων Προκαθημένων, ἡ συμβολή τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας εἰς τόν χῶρον τῆς οἰκολογίας καί βεβαίως ἡ σύγκλησις καί ἡ πραγματοποίησις τῆς Ἁγίας καί Μεγάλῃς Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν Κρῆτι κατά τό ἔτος 2016, τότε, ὁ Μητροπολίτης Περγάμου, ὡς ὁ σιδηροῦς

θεολογικός βραχίων του Οικουμενικού Θρόνου, κατέχει ἐξέχουσαν θέσιν, παρουσίαν καί συμβολήν εἰς τήν σύγχρονον αὐτήν μαρτυρίαν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Αὐτός ὑπῆρξεν ὁ ἐμπνευστής τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν τῆς Χριστιανικῆς κοσμολογίας εἰς τό σύγχρονον οἰκολογικόν πρόβλημα, αὐτός ἀνέδειξε τό οἰκολογικόν περιεχόμενον τοῦ Ὁρθόδοξου εὐχαριστιακοῦ καί ἀσκητικοῦ ἤθους, αὐτός κατενόησε τήν Ὁρθόδοξον ἐκκλησιολογίαν ὡς ἐφηρμοσμένην οἰκολογίαν. Οὐδεμία συζήτησις περὶ τῆς συμβολῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τό ζήτημα τῆς οἰκολογίας δύναται νά ἀγνοήσῃ τὰς θέσεις του.

Ανεκτίμητος ὑπῆρξεν ἡ προσφορά του Μητροπολίτου Περγάμου κατὰ τήν προετοιμασίαν καί τήν τελικήν καί καθοριστικήν φάσιν τῆς πορείας πρὸς τήν πραγματοποίησιν τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Ἦτο ὁ χαρισματικός θεολογικός σύμβουλος τῆς ἡμῶν Μετριότητος εἰς τὰ τῆς Συνόδου. Ἐπιθυμοῦμεν ἐπίσης νά τονίσωμεν ὅτι ὁ ἅγιος Περγάμου ἐκαλεῖτο συχνάκις νά ἐκφέρῃ τήν θεολογικήν καί ἐκκλησιολογικήν του ἀποψιν ἐπὶ τρεχόντων σημαντικῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, ὅπερ πάντοτε ἔπραττεν ἐπισταμένως καί μετὰ θεολογικῆς ἐμβριθείας. Αἱ κατατεθειμέναι εἰς τό Ἀρχεῖον τῆς καθ' ἡμᾶς Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου εἰσηγήσεις, γνωμοδοτήσεις, ἐκθέσεις, παρεμβάσεις καί ἄλλα σημαντικά κείμενά του ἀποτελοῦν κτῆμα ἐς αἰεὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Μητροπολίτης Περγάμου ἔτρεφε βαθύτατον σεβασμόν πρὸς τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον, διὰ τό ὅποῖον ἐπίστευεν ὅτι ἀποτελεῖ ὕπατον θεσμόν, ὁ ὁποῖος «ἐσφράγισεν ἀνεξίτηλα ὄχι μόνον τήν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά καί τήν ἴδια τήν ἱστορία τῆς πολιτισμένης ἀνθρωπότητας καί πού ἐξακολουθεῖ νά ἀποτελεῖ ἔλπιδα διὰ τό παρόν καί τό μέλλον τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου», προσθέτοντας μέ νόημα ὅτι τόν θεσμόν αὐτόν «ἀκόμα καί ἐάν δέν εἶχαμε δοσμένο ἀπό τῆ χάρις τοῦ Θεοῦ, καί μάλιστα στό Γένος μας, θά ἔπρεπε νά τόν ἐφεύρουμε».

Προσφάτως, ὁ Ἁγιώτατος Πάπας Ρώμης Φραγκίσκος ἀπεκάλεσε τόν Μητροπολίτην Περγάμου ὡς «τόν μεγαλύτερον θεολόγον τοῦ συγχρόνου Χριστιανισμοῦ». Ὁ δέ Καθηγητής Χρῆστος Γιανναρᾶς ἐχαρακτήρισε τήν θεολογικήν σύνθεσιν τοῦ ἁγίου Περγάμου «ἀνάλογη μέ τίς καθοριστικῆς τῆς ὀρθόδοξης αὐτοσυνειδησίας συνθέσεις τῆς ἐποχῆς τῶν Πατέρων», ἀποδίδοντας εἰς αὐτόν τόν τίτλον «τοῦ σημαντικότερου ὀρθόδοξου θεολόγου τῆς μετὰ τόν Γρηγόριον Παλαμᾶ ἐκκλησιαστικῆς περιόδου». Ὅντως, τίποτε εἰς τόν χῶρον τῆς ὀρθόδοξου θεολογικῆς μαρτυρίας ἀπό τό 1965, ἔτος ἐκδόσεως τῆς πρωτοποριακῆς διδακτορι-

κῆς διατριβῆς τοῦ ἐκλιπόντος περὶ τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, μέχρι σήμερον δύναται νά κατανοηθῆ χωρὶς ἀναφορὰν εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ Μητροπολίτου Περγάμου. Αἱ σημαντικώτεραι τομαὶ εἰς τὴν ὀρθόδοξον θεολογίαν, ὅπως εἶναι ἡ συνάντησις Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ, ἡ ἐπιστροφή εἰς τοὺς Πατέρας, ἡ εὐχαριστιακὴ ἐκκλησιολογία καὶ εἰδικώτερον ἡ ἀνάδειξις τῆς σημασίας τῆς ἐκκλησιολογίας διὰ τὸ σύνολον τῆς θεολογίας καὶ διὰ τὴν ὑπαρξιακὴν κατανόησιν καὶ ἐρμηνείαν τοῦ δόγματος, ἡ προβολὴ τῆς ἐννοίας τοῦ προσώπου ὡς τῆς πεμπτουσίας τῆς Πατερικῆς ἀνθρωπολογίας καὶ ἡ μεγάλη θεολογικὴ σύνθεσί του μέ ἄξονα τὴν ἐσχατολογίαν, συγκροτοῦν τὸν πυρῆνα τῆς συγχρόνου ὀρθοδόξου θεολογικῆς προσφορᾶς, ὄχι μόνον εἰς τὸν χῶρον τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τῆς φιλοσοφίας, τῆς τέχνης, τῆς συναντήσεως μέ τὰς φυσικὰς, τεχνολογικὰς καὶ κοινωνικὰς ἐπιστήμας, καθὼς καὶ μέ τὸ εὐρύτερον πεδῖον τοῦ πολιτισμοῦ.

Δύναται νά λεχθῆ ὅτι αἱ δεκάδες διδακτορικαὶ διατριβαὶ καὶ μελέται αἱ ὁποῖαι συνετάχθησαν μέχρι σήμερον διὰ τὴν θεολογίαν τοῦ Περγάμου καὶ τὸ γεγονός ὅτι δέν ὑπάρχει παγκοσμίως σοβαρόν θεολογικόν σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον νά μὴν ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸν Ἰωάννην Ζηζιούλαν, ἀποτελοῦν εὐῆχον προανάκρουσμα δι' αὐτὸ πού θά ἐπακολουθῆ εἰς τὸ μέλλον ὡς πρὸς τὴν ἐπιρροὴν τοῦ θεολογικοῦ στοχασμοῦ τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου. Κατὰ τὰ χρόνια πού ἔρχονται δέν θά ὑπάρξῃ σοβαρὰ θεολογία, ἡ ὁποία νά μὴν ἐμπνέεται καὶ νά μὴν ἀντλή ἀπὸ τὰς ἰδέας τοῦ μακαριστοῦ ἀδελφοῦ.

Εἰς τὴν ὁμιλίαν του κατὰ τὴν ὑποδοχὴν του ὡς ἐταίρου τῆς Ἀκαδημίας Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου, ὁ ἅγιος Περγάμου ἀνέφερεν ἐξομολογητικῶς τὰ ἑξῆς: «Παραμένω ἀμετανόητος διὰ ἓνα πράγμα στή θεολογικὴ διαδρομῆ μου: τὴν εὐχαριστιακὴν προσέγγισιν τῆς θεολογίας. Ἡ προσέγγισις αὕτη παραμένει γιὰ μένα καὶ ὁ μόνος δρόμος πού ἔχει μπροστά της ἡ ὀρθόδοξη θεολογία ἀντικρύζοντας τίς προκλήσεις τοῦ αἰῶνα μας... Ἡ εὐχαριστιακὴ προσέγγισις δέν εἶναι μονομέρεια. Τίποτε δέν εἶναι πῶς 'καθολικό' ἀπὸ τὴν Θεία Εὐχαριστία. Ἐκεῖ καταλήγουν καὶ καταξιώνονται τὰ πάντα: Βάπτισμα, μετάνοια (ἄσκησις), τέχνη καὶ ὅτι ἄλλο περιλαμβάνει ἡ ὑπαρξία καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς κτίσεως... Ἡ εὐχαριστιακὴ θεολογία ἔχει μία δυναμικὴ ἀνεξάντλητη».

Περαίνοντες τὸν λόγον, ὑποκλινόμεθα ἐνώπιον τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ θεολογικῆς προσφορᾶς τοῦ μακαριστοῦ

ἀδελφοῦ, δεόμενοι τοῦ Κυρίου τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου, ὅπως ἀναπαύῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐν Χώρα Ζώντων καί σκηναῖς δικαίων ἐν τῇ ὀλοφώτῳ καί ὅλως ἀναστασίμῳ Βασιλείᾳ τῶν Ἐσχάτων, ὅπου, ὡς ἐθεολόγει ὁ ἐκλιπών, ἡ Θεία Εὐχαριστία θά εἶναι «τό μόνο ἐκκλησιαστικό γεγονός» πού θά ὑπάρχει.

Εἴη ἡ μνήμη σου αἰωνία καί ἄληστος, προσφιλέστατε ἀδελφέ Ιωάννη!

* * *

Your Grace,

The joyous event of your arrival once again in the Queen of Cities and your visit today at the Ecumenical Patriarchate, together with your honorable entourage, coincides with the completion of the forty-day period since the repose in the Lord of the late Metropolitan John (Zizioulas) of Pergamon, a prominent Hierarch of the Ecumenical Throne, whom His Holiness Pope Francis recently characterized as “the greatest theologian of contemporary Christianity.”

Of course, no introduction about Metropolitan John is necessary for you, not only because as a Professor he taught for many years Dogmatic Theology at the University of Edinburgh and Systematic Theology at the University of Glasgow, but also because he served as the Orthodox co-chairman of the International Committee of the Official Orthodox-Anglican Theological Dialogue, initiating the third phase of this dialogue between our Churches in 1989. Along with his ministry as Orthodox co-chairman in the similar Committee of the Theological Dialogue between Orthodox and Roman Catholics, inter-Christian dialogue has been one of the three principal areas of Zizioulas’ significant ecclesiastical contribution. The second area is that of inter-Orthodox cooperation, with his active participation in the preparation and the sessions of the Holy and Great Council of the Orthodox Church, which took place in Crete (June 2016), where Metropolitan John served as the first theological advisor of our Modesty, in our capacity as Chairman of the Council. The third, but in no case less important, area of his *diakonia* has been the protection of the natural environment, where Zizioulas’ development of the notion of Eucharistic ecology with the institution of September 1st as a day dedicated to the care for God’s creation, was the turning point for the addition of environmental concerns to the agenda not only of other Christian Churches, such as the Anglican Communion or the Roman-Catholic Church, but also of other

faith traditions. May his memory be eternal!

Beloved brother in Christ,

Your presence today here is the best way to honor Metropolitan John's memory by reaffirming our commitment to continue our theological dialogue and contribute to its further advancement, as well as to enhance our common actions in areas such as the protection of the environment, the safeguarding of human rights and the elimination of human trafficking and the promotion of peace, contrary to the devastating reality of the diabolical war that our continent Europe is facing for one year now, due to the unprovoked and unjustified attack of the Russian Federation against Ukraine.

Thanking once again Your Grace for Your prayerful presence today among us, we look forward to resuming our fraternal exchange during our meeting after the lunch.

**Address by His All-Holiness Ecumenical Patriarch Bartholomew
at the Seminar
“Reaction of Churches and Religious Communities to War and Conflict”
(Lithuania, March 22, 2023)**

* * *

Your Excellency Ms Ingrida Šimonytė, Prime Minister of the Republic of Lithuania,

Your Excellency Ms Viktorija Čmilytė-Nielsen, Speaker of the Seimas of the Republic of Lithuania,

Honorable Vice-Chair of the EPP Group in the European Parliament and Co-Chair of the EPP Working Group on Intercultural Relations and Interreligious Dialogue,

Your Excellency Archbishop Gintaras Grušas, President of the Council of the Bishops’ Conferences of Europe (CCEE),

Esteemed Dr. Jørgen Skov Sørensen, General Secretary of the Conference of European Churches (CEC),

Honorable guests,

Dear friends,

It is with great pleasure that we participate in this special seminar on the “Reaction of Churches and religious communities to war and conflict,” organized by the European Parliament EPP Group on intercultural and interreligious dialogue in the context of our first visit to Lithuania. At this point, please allow us to highlight the crucial role that the Ecumenical Patriarchate played in the formation of this particular Working Group of the EPP back in 1995, during the first year of operation of the Office of the Orthodox Church in the European Union. We take great paternal pride in seeing the seed sown almost thirty years ago to have grown into a fruitful tree with deep and unshakable roots. You are worthy of our sincerest congratulations!

And now we turn to the topic of our address. As you all know, since the end of the Cold War, borders have fallen, barriers have been abolished, the movement of goods, people and capital has been accelerated. All these are aspects of the phenomenon of Globalization, the movement towards a unified world.

However, this unification has been so far strictly material, dominated by economic criteria and technological factors. At the same time, global problems have appeared or become more acute. The climate crisis, the financial crisis, the health crisis of the pandemic, the energy crisis have all been global challenges asking for global action. However, instead of advancing, the necessary for global action political unification of the World stays more or less stagnant; it even regressed recently, because of the Russian aggression in Ukraine. Finally, it became more than clear that beyond the political and economic unification, there is an urgent need for a spiritual one. Nevertheless, in this field, as well, instead of progress, unfortunately, we have experienced constant regression.

During the past decades, the illusion that economic globalization would bring about cultural and spiritual convergence, and ultimately lead to global peace, was widely diffused. This idea was expressed in Francis Fukuyama's famous writings about "The end of History." We are gradually aware of the contrary, going even beyond Samuel Huntington's theory of the "clash of civilizations." Indeed, after more than three decades of globalization, the spiritual distance between the various communities inhabiting our world has increased. This form of divergence leads toward multi-polarity and fragmentation.

Can the economic unification resist to those tendencies? In spite of the elaborate economic and technological networks which bind the world, one can observe the appearance of phenomena of de-globalization and the rise of protectionism. Thus, contrary to the dominant ideas of the previous decades, the spiritual factor conditions the political and economic sectors. Errors in the spiritual and intellectual spheres are not anodyne. They can lead to disasters, as the Ukrainian tragedy demonstrates. Not only is religion not marginal, but it is a determining factor. This important issue is not entirely understood by the political leaders, in spite of the series of crises in Western Asia and the Middle East since 1979, in most of which the religious factor was instrumentalized for political and geopolitical agendas; also, in spite of the terrorist attacks, in the name of false religion, in Europe and the United States of America.

Advancing the inter-religious and intercultural dialogue is essential. It can help share perceptions and experiences and contribute to the common search for ideas and solutions, in order to promote peace and understanding. It is therefore with particular interest that we participate

in today's meeting.

There are few places in the world where these ideas have more resonance than here, in Vilnius, a few hundred kilometers from the front line where war is raging. As the world is in a process of fragmentation, the areas between two emerging blocks are submitted to strong pressures. The isthmus between the Black Sea and the Baltic Sea is one of them, Ukraine being its central component and Lithuania a part of it. Although Lithuania is protected since 2014 by membership to NATO, the existing anxiety and fear are not unfounded. Lithuania's tragic history has provided its citizens with a profound and rare geopolitical sensibility and wisdom.

The present Ukrainian crisis, due to the unprovoked Russian aggression, is the epicenter of a geopolitical earthquake. Europe wakes up from a deep illusion, according to which war in its continent was a thing of the past. Materially and intellectually unprepared, Europe, however, adapted rapidly to this unexpected situation, intellectually assisted by its new members, like Lithuania. The outcome of this war will undoubtedly condition the future evolution of both Europe and the world.

The Ukrainian crisis relates at the same time to the most fundamental challenge in the Orthodox Christian world. Will Orthodoxy continue to be spiritually guided by its source and defender, its traditional and historical center, the Ecumenical Patriarchate of Constantinople? This is an essential question for the character, identity, and existence of Orthodoxy. It is also an issue with serious consequences for the whole of Europe, as well as for Africa, the Middle East, and the diaspora Orthodox communities all over the world.

The religious space organized around a Kyiv-Moscow axis is the initial creation of the Ecumenical Patriarchate of Constantinople and of the Byzantine Empire. This process started more than a thousand years ago with the baptism of Vladimir, ruler of the Kyivan Rus, an enormous area linking the Baltic with the Black Sea. During the long period since then, the political map of this region has known successive changes, through which painfully emerged Ukraine and the Ukrainian identity. All along those historical tides, Eastern and Western Christianity crossed, leaving behind a mixed religious environment.

Russia also emerged from this initial creation. In 1589, its Church obtained from the Ecumenical Patriarchate its elevation to the Patriarchal dignity. However, already after the fall of Constantinople to the Ottomans in 1453,

the unfounded ideology that Moscow could succeed Constantinople as the spiritual leader of the Orthodox world started to make its way. According to its proponents, Moscow would become the “Third Rome,” after the “fallen Second,” Constantinople. We have said it many times in the past and we take the opportunity to repeat it once again: there has never been a “First” and a “Second Rome;” therefore, it can never exist a “Third Rome.” There is only the Elder Rome and the New Rome-Constantinople.

The religious tradition transmitted by Constantinople to Moscow was soon confronted with the Russian political power. Successive Tsars imposed their will on the Church, transforming it into a mere instrument for their strategic objectives. Of course, the Church of Russia did not always or wholly comply. Monasteries have served as refuges for the authentic religious faith. However, numerous are the instances of religion’s instrumentalization in this vast region. Putin’s Russia simply renewed and accentuated this “tradition.”

Of special importance in this respect is Pan Slavism, the ideology according to which all Slavs should be united under Moscow’s leadership. This 19th-century deeply racist ideology found its religious expression in ethnophyletism, condemned as a heresy by the Great Council of Constantinople in 1872. According to this ethnophyletism, autocephalous (namely self-governed) churches should not be founded on the basis of locality, but of ethnicity. This heresy was used to legitimize the institution of a Bulgarian Exarchate inside the Ottoman Empire, as a first step for the creation of a Bulgarian state. It contributed to the division of Christians in the Balkans and initiated fratricide conflicts and wars. The present incarnation of ethnophyletism is the fundamentalist ideology of Russkii mir, the “Russian World.” This expression describes a supposed sphere of civilization including Russia, Ukraine, Belarus as well as ethnic Russians all around the world, politically and religiously led and directed by the Moscow center. The “Russian World” is presented as the answer to the “corrupt West.” This ideology is the main instrument for a “spiritual” legitimation of the invasion in Ukraine.

It is a fact that Moscow’s antagonism towards Constantinople subsided during the communist period, as religion was persecuted by the soviet regime. On its part, the Ecumenical Patriarchate protected the Russian emigrés and hosted their religious communities inside its diaspora Metropolises. However, from time to time, and especially since the election

of Kirill as Patriarch of Moscow in 2009, the antagonism was resumed. In the minds of the Russian political and religious leadership, religion became too important as a political and geostrategic tool to be left in the hands of the Ecumenical Patriarchate. In its effort to obtain a leading role, Moscow used a quantitative argument. Claiming then that the Church of Russia has under its influence the majority of Eastern Orthodox believers, it tried to obtain the primacy within the Orthodox Church. This argument was strongly employed when the Holy and Great Council of the Orthodox Church was convened in Crete in June 2016. The rejection of this argument was the main reason for Moscow's refusal to participate in this historic conciliar event for Orthodoxy. Recently, the divisive role of Moscow took also the form of uncanonical infiltration in Africa, challenging thus the exclusive jurisdiction of the Orthodox Patriarchate of Alexandria in this continent.

Meanwhile, numerous times the Ecumenical Patriarchate had received clear expressions of the wish of both the clergy and the political leadership in Ukraine for ecclesiastical independence from Moscow. On the 5th of January 2019, the Tomos granting autocephaly to the Orthodox Church of Ukraine was signed at the Phanar. The departure of the significant Ukrainian Orthodox population from the tutelage of Moscow deprived the Church of Russia of much of the substance of its anti-ecclesiological claim about its attempted leading role in Orthodoxy.

With the end of the Soviet Union and the bankruptcy of the communist ideology, pseudo-religion emerged. The old imperial strategies were then combined with the cynical techniques and mechanisms developed and inherited from the Soviet Union. The Church and the State leadership in Russia cooperated in the crime of aggression, and share the responsibility for the resulting crimes, like the shocking abduction of Ukrainian children. They have provoked enormous suffering not only to the Ukrainian people, but also to the Russians, who count more than a hundred thousand casualties and the responsibility for terrible atrocities.

There is a serious ongoing discussion about the reconstruction of Ukraine, after the end of the War. However, next to the issue of the material reconstruction there is also the question of the "spiritual regeneration" not only in Ukraine, but equally in Russia. What is needed is a return to the springs of the Orthodox faith. The Mother Church of Constantinople is ready to assist its children in Ukraine and Russia once again, as it has

done it on multiple occasions in the past. The love of a mother is endless; it does not know limits. This is precisely the kind of love that the Ecumenical Patriarchate represents and expresses.

Similarly, our inter-religious dialogue has to focus not only on ways to resist and neutralize the capacity of the leadership of the Moscow Patriarchate to undermine unity and to theologically legitimize criminal behavior. It is our common Christian duty to use our forces of dialogue to bring back our Russian brothers and sisters to our community of shared values.

Esteemed audience,

The Ukrainian crisis has to be overcome with determination, justice, and solidarity. Its outcome will play an important role in other challenges during these hard times. We are particularly grateful to the organizers for giving us the opportunity to present the position of the Ecumenical Patriarchate on this complex and delicate issue of global importance. We wish you all fruitful deliberations and productive outcomes from the discussion during this seminar. May the God of love and peace bless you all in your ministries and personal lives! Thank you for your kind attention.

**Ὁμιλία τῆς Α.Θ.Παναγιότῃτος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου
κ.κ. Βαρθολομαίου**

κατά τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων

(Γερός Ναός Ἁγίου Γεωργίου, Ἁγιοι Θεόδωροι Ἱμβρου)

* * *

Ἐρωτάτοι Ἀδελφοί καί ἀγαπητά μου παιδιά,

Προσφιλέστατοι συμπατριῶτες καί συμπατριώτισσες,

Ἐκλεκτοί φίλοι τῆς Ἱμβρου,

Ἄπλωσε καί πάλι ἡ φύση στήν ὁμορφή Ἱμβριώτικη γῆ τὴν ἀνοιξιάτικη πνοή της κι ὅλοι μαζί, σάν νά ξυπνοῦμε ἀπό τό χειμωνιάτικο λήθαργο, ἐτοιμαζόμεστε νά ἐορτάσουμε τό μέγα γεγονός τῆς χριστιανοσύνης, τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. Βλέπουμε τά ἀνθισμένα δέντρα γύρω μας, αἰσθανόμεστε τὴν εὐωδία ἀπό τά λουλούδια πού μοσχοβολοῦν στίς γειτονιές καί στά σοκάκια τῶν χωριῶν μας, ὅλοι καί ὅλα στολισμένα μέ τά καλά τους, ἔρχονται νά προὔπαντήσουν τόν Κύριο τῆς δόξης καί νά φωνάξουν μαζί μέ τόν εὐλογημένο λαό: «Ὡσαννά εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ».

Ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος ἐν δόξῃ εἰσοδεύει σήμερα στά Ἱεροσόλυμα, εἶναι ὁ πολυαναμενόμενος Βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ, εἶναι ὁ Μεσσίας, ὅπως τόν εἶχαν προφητεύσει ἀπό αἰῶνων οἱ προφῆτες, εἶναι αὐτός πού θά ἐρχόταν γιά νά ἐγκαθιδρύσῃ στή γῆ τὴ δική του Βασιλεία. Ἐφτασε στά Ἱεροσόλυμα, στήν πόλη τῶν ὀνειρῶν τοῦ Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαάκ, τοῦ Ἰακώβ καί τῶν Βασιλέων Δαβὶδ καί Σολομῶντος, ὁ Υἱός τῆς Παρθένου, «ὁ δρακί τὴν πᾶσαν ἔχων κτίσιν», «καθήμενος ἐπὶ πώλου ὄνου», γιά νά ἰδρύσῃ μιὰ βασιλεία χάριτος, ἀγάπης, δικαιοσύνης καί πραότητος. Ἐρχεται «πρὸ ἑξ ἡμερῶν τοῦ Πάσχα», ὁ πρᾶος καί ταπεινός τῆ καρδία, γιά νά διακηρύξῃ ὅτι δέν θά νικήσῃ λαούς οὔτε θά κατακτήσῃ ἔθνη, ἀλλὰ θά νικήσῃ τόν μεγαλύτερο ἐχθρό τοῦ ἀνθρώπου πού εἶναι ὁ θάνατος.

Ἄλλωστε, τό σημερινό γεγονός, ὅπως παρουσιάζεται ἀπό τόν Εὐαγγελιστὴ Ἰωάννη, εἶναι συνέχεια τοῦ χθεσinoῦ θαύματος, τοῦ τελευταίου μάλιστα ἐπὶ τῆς γῆς θαύματος τοῦ Κυρίου μας, τοῦ θαύματος τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου, ἑνός θαύματος πού ἀποτελεῖ προάγγελο τῆς ὀλοκληρωτικῆς νίκης κατὰ τοῦ θανάτου καί τῆς φθορᾶς, νίκης, τὴν ὁποία θριαμβευτικά θά ἐορτάσουμε τὴν Κυριακή

τῆς Ἀναστάσεως. Ὅπως μᾶς παρουσίασε χθές τὰ γεγονότα ἡ Ἐκκλησία μας, ὁ Κύριος φτάνει στή Βηθανία, ὅταν ὁ Λάζαρος ἦταν ἤδη τέσσερις μέρες νεκρός. Δακρῦζει μπροστά στόν τάφο τοῦ φίλου Του, προσεύχεται στόν Θεό Πατέρα καί ἐπιτελεῖ τό θαῦμα ὡς Θεός Παντοδύναμος, ἐνώπιον ὄλου τοῦ πλήθους πού παρευρίσκετο ἐκεῖ. Ἡ ὑποδοχή, λοιπόν, τήν ἐπομένη ἡμέρα, δηλαδή σήμερα, στά Ἱεροσόλυμα, «μετά βαΐων καί κλάδων ἐλαίας» ἀπό τούς Ἑβραίους καί οἱ ἰαχές «ἠόσαννά εὐλογημένος ὁ Ἐρχόμενος», σχετίζονται ἀπολύτως μέ τήν πεποιθήση ὅτι στήν πόλη τῶν Ἱεροσολύμων γίνεται ὑποδοχή ἑνός ἡγέτη πού κάνει θαύματα καί ἀνασταίνει νεκρούς, ὅπως τόν Λάζαρο, ἑνός ἡγέτη δηλαδή ὁ ὁποῖος θά ἔδινε στόν λαό Του ἰσχύ καί δόξα. Αὐτό δέν περιμένε καί ἡ μητέρα τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου γιά τὰ παιδιά της;

Οὐσιαστικά, ὁ λαός σήμερα ἐπευφημεῖ τόν Χριστό, διότι πιστεύει ὅτι εἶναι παντοδύναμος, ὅτι μπορεῖ νά τοῦ ἱκανοποιήσῃ τό ἐνδόμυχο αἴτημά του νά κυριαρχήσῃ ἐπί τῆς γῆς, ὥστε νά ἀπολαμβάνῃ τίς τιμές καί τή δόξα αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Γι' αὐτό, ὅταν μετά ἀπό δύο – τρεῖς ἡμέρες ἦλθε ἡ ταπείνωση τοῦ ἡγέτη μέ τή σύλληψή του καί ἡ, κατά τή δική τους κρίση, ἀποδόμηση τῆς προσωπικότητάς Του ἀπό τούς Γραμματεῖς καί τούς Φαρισαίους, ὁ ἔπαινος καί ἡ δοξολογία μετετράπησαν σέ ὕβρεις καί σέ αἴτημα θανατικῆς καταδίκης: ἄρον, ἄρον, σταύρωσον αὐτόν».

Ἀγαπητοί μου Ἰμβριοι,

Τό σημερινό γεγονός καί κυρίως ἡ μετατροπή τοῦ φρονήματος τοῦ λαοῦ ἀπό τό «ἠόσαννά» στό «σταύρωσον» θέτει ἐνώπιόν μας μία πρόκληση: μήπως κι ἐμεῖς τελικά θαυμάζουμε ἕνα Θεό πού μπορεῖ νά μᾶς κάνῃ δυνατούς, παρέχοντάς μας μιά δύναμη, εἴτε κοσμική εἴτε πνευματική, γιά ἴδιον συμφέρον; Τίσημαίνει ν' ἀγαπήσωμε πραγματικά τόν Χριστό καί τόν Σταυρό Του καί νά ὑμνήσωμε τήν Ἀνάστασή Του; Προχωροῦμε πρὸς τό Πάσχα, τό ὁποῖο γίνεται ὁμορφο καί οὐσιαστικό, ὅταν ἀνασταίνεται μέσα μας ὁλος ὁ ἄνθρωπος. Αὐτό σημαίνει ὅτι ὁ καθένας ἀπό μᾶς θά πρέπει νά στερηθῇ ἕνα κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ του, γιά νά τό δώσῃ στόν ἀδελφό του, θά πρέπει νά περιορίσῃ τόν χῶρο του, γιά νά μπορῇ ν' ἀναπνέῃ πιό ἄνετα ὁ πλησίον του, θά πρέπει νά ἀρνηθῇ τή δική του δύναμη καί νά ἀφεθῇ στόν Χριστό μεταννημένος καί ἀνακαινισμένος διά τῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας μας. Γιατί, ὅσο μένουμε καθηλωμένοι στίς ἐπιθυμίες μας, στίς φιλοδοξίες μας καί στά πάθη μας, δέν ἔχουμε σχέση μέ τόν Σταυρωθέντα Χριστό οὔτε μποροῦμε νά γευθοῦμε τήν Ἀνάστασή Του.

Ὁ Πατριάρχης σας, τόν ὅποιον ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἀξίωσε νά διῆ τό φῶς τῆς ἡμέρας σέ αὐτόν τόν τρισευλογημένο τόπο, στήν Ἰμβρο μας, στό νησί τῆς καρδιάς μας, τῶν καημῶν μας, τῶν πατέρων μας καί τῆς ἀτελειώτης νοσταλγίας μας, σᾶς καλεῖ γιά μιᾶ ἀκόμη φορά: «ἐξέρχεσθε οἱ πιστοί εἰς τήν Ἀνάστασιν». Ὁ τόπος μας, ἀγαπητοί μου συμπατριῶτες, μᾶς θυμίζει τήν Βασιλεία πού ἤλθε νά ἐγκαθιδρύσῃ ὁ Χριστός στή γῆ. Βασιλεία χάριτος, ἀγάπης, εἰρήνης καί ὁμορφιάς. Ἐνας τέτοιος τόπος εἶναι καί τό νησί μας, πού διαθέτει ἕνα μοναδικό πολιτισμό καί πολλή χάρη καί ὁμορφιά. Καμμιά λατρεία τῆς δύναμης καί τῆς ἐξουσίας τοῦ κόσμου τούτου δέν ὑπάρχει ἐδῶ. Δέν τήν ἐπιδιώξαμε ποτέ. Στό ἦθος καί στό βίωμα τῶν προγόνων μας δέν ἐπιζητήθηκε ποτέ ἡ ἔνταση καί ἡ κοσμική δύναμη, ἀλλά ἡ καθαρότητα καί ἡ πρόγευση τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Λίγοι εἶναι οἱ Ρωμιοί πού ἀπέμειναν πιά στήν Ἰμβρο μας καί χιλιάδες ἐκεῖνοι πού ξεριζώθηκαν ἀπό τήν μικρὴ πατρίδα τους καί ρίζωσαν σέ ἄλλους τόπους, χωρίς ὅμως οὔτε στιγμή νά ξεχάσουν τό ἀγαπημένο νησί τους. Ὅσοι ἔμειναν, λοιπόν, κι ὅσοι ἐπιστρέψαμε στήν Ἰμβρο αὐτές τίς ἡμέρες, μαζί μέ τήν παρουσία τοῦ καλοῦ μας ποιμενάρχου Μητροπολίτου κ. Κυρίλλου καί τῶν ἀδελφῶν ἀρχιερέων Ἱερωτάτων Μοσχονησίων καί Μύρων καί τῶν ἄλλων ἀγαπητῶν κληρικῶν μας, θά βιώσουμε τά γεγονότα τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Ἑβδομάδος μέ τά μοναδικά ἦθη καί ἔθιμα τοῦ τόπου μας καί τίς παραδόσεις τῶν προγόνων μας. Καί θά θυμηθοῦμε τά παλιά.

Συγκινοῦμαι, διότι βλέπω τήν Ἰμβρο ντυμένη μέ τό ἀνοιξιᾶτικο φόρεμά της, μοσχομυρισμένη ἀπό τά ἀρώματα τῶν λουλουδιῶν τῶν ἀγρῶν της καί μέ ἔρχεται νά τήν ρωτήσω: «Ποῦ πᾶς ντυμένη στά καλά σου, κρατώντας τά δοξασμένα βάγια στά χέρια σου;». Σιωπῶ, ὅμως, διότι ξέρω τήν ἀπάντηση: «Πηγαίνω κι ἐγώ μαζί σου, τόν Ἰμβριο Πατριάρχη, καί μαζί μέ ὅλα τά παιδιά μου τούς Ἰμβριούς πού ἦρθαν νά ζεσταθοῦν ἀπό τή θαλπωρή τῆς μάνας τους γῆς, πηγαίνω στήν κατάνυξη νά ὑπαντήσω τόν Νυμφίο καί νά συνορτάσω μαζί σας τήν Ἀνάσταση».

Καλή Ἁγία καί Μεγάλη Ἑβδομάδα καί καλή Ἀνάσταση!

**Ὁμιλία τῆς Α.Θ.Παναγιότῃτος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου
κ.κ. Βαρθολομαίου
κατά τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Α' Νυμφίου**

(Κυριακὴ Βαΐων ἑσπέρας,
Ἱερός Ναός Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου Ἀγριδίων Ἱμβρου)

* * *

Ἱερώτατοι καὶ προσφιλεῖς μου ἅγιοι Ἀρχιερεῖς,
Ἀγαπητοὶ μου συμπατριῶτες,
Ἐκλεκτοὶ φίλοι τῆς Ἱμβρου,

«Φθάσαντες, πιστοὶ, τό σωτήριον Πάθος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ», ἀκούσαμε ἀπὸ τῆ φωνῆ τοῦ ὕμνωδοῦ τούτῃ τὴν ξεχωριστὴ βραδιά, ἢ ὅποια «λαμπροφορεῖ τῶν Παθῶν τοῦ Κυρίου τὰς ἀπαρχάς». Σήμερα τό πρωί, στή Θεία Λειτουργία τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων, ἀκολουθήσαμε νοητῶς τόν Κύριό μας κατά τὴν εἰσόδό Του στήν πόλη τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ ἀκούσαμε τό δοξαστικό «ῶσαννά» τοῦ πλήθους καὶ τίς ἐπευφημίες τῶν «ἀπειροκάκων παιδων». Απόψε τό κλίμα ἀλλάζει, καθὼς ἀπὸ τίς θριαμβικέες φωνές καὶ ἐπευφημίες εἰσερχόμαστε στόν καιρό τῆς σιγῆς καὶ τοῦ ἱεροῦ δέους, στόν καιρό τῆς συμμετοχῆς μας στήν πορεία πρὸς τὰ ἄχραντα Πάθη καὶ τόν Σταυρό τοῦ Κυρίου μας. Τό πρωί εἶδαμε τόν Κύριό μας νά εἰσέρχεται στήν ἁγία Πόλη «ἐν δικαιοσύνῃ, ἐπὶ πῶλου καθεζόμενος, ὑπὸ Παίδων ἀνυμνούμενος»· ἀπόψε ἡ Ἐκκλησία μᾶς ἐτοιμάζει γιὰ τὴν τελικὴ πορεία πρὸς τὰ δραματικά γεγονότα τῆς σωτηρίας μας διὰ τοῦ Σταυροῦ. Ἔτσι, εἰσοδεύομε στή Μεγάλῃ Ἑβδομάδα, πού δέν εἶναι μεγάλη ἐπειδὴ διαρκεῖ περισσότερο ἀπὸ τίς ἄλλες ἑβδομάδες τοῦ ἔτους, ἀλλὰ ἐπειδὴ τὰ γεγονότα αὐτῶν τῶν ἡμερῶν εἶναι μεγάλα καὶ θαυμαστά.

Ἀκούσαμε ἀπόψε ἀπὸ τό Συναξάρι τῆς ἡμέρας ὅτι «τῇ ἁγία καὶ μεγάλῃ Δευτέρᾳ, μνεῖαν ποιούμεθα τοῦ μακαρίου Ἰωσήφ τοῦ Παγκάλου, καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου καταρασθείσης καὶ ξηρανθείσης συκῆς». Γιατί, ὁμως, ἡ Ἐκκλησία μας καθώρισε νά ἐνθυμούμαστε τούτῃ τὴν ἡμέρα τόν «πάγκαλο» Ἰωσήφ, καὶ τό γεγονός τῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου «ξηρανθείσης ἀκάρπου συκῆς»; Διότι ὁ Ἰωσήφ, ὁ ἀγαπημένος γιός τοῦ Ἰακώβ, λόγῳ τῶν παθημάτων πού ὑπέστη ἀπὸ τὰ ἀδέρφια του καὶ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἀνεξικακίας μέ τὴν ὅποια τὰ ἀντιμετώπισε, ἀποτελεῖ τύπο καὶ προεικόνιση τοῦ Κυρίου μας, ἐνῶ ἡ «ξηρανθεῖσα συκὴ» συμβολίζει τούς

άνθρώπους εκείνους που δεν καρποφορούν στην πίστη και στις αρετές. Μέ τα δύο αυτά παραδείγματα ή αγία μας Ἐκκλησία μᾶς εισάγει στό κλίμα τῆς Μ. Ἑβδομάδος, καλώντας μας ἀφ' ἑνός νά μιμηθοῦμε τόν πάγκαλο Ἰωσήφ στίς αρετές και στήν ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη του στό Θεό και, ἀφ' ἑτέρου νά μήν ὁμοιάσωμε στήν ἀκαρπη συκῆ, ἀλλά ή ζωή μας νά δώση πλούσιο τόν ἀμητό τῶν ἀρετῶν, νά καρποφορῆ σέ ἔργα ἀγαθά και θεάρεστα.

Τήν ἱστορία τοῦ παγκάλου Ἰωσήφ θά μπορούσαμε νά τή θεωρήσωμε ὡς μία εἰσαγωγή στό θεῖο δρᾶμα, ἀφοῦ μᾶς ἀποκαλύπτει πῶς ή ἀνθρώπινη ζωή ἔχει μιᾶ σταυρική διάσταση, και ὅτι, συνεπῶς, ή συμπόρευση μέ τόν Χριστό σημαίνει συσταύρωση μαζί Του, ὅπως ἀκούσαμε στό ἐμβληματικό τροπᾶριο τῆς ἡμέρας: «Δεῦτε οὖν και ἡμεῖς συμπορευθῶμεν αὐτῷ και συσταυρωθῶμεν και νεκρωθῶμεν δι' αὐτόν ταῖς τοῦ βίου ἡδοναῖς». Ὁ Κύριος καλεῖ ὅλους ἐμᾶς τούς ἀνά τούς αἰῶνες μαθητές Του, δηλαδή κάθε χριστιανό, νά πορευθοῦμε μαζί Του πρός τό ἐκούσιον Πάθος και τόν Σταυρό. Ὅμως, συσταύρωση μέ τόν Κύριό μας σημαίνει σταύρωση τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου μέσα μας και νέκρωση τῶν παθῶν μας. Ὁ μέγας ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν Παῦλος γράφει πῶς γινόμαστε «σύμφοιτοι τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ» και ὅτι «ὁ παλαιός ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη, ἵνα καταργηθῆ τό σῶμα τῆς ἁμαρτίας τοῦ μηκέτι δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ» (Ρωμ. ζ', 5-6). Συμπόρευση μέ τόν Κύριό μας, συσταύρωση μαζί Του και νέκρωση τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος και ἀποταγή τοῦ «ἰδίου θελήματος» εἶναι οἱ ὅροι γιά τήν κατάργηση τῆς ἁμαρτίας, εἶναι οἱ προϋποθέσεις «ἵνα και συζησωμεν αὐτῷ». Δέν ζῆ κανείς τήν «ἐν Χριστῷ» ζωή δίχως τό βίωμα τοῦ Σταυροῦ, δίχως τή μετοχή του στό Πάθος τοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο, ὁμως, ἀπαιτεῖ και προϋποθέτει ταπείνωση. Ὁ Χριστός βαδίζει πρός τήν ἄκρα ταπείνωση τοῦ Πάθους και τοῦ Σταυροῦ και καλεῖ κι ἐμᾶς, ὡς ταπεινούς συνοδοιπόρους Του, νά βαδίσωμε τήν ἴδια πορεία, νά βρεθοῦμε μαζί Του στόν ἴδιο δρόμο τῆς ταπείνωσης, διότι «ἐκ ταύτης τῆς ταπεινώσεως γεννᾶται τῶν ἰδίων θελημάτων ή νέκρωσις· ἐκ δέ τῆς τῶν θελημάτων νεκρώσεως αἱ τῶν ἡδονῶν ῥίζαι μαραίνονται, ἐκ δέ τούτων πάντα τὰ ἐλαττώματα τῆς ψυχῆς ἀποβάλλονται», γράφει ὁ Μ. Ἀθανάσιος⁴. Συμπορεύομαι μέ τόν Χριστό σημαίνει ὅτι ἀγαπῶ τόν Χριστό ἔτσι, ὥστε ἀποδέχομαι ἐκουσίως νά γίνω κοινωνός τῆς ζωῆς Του, τῆς δόξας Του, ἀλλά και τοῦ Σταυροῦ Του και τοῦ Πάθους Του. Ἔτσι, ὅλη ή Μεγάλη Ἑβδομάδα προβάλλεται ἐνώπιον κάθε πιστοῦ σάν μιᾶ πορεία, πορεία

⁴ Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου, Ἐπιστολή πρὸς Κάστορα, PG 28, 872.

άνηφορική, πορεία άνοδική καί δύσκολη, γιατί είναι «ή πρὸς τὸ τέλειον άνοδος»⁵. Τοῦτο άποδεικνύει ὅτι ὁ Χριστός μᾶς θέλει στό πλάι Του ζωντανούς, άληθινούς συνεργούς στό ἔργο τῆς σωτηρίας. Δέν θέλει νά άναμένωμεν άπαθείς τήν θεϊκή παρέμβαση, αλλά νά γίνωμε συμμετοχοί στό σωτηριῶδες σχέδιο τοῦ Θεοῦ, δοχεῖα ζωντανά τῆς άφειδώλευτης άγάπης Του καί συνοδοί Του στόν δρόμο τῆς ἐθελούσιας σταυρικής θυσίας, δηλαδή νά γίνωμε κι ἐμεῖς άνθρωποι τῆς άγάπης στή σταυρική τῆς διάσταση: τήν κάθετη πρὸς τόν Θεό καί τήν ὀριζόντια πρὸς τόν άνθρωπο.

Αλλά ποιό είναι ακριβῶς τό τέλος αὐτῆς τῆς πορείας, μᾶς τό δηλώνουν τά λόγια τοῦ ἕμνωδοῦ: πορευόμαστε μετά τοῦ Κυρίου, «ἵνα καί συζήσωμεν αὐτῶ» καί «ἵνα συνανυψωθῶμεν εἰς τήν άνω Ἱερουσαλήμ, ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν». Σκοπός μας είναι νά ζήσωμε κοντά στόν Χριστό, νά ένωθούμε μαζί Του, σέ μιᾶ ένωση πού κανείς δέν μπορεῖ νά διασπάση: «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπό τῆς άγάπης τοῦ Χριστοῦ;», ἐρωτᾷ ὁ Παῦλος (Ρωμ. η´, 35). Αὐτή ἡ πορεία πρὸς τήν ένωση μέ τόν Χριστό είναι μιᾶ πορεία άπολύτως συνειδητή καί έκούσια, ὅποτε πρέπει νά εἴμαστε διαρκῶς στραμμένοι πρὸς τόν Θεό, νά ἔχωμε πάντα κατά νοῦν τόν τελικό μας σκοπό, πού δέν είναι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου οὔτε καί ἐγκλωβίζεται στή χρονικότητα καί τήν ένθαδικότητα, αλλά ἔχει έσχατολογική διάσταση: είναι ἡ άνω Ἱερουσαλήμ, ἡ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν, ἐκεῖ ὅπου «τριλαμπεῖ τό θεῖον φῶς» καί ὅπου «ἦχος καθαρὸς έορταζόντων». Αὐτήν τήν άνω Ἱερουσαλήμ μᾶς υπόσχεται ὁ Κύριος καί μᾶς καλεῖ, χωρίς νά άρνηθούμε καί νά περιφρονήσωμε τοῦτο τόν κόσμο, νά στρέψωμε πρὸς αὐτήν τόν νοῦ καί τήν καρδιά μας, διότι ὁ άληθινός θρίαμβος τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ γίνεται ὄχι στήν ἐπίγεια αλλά στήν άνω, στή μυστική Ἱερουσαλήμ. Ἡ άσκητική καί μυστική μας παράδοση σ' αὐτή τήν άνοδική πρὸς τήν άνω Ἱερουσαλήμ πορεία, μᾶς καλεῖ νά άγρυπνοῦμε, νά μήν άποναρκωθούμε ἀπό τόν ἕπνο στόν ὁποῖο μᾶς βυθίζουν οἱ άμαρτίες καί οἱ άστοχιές μας.

Άγαπητοί μου Άγριδιανοί,

Ξεκινούμε τή συμμετοχή μας στά θεῖα δράματα, μέ τήν ακολουθία τοῦ πρώτου Νυμφίου, στό εὐλογημένο χωριό σας, ὅπου γεννηθήκατε καί άνδρωθήκατε ὅλοι ἐσεῖς, καί ὅπου διδαχθήκατε τίς μεγάλες αξίες τῆς ζωῆς, ἀπό άπλοῦς καί ταπεινούς γονεῖς, τίμιους καί πιστούς. Ὅσες περιπέτειες κι άν πέρασε ἡ Πατρίδα μας, ὅσο έντονα καί άν βιώνει τόν

⁵ Γρηγορίου Νύσσης, *Εἰς τὸ Ἄισμα Ἄισμάτων*, 6, 150.

καιρό τῆς σιωπῆς τῆς πού ἄρχισε τό ἔτος 1964, τήν πιό μαύρη χρονιά στήν ἱστορία τῆς Ἰμβρου, εἶναι πάντα ὁμορφη ἡ Ἰμβρος γιά μᾶς τούς Ἰμβρούς, πάντα ἑλκυστική, πάντα τρυφερή καί γλυκειά καί στοργική, ἕτοιμη νά ὑποδεχθῆ καί νά σφίξῃ στήν ἀγκαλιά τῆς ὅλα τά ξενιτεμένα τέκνα τῆς.

Σάν Ἰμβριος καί σάν Πατριάρχης παρακαλῶ ὅλους τούς Ἰμβρούς, νά μή λησμονοῦν τό νησί μας. Μή λησμονᾶτε τήν πατρίδα μας, πού ἀξίζει κάθε θυσία ἀπό μέρους μας. Τό ἔχω ξαναπεί καί τό ἐπαναλαμβάνω: Πατρίδα σάν τήν Ἰμβρο δέν πρόκειται νά βροῦμε πουθενά. Καί τόσο ὁμορφη ἀνοιξη σάν αὐτή πού ζοῦμε καί ἀναπνέουμε τίς ἡμέρες αὐτές δέν ἀνθίζει πουθενά. Τά χρώματα καί τίς εὐωδίες τοῦ τόπου μας θά τά συναντήσουμε μόνο στόν Παράδεισο. Γι' αὐτό ξεκινοῦμε ἀπό ἐδῶ τό προσκύνημά μας αὐτή τήν εὐλογημένη περίοδο μέ τήν συντροφιά τοῦ Νυμφίου τῆς Ἐκκλησίας καλώντας σας ὅλους, πάντοτε ἐν ἐργηγόρσει καί ὄχι ἐν ραθυμίᾳ, νά ζήσουμε αὐτές τίς ἡμέρες μακριά ἀπό τίς κακές ἐνθυμήσεις τοῦ παρελθόντος καί τίς περιπέτειες τῆς ἱστορίας. Νά ζήσουμε ὅλοι μαζί μέ τό ἱερό δέος τῆς σιωπῆς καί τήν προσδοκία τῆς Ἀναστάσεως. Ἀμήν.

**Ὁμιλία τῆς Α.Θ.Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου
κ.κ. Βαρθολομαίου
κατά τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Β' Νυμφίου
(Μεγάλη Δευτέρα ἑσπέρας,
Ἱερός Ναός Ἁγίας Βαρβάρας Εὐλαμπίου)**

* * *

Ἱερώτατοι καὶ προσφιλεῖς μου ἅγιοι Ἀρχιερεῖς,
Ἀγαπητοὶ μου συμπατριῶτες καὶ φίλοι τῆς Ἱμβρου,

Συνεχίζοντας τὴ συμπόρευσὴ μας μὲ τὸν Κύριο στὸν δρόμο πρὸς τὸν Σταυρό, συναχτήκαμε ἀπόψε σ' αὐτὸ τὸν ὁμορφο καὶ ἱστορικό ναό, ἐδῶ στὸ Εὐλάμπιο. Χαιρόμαστε γιὰ τὴν παρουσίᾳ σας, ἡ ὁποία γεμίζει μὲ λάδι τὴν κανδήλα τῆς Ἱμβρου. Ὅσο ἐμεῖς ἐπιστρέφουμε στὸν τόπο μας, ὅσο ἀνακαινίζονται τὰ σπίτια μας καὶ κάποιες οἰκογένειες ἐγκαθίστανται μόνιμα στὸ νησί, τόσο ἡ κανδήλα τῆς πατρίδας μας δὲν θὰ στερεῖται τὸ λάδι τῆς καὶ τὰ ὁμορφα χωριά μας θὰ διασώζουν τὴν παραδοσιακὴ ταυτότητά τους.

Ἦδη τὰ σχολεῖα μας λειτουργοῦν ὑποδειγματικά. Μετὰ ἀπὸ πενήντα χρόνια σιγῆς, οἱ αἰθουσες ζωντάνεψαν, οἱ αὐλές τῶν σχολείων γέμισαν παιδιὰ καὶ τὰ χαμόγελά τους ὁμορφαίνουν τὸ νησί μας. Παρὰ τὰ δεινὰ μας καὶ τίς ἀδικίες πού ὑπομείναμε κατὰ τὰ πέτρινα χρόνια, τελικῶς ἐπιβιώσαμε, ἀνασυγκροτηθήκαμε, σταθήκαμε στὰ πόδια μας καὶ συνεχίζουμε πρὸς τὰ ἔμπρός γιὰ ἓνα αἴσιο μέλλον, τὸ ὁποῖο θὰ εὐλογήσει ἡ χάρις τοῦ Νυμφίου τῆς Ἐκκλησίας καὶ θὰ διασφαλίσει ἡ ἀγαπητικὴ πρόνοιά Του γιὰ τὸν τόπο μας καὶ ὅλους ἐμᾶς τοὺς Ἱμβρίους.

Ἁγία καὶ Μεγάλη Δευτέρα λοιπόν, ἀπόψε. Ψάλλουμε τὸν ὄρθρο τῆς αὐριανῆς ἡμέρας καὶ, ὅπως μᾶς εἶπε τὸ Συναξάρι, «τῆς τῶν δέκα Παρθένων παραβολῆς, τῆς ἐκ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, μνεῖαν ποιούμεθα». Πρόκειται γιὰ μιά ἀπὸ τίς πλέον παραστατικὲς καὶ διδακτικὲς παραβολές τοῦ Κυρίου μας. Ἦδη ὁ Κύριος εἶχε μιλήσει στοὺς μαθητές Του γιὰ τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου, καὶ στὸ πλαίσιο αὐτὸ ἐνέταξε καὶ τὴν παραβολὴ τῶν παρθένων, θέλοντας νὰ μᾶς διδάξη ὅτι πρέπει νὰ ἔχουμε πάντα κατὰ νοῦν τὴν ὥρα τῆς Δευτέρας Παρουσίας Του καὶ νὰ εἴμαστε ἔτοιμοι, διότι κανεὶς δὲν γνωρίζει τὴν ὥρα «ἐν ἧ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται». Ἡ παραβολὴ τῶν δέκα παρθένων ἔρχεται νὰ μᾶς ἀποκαλύψῃ ὅτι ἡ συνοδοιπορία μὲ τὸν Κύριο δὲν ἔχει ὡς τέλος

της τόν παρόντα κόσμο, αλλά τόν ερχόμενο, γιά τόν όποιο πρέπει νά προετοιμαζόμαστε.

Όμως, υπάρχει καί μιά ἄλλη πλευρά τῆς παραβολῆς, ἡ όποία προβάλλεται έντονα ἀπό τήν Ἐκκλησία, μέσω τῶν ὕμνων πού ἀκούστηκαν ἀπόψε. Ὁ Χριστός αὐτοαποκαλύπτεται ὡς Νυμφίος. Κι ἀφοῦ ὁ Χριστός εἶναι ὁ Νυμφίος, ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ νύμφη Του καί, συνεπῶς, ὅπως ὁ Νυμφίος ένώνεται μέ τή νύμφη μέ μιά βαθειά ἀγαπητική σχέση, ἔτσι καί ἡ Ἐκκλησία εἶναι ένωμένη ἀδιάσπαστα μέ τόν Νυμφίο Χριστό. Γι' αὐτό, έντός τῆς Ἐκκλησίας ὅλοι ἐμεῖς, τά ζωντανά μέλη τῆς, ζοῦμε πάντοτε μέ τόν πόθο τῆς ένωσῆς μας μέ τόν ἐξ οὐρανοῦ κατελθόντα Νυμφίο. Ἡ ζωῆ μας εἶναι μιά προσμονή καί μιά προσδοκία Ἐκείνου, πού ἔρχεται νά μᾶς συναντήση καί νά μᾶς εἰσαγάγη στόν Νυμφῶνα Του, τήν Ἐκκλησία, νά μᾶς καταστήση μέλη τοῦ ἁγίου Σώματός Του. Ὁ ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν Παῦλος μᾶς λέγει στήν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολή του ὅτι «ὁ Χριστός ἠγάπησε τήν ἐκκλησίαν καί ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς» (Ἐφ. ε', 25). Ὁ Χριστός ἀγάπησε τήν Ἐκκλησία Του μέχρι τοῦ σημείου νά θυσιασθῆ γι' αὐτήν, καί θά τήν ἀγαπᾷ αἰώνια, θά ἀγαπᾷ δηλαδή ἐμᾶς, τά μέλη τῆς, μέ μιάν ἀγάπη τέτοια, πού μόνον ἡ ἀγάπη τοῦ νυμφίου πρὸς τή νύμφη μπορεῖ νά περιγράψῃ καί νά εἰκονίση. Γι' αὐτό καί ὁ Χριστός ἐπέλεξε αὐτή τήν παραβολή, ὄχι μόνο δίδοντας ἔτσι τή δυνατότητα στους μαθητές Του νά κατανοήσουν τήν ἀνάγκη ἐργηγόρσεως ένώπιον τῆς Δευτέρας Παρουσίας Του, ἀλλά καί ὑποδηλώνοντας τή βαθειά ἀγαπητική σχέση πού ἔχτισε μέ τήν Ἐνσάρκωση καί τό Σταυρό Του μεταξύ τοῦ ἰδίου καί τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀτενίζουμε τήν εἰκόνα τοῦ Νυμφίου τῆς Ἐκκλησίας στό μέσον τοῦ ναοῦ, στολισμένη μέ τά πανέμορφα ἄνθη τῆς Ἰμβριακῆς γῆς καί μέ τήν εὐσέβεια καί τήν εὐλάβεια τῶν πιστῶν. Βλέπουμε τό Νυμφίο πού ἤλθε καί ἔρχεται διαρκῶς κοντά μας, εἶναι «ὁ κάλλι ὠραῖος παρὰ πάντας ἀνθρώπους, ὁ συγκαλέσας ἡμᾶς πρὸς ἑστίασιν πνευματικῆν τοῦ νυμφῶνος αὐτοῦ». Τό κάλλος τοῦ Νυμφίου καλεῖ τίς ψυχές μας πρὸς συνάντησή Του, γιατί ἂν τό ἐγκόσμιο κάλλος εἶναι θελκτικό γιά τήν ψυχή, τότε ποιός μπορεῖ νά περιγράψῃ τή θέλκτικότητα τοῦ ὑπεράτου κάλλους τοῦ Νυμφίου Χριστοῦ; Πρόσκληση μᾶς ἀπευθύνει σήμερα ὁ ἐπουράνιος Νυμφίος· πρόσκληση συμμετοχῆς σ' ἕνα τραπέζι γαμήλιο, σ' ἕνα τραπέζι μέ ὑπερκόσμια ὁμορφιά, σ' ἕνα τραπέζι ἀγάπης καί εὐωχίας πνευματικῆς. Μᾶς καλεῖ νά εἰσέλθουμε σ' αὐτό τό γαμήλιο τραπέζι μέ τό λυχνάρι τῆς καρδιάς μας ἀναμμένο, ὅπως ἔπραξαν

οί πέντε φρόνιμες παρθένες, αὐτές πού συμβολίζουν τίς ψυχές, οί ὁποῖες ζοῦν ἀδιάκοπα τή λαχτάρα τῆς ἔνωσης τους μέ τον Νυμφίο τῆς Εκκλησίας. Ὑπάρχει μία ἀλληλοπεριχώρηση τῆς ἀγάπης: πρῶτα μᾶς ἀγαπᾷ ὁ Νυμφίος Χριστός κι ἔπειτα Τόν ἀγαπᾶμε ἑμεῖς· κι ὅσο Τόν ἀγαπᾶμε, τόσο ἐκεῖνος ἀνταποδίδει στήν ἀγάπη μας περισσότερη ἀγάπη. «Ἡμεῖς ἀγαπῶμεν αὐτόν, ὅτι αὐτός πρῶτος ἠγάπησεν ἡμᾶς», διακηρύσσει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστής καί Θεολόγος (Α' Ἰωάν. δ', 19).

Ὁ ὕμνογράφος τοῦ μελωδικωτάτου καί κατανυκτικωτάτου ἐξαποστειλαρίου πού ἀκοῦμε κάθε βράδυ τοῦτες τίς μέρες, μᾶς λέγει ὅτι «ἔνδυμα οὐκ ἔχω ἵνα εἰσέλθω ἐν αὐτῷ». Καλεσμένοι εἶμαστε ὅλοι, χωρίς ἐξαίρεση, ἀλλά γιά τήν εἴσοδό μας τό «πρωτόκολλο», ὅπως θά λέγαμε σήμερα, ἀπαιτεῖ μία προετοιμασία ἀπό μέρους μας. Απαιτεῖ τή φωταψία τῶν λαμπάδων καί τό λαμπρό ἔνδυμα τοῦ γάμου. Απαιτεῖ δηλαδή νά λάμπουμε καί νά σκορπίζουμε φῶς παντοῦ. Γι' αὐτό κι ἑμεῖς, μαζί μέ τόν ὕμνογράφο, παρακαλοῦμε τόν Κύριο: «Λάμπρονόν μου τήν στολήν τῆς ψυχῆς, Φωτοδότα, καί σώσόν με», καί ζητοῦμε νά καθαρίση «τόν ρύπον τῆς ψυχῆς» μας.

Ζητοῦμε τήν κάθαρση καί τόν φωτισμό, ὡς δωρεά τῆς χάρις τοῦ Θεοῦ, πού ἔρχεται καί λαμπρύνει «τήν στολήν τῆς ψυχῆς» μας, ἀφαιρεῖ τόν ρύπο τῆς ἁμαρτίας καί μᾶς καθιστᾷ ἀνθρώπους χαριτωμένους, ἱκανούς γιά ἔργα θεάρεστα, ζωντανά μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Κυρίου καί ἄξιους συνδαιτυμόνες στό Δεῖπνο τῆς Θείας Βασιλείας, στό Μυστήριό τῆς ἔνωσης μας μέ τόν Χριστό, τήν Θεία Εὐχαριστία. Ἔτσι, «ψυχαῖς καθαραῖς καί ἀρρουπώτοις χεῖλεσι», μποροῦμε πλέον νά Τοῦ ζητήσουμε: «Ἄλλ' ὦ Νυμφίε Χριστέ, μετα τῶν φρονίμων ἡμᾶς συναριθμησον Παρθένων, καί τῇ ἐκλεκτῇ σου σύνταξον ποιμνῆ, καί ἐλέησον ἡμᾶς». Ἀμήν.

**Ὁμιλία τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου
κ.κ. Βαρθολομαίου
κατὰ τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Γ' Νυμφίου**
(Μεγάλη Τρίτη ἑσπέρας,
Ἱερός Ναός Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Γλυκέως)
* * *

Ἱερώτατοι ἀδελφοί Ἀρχιερεῖς,

Ἀγαπητοὶ Γλυκιανοί,

Ἐκλεκτοὶ συμπατριῶτες καὶ συμπατριώτισσες, προσφιλέστατοι φίλοι μας,

Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Κάθε φορὰ πού ξεκινῶ νά ἐπιστρέψω στήν πολυαγαπημένη μας Ἰμβρο, σκέφτομαι τὰ λόγια τοῦ μεγάλου τέκνου τοῦ Γλυκέως Βαρθολομαίου τοῦ Κουτλουμουσιανοῦ, τοῦ πατρός τῆς παιδείας στήν Ἰμβρο, τοῦ διδασκάλου τοῦ Γένους, τοῦ διορθωτοῦ καὶ ἐκδότου τῶν λειτουργικῶν μας βιβλίων, τοῦ ὁποίου τό ὄνομα φέρω, ὅπως γνωρίζετε, ὁ ὁποῖος ἔγραφε τό 1830 στόν τότε Μητροπολίτη Ἰμβρου: «οὐτ' ἔπαυσα, οὐτε θέλω παύσει ἐν ὄσῳ ζῶ, ἐνθυμούμενος αὐτήν – τήν Ἰμβρον – μέ τόν ἔνθερμον πόθον εἰς τήν καρδίαν μου νά πατήσω καί αὐθις τό ἱερόν της ἔδαφος». Μέ αὐτό τόν πόθο ἔρχομαι καί θά ἔρχομαι ἐν ὄσῳ ζῶ κι ἐγώ γιά νά θυμοῦμαι τὰ ὁμορφα καί ἀγέρωχα παιδικά καί νεανικά μου χρόνια, νά θυμοῦμαι αὐτά πού ἔζησα, τούς ἀνθρώπους πού πέρασαν ἀπό τή ζωή μου καί δέν ὑπάρχουν πιά. Νά θυμοῦμαι καί νά διηγοῦμαι τὰ παλιά πού ἦσαν πιό ὁμορφα ἀπό τά σημερινά, πιό ἀγνά, πιό γνήσια καί πιό ἀπλᾶ. Ἐπιστρέφω μέ νοσταλγία καί χαρά στό νησί μας, γιά νά στηρίξω τούς συμπατριῶτες μου καί νά τονώσω τίς ἐλπίδες τους. Ὅ,τι καί νά πῶ, βέβαια, γι' αὐτόν τόν τόπο, πάντα νιώθω πῶς ὑπάρχει κάτι ἀμετάδοτο, βαθύ, ἀρχέγονο, πειστικό καί ἀπτό. Μήν μπορώντας νά τό περιγράψω, μόνον τό ζῶ κάθε φορὰ πού ἔρχομαι. Εἶναι ὑπαρξιακό, εἶναι βιωματικό.

Αὐτή τή φορὰ ἦλθα στήν ἰδιαιτέρα πατρίδα μας γιά νά ἐορτάσουμε ὅλοι μαζί τήν Μεγάλη Ἑβδομάδα καί τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, γιά νά ἀκολουθήσουμε δηλαδή τήν πορεία τῶν Παθῶν μέχρι τή νίκη κατὰ τοῦ θανάτου, ὅπως τά ἐορτάζουμε καί τά βιώνουμε ἐμεῖς ἐδῶ στήν Ἰμβρο μέ τόν δικό μας παραδοσιακό τρόπο. Ἡ Μ. Τετάρτη, τῆς ὁποίας τόν

Ἐορθεοῦς τελέσαμε ἀπόψε, εἶναι ἀφιερωμένη, ἀπό τούς Ἁγίους Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας, σέ ἓνα συνταρακτικό γεγονός τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου. Ὅπως ἀκούσαμε ἀπό τό Συναξάρι τῆς ἡμέρας, «τῆ ἀγία καί μεγάλη Τετάρτη, τῆς ἀλειψάσης τόν Κύριον μύρω Πόρνης γυναίκο, μνείαν ποιῆσθαι οἱ θεϊότατοι Πατέρες ἐθέσπισαν, ὅτι πρὸ τοῦ σωτηρίου Πάθους μικρὸν τοῦτο γέγονε». Σύμφωνα μέ τὴν εὐαγγελικὴ ἀφήγηση, λίγο πρὶν ἀπὸ τό Πάθος τοῦ Κυρίου, μιά ἀμαρτωλὴ γυναίκα, ὅταν ἀκουσε πῶς ὁ Χριστὸς γευματίζει στό σπίτι τοῦ Φαρισαίου Σίμωνος, ἔφερε ἓνα ἀλαβάστρινο δοχεῖο μέ μύρο καί, κλαίγοντας, ἀλειψε μέ αὐτό τό μύρο τὰ τίμια πόδια τοῦ Χριστοῦ. Στὴν αἰτίαση τοῦ Σίμωνος ὅτι ὡς ἀμαρτωλὴ ἡ γυναίκα αὐτὴ δέν ἔπρεπε νά ἀγγίξῃ τόν Χριστό, ὁ Κύριος τοῦ ἀπάντησε - ἀσφαλῶς πρὸς ἐπληξὴ ὄλων - ὅτι ἡ ἀμαρτωλὴ συμπεριφέρθηκε ἀπέναντί Του μέ καλύτερο τρόπο ἀπὸ ἐκεῖνον, τόν Σίμωνα. Στράφηκε τότε καί εἶπε στοὺς παρευρισκομένους: «ἀφέωνται αἱ ἀμαρτίαι αὐτῆς αἱ πολλαί, ὅτι ἠγάπησε πολὺ» (Λουκ. ζ', 47). «Βαλοῦσα γὰρ τὸ μύρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου, πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι με ἐποίησεν» (Ματθ. κς', 12). Ὑστερα, ἀπευθύνθηκε στὴν ἀμαρτωλὴ γυναίκα καί τῆς εἶπε: «Ἀφέωνταί σου αἱ ἀμαρτίαι (...) Ἡ πίστις σου σέκωκέ σε· πορεύου εἰς εἰρήνην» (Λουκ. ζ', 48-50).

Ἀδελφοί μου,

Δύο πρόσωπα δεσπόζουν καί πρωταγωνιστοῦν σ' αὐτό τό συνταρακτικό γεγονός: ὁ Χριστὸς, καί ἡ ἀμαρτωλὴ γυναίκα. Ἀπὸ τό ἓνα μέρος ὁ ἀναμάρτητος καί πανακέρατος Κύριος καί ἀπὸ τό ἄλλο μιά γυναίκα βυθισμένη στὴν ἀμαρτία. Δύο κόσμοι πού γιὰ τὴ δική μας ἀνθρώπινη λογικὴ ἀπέχουν παρασάγγας ὁ ἓνας ἀπὸ τόν ἄλλο καί πού ἡ κοινωνικὴ ἠθικὴ, ἡ ἠθικὴ τοῦ κόσμου, δέν κατανοεῖ οὔτε καί ἐπιτρέπει τὴν προσέγγισή τους. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ πόρνη, ὅπως θεωρεῖ τὴν ἀγνωστὴ ἐκείνη γυναίκα ἡ ὑμνογραφία τῆς ἡμέρας, ἦταν ἀποδιοπομπαία ἀπὸ τὴν κοινωνία τῆς ἐποχῆς, ἓνα κοινωνικό καί ἠθικό ράκος, πού ζοῦσε στό περιθώριο τῆς κοινωνίας καί πού ἦταν ντροπὴ γιὰ ὅποιοιδήποτε νά τὴν πλησιάσῃ. Κι ὁμως, ὅταν μιά τέτοια γυναίκα, πού ὅλοι ἀπέφευγαν ὡς βδελυρὴ καί ὡς μίasma, εἰσέρχεται στὴν οἰκία ὅπου βρισκόταν ὁ Κύριος, Ἐκεῖνος ὄχι μόνο δέν τὴν ἀποστρέφεται ἀλλὰ καί τὴν συγχωρεῖ καί τὴν παρουσιάζει ὡς πρότυπο συμπεριφορᾶς ἀπέναντί Του. Ἔτσι κατανοοῦμε τὴν ἀρνητικὴ στάση τοῦ Σίμωνα καί τῶν μαθητῶν, οἱ ὅποιοι ἐκπλήσσονται ἀπὸ τὴν ἀνεκτικὴ στάση τοῦ Χριστοῦ. Ἡ μικροψυχία τους δέν τούς ἐπέτρεπε νά καταλάβουν οὔτε τό μέγεθος τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ οὔτε καί τό βάθος τῆς μετάνοιας καί

τῆς ἀγάπης τῆς γυναίκας ἐκείνης.

Ἄφατο καί ἀπροσμέτρητο εἶναι τό μέγεθος τῆς ἀγάπης καί τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου μας. Εἶναι Αὐτός, πού δέχεται καί δέν ἐξουθενώνει «καρδίαν συντετριμμένην καί τεταπεινωμένην», Αὐτός πού ἤλθε «ἀμαρτωλοὺς καλέσαι εἰς μετάνοιαν» (Λουκ. ε', 32), αὐτός πού εἶπε ὅτι «τὸν ἐρχόμενον πρὸς με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω» (Ἰωάν. ζ', 37), πού εἶπε «ὁ ἀναμάρτητος πρῶτος τὸν λίθον βαλέτω» (βλ. Ἰωάν. η', 7), πού, ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τό πλάσμα Του, καταδέχτηκε, ἂν καί παντοδύναμος Θεός, νά «κενώσῃ ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ» (Φιλιπ. β', 8). Πῶς θά μπορούσε, λοιπόν, νά διώξῃ ἕνα πλάσμα Του, πού ἦταν μὲν βυθισμένο στὴν ἀμαρτία, ἀλλὰ ἔδειχνε μιὰ στάση ἐμπρακτικῆς, βαθειᾶς καί ἀληθινῆς μετάνοιας; Ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι γεμάτη ἀπὸ παραδείγματα ἀνθρώπων πού μετανόησαν καί ἡ μετάνοιά τους ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος εἶπε ὅτι «χαρὰ ἐν τῷ οὐρανῷ ἔσται ἐπὶ ἐνὶ ἀμαρτωλῷ μετανοοῦντι» (Λουκ. ιε', 7). Ποιὸν νά θυμηθοῦμε πρῶτο; Τὸν Δαβὶδ, τοὺς κατοικοὺς τῆς Νινευί, τὸν ἄσωτο, τὸν τελῶνη, τὸν ληστὴ πάνω στό σταυρό, τὸν Πέτρο πού ἔκλαυσε πικρῶς, μετανοώντας γιὰ τὴν ἄρνηση τοῦ Διδασκάλου του ἢ τὴν πόρνη τοῦ Εὐαγγελίου, γιὰ τὴν ὁποία μιλοῦμε σήμερα; Θά μείνωμε, λοιπόν, στὴ στάση τῆς ἀνώνυμης αὐτῆς καί περιφρονημένης ἀπὸ ὅλους γυναίκας, πού συγκίνησε τόσο πολὺ τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, ὥστε νά πῇ ὅτι «ὅπου ἔαν κηρυχθῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, λαληθήσεται καὶ ὁ ἐποίησεν αὐτὴ εἰς μνημόσυνον αὐτῆς» (Ματθ. κς', 13).

Τί εἶναι αὐτό πού τὴ διακρίνει; Καταρχὰς τό θάρρος της. Εἰσέρχεται σέ ἕνα χῶρο ἀνδρῶν, ἀδιαφορώντας ἂν θά τὴν περιπαίξουν ἢ ἂν θά τὴν ὕβρισουν ἢ ἂν θά τὴν διώξουν. Δέν τὴν πτοεῖ τό ὄνειδος τῶν ἀνθρώπων, δέν τὴν ἀποτρέπουν ἀπὸ τό σκοπὸ της οἱ πιθανοὶ γέλωτες, οἱ ὕβρεις ἢ οἱ μομφές τῶν συνδαιτυμόνων τοῦ Κυρίου. Ὅπως γράφει ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, «ἡ πόρνη, μόλις βρῆκε τὴν εὐκαιρία, κινήθηκε γρήγορα, πλησίασε τὸν Χριστό καὶ ἀπέπλυσε ὅλες τίς ντροπές. Καὶ ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι τὴν κατηγοροῦσαν ἐπειδὴ ἤλθε πλησίον τοῦ Χριστοῦ καὶ Ἐκεῖνος τῆς ἔδωσε τόσο θάρρος, ὁ Χριστὸς ἐκείνους μὲν ἀποστόμωσε, ἐκείνην δὲ ἀπάλλαξε ἀπὸ ὅλα τὰ ἀμαρτήματά της, ἔκαμε ἀποδεκτὴ τὴ βιασύνῃ της καὶ τὴν μετάνοιά της, κι ἔτσι, καθαρὴ πλέον, τὴν ἀπέπεμψε»⁶.

Τοὺς Ἰουδαίους ἐνόχλησε τό γεγονός ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπάλλαξε πολὺ

⁶ Ἰωάννου Χρυσόστομου, *Εἰς τὸν μακάριον Φιλογόνιον*, PG 48, 754.

γρήγορα τήν πόρνη ἀπό τίς ἁμαρτίες της, ὅτι δηλαδή ἡ ἁμαρτωλή δέν μπῆκε σέ καμιά πολύχρονη διαδικασία μετανόιας, δέν ἔκαμε ἔστω μία καλή πράξη ἢ μία προσευχή, γιά νά συγχωρηθοῦν οἱ ἁμαρτίες της. Συμπληρώνει ἐδῶ ὁ ἱερός Χρυσόστομος ὅτι ὁ Χριστός τή συγχώρησε, ἐπειδή «μετὰ θερμῆς διανοίας καί πεπτρωμένης ψυχῆς καί ζεούσης προσῆλθε πίστεως καί τῶν ἀγίων καί ἱερῶν ἐκείνων ἡψατο ποδῶν, τοὺς βοστρύχους λύσασα, πηγὰς δακρῶν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ἀφεῖσα τὸ μύρον κενώσασα»⁷. Δέν χρειάστηκαν οὔτε ἡ τήρηση τῶν ἐπιταγῶν τοῦ ἰουδαϊκοῦ νόμου, οὔτε οἱ καθαρμοί, οὔτε ἀκόμη καί οἱ καλές πράξεις. Ἐφταναν ἡ ζωντανή της πίστη, ἡ ζέουσα ἀγάπη, τὰ θερμὰ δάκρυα τῆς μετάνοιας, τὸ μύρο μέ τὸ ὅποιο ἄλειψε τὰ πόδια τοῦ Κυρίου καί τὸ σκούπισμα τους μέ τὰ πλούσια μαλλιά της. Τὸ παράδειγμα τῆς πόρνης, ὅπως καί τοῦ ληστῆ πάνω στό σταυρό, μᾶς δείχνει ὅτι ἡ μετάνοια δέν εἶναι θέμα χρονικῆς διάρκειας ἀλλὰ «καιροῦ», σύμφωνα μέ τή σημασία πού ἔχει ἡ λέξη αὐτή στή γλῶσσα τῆς Γραφῆς, ὅπου σημαίνει τήν κατάλληλη ὥρα, τήν εὐκαιρία πού δίνει ὁ Θεός στόν ἄνθρωπο νά μετανοήσῃ, ἀπέναντι στήν ὁποία ὁ ἄνθρωπος δέν πρέπει νά ἀδιαφορήσῃ. Ἀλλά οὔτε καί ἀπλῶς θέμα καλῶν πράξεων εἶναι ἡ μετάνοια. Τά καλά ἔργα πρέπει, ὅταν γίνονται, νά συμβαδίζουν μέ τή συντετριμμένη καρδιά, τήν ἀφειδώλευτη ἀγάπη, τή θερμὴ πίστη καί τὰ δάκρυα τῆς μετανόιας. Αὐτά εἶναι πού ἔλκουν τή φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καί δέν ἀφήνουν τήν ἁμαρτωλή ἀνθρώπινη ὑπαρξη νά βυθιστῇ στό βάραθρο τῆς ἀπογνώσεως.

Ἡ ἁμαρτωλή γυναίκα, ὅπως λέγει ἓνας ὕμνος τῆς ἡμέρας, ἦταν «δυσώδης καί βεβορβορωμένη», ἦταν «ἀπηλπισμένη διὰ τὰς πράξεις». Ἀλλά αὐτή ἡ βύθιση στὰ θολὰ νερά τῆς ἁμαρτίας καί ἡ δικαιολογημένη ἀπελπισία της δέν τήν ἔσπρωξαν στή ραθυμία καί τήν ἀπόγνωση, δέν τήν ἔκαμαν νά πιστέψῃ ὅτι εἶναι πλέον καταδικασμένη, ὅτι ὅλα γύρω της ἔχουν καταρρεύσει, ὅτι δέν ὑπάρχει γι' αὐτήν ἐλπίδα σωτηρίας. Μᾶς ἐντυπωσιάζει, λοιπόν, ἡ ἀγάπη καί ἡ ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη της στό Θεό, μᾶς ἐντυπωσιάζει, ὅμως, καί τὸ γεγονός ὅτι ἡ γυναίκα ἐκείνη σιωπᾶ, δέν παρακαλεῖ, δέν φωνάζει. Φαίνεται ὅτι τὰ λόγια δέν ἔχουν θέση τούτη τῆ συνταρακτικῆ ὥρα τῆς μετάνοιας καί τῆς ἐσωτερικῆς συντριβῆς, τήν ὥρα τῆς ταπεινώσεως καί τῶν στεναγμῶν τῆς καρδιάς. Ὅταν ἡ ὑπαρξη συγκλονίζεται ἀπό τή συναίσθηση τῆς ἁμαρτωλότητος καί ἀπό τή συνειδητοποίηση τῆς μικρότητάς μας, ὅταν γκρεμίζεται μέσα μας ὁ παλαιός ἄνθρωπος καί χτίζεται ὁ ἀνακαινισμένος ἐν

⁷ Αὐτόθι.

Χριστῶ ἄνθρωπος, τότε μόνον ἡ λαλέουσα ἁγία σιωπή, αὐτή ἡ φίλη τῶν δακρύων, λέγει πολύ περισσότερα ἀπό τόν λόγο.

Ἀγαπητοί μου,

Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος γράφει ὅτι «ὁ Θεός δώρισε στήν ἀνθρώπινη φύση τρία βαπτίσματα πού καθαρίζουν κάθε ἁμαρτία: τὸ βάπτισμα στό νερό, τὸ βάπτισμα στό αἷμα τοῦ μαρτυρίου καί τρίτο τὸ βάπτισμα διά τῶν δακρύων, μὲ τά ὅποια καθαρίστηκε ἡ πόρνη»⁸. Ἄς ἀκολουθήσουμε τὸ παράδειγμα τῆς ἁμαρτωλῆς γυναίκας καί ἄς ἀναβαπτιστοῦμε στά δάκρυα τῆς μετανοίας, παρακαλώντας τόν Κύριο μέ τά λόγια τῆς μεγάλης ὑμνογράφου Κασσιανῆς μοναχῆς, τῆς ὁποίας τὸ μελωδικώτατο καί κατανυκτικώτατο τροπάριο ἀκούσαμε πρό ὀλίγου: «Δέξαι μου τὰς πηγὰς τῶν δακρύων, κάμφθητί μοι πρὸς τοὺς στεναγμοὺς τῆς καρδίας, μὴ με τὴν σὴν δούλην παρίδης, ὁ ἀμέτρητον ἔχων τὸ ἔλεος».

---

⁸ Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου, *Πρὸς Ἀντίοχον ἄρχοντα*, PG 28, 644.

**Ὁμιλία τῆς Α.Θ.Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου
κ.κ. Βαρθολομαίου
κατὰ τὴν Ἀκολουθίαν τῶν Παθῶν**

(Μεγάλη Πέμπτη ἑσπέρας,
Τερός Ναός Ἁγίου Γεωργίου, Ἁγιοι Θεόδωροι)

Τερώτατοι ἀδελφοί ἅγιοι Ἀρχιερεῖς,
Ἀγαπητοὶ συγχωριανοὶ καὶ φίλοι τῆς Ἰμβρου,
Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

«Σήμερον κρεμᾶται ἐπὶ ξύλου ὁ ἐν ὕδασι τὴν γῆν κρεμάσας». Ἀκολουθήσαμε τὸν Ἰησοῦ στὴν ἀνάβασή Του εἰς Ἱεροσόλυμα, τὸν εἶδαμε μὲ τοὺς μαθητὲς Του στὸν Μυστικὸ Δεῖπνο, μάθαμε γιὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, παρακολουθήσαμε τὴν παράδοσιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου στὰ χεῖρα τῶν κατηγορῶν καὶ διωκτῶν Του καὶ τὴν δίκη-παρωδία «ὑπὸ ἀνόμων κριτῶν», ἀκούσαμε τὸ «σταυρωθήτω» καὶ τὸ «ἄρον, ἄρον, σταύρωσον αὐτόν!», μάθαμε γιὰ τὴν καταδικαστικὴ ἀπόφασιν στὸν διὰ σταυροῦ θάνατον καὶ τώρα, ἰδοὺ! Βλέπουμε τὸν «ῥαῖον κάλλει παρὰ πάντας βροτούς» γυμνὸ, καρφωμένον ἐπάνω στοῦ σταυροῦ, μὲ τὸ αἷμα νὰ ρεῖ ἀπὸ τὰ ἄχραντα χεῖρα Του, μὲ τὸ ἀκάνθινον στεφάνιν στὸ κεφάλιν Του, μὲ τὸ ἀκήρατον σῶμα Του γεμᾶτον πληγὰς ἀπὸ τὸ φραγγέλιον τῶν βασιανιστῶν Του. τὸν ἀκούμε νὰ ζητῆ ἀπὸ τὸν Πατέρα Του νὰ συγχωρήσῃ τοὺς σταυρωτὰς Του, νὰ ἐκφράξῃ ὡς ἄνθρωπος τὸν πόνον Του ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψιν Του πάνω στοῦ σταυροῦ, νὰ διαβεβαιώσῃ τὸν μετανοήσαντα ληστήν ὅτι ἀπὸ σήμερον θὰ βρῖσκειται μαζί Του στὸν παράδεισον, νὰ ζητῆ νερόν, νὰ ἀναθέτῃ τὴν φροντίδα τῆς μητέρας Του στὸν ἀγαπημένον Του μαθητὴν καὶ, τέλος, νὰ λέγῃ τὸ συνταρακτικὸν «τετέλεστο» καὶ νὰ παραδίδῃ τὸ πνεῦμα Του στὸν οὐρανίον Πατέρα.

Ποῖός, ἀλήθεια, μπορεῖ νὰ μείνῃ ἀσυγκίνητος καὶ ἀδιάφορος ἐνώπιον τοῦ ἐσταυρωμένου Κυρίου; Ποῖός μπορεῖ νὰ μείνῃ ἀπαθὴς μπροστὰ στοῦ θεῖο δράμα; Γιατί ἂν ἡ θέα ἑνὸς ὁποιοῦδήποτε σταυρωμένου ἀνθρώπου εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ προκαλέσῃ τὸν οἶκτον καὶ τὴν εὐσπλαχνίαν γιὰ τὸν ὀδυνώμενον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἡ θέα τοῦ Ἐσταυρωμένου καὶ πάσχοντος Θεοῦ εἶναι βέβαιον ὅτι συγκλονίζει καὶ συνταράσσει τὸν ἄνθρωπον ἕως τὰ μύχια τῆς καρδιᾶς του. τὸν συγκλονίζει καὶ τὸν συνταράσσει, ὅταν ἀναλογισθῆ τίς εὐεργεσίαις τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν στάσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐναντι τοῦ εὐεργέτη του, ὅταν σκεφθῆ

πῶς φέρεται τό πλάσμα στόν Πλάστη του, ὅταν φέρη κατά νοῦν ὅτι ὁ Πάσχων Ἰησοῦς «άνομίαν οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ» (Ἠσ. νγ', 9). Ὁ Χριστός ἔπαθε καί σταυρώθηκε, ἐνῶ ἦταν παντελῶς ἀθῶος καί ἀναμάρτητος. Ἀπέναντι στή θεία ἀγάπη καί φιλανθρωπία ἡ ἀνθρώπινη κακία καί μικρότητα! Ἀπέναντι στίς θείες εὐεργεσίες ἡ ἀνθρώπινη ἀχαριστία! Ἀπέναντι στήν εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ ἡ ἀνθρώπινη ἀσπλαχνία! Καί, ὅμως, καί τούτη τήν ὥρα τοῦ ἐσχάτου Πάθους, τήν ὥρα τῆς ἀπόλυτης κενώσεως τοῦ Θεοῦ, Ἐκεῖνος δέν τιμωρεῖ, δέν καταριέται, δέν γογγύζει, ἀλλά καί πάλι συγχωρεῖ τούς σταυρωτές Του: «Ἄφες αὐτοῖς, οὐ γάρ οἶδασι τί ποιοῦσι» (Λουκ. κγ', 34). Μέγα ὄντως τό μυστήριο τῆς ἀγάπης καί τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ!

Ατενίζουμε οἱ ἀπανταχοῦ τῆς γῆς πιστοῖ χριστιανοί τόν Κύριό μας γυμνό, ματωμένο καί καρφωμένο πάνω στό σταυρό. Καί μαζί μέ τά ἑκατομμύρια τῶν Ὁρθοδόξων πιστῶν σέ ὅλα τά μήκη καί πλάτη τῆς γῆς, ἐμεῖς οἱ Ἰμβριοι, λιτανεύουμε τόν Ἐσταυρωμένο μέ αἰσθήματα χαρμολύπης, γιατί πλέον ὁ σταυρός γιά ἐμᾶς εἶναι τό λάβαρο καί ἡ σημαία, ἡ ζωή μας καί παράλληλα ἡ ἐλπίδα μας. Πρίν ἔλθουν οἱ μαῦρες μέρες τοῦ '64, ὅλοι οἱ Ἰμβριοι ζούσαμε ἀμέριμοι, κατά τά πατροπαράδοτα ἔθιμά μας. Ἡ Μεγάλη Ἑβδομάδα στήν Ἰμβρο ἦταν μοναδική καί ἀνεπανάληπτη. Ὅλοι ἦταν παρόντες στά γεγονότα, μέ τίς ὥρες τῆς ἡμέρας καί τῆς νύκτας νά μοιράζωνται στίς ἀκολουθίες τῆς Ἐκκλησίας καί στίς δουλειές καί προετοιμασίες τοῦ σπιτιοῦ γιά τή μεγάλη ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως. Πραγματικά ζούσαμε τήν Ἑβδομάδα τῶν Παθῶν μέ τήν παραδοσιακή εὐσέβεια καί τήν προσήλωσή μας στήν πίστη τῶν πατέρων μας, καί στά ἔθιμα πού μεταλαμπαδεύονται ἀπό γενιά σέ γενιά.

Ἦμασταν φτωχοί, ξεχασμένοι ἀπό τόν ὑπόλοιπο κόσμο, ἀλλά εὐτυχισμένοι ἐδῶ στό νησί μας, ζούσαμε μέ τιμιότητα, καί ἀπολαμβάναμε τή ζωή τῆς Ἐκκλησίας, τά πανηγύρια μας στά ἐξωκκλήσια μας καί τίς ξωμεριές μας. Καμαρώναμε τά κοπάδια μας, γλεντούσαμε ὅλοι μαζί τούς γάμους τῶν νέων μας, μέ τά βιολιά καί τά σαντούρια μας καί τούς λεβέντικους χορούς μας. Ἐτσι λοιπόν ὁμορφα καί καλά, ἤσυχά καί εἰρηνικά, ζούσαμε οἱ Ἰμβριοι στό νησί μας. Κι ὅλα αὐτά κάπου χάθηκαν καί κλονίστηκαν ξαφνικά, ὅταν ἦλθαν τά δύσκολα χρόνια τῶν διωγμῶν καί ἡ ζωή τῶν Ἰμβριῶν ἐγίνε ἀφόρητη.

Συγκινούμαστε γιά ὅσα ὁμορφα ζήσαμε, συγκλονίζομαστε γιά ὅσα ἄδικα περάσαμε, ἀλλά δέν ἀπελπιζόμαστε, ἐπειδή γιά ἐμᾶς ὁ Χριστός

είναι ο Κύριος τῆς δόξης, εἶναι ὁ παντοδύναμος Θεός, πού κενώνεται, πάσχει καί σταυρώνεται ἔκουσίως γιά τή σωτηρία μας. Ἀκούσαμε προηγουμένως ἀπό τόν ὑμνωδó: «Ἐσταυρώθης δι' ἐμέ, ἵνα ἐμοὶ πηγάσης τὴν ἄφεσιν, ἐκεντήθης τὴν πλευράν, ἵνα κρουνοὺς ζωῆς ἀναβλύσης μοι, τοῖς ἡλοῖς προσήλωσαι, ἵνα ἐγὼ τῷ βάθει τῶν παθημάτων σου, τὸ ὕψος τοῦ κράτους σου, πιστούμενος κράζω σοι ζωοδότα Χριστέ. Δόξα καὶ τῷ Σταυρῷ Σῶτερ, καὶ τῷ Πάθει σου». Ἄν, λοιπόν, πρὶν ἀπὸ τόν Χριστό ἦταν «ἐπικατάρατος πᾶς ὁ κρεμάμενος ἐπὶ ξύλου» (Γαλ. γ', 13), μετὰ τὴ σταύρωση τοῦ Κυρίου ὁ σταυρὸς γιά τόν χριστιανό εἶναι «ζωὴ καὶ ἀνάστασις». Γι' αὐτό καὶ ὁ Παῦλος διακηρύσσει μὲ ἔμφαση λέγοντας: «Ἀδελφοί, ἐμοὶ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ Σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, καὶ γὰρ τῷ κόσμῳ» (Γαλ. ζ', 14). Γράφει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος: «Πρότερον μὲν γὰρ ὁ σταυρὸς ὄνομα καταδίκης ἦν, νυνὶ δὲ πρᾶγμα τιμῆς γέγονε· πρότερον σύμβολον κατακρίσεως, νυνὶ δὲ ὑπόθεσις σωτηρίας»⁹. Ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου εἶναι γιά τόν χριστιανό ὄχι αἰτία ντροπῆς, ἀλλὰ καυχῆσεως καὶ τιμῆς.

Ὁ σταυρὸς εἶναι ἡ ἔκφραση τῆς παντοδύναμης «ἀδυναμίας» τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τῆς ἀβύσσου τῆς ἀγάπης καὶ τῆς φιλανθρωπίας Του. Γι' αὐτό καὶ ὁ Παῦλος γράφει στοὺς Κορινθίους ὅτι «ὁ λόγος τοῦ σταυροῦ τοῖς σωζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἐστὶ» (Α' Κορ. α', 18). Ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ εἶναι αὐτό πού καὶ πάλιν ὁ Παῦλος ἀποκαλεῖ «ασθενές τοῦ Θεοῦ», πού ἀποκαλύπτεται στὸν σταυρό, ἀποκαλύπτεται δηλαδή μέσα ἀπὸ τὴν ἀγάπη, πού φτάνει ὡς τὴ θυσία καὶ τόν θάνατο, καὶ μάλιστα ἓνα θάνατο ἀτιμωτικό στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων.

Μιλοῦμε γιά τόν Σταυρό καὶ τὴν φαινομενικὴ «ἀδυναμία» τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος πεθαίνει μόνος καὶ ἐγκαταλελειμμένος ὡς «Βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων». Καὶ πιστεύω, ἀγαπητοί μου συμπατριῶτες, πὼς ἐμεῖς ἐδῶ στὴν Ἱμβρο μποροῦμε νὰ κατανοήσουμε αὐτό τό συναίσθημα τῆς, κατὰ τὰ ἀνθρώπινα, «ἀδυναμίας τοῦ Θεοῦ» καὶ ἐγκαταλείψεως Του ἀπὸ τὰ πλάσματά Του. Τό εὐλογημένο ἀλλὰ καὶ βασανισμένο νησί μας, φαίνεται στὰ μάτια κάποιων ἀδύναμο καὶ χωρὶς καμμιά προοπτικὴ. Ἀλλὰ τό ὅτι ἡ Ἱμβρος δέν ἀπαιτεῖ, δέν ἀπειλεῖ, δέν ἐκβιάζει, δέν ἔχει δύναμη ὑλικὴ γιά νὰ ἐπιβληθῆ, δέν σημαίνει ὅτι εἶναι ἀδύναμη καὶ μέρος τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ παρελθόντος μόνο. Ἡ Ἱμβρος μας μὲ μιά πλήρη αὐτοκένωση, μὲ αὐτοθυσία καὶ ἀγάπη, προσφέρεται σέ ὅλους,

⁹ Ἰωάννου Χρυσόστομου, *Εἰς τὸν σταυρὸν καὶ εἰς τὸν ληστήν*, PG 49, 399.

γιατί τό γνωρίζει πολύ καλά ὅτι μόνο ἡ θυσία καί ἡ ὀλοκληρωτική κένωση ἀσκει ἀληθινή δύναμη καί ἐπιρροή στήν καρδιά καί στήν ψυχή τῶν ἀνθρώπων. Ὁ σταυρός τοῦ Χριστοῦ ἀκυρώνει κάθε ἔννοια αὐτοδικαιώσεως. Ὁ γυμνός ἐπί τοῦ σταυροῦ Κύριος ἀποκαλύπτει τή δική μας ἠθική καί ὄντολογική γυμνότητα καί μᾶς καλεῖ νά ἀφήσωμε μέ ἐμπιστοσύνη τή ζωή μας στήν εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ. «Πᾶσαν τήν ζωὴν ἡμῶν Χριστῷ τῷ Θεῷ παραθώμεθα».

Αγαπητοί μου Ἁγιο-Θεοδωριτες, λοιποὶ Ἰμβριοι καί φίλοι τοῦ νησιοῦ μας,

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας εἶδαν στόν Σταυρό τοῦ Κυρίου ὄλο τό μεγαλεῖο τῆς θείας ἀγάπης, τήν πηγὴ ἀπό τήν ὁποία ἀπέρρευσαν ὅλα τὰ ἀγαθὰ. Ἄς ακούσωμε τόν χρυσορρήμονα Ἰωάννη τόν Χρυσόστομο, τόν μεγάλο αὐτό προκάτοχό μας, πού σημειώνει: «Ὁ σταυρός νίκησε τήν ἁμαρτία, καθάρισε τήν οἰκουμένη καί κατέπαυσε τήν αἰώνια ἔχθρα· ἀνοιξε τίς πύλες τοῦ οὐρανοῦ, ἐκείνους πού ἀλληλομισοῦνταν τοὺς φίλιωσε, ἐπανάφερε στοὺς οὐρανοὺς τήν ἀνθρώπινη φύση μας καί τήν ἔβαλε νά καθίσῃ στὰ δεξιά τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ»¹⁰. Καί ἀλλοῦ πάλι γράφει: «Ὅπως ὅταν ἓνα σπίτι εἶναι βυθισμένο στό σκοτάδι καί κάποιος ἀνάβῃ μιὰ λαμπάδα, τὴ σηκῶνῃ ψηλά καί διώχνῃ τὸ σκοτάδι, ἔτσι καί ὅταν ἡ οἰκουμένη ἦταν βυθισμένη στό σκοτάδι, ὁ Χριστός ἀναψῆ σάν μιὰ λαμπάδα τὸ σταυρό, τὸν ἔστησε ὄρθιο καί τὸ διέλυσε. Καί ὅπως ἡ λαμπάδα διαχέει τὸ φῶς πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι, ἔτσι καί ὁ σταυρός ψηλά στήν κορυφὴ του εἶχε τὸν λαμπρὸ ἥλιο τῆς δικαιοσύνης»¹¹. Αὐτό τό φῶς τοῦ σταυρωμένου Ἡλίου τῆς δικαιοσύνης περιμένουμε νά λάμψῃ ἐκ τοῦ τάφου τοῦ Κυρίου τήν ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως Του καί γι' αὐτό ψάλλουμε μέ ὅλη τὴ δύναμη τῆς καρδιάς μας: «Προσκυνοῦμέν Σου τὰ Πάθη, Χριστέ, δεῖξον ἡμῖν καί τήν ἐνδοξόν Σου Ἀνάστασιν».

¹⁰ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Κατὰ Ἰουδαίων*, PG 48, 867.

¹¹ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, *Εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου*, PG 49, 396.

**Ὁμιλία τῆς Α.Θ.Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου
κ.κ. Βαρθολομαίου
κατά τὴν Ἀκολουθίαν τοῦ Ἐπιταφίου Θρήνου
(Μεγάλη Παρασκευὴ ἑσπέρας,
Τερός Ναός Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου Ἀγριδίων)**

* * *

Τερώτατοι ἀδελφοί ἅγιοι Ἀρχιερεῖς,
Ἐξοχώτατε κ. Ὑπουργέ μέ τὴν τιμίαν συνοδείαν σας,
Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Σήμερα τό πρῶί στήν ἀκολουθία τῆς Ἀποκαθλώσεως εἶδαμε τόν ἀπό Ἀριμαθαίας Ἰωσήφ, «εὐσχήμονα βουλευτήν», καί τόν Νικόδημο, τόν κρυφὸ μαθητὴ τοῦ Κυρίου, νά ἀποκαθλώνουν ἀπό τόν Σταυρὸ τόν Χριστό «νεκρόν καί γυμνόν», νά Τόν τυλίγουν «σινδόνι καθαρᾶ» καί παράλληλα ἀκούσαμε τόν γοερό θρήνο τῆς Παναγίας Μητέρας Του καί τῶν μαθητριῶν Του. Απόψε, «τῷ ἁγίῳ καί μεγάλῳ Σαββάτῳ, τὴν θεόσωμον Ταφήν, καί τὴν εἰς Ἄιδου Κάθοδον τοῦ Κυρίου καί Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐορτάζομεν δι' ὧν τῆς φθορᾶς τὸ ἡμέτερον γένος ἀνακληθέν, πρὸς αἰωνίαν ζωὴν μεταβέβηκε», ὅπως διαβάζουμε στό Συναξάρι τῆς ἡμέρας. Ὅπως μᾶς ἐξιστορεῖ τὰ δραματικά γεγονότα ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, μετὰ τόν θάνατο τοῦ Κυρίου, ὁ Ἰωσήφ ἔλαβε τὴν ἄδεια ἀπὸ τόν Πιλᾶτο καί μέ τὴ βοήθεια τοῦ Νικοδήμου κατέβασαν τό σῶμα Του ἀπὸ τόν Σταυρὸ, τό ἔπλυναν, τό τύλιξαν μέ τὰ ὀθόνια, ὅπως τό συνήθιζαν οἱ Ἰουδαῖοι, κι ἔπειτα τό ἔθαψαν σ' ἓνα καινούργιο μνήμα, σ' ἓνα μνήμα ὅπου κανεῖς ἄλλος δέν εἶχε ταφεῖ μέχρι τότε (Ἰωάν. ιθ', 38-41).

Τό γεγονός τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου τονίζεται μέ ἔμφαση τόσο ἀπὸ τοὺς Εὐαγγελιστές ὅσο καί ἀπὸ τοὺς ὕμνογράφους. Οἱ Εὐαγγελιστές περιγράφουν μέ ρεαλισμὸ τόν σταυρικό θάνατο, τὴν ἀποκαθλήωση καί τὴν ταφή Του, ἐνῶ οἱ ὕμνογράφοι ψάλλουν καί δοξολογοῦν τὰ γεγονότα μέ τόνους δραματικούς ἀλλὰ καί ἐξόχως λυρικούς. Ὅμως, τό πλέον χαρακτηριστικὸ σημεῖο πού πρέπει νά προσέξωμε εἶναι ὅτι ὁ Χριστὸς «ἐτάφη». Φαίνεται ὅτι αὐτό τό ρῆμα εἶναι σημαντικό γιὰ τὴν πίστη μας, σημαντικό γιὰ τὴν ὅλη χριστολογία τῆς Ἐκκλησίας μας. Ὁ Χριστὸς πεθαίνει καί θάπτεται ὡς ἄνθρωπος, γιατί, σύμφωνα μέ τὴ δογματικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας μας, ὁ Χριστὸς ἦταν τέλειος Θεός

ἀλλά καὶ τέλειος ἄνθρωπος καὶ ὡς ἄνθρωπος ὑπέκειτο στοὺς νόμους τῆς φθορᾶς.

Θάπτεται ὁ Χριστός καὶ βρίσκεται «ἐν τάφῳ, σωματικῶς, ἐν ἄδη δὲ μετὰ ψυχῆς ὡς Θεός»: τὸ Ἅγιο Σῶμά Του βρίσκεται στὸν τάφο, ἡ ψυχὴ Του ὅμως κατέρχεται στὸν Ἄδη, ἐκεῖ ὅπου βρίσκονται οἱ «ἀπὸ αἰῶνος καθεύδοντες». Τί σημαίνει, ὅμως, ἡ κάθοδος τοῦ Χριστοῦ στὸν Ἄδη, στὸν χῶρο τοῦ θανάτου καὶ τῆς φθορᾶς; Ἡ Ἐκκλησία μας εἶδε τὸν θάνατο ὡς τὸ κυριώτερο πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου, ὡς τὸν μεγάλο ἐχθρὸ τῆς ἀνθρώπινης φύσεως. Ἡ ἀπάντησή της σ' αὐτὸ τὸ πρόβλημα ἦταν καὶ εἶναι ὁ θάνατος καὶ ἡ ταφὴ τοῦ Χριστοῦ. Γιὰ τὸν ἄνθρωπο πού δὲν πιστεύει, ὁ θάνατος συνιστᾷ ἓνα φυσικὸ νόμο, ἀπὸ τὸν ὁποῖο δὲν ξεφεύγει κανείς. Ἡ ἀνθρώπινη συνθήκη γνωρίζει ἓνα ὄριο, τὸ ὄριο τοῦ τάφου. Πέρα ἀπὸ τὸν τάφο ἐκτείνεται τὸ σκοτεινὸ καὶ ἄγνωστο βασίλειο τοῦ Ἄιδου, ἀπὸ ὅπου ὁ θάνατος εἰσβάλλει στὸν χῶρο τῆς ζωῆς σάν ἓνας παράξενος, ἀπρόσκλητος, ἐχθρικός ἀλλὰ καὶ παντοδύναμος ἐπισκέπτης, πού δὲν μπορούμε νὰ τοῦ κλείσωμε τὴν πόρτα. Ἡ ταφὴ τοῦ Χριστοῦ σημαίνει τὴν εἴσοδό Του μέσα σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ τοῦ θανάτου, μέσα στό βασίλειο τοῦ θανάτου. Καὶ τί εἶναι αὐτὸ τὸ βασίλειο τοῦ θανάτου; Θὰ λέγαμε ὅτι ὁ Ἄιδης καὶ ὁ θάνατος εἶναι ἡ ματαιώση τοῦ σκοποῦ τῆς ζωῆς, ἡ παρέκκλιση ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ προορισμὸ μας, πού εἶναι ἡ ἀθανασία καὶ ἡ ζωὴ κοντὰ στὸν Πλάστη καὶ Δημιουργό μας. Ὁ Χριστός, μέ τὸν θάνατο καὶ τὴν ταφὴ Του, εἰσέρχεται στὸν χῶρο τοῦ Ἄιδου, ἀλλ' ὄχι ὅπως οἱ πρό Αὐτοῦ ἄνθρωποι, πού ἦταν δεσμῶτες τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου, ἀλλὰ ὡς Νικητὴς τοῦ θανάτου, ἐπειδὴ ὁ Χριστός εἶναι «ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ», ὅπως γράφει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης (Ἰωάν. ια', 25). Γι' αὐτὸ καὶ ὁποῖος πιστεύει στὸν Χριστό, «κἂν ἀποθάνῃ ζήσεται» (Ἰωάν. ια', 25). Ὁ ἐγκωμιαστικὸς ὕμνος πού ἀκούσαμε ἀπόψε τὸ λέγει καθαρά: «Ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ κατετέθη Χριστέ, καὶ θανάτῳ σου τὸν θάνατον ὤλεσας, καὶ ἐπήγασας τῷ κόσμῳ, τὴν ζωὴν». Ὁ Χριστός εἶναι ἡ Ζωή, ἡ, ὅπως σημειώνουν οἱ Ἅγιοι Πατέρες, εἶναι ἡ «αὐτοζωή», ὁ δοτὴρ τῆς ζωῆς. Πῶς μπορούσε, λοιπόν, ὁ θάνατος νὰ φυλακίσῃ τὴ Ζωὴ στὰ καταχθόνια; Γι' αὐτὸ καὶ «ὅτε κατῆλθε πρὸς τὸν θάνατον ἡ Ζωὴ ἡ ἀθάνατος, τότε τὸν Ἄδην ἐνέκρωσε τῇ ἀστραπῇ τῆς Θεότητος» καὶ «ἀνέστησε τοὺς τεθνεῶτας ἐκ τῶν καταχθονίων». Ὁ Χριστός κατέβηκε στὸν Ἄδη, συνάντησε καὶ νίκησε τὴ δύναμη τοῦ θανάτου, θανάτωσε τὸν θάνατο καὶ χάρισε στοὺς ἀνθρώπους ζωὴ καὶ πληρότητα ζωῆς, διότι «τὸ θνητὸν κατεπόθη ὑπὸ τῆς ζωῆς» (Β' Κορ. ε', 4).

Ὁ θάνατος καὶ ἡ ταφὴ τοῦ Χριστοῦ ἀποτελοῦν τὴν ὑπόσχεση ὅτι ὁ

θάνατος καί ἡ φθορά δέν εἶναι φυσικός καί ἀπαράβατος νόμος. Ἄν ἡ ἀνθρώπινη φύση πλάστηκε ἀπό τόν Θεό, ὅπως καί ὅλη ἡ Δημιουργία, «καλή λίαν», τότε ὁ θάνατος εἶναι μιᾶ ἀρρώστια, ἡ ὁποία μόνο μέ τή μετοχή στόν θάνατο καί τήν ταφή τοῦ Χριστοῦ θεραπεύεται. Διότι, ὅποιος μετέχει στόν θάνατο τοῦ Χριστοῦ, μετέχει καί στήν Ἀνάστασή Του καί γίνεται κοινωνός θείας ζωῆς. Συμμετέχομε δέ στόν θάνατο καί τήν ταφή τοῦ Χριστοῦ, ὅταν γίνωμε μέλη τοῦ Σώματος Του, τῆς Ἐκκλησίας Του, πού εἶναι Σῶμα Χριστοῦ. Ὁ ἄνθρωπος πού ἔχει ἐνωθῆ μέ τόν Χριστό: πεθαίνει, κατεβαίνει στόν τάφο, ὅπως τό σιτάρι πού σπείρεται στό χῶμα, ὅμως δέν χάνεται, δέν ἐξαφανίζεται, ἀλλά βλαστάνει ὡς καινούργιος ἄνθρωπος, γιατί εἶναι μέλος τοῦ ἀφθαρτοποιημένου Σώματος τοῦ Κυρίου.

Ὁ Χριστός βρίσκεται στόν τάφο σωματικῶς, ὅπου «σαββατίζει», ἤτοι ξεκουράζεται, ἀναπαύεται, ὅπως λέγει ἀνθρωπομορφικῶς ὁ ἱερός ὑμνογράφος. Σύμφωνα μέ τήν διήγηση τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, ὁ Θεός τήν ἑβδόμη ἡμέρα «κατέπαυσεν ἀπό πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὧν ἐποίησεν» (Γέν. β', 2). Ἔτσι καί ὁ Χριστός ἀναπαύθηκε στόν τάφο, ἀφοῦ ὀλοκλήρωσε μέ τό Πάθος καί τόν Σταυρό Του τό ἔργο Του, τό ἔργο τῆς σωτηρίας μας. Μπροστά σ' αὐτό τό μυστήριο τοῦ Πάθους, τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ταφῆς τοῦ Χριστοῦ στέκεται ἐκστατικός ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος καί ἀναφωνεῖ: «Τί τοῦτο; Σήμερον σιγή πολλή ἐν τῇ γῆ, σιγή πολλή καί ἡρεμία λοιπόν, ὅτι ὁ Βασιλεὺς ὑπνοῖ, γῆ ἐφοβήθη καί ἡσύχασεν, ὅτι ὁ Θεός σαρκί ὑπνώσεν, καί τοὺς ἀπ' αἰῶνος ὑπνοῦντας ἀνέστησεν· ὁ Θεός ἐν σαρκί τέθηκε καί ὁ ἄδης ἐτρόμαξεν· ὁ Θεός πρὸς βραχὺ ὑπνώσεν καί τοὺς ἐν τῷ ἄδῃ ἐξήγειρε»¹².

Τιμιώτατοι ἀδελφοί Ἱεράρχαι, εὐλαβέστατοι πατέρες,

Ἐξοχώτατε κ. Ὑπουργέ,

Ἀγαπητοί μου συμπατριῶτες,

Εἴμεθα ἰδιαίτερα συγκινημένοι, διότι ὅσα ἀπόψε τελεσιουργοῦνται θυμίζουν τήν πορεία καί τίς πολλές περιπέτειες τῆς Ἰμβρου, τὰ παθήματα καί τίς ἀδικίες, τοὺς σταυρούς καί τίς ἀναστάσεις τῆς. Μέσα στήν ἐπικρατοῦσα σιγή, ἀφουγκραζόμαστε τό μήνυμα τῆς Ἀναστάσεως, τίς κωδωνοκρουσίες πού διακηρύσσουν τόν θρίαμβον τῆς ζωῆς ἐπὶ τοῦ θανάτου: «Ποῦ σου, θάνατε, τό κέντρον; Ποῦ σου, Ἄιδη, τό νίκος; Ἀνέστη Χριστός, καί ζωὴ πολιτεύεται». Δοξάζουμε τόν Θεόν πού μᾶς ἀξίωσε νά ψάλλουμε ἀπόψε τόν Ἐπιτάφιο Θρῆνο καί νά προσδοκοῦμε

¹² Ἐπιφανίου Κύπρου, *Λόγος εἰς τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ*, PG 43, 440.

τήν Ανάσταση. Αὐτῷ ἡ Δόξα καί τό κράτος εἰς τούς αἰῶνας. Ἀμήν.

Ἐξοχώτατε κ. Ὑπουργέ,

Καλῶς μᾶς ἤλθετε καί καλή Ανάστασι!

Ἡ ἐρατεινή Ἴμβρος, ντυμένη στά καλά της –καί ὄχι μόνο τῆς ἀνοιξιάτικης φύσης –, σᾶς ὑποδέχεται μέ ἀγάπη καί τιμή ὡς διακεκριμένο μέλος τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἀλλά καί ὡς εὐσεβῆ Ὁρθόδοξο Χριστιανό. Σᾶς ὑποδεχόμεθα ἐγκαρδίως οἱ Ἴμβριοι αὐτή τήν ἡμέρα τοῦ Πάθους καί τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κυρίου μας.

Σᾶς ὑποδεχόμεθα ἀκόμη ὡς ἄγγελον εἰρήνης, καταλλαγῆς καί δημιουργικῆς συνεργασίας μεταξύ τῶν γειτόνων καί συμμάχων χωρῶν τῆς Τουρκίας καί τῆς Ἑλλάδος. Ἀκούσαμε καί προχθές στή συνέντευξί σας στήν ἑλληνική τηλεόραση, μέ ἱκανοποίησι, ὅτι εἴσθε ὑπέρμαχος καί θιασώτης τῆς ἑλληνοτουρκικῆς φιλίας καί σᾶς εὐχαριστοῦμε γι' αὐτό.

Ἐμεῖς οἱ Ἴμβριοι καί οἱ Τενέδιοι πληρώσαμε ἀκριβό τίμημα τῶν διενέξεων καί τῶν ἀντιπαλοτήτων τῶν δύο χωρῶν χωρίς ἴχνος ὑπαιτιότητός μας. Ὑπέστημεν μεγάλες ἀδικίες. Καί τώρα πού ἔρχονται τά καλύτερα, εὐχόμεθα καί λέμε μέ τόν Ψαλμωδό: «Εὐφρανθήμεν ἀνθ' ὧν ἡμερῶν ἐταπείνωσας ἡμᾶς, ἐτῶν ὧν εἶδομεν κακά».

Ἐξοχώτατε,

Σᾶς εὐχαριστοῦμε ἐγκαρδίως γιά τήν τιμητική ἀλλά καί ἱστορική ἐπίσκεψί σας στό ἀκριτικό νησί μας καί στά σχολεῖα μας. Καί ἀπόψε στήν Ἐκκλησία τῶν Ἀγριδίων, τοῦ χωριοῦ ὅπου κάθε Αὐγουστο γίνεται τό μεγαλύτερο Ἴμβριώτικο πανηγύρι στή γιορτή τῆς Μεγαλόχαρης.

Θεωροῦμε τήν ἐδῶ παρουσία σας ὡς ἔκφρασι τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας γιά τήν ἐδῶ ὀλιγάριθμη Ρωμαϊκή Κοινότητα. Μᾶς ἐνισχύετε καί μᾶς ἐνθαρρύνετε.

Προσδοκοῦμε καί εὐχόμεθα, μετά τίς ἐπικείμενες ἐκλογές στίς δύο γειτονικές χώρες, ἡ κατάστασις τῆς ἐν τῇ Πόλει καί ἐδῶ μειονότητός μας νά βελτιωθῇ ἔτι περισσότερο καί νά εἴμεθα πολῖται ἀντιμετωπιζόμενοι μέ ἰσότητα καί δικαιοσύνη, ὡς νομοταγεῖς πού εἴμεθα ἐν πᾶσι.

Φίλτατε κ. Ὑπουργέ, εὐχόμεθα νά ἔχετε, σεῖς καί οἱ προσφιλεῖς οἰκεῖοι σας, ὅλες τίς εὐλογίες τοῦ Ἀναστάντος Κυρίου. Χρόνια σας πολλά καί εὐλογημένα! Καί ὁ πολύτιμος, συνेतός καί οἰκοδομητικός λόγος σας νά εἶναι γιά πολλά ἀκόμη χρόνια συμβολή στά πολιτικά πράγματα τῆς Ἑλλάδος καί τῆς εὐρύτερης περιοχῆς.

Καλό Πάσχα!

**Ὁμιλία τῆς Α.Θ.Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου
κ. κ. Βαρθολομαίου
κατά τὴν τελετὴν τῆς Ἀναστάσεως
(Ἅγιοι Θεόδωροι Ἱμβροῦ, 16 Ἀπριλίου 2023)**

* * *

Λαέ τοῦ Θεοῦ εὐλογημένε,

Μέ τό φῶς τοῦ Ἀναστάντος Χριστοῦ νά γεμίζη τόν οὐρανό, τή γῆ καί τά καταχθόνια καί νά καταυγάζη τίς καρδιές ὄλων μας, ἀπευθύνουμε πρὸς τά ἐγγύς καί τά ἀνά τὴν οἰκουμένη τέκνα τῆς Μητροῦς Ἐκκλησίας, ἀπό τή γενέτειρά μας, τὴν αἰγαιοπελαγίτικη καί ἀνθοστόλιστη Ἱμβρο, πασχάλιο χαιρετισμό ἀγάπης καί χαρμοσύνης.

Τό Πάσχα εἶναι ἡ νίκη τῆς Ζωῆς πάνω στόν θάνατο, εἶναι ἡ ἐορτή τῆς ἐλπίδος, ἡ πανήγυρις τῆς χαρᾶς. Ἀνάσταση εἶναι ἡ ἀποκάλυψη τῆς ἀλήθειας καί τῆς ὁμορφιάς τῶν πραγμάτων, εἶναι ἡ ὀριστική φανέρωση τοῦ περιεχομένου καί τῆς κατεύθυνσης τῆς ἐλευθερίας μας. Ὅλη ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μιά πασχάλια ἐμπειρία. Τό «Χριστός Ἀνέστη!» εἶναι ἡ σύνοψη τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐμπερικλείει τό «εἶπεν ὁ Θεός» καί τό «εἶδεν ὁ Θεός ὅτι καλόν» τῆς δημιουργίας, τό «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καί καθ' ὁμοίωσιν» τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ (Γεν. α'), μέχρι καί τό τοῦ Ἀναστάντος Χριστοῦ «πορευθέντες εἰς τόν κόσμον ἅπαντα κηρύξατε τό εὐαγγέλιον πάση τῇ κτίσει» (Μάρκ. ις', 15) καί τό «καί ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος» (Ματθ. κη', 20). Ὅλα αὐτά εἶναι ἡ Ἀνάσταση!

Ἡ ζωὴ ἐν Ἐκκλησίᾳ εἶναι καθημερινό Πάσχα. Στά βάθη τῆς ψυχῆς μας ζῆ αὐτὴ ἡ εὐλογημένη βεβαιότης, ὅτι συνετρίβη τό κέντρον τοῦ θανάτου. Αὐτό τό αἰώνιο πασχάλιο βίωμα συνδέει τό Γένος μας ἄμεσα, ὀργανικά, ὄντολογικά μέ τὴν Ἐκκλησίαν, πού εἶναι «βιωμένη Ἀνάσταση». Αὐτό τό ἀναστάσιμο πνεῦμα, πνεῦμα ἀλληλεγγύης πού ἀνήκει στόν πυρῆνα τοῦ πολιτισμοῦ μας, σφράγισε τὴν ταυτότητά μας καί ἐγγυᾶται γιὰ τό μέλλον μας. Τό «ζῆν κατά τόν τρόπον τῆς Ἀναστάσεως», τὴν πίστη στόν νικητὴ τοῦ Ἄιδη καί Ἀρχηγό τῆς ζωῆς, τὴν δυναμένην καί «ὄρη μεθιστάνειν» πίστη, τὴν «οὐ ζητοῦσαν τὰ ἑαυτῆς» καί «ἀεὶ μένουσαν» ἀγάπη, καί τὴν «οὐ καταισχύνοῦσαν» ἐλπίδα, καλοῦμαστε νά μετατρέψουμε σέ ζωὴ, μαρτυρία, κοινωνία καί σέ ἀληθινὴ ἐλευθερία. Ἀπευθυνόμαστε ἰδιαίτερος στους νέους καί στίς νέες μας, πού θά εἶναι,

καί ὀφείλουν νά εἶναι, οἱ συνεχιστές, οἱ ἐκφραστές καί οἱ ὑπερασπιστές τοῦ ἀναστασίμου παλμοῦ τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ὁ Ἀναστάς Κύριος τῆς δόξης θά κρατύνῃ τίς δυνάμεις τους καί θά ὀδηγή τά διαβήματά τους εἰς τήν «ὁδόν τῆς ἀληθείας».

Αὐτόν τόν πολιτισμό διαφυλάξαμε, καί χάρη σέ αὐτόν διασώσαμε τήν ὄντοτητα καί τήν ταυτότητά μας καί ἔμεις οἱ Ἰμβριοι. Σηκώσαμε βαρῦ σταυρό, ἀλλά ὡς ἀναστάσιμο γένος, γνωρίζουμε ὅτι αὐτός εἶναι ἡ ὁδός πρὸς τήν Ἀνάσταση. Αὐτή ἡ βαθεῖα πίστη καί ἡ ἐλπίδα μᾶς ἔσωσαν καί φθάσαμε σήμερα σέ ὅλα τά θαυμαστά γεγονότα πού ζοῦμε στό νησί μας, τά ὁποῖα εὐωδιάζουν Ἀνάσταση. Ἀνάσταση εἶναι ἡ ἴδια ἡ ἐπιβίωσή μας ὡς κοινότητα. Εἶναι τά ἀνοικτά σχολεῖα μετά ἀπό σιγή πέντε δεκαετιῶν. Εἶναι τά ἀνακαινισμένα ξωκλήσια μας, ὁ ἦχος τῆς καμπάνας. Εἶναι τά σπίτια μας πού ξαναζωντάνεψαν καί οἱ γεμάτες λουλούδια αὐλές. Εἶναι ἡ Ἰμβριακή νεολαία πού μπορεῖ νά γεννήθηκε καί νά μεγάλωσε μακριά ἀπό τήν μικρὴ πατρίδα, ἀλλά ἀνακάλυψε καί ἀγάπησε τήν προγονικὴ γῆ.

Ὅλα αὐτά καί ἄλλα πολλά εἶναι ἓνα θαῦμα, ἓνα θεῖο δῶρο. Εἶναι, ὅμως, καί μία πρόκληση πρὸς ὅλους μας νά συνεχίσουμε τήν προσπάθεια, νά διατηρήσουμε τήν αἰσιοδοξία καί τήν ἐμπιστοσύνη στήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Ἦδη ὅσα κατῶρθωσαν οἱ Ἰμβριοι, στά πέτρινα χρόνια καί τό πῶς τό πέτυχαν, ὁ σταυροαναστάσιμος τρόπος τοῦ βίου καί τό δέσιμο μέ τόν τόπο τους, ἔχουν πολλά καί πολύτιμα νά διδάξουν γιά τή δύναμη τῆς πίστεως στήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ καί στίς ἀναστάσεις καί τά θαύματα πού αὐτή χαρίζει. Οἱ Ἰμβριοι ξέρομε καλά τί θά πῆ σταυρός καί πῶς αὐτός κυοφορεῖ τήν Ἀνάσταση. Γι' αὐτό καί γιορτάζουμε τό Πάσχα τόσο αὐθεντικά, ὡς «τό μέγα θαῦμα», τή χαρά τῆς σωτηρίας καί τή σωτηρία ὡς χαρά, πού «ἦλθε διά τοῦ Σταυροῦ». «Ἰδού γάρ ἦλθε διά τοῦ Σταυροῦ χαρά ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ»!

Μέ αὐτά τά αἰσθήματα, δοξάζοντες τόν ἀνατείλαντα πᾶσι τήν ζωήν Κύριον τῆς δόξης καί εὐχαριστοῦντες γιά τά οὐράνια δωρήματα Αὐτοῦ, στρέφουμε τήν σκέψη μας κατά τήν ἱερή καί κοσμοχαρμόσυνη αὐτή στιγμή σέ ὅλους τούς ἐν ἀνάγκαις καί στενοχωρίαις ἀδελφούς μας, δεόμενοι τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ νά τούς σκέπη καί νά τούς παραμυθῇ, ἰδιαίτερος δέ τούς βασανιζομένους ἀδελφούς μας στήν Οὐκρανία, οἱ ὁποῖοι, δυστυχῶς, γιά δευτέρη χρονιά θά ψάλλουν τό «Χριστός Ἀνέστη» ὑπό τόν ἦχο καί τήν ἀπειλή τῶν πολυβόλων.

Δέν ξεχνοῦμε, ὅμως, καί τά θύματα τῶν προσφάτων καταστρεπτι-

κῶν σεισμῶν ἐδῶ στήν Τουρκία, ἀλλά καί στή Συρία, καθῶς καί ὅλες τίς ἀδικοχαμένες ψυχές κατὰ τό πολύνεκρο σιδηροδρομικό δυστύχημα τῶν Τεμπῶν, στή γειτονική μας Ἑλλάδα, ὑπέρ ἀναπαύσεως τῶν ὁπίων ἐν Χώρα Ζώντων προσευχομάστε ἐντόνως ἀπόψε, ἀλλά καί ὑπέρ ἐνισχύσεως τῶν συγγενῶν καί τῶν οἰκείων τους, πρὸς τοὺς ὁποίους καί ἐπιθυμοῦμε νά ἀπευθυνθοῦμε, καθῶς κατακλείουμε τό πασχάλιο αὐτό μήνυμά μας.

Ἀγαπητοὶ πονεμένοι ἀδελφοί μας, κατὰ τὴν ἀναστάσιμη αὐτὴ βραδιά, ἔχετε μιὰ ξεχωριστὴ θέσι στήν καρδιά μας, καί τούτη τὴν ὥρα θέλουμε ἀπὸ τὴν πονεμένη Ἰμβρο νά σᾶς διαβεβαιώσουμε ὅτι τό «Χριστός Ἀνέστη» ἀφορᾷ ἐξ ἴσου καί ἐσᾶς, ἐάν ὄχι ἀκόμη περισσότερο ἐσᾶς. Συμμετέχουμε στό πένθος σας καί πονοῦμε μαζί σας, γι' αὐτό καί αἰσθανόμαστε ἔντονη τὴν ἀνάγκη νά σᾶς καταστήσουμε κοινωνοὺς τοῦ ἀποψινοῦ πανσωστικοῦ γεγονότος, τό ὁποῖον ἀναιρεῖ τὴν κυριαρχία τοῦ θανάτου καί μᾶς χαρίζει νέα προοπτικὴ καί προορισμό στή ζωὴ μας, μαζί μέ τό κουράγιο καί τὴ δύναμη νά ἀντέξουμε τὴν ἀπώλεια τῶν ἀγαπημένων μας.

Χριστός Ἀνέστη!
Ἀληθῶς Ἀνέστη ὁ Κύριος!

**Ὁμιλία τῆς Α.Θ.Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου
κ.κ. Βαρθολομαίου
κατά τόν Ἑσπερινόν τῆς Ἀγάπης
(Κυριακή τοῦ Πάσχα,
Ἱερός Μητροπολιτικός Ναός Παναγίας)**

* * *

Ἱερώτατοι καί θεοπρόβλητοι ἅγιοι Ἀρχιερεῖς,
Τέκνα φωτόμορφα τῆς Ἐκκλησίας,

«Ἀναστάσεως ἡμέρα καί λαμπρυνθῶμεν λαοί... Πάσχα τὸ τερπνόν,
Πάσχα Κυρίου, Πάσχα πανσεβάσμιον ἡμῖν ἀνέτειλε, Πάσχα ἐν χαρᾷ
ἀλλήλους περιπτυσώμεθα... Ὡ Πάσχα, λύτρον λύπης. Πάσχα ἄμωμον,
Πάσχα μέγα, Πάσχα τὸ πύλας ἡμῖν τοῦ Παραδείσου ἀνοίξαν, Πάσχα
πάντας ἀγιάζον πιστούς».

Μέ αὐτά τὰ ἐξόχως ποιητικά λόγια ὑμνεῖ τὴν λαμπρὴ ἡμέρα τοῦ
Πάσχα ἡ μελωδία τοῦ ὑμνογράφου τῆς Ἐκκλησίας μας. Γιατί ἡ σημερινὴ
ἡμέρα εἶναι ξεχωριστή, εἶναι ἡ «έορτή τῶν έορτῶν καί ἡ πανηγυρίς
τῶν πανηγύρεων». Ἀγάλλεται καί λαμπροφορεῖ ἡ Ἐκκλησία, καθὼς
βλέπει τόν Κύριόν της νά ἐξέρχεται νικητῆς ἐκ τοῦ τάφου. Εὐφροσύνη
ἀνέκφραστη, ἀγαλλίαση ἄφατη, χαρὰ ἀνεκκλάλητη, ἐλπίδα σταθερά
καί ἀγάπη ἀμετάθετη, πλημμυρίζουν σήμερα τίς καρδιές ὄλων
ἡμῶν, οἱ ὅποιοι βλέπομε τό κενό μνημεῖο καί βιώνομε τό γεγονός τῆς
Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, ἐδῶ στήν ἐρατεινὴ Ἰμβρο.

Ἡ Ἀκολουθία πού τελέσαμε καλεῖται Ἑσπερινός τῆς Ἀγάπης. Καί
ὄντως, ἡ Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ τέλεια ἀπόδειξη τῆς ἀγάπης
τοῦ Θεοῦ πρὸς τόν ἄνθρωπο καί ὅλη τὴ δημιουργία Του, ἀφοῦ δι'
αὐτῆς ὁ Θεός ἀνακαινίζει τόν ἄνθρωπο καί ὅλη τὴν κτίση. Ἡ ζωὴ πού
πήγασε ἀπὸ τόν Ζωοδόχο Τάφο τοῦ Κυρίου ἀφορᾷ καί μοιράζεται
σέ ὄλους. Ὅλοι εἴμαστε δεκτοί στή χαρὰ τοῦ ἀναστάσιμου δείπνου,
σ' ὄλους χαρίστηκε τό δῶρο τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ κι ὅλοι πρέπει νά
μοιραζώμαστε αὐτὴ τὴ χαρὰ καί νά χαρίζομε αὐτὴ τὴν ἀγάπη. Ἀληθινὴ
ἀναστάσιμη χαρὰ ὑπάρχει μόνον ὅπου ὑπάρχει ἡ ἀγάπη. Ἡ νέα
κοινωνία πού δημιουργήθηκε μέ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ βιώνεται
μόνο ὡς κοινωνία ἀγάπης.

Ἐρχονται στή σκέψη μου τούτη τὴν λαμπρὰ ἡμέρα καί ὦρα
πολλές ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν κοινωνία τῆς ἀγάπης, ὅπως ἐμεῖς τὴ

βιώναμε, εμπειρικά και αὐθόρμητα, ἐδῶ στό νησί ὅπου γεννηθήκαμε καί μεγαλώσαμε. Ὅλα ἦταν ἀναστάσιμα, χαρούμενα, εὐλογημένα, ὅλα ἦταν ἀπλᾶ καί καθαρά, ὅλα εἶχαν τό ὄνομά τους. Καί ἡ ζωὴ μας κυλοῦσε ἀργά καί εἰρηνικά στίς ἀυλές καί τὰ πεζούλια μέ τίς γλάστρες καί τὰ λουλούδια, μέ τὰ μοσχοβολήματα τοῦ σγουροῦ καί τοῦ πλατύφυλλου βασιλικοῦ, στά μικρά καφενεῖα, στά χωράφια, στά ἀμπέλια καί στίς ξωμεριές μας. Ἡ ἀγάπη καί ἡ εἰρήνη κυριαρχοῦσαν στήν καθημερινότητά μας. Ὡσπου ἦλθαν τὰ μαῦρα χρόνια τῶν διωγμῶν καί ἡ ζωὴ τῶν Ἰμβριῶν ἐγινε ἀφόρητη. Καί ἀναγκάστηκαν νά πάρουν τό δρόμο τῆς φυγῆς, ἀφήνοντας πίσω τόν τόπο πού ἀγάπησαν καί ἐξακολουθοῦν νά ἀγαποῦν.

Ἀλλά ὅ,τι καί νά γίνη κι ὅσο κι ἂν οἱ συνθήκες μᾶς ἀπομάκρυναν ἀπό τή γενέτειρα, ἡ Ἰμβρος μας δέν ξεχνιέται. Γι' αὐτό ἐφέτος ἦλθα ὡς Ἰμβριος, ὡς ἓνας ἀπό ὄλους ἐσᾶς, ὡς παλαιός γνώριμός σας, ὡς σάρξ ἐκ τῆς σαρκός σας, ὡς γέννημα καί θρέμμα αὐτοῦ τοῦ τόπου καί μέ τήν χάρη τοῦ Θεοῦ, καί ὡς ὁ Πατριάρχης σας, νά συνεορτάσω τό Πάσχα μαζί σας γιά μία ἀκόμη φορά. «Ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τό Πάσχα φαγεῖν μεθ' ὑμῶν». Ὅλοι οἱ Ἰμβριοι ποθοῦμε τήν ἀγαπημένη μας γῆ καί πονοῦμε. Κι ἐγώ προσωπικά, πού τόσες φορές ἔχω ὁμολογήσει πόσο πολύ ἀγαπῶ τήν Ἰμβρο, πονῶ ὅταν εὐρίσκωμαι μακριά της, ἀλλά πονῶ κι ὅταν τήν ἐπισκέπτομαι. Πονῶ, ἐπειδή μοῦ λείπει ἡ θύμησή της φέρνει τό δάκρυ στά μάτια μου, ταράζει καί ταυτόχρονα γαληνεύει τήν ψυχή μου. Κι ὅταν, ὅμως, τήν ἐπισκέπτομαι, θά περίμενα ὅτι ὁ πόθος αὐτός θά καταλάγιαζε, ἀλλά ἡ νοσταλγία, ἀκόμη καί τότε, δέν σβήνει, γιατί ὅλα ὅσα βλέπω μέ κάνουν νά ἀναπολῶ τούς καιρούς τῆς εὐτυχίας, τούς καιρούς πού τό νησί ἦταν παράδεισος γιά μένα καί γιά τούς λοιπούς συμπατριῶτες μας. Κάθε ἐπίσκεψή μου στήν πατρίδα γῆ σημαίνει ἀναγέννηση, συγκίνηση καί χαρά. Κι αὐτή τή φορά πού ἦλθα, χάρηκα τό πατρικό μου σπίτι, τήν ἀνακαινισμένη ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ μου, τόν γλυκό ἦχο τῆς καμπάνας, τὰ ταπεινά ἐξωκλήσια, τὰ γνώριμα μονοπάτια, τὰ οἰκεία πρόσωπα, τή λαλιά τῶν Ἰμβριῶν, τήν ἐγκαρδιότητα τῆς συναντήσεως, τή Μεγάλη Ἑβδομάδα, τόν Νυμφίο, τή Σταύρωση, τόν Ἐπιτάφιο καί τήν Ἀνάσταση.

Πέρασαν 69 χρόνια ἀπό τότε πού ὡς ἀπόφοιτος τῆς Κεντρικῆς Σχολῆς Ἰμβρου ἀποχαιρετοῦσα ἐκ μέρους τῶν συμμαθητῶν μου τό νησί μας λέγοντας: «Γλυκεῖά μας πατρίδα! Σήμερα σ' ἀφήνουμε καί φεύγουμε στήν ξενιτιά, πού μᾶς τραβᾶ σάν τόν μαγνήτη... Μή λυπᾶσαι πού φεύγουμε. Δέν θά σέ ξεχάσουμε ποτέ καί ὁ νοῦς μας πάντα σέ

σένα θά εἶναι, σέ σένα θά πετᾶ. Ἡ φαντασία μας σέ σένα θά πλανιέται καί ἡ καρδιά μας γιά σένα θά χτυπᾶ...»¹³. Αὐτά τά συναισθήματα δέν ἄλλαξαν μέ τό πέρασμα τῶν καιρῶν.

Οἱ ἡμέρες αὐτές ἦταν ἀπό τή φύση τους μεγάλες, ὁμορφες, πνευματικές καί ἐκκλησιαστικές. Ἐγιναν πιό ὁμορφες, γιατί τίς ζήσαμε ἐδῶ στήν πρασινοντυμένη καί ἀνθοστόλιστη Ἰμβρο τῆς ἀνοιξέως, μέ τό φῶς καί τήν αὐρα τοῦ Αἰγαίου, τήν ἡρεμία καί τά χρώματα τοῦ τοπίου. Οφείλομε νά ὁμολογήσωμε, ὅμως, ὅτι τίς ἡμέρες αὐτές τίς ὁμόρφαινε καί ἡ παρουσία τῶν ἀγαπητῶν συμπατριωτῶν καί τῶν ἄλλων φίλων μας, ἡ ὁποία ἔδωσε καί πάλι πνοή καί ζωή στό νησί. Εὐχαριστῶ ὅλους ὅσοι μπορέσατε νά ἔρχεστε καί πάλι στή γενέτειρά μας, γιατί μέ τήν παρουσία σας δηλώνετε ἔμπρακτα ὅτι δέν ξεχνᾶτε τήν Ἰμβρο. Καί σᾶς παρακαλῶ νά μὴν τήν ξεχνᾶτε! Νά ἔρχεστε καί νά παρακινήτε καί τά παιδιά σας νά ἔρχονται καί νά συνδέωνται μέ τόν τόπο τῆς καταγωγῆς τους. Οἱ πατρίδες ἄλλωστε, δέν χάνονται, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν ἀνθρωποι πού τίς πονοῦν, πού τίς τιμοῦν, πού τίς ἀγαποῦν καί δέν τίς ξεχνοῦν. Ἐξ ἄλλου, ὅσα συμβαίνουν ἐδῶ στήν Ἰμβρο τόν τελευταῖο καιρό, κυρίως μέ τό ἀνοιγμα τῶν σχολείων μας, στερεώνουν τήν πεποίθησή μας ὅτι ἡ πληγωμένη Ἰμβρος ἀναρρωννύει καί ἀναζωογονοῦν τήν ἐλπίδα γιά ἓνα καλύτερο μέλλον.

Αἰσθάνομαι τήν ἀνάγκη νά εὐχαριστήσω τόν Ἱερώτατο καί φίλτατο ἀδελφό Μητροπολίτη Ἰμβρου καί Τενέδου κ. Κύριλλο, τόν ἄξιο ποιμενάρχη μας, ὁ ὁποῖος ἐξελέγη τόν Μάρτιο τοῦ 2020 καί μέσα σέ πολύ σύντομο χρονικό διάστημα ἀγάπησε τήν Ἰμβρο καί τοὺς Ἰμβριούς καί παράλληλα ἀγαπήθηκε ἀπό αὐτούς. Ἡ ἐκλογή σου, Ἱερώτατε ἀδελφέ, ἦταν ἡ πλέον ἐνδεδειγμένη γιά τό νησί μας. Ἡ καλωσύνη σου, ἡ καταδεκτικότητά σου, ἡ ἀπλότητά σου εἶναι τά δῶρα αὐτά πού σου ἔδωσε ὁ καλός Θεός καί τά ὁποῖα ἐπιστρέφεις μέ εὐρυχωρία καρδιάς καί ἐκκλησιαστική ποιμαντική εὐθύνη στόν λαό τοῦ Θεοῦ. Εὐχαριστοῦμε ὅλως ἰδιαίτερος γιά τήν φιλοξενία, τήν ὀργάνωση τῆς ἱερᾶς ἀποδημίας μας καί γενικά γιά ὅλα ὅσα κάνεις γιά τήν Ἰμβρο καί τοὺς ἀνθρώπους τῆς. Εὐχαριστῶ καί τόν ἅγιο Μοσχονησίων κ. Κύριλλο γιά ὅλους τοὺς κόπους καί τήν προσφορά του στή γενέτειρά του καί τέως Ἐπαρχία του ἐπί σειράν ἐτῶν, καθῶς καί τόν φίλεργο καί λόγιο ἅγιο Μύρων πού τιμᾷ τό νησί μας.

¹³ Δημητρίου Ἀρχοντῶν, (νῦν Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου), «Χαιρετισμός ἐκ μέρους τῶν τελειοφίτων στήν τελετή ἀπομονῆς τῶν διπλωμάτων τῆς Κεντρικῆς Σχολῆς Ἰμβρου», Κεντρική Σχολή Ἰμβρου, 1954.

Εὐχαριστῶ ὅλους ἐσᾶς γιά τήν παρουσία σας στήν Ἰμβρο αὐτές τίς ἄγιες ἡμέρες. Μέ ιδιαίτερη εὐγνωμοσύνη ἀπευθύνομαι πρὸς τοὺς φίλους τῆς Ἰμβρου, οἱ ὁποῖοι μοιράσθηκαν μαζί μας τήν κατάνυξη καί τήν χαρμολύπη τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος καί τῆς Λαμπρῆς. Ὁ ἀναστάς Κύριος νά σᾶς χαρίζῃ πᾶν δῶρημα τέλειον.

Τερώτατοι Ἀδελφοί καί τέκνα ἐν Χριστῷ Ἀναστάντι,

Κάποτε κάποιος Ἱεράρχης ἐπισκέφθηκε τήν Ἰμβρο μας καί κατόπιν ἔγραψε: «Πολλοί ἀναφέρονται στήν Ἰμβρο σάν νά ἔχει τελειώσει· μά ἡ ἱστορία τῆς Ἰμβρου δέν τελείωσε ἀκόμη. Τό τέλος τό θέλουν αὐτοί πού ἔχουν μιά παρηκμασμένη καί ἀποτυχημένη πορεία καί βιάζονται νά προχωρήσουν στήν ἐπόμενη ἡμέρα, ἀποποιοῦμενοι τά πάθη καί τά λάθη τοῦ παρελθόντος. Δυστυχῶς, δέν ἔχουν συνειδητοποιήσει ὅτι τό τέλος τῆς ἱστορίας γράφεται κάπου ἄλλοῦ καί σχεδιάζεται ἀπό κάποιον ἄλλο. Ἡ πορεία τῆς Ἰμβρου πού δέν τελείωσε ἀκόμη, περιγράφεται στή φράση αὐτή: ὁ οὐρανός ποτέ δέν ξεχνᾷ. Ἡ Ἰμβρος εἶναι ὁ τόπος πού δέν τόν ἔχει ξεχάσει ὁ οὐρανός». Ὄντως, καί στή σημερινή Ἰμβρο δεσπόζει ὁ τρόπος τοῦ βίου καί ὁ πολιτισμός πού ἐκπροσωποῦν καί ἀγαποῦν οἱ παλαιοί κάτοικοί της. Μετά ἀπό τόσες περιπέτειες, ἡ Ἰμβρος φωτίζει, παρηγορεῖ, ἀναμένει, ἐλπίζει.

Χριστός Ἀνέστη! Ἀληθῶς Ἀνέστη!

**Discorso di Sua Santità il Patriarca Ecumenico Bartolomeo
In occasione del conferimento del Dottorato honoris causa della Facoltà
Teologica dell'Italia Centrale**

(3 maggio 2023)

**IL MONDO COME SACRAMENTO
Una visione teologica della creazione**

Introduzione

È un privilegio speciale e un piacere unico ricevere il Dottorato Honoris Causa dalla Facoltà Teologica dell'Italia Centrale. Siamo profondamente grati a Sua Eminenza il Cardinale Giuseppe Betori, Arcivescovo di Firenze e Gran Cancelliere di questa illustre scuola e facoltà.

Rivolgendoci alla vostra assemblea di eminenti amministratori, professori esperti e studenti diligenti, insieme a stimati ospiti e amati amici, vorremmo introdurre e presentare tre importanti testi emanati dai circoli sinodali e teologici ortodossi negli ultimi anni. In particolare, ci riferiamo a due decisioni emesse dal Santo e Grande Concilio della Chiesa ortodossa tenutosi a Creta (nel giugno 2016) e a un documento emesso dal Patriarcato ecumenico (nel gennaio 2020), intitolato Per la Vita del Mondo. I primi due testi fanno parte dello storico incontro di vescovi, clero e consiglieri, programmato da quasi un secolo e che ha costituito un evento unico nella vita della Chiesa ortodossa dell'ultimo millennio. Il terzo è il frutto delle deliberazioni di una commissione nominata dal Patriarcato ecumenico, comprendente clero e laici, uomini e donne, teologi e studiosi, provenienti da tutto il mondo.

Teologia ed Ecologia

Come tutti voi certamente sapete, negli ultimi decenni abbiamo costantemente e coscienziosamente dedicato gran parte del nostro ministero alla sensibilizzazione sull'urgente crisi del cambiamento climatico. In effetti, il nostro predecessore, il defunto Patriarca ecumenico Demetrios, già nel 1989 aveva dichiarato il 1° settembre come giornata di preghiera per la creazione di Dio (il Creato), un'iniziativa che è stata abbracciata da numerose organizzazioni ecumeniche (tra le quali il Consiglio Mondiale delle Chiese e la Conferenza delle Chiese Europee) e da importanti comunità ecclesiastiche (tra le quali la Chiesa Cattolica Romana e la Comunione Anglicana).

In quest'ottica, quindi, il Patriarcato ecumenico si è dimostrato un pio-

niere nel campo della salvaguardia del pianeta e delle sue risorse, organizzando conferenze ecologiche, mobilitando i propri fedeli e soprattutto i giovani, promuovendo la tutela dell'ambiente come tema centrale ed essenziale del dialogo interreligioso, dialogando e convincendo i leader politici e le istituzioni, nonché collaborando con le organizzazioni ambientaliste e i movimenti ecologici.

Ciò che forse la maggior parte delle persone non sa è che le attività ambientali del Patriarcato ecumenico non sono principalmente il risultato di priorità politiche, commerciali o addirittura di moda. Infatti, il nostro impegno e la nostra convinzione ambientali sono un'estensione organica della nostra autocoscienza ecclesiologica e non sono una semplice reazione di circostanza a un fenomeno relativamente moderno. Questo perché crediamo che la vita stessa della Chiesa sia un'ecologia applicata. I sacramenti della Chiesa, la sua intera vita di culto, la sua ascesi e la sua vita comunitaria, la vita quotidiana dei suoi fedeli, esprimono e generano il più profondo rispetto per il Creato. La sensibilità ecologica dell'Ortodossia non è stata creata, ma è emersa dalla crisi ambientale contemporanea. La lotta per la salvaguardia del Creato è una dimensione vitale e fondamentale della nostra fede. Il rispetto per l'ambiente è un atto di dossologia del nome di Dio, mentre la distruzione del Creato è un'offesa al Creatore, del tutto inconciliabile con i principi fondamentali della teologia cristiana.

Documenti esemplari

In questo contesto, dunque, il Concilio di Creta ha dichiarato nella sua Enciclica formale che:

Le radici della crisi ecologica sono spirituali ed etiche, insite nel cuore di ogni uomo. Questa crisi si è acuita negli ultimi secoli a causa delle varie divisioni provocate dalle passioni umane – come l'avidità, l'avarizia, l'egoismo e l'insaziabile desiderio di avere di più – e dalle loro conseguenze sul pianeta, come nel caso del cambiamento climatico, che oggi minaccia in larga misura l'ambiente naturale, la nostra "casa" comune. La rottura del rapporto tra uomo e creazione è una perversione dell'uso autentico della creazione di Dio. L'approccio al problema ecologico sulla base dei principi della tradizione cristiana richiede non solo il pentimento per il peccato dello sfruttamento delle risorse naturali del pianeta, cioè un cambiamento radicale di mentalità e di comportamento, ma anche l'ascesi come antidoto al consumismo, alla deificazione dei bisogni e all'atteggiamento acquisitivo. (Sezione V, paragrafo 14)

Inoltre, nel suo documento “La missione della Chiesa ortodossa nel mondo d’oggi”, il Gran Consiglio ha affermato:

La crisi ecologica, legata ai cambiamenti climatici e al riscaldamento globale, impone alla Chiesa di fare tutto ciò che è in suo potere spirituale per proteggere la creazione di Dio dalle conseguenze dell’avidità umana. Come gratificazione dei bisogni materiali, l’avidità porta all’impoverimento spirituale dell’essere umano e alla distruzione dell’ambiente. Non dobbiamo dimenticare che le risorse naturali della terra non sono di nostra proprietà, ma del Creatore: Del Signore è la terra e quanto contiene, l’universo e i suoi abitanti. (Sal 23 (24),1). Pertanto, la Chiesa ortodossa enfatizza la protezione del Creato attraverso la formazione della responsabilità umana per il nostro ambiente donato da Dio e la promozione delle virtù della frugalità e dell’autocontrollo. Siamo obbligati a ricordare che non solo le generazioni attuali, ma anche quelle future hanno il diritto di godere dei beni naturali concessi a noi dal Creatore. (Sezione F, paragrafo 10)

Dopo il Santo e Grande Concilio, il Patriarcato Ecumenico ha ufficialmente nominato una commissione per redigere un documento sulle sfide sociali e le implicazioni della nostra fede nel mondo contemporaneo. Pubblicato poco prima dello scoppio della pandemia che ha mietuto così tante vittime in tutto il pianeta, Per la Vita del Mondo: Verso un Ethos Sociale della Chiesa Ortodossa ci incoraggia:

A Essere grati per – e accettare – le scoperte delle scienze, anche quelle che potrebbero occasionalmente costringere a rivedere la propria comprensione della storia e della struttura della realtà cosmica. Il desiderio di conoscenza scientifica scaturisce dalla stessa sorgente del desiderio della fede di entrare sempre più profondamente nel mistero di Dio. (Paragrafo 71)

Inoltre, il documento insiste sul fatto che è nostro obbligo personale, davanti a Dio, al prossimo e al resto della creazione, assumerci la responsabilità della crisi ambientale. Così, il documento ci ricorda:

Siamo creature dipendenti, creature sempre in comunione, e quindi siamo anche moralmente responsabili non solo per noi stessi o per coloro che influenziamo o colpiamo immediatamente, ma per l’intero ordine creato – l’intera città del cosmo, per così dire. (Paragrafo 76)

Pertanto, “la responsabilità dei cristiani in questo mondo, ... nel cercare di trasfigurare la natura decaduta al servizio del Regno, implica una vera e propria responsabilità nei confronti dell’intera creazione e una preoccupazione incessante per la sua integrità e la sua fioritura”. (Paragrafo 68)

Un teologo modello

Solo di recente la Chiesa ortodossa ha perso uno dei suoi teologi più innovativi e lungimiranti, Sua Eminenza il Metropolita Giovanni [Zizioulas] di Pergamo, che è stato senza dubbio il principale portavoce del Patriarcato ecumenico. E naturalmente il suo coinvolgimento ecumenico nei dialoghi teologici ufficiali tra la Chiesa ortodossa e le Chiese cattolica e anglicana ha lasciato un'eredità duratura.

Tuttavia, mentre il mondo conosceva il defunto Metropolita Giovanni come un pensatore all'avanguardia su questioni quali la personalità e il sacerdozio, nonché la conciliarità e la comunione, egli è stato anche uno degli intellettuali più influenti sul rapporto tra ecologia e teologia già dalla fine degli anni Sessanta. Ha anche presieduto il Comitato religioso e scientifico istituito nel 1994 per promuovere una conversazione interdisciplinare e interreligiosa sul degrado ambientale, esplorando al contempo le implicazioni più ampie di una visione compassionevole per tutto il Creato. Ha infatti rappresentato il Patriarcato ecumenico alla presentazione dell'enciclica papale *Laudato Si'* nel giugno 2015.

Per il Metropolita Giovanni, è impossibile non riferirsi a Dio senza fare implicitamente o esplicitamente riferimento al mondo. L'importanza e l'implicazione di ciò, è che la crisi ecologica è essenzialmente un problema spirituale. Il peccato ecologico è un'azione sbagliata nei confronti di altri esseri umani e delle generazioni future. Allo stesso tempo, la crisi ecologica va di pari passo con l'ingiustizia sociale. Il Metropolita Giovanni parla di "un'ascesi ecologica", facendo eco ai grandi mistici e contemplativi che sperimentavano una sensibilità e una solidarietà con tutta la creazione. L'ascetismo umile è un antidoto all'arroganza umana nei confronti del resto della creazione. In questo senso, l'ascesi è concepita come una vita di coesistenza con tutte le creature, grandi e piccole, e di condivisione della sofferenza di tutte le creature, umane e non umane.

In quest'ottica, il defunto metropolita ha sviluppato quella che abbiamo più volte sottolineato come la "dimensione eucaristica" della cura del creato, proponendo la nozione di "sacerdozio" come l'elemento più appropriato e quintessenziale che definisce il rapporto dell'uomo con il Creato. Invece di agire semplicemente come gestore o proprietario della creazione, l'uomo è chiamato a servire come sacerdote e offerente, proprio come il presbitero offre il mondo a Dio in un atto di glorificazione e ringraziamento. È questa visione del Metropolita Giovanni che è stata adottata nell'En-

ciclica del Grande Concilio, che concludeva:

Essa presuppone anche la nostra più grande responsabilità di tramandare alle generazioni future un ambiente naturale vitale e di utilizzarlo secondo la volontà e la benedizione divina. Nei sacramenti della Chiesa, la creazione è affermata e l'uomo è incoraggiato ad agire come amministratore, protettore e "sacerdote" della creazione, offrendola come dossologia al Creatore – "Il tuo proprio del tuo proprio ti offriamo in tutto e per tutto" – e coltivando una relazione eucaristica con la creazione. (Sezione V, paragrafo 14)

Conclusiones

Cari amici, abbiamo ripetutamente affermato che la crisi che stiamo affrontando nel nostro mondo non è principalmente ecologica. È una crisi che riguarda il modo in cui percepiamo il mondo. Stiamo trattando il nostro pianeta in maniera empia, perché non lo vediamo come un dono ereditato dall'alto. Tuttavia, è nostro obbligo ricevere, rispettare e restituire questo dono a Dio per il bene delle generazioni future.

Questa è la fonte del nostro ottimismo. Questo mondo e l'ambiente naturale – la foresta, l'acqua, la terra, tutte le risorse del pianeta – appartengono a tutte le generazioni. I nostri figli hanno diritto a un mondo migliore e più luminoso; un mondo libero dal degrado, dalla violenza e dallo spargimento di sangue; un mondo di generosità e di amore.

Ecco come la teologia può contribuire e aprire la strada verso il futuro. E questa è la preghiera sincera con cui vi lasciamo. Che Dio vi benedica in questo sacro e nobile compito. Grazie.

**Allocuzione di Sua Santità il Patriarca Ecumenico Bartolomeo
Celebrazione ecumenica, Basilica di San Lorenzo – Firenze**

(3 maggio 2023)

* * *

Eminenza Reverendissima, Signor Cardinale Giuseppe Betori,
Arcivescovo Metropolita di Firenze,

Eminenze ed Eccellenze,

Reverendi Padri,

Signore e Signori,

Cari fratelli e sorelle in Cristo,

Cristo è risorto!

Nessuno di coloro che varcano le porte di questa storica chiesa rimane indifferente all'ispirazione potente e spiritualmente edificante portata dalla profonda santità della sua architettura e della sua arte uniche. Così, in questi giorni dopo la gioiosa celebrazione della Resurrezione di Cristo, vorremmo esprimere la nostra più profonda gratitudine a Sua Eminenza il Signor Cardinale Giuseppe Betori per la benedetta opportunità di questa Celebrazione Ecumenica e per la sua ospitalità fraterna e per molti versi molto fiorentina.

Mentre le parole della lettura del Santo Vangelo continuano a risuonare, riempiendo i nostri cuori con il sigillo della presenza di Cristo tra noi, non possiamo non ricordarci profondamente della nostra ricerca ecumenica dell'unità. Questa ricerca, questo viaggio, è iniziato molti decenni fa e continua a essere un Kairos di riconciliazione e speranza. Tuttavia, a volte abbiamo bisogno di ricordarci dell'essenziale, che è Cristo stesso: Egli è "la via, la verità e la vita" (Giovanni 14:6). Abbiamo incontrato questa frase molte volte. Ma stasera, in questa magnifica basilica, eredità dei grandi Medici, alla presenza di tanti cristiani, nell'abbraccio della speranza del Signore, riceviamo un comandamento profondo. La nostra unità in Cristo, di cui si parla poco dopo nello stesso Vangelo "perché tutti siano una cosa sola" (Gv 17,21), non è solo una meta, ma Cristo stesso è presente al nostro fianco in ogni passo del cammino. Questo pellegrinaggio di riconciliazione e unità richiede la riscoperta della presenza del Signore in mezzo a noi come gesto di autentica carità e amore. La liturgia ortodossa offre questa preghiera:

"Signore, ci hai concesso di offrire queste preghiere comuni all'unisono

e hai promesso che quando due o tre si accordano nel tuo nome, tu esaudisci le loro richieste. Esaudisci ora, o Signore, le suppliche dei tuoi servi se concorrono al loro bene, concedendoci nel tempo presente la conoscenza della tua verità e nel futuro la vita eterna”.

Queste parole sono pura consolazione per i discepoli di Cristo, poiché li invitano a scoprire l’infinita misericordia dell’Unico, il Padre! San Paolo scriveva ai Galati: “Poiché siete figli, Dio ha mandato nei nostri cuori lo Spirito del suo Figlio che grida: “Abbà! Padre!”. Perciò non siete più schiavi, ma figli, e se figli anche eredi per mezzo di Dio” (Galati 4:6-7). Camminare verso il Padre è paragonabile al nostro cammino ecumenico verso il ripristino della piena unità, poiché il Padre è la fonte dell’unità nella Santa Trinità. San Gregorio il Teologo insiste: “Perciò l’Unità, essendo arrivata da tutta l’eternità per moto alla Dualità, trovò il suo riposo nella Trinità. È questo che intendiamo con Padre e Figlio e Spirito Santo”. (Orazione 29).

La nostra vocazione ecumenica riecheggia questa dialettica trinitaria, dove il nesso unità-pluralità esprime la natura della nostra ricerca per il ripristino dell’unità cristiana nella comunione. Il mio predecessore di benedetta memoria, il patriarca ecumenico Atenagora, amava dire: “Dobbiamo avanzare verso l’unità: non possiamo rimanere con lo status quo”. Pertanto, siamo molto grati al nostro fratello, Sua Santità Papa Francesco, per la sua comunione spirituale e la sua apertura nell’esplorare percorsi ecumenici inesplorati: dalla protezione della nostra casa comune della creazione di Dio, all’aiuto e al sostegno fornito ai migranti e ai più vulnerabili, ma anche alla promozione della pace nel mondo e alla valorizzazione dei diritti umani. Il nostro comune impegno ecumenico ci permette di immergerci nell’essenza di ciò che abbiamo in comune, cioè l’insegnamento stesso del Signore risorto e del suo Santo Vangelo.

Eminenza Reverendissima, cari fratelli e sorelle in Cristo,

le nostre relazioni ecumeniche cresceranno solo se ci ricorderemo di mettere Cristo al centro di questo cammino verso la riconciliazione e l’unità. Egli è la via. È la verità. È la vita. In questo periodo pasquale, queste parole divengono un preciso programma di vita affinché rinnoviamo il nostro impegno comune a testimoniare il Signore risorto. Continuiamo a pregare con tutto il cuore per coloro che sono colpiti dalle guerre e dalla distruzione del nostro ambiente. Ripetiamolo con forza: non è possibile che il Signore continui ad agonizzare come nell’ora della Passione a causa della divisione dei suoi discepoli mentre noi restiamo indifferenti al suo ardente desiderio di vederci tutti riuniti nel suo nome. Cristo è Risorto!

**Discorso di Sua Santità il Patriarca Ecumenico Bartolomeo
GUARIRE LE PERSONE E GUARIRE IL PIANETA
La pacificazione e la cura del creato**

(Salerno, 5 maggio 2023)

* * *

Introduzione

In tutti i continenti, le persone si trovano ad affrontare nuove e per certi versi più gravi sfide, soprattutto conflitti militari e problemi ecologici. L'invasione in corso dell'Ucraina da parte della Russia e la recente guerra civile in Sudan, insieme ad altri conflitti violenti in altre parti del mondo e ai cambiamenti climatici globali e ai gravi disastri naturali, offrono chiare indicazioni che stiamo trascurando i diritti umani fondamentali e distruggendo il pianeta in modi inaspettati e senza precedenti.

Queste condizioni non sono un incidente. Gli esseri umani hanno dimenticato che gli uomini e le donne sono creati a immagine di Dio e che anche il mondo naturale è un dono di Dio. Questi abusi sono un segno che l'umanità è sulla strada sbagliata, che abbiamo ignorato i comandamenti fondamentali di "amare il prossimo come noi stessi" (Lev. 19.18) e allo stesso tempo di "servire e preservare la terra" (Gen. 2.15). L'armonia e la sacralità del mondo si mantengono solo quando amiamo e rispettiamo ogni sua parte, fino al più piccolo dei nostri fratelli e sorelle e fino all'ultimo granello di polvere. Questo vale per tutta la creazione: per i suoi cittadini e le sue città, per le sue comunità e i suoi oceani, per i suoi popoli e le sue foreste.

Mentre riflettiamo sullo stato del mondo e sui crescenti episodi di aggressione militare e di disastro climatico, sarebbe opportuno riconoscere che la nostra orgogliosa tendenza umana a cercare una padronanza umana avulsa da Dio sulle persone e sulla creazione è un modo di pensare sbagliato. Così come ogni vita umana è un dono di Dio, lo è anche tutto il Creato, ed è per questo che il Patriarcato Ecumenico è stato una voce di spicco per la salvaguardia dell'ambiente naturale.

Il Libro della Genesi e il Vangelo di Matteo

Venerabile clero e illustri amici,

Quando pensiamo alla cura della creazione e alla protezione dell'ambiente, la nostra mente richiama il Libro della Genesi. Allo stesso modo, quando pensiamo alla pace e alla giustizia, la nostra mente si rivolge alle Beatitudini di nostro Signore nel Vangelo di Matteo. Ci è sembrato quindi

opportuno riflettere sulle parole di San Matteo alla luce delle celebrazioni liturgiche dell'Apostolo Matteo, alle quali stiamo partecipando su gentile invito di Sua Eccellenza Andrea Bellandi, Arcivescovo Metropolita di Salerno, Campagna e Acerno.

Nel primo libro della Bibbia, la convivenza pacifica e l'armonia cosmica sono implicitamente centrali. Dio ha fatto il mondo "molto bello" (Gen. 1.31), molto equilibrato, molto armonioso. Allo stesso tempo, nel primo Vangelo del Nuovo Testamento, Matteo apre il suo primo versetto descrivendo il messaggio che vuole trasmettere come "βίβλος γενέσεως" ("liber generationis"). In questo modo, Matteo è fedele alla Genesi come archetipo o modello del messaggio e dello scopo di Dio per il mondo. Nel suo racconto evangelico, quindi, Matteo non offre una biografia o una storia di Gesù, ma un modo di vivere per la comunità cristiana come nuovo Israele. Ci sta quindi dicendo che la pace e la conservazione, per le quali Dio ha creato e destinato il mondo, devono diventare parte del nostro stile di vita e della nostra visione del mondo.

Questo è l'insegnamento che scopriamo nelle Beatitudini del Signore, riportate nel Vangelo di Matteo:

Beati gli operatori di pace, perché saranno chiamati figli di Dio (Mt 5,9).

Per capire come possiamo lavorare per la pace in modo tale che Dio ci chiami suoi figli, può essere utile ricordare cosa significa per Cristo essere chiamato Figlio di Dio. Nel Vangelo di Matteo, ci sono due occasioni in cui Cristo viene chiamato "figlio": una volta al battesimo nel fiume Giordano e un'altra volta alla trasfigurazione sul Monte Tabor. In entrambe le occasioni, sentiamo: "Questo è il mio Figlio prediletto, in lui mi sono compiaciuto" (Mt 3,17 e 17,5).

Cristo è il Figlio di Dio perché è in piena comunione con la natura di Dio, pienamente impegnato nella volontà di Dio. E piena comunione significa condividere le risorse di Dio, riflettendo la pace e la giustizia di Dio, nonostante il prezzo altissimo della croce e l'inevitabile persecuzione da parte degli altri. Diventare "figli di Dio" implica la costruzione della pace e la cura della creazione. Comporta la costruzione di comunità e il riconoscimento della dignità di ogni persona umana e della bellezza di ogni essere vivente.

Naturalmente, la pacificazione è un lavoro duro. Tuttavia, è la nostra unica speranza di restaurare un mondo distrutto. Lavorando per la pace e lavorando per guarire l'ambiente – in altre parole, rimuovendo gli ostacoli

alla pace ed evitando ciò che danneggia il mondo naturale – anche noi saremo chiamati “figli di Dio”.

Beati I miti, perché erediteranno la terra (Mt 5,5).

Come re del cielo e della terra, Cristo non viene con la violenza ma con la mitezza. Egli erediterà la terra e tutto il suo potere, tutte le sue posizioni, tutto il suo prestigio. Matteo ci rassicura che Dio viene per assumere l'autorità sulla creazione, per riordinare la creazione dal caos al cosmo, proprio come nel primo libro della Genesi.

Ora Israele riservava un giorno della settimana come giorno di riposo per ricordare che “Del Signore è la terra e quanto contiene” (Sal 24,1). La nostra società, invece, promuove una mentalità che esalta l'acquisizione di beni materiali. Si tratta, in definitiva, di una forma di idolatria; è come venerare falsi dei. San Paolo ricorda ai Colossesi che l'avidità è idolatria (cfr. Col 3,5). Se adoriamo la terra, allora non possiamo “cercare prima il regno di Dio” (Mt 6,33). Dimentichiamo facilmente che questa terra è “ereditata”, ricevuta in dono. Non è mai nostra, ma solo di Dio. La terra deve essere sempre rivolta e condivisa con gli altri. E la mitezza è l'unico modo per trattare equamente con la terra. Altrimenti, la terra diventa un territorio di violenza, un regno di divisione.

Beati quelli che hanno fame e sete della giustizia, perché saranno saziati (Mt 5,6).

La fame e la sete ci portano a dipendere da Dio. E Dio promette che ci sarà sempre abbastanza per tutti. Questa è la vera giustizia, questa è la vera equità, questa è la vera pace. Tuttavia, come il popolo ebraico nell'Antico Testamento, cerchiamo sempre più di ciò che è sufficiente, più di ciò che è la nostra parte equa, più di ciò che è giusto e corretto. Invece di dipendere da Dio per “il nostro pane quotidiano” (Mt 6,11), “accumuliamo tesori sulla terra” (Mt 6,19). Tuttavia, Cristo ci dice che non dobbiamo vivere nell'avidità dell'eccesso perché gli altri possano avere l'essenziale. La pacificazione e la cura del creato creano comunità e compassione. Ma la violenza e l'egoismo creano divisione e distruzione.

Conclusion

Cari amici, una delle credenze e degli insegnamenti centrali del cristianesimo attraverso i secoli è la certezza che la luce di Cristo brilla più di qualsiasi oscurità nei nostri cuori e nel nostro mondo. Noi cristiani affermiamo e dichiariamo che la gioia della risurrezione irradia e prevale sulla

sofferenza della croce. Questo è ciò che sosteniamo, questo è ciò che predichiamo e questo è ciò che proclamiamo al mondo intero. Infatti, “se Cristo non è risuscitato, allora è vana la nostra predicazione ed è vana la nostra fede” (1 Cor 15,14).

Nel IV secolo, sant’Efrem il Siro esprimeva la stessa verità in poesia, scrivendo: “Alla nostra risurrezione, Dio rinnoverà il cielo e la terra, liberando così tutte le creature e concedendo loro, insieme a noi, la gioia della risurrezione”¹⁴ [1]. La stessa convinzione è espressa nella Domenica di Pasqua, quando proclamiamo: “Ora tutto è pieno di luce: il cielo e la terra, e tutte le cose sotto la terra”.

Stimato pubblico,

Al centro della relazione tra l’uomo e l’ambiente c’è la relazione tra gli esseri umani stessi. Come individui, viviamo non solo in relazioni verticali con Dio e orizzontali tra di noi, ma anche in una complessa rete di relazioni che si estendono alle nostre vite, alle nostre culture e a tutto il mondo materiale. Gli esseri umani e l’ambiente formano un abito senza cuciture dell’esistenza, un tessuto complesso creato da Dio. Come esseri umani, siamo chiamati a riconoscere questa interdipendenza tra il nostro ambiente e noi stessi. Non possiamo sfuggire alla nostra responsabilità nei confronti dell’ambiente. Il nostro peccato – la radice spirituale di tutte le guerre e dell’inquinamento – consiste proprio nel rifiuto di considerare la vita umana e il mondo naturale come un sacramento di ringraziamento e un dono di comunione con Dio. Solo allora potremo pregustare e cercare “un cielo nuovo e una terra nuova” (Ap 21,1). Grazie per la vostra cortese attenzione!

---

¹⁴ Inno IX, 1, in *Inni sul Paradiso*, trad. Sebastian Brock (Crestwood, NY: St. Vladimir’s Seminary Press, 1990), 136. [Traduzione modificata]

**Omelia Di Sua Santita' Bartolomeo Arcivescovo Di Costantinopoli –
Nuova Roma E Patriarca Ecumenico Durante La Liturgia Eucaristica
Nella Cattedrale Di Salerno In Onore Dell'apostolo Ed Evangelista
Matteo**

(Salerno, 6 Maggio 2023)

* * *

Ἐρωτάτε Μητροπολίτα Ἰταλίας κ. Πολύκαρπε,

Vostra Eccellenza Mons. Andrea Bellandi, Arcivescovo di Salerno, Campania e Acerno,

Eminenze, Eccellenze, Reverendissimi Padri,

Illustri Autorità,

Figli e Figlie amati nel Signore,

Vi abbracciamo e Vi salutiamo con il saluto pasquale: Cristo è Risorto!
È veramente risorto!

Rispondendo al cortese invito dell'amato fratello Arcivescovo, siamo giunti dalla città di Costantino, da Costantinopoli, dalle rive del Bosforo per gioire con voi, pregare e lodare Dio "con una sola bocca ed un sol cuore" e festeggiare la Traslazione delle Sante Reliquie dell'Apostolo ed Evangelista Matteo in questa città, avvenuta secondo la tradizione il 6 maggio dell'anno 954. La Chiesa in Oriente ed in Occidente ha sempre festeggiato fin dai tempi della Chiesa Nascente la traslazione dei corpi di santi, intravedendo in essa una particolare presenza della grazia santificante del Signore per una Chiesa locale. Questo paese, l'Italia, d'altra parte è santificato dalla presenza dei santi corpi di tre dei quattro Evangelisti, Matteo a Salerno, Marco a Venezia e Luca a Padova, ossia coloro che hanno, su ispirazione divina, composto il Corpus dei Vangeli sinottici, quelli che hanno una visione d'insieme comune dei fatti, del messaggio e della vita del nostro Salvatore, e che poi la Chiesa ha riconosciuto come autentici.

Cosa dice questo Apostolo ed Evangelista, quale insegnamento ci è stato trasmesso e continua nella sua vocazione nei secoli? Originario di Cafarnaon, il suo mestiere non è tra i più nobili del tempo; un pubblicano, un esattore delle tasse per conto dei Romani, uno che su questa professione costruisce la propria ricchezza di beni terreni e, nonostante sia inserito nel proprio ambiente giudaico, non è amato dal suo popolo. Gesù lo vede al banco delle imposte e gli dice: "Seguimi" (Mc. 2,14), cioè imitami con la pratica nella vita. "Ed egli si alzò e lo seguì" (Mt. 9,9). Matteo, il cui nome

significa “dono di Dio”, prima chiamato Levi, abbandona tutte le certezze, tutte le cose temporali, mentre nella sua mente si infonde la luce della grazia spirituale e gli fa comprendere che esistono tesori incorruttibili nel cielo.

Il Vangelo ci fa vedere poi la mensa in casa, dove Matteo appunto tiene un banchetto: “E molti pubblicani e peccatori si misero a mensa insieme con Gesù e i suoi discepoli” (Mc. 2,15). Anche oggi la chiamata del Signore giunge in molti cuori, si manifesta a molti. Il suo invito è una promessa affidabile, è la premessa di una gioia fondamentale per i credenti, è la certezza di sentire un raggio di luce che ci illumina, è un amore che non ha confronto. Questa chiamata ci porta a quella mensa che accoglie, testimonianza dell’amore di Dio verso la creatura, prefigurazione del Regno. Alcuni anche oggi fanno lo stesso gesto di Matteo, si alzano e lo seguono, non si chiedono perché, ma vivono il dono della nuova vita e non ascoltano i farisei che giudicano la scelta: “Come mai egli mangia e beve in compagnia di pubblicani e dei peccatori?” (Mc. 2,16). Non si lasciano sopraffare dal moralismo cieco, dalla legge vuota. Ma molti altri, troppi cristiani anche nella nostra epoca, spaventati dal giudizio del mondo, incapaci di superare il senso di colpa del peccato, preferiscono solamente osservare determinate norme di comportamento, ma non imitare il Signore. Non ascoltano quanto Gesù disse ai farisei: “Non sono i sani che hanno bisogno del medico, ma i malati; non sono venuto per chiamare i giusti, ma i peccatori” (Mc. 2,17).

Ognuno di noi deve cambiare radicalmente la propria esistenza, aprire il proprio cuore a quel “seguimi”, per poter essere sale della terra e costruire una terra nuova davanti alle tante sfide che il mondo moderno ci presenta, ma anche ai tanti pericoli che in questo periodo viviamo a livello globale, con conflitti e guerre che purtroppo nella loro continuità, riescono ad assuefare il nostro subconscio, a far accettare il tutto come una cosa inevitabile, a vedere troppi cristiani legati alla legge dei farisei, e non al movimento profetico di Cristo.

Della vita di San Matteo non sappiamo molto, oltre al fatto di essere membro del gruppo dei dodici apostoli, che condividono l’esperienza della vita di Gesù. Alcune tradizioni, come testimonia San Clemente di Alessandria lo vogliono, dopo la Pentecoste, predicatore in Etiopia, dove avrebbe anche subito il martirio. Ma non è la sua vita che ci interessa, quanto la sua testimonianza ispirata che troviamo nel primo Vangelo canonico, di cui è considerato l’autore.

Il Vangelo di Matteo è il più esteso dei Vangeli, sicuramente scritto in

aramaico, la lingua del tempo tra gli Ebrei, e poi in greco, verso gli anni 62 e 70, anche per una certa consonanza con gli altri due Vangeli sinottici. Come sappiamo, esso viene già citato negli anni della Chiesa Nascente da Clemente di Roma, nonché da Ignazio di Antiochia. I Santi Padri dei primi secoli attribuiscono grande valore agli scritti di questo Vangelo, tra questi Papia di Gerapoli ed Eusebio di Cesarea, ma anche Origene considera il primo Vangelo, scritto da Matteo il Pubblicano. Dopo il Quarto secolo, non ci sono più dubbi, anche se la moderna ermeneutica vorrebbe considerare l'attribuzione in modi diversi. Certamente questo Vangelo è stato scritto per coloro che si avvicinavano al Cristianesimo e provenivano dal giudaismo, per cui era importante evidenziare il parallelismo tra la legge di Mosè ed il nuovo Mosè, il vero Messia, colui che è stato resuscitato da Dio, il generatore di un nuovo Israele, la Chiesa, convocata dal Risorto. Il testo di Matteo, infatti, è una continua dimostrazione di come la venuta di Gesù nella storia sia stata preannunciata e preparata nell'Antico Testamento e di come Egli porti a compimento le profezie.

Il testo si snoda in forma semplice e parla della nascita di Gesù, della sua infanzia, della predicazione e della sua missione tra gli uomini. Troviamo i cinque discorsi sul Regno dei Cieli e i racconti della Sua Morte e Resurrezione. Non ci soffermeremo a parlare del testo che tutti conosciamo, ma evidenziamo solo due importanti aspetti anche per la vita di noi Cristiani di questi tempi. Solo in questo Vangelo, Gesù parla di "ἐκκλησία" – ecclesia, (Mt. 16,18 e 18,17), la Chiesa-comunità che è in armonia con le antiche Scritture, la "città posta sul monte" per essere "luce del mondo", non più un luogo geografico, ma una comunità di discepoli, una comunità messianica a cui è affidato il Regno dei Cieli per tutti i popoli. E in questa comunità l'Emanuele, il "Dio con noi", caratteristica fondamentale della sua teologia, manifesta l'abbraccio all'intera umanità.

Questo Vangelo ci indica che, come discepoli del Signore dobbiamo essere capaci di salire con Lui sul monte per vincere la morte, fare la esperienza del Gesù Risorto e poi andare nel mondo ed immergerci nell'amore del Padre e del Figlio e dello Spirito Santo, per fare discepoli tutte le genti. Possiamo affermare anche noi che "il Vangelo è un annuncio di gioia e di speranza rivolto a tutta l'umanità; chi lo ascolta in profondità e lo accoglie con tutto il cuore non può restare indifferente, ma è vivamente invitato ad una scelta che gli cambierà la vita".

Oggi, in questa antichissima Cattedrale, in preghiera ed in attesa di

ritrovarci un giorno tutti assieme attorno all'unico Pane e nell'unico Calice, ricordiamo la traslazione delle Sante Reliquie di San Matteo Apostolo. Le tradizioni più antiche ricordano l'arrivo del corpo del Santo in Lucania verso il Quinto secolo, ma il suo ritrovamento, secondo il *Chronicon Salernitanum*, risale all'anno 954 per volontà dello stesso Santo, apparso ad una pia donna di nome Pelagia, il cui figlio, il monaco Atanasio, dopo insistenza della madre e dopo tre apparizioni, avrebbe trovato il Corpo di Matteo, nei pressi di una fonte termale della antica città di Parmenide. Dopo tre traslazioni, il 6 maggio 954 il corpo del Santo è stato conservato nella cripta di questa Cattedrale, dove tuttora è molto venerato.

Permetteteci qualche breve considerazione, alla fine, sulla importanza che le Reliquie dei Santi rivestono nella vita della Chiesa. In un mondo in cui tutto deve essere letto alla luce della logica, spiegato unicamente alla luce delle conoscenze scientifiche, ed in un mondo che vuole dimenticare la morte, ritenendola la fine di tutto e non l'inizio della vera vita, il venerare corpi e parte di corpi di uomini e donne addormentati nel Signore nel corso dei secoli e fino ai nostri giorni, riporta purtroppo l'essere umano odierno a quella separazione, giuridicamente definita nel mondo ellenistico e giudaico, tra la città dei vivi e la città dei morti.

La Chiesa Nascente invece si riunisce nel luogo di martirio dei Santi di Dio, nel luogo della loro sepoltura, perché la reliquia, visibilmente oggetto di morte, rappresenta al vivo, per il suo valore taumaturgico, un segno dell'avvenuto superamento della barriera, sino allora invalicabile, tra la vita e la morte.

Già i Padri Cappadoci, enfatizzando la venerazione per le reliquie materiali, pongono le basi per una nuova concezione del sacro, riconoscendo nel corpo, al di là delle apparenze, ormai redento dalla morte, come componente essenziale dell'uomo, partecipe anch'essa della natura divina. San Basilio di Cesarea, il Grande, commentando il Salmo 115 afferma: "Allorché la morte avveniva sotto la legge giudaica, i cadaveri erano dichiarati abominevoli; ora invece, che c'è la morte per Cristo, preziose sono le reliquie dei santi. Prima d'ora era comandato ai sacerdoti e ai nazirei: non contaminatevi con alcun cadavere ... (v. Lev., Num., Aggeo). Ora al contrario, chi avrà toccato le ossa del martire riceve una qualche partecipazione alla sua santità dalla grazia che risiede nel corpo. Ecco perché è preziosa dinanzi al Signore, la morte dei suoi Santi" (M. Girardi, *Basilio di Cesarea e il culto dei martiri nel IV sec.*).

Proprio questa percezione delle reliquie dei santi come una loro “presenza nell’assenza” è alla base della frammentazione: essa implica infatti che la parte abbia il medesimo valore del tutto. Nell’ordine della grazia vale infatti il principio che la frammentazione non diminuisce, ma moltiplica, dottrina che la Chiesa enuncia solennemente – su un piano teologico più elevato – nella preghiera che accompagna la frazione del Pane consacrato: “spezzato ma non diviso, mangiato e mai consumato”.

Significa che anche una piccola parte di reliquia di un Santo vale come il tutto, e la sua forza taumaturgica non è frantumata, e in esse continuano a scorrere, come da una sorgente, i carismi e le grazie di cui Dio lo aveva adornato in vita.

Amati Figli nel Signore,

È una grazia tutta particolare che questa Chiesa in Salerno con il suo Arcivescovo voglia donare una reliquia del Santo Apostolo ed Evangelista Matteo alla Chiesa di Costantinopoli, la Santa e Grande Chiesa martire di Cristo, che da duemila anni, dalle rive del Bosforo ha irradiato la fede Cristiana in tutto l’Oriente dal lontano Nord, fino alle lontane steppe e in tutta l’Europa Medio Orientale e ancora in tutto il mondo. Le condizioni storiche oggi hanno ridotto numericamente il numero dei Cristiani nella nostra città, ma la forza e la importanza della nostra Chiesa resta immutata, anche di fronte alle sfide del mondo attuale, dove è sempre più necessario spegnere i fondamentalismi di qualsiasi tipo, per favorire il dialogo tra le nostre Chiese e con tutti gli uomini di buona volontà.

Voglia il Signore della gloria, il Risorto dai morti per tutti noi, per le preghiere di San Matteo Apostolo ed Evangelista e di tutti i Santi, benedire questa Chiesa locale, il suo Pastore, il clero e i religiosi, questa città e tutti coloro che hanno responsabilità in essa, e tutti voi amati figli e figlie. La grazia del Signore Gesù Cristo, l’amore di Dio Padre e la comunione dello Spirito Santo sia con tutti voi. E così sia.

**Νουθετήριος Λόγος τῆς Α.Θ.Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ
Πατριάρχου
κ.κ. Βαρθολομαίου
κατά τὴν εἰς διάκονον χειροτονίαν τοῦ Ἐντιμ. κ. Μαρίου Τσατσα
(Κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος, 14 Μαΐου 2023)**

* * *

Ἰερώτατοι καὶ Θεοφιλέστατοι ἅγιοι Ἀρχιερεῖς,
Ἐντιμολογιώτατοι Ἀρχοντες,
Εὐγενεστάτη κ. Γενικὴ Προξενε τῆς Ἑλλάδος,
Τέκνα ἐν Κυρίῳ προσφιλῆ καὶ εὐλογημένα,

Εἶναι ἱερά καὶ σημαντικὴ ἡ σημερινὴ ἡμέρα διὰ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, α) διότι τιμῶμεν συλλήβδην καὶ ἀθρόον ὅλους τοὺς εἰς τὸ ἀγιολόγιον τῆς Ἐκκλησίας καταταγέντας κατὰ καιροὺς Ἀρχιεπισκόπους καὶ Πατριάρχας προκατόχους τῆς ἡμῶν Μετριότητος· β) διότι εὐλογεῖ ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία τὰ ὑπ' αὐτῆς τιμηθέντα διακεκριμένα τέκνα τῆς, τοὺς Ἀρχοντας ὀφφικιαλίους τῆς, πού πραγματοποιοῦν τὸ ἐτήσιον πρὸς αὐτὴν προσκύνημά των· καὶ γ) διότι εἰσέρχεται εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἱεροῦ κλήρου τῆς ἑνας μορφωμένος νέος, πρὸς τὸν ὅποιον καὶ στρέφομεν τὸν λόγον.

Ἀγαπητέ ὑποδιάκονε Μάριε,

Καταγόμενος ἀπὸ τὴν Ἀλβανίαν, ἐγεννήθης, ἠνδρώθης καὶ ἐσπούδασες ἐπιτυχῶς καὶ ἐνζήλως τὰ ἱερά Γράμματα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπιδοθεὶς καὶ εἰς τὴν ἐκμάθησιν ξένων γλωσσῶν.

Ὁριμος πλέον, ὑπακούσας εἰς τὴν θεϊκὴν φωνὴν καὶ ἀγαπήσας τὸν Χριστόν, ἀπεφάσισες νὰ ἐγκαταλείψης τὰ ἡδέα καὶ τερπνά τοῦ κόσμου καὶ νὰ ἐνταχθῆς εἰς τὴν χορείαν τῶν εὐελπίδων κληρικῶν τῆς Πατριαρχικῆς Αὐλῆς, ἐδῶ εἰς τὸ Μεγάλον Μοναστήρι τῆς Ὁρθοδοξίας.

Καὶ ἔτσι ἦλθες εἰς τὴν τῶν πόλεων ἀνασσαν, τὸ καύχημα τοῦτο τῶν ζώντων, ὅπως χαρακτηρίζεται ἡ Πόλις μας. Ἐδοκιμάσθης ἐπὶ τὴ διάστημα εἰς τὴν Χάλκην καὶ τῶρα, «σάν ἔτοιμος ἀπὸ καιρὸ», ἴστασαι ἐνώπιον τοῦ θυσιαστηρίου τοῦ πανσέπτου Πατριαρχικοῦ Ναοῦ, εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, διὰ νὰ λάβῃς τὸν πρῶτον βαθμὸν τῆς ἱερωσύνης διὰ τῶν χειρῶν τοῦ Πατριάρχου σου.

Τινὲς ἐθορυβήθησαν ἐπὶ τῷ ἀκούσματι ὅτι ἑνας Ἀλβανός, ἔστω καὶ

έλληνοτραφής, χειροτονούμενος εισέρχεται εις τά ἐνδότερα τοῦ καταπετάσματος. Διατί ὅμως; Εἶναι ὀλιγώτερον Ὁρθόδοξοι οἱ Ἀλβανοί ἀπό τοὺς ἄλλους Ὁρθοδόξους ἐπειδὴ εἶναι Ἀλβανοί; Δέν μᾶς εἶπεν ὁ Παῦλος ὅτι οὐκ ἔνι Ἕλλην καὶ Ἰουδαῖος, βάρβαρος, Σκύθης, δούλος, ἐλεύθερος; Δέν ἐξεχριστιάνισε καὶ ἐξεπολίτισεν ἡ Ἐκκλησία μας ἡ Πρωτόθρονος λαοὺς ἀνά πᾶσαν τὴν Οἰκουμένην; Δέν χωροῦν μέσα εις τὴν εὐρυχωρίαν τῆς ἀγκάλης τῆς «Πάρθοι καὶ Μῆδοι καὶ Ἐλαμίται» καὶ Οὐκράνοί καὶ Γάλλοι καὶ Φλαμανδοί καὶ Ἀγγλοσάξωνες καὶ Καρπαθορῶσσοι καὶ Κορεάται, λαοί, φυλαὶ καὶ γλῶσσαι; Δέν εἴμεθα ἡ οἰκογένεια τῶν πανορθοδόξων; Δέν ἀνέστησεν ἐκ τῆς τέφρας τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀλβανίας Ἕλλην Ἀρχιεπίσκοπος; Δέν ἔχομεν ἤδη εις τὴν Αὐλήν τοῦ Πατριάρχου καὶ Οὐκρανούς καλοὺς κληρικούς;

Λοιπόν, καὶ Ἀλβανός τὴν καταγωγὴν νέος, καλῶς κατηρισμένος θεολόγος δύναται νά γίνῃ ὁμόσκηνος καὶ ὁμοτράπεζος ἡμῶν. Εἶσαι φορεὺς τῆς ἱεραῆς ἐλληνικότητός μας, ὅπως θά ἔλεγεν ὁ κορυφαῖος τῶν θεολόγων μας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ.

Δι' αὐτό καὶ σέ χειροτονοῦμεν σήμερον, Ὑποδιάκονε Μάριε, μέ τὴν συμμαρτυρίαν τοῦ ἀδελφοῦ ἀγίου Λαρίσης καὶ Τυρνάβου κ. Ἰερωνύμου, ὁ ὁποῖος, μαζί μέ ἄλλους ἐκλεκτοὺς Ἱεράρχας ἐν Ἑλλάδι, σέ γνωρίζει καλῶς καὶ σέ περιβάλλει μέ στοργήν, ἐκτίμησιν καὶ ἐμπιστοσύνην. Ἡ μαρτυρία των διὰ σέ εἶναι ἐγγύησις δι' ἡμᾶς ὅτι τό Πατριαρχεῖον μας ἀποκτᾷ ἐν τῷ προσώπῳ σου ἕνα ἄξιον νέον στέλεχος, μάρτυρα τῆς οἰκουμενικότητος αὐτοῦ.

Σέ χειροτονοῦμεν καὶ σέ ὀνομάζομεν Εὐλόγιον, μέ τὴν εὐχὴν νά ἔχῃς ὅλας τὰς εὐλογίας τοῦ Θεοῦ εις τὴν ζωὴν καὶ εις τὴν διακονίαν σου πρὸς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν.

Ἀλλά, διατί ἐπελέξαμεν τό σπάνιον καὶ εὐχον τοῦτο ὄνομα διὰ σέ; Διὰ νά τιμήσωμεν τὴν μνήμην ἑνός διακεκριμένου Ἱεράρχου τῆς Ἐκκλησίας Ἀλβανίας, τοῦ ἐκ Κορυτσᾶς Μητροπολίτου Κορυτσᾶς Εὐλογίου τοῦ Κουρίλα, τοῦ μαθητεύσαντος εις τὴν Ἀθωνιάδα καὶ ἐδῶ εις τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολὴν καὶ τό Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ ὁποῖου διετέλεσε σοφός καὶ πολυγραφώτατος τακτικός Καθηγητής. Ναί! Ἦτο λόγιος ὁ Εὐλόγιος!

Ἦτο καὶ Λαυριώτης Ἀγιορείτης, ἀλλὰ δέν ἔζησε τὴν ἡσυχίαν τῆς Μονῆς τῆς μετανοίας του. Λόγω τοῦ ὀρμητικοῦ καὶ μαχητικοῦ χαρακτήρος του εἶχε μίαν πολυτάραχον ζωὴν, ὑπέστη ἐξορίας καὶ φυλακίσεις καὶ ὀμηρίαν κατὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα καὶ ἀργότερον κατὰ τὰ Δεκεμ-

βριανά, εις δέ τήν λαχοῦσαν αὐτῶ Ἐπαρχίαν ἢ ποιμαντορία του ὑπῆρξε βραχυτάτη, μόλις διετής, ἀλλά κατ' αὐτήν ἐπολέμησε σθεναρῶς τὰς ξενικὰς θρησκευτικὰς προπαγάνδας καί ἀντετάχθη εἰς τόν ἐπιτόπιον ἐθνικισμόν, θύμα τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε καί ὁ ἀγρίως δολοφονηθεὶς Μητροπολίτης Κορυτσᾶς Φώτιος, καί προσεπάθησε νά ἀποκαταστήσῃ τήν διασαλευθεῖσαν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν – πάντα δέ ταῦτα ἐπέσυραν τήν μῆνιν τῆς Ἰταλίας καί ὅτε μετέβη μέ ἄδειαν εἰς τήν Ἑλλάδα δέν τῶ ἐπετραπῆ ἢ ἐπάνοδος εἰς τήν πατρίδα του. Τόν ἔχασε τό ποιμνίον του καί τόν ἐκέρδισεν ἢ ἐπιστήμη τῆς ἱστορίας, γενόμενον κολοσσόν τεραστίας καί πολυειδοῦς εὐρυμαθείας, χάρις καί εἰς τήν πολῦτιμον ἀτομικὴν βιβλιοθήκην του.

Ἡ χειροτονία του εἰς Ἐπίσκοπον ἐγένετο ἐν τῶ πανιέρῳ τούτῳ Ναῶ, τῶ κέντρῳ τοῦ Κέντρου ἡμῶν, ὑπό τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Βενιαμίν, ἀφοῦ διήλθεν ἐντός δεκαήμερου ὅλας τὰς βαθμίδας τῆς ἱερωσύνης. Ἦτο τό ἔτος 1937, ἔτος κατὰ τό ὅποιον ἐδόθη ἡ αὐτοκεφαλία εἰς τήν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀλβανίας.

Εἰς σύντομον ὁδοιπορικόν ὁ Εὐλόγιος περιγράφει κατὰ τρόπον λογοτεχνικόν καί συγκινητικόν τήν ἐπίσκεψίν του ἐκείνην εἰς τό Φανάριον, τό ὅποιον χαρακτηρίζει «σεμνότατον καί κατασκευτικόν μοναστήριον, ὅπου ἐδρεύει ἡ Πατριαρχικὴ Μεγαλειότης, ἢ κορυφή τῆς Ὁρθοδοξίας». Καί εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει ὅτι «ἡ ἠθικὴ δύναμις τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας εἶναι ἀκατάλυτος· διότι εἶναι τεθεμελιωμένη ἐπὶ τῆς πέτρας καί πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν».

Ἀγαπητέ μας Μάριε-Εὐλόγιε,

Ἀνεφέρθημεν ἐκτενῶς εἰς μίαν προσωπικότητα, ἡ ὁποία ἡμπορεῖ καί πρέπει νά σέ ἐμπνέη εἰς τήν ζωὴν σου ὡς κληρικοῦ ἀπὸ σήμερα τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἰδιαίτερος ὡς πρὸς τήν πιστότητα καί τήν ἀφοσίωσιν εἰς αὐτήν καί ὡς πρὸς τήν φιλοπονίαν καί τήν ἐργατικότητα.

Μέ τήν εὐχὴν τῶν σήμερον ἑορταζομένων Ἁγίων Ἀρχιεπισκόπων καί Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως νά ἀγωνίζεσαι ἀνεन्दότως καί ἀκαμάτως καί καρποφόρος καί σθεναρῶς διὰ τήν ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων καί τῶν ἱερῶν προνομίων τῆς μαρτυρικῆς ταύτης Ἐκκλησίας.

Εἰς τό ἐξῆς ἐδῶ θά εἶναι διὰ σέ, ὡς διάκονον τώρα καί ἀργότερον ὡς οἰκονόμον τῶν μυστηρίων Αὐτοῦ, «ὁ τόπος ὅπου δεῖ προσκυνεῖν» τόν Θεόν «ἐν πνεύματι καί ἀληθείᾳ»· ἐδῶ θά τρέφεσαι «οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνῳ» καί θά ξεδιψᾷς μέ τό ὕδωρ τό ζῶν πού ὑπέδειξεν ὁ Χριστός εἰς

τήν Σαμαρείτιδα. Καί θά εὐαγγελίζεσαι εἰς ὅλην τήν ζωήν σου τόν Κύριον Ἰησοῦν, ὅτι «οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Σωτήρ τοῦ κόσμου, ὁ Χριστός».

Αὐτός σέ καλεῖ εἰς τόν ἀγρόν του πρὸς θερισμόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ὄντως πολὺς, ἐνῶ οἱ ἐργάται ὀλίγοι· ἀλλ' «ὁ θερίζων μισθόν λαμβάνει καί συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον». Θά εἶσαι ἕνας ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων ἐργατῶν τοῦ Εὐαγγελίου καί θά ἀγωνίζεσαι τόν ἀγῶνα τόν καλόν καί θά τιμᾷς τό τίμιον ράσον, τό ὁποῖον περιβάλλεσαι σήμερα, θά τιμᾷς τήν καταγωγὴν σου, τήν Ἑλληνοπρέπειάν σου, τήν πίστιν μας, τό μέγα τοῦτο πρᾶγμα καί ὄνομα πού εἶναι τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον, ὁ Θρόνος τῆς θεομεγαλύντου Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Ἐκκλησία τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων, ἡ ἐσταυρωμένη καί σταυρουμένη Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία μέ τήν θεϊκὴν τῆς εὐγένειαν, ὅπως θά ἔλεγε Βασίλειος ὁ Ἰβηρίτης. Ναί! Καυχώμεθα διότι εἴμεθα ἡ Ἐκκλησία τῶν τοῦ Χριστοῦ πενήτων.

Δέν μᾶς θαμπώνουν τά αὐτοκρατορικά ἀνάκτορα, διὰ τά ὅποια ἄλλοι ἐπαίρονται. Δέν τά ζηλεύομεν. Δέν μᾶς συγκινοῦν καινοφανῆ ἰδεολογήματα καί νέαι ἐκκλησιολογία. Τάς ἀπορρίπτομεν καί ἐμμένομεν εἰς τά ἀνέκαθεν παραδεδεγμένα καί καθιερωμένα καί κατωχυρωμένα «οἰκουμενικοῖς καί συνοδικοῖς ψηφίσμασι», κατωχυρωμένα καί μέ τήν τάξιν καί πρᾶξιν αἰῶνων πολλῶν. Ἐτσι ἐζήσαμεν κατὰ τήν μακράν πορείαν αὐτῶν καί ἔτσι διηκονήσαμεν τούς ὁμοδόξους λαούς καί τās τοπικάς Ἐκκλησίας των, τās ὁποίας θυσιαστικῶς ἐχειραφετήσαμεν, ἀποκόπτοντες μέλη ἐκ τοῦ ἰδίου ἡμῶν σώματος. Βαδίζομεν σταθερῶς τήν πεπατημένην, ἀλλά πάντοτε ἐν ἐπαφῇ πρὸς τήν ἐκάστοτε καί ἐκασταχοῦ πραγματικότητα, μηδέν θυσιάζοντες εἰς αὐτήν ἐκ τῶν οὐσιωδῶν καί τῶν ἱερωτάτων, τῶν σταθερῶν καί ἀμεταβλήτων. Σεβόμεθα τά θέσμια τῆς ἀγιοπατερικῆς καί λειτουργικῆς μας παραδόσεως. Στέργομεν καί τιμῶμεν τά πάτρια. Καί λυπούμεθα ὅταν ἄλλοι αὐτά τά αὐτονόητα, τά παλαιά, τά εὐγενῆ, τά ἀντιπαρέρχονται, τά παρερμηνεύουν, τά πολιτικοποιοῦν, τά ἐργαλειοποιοῦν, διὰ νά ἐπιτύχουν, ὡς νομίζουν, τήν ἀπόκτησιν μείζονος ἐξουσίας καί δυνάμεως καί κατὰ κόσμον ἰσχύος καί – διατί ὄχι; - καί πρωτείων τά ὅποια δέν τούς ἀνήκουν.

Ἡμεῖς ἀπαντῶμεν μέ τούς λόγους τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου: «Παράδοσις ἐστὶ, μηδέν πλέον ζῆτει». Καί μέ τούς λόγους Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου: «Οὗτοι δῆμοις, ἡμεῖς ἀγγέλους· οὗτοι θράσος, πίστιν ἡμεῖς· οὗτοι τό ἀπειλεῖν, ἡμεῖς τό προσεύχεσθαι· οὗτοι τό βάλλειν, ἡμεῖς τό φέρειν· οὗτοι χρυσόν καί ἄργυρον, ἡμεῖς λόγον κεκαθαρμένον».

Εὐλόγῃ, ἀντιλαμβάνεσαι τί ἐκ τῶν δύο θά ἐπιλέξης. Πρόσελθε!

**Προσφώνησις τῆς Α.Θ.Παναγιότητος
τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου
κατὰ τὴν προσκυνηματικὴν ἐπίσκεψιν εἰς Φανάριον
τῶν Ἐντιμολογιωτάτων μελῶν τῆς Ἀδελφότητος Ὁφφικιαλίων τοῦ
Οἰκουμενικοῦ Θρόνου
«Παναγία ἡ Παμμακάριστος»
(Κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος, 14 Μαΐου 2023)**

* * *

Τιμιώτατοι ἀδελφοὶ Ἀρχιερεῖς,

Ἐντιμολογιώτατε Πρόεδρε τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀδελφότητος Ὁφφικιαλίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου «Παναγία ἡ Παμμακάριστος»,

Ἐντιμολογιώτατοι Ἄρχοντες,

Τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Χριστὸς Ἀνέστη!

Μέ πολλὴν χαρὰν ὑποδεχόμεθα, κατὰ τὴν εὐσημον καὶ φωταυγῆ ταύτην ἡμέραν, ἐν ἀναστασίμῳ ἀτμοσφαίρᾳ καὶ διαθέσει, τὸν Πρόεδρον τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καὶ ἐκλεκτὰ μέλη τῆς Ἀδελφότητος Ὁφφικιαλίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου «Παναγία ἡ Παμμακάριστος». Εἶναι σήμερον ἡ δικὴ σας ἐορτὴ καὶ πανήγυρις, Ἐντιμολογιώτατοι καὶ ἀγαπητοὶ Ἄρχοντες, τὸ ἐπίσημον προσκύνημά σας εἰς τὸ Κέντρον τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἐπιθυμοῦμεν νὰ εὐχαριστήσωμεν κάθε ἓνα ἐξ ὑμῶν προσωπικῶς διὰ τὴν παρουσίαν σας καὶ νὰ ἐκφράσωμεν τὴν Πατριαρχικὴν ἡμῶν εὐαρέσκειαν διὰ τὴν ἀφοσίωσίν σας εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον καὶ δι' ὅσα προσφέρετε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ σεμνύνεται διὰ τοὺς Ὁφφικιαλίους τῆς καὶ τὸ πολῦτιμον ἔργον διακονίας αὐτῶν ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας, ἔργον τὸ ὁποῖον ἐπαξίως συνεχίζετε καὶ ἐσεῖς, οἱ σύγχρονοι Ἄρχοντες τοῦ Θρόνου, ἐνταῦθα καὶ ἀνά τὴν οἰκουμένην.

Ὅπως ὅλοι γνωρίζετε, οἱ Ὁφφικιάλιοι τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας εἶναι ἐντεταγμένοι εἰς τρία σωματεῖα: τὸ Τάγμα τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας Ἀμερικῆς, τὸ ὁποῖον ἰδρύθη τὸ 1966 ἀπὸ τὸν μακαριστὸν προκατόχον ἡμῶν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἀθηναγόραν, τὴν προσφάτως συγκροτηθεῖσαν Ἀδελφότητα τῶν ἐν Καναδᾷ Ἀρχόντων καὶ τὴν Ἀδελφότητα «Παναγία ἡ Παμμακάριστος»

τῶν ἐκτός τῶν δύο ὡς ἄνω χωρῶν Ἀρχόντων τοῦ Θρόνου, μέ ἔδραν τήν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, ἰδρυθεῖσαν τό ἔτος 1991. Ἡ τιμωμένη σήμερον Ἀδελφότης ἔχει περί τά πεντακόσια πενήντα μέλη, τά ὅποια ἀνήκουν εἰς ὅλους τούς χώρους τῆς κοινωνίας, τῆς οἰκονομίας, τοῦ πολιτισμοῦ, τῶν ἐπιστημῶν, τῶν γραμμάτων καί τῶν τεχνῶν καί τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Ἐκτιμῶμεν καί τιμῶμεν τήν καλήν μαρτυρίαν σας, ἀγαπητοί Ἀρχοντες, καί προσευχόμεθα, ὁ Θεός τῆς ἀγάπης νά σᾶς σκέπη, νά σᾶς κρατῦνη καί νά δωρίζη εἰς ὑμᾶς πᾶσαν ἄνωθεν εὐλογίαν. Ἡ πρόσφατος Γενική Συνέλευσις τῆς «Παναγίας Παμμακαριστοῦ» ἀνέθεσεν εἰς τούς Ἐντιμολογιωτάτους καθηγητάς κυρίους Ἐμμανουήλ Βαρβούνην καί Κωνσταντῖνον Δεληκωσταντήν τήν συγγραφὴν βιβλίου μέ περιεχόμενον τήν ἱστορίαν καί τό ἔργον τῆς Ἀδελφότητος, τό ὅποιον ἀναμένεται νά ὀλοκληρωθῆ ἐντός τοῦ τρέχοντος ἔτους. Χαιρόμεθα διά τήν ἀπόφασιν καί ἐπευλογοῦμεν.

Εὐχαριστοῦμεν τόν Πρόεδρον τῆς Ἀδελφότητος καί Πολιτικόν Διοικητήν τοῦ Ἁγίου Ὅρους κύριον Ἀθανάσιον Μαρτίνον διά τήν προσφώνησίν του ἐξ ὀνόματος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου καί ὅλων τῶν μελῶν τῆς Ἀδελφότητος. Θά ἔχωμεν τόν κ. Μαρτίνον καί τήν Εὐγενεστάτην σύζυγόν του κ. Μαρίναν εἰς τήν Πόλιν καί τήν 23^{ην} Μαΐου, κατά τά ἐπίσημα ἐγκαίνια τοῦ Πολιτιστικοῦ Κέντρου τῆς Ὁμογενείας, τῆς ἐξαιρετικῶς ἀνακαινισθείσης Ἀστικῆς Σχολῆς Γαλατᾶ, μέ γενναιόδωρον χορηγίαν ἐκ μέρους τοῦ ζεύγους Μαρτίνου. Τά ἐγκαίνια συνοδεύονται ἀπό τό ἄνοιγμα δύο ἐκθέσεων· ἡ πρώτη εἶναι παρουσιάσις ἐκκλησιαστικῶν κειμηλίων ἀπό τήν πολῦτιμον συλλογὴν τοῦ Ἐντιμοτάτου κ. Rahmi Κος. Ἡ δευτέρα περιλαμβάνει ἐλαιογραφίας καί ὕδατογραφίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 18^{ου} καί 19^{ου} αἰῶνος ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς συλλογῆς τοῦ Ἀθανασίου καί τῆς Μαρίνης Μαρτίνου.

Δοξάζομεν τόν Κύριον τῆς δόξης καί Δοτῆρα παντός ἀγαθοῦ διά τας εὐεργεσίας Του πρὸς τήν Ἐκκλησίαν καί τό Γένος. Κατ' ἄνθρωπον αἱ σύγχρονοι ἐξελίξεις ἐμφανίζονται ἀμφίσημοι καί ἀπρόβλεπτοι. Διά τούς πιστούς, ὅμως, Κύριος τῆς ἱστορίας εἶναι ὁ Χριστός, ὁ Σωτήρ τοῦ κόσμου, ὁ «πρῶτος καί ὁ ἔσχατος» (Ἀποκ. α', 17), ὁ «χθές καί σήμερον ὁ αὐτός καί εἰς τούς αἰῶνας» (Ἐβρ. ιγ', 8). Εἰς τά βάθη τῆς ψυχῆς τῶν χριστιανῶν ὑπάρχει ἡ βεβαιότης ὅτι «τό κακόν, ὑπό οἰανδήποτε μορφήν δέν ἔχει τόν τελευταῖον λόγον εἰς τήν ἱστορίαν» (Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος, *Ἡ ἀποστολή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τόν σύγχρονον κόσμον*, Προοίμιον). Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, εἰς τήν εὐλογημένην λειτουργικὴν ζωὴν καί εἰς τήν ἀσκήσιν τῆς οὐ ζητούσης τᾶ ἑαυτῆς ἀγάπης,

βιοῦμεν τήν ἐλθοῦσαν ἐν Χριστῷ χάριν καί προγευόμεθα τῆς ἐρχομένης πληρότητος χαρᾶς, γνώσεως καί μακαριότητος ἐν τῇ Βασιλείᾳ τῶν Ἐσχάτων. Μέσα ἀπό τήν βίωσιν τῆς ἀνεϊκάστου θείας φιλανθρωπίας, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀναφωνεῖ: «Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπό τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ; Θλιψίς ἢ στενοχωρία ἢ διωγμός ἢ λιμός ἢ γυμνότης ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα; ... Ἄλλ' ἐν τούτοις πᾶσιν ὑπερνικῶμεν διὰ τοῦ ἀγαπήσαντος ἡμᾶς» (Ρωμ. η', 35 – 37).

Ἡ πιστότης εἰς τήν ἱεράν αὐτήν παρακαταθήκην ζωῆς καί ἐλευθερίας ἐσφυρηλάτισε τήν ἰδιοπροσωπίαν μας καθ' ὅλην τήν μακράν καί περιπετειώδη ἱστορίαν τοῦ Γένους, σήμερον δέ ἐγγυᾶται τήν συνέχειαν καί τήν συνοχήν τῆς πορείας μας πρός τό μέλλον. Ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι δεμένη μέ τήν ψυχήν μας, μέ τήν ἀξιολογίαν μας, μέ τήν γλῶσσαν, τά ἤθη καί τά ἔθιμά μας, τήν κοινωνικότητα, τήν καθημερινότητα, τήν οἰκογενειακήν ζωήν, τās ἐορτάς, τήν χαράν καί τήν θλιψίς μας, μέ ὀλόκληρον τόν πολιτισμόν μας. Ἡ Ὁρθόδοξος πίστις καί εὐσέβεια δέν ἀπορρίπτουν τόν κόσμον, δέν εὐνοοῦν τήν ἐσωστρέφειαν, ἀλλά προσλαμβάνουν, ἀνακαινίζουν, μεταμορφώνουν. Ὅχι ἡ κλειστότης, ἀλλά, ὅπως γράφει καί ὁ μακαριστός καθηγητής Νικόλαος Ματσούκας, ἡ οἰκουμενικότητα καί ὁ κοσμοπολιτισμός εἶναι «τά οὐσιαστικά χαρακτηριστικά τῆς Ὁρθοδοξίας» (Ν. Ματσούκα, *Ἑλληνορθόδοξη παράδοση καί δυτικός πολιτισμός στά πλαίσια τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ*, ἐκδ. Μήνυμα, Θεσσαλονίκη, 1985, σ. 48).

Αὐτήν τήν παράδοσιν, αὐτόν τόν ταμιευτήρα ὑψηλῶν ἀξιῶν διά τήν σχέσιν μας μέ τόν Θεόν, μέ τόν ἄνθρωπον καί τόν κόσμον, φυλάσσει ἀνυστάκτως ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία. Αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας τέκνα καί Ὀφικιάλιοι εἶσθε, Ἐντιμολογιώτατοι Ἄρχοντες. Ἀπό αὐτήν τήν βιωματικήν καί ἀξιακήν παρακαταθήκην ἀντλεῖτε ἰκμάδα, ἔμπνευσιν καί δυναμισμόν διά τήν ζωήν καί τήν προσφοράν σας, αὐτά τά ἰδανικά ἐκπροσωπεῖτε καί ἐκφράζετε. Σᾶς συνοδεοῦν αἱ προσευχαί καί αἱ εὐχαί τοῦ Πατριάρχου σας, τῶν περί αὐτόν ἀγίων Ἀρχιερέων καί τῶν μελῶν τῆς Πατριαρχικῆς Αὐλῆς, ἡ ὁποία σήμερον ἀπέκτησεν ἕν νέον φέρελπι μέλος, τόν νεοχειροτονηθέντα διάκονον Εὐλόγιον. Ἄξιος!

Μέ αὐτά τά αἰσθήματα, βέβαιοι ὅτι θά συνεχίσετε «καλῶν ἔργων προῖστασθαι», ἀγαπητοί Ἄρχοντες Ὀφικκιάλιοι, σᾶς καλωσορίζομεν ἅπαξ ἔτι εἰς τās Αὐλάς τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, εὐχαριστοῦμεν, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Προέδρου αὐτοῦ, τό Διοικητικόν Συμβούλιον τῆς Ἀδελφότητος διά τό ἔργον του, καταστέφοντες δέ ὑμᾶς καί τούς

ἠγαπημένους σας διὰ τῆς Πατριαρχικῆς ἡμῶν εὐλογίας, ἐπικαλούμεθα ἐπὶ πάντας ὑμᾶς τοὺς παρόντας καὶ συμπανηγυρίζοντας, πρεσβείαις καὶ μεσιτεῖα τῆς Παναγίας Θεοτόκου τῆς Παμμακαρίστου, τὴν ζείδωρον χάριν καὶ τὸ ἀμέτρητον ἔλεος τοῦ χαρισαμένου ἡμῖν τὴν αἰώνιον ζωὴν διὰ τῆς λαμπροφόρου Ἀναστάσεως Αὐτοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, Ὡς ἡ δόξα, ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνησις εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας. Ἀμήν!

Χριστὸς Ἀνέστη!

**Ὁμιλία τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου
κ. κ. Βαρθολομαίου
κατά τὴν τελετὴν ἀπονομῆς εἰς Αὐτόν τοῦ τίτλου τοῦ «Εὐκλεοῦς
Ἀθηναίου Πολίτη» ὑπὸ τοῦ Δημάρχου Ἀθηναίων Ἐντιμοτάτου κ.
Κωνσταντίνου Μπακογιάννη
(Ἀθῆναι, 20 Μαΐου 2023)**

***

Μακαριώτατε,
Ἐξοχώτατοι,
Ἐντιμότατε Δήμαρχε Ἀθηναίων κύριε Κωνσταντῖνε Μπακογιάννη,
Ἐντιμολογιώτατοι Ἄρχοντες Ὁφφικιάλιοι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρό-
νου,
Ἐκλεκτὴ ὁμήγουρις,

Χριστὸς Ἀνέστη!

Ἐμπλεοὶ χαρᾶς, εὐρισκόμεθα ἐν τῷ μέσῳ ὑμῶν, αὐτὸ τὸ ὑπέροχον Σάββατον τοῦ Μαΐου. Καὶ πρῶτον, ἀπευθύνομεν ἐγκαρδίους εὐχαριστίας πρὸς τὸν Ἐντιμότατον Δήμαρχον Ἀθηναίων κύριον Κωνσταντῖνον Μπακογιάννην καὶ πρὸς τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον διὰ τὴν ἀπονομὴν εἰς τὸ ταπεινὸν ἡμῶν πρόσωπον τοῦ τίτλου τοῦ «Εὐκλεοῦς Ἀθηναίου Πολίτη», ὑπενθυμίζοντες, ὡς πράττομεν εἰς κάθε τοιαύτην ἐκδήλωσιν, ὅτι ἡ τιμὴ διαβαίνει ἐπὶ τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν διακονοῦμεν, ὡς Προκαθήμενος αὐτῆς, ἤδη πλέον τῶν τριάκοντα καὶ ἐνός ἐτῶν, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν τὰ πάντα. Δοξάζομεν καθ' ἡμέραν τὸν Δομήτορα τῆς Ἐκκλησίας δι' ὅσα ἐχαρίσατο ἡμῖν, αἰεὶ ἀναπληρῶν, διὰ τῆς Χάριτος Αὐτοῦ, τὰ ἐλλείποντα. Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἕνεκεν!

Παιδιόθεν ἐνεφυτεύθη εἰς τὴν διάνοιαν καὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν ὁ θαυμασμός διὰ τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐδώρισεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὴν ιδέαν τῆς ἐλευθερίας, τὴν δημοκρατίαν, τὴν παιδείαν καὶ τὸν ἀνθρωπισμὸν, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τέχνην, τὸν πυρῆνα τοῦ πολιτισμοῦ. Δέν εἶναι διόλου τυχαῖον, ὅτι ὁ ρόλος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πνεύματος παρωμοιάσθη μέ τὴν σημασίαν τῆς «Μεγάλης Ἐκρήξεως» εἰς τὴν γένεσιν τοῦ Σύμπαντος. Ὁ φιλόσοφος Karl Jaspers κατατάσσει τούς

Ἑλληνας μεταξύ τῶν μεγάλων λαῶν, οἱ ὅποιοι συνέβαλον εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς «ἀξονικῆς ἐποχῆς» τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, ἐκείνης δηλονότι τῆς περιόδου, ἣ ὅποια τοποθετεῖται μεταξύ τοῦ 800 καὶ 200 πρὸ Χριστοῦ, μέ ἀποκορύφωμα τὸν πέμπτον αἰῶνα. Σημειώνει ὁ Jaspers: «Τότε ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος... Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐδημιουργήθησαν αἱ θεμελιώδεις κατηγορίαι, διὰ τῶν ὁποίων σκεπτόμεθα μέχρι τῆς σήμερον» (K. Jaspers, *Vom Ursprung und Ziel der Geschichte*, Piper Verlag, München 1949, σ. 19-42).

Τὸ πνευματικὸν κέντρον τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου, τὸ «κλεινὸν ἄστυ» τῶν Αθηνῶν, «τό τῶν λόγων ἔδαφος» καὶ «Ἑλλάδος εὖχος» τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου (*Εἰς τὸν Μέγαν Βασίλειον Ἐπιτάφιος*, ΒΕΠΕΣ 60, 143, 16 καὶ *Ἐπι ἱστορικά, περὶ ἑαυτοῦ*, ΒΕΠΕΣ 62, 14, 8), συνδέεται εἰς τὴν συνειδήσιν ἡμῶν καὶ μέ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον καὶ τὸν περιφημον λόγον του εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον (Πράξ. ιζ', 22-34). Ἐδῶ, ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν, ἐπαινέσας πρῶτον τοὺς Αθηναίους διὰ τὸν σεβασμὸν των πρὸς τὸ Θεῖον –«κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστεροὺς ὑμᾶς θεωρῶ» (ᾠ.π., 22)–, καὶ διὰ τὸν βωμὸν, τὸν ἀφιερωμένον τῷ «ἀγνώστῳ Θεῷ» (ᾠ.π., 23), κηρύττει αὐτὸν τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἐγνώσθη εἰς ἡμᾶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, τῷ Σωτῆρι τοῦ κόσμου. Μέ τὸν Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην, τὴν Δάμαριν καὶ τοὺς σὺν αὐτοῖς, ἀρχίζει μία ἄλλη, νέα ἱστορία τῶν Αθηνῶν. Ἐκτοτε, αἱ Ἀθηναὶ θά εἶναι τὸ σύμβολον τῆς συναντήσεως καὶ συνδέσεως Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ, πού ὠδήγησεν εἰς τὸ «θαῦμα» –αὐτὸν τὸν χαρακτηρισμὸν χρησιμοποιεῖ ὁ σπουδαῖος θεολόγος μακαριστὸς Μητροπολίτης Περγάμου Ἰωάννης–, τοῦ «ἐκχριστιανισμένου Ἑλληνισμοῦ», ὁ ὁποῖος καθώρισε τὴν πορείαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐπηρέασεν ὅμως εἰς βάθος καὶ τὸν παγκόσμιον πνευματικὸν πολιτισμὸν.

Ὅταν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ὀμιλῇ περὶ «τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης» (Κολ. β', 8), ἀπορρίπτει μόνον τὴν φιλοσοφίαν, ἣ ὅποια εἶχε σωτηριολογικὴν στόχευσιν, ἐλειτούργει δηλαδὴ ὡς ὑποκατάστατον τῆς θρησκείας. Ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν δὲν διστάζει νὰ ἀναφερθῆ εἰς τὴν φυσικὴν ἀποκάλυψιν (Ρωμ. α', 20), νὰ χρησιμοποιήσῃ ἐκλεκτικῶς φιλοσοφικὴν ὀρολογία, ὅπως εἰς τὸν λόγον του εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον, νὰ δεχθῆ τὸν ἔμφυτον λόγον εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ὑπαγορεύει στοιχειώδεις ἠθικὰς ἀρχάς, νὰ ἀναγάγῃ τὴν «κατ' ἔξοχὴν ἑλληνικὴν» ἔννοιαν τῆς ἐλευθερίας εἰς κεντρικὴν ἐκφρασιν τῆς θεολογίας του.

Ὅτι ἀρχίζει μέ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον θά συνεχισθῆ μέ τοὺς

Μεγάλους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας. Συμφώνως πρὸς τὸν πρῦτανιν τῶν θεολόγων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος π. Γεώργιον Φλωρόφσκυ, «ὁ Ἑλληνισμὸς ὀλοκληρώθηκε μέσα στὴν Ἐκκλησία», (Γ. Φλωρόφσκυ, «Οἱ δρόμοι τῆς ρωσικῆς θεολογίας», εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἰδίου, *Θέματα Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας*, ἐκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη, 1979, σ. 227). Ἡ ἑλληνικὴ παιδεία καὶ ἡ φιλοσοφία ἠὔξησαν τὴν ἐμβέλειάν των, διακοινοῦσαι τὸν νέον οἰκουμενικὸν χριστιανικὸν πολιτισμὸν. Ὁ Φλωρόφσκυ τονίζει ὅτι ὁ Ἑλληνισμὸς κατέστη «αἰώνια κατηγορία τῆς χριστιανικῆς ὑπάρξεως» (ὁ. π., σ. 226). Οἱ Ἕλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας συνέβαλον μεγάλως εἰς τὴν διάσωσιν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Ἡ δημιουργικὴ σύζευξις Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ δὲν εἶναι ἔν «ἐπεισόδιον», ἀλλὰ «μόνιμον στοιχεῖον» τῆς ταυτότητός μας ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι ἀρρήκτως συνυφασμένη μὲ τὸ ἦθος καὶ τὸν πολιτισμὸν μας, μὲ τὴν γλῶσσαν, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμά μας, τὴν κοινωνικὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀξιολογίαν μας. Αὐτὸς ὁ πολιτισμὸς ἔσωσε τὸ Γένος μας εἰς τὴν ἱστορικὴν του πορείαν. μὲ αὐτὸν συναρτᾶται καὶ τὸ μέλλον μας.

Ἐντιμότατε καὶ ἀγαπητέ Δήμαρχε Ἀθηναίων κύριε Μπακογιάννη,

Οἱ δύο πυλώνες τῆς ἱστορίας, τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ἡ ἀρχαιοελληνικὴ κληρονομία καὶ ἡ ἑλληνορθόδοξος χριστιανικὴ πνευματικὴ καὶ πολιτισμικὴ παρακαταθήκη καὶ παρουσία. Εἶσθε Δήμαρχος αὐτῆς τῆς ἱστορικῆς πόλεως, τῆς μητρὸς τοῦ παγκοσμίου πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, τῶν ἀρχαίων μνημείων, μὲ δεσπόζουσας τὴν Ἀκρόπολιν, ἀλλὰ καὶ τῆς «βυζαντινίζουσας Ἀθήνας», τῆς καθέδρας τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία διαφυλάσσει ἀνυστάκτως τὰς πατρῶας παραδόσεις καὶ τὸν σταυροαναστάσιμον χαρακτήρα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας.

Καθ' ὅλην τὴν θητείαν σας εἰργάσθητε εὐόρκως καὶ ἀποτελεσματικῶς διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Πρωτευούσης, μὲ ὄραμα διὰ τὸν πολιτισμὸν, μὲ κοινωνικὴν εὐαισθησίαν, μὲ ἰδιαιτέραν μέριμναν διὰ τοὺς ἐν ἀνάγκαις, διὰ τὴν σίτισιν, στέγασιν καὶ τὴν ἰατροφαρμακευτικὴν περίθαλψίν των. Μέγα ὑπῆρξε τὸ ἐνδιαφέρον σας καὶ διὰ τὰ παιδιά καὶ τοὺς νέους, τὴν δημιουργίαν βρεφονηπιακῶν σταθμῶν, τὴν ἀναβάθμισιν τῶν χώρων ἀθλήσεως καὶ ἀναψυχῆς καὶ τὴν κατασκευὴν νέων. Ἐπεδείξατε πολλὴν εὐαισθησίαν διὰ τὸ περιβάλλον, διὰ τὴν δημιουργίαν χώρων πρασίνου καὶ τὴν δενδροφύτευσιν, διὰ τὴν ἀποκατάστασιν καὶ ἀξιοποίησιν τοῦ Ἐθνικοῦ Κήπου καὶ γενικότερον διὰ τὴν συμμετοχὴν τοῦ

δήμου Ἀθηναίων εἰς διεθνή Περιβαλλοντικά Προγράμματα. Ἄνθρωπος ἀνοικτῶν ὀριζόντων, ἐκαλλιεργήσατε σχέσεις φιλίας καί συνεργασίας μέ Δήμους τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὅπως μέ τόν Μητροπολιτικόν Δήμον Κωνσταντινουπόλεως.

Τιμᾶτε καί σέβεσθε τήν Ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν καί τόν Προκαθήμενόν της. Εἶχατε σημαντικήν συμβολήν εἰς τήν παραχώρησιν τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου Πτωχοκομείου τῆς Ἐλεήμονος Ἐταιρείας εἰς τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον. Σᾶς εὐγνωμονοῦμεν ἰδιαιτέρως δι' αὐτό.

Μέ αὐτά τά αἰσθήματα, εὐχαριστοῦμεν ἅπαξ ἔτι διά τήν ἀπονομήν εἰς τήν ἡμῶν Μετριότητα τοῦ τίτλου τοῦ «Εὐκλεοῦς Ἀθηναίου Πολίτη», εὐχόμεθα εἰς ὑμᾶς, εἰς τά Ἐντιμότερα μέλη τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου καί εἰς τοὺς συνεργάτας ὑμῶν πᾶσαν ἐπιτυχίαν εἰς τό πολυεύθυνον ἔργον σας, εἰς δέ τόν εὐσεβῆ Ἀθηναϊκόν λαόν εἰρήνην, εὐημερίαν καί πρόοδον. Ὁλοθέρμους εὐχαριστίας ἀπευθύνομεν πρὸς πάντας ὑμᾶς τοὺς παρόντας εἰς τήν τιμητικὴν ταύτην διά τό πρόσωπον ἡμῶν ἐκδήλωσιν, ἐπικαλούμενοι ἐφ' ὑμᾶς καί ἐπί τοὺς ἠγαπημένους σας τήν ζείδωρον χάριν καί τό ἀνέσπερον φῶς τῆς λαμπροφόρου Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ.

**Ὁμιλία τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου
κ. κ. Βαρθολομαίου
κατὰ τὰ ἐπίσημα ἐγκαινία τοῦ Πολιτιστικοῦ Κέντρου τῆς
Ὁμογενείας καί τῆς Ἐκθέσεως «Aziz İstanbul»
(23 Μαΐου 2023)**

***

Τιμιώτατοι ἀδελφοί Ἀρχιερεῖς,
Εὐγενεστάτη κυρία Γενική Πρόξενη τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ Πόλει,
Ἐντιμολογιώτατε κύριε Πολιτικὴ Διοικητὰ τοῦ Ἁγίου Ὁρους,
Sayın Rahmi Koc Beyefendi,

Εὐγενεστάτη κυρία Μαίρη Κομοροσάνο, Πρόεδρε τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἰδρύματος Ἀστικῆς Σχολῆς Γαλατᾶ, μετὰ τῶν Ἐντιμοτάτων μελῶν του,

Ἐκλεκτοὶ παρόντες,

Μέ πολλή χαρὰ καί συγκίνηση συμμετέχουμε, αὐτό τό ὥραϊο ἀπόγευμα τοῦ Μαΐου, παραμονή τῆς Ἀποδόσεως τῆς Ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, στήν τελετή τῶν ἐπισημῶν ἐγκαινίων τοῦ ἀνακαινισθέντος ἐκ βᾶθρων καί ἀναβαθμισθέντος κτηριακοῦ συγκροτήματος τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς Γαλατᾶ, τοῦ περικαλοῦς Πολιτιστικοῦ Κέντρου εἰς τό ἐξῆς τῆς Ὁμογενείας. Εὐγνωμονοῦμε τοὺς γενναιοδῶρους χορηγούς τοῦ ὅλου ἐγχειρήματος, τό ζεῦγος Ἀθανασίου καί Μαρίνης Μαρτίνου. Τά ὀνόματά τους θά μείνουν χαραγμένα εἰς τόν αἰῶνα, στή συνείδηση καί τῇ μνήμῃ τῆς Ρωμιοσύνης, ἐδῶ στήν ἱστορική κοιτίδα της. Εὐχαριστοῦμε καί τοὺς συνεργάτας τους, μέ ἐπί κεφαλῆς τόν κ. Γρηγόριο Πενέλη καί τήν ἐταιρεία Tabanlıoğlu γιά τήν ἔμπνευση, τήν ὑπευθυνότητα, τή συνέπεια καί τήν ταχύτητα, μέ τήν ὁποία διεκπεραίωσαν τό ἔργο, τό ὁποῖον, ὄντως, ἀποτελεῖ κόσμημα γιά τήν Πόλη μας. Πολλές εὐχαριστίες ἀπευθύνουμε, ἐν τῷ προσώπῳ τῆς Προέδρου τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἰδρύματος Ἀστικῆς Σχολῆς Γαλατᾶ Εὐγενεστάτης κυρίας Μαίρης Κομοροσάνο, πρὸς τὰ μέλη αὐτοῦ γιά τή θετική καθ' ὅλα συμβολή καί τή συνεργασία τους.

Τά ἐγκαινία τοῦ Πολιτιστικοῦ μας Κέντρου συνδυάζονται μέ τό ἄνοιγμα τῆς Ἐκθεσης μέ τόν τίτλο «Aziz İstanbul», ἡ ὁποία ἔχει δύο σκέλη: ἐκτίθενται ὕδατογραφίες καί ἐλαιογραφίες ἀπό τή Συλλογή τοῦ

Ίδρύματος Μαρίνης και Αθανασίου Μαρτίνου, πού αναφέρονται στην Κωνσταντινούπολη του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα. Παρουσιάζονται, επίσης, χριστιανικά κειμήλια από τη συλλογή του Μουσείου *Sadberk Hanım* της οικογενείας Κοκ.

Ευχαριστούμε θερμά το ζεύγος Μαρτίνου και τόν κ. Rahmi Κοκ με την Ευγενεστάτη αυταδέλφη του κ. Semahat Arsel για την πρωτοβουλία και την αγάπη τους. Σήμερα αρχίζει μία νέα εποχή για το Βακούφιο της Αστικής Σχολής Γαλατά, ή οποία διασώζει το πνεύμα της παιδείας και του πολιτισμού, πού εκπροσωπούσε και εξέφραζε αυτό το όμογενειακό εκπαιδευτικό ίδρυμα. Το νέο Πολιτιστικό Κέντρο θά μάς θυμίζει την παρουσία και την πορεία της Ρωμιοσύνης εδώ στην Πόλη των Πόλεων. Θά αισθανόμαστε υπερήφανοι για όσα κληρονομήσαμε από τους προγόνους μας, για τά ιδρύματα και τους ναούς μας, για τά ιδανικά και τίς αξίες πού ενσάρκωναν. Σήμερα, οί εξελίξεις και ή πληθυσμιακή συρρίκνωση της Όμογενείας έχουν δημιουργήσει νέες καταστάσεις και πολλές απαιτήσεις σέ έμας πού παραμένουμε στην πατρώα γη και καλούμαστε νά διαχειριστούμε την πολύτιμη αυτή παρακαταθήκη. Και είναι βέβαιον, ότι ή δικαιολογημένη έγκαύχηση για τους προγόνους μας, για τό σθένος και την εμπιστοσύνη τους στίς δυνάμεις και στό μέλλον της Ρωμιοσύνης, δέν έπαρκει. Είναι, όμως, ένασμα και ώθηση για νά τά κρατήσουμε τά ιδρύματά μας ανοικτά, μέ λειτουργία, ή οποία, σέ άλλη μορφή, διαφυλάσσει τό πνεύμα, πού αυτά άλλοτε εξέφραζαν. Σίγουρα, υπάρχουν λύσεις, υπάρχουν τά πρόσωπα και μπορούν νά βρεθούν τά μέσα, για νά ανταποκριθούμε σέ αυτό τό χρέος. Πρέπει νά είμαστε ένωμένοι, νά έχουμε κοινούς στόχους και, βεβαίως, νά δημιουργήσουμε δυνατότητες συνεργασίας, τίς οποίες σαφώς προσφέρει ή μεγάλη Πόλη στην οποία ζούμε. Η Πόλη μας, χώρος συμβίωσης ανθρώπων μέ διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο, μάς προσκαλεί νά συνυπάρξουμε δημιουργικά, νά ανακαλύψουμε την αξία και τή δύναμη της επικοινωνίας, της διαπολιτισμικότητας, της συνεργασίας και της αλληλεγγύης. Η Πόλη πρέπει νά καταστεί πρότυπο ειρηνικής συμβίωσης των διαφορετικών, νά ακτινοβολεί στά πέρατα της οικουμένης τόν «πολιτισμό της αλληλεγγύης», τίς κοινές παγκόσμιες αξίες, οί οποίες βρίσκονται στον πυρήνα των μεγάλων θρησκείων και των πολιτισμών.

Αυτές οί θεμελιώδες αξίες υπάρχουν. Δέν πρέπει νά δημιουργηθούν, αλλά νά ανακαλυφθούν και νά προβληθούν ως ή κοινή ήθική και πνευματική κληρονομιά όλόκληρης της ανθρωπότητας. Έχει όρθως

τονισθεῖ ἐκ μέρους σπουδαίων συγχρόνων ἀνθρώπων τοῦ πνεύματος, ὅτι, παράλληλα μέ τόν ἀγῶνα μας γιά τή διάσωση καί καλλιέργεια τῆς ιδιαίτερης πολιτισμικῆς ταυτότητας καί τῆς πνευματικῆς ἰδιοπροσωπίας μας, ὀφείλουμε νά ἐνδιαφερόμαστε γιά τήν προβολή τῶν οἰκουμενικῶν, παγκοσμίων ἀξιῶν, πού ἀποτελοῦν ἔκφραση τῆς ἐνότητας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἐκλεκτή ὁμήγουρις,

Ἐμεῖς προσωπικά, καί μέ τήν ιδιότητα ὡς ἐκπροσώπου τοῦ ἀρχαιότερου πνευματικοῦ θεσμοῦ στήν Πόλη αὐτή, τοῦ Οἰκουμενικοῦ μας Πατριαρχείου, ἀγωνιζόμαστε γιά αὐτόν τόν σκοπό, γιά τή δική μας παράδοση, μέ σεβασμό πρὸς τίς ἄλλες παραδόσεις, καί πρὸς τίς κοινές θεμελιώδεις ἀξίες, οἵποῖες ἀποτελοῦν ἐγγύηση γιά ἓνα εἰρηνικό μέλλον γιά ὀλόκληρη τήν ἀνθρωπότητα. Μέ αὐτές τίς προσδοκίες, προωθοῦμε τόν διάλογο καί τή συνεργασία μεταξύ τῶν θρησκευτῶν, μεριμνοῦμε, μέ πολλές πρωτοβουλίες, γιά τήν προστασία τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, γιά τήν ὑπέρβαση τοῦ θρησκευτικοῦ φονταμενταλισμοῦ, γιά τήν εἰρήνη, τήν καταλλαγή καί τή συνεργασία. Τά προβλήματα λύνονται μέ κοινή προσπάθεια, μέ ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη, μέ πίστη στήν ἀνθρώπινη προσπάθεια, καί μέ ἐμπιστοσύνη στήν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, πού φωτίζει τόν νοῦ καί κρατύνει τή βούλησή μας. Κλεισμένοι στόν μικρόκοσμό μας, δέν ὠφελοῦμε κανένα, οὔτε καν τόν ἑαυτό μας.

Σᾶς εὐχαριστοῦμε ὅλους γιά τήν παρουσία σας καί τή συμμετοχή σας στή χαρά μας γιά τήν νέα σελίδα πού ἀνοίγει σήμερα γιά τό Ἰδρυμά μας, γιά τή νέα ἐλπίδα. Πολλές εὐχαριστίες ἀπευθύνουμε πρὸς τοὺς ὀργανωτές καί συντονιστές αὐτῆς τῆς ωραίας ἐκδήλωσης. Χαιρόμαστε γιά τήν Ἐκθεση καί ἐκφράζουμε, ἀκόμη μιὰ φορά, τίς ὀλοκάρδιες εὐχαριστίες μας πρὸς τό ζεῦγος Μαρτίνου καί τήν οἰκογένεια Κοσ. Ἀνυπομονοῦμε νά ἀπολαύσουμε τά πολῦτιμα ἐκθέματα.

Κατακλείοντας, δοξάζουμε τό ὄνομα τοῦ Θεοῦ, τοῦ Δοτῆρος παντός ἀγαθοῦ, καί Τόν παρακαλοῦμε νά σκέπει τήν Πόλη μας, νά χαρίζει τήν εἰρήνη Του στή χώρα μας καί σέ ὅλη τήν οἰκουμένη.

Εὐχαριστοῦμε γιά τήν προσοχή σας.

**Ὁμιλία τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου
κ. κ. Βαρθολομαίου
κατά τόν ἑσπερινόν τῆς ἑορτῆς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Βαρθολο-
μαίου καί Βαρνάβα καί τῶν Ἁγίων Πάντων
(Ι. Μονή Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ, 10 Ἰουνίου 2023)**

* * *

Τιμιώτατοι ἀδελφοί Ἀρχιερεῖς,
Εὐγενεστάτη κυρία Γενική Πρόξενη τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ Πόλει,
Ἐντιμολογιώτατοι Ἀρχοντες Ὀφφικιάλιοι,
Προσφιλέστατα τέκνα ἐν Κυρίῳ,

Συνήχθημεν, κατά τό ἐπικρατήσαν τά τελευταῖα ἔτη ἔθος, εἰς τό ἱστορικό προσκύνημα τῆς πολιτικῆς Ρωμοσύνης καί τοῦ Γένους, τόν πάνσεπτον οἶκον τῆς Παναγίας Θεοτόκου Ζωοδόχου Πηγῆς τῆς Βαλουκλιώτισσας, διά νά δοξάσωμεν τόν φιλόφρονον Δοτήρα παντός ἀγαθοῦ, νά τιμήσωμεν τήν πανίερρον μνήμην τῶν Ἀποστόλων Βαρθολομαίου καί Βαρνάβα, ὁμοῦ μέ τούς Ἁγίους Πάντας, καί νά συνορατάσωμεν τά ὀνομαστήρια τῆς ἡμῶν Μετριότητος, μέ τήν συμμετοχήν ὑμῶν τῶν Ἱερωτάτων καί Θεοφιλεστάτων ἀδελφῶν Ἀρχιερέων, τῶν ἐν τῇ Πόλει καί τῶν μακρόθεν ἐλθόντων, καί μετά πάντων ὑμῶν τῶν ἀγαπητῶν τέκνων ἐν Κυρίῳ.

Ἡ ἑορτή εἶναι καιρός συναντήσεως, κοινωνία τῆς ζωῆς. Συνορατάζοντες, μοιραζόμεθα τήν χαράν. Δι' ἡμᾶς τούς χριστιανούς, ἡ ἑορτή εἶναι πάντοτε εὐκαιρία δοξολογίας καί εὐχαριστίας πρός τόν Θεόν, διά τά σωτήρια δωρήματα Αὐτοῦ. «Κεφάλαιον ἑορτῆς μνήμη Θεοῦ», γράφει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος (Λόγος ΛΘ' εἰς τά ἅγια Φῶτα, PG 36, 345).

Εὐχαριστοῦμεν ἐκ μέσης καρδίας διά τήν πρόφρονον παρουσίαν σας καί διά τήν πολλήν ἀγάπην σας, βέβαιοι διά τās προσευχάς σας πρός τόν Θεόν τοῦ ἐλέους, ἵνα χαρίζηται εἰς τόν Πατριάρχην σας δύναμιν, ὥστε νά συνεχίζη εὐδοκίμως τήν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Πόλει τῶν πόλεων καί ἀνά τήν οἰκουμένην.

Ὡς ἅπαντες γνωρίζετε, τό ὄνομα Βαρθολομαῖος ἐδόθη εἰς ἡμᾶς ἀπό τόν Γέροντα καί πνευματικόν ἡμῶν πατέρα μακαριστόν Μητροπολίτην Χαλκηδόνο Μελίτωνα πρός τιμήν τοῦ Βαρθολομαίου

Κουτλουμουσιανού του Ίμβριου. Είναι ἔνδοξον τέκνον τῆς Ίμβρου καί καύχημα ὁ ἱερομόναχος Βαρθολομαῖος, εἰς τόν ὁποῖον ἡ γενέτειρα ἡμῶν ὀφείλει πολλά, καί πρωτίστως τήν λειτουργίαν τοῦ πρώτου ὠργανωμένου σχολείου εἰς τό μετόχιον τῶν Ταξιαρχῶν, πλησίον τοῦ χωρίου Γλυκύ. Ἡ δύσκολος αὐτή προσπάθεια παρήγαγε καρπούς ἐν καιρῷ, ἐξόχως δέ μέ τήν ἴδρυσιν τῆς Κεντρικῆς Σχολῆς Ίμβρου ὑπό τοῦ Μητροπολίτου Νικηφόρου Γλυκᾶ καί μέ τήν ἐκπαιδευτικὴν ἔκρηξιν ἐπὶ ποιμαντορίας τοῦ Ίμβρου καί Τενέδου Μελίτωνος, τήν βιαίως ἀνακοπεῖσαν κατά τό ἔτος 1964. Σήμερον λειτουργεῖ καί πάλιν ἡ ὁμογενειακὴ ἐκπαίδευσις εἰς τήν γενέτειράν μας. Αἰσίως καί δικαίως ὁ Ἱερώτατος ἀδελφός Μητροπολίτης Ίμβρου καί Τενέδου Κύριλλος ἐώρτασε τό 2022 ὡς «ἔτος Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανού τοῦ Ίμβριου», μέ πολλὰς ἀξιολόγους ἐκδηλώσεις.

Ὁ ἱερομόναχος Βαρθολομαῖος ἐτίμησε τό ὄνομα τοῦ Ἀποστόλου Βαρθολομαίου, διότι ὅλη του ἡ ζωὴ ὑπῆρξε μαρτυρία περὶ τῆς δυνάμεως τῆς εἰς Χριστόν πίστεως, καί τοῦ ἠθους καί τοῦ πολιτισμοῦ πού αὐτὴ ἐγέννησε καί τρέφει. Ὁ Ἀπόστολος Βαρθολομαῖος, «ἐγκεχειρισμένος», ὡς καί οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι, «τῆς οἰκουμένης τήν σωτηρίαν» καί «φθεγγόμενος τά τοῦ ἀποστέλλοντος» (Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, PG 60, 18 καί 62, 43), ὡμολόγησε Χριστόν σταυρωθέντα καί ἀναστάντα, ἐκήρυξε τό εὐαγγέλιον τῆς ἐν Χριστῷ ἐλευθερίας καί ὑπέμεινε τό ὑπὲρ τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ σταυρικόν μαρτύριον, κατά τό παράδειγμα τοῦ Διδασκάλου. Τό «ζῆν ἐν Χριστῷ» καί τό «ἐπακολουθεῖν τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ» (Α' Πέτρο. β', 21) ἦτο ἡ ἔμπνευσις καί ἡ κινητήριος δύναμις τῶν ἱεραποστολικῶν ἀγῶνων του «ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς». Ἐξαγγέλλων τό εὐαγγέλιον τῆς πίστεως, τῆς ἀγάπης καί τῆς ἐλπίδος, ὁμοτρόπως τῷ συνορταζομένῳ σήμερον Ἀγίῳ Ἀποστόλῳ, ἐκ τῶν Ἑβδομήκοντα, Βαρνάβα, ἔλαμψεν ὡς ἀστήρ φωτεινότητος, καταυγάζων ἅπαν τό ἀνθρώπινον γένος.

Ἀστέρες πολύφωτοι τῆς Ἐκκλησίας ἀνεδειχθησαν καί οἱ ἐορταζόμενοι ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τήν Κυριακὴν μετὰ τήν Πεντηκοστήν, τήν τελευταίαν ἡμέραν τῆς περιόδου τοῦ Πεντηκοσταρίου, Ἅγιοι Πάντες. Ἡ Ἐκκλησία μας τιμᾷ πάντας τοὺς ἀπ' αἰῶνος Ἁγίους καί τοὺς ἐπιγενησομένους, «πρὸ πάντων δέ καί ἐν πᾶσι καί μετὰ πάντων» τήν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, διὰ νά καταδείξη, ὅπως γράφει ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, «πόσους καί οἴους καρπούς συνήγαγε πρὸς ζωὴν αἰώνιον» ἡ παρουσία τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ καί ἡ δύναμις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Ὁμιλία ΚΕ' εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πάντων, PG 151, 329).

‘Ολοι οί Άγιοι εἶναι μάρτυρες τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ καί εἰκονίζουν τήν «διαϊωνίζουσάν δόξαν» αὐτῆς. Οἱ ναοί καί τά ἐξωκκλησιά τῶν, αἱ ἐορταί αἱ πανηγύρεις τῶν, αἱ ἱεραὶ εἰκόνες καί τά τίμια λείψανά τῶν ἀποτελοῦν πηγῆν θαυμασῶν ἀποκαλύψεων, ἀνακαινίσεως, ὑπαρκτικοῦ πλουτισμοῦ καί ἀγιασμοῦ διά τοὺς πιστοὺς. Ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (Κρήτη, 2016) ἐξῆρε τήν ἀγιότητα ὡς «μετοχήν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τήν ἀγιότητα τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ «κοινωνίᾳ τῶν ἁγίων» (Ἐγκύκλιος, § 4). Εἰς τά πρόσωπα καί τήν ζωὴν τῶν Ἁγίων ἀποκαλύπτεται τό χριστιανικόν δέον περὶ τοῦ ἀνθρώπου καί ὁ αἰώνιος ἡμῶν προορισμός.

Τιμώτατοι ἀδελφοί καί τέκνα εὐλογημένα,

Χάριτι Θεοῦ, τό διαρρεῦσαν ἔτος ἀπὸ τῆς περυσινής ἐορτίου συνάξεώς μας ἐνταῦθα ὑπῆρξε πλήρης θείων δωρεῶν. Εἶχομεν τήν εὐλογίαν νά ζήσωμεν τήν Μεγάλην Ἑβδομάδα καί τό Ἅγιον Πάσχα εἰς τήν γενέτειραν ἡμῶν Ἰμβρον, διά δευτέραν φοράν κατά τήν διάρκειαν τῆς Πατριαρχίας μας. Δοξάζομεν τόν δωροδότην Θεόν, ἐπειδή ἐπεδαψίλευσεν εἰς ἡμᾶς καί αὐτὴν τήν χαράν. Μεγάλην εὐφροσύνην ἐχαρίσατο εἰς ἡμᾶς καί ἡ παραχώρησις τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Ἐλεήμονος Ἐταιρείας Ἀθηνῶν εἰς τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον, καθοριστικῆ μερίμνη τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου, καθὼς καί τοῦ Ἐντιμοτάτου Δημάρχου Ἀθηναίων κ. Κωνσταντίνου Μπακογιάννη. Διά πρώτην φοράν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ἔχει τό ἰδικόν της θυσιαστήριον εἰς τό κλεινόν ἄστυ.

Εἶναι ὅλα αὐτά τιμαλφέστατα δωρήματα τῆς θείας φιλανθρωπίας. Ἡμεῖς συνεργοῦμεν, τά πάντα, ὅμως, εὐρίσκονται εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ, ἡ χάρις τοῦ ὁποίου θεραπεύει τὰ ἀσθενῆ καί ἀναπληροῖ τὰ ἐλλείποντα. Δέν ἐπιτρέπει ἡ γνησία πίστις εἰς Θεόν ζῶντα ἀδιαφορίαν διά τὰ φλέγοντα προβλήματα καί τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν, ἐσωστρέφειαν καί αὐτοεγκλεισμόν. Τῶναντίον, μᾶς ὠθεῖ εἰς ἔξοδον πρὸς τόν συνάνθρωπον, εἰς κοινωνίαν καί σχέσιν, εἰς διακονίαν, εἰς ἀγῶνα διά τήν μεταμόρφωσιν τοῦ κόσμου, εἰς μαρτυρίαν «περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος». Ὅταν εἰς τήν ζωὴν καί εἰς τήν ἐν τῷ κόσμῳ ἀναστροφήν μας ἔχωμεν «συνέμπορον τήν πίστιν», τότε ἀναπτύσσονται αἱ δημιουργικαί μας δυνάμεις, καρποφοροῦν αἱ προσπάθειά μας, εἰρηνεύομεν μέ τόν ἑαυτὸν μας, τόν συνάνθρωπον καί τήν φύσιν, κατά τό Παῦλειον: «τοῖς ἀγαπῶσι τόν Θεόν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν» (Ῥωμ. η', 28).

Ἡ πίστις εἰς Χριστόν καί ἡ Ἁγία Ἐκκλησία Του, ὡς «ὁ τόπος καί ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖον ὁ Θεός ἐργάζεται τό σχέδιον τῆς σωτηρίας μας», εἶναι ἡ ἀπάντησις εἰς τὰς ἀναζητήσεις καί τήν ἐλπίδα τοῦ ἀνθρώπου. Τό «Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ» ἀπελευθερώνει τήν ζωήν ἀπό τὰ «μάταια καί ψευδή» καί στρέφει τήν ὑπαρξίν μας εἰς τό «ἐν οὐ ἔστι χρεία» (Λουκ. ι', 42).

Ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ, εὐχαριστοῦντες ἅπαξ ἔτι πάντας ὑμᾶς διά τήν εὐγενῆ προσέλευσίν σας, διά τήν τιμήν, τήν πολλήν σας ἀγάπην, τὰς εὐχάς καί τὰς προσευχάς σας, τήν πνευματικήν εὐφροσύνην τοῦ συνορισμοῦ τῆς ἱεράς μνήμης τῶν Ἀποστόλων Βαρθολομαίου καί Βαρνάβα, τῶν «γεωργῶν τῆς οἰκουμένης», τῶν Ἁγίων Πάντων, καί τῶν ὀνομαστηρίων τῆς ἡμῶν Μετριότητος, ἐπικαλούμεθα ἐπί πάντας ὑμᾶς, μεσιτεία τῆς ἁγιοπρώτου Παναγίας τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, τήν χάριν καί τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ, «Ὅς ἀγάπη ἐστὶ τε καί λέγεται».

**Ὁμιλία τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου
κ. κ. Βαρθολομαίου**

κατὰ τὴν Θεϊαν Λειτουργίαν τῶν Ὀνομαστηρίων Του

(Π. Πατριαρχικός Ναός, 11 Ἰουνίου 2023)

* * *

Ἐρώτατοι ἐκπρόσωποι τῶν Ἐκκλησιῶν Ἱεροσολύμων ἅγιοι Ἀνθηδῶ-
νος κ. Νεκτάριε, τῆς Γεωργίας ἅγιοι Ντμανίσι καὶ Ἄγαρα Τασίριεις κ. Ζή-
νων, τῆς Οὐκρανίας ἅγιοι Τσερνίχιβ καὶ Νίζιν κ. Εὐστράτιε καὶ Ἀχρίδος
ἅγιοι Τετόβου κ. Ἰωσήφ,

Τιμώτατοι ἀδελφοί καὶ συλλειτουργοί,
Εὐλαβέστατοι πατέρες, μοναχοὶ καὶ μοναχαί,
Ἐντιμολογιώτατοι Ἄρχοντες ὀφφικιάλιοι,
Εὐγενεστάτη κυρία Γενική Πρόξενε τῆς Ἑλλάδος,
Τέκνα ἡμῶν ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά καὶ ἐπιπόθητα,

Εἰς τὰς ἀρχάς τοῦ ὀγδοηκοστοῦ καὶ τετάρτου ἔτους τῆς ἐπιγείου ζωῆς
καὶ μεσοῦντος τοῦ τριακοστοῦ δευτέρου ἔτους τῆς ταπεινῆς πατριαρχί-
ας ἡμῶν, ἀξιούμεθα νὰ ἐορτάζωμεν καὶ πάλιν τὰ ὀνομαστηρία μας ἐν
μέσῳ ὄλων ὑμῶν τῶν ἀδελφῶν συλλειτουργῶν, συνεργῶν ἐν Κυρίῳ καὶ
τέκνων κατὰ πνεῦμα, τῶν τε ἐντεῦθεν καὶ τῶν ἐξ ἄλλων σημείων τῆς
δεσποτείας Κυρίου, «συνελθόντων προθύμως Κωνσταντίνου τῆ πόλει».
Θὰ ἠθέλομεν νὰ ἔχωμεν «εὐλαλον στόμα» διὰ νὰ σᾶς εὐχαριστήσωμεν
δεόντως καὶ κατ' ἀξίαν, ἀδελφοί καὶ τέκνα ἡμῶν πεφιλημένα, ὅμως
«οὐκ εἰσὶ λαλιαὶ οὐδέ λόγοι», διό καὶ παρακαλοῦμεν νὰ δεχθῆτε τὴν
ἀπὸ καρδίας εὐγνώμονα ἡμῶν εὐχαριστίαν διὰ τὴν προσέλευσιν, τὴν
τιμὴν καὶ τὴν χαρὰν τῆς κοινωνίας.

Ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου τοῦ παρελθόντος ἔτους καὶ μέχρι σήμερον ἡ Μεγά-
λη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἐσυνέχισε τὴν πορείαν της καὶ τὴν οἰκουμε-
νικὴν ἀποστολήν της. Ἡ Ἐκκλησία πορεύεται. «Οὐχ ἰστάμεθα, πορευό-
μεθα γάρ», ἔλεγεν ὁ ἱερός Χρυσόστομος.

Ἡ Μετριότης ἡμῶν προσωπικῶς ἀνελάβομεν πλείστας ἱεραποδη-
μίας, κομίζοντες πανταχοῦ τὸν εἰρηνοποιὸν καὶ διακονικὸν λόγον τῆς
Μητρὸς Ἐκκλησίας. Ἐνταῦθα ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἀναφέρωμεν μίαν συ-
γκεκριμένην ἐπίσκεψιν ἡμῶν, αὐτὴν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ σήμερον
ἐορταζομένου υἱοῦ παρακλήσεως, τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα, καὶ διὰ

πρώτην φοράν καί δι' ὀλίγας μόνον ὥρας, προκειμένου νά ἀποχαιρετίσωμεν τόν ἀείμνηστον ἄγγελον τῆς Ἐκκλησίας ταύτης Χρυσόστομον τόν Β', ἀλλά καί νά τόν εὐχαριστήσωμεν καί μετά θάνατον διά τήν ἀφοσίωσιν καί τήν συμπαραστάσιν του εἰς τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον ἐν πνεύματι ὀρθῆς ἐκκλησιολογίας καί κανονικῆς παραδόσεως. Αἰωνία αὐτοῦ ἡ μνήμη!

Ὡς εἶπομεν καί χθές, συμμετέσχομεν εἰς τούς ἐν τῇ γενετείρᾳ ἡμῶν ἑορτασμούς ἐπί τῇ συμπληρώσει 250 ἐτῶν ἀπό τῆς γεννήσεως Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ τοῦ Ἰμβρίου, τοῦ Διδασκάλου τούτου τοῦ Γένους, τόν ὁποῖον ἐμνημονεύσαμεν χθές κατά τόν ἑσπερινόν τῆς ἑορτῆς ἡμῶν ὡς κατ' ἔτος. Τούς ἑορτασμούς ἐκεῖ ὠργάνωσε λίαν ἐπιτυχῶς ὁ ἄξιος καί λαοφιλῆς ποιμενάρχης ἡμῶν ἅγιος Ἰμβρου καί Τενέδου, τόν ὁποῖον εὐχαριστοῦμεν καί συγχαίρομεν ἅπαξ ἔτι. Καί χαιρετίζομεν στοργικῶς τήν παρουσίαν του ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν μαζί μέ τά ἀγαπημένα μας παιδιά τῶν σχολείων τῆς Ἰμβρου, τό εὐόιονον μέλλον αὐτῆς.

Ἐωρτάσαμεν καί τήν συμπλήρωσιν ἑκατονταετίας ἀπό τῆς ιδρύσεως δύο μεγάλων Ἐπαρχιῶν τοῦ Θρόνου, τῆς Ἀμερικῆς καί τῶν Θυατείρων, μέ προσωπικήν ἡμῶν συμμετοχήν εἰς τάς ἐν Λονδίῳ εὐφροσύνους ἑορταστικές ἐκδηλώσεις, πρόκειται δέ νά προστῶμεν, σὺν Θεῷ, τῶν ἀναλόγων ἐκδηλώσεων, ἐφέτος μὲν εἰς τήν Φιλλανδίαν καί τήν Ἑσθονίαν διά τήν ἑκατονταετηρίδα τῆς αὐτονομίας τῶν ἐκεῖσε Ἐκκλησιῶν, τό προσεχές δέ ἔτος εἰς τήν Αὐστραλίαν, ἐπί τῇ ἑκατονταετία ἀπό τῆς ιδρύσεως τῆς ἐν αὐτῇ Ἱερᾶς ἡμῶν Ἀρχιεπισκοπῆς, τῆς γνωριζούσης περίοδον ἀκμῆς καί ἀνθήσεως ὑπό τήν ἔμφρονα ποιμαντορίαν τοῦ νέου ποιμεναρχοῦ αὐτῆς κυρίου Μακαρίου τοῦ Κρητός.

Ἐπαναλαμβάνομεν καί ἐνταῦθα περιχαρεῖς ὅτι ὅλως προσφάτως, ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία ἀπέκτησεν ἰδικόν της θυσιαστήριον ἐν τῷ κλεινῷ ἄστει τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλά καί ἕτερον ναόν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τῆς Ἰωνίας, τῇ περικαλλεῖ Σμύρνῃ, διά τάς ἀνάγκας τῆς ἐν αὐτῇ Ἱερᾶς ἡμῶν Μητροπόλεως, χάρις εἰς τήν ἄμεσον καί πρόθυμον ἀνταπόκρισιν τῆς Αὐτοῦ Ἀγιότητος τοῦ Πάπα Ῥώμης Φραγκίσκου εἰς σχετικῇν παράκλησιν τῆς ἡμετέρας Μετροίτητος. Εὐγνωμονοῦμεν τόν Ἀγιώτατον καί προσφιλέστατον ἐν Χριστῷ ἀδελφόν, διότι καί ἐμπράκτως καί γενναιοφρόνως ἐξεδήλωσε τήν ἀγάπην του πρὸς ἡμᾶς καί τήν ἐμπιστοσύνην του εἰς τήν καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως-Νέας Ῥώμης.

Εὐχόμεθα καί προσευχόμεθα ἡ πορεία ἡμῶν πρὸς τό κοινόν Ποτή-

ριον, κατά τήν προσφιλή ἔκφρασιν τοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου, νά εἶναι ταχεῖα καί ἀνεμπόδιστος καί νά φθάσωμεν ἐν οὐ μακρῷ εἰς τήν μεγάλην ταύτην καί ἐπιφανῆ ἡμέραν, εἰς δόξαν Θεοῦ.

Κατά τό διαρρεῦσαν διάστημα κατετάγησαν εἰς τήν χορείαν τῶν ἀγίων ἱεραὶ μορφαί ἐκ τῶν πάλαι τε καί ἐπ' ἑσχάτων διαλαμψασῶν εἰς τό νοητόν στερέωμα τῆς Ἐκκλησίας, μέ τελευταίους Ἱερεμίαν τόν Πατριάρχη καί Γεράσιμον τόν Ὑμνογράφον τόν Μικραγιαννανίτην, τῶν ὁποίων ἐπικαλούμεθα τήν πρός Κύριον μεσιτείαν καί πρεσβείαν θερμῆν. «Κάθε ἐποχή καί τόπος σφραγίζονται ἀπό τήν παρουσία ζωντανῶν ἀγίων». Σᾶς ἐξομολογούμεθα, ἀγαπητοί, ὅτι ὁσάκις εἰσερχόμεθα εἰς τό ἱερόν βῆμα τοῦ πανσέπτου τούτου Πατριαρχικοῦ ἡμῶν Ναοῦ, ἀσπαζόμεθα μετ' εὐλαβείας καί εὐγνωμοσύνης πολλῆς τάς ἐν αὐτῷ ἱεράς εἰκόνας τῶν νεοφανῶν ἀγίων μας Παῖσιου τοῦ Ἀγιορείτου, Πορφυρίου τοῦ Καυσοκαλυβίτου, Ἀμφιλοχίου τοῦ ἐν Πάτμῳ, Ἐφραίμ τοῦ Κατουνακιώτου, Σωφρονίου τῆς Μονῆς τοῦ Ἑσσεξ, τοὺς ὁποίους ἐγνωρίσαμεν ἔτι ζῶντας καί ἐλάβομεν τήν ἀγίαν αὐτῶν εὐλογίαν.

Αὐτόνοητον, ὅτι κατά τήν τελευταίαν ἐνιαύσιον περίοδον, ἀπό τοῦ Ἰουνίου τοῦ παρελθόντος ἔτους, ἢ μᾶλλον ἀπό τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἀνιέρου καί καταστρεπτικοῦ πολέμου τῆς Οὐκρανίας, παρακολουθοῦμεν τάς ἐξελίξεις, προσευχόμεθα ὑπέρ τῆς ἐπανόδου τῆς εἰρήνης καί καταδικάζομεν εἰς πᾶσαν διδομένην εὐκαιρίαν τήν ρωσικήν εἰσβολήν εἰς ἕν ἀνεξάρτητον καί κυρίαρχον κράτος, παρά πᾶσαν ἔννοιαν διεθνοῦς δικαίου καί ἠθικῆς τάξεως. Κλαίομεν μετὰ τῶν κλαιουσῶν συζύγων καί μητέρων τῶν χιλιάδων ρώσων καί οὐκρανῶν στρατιωτῶν, τῶν πεσόντων εἰς τά πεδία τῶν μαχῶν, καί ἀσπαζόμεθα καί εὐλογοῦμεν τά ἀπορφανισθέντα τέκνα των, τά τε πρός ἀνατολάς ἀπαχθέντα καί τά λοιπά.

Ἀκόμη, ἐδέχθημεν πέρυσιν εἰς τήν οἰκογένειαν τῶν κανονικῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν τήν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρίδος, τοῦθ' ὅπερ ὠδήγησεν εἰς περαιτέρω ἐξελίξεις, ὅχι πάντοτε κανονικὰς, τὰ διορθόδοξα πράγματα.

Καί τι προσωπικόν: Τόν Ἰανουάριον ἐκοιμήθη ἡ προσφιλὴς ἀνταδέλφη ἡμῶν, ἡ πρώτη τῶν τεσσάρων ἀδελφῶν, ὅτε καί ἐδέχθημεν παρά πολλῶν ἀδελφῶν καί τέκνων, συγγενῶν καί φίλων, τήν πολύτιμον συμπάθειαν καί τάς προσευχὰς αὐτῶν, διὰ τὰς ὁποίας καί ἐκφράζομεν καί πάλιν τάς θερμάς εὐχαριστίας ἡμῶν τε καί τῆς εὐρύτερας οἰκογενείας μας. Ἐκεῖνη τώρα ἀναπαύεται εἰς τήν εὐλογημένην γῆν τῆς Ἰμβρου.

Καί ἐνθυμούμεθα συναφῶς τούς λόγους τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου : «εἶναι γλυκύς ὁ θάνατος μόνον ὅταν κοιώμεθα εἰς τήν πατρίδα».

Ταῦτα καί πλεῖστα ἄλλα συνέβησαν ἀπό τῆς προηγουμένης ἐορτίου συναντήσεως ἡμῶν ἐδῶ εἰς τήν Ἀνασσαν καί μέχρι τῆς σημερινῆς.

Ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία ἐσυνέχισε τήν κενωτικήν διακονίαν τῆς ἐπί τῇ βάσει καί ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς μακρᾶς παραδόσεως αὐτῆς καί, παρὰ τὰς δυσκολίας καί τὰ προβλήματα τῆς, «ἡ ὕδρια τοῦ ἀλεύρου οὐκ ἐξέλιπεν καί ὁ καφάκης τοῦ ἐλαίου οὐκ ἐλαττωνώθη» (Γ΄ Βασιλ. 17, 16) τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου. Ἀπό τῆς ἐνταῦθα ἱερᾶς καί μαρτυρικῆς ἐπάλλεξός τῆς ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐναγκαλίζεται καί σήμερον τόν σύμπαντα κόσμον καί προσεύχεται ὑπέρ τῆς εἰρήνης αὐτοῦ, ἐνῶ ἄλλοι προκρίνουν τήν κλαγγήν τῶν ὄπλων καί ὑπόσχονται ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καί τόν παράδεισον εἰς τούς ἀποκτείνοντας τούς μέχρι τῆς χθές ἀδελφούς αὐτῶν.

Ὁ ἐορτάζων Πατριάρχης, πιστός εἰς ὅσα ἐξήγγειλεν εἰς τόν ἐνθρονιστήριον λόγον του, συνεχίζει νά αἰσθάνεται ὡς ἕνας ὑπηρέτης εἰς διατεταγμένην ἀποστολήν, ὡς θά ἔλεγε Βαρσανούφιος ὁ Μέγας, ὡς ἕνας κρίκος εἰς τήν μακράν ἀλυσίδα τῶν ἱστορικών μορφῶν πού προηγήθησαν καί ὡς σύνδουλος τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, ὡς ἔλεγε Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας πρὸς τούς πατέρας τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, καί, ἀκόμη, συνεχίζει νά πιστεῦν ὅτι ὁ Πατριάρχης «εἶναι γιά νά πικραίνεται καί τούς πικραμένους νά γλυκαίνει», ὅπως ἔλεγε μακαριστός ἀγιορεΐτης (Σπυρίδων Μικραγιαννανίτης). Ὁ Πατριάρχης στέκεται «μεταξύ δόξης καί ἀβύσσου», διά τήν ἀκρίβειαν, μεταξύ Σταυροῦ καί Ἀναστάσεως.

Δέν παύει νά ἔχεται στερεῶς τῶν δικαίων καί τῶν προνομίων τῆς κατ' αὐτόν πρωτοθρόνου Ἐκκλησίας καί νά προκινδυνεύη αὐτῶν, τόσον μάλιστα ἐντονώτερον ὅσον ἀνιέρως καί ἀντιιστορικῶς τὰ ἐπιβουλεύονται τινες. Λέγει ὁ πολὺς Γεδεών ὅτι οἱ Πατριάρχαι ἐδῶ διαχρονικῶς «ἠγωνίσαντο τῶν ἀγῶνων τόν ἐπιφανέστατον ἀγῶνα τῆς ἀνασώσεως τῶν κεκτημένων θεσμίων καί προνομίων καί δικαίων καί δογμάτων. Ὑπέρ τούτων πάντων οὔτοι ἀμνύομενοι διετέλουν ... Οὐδεὶς ... αὐτῶν ἠγνόει ὅτι φρουρός ἐτάχθη θεογράπτων δικαίων καί θεσμῶν, συμφερόντων καί δικαιωμάτων τοῦ Γένους φύλαξ» (Μ. Γεδεών, *Πατριαρχικοί Πίνακες*, ἔκδ. δευτέρα, Ἀθῆναι 1996, σελ. 50).

Καί σήμερον ὁ ἐλέω Θεοῦ διάδοχος αὐτῶν καί οἱ μετ' αὐτοῦ συγκληρναῖοι εὐσυνειδήτως ἀγωνίζονται διά τό σήμερον ἀλλά

καί διά τό αὐριον τῆς Ἐκκλησίας, διά τάς ἐπερχομένας γενεάς, αἱ ὁποῖαι ἀξίζουσι ἕνα καλύτερον, φωτεινότερον κόσμον, ἕνα κόσμον ἀπηλλαγμένον ἀπό τήν παρακμήν, τήν βίαν, τήν αἰμοτοχυσίαν, ἕνα κόσμον γενναιοφροσύνης καί ἀγάπης.

Φροντίζομεν «εἰς Θεόν ἐλπίζειν, καταφρονεῖν μηδενός, μή ἐπαισχύνεσθαι τήν εὐτέλειαν, φέρειν συμφοράς γενναίως, τάλλα δὲ πάντα», ἵνα κατά τόν Χρυσορρήμονα εἴπωμεν.

Κηδόμεθα τῆς «ὑπερτίμου θέσεως ἣν ἀπό αἰώνων κατέχει τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ».

Ἀνεπηρέαστοι ἀπό τάς ἀλλαγάς καί τάς περιπετείας τῆς καθημερινότητος, παραμεινομεν, ἐπιμεινομεν καί ὑπομεινομεν. Δι' ὑπομονῆς τρέχομεν τόν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα. Πόσον μᾶλλον, ὅταν μᾶς βοηθῆ καί μᾶς ἐμπνέῃ εἰς τόν ἀγῶνα αὐτόν ἡ μάρτυς τῆς πρώτης Ἐκκλησίας ἁγία Ὑπομονή, ἡ ἱερά μορφή τῆς ὁποίας κοσμεῖ τό ὅπερ φέρομεν ἀρχιερατικόν ἐγκόλπιον. Εἶναι μεγάλη ἀρετή ἡ ὑπομονή, εἶναι μεγάλη ἡ χάρις τῆς ἁγίας Ὑπομονῆς!

Ἀδελφοί ἐν Χριστῷ τῷ δεῖξαντι τό φῶς,

Πεντηκοστήν ἐωρτάσαμεν καί Πνεύματος ἐπιδημίαν. Καί σήμερον ἐορτάζομεν Βαρθολομαῖον τῶν δώδεκα σύσκηνον, τόν κηρύξαντα τό Εὐαγγέλιον εἰς τοὺς Ἀραβας τοὺς καλουμένους Εὐδαίμονας καί εἰς τοὺς Ἰνδούς καί εἰς τοὺς Αἰθίοπας καί εἰς τήν Οὐρβανόπολιν τῆς μεγάλης Ἀρμενίας, ὅπου καί ἐμαρτύρησε, καί μετ' αὐτοῦ καί Βαρνάβαν τόν υἱόν παρακλήσεως. Καί τήν μνήμην τῶν Κινέζων μαρτύρων ἐπιτελοῦμεν. Καί ἀκόμη, Λουκᾶ τοῦ νεοφανοῦς ἁγίου ἱατροῦ καί ἐπισκόπου Συμφερουπόλεως Κριμαίας, εἰς τήν εὐρύτεραν περιοχὴν τῆς ὁποίας μαίνεται ὁ ἄδικος πόλεμος. Ὡσαύτως, σήμερον σὺναξις τελεῖται τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριήλ ἐν τῷ Ἄιδειν. Καί, κατά ἀγαθὴν συγκυρίαν, «τῇ σήμερον ἡμέρᾳ, Κυριακῇ μετὰ τήν Πεντηκοστήν, τήν τῶν ἀπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐν Ἀσίᾳ, Λιβύῃ, καί Εὐρώπῃ, Βορρᾶ τε καί Νότῳ, Ἁγίων πάντων ἐορτὴν ἐορτάζομεν». Καί ἐπάγεται τό Συναξάριον τῆς ἡμέρας: «Τοῦ Κυρίου μου πάντας ὑμῶν τοὺς φίλους, εἴ τις δέ μέλλων, εἰς τοὺς πάντας εἰσιτῶ». Αὐτούς ἀκριβῶς τοὺς «μέλλοντας» εἰσάγει ἡ Ἐκκλησία ἀλληλοδιαδόχως εἰς τό ἀγιολόγιον καί τό ἐορτολόγιόν της εἰς ἀγιασμόν τῶν πιστῶν, διότι ἡ ἀγιότης δέν εἶναι ἀποκλειστικόν προνόμιον ἢ χαρακτηριστικόν μιᾶς μόνον ἐποχῆς καί ἐνός μόνου τόπου.

Καί τῶν Ἁγίων Πάντων, λοιπόν, σήμερον. Πόσον σοφῶς ἡ Ἐκκλησία καθιέρωσε αὐτὴν τήν ἐορτὴν, ὥστε οὐδεὶς ἅγιος νά μὴ παραλειφθῆ, νά

μή λησμονηθῆ, νά μή περιφρονηθῆ, νά μή μείνη ἔξω ἀπό τήν μνήμην της καί ἀπό τήν μνήμην τῶν πιστῶν της καί αὐτοί νά μή μείνουν χωρίς τήν χάριν ὅλων τῶν ἁγίων, χωρίς τό παράδειγμά των καί χωρίς τάς πρεσβείας καί ἰκεσίας των πρὸς τόν μόνον Ἅγιον καί ἐν Ἁγίοις ἀναπαυόμενον.

Μέ αὐτάς τάς σκέψεις καί αὐτά τά βιώματα, εὐχαριστοῦμεν καί πάλιν πάντας ὑμᾶς τοὺς παρόντας καί συμπροσευχομένους καί σᾶς εὐχόμεθα τήν χάριν καί τήν εὐλογίαν τῶν σήμερον ἑορταζομένων πολλῶν ἁγίων τῶν ἁγίων Πάντων. Ἀμήν.

ΜΕΡΟΣ Β'

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ, ΜΕΛΕΤΑΙ ΚΑΙ ΟΜΙΛΙΑΙ

Γράμμα τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ. κ. Γεωργίου

Παναγιώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικῆ Πατριάρχᾳ, λίαν ἡμῖν ἀγαπητὲ καὶ περισπούδαστε ἀδελφὲ καὶ συλλειτουργγέ, κύριε Βαρθολομαῖε, τὴν Ὑμετέραν γερασμιωτάτην Παναγιότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι, ὑπερήδηστα προσαγορεύομεν.

Ἐπανακάμψαντες ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Κύπρον, ἐκφράζομεν ἐκ μέσης καρδίας θεομᾶς εὐχαριστίας διὰ τὴν Ἀβραμιαίαν φιλοξενίαν, ἣν ἡ Ὑμετέρα Θειοτάτη Παναγιότης ἐπεφύλαξεν εἰς ἡμᾶς καὶ τὴν τιμίαν συνοδείαν ἡμῶν. Αἰ μετὰ τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος συναντήσεις ἐνισχύουσιν ἔτι περαιτέρω τοὺς δεσμοὺς μετὰ τῆς Πρωτοθρόνου Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐπιθυμοῦμεν, ἐπιπροσθέτως, νὰ ἐκφράσωμεν τὴν βαθεῖαν ἐκτίμησιν ἡμῶν πρὸς τοὺς σεβασμιωτάτους καὶ θεοφιλεστάτους ἱεράρχας, τοὺς φιλοξενήσαντας ἡμᾶς εἰς τὰς Μητροπόλεις καὶ τοὺς ναοὺς τῆς δικαιοδοσίας αὐτῶν, τὰς κοινότητας τὰς δεξιωθείσας ἡμᾶς μετὰ τῆς συνοδείας ἡμῶν, καθὼς καὶ πρὸς τοὺς κληρικοὺς τοῦ σεπτοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διὰ τὴν ἀρίστην ὀργάνωσιν τῆς εἰρηνικῆς ἡμῶν ἐπισκέψεως.

Ἐπιβεβαιοῦμεν, καὶ πάλιν, τὴν προθυμίαν διὰ συμπόρευσιν ἡμῶν μεθ' Ὑμῶν εἰς τὴν προσπάθειαν τὴν ὁποίαν καταβάλλετε διὰ τὴν πανορθόδοξον ἐνότητα καὶ τὴν παγχριστιανικὴν καταλλαγὴν.

Μετὰ τῶν εὐχαριστιῶν συνάπτομεν καὶ τὴν ὀλόθυμον ἰκεσίαν ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος, δεόμενοι Αὐτοῦ ὅπως ἐπὶ μακρὰν ἔτι σειρὰν ἐτῶν διατηρῇ Αὐτὴν ἐν ὑγιείᾳ καὶ ἀκμῇ δυνάμεων καὶ εὐλογῇ Αὐτῆς τὸ ἔργον, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας.

Ἀσπαζόμενοι Ὑμᾶς ἐν φιλήματι ἀγίῳ,

Ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἀρχιεπισκοπῇ Κύπρου,
τῇ 16^ῃ Μαρτίου 2023.

Τῆς Ὑμετέρας γερασμιωτάτης Παναγιότητος
ἀγαπητὸς καὶ ὀλοπρόθυμος ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς + ὁ Κύπρου Γεώργιος

Γράμμα τοῦ Ἐξοχ. Προέδρου τῆς Οὐκρανίας κ. Volodymyr Zelensky

Ἐν Κιέβω, τῇ 28ῃ Φεβρουαρίου 2023

Παναγιώτατε,

Δεχθεῖτε παρακαλῶ ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ τῆς Οὐκρανίας, καί ἐμοῦ προσωπικῶς τὰς ἐγκαρδίους μου εὐχὰς ἐπὶ τοῖς γενεθλίοις Ὑμῶν.

Εἰς τὴν Οὐκρανίαν ἐξετιμήθησαν ἰδιαίτερώς αἱ Ὑμέτεραι ἀδιάλειπτοι προσευχαί καί ἡ πνευματικὴ στήριξις Ὑμῶν πρὸς τὸ κράτος καί τὸν λαόν αὐτῆς, κατὰ τὴν διάρκειαν μάλιστα τῆς ἐξαιρετικῶς δυσκόλου ἱστορικῆς περιόδου τῆς ρωσικῆς εἰσβολῆς.

Ἐνθυμούμεθα, ὅτε πρὸ ἑνὸς ἔτους ἡ Οὐκρανία διέτρεχε τὸν κίνδυνον ὀλοκληρωτικῆς ἐξοντώσεως, Ὑμεῖς Παναγιώτατε, ὑπῆρξατε ἐκ τῶν πρώτων θρησκευτικῶν ἡγετῶν τοῦ κόσμου, ὁ ὁποῖος κατεδίκασε τὴν ἀπροκάλυπτον ρωσικὴν εἰσβολήν, τὴν καταπάτησιν τοῦ διεθνοῦς δικαίου καί νόμου καί ἐξέφρασε τὴν ἀκλονητον ἀλληλεγγύην Αὐτοῦ πρὸς τὸν πάσχοντα λαόν τῆς Οὐκρανίας.

Παναγιώτατε, ἕως σήμερον ἀποτελεῖτε μοναδικὸν ἀξιόλογον παράδειγμα μεταξύ τῶν ἡγετῶν τῶν Χριστιανικῶν ὁμολογιῶν καί θρησκειῶν, ὡς πρὸς τὴν προάσπισιν τῆς εἰρήνης καί τῆς δικαιοσύνης, τῆς καταδίκης τῆς βίας καί τῶν ἐγκλημάτων κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἀπὸ μέρους τῶν Ρώσων εἰσβολέων εἰς τὴν Οὐκρανίαν.

Ἐκτιμοῦμεν, Παναγιώτατε, τὰς προσπάθειάς Ὑμῶν διὰ τὴν εὐαισθητοποιήσιν τῶν πνευματικῶν καί πολιτικῶν ἡγετῶν ἀνά τὸν κόσμον ὑπὲρ τῆς καταπαύσεως τῆς βίας καί τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς εἰρήνης εἰς τὴν Οὐκρανίαν. Ἐλπίζομεν εἰς μελλοντικὴν ποιμαντικὴν ἐπίσκεψιν Ὑμῶν εἰς τὴν Οὐκρανίαν, διὰ νὰ γίνητε κοινῶς τῆς μεγάλης εὐγνωμοσύνης καί τοῦ σεβασμοῦ τοῦ λαοῦ ἡμῶν.

Εὐχόμεθα εἰς Ὑμᾶς πλουσίαν τὴν Χάριν τοῦ Κυρίου εἰς τὴν ἀποστολήν Ὑμῶν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης καί τῆς ἀναδείξεως τῶν χριστιανικῶν ἀξιών. Ἐτι δέ ὑγείαν καί ἔτη πολλὰ εἰς τὴν διακονίαν Ὑμῶν εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον.

Μετά βαθυτάτου σεβασμοῦ,
Volodymyr Zelensky

Γράμμα τῆς Α. Ἀγιότητος τοῦ Πάπα Ρώμης Φραγκίσκου

(Ἐν Βατικανῶ, Ἁγία Μάρθα, τῆ 22α Νοεμβρίου 2022)

Τῆ Α. Θ. Παναγιότητι,

τῶ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαίῳ

Ἀγαπητέ ἀδελφέ,

Κατά τὴν συνάντησιν ἡμῶν ἐν Μπαχρεΐν, ἡ Ὑμέτερα Παναγιότης ἐζήτησε τὴν συμβολὴν ἡμῶν πρὸς ἐπίλυσιν δύο ζητημάτων: τῆς ἐνορίας τῆς Santa Maria ἐν Σμύρνη καὶ τῆς ἐπιστροφῆς θραυσμάτων τοῦ Παρθενῶνος, ἅτινα εὐρίσκονται εἰς Μουσεῖα τοῦ Βατικανοῦ.

Σχετικῶς μὲν πρὸς τὴν ἐνορίαν τῆς Santa Maria, ἐπεκοινωνήσα μετὰ τοῦ Ἀνωτάτου Διοικητοῦ τοῦ Τάγματος τῶν Φραγκισκανῶν. Οὗτος ἀνέφερεν ὅτι θὰ διεσκέπτετο περὶ τοῦ θέματος μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, μελῶν τοῦ Γενικοῦ Συμβουλίου. Ἐπισυνάπτω ὧδε τὴν ἀπαντητικὴν αὐτοῦ ἐπιστολήν.

Ἀναφορικῶς δέ περὶ τῶν εἰς τὸν Παρθενῶνα ἢ εἰς ἕτερα μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως ἀνηκόντων θραυσμάτων, ὁ Καρδινάλιος Vergez (ὅστις τυγχάνει Κυβερνήτης τοῦ Κράτους τῆς Πόλεως τοῦ Βατικανοῦ) ἔδωκεν τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ. Τό γε νῦν ἐξετάζεται ὑπὸ τῆς Γραμματείας τοῦ Κράτους τοῦ Βατικανοῦ ἢ προετοιμασία τοῦ διατάγματος, δι' οὗ θὰ ἐξουσιοδοτηθῆ καὶ ἡ μεταφορὰ τῶν θραυσμάτων εἰς Ἀθήνας. Ἡ ἐπεξεργασία τοῦ ἀνωτέρω διατάγματος δύναται ἐνδεχομένως νά καθυστερήσῃ περὶ τό δίμηνον (καθ' ὅτι εἰς τὴν Κουρίαν ἅπαντα κινοῦνται κατὰ τό ῥῆμα 'σπεῦδε βραδέως'). Τό ὅλον ζήτημα βασικῶς ἔχει ἐπιλυθεῖ.

Ἡ θρονηκὴ ἐορτὴ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου ἐγγίζει. Ὁμολογῶ ὅτι εὐχαρίστως θὰ παρευρισκόμην προσωπικῶς, ὅπως καὶ εἰς τό παρελθόν ἐπραξα, ἀλλ' ἐφέτος δέν δύναμαι. Ἐνδεχομένως τόν ἐπόμενον χρόνον. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, καίτοι ἐξ ἀποστάσεως, θὰ εὐρίσκομαι πολύ κοντά Σας, προσευχόμενος μεθ' Ὑμῶν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως.

Παρακαλῶ Ὑμᾶς ἵνα μὴ ἐπιλανθάνεσθε τῶν περὶ ἐμοῦ προσευχῶν.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς νά Σᾶς εὐλογῆ καὶ ἡ Ἁγία Παρθένος νά Σᾶς προστατεύῃ.

Ἀδελφικῶς, Φραγκίσκος

**Γράμμα τῆς Α. Θ. Παναγιότητος,
Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου
πρὸς τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου κ.κ. Γεώργιον**

Τῆ Α. Θ. Παναγιότητι τῷ Βαρθολομαίῳ
Ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως
Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ

Ἀπευθυνόμεθα εἰς ὑμᾶς ἐν εὐχαριστίαις ἐπὶ τῇ ἐκ μέρους ὑμῶν ἀποστολῇ ἡμῖν εὐγενῶν ὑμετέρων Γραμμάτων ἐπὶ τῇ προσφάτῳ παραμονῇ μας εἰς νοσηλευτικὸν ἴδρυμα. Τὰ ὑμέτερα αἰσθήματα πνευματικῆς ἀλληλεγγύης μεγάλως ἐξετιμήθησαν.

Ἐν ἐκδηλώσει τῶν εὐγνωμόνων αἰσθημάτων ἡμῶν ἐπὶ τῇ ἐκφράσει τῶν ὑμετέρων λόγων φιλίας, οἱ ὅποιοι ἔφερον ἡμῖν παρηγορίαν καὶ ἀνέπαυσαν ἡμᾶς, προσευχόμεθα ὅπως ἡ χαρὰ τοῦ Ἀναστάντος ἐνδυναμοῖ ἡμᾶς πάντας, κατὰ τὰς ἀγίας αὐτάς Πασχαλίους ἡμέρας, ἐπὶ τῷ ἔργῳ τῆς μεταδόσεως τοῦ φωτός τοῦ Χριστοῦ, ἰδίως τοῖς πλέον σκοτεινοῖς μέρεσι τοῦ κόσμου ἡμῶν.

Ἐν ἀνανεώσει τῶν ἡμετέρων διαβεβαιώσεων περὶ τῶν προσευχῶν ἡμῶν ἐπὶ τὴν ὑμετέραν ὑπηρεσίαν ἐν τῇ διακονίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου, εὐχαρίστως ἀνταλλάσσομεν μεθ' ὑμῶν, ἡγαπημένε Ἀδελφέ, ἐναγκαλισμὸν ἱερόν ἐν Κυρίῳ Ἀναστάντι.

Ἐν Ρώμῃ, Ἀγίῳ Ἰωάννῃ ἐν Λατερανῷ, τῇ 2ᾳ Μαΐου 2023

Φραγκῖσκος

Γράμμα τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου πρὸς τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου

Μακαριώτατε καὶ Ἀγιώτατε Ἀρχιεπίσκοπε Νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου, ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ λίαν ἀγαπητέ καὶ περιπόθητε ἀδελφέ καὶ συλλειτουργέ τῆς ἡμῶν Μετριότητος κύριε Γεώργιε, τὴν Ὑμετέραν σεβασμίαν Μακαριότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενοι, ὑπερήδιστα προσαγορεύομεν.

Συμμετέχομεν διὰ τοῦ προσώπου τοῦ Ἰερωτάτου καὶ ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ Μητροπολίτου Σαράντα Ἐκκλησιῶν κυρίου Ανδρέου, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἡμετέρας γραφίδος, ἀπὸ τῆς ἀγιοτόκου Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν ἑορτὴν καὶ μνήμην τοῦ οὐρανίου Πάτρωνος τῆς καθ' Ὑμᾶς παλαιφάτου Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας, χαίροντες χαρὰν πολλήν, χαρὰν ἄληκτον καὶ ἐκ καρδίας.

Ἀληθές ὑπάρχει ὅτι καρπὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ὅλον συγκροτοῦντος τὸν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ κόσμος τῆς κατὰ Χριστὸν βιοτῆς, ὑπάρχουν οἱ Ἅγιοι. Ἡ ἀγιότης, ἡ ἀναβίβασις τοῦ «καλῶς λίαν» τῆς Δημιουργίας κατὰ τὴν, κοσμογονίας μείζονα, Σάρκωσιν τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀποτελεῖ τό περίπυστον χάρισμα τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸν λιμένα τὸν ἀσφαλῆ, τὸν φάρον τὸν ἄσβεστον, ὁδοδείκτην τὸν ἀψευδῆ καὶ τὴν βεβαίωσιν ὅτι «ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ὑμῶν» (Ματθ. κη', 20). Ὁ βίος ἐνός ἐκάστου τῶν Ἁγίων, παρὰ τὰς διαφορετικὰς συνθήκας καὶ τὰς ἐπὶ μέρους διαστάσεις, εἶναι ἐμπεποτισμένος ἀπὸ ζῆλον καὶ φρόνημα Ἀποστολικόν.

Τὸ ἀδιαμφισβήτητον τοῦτο καὶ βιωματικόν φέρει ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία ὡς ἀνεξίτηλον σφραγίδα τῆς δισχλιετοῦς πορείας καὶ τῆς πανορθοδόξου μαρτυρίας τῆς. Χρέος τῆς ἱερὸν παραμένει καὶ σήμερον τό κήδεσθαι τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν ἱεροκανονικῶν προβλημάτων τῶν ἀναφουμένων καὶ μὴ ἐπιλυομένων ἐντὸς τῶν κατὰ τόπους Ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν, μετὰ προσοχῆς, προσευχῆς, μελέτης, συνέσεως καὶ σοβαρότητος, καὶ πάντως ἐν διαθέσει εὐθύνης, μέ σκοπὸν τὴν ἀγαθὴν, εἰλικρινῆ καὶ ὄχι ψευδῶνυμον ἐνότητα, ἡ ὁποία, ἐν τῇ πίστει ἡμῶν, ἐδράζεται ἐπὶ τῆς γνησίας ἐκκλησιολογίας.

Ὁ Κύριος ἐχαρίσατο μὲν τὴν Ἀγιότητα, προσφιλέστατοι πανηγυρισταὶ τῆς μνήμης τοῦ γενναιομάρτυρος Ἀποστόλου Βαρνάβα, ἀλλ' ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας πάντοτε, ὥστε ἐκείνη νά εἶναι ἡ σφραγίς, ἡ δικλείς, ἡ σωστικὴ ναὺς τῆς Ἀληθείας. Ὡς σοφῶς ἀπεφάνθη ἡ Ἁγία

καί Μεγάλη Σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, «δέν νοεῖται ἀγιότης τοῦ ἀνθρώπου ἐκτός τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, «ὅ ἐστιν ἡ Ἐκκλησία» (Ἐφεσ, α', 23). Ἡ ἀγιότης πηγάζει ἀπό τόν μόνον Ἅγιον. Εἶναι μετοχή τοῦ ἀνθρώπου εἰς τήν ἀγιότητα τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ «κοινωνία τῶν ἁγίων». Οἱ ἅγιοι ἐνσαρκώνουν τήν ἐσχατολογικὴν ταυτότητα τῆς ἐκκλησίας ὡς ἀέναον δοξολογίαν ἐνώπιον τοῦ ἐπιγείου καί τοῦ ἐπουρανοῦ θρόνου «τοῦ Βασιλέως τῆς δόξης» (Ψαλμ. κγ', 7), εἰκονίζοντες τήν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» (Ἐγκύκλιος, § 4). Σήμερον, ἀτυχῶς, ἀπόψεις ὅτι τό «χάρισμα ὑπέρεκειται ἢ ἄλλως καί εἶναι ἀνεξάρτητον τῆς Ἐκκλησίας καί τῶν ποιμένων» ἀλλά καί ἡ ἀλλοίωσις τῶν ἀπαρachaράκτων σταθερῶν τῆς ὑγιῶς ἐκκλησιολογίας, ἀποτελοῦν τὰς μεγάλας παγίδας τοῦ πειρασμοῦ ἀναφορικῶς πρὸς τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Τά ἀνωτέρω, σὺν τῷ πειρασμῷ τῆς ἐλλείψεως ἐμπιστοσύνης εἰς τήν διοίκησιν καί τὰ ὄργανά της κατὰ δῆθεν μίμησιν «ὁμολογητῶν», ὀδηγοῦν εἰς ἀνυπολόγιστους συμφοράς καί κινδύνους τοὺς ὁποίους εἶθε νά μὴ ἴδωμεν ἐκτυπώτερον, καί ἀπό τοὺς ὁποίους ἔχομεν ἡμεῖς καί Ὑμεῖς, Μακαριώτατε, τήν ἀπαραίτητον ὑποχρέωσιν νά προφυλάσωμεν τό ποιμνιον, ἕκαστος κατὰ τὰς κληροδοτηθείσας αὐτῷ εὐθύνας καί συμφώνως τῷ πνεύματι τῶν Ἁγίων Πατέρων.

Μέ αὐτάς τὰς σκέψεις, Μακαριώτατε, ἀσπαζόμεθα ἐκ τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ὁρθοδοξίας Κέντρου, φιλήματι ἀγίῳ Ὑμᾶς καί τήν κατὰ Κύπρον σεβασμίαν Ἱεραρχίαν, τόν εὐαγῆ κλῆρον καί τό φιλόχριστον ποιμνιον Ὑμῶν, ὁ δέ Ἅγιος Θεός, πρεσβείαις τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Βαρθολομαίου καί Βαρνάβα καί τῶν Ἁγίων Πάντων, εἶθε νά χαρίζηται Ὑμῖν τε καί ἡμῖν τήν διά τῆς Ἐκκλησίας Του πολυπόθητον Ἀγιότητα καί πᾶν ἄνωθεν ἀγαθόν. Γένοιτο!

Ἐτη πολλά καί εὐλογημένα, Μακαριώτατε καί φίλτατε ἀδελφέ!

βγκγ' Ἰουνίου ζ'

Τῆς Ὑμετέρας σεβασμίας Μακαριότητος
ἀγαπητός ἐν Χριστῷ ἀδελφός

ΚΑΙΝΟΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣΦΑΤΟΝ ΑΙΣΜΑ¹

**Όσιος Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης:
Λύρα τῶν οὐρανίων ῥόδων καὶ θεόπνευστον στόμα**

Μητροπολίτου Φιλαδελφείας Μελίτωνος

Όσιος Γεράσιμος ό Μικραγιαννανίτης (1903-1991), ό έν τή μαρτυρικῇ Βορείῳ Ἡπειρῷ γεννηθείς καί έν τῷ «ἐπωνύμῳ τῆς αγιότητος»² Όρει Ἄθω ἀσκήσας θεοφιλῶς επί 67 συναπτά ἔτη έν προσευχαῖς, ἀσκήσεσι καί νηστεῖαις καί συγγραφαῖς καί όσιακῶς μεταστάς τῶν τῆδε πρός τά ἀγήρω, κατετάγη προσφάτως έν ταῖς Ἀγιολογικαῖς δέλτοις τῆς Όρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας³.

Υπῆρξε μορφή ἱερά, ἀσπηρῶς ἀσκητική, θαυμαστή, τύπος καί ὑπογραμμός Ἀγιορείτου μοναχοῦ, «φύτευμα Κυρίου εἰς δόξαν»⁴, «αὐτοκίνητον ὄργανον ταῖς πνοαῖς ὑπάρχουμενον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος...». Ἐμελώδησε ἀξιεπαῖνοις ἄσμασι, τῷ λόγῳ τῷ ζωτικῷ τās καρδίας, «τῶν Μαρτύρων αἰκισμούς, στρεβλώσεις καί μάστιγας καί τούς ξένους (ἀνθρωπίνως) ἀγῶνας» αὐτῶν. Διάνοια ἀρτίως έν θεωρία κατηρτισμένη, καρδιά Όρθόδοξος Χριστιανική, διαλάμπουσα καί λόγοις καί ἔργοις, ἀπετέλει έν σύνολον θαυμαστόν, ἐξεικονίζον ζωρῶς τήν εἰκόνα ἀρετῆς, πολυμαθείας, αγιότητος. Πράξει δέ καί θεωρία ἀκριβῶς ἀνεδείχθη κόσμημα καί κεφάλαιον τοῦ Ἁγίου Όρους, καύχημα καί στέφανός του, φωστήρ φαεινός, «φαίνων πᾶσι τοῖς έν τῇ οἰκία»⁵.

Ποίημα βιωματικόν καί ἐμπειρικόν τοῦ Περιβολίου τῆς Κυρίας Θεοτόκου καί τῆς μακραίωνος παραδόσεώς του, Γεράσιμος ό Μικραγιαννανίτης, ό ἀναθείς ἑαυτόν, ὡς καί πάντες οἱ Ἀγιορεῖται Πατέρες, εἰς τήν Θεοτόκον. Ἄλλωστε, εἶναι γνωστόν ότι ἡ ἀκρόρεια τοῦ Όρθοδόξου Μοναχισμοῦ, τό Όρος τό Ἅγιον, καί πάντες οἱ πολισταῖ

¹ Μ. Βασίλειος, *Εἰς τόν ΛΒ Ψαλμόν*, PG 30, 328B-C.

² Ἀκολουθία Συνάξεως Ἀγιορειτῶν Πατέρων.

³ Συνεδρία Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου 10ης Ἰανουαρίου 2023.

⁴ Ἦσ. 61,7.

⁵ Πρβλ. Ματθ. 5,15.

αὐτοῦ, «τῇ Κυρία τῆς κτίσεως τὴν αὐτοῦ σύστασιν ἀνέθετο· ἐν αὐτῇ γάρ ἐστήρικται διαμένειν, καὶ δι' αὐτῆς περισώζεται καὶ κραταιοῦται», προσεύχεται δέ αὐτῇ «Χαῖρε ἡ ἐλπὶς πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς»⁶.

* * *

Ἀνδρωθεὶς ἐντὸς τοῦ παραδεισίου περιβάλλοντος τῆς Βορείου Ἡπείρου, ἐν συνεχείᾳ δέ ἐντὸς τῆς πνευματικῆς, ψυχικῆς τε καὶ φυσικῆς ὠραιότητος τοῦ Ὁρους τοῦ Ἁγίου καὶ τῶν καταλιπόντων τὰ τοῦ παρόντος βίου τερπνά οἰκητόρων του, ἔχων σοφὸν καὶ ἔμπειρον, ἔμπυρον δέ πνευματικὸν πατέρα καὶ καθοδηγητὴν, τὸν γόνον τῆς Ἁγιοτόκου καὶ μοναχοτρόφου Μικρᾶς Ἀσίας Μελέτιον τὸν Ἰωαννίδην ἤσκησε τὸν μονήρη δόλιχον ὡς «θρήνου καιρὸν» καὶ ἠξιοποίησε θεαρέστως «τό τῆς παρούσης ζωῆς στάδιον», διό καὶ κατηξιώθη εἰς τὴν συνείδησιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς ὁ ποιητὴς τῶν μεγαλείων τοῦ Θεοῦ: «Ἁγίων τὰ τάγματα ὑμνολογήσας, τὴν Ἁγνὴν Θεοτόκον⁷, «τό ἀκρωτήριον ὄντως τῆς καλῆς ἐλπίδος τοῖς ὠκεανὸν τοῦ βίου πλέουσι»⁸, «Χριστοῦ τὸν Πρόδρομον»⁹, «αὐθις Ἀποστόλους, Προφήτας σὺν ἀσκηταῖς, σοφούς διδασκάλους, δικαίους καὶ μάρτυρας»¹⁰. Καὶ νῦν «ἐν ταῖς τούτων ἀυλίζει σκηναῖς», «φέγγος Ὁρθοδοξίας πᾶσιν ἀστράψας τοῖς πέρασιν», συνόλω τῇ Ὁρθοδόξῳ Οἰκουμένῃ.

* * *

Ὁ Ὅσιος Γεράσιμος ἐνωρὶς κατενόησεν ὅτι «ροῦς ποταμοῦ, σκιά, καπνὸς καὶ ἐνύπνιον καὶ ἄνθος χόρτου πέφυκε τό μαραινόμενον ἡ παροῦσα τερπνότης»¹¹, διό καὶ ἐκκαθάρας τὸν νοῦν «ἐν τῇ κοινῇ ἐστίᾳ» τοῦ Ὁρους, ἐνεπλήσθη ὑπὸ τοῦ Παρακλήτου «ἔρωτος θεοῦ, τὰ θεῖα

⁶ Ἀκολουθία ἀναμνήσεως τῶν γενεθλίων, ἤτοι τῶν ἐγκαινίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 11 Μαΐου. Βλ. *Μηναῖον*, Β' Ἔκδοσις, Αθήναι, 2002, σ. 110.

⁷ *Ἐβδομαδάριον*, Ἅγιον Ὅρος, 1987.

⁸ Νικομηδείας Γεώργιος, Κανὼν εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον, *Θεοτοκάριον*, σ. 50.

⁹ *Προδρομάριον*, Ἅγιον Ὅρος, 1996.

¹⁰ Ὁ ὠδὴ Ἀκολουθίας Ὁσίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Βλ. καὶ Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης μοναχός, *Ἀπολυτίκια, Κοντάκια καὶ Μεγαλυνάρια τοῦ ἐνιαυσίου Μηνολογίου*, Ἐν Ἀθήναις, 1957· Ἀρχιμ. Γεωργίου (νῦν Μητροπολίτου Κίτρους), *Γεράσιμος μοναχός Μικραγιαννανίτης, Νέος Ἐνιαύσιος Στέφανος*, ἐν Ἁγίῳ Ὁρει 2006, σ. 5.

¹¹ Ἀνδρέας Κρήτης, *Θεοτοκάριον*, σ. 42.

φθέγγεται αεί, φαντάζεται τά θεῖα· τά θεῖα ποιεῖ ἐμμελῶς ἔργα»¹², πρὸς «ἀρετὴν ἐπαλείφων σοφῶς τοὺς πίστει» μεγαλύνοντας τὸν Θεόν, τὴν Κυρίαν Θεοτόκον καὶ πάντας τοὺς εὐαρεσθήσαντας τῷ Κυρίῳ Ἁγίους¹³.

* * *

Τὸ Περιβόλι τῆς Παναγίας, ὁ κλεινός τε καὶ ἀγιοτόκος Ἄθως, τόπος προσευχῆς καὶ ἀγιότητος, ἐστεφανωμένος μὲ πλῆθος ἀνωνύμων κυρίως ἀγίων, ὁσίων καὶ δικαίων, οἱ ὅποιοι ἠγιάσθησαν καὶ ἠγίασαν τὸν τόπον ὅπου ἀπελευνεται ἡ ἁμαρτία καὶ ἀστράπτει ἐναργέστερον ἡ Χάρις καὶ τὸ Ἔλεος τῆς Κυρίας Θεοτόκου, τῆς Πορταίτισης, τοῦ Ἄξιον Ἔστίν, τῆς Παραμυθίας, τῆς Κουκουζελίσσης, τῆς Βηματαρίσης, τῆς Φοβεράς Προστασίας, τῆς Ὁδηγητρίας, τῆς Γεροντίσης, πέραν τῆς ἀσκήσεως καὶ τῆς προσευχῆς καὶ τῶν πολλῶν ἄλλων δωρημάτων πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ μάλιστα πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν καὶ τροφόν του καὶ σύνολον τὴν Ὁρθοδοξίαν, διακρίνεται καὶ διὰ τὸ ὑμνολογικὸν χάρισμα πολλῶν πατέρων αὐτοῦ κατὰ τὴν ὑπερχυλιετὴ καὶ πλέον εὐεργετικὴν παρουσίαν αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ δὴ ἐν τῇ εὐλογημένῃ Ὁρθοδόξῳ Ἑλλάδι. Εἶναι μακρὰ ἡ χρυσὴ ἄλυσις τῶν ἀναδειχθέντων ὑμνογράφων καὶ μελωδῶν ἐξ αὐτοῦ, ἕκαστος τῶν ὁποίων, ἀληθῶς «κάλαμος ὄξυγράφος», «ἔμπλεως Θείου Πνεύματος, τῷ λόγῳ τῷ ζωτικῷ καρδίας ἐμελώδησεν μέλος ἐναρμόνιον θεολογίας», τὴν «ἀδομένην δογματικὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας»¹⁴.

Διακριθέντες Ἀγιορεῖται Ὑμνογράφοι ἀνά τοὺς αἰῶνας ὑπῆρξαν πολλοί, ἄλλοι γνωστοί, οἱ περισσότεροι, ὅμως, ἀνώνυμοι, τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων καλύπτει λήθη, τὰ μελωδήματά των ἀποτελοῦν «γνόφον» καὶ «μυστήριον ξένον», ὡς καταξιωθέντες πάντες θείας ὄντως ἐλλάμπσεως τὸ φῶς εἰσδέξασθαι καὶ καταλιπόντες τοῖς ἐπιγενομένοις Ἀγιορεῖταις καὶ μὴ «ἠδύφωνον αὐλόν, μεγαλόφωνον σάλπιγγα, κιθάραν μελουργόν, λιγυράν θείαν λύραν, κινύραν παναρμόνιον», παρὰδοσιν ἱεράν καὶ κληρουχίαν θείαν. Πάντοτε οὗτοι ἐπεζήτησαν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, διό καὶ ἐνεπνέοντο πάντοτε ταῖς τοῦ Παρακλήτου αὖραις.

Ἡ Ἀγιορειτικὴ καὶ ἐν γένει ἡ πανορθόδοξος λειτουργικὴ μνήμη καταγράφει τὰ ὀνόματα τῶν Ἁγίου Μαξίμου τοῦ Γραικοῦ, Παχωμίου

¹² Ἰωσήφ ὁ Ὑμνογράφος, *Θεοτοκάριον*, σ. 20.

¹³ Πρβλ. Ἀκολουθίαν Γερμανοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, 12 Μαΐου.

¹⁴ Κατὰ τὸν μακαριστὸν Ἀρχιεπίσκοπον Αὐστραλίας Στυλιανόν.

Ρουσάνου, Αθανασίου τοῦ Παρίου, τοῦ κορυφαίου τῶν ὕμνογράφων Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτου (1749-1809), Βαρθολομαίου τοῦ Κουτλουμουσιανοῦ τοῦ Ἰμβρίου (1722-1852)¹⁵.

Πρὸς τούτοις, γνωστοὶ Ἁγιορεῖται ὕμνογράφοι ἀναφέρονται οἱ ἑξῆς: Χριστοφόρος Προδρομίτης, τῆς Ἰβηρικῆς Σκῆτης, Παῦλος Ξηροποταμινός, Ἰάκωβος Νεοσκητιώτης, Νήφων μοναχός Προδρομίτης, Ονούφριος Ἰβηρίτης, Γεράσιμος ὁ Ἰβηροσκητιώτης, Ὅσιος Ἰερώνυμος Σιμωνοπετρίτης, Παπᾶ Εὐθύμιος Μπούκης, Ανατόλιος Ἰερομόναχος, Χαρίτων Ἰερομόναχος, κατὰ δὲ τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα ὁ Ὅσιος Γεράσιμος ὁ Μικραγιαννανίτης καὶ ὁ ἐπαξίως τιμηθεὶς ἅμα τῇ κοιμήσει τοῦ Γερασίμου καὶ ὀνομασθεὶς Ὑμνογράφος τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας Ἰερομόναχος Αθανάσιος ὁ Σιμωνοπετρίτης, τὸν ὁποῖον ἐχειροθέτησεν εἰς τὸ ὄψθικιον τοῦτο, σεπτῇ Πατριαρχικῇ κελεύσει, ὁ γράφων κατὰ τὴν ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Θεῖαν Λειτουργίαν τῇ 28ῃ Δεκεμβρίου 1991 (10ῃ Ἰανουαρίου 1992 ν.ῆμ.), ἑορτῇ τοῦ κτήτορος αὐτῆς Ὁσίου Σίμωνος τοῦ Μυροβλήτου¹⁶. Ἀσφαλῶς εἰς τοὺς τελευταίους τούτους θά ἠδύναντο νὰ προστεθοῦν καὶ ἄλλοι, ὡς Ἰωσήφ ὁ Βατοπαιδινός, Ἰωάννης Ἀγιαννανίτης, Δαμασκηνός Γρηγοριάτης, Πορφύριος Σιμωνοπετρίτης, καὶ λοιποὶ Ἁγιορεῖται, ὧν τὰ ὀνόματα ὁ Κύριος καὶ ἡ Κυρία Θεοτόκος γνωρίζουν.

* * *

Τὸ ὕμνογραφικὸν ἄλυσμα τοῦ Ὁσίου Γερασίμου ἐξῆλθε τῶν ὁρίων τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὥστε ὁ Πατριάρχης Ἀθηναγόρας νὰ γράφῃ: «... Ὑπ' ὄψιν λαβόντες μετὰ τῆς περὶ ἡμᾶς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τὰ ... κατὰ καιροὺς συντεθέντα δόκιμα λειτουργικά καὶ ἄσματικά κείμενα, ἧτοι ἱεράς Ἀκολουθίας εἰς διαφόρους Ἁγίους, Παρακλητικούς κανόνας, ἐκκλησιαστικούς ὕμνους καὶ τὰ ἄλλα, καὶ τὴν ἔτι καὶ νῦν μετ' ἐνθέου ζήλου καὶ ἐξίσου ἐπιτυχῶς ὑπ' αὐτοῦ συνεχιζομένην ὕμνογραφικὴν δρᾶσιν, δι' ὧν ἀπάντων γεραίρονται καὶ μεγαλύνονται

¹⁵ Κατὰ τὸν Ν. Β. Τωμαδάκη (Κλείς τῆς Βυζαντινῆς φιλολογίας, Ἀθῆναι, 1965, σ. 134) ἡ συνεισφορά τοῦ Βαρθολομαίου ἰδιαίτερος συνίσταται «εἰς τὴν τακτοποίησιν τῶν κειμένων, εἰς κριτικὰς ἀποκαταστάσεις ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κειμένου, εἰς τακτοποίησιν τῆς σειρᾶς κανόνων σαλευθέντων, ὥστε νὰ ἀποκατασταθῇ καὶ ἡ δηλοῦσα τὴν τάξιν τῶν τροπαρίων ἀκροστιχίς ... εἰς ἀποκατάστασιν τοῦ ἀδοκίμου βυζαντινοῦ τύπου ... εἰς τακτοποίησιν τῶν συναξαρίων καὶ τῶν προηγουμένων αὐτῶν στίχων, εἰς προσθήκην τοῦ τυπικοῦ τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας, εἰς ὑπομνηματισμὸν γεωγραφικῶν ὀνομάτων κ.ἄ.».

¹⁶ Κῶδιξ Α' 132, Ἀριθμ. Πρωτ. 1088, 9 Ἰανουαρίου 1992, σ. 5.

οί τῷ Θεῷ εὐαρεστήσαντες Ἅγιοι ἐνισχύεται δέ καί ἀναζωπυροῦται τό τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν συναίσθημα, ἐγνωμεν, εἰς ἐπιβράβειον, ὀνομάσαι αὐτόν Ὑμνογράφον τῆς καθ' ἡμᾶς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ... »¹⁷.

Ἐν γράμματι τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐπί Ἀρχιεπισκόπου Σπυριδῶνος, ἀναφέρεται: «...Πολλάκις ἡ Ἱερά Σύνοδος ἔλαβε τήν εὐχάριστον ἀφορμήν ἵνα ἀσχοληθῆ ἐπί ὑμετέρων ὑμνογραφημάτων, διά τῶν ὁποίων, κατά τόν ἐπικρατήσαντα τρόπον ἐν τῇ παρ' ἡμῖν Ἱερᾷ Ὑμνογραφίᾳ, ὑμνολογήσατε ἐνίους τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν Ἁγίους, ὡς καί θαυμαστά τῆς πίστεως ἡμῶν γεγονότα, καί πάντοτε ἐνέκρινε τά ὑμνογραφικά πονήματα τῆς Ὀσιότητος ὑμῶν, τά ὑποβληθέντα αὐτῇ πρός ἔγκρισιν καί χρῆσιν ἐν τοῖς Ἱεροῖς Ναοῖς. Εὗρε δέ ἐν τῷ ὑμνογραφικῷ ὑμῶν ὑπερόχῳ καί πλουσίῳ εἰς παραγωγὴν ἔργῳ βαθύτατον αἶσθημα πίστεως καί ἀγάπης πρός τόν τούς Ἁγίους Αὐτοῦ δοξάσαντα Θεόν, βαθεῖαν ποιητικὴν πνοήν, τέχνην ὑμνογραφικὴν ἐφάμιλλον τῆς τέχνης τῶν βυζαντινῶν ὑμνογράφων, ὧν συνεχιστὴς τυγχάνετε ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ... ταῦτα λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἤχθη εἰς τὴν ἀπόφασιν, κατά τὴν συνεδρίαν Αὐτῆς τῆς 25ης Ἰανουαρίου ἀρξαμένου ἔτους (1955), νά ἐκφράσῃ τῇ Ὀσιότητι ὑμῶν τόν ἔπαινον καί τὴν εὐαρέσκεϊαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐπὶ τῷ διαληφθέντι ἀξίῳ παντός ἐπαινοῦ ὑμνογραφικῷ ἔργῳ ὑμῶν...»¹⁸.

* * *

Ἰδιαίτερος ὁ πολιστής τοῦ «Ὅρους ἀγιάσματος» Ὁσιος Γεράσιμος «πρότερον κατορθώσας τόν βίον (τόν μονήρη)» ἠξιώθη ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ τοῦ Παρακλήτου Πνεύματος, ὡς ὁ ἴδιος ἐπανελάμβανεν «οὐχὶ διὰ ρημάτων μόνον ἀλλὰ καί διὰ πραγμάτων»¹⁹ αἰνεῖν καί ὑμνολογεῖν τόν Πανάγιον Οἶκον τῆς Παναγίας Θεοτόκου. Προσεύχεται καί μετ' αὐτοῦ ἅπανσα «ἢ τοῦ Ὅρους πληθὺς» –καί ὄχι μόνον–: «Ἐκκλησία ἢ σύμπασα χαρμοσύνως ἔορτασον, Αἶνον χαριστήριον Θεῷ ἄδουσα: Ὅτι τό Ὅρος τό Ἅγιον, Ἄθως ὁ περίβλεπτος, τῆς ὀσίας ἀρετῆς, ὁ λειμών, ὁ πανεύσομος, ὡς ἀείφωτος, ἐν ἐλίξεσι χρόνων καί αἰῶνων, Πυρρός μέγας εὐσεβείας, τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ προβάλλεται» καί περαιτέρω: «Ἐπῆρθη ἡ δόξα ἡ

¹⁷ ΑΑΟΠ.

¹⁸ Π. Β. Πάσχος, *Γymνηπόλος ἐράσιμος*, Σκήτη Μικρᾶς Ἁγίας Ἄννης, Ἅγιον Ὅρος, 1992, σ. 21.

¹⁹ Ι. Χρυσόστομος, *Εἰς τόν ΡΙΒ' Ψαλμόν*, ΡG 55, 300.

του Ἄθω, καί τούτου σκιά νοητή, κατά τόν Προφητάνακτα, ἡ ἐν αὐτῷ σκιάζουσα χάρις τοῦ Θείου Πνεύματος πᾶσαν τήν γῆν κατεκάλυψε»²⁰.

* * *

Ὁ Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης «θεωρεῖται εἰς τῶν μᾶλλον εὐδοκιμούντων (εὐδοκιμησάντων) ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις εἰς τό ἔργον τῆς ποιήσεως· κατέχει τό τάλαντον καί εἶναι ἐγκρατέστατος τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης καί πεπροικισμένος ὑπό μνήμης...»²¹.

Μελετηρός καί ἀκάματος, πρᾶος καί ἄκακος, τύπος εὐσεβείας καί ὑπογραμμός ἀρετῆς, εὐεργετικός καί στοργικός πρὸς πάντας, κατέκτησε τόν σεβασμόν καί τήν ἀγάπην τῶν Ἀγιορειτῶν, ὑπέρ τοῦ Οἰκητηρίου τῶν ὁποίων, τοῦ Περιβολίου τῆς Θεοτόκου, ἀφιέρωσε τήν ζωήν του.

* * *

Σεμνύνεται ἀληθῶς τό Ἅγιον Ὅρος, ὁ τόπος τῆς προσευχῆς, τῆς ἀφιέρωσεως, τῆς θυσίας, τῶν δακρῶν καί τῶν στεναγμῶν «διά τήν τοῦ κόσμου σωτηρίαν», τῆς ἀγιότητος· καυχᾶται ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι τοιαύτην πνευματικὴν ἀναδενδράδα ἀνέδειξεν ἐκ τῶν κόλπων τῆς, ἀγάλλονται μοναχῶν καί μοναζουσῶν, Ἱεραρχῶν καί πιστῶν οἱ σύλλογοι, διά τό ἄνθος τοῦτο τό ἀμάραντον, τό καρποφορήσαν μακρὰν ἐπιδράσεων καί ἐπιπνοιῶν ὀθνεῶν, ἀνθρωπίνων καί μῆ, καί αὐξήσαν τό ἀπό Θεοῦ τάλαντον καί ἀποδώσαν καρπὸν θεοπρεπῆ καί θεοφιλῆ πολύν, ὑπερβαίνοντα «νοῦν καί διάνοιαν» ἀνθρωπίνην.

«Ἐν φωναῖς ἀσμάτων ἱερῶν, αἶνον χαριστήριον» χρεωστικῶς τῷ Ὁσίῳ Γερασίμῳ, ὡς βίωμα καί ἐμπειρίαν προσωπικὴν καί ὡς ἐκμελετήσας, κατά τό ἐφικτόν, ὑπό τήν ιδιότητά μου καί τοῦ Προέδρου τῆς Κανονικῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Συνδικτικῆς Ἐπιτροπῆς, καταθέτω τῷ θείῳ ὑμνητῇ τοῦ ζῶντος Θεοῦ διά τῆς ταπεινῆς ταύτης γραφῆς. Καί παρακαλῶ προσευχητικῶς τόν Ὁσιον νά εἰσακούσῃ «τῆς ψυχῆς μου τόν πόθον»²² καί «τόν στόνον» (στεναγμόν).

²⁰ Ακολουθία ἐπὶ τῇ Χιλιετηρίδι τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἐν «Ἐπετηρίδι Ἀθωνιάδος Σχολῆς» (ἐπὶ τῇ συμπληρώσει δωδεκαετίας ἀπὸ τῆς ἐπαναλειτουργίας αὐτῆς), Ἀθῆναι, 1966, σ. 83 καί 89.

²¹ Εὐλόγιος Κουρίλας-Σωφρόνιος Εὐστρατιάδης, Κατάλογος τῶν κωδικῶν τῆς Ἱερᾶς Σκήτης Κανσοκαλυβίων καί τῶν καλυβῶν αὐτῆς, Παρίσι, 1930, σ. 91.

²² Ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης, Θεοτοκάριον, ἔνθ. ἀν., σ. 52.

* * *

Ὁ Ὅσιος Γεράσιμος ὑμνῶν τόν Ὅσιον Ἰωσήφ τόν Ὑμνογράφον²³ τόν ἐκθειάζει ὡς «τό δωδεκάχορδον τοῦ Λόγου ὄργανον, τήν παναρμόνιον λύραν τῆς χάριτος...», καθότι «οὔτος ἀνύμνησε μελιχροῖς μελωδήμασι Πνεύματι κινούμενος τῶν Ἁγίων πᾶν σύστημα» καί ἀπέβη «ἡ θεόπνουσ γλώσσα» καί «κιθάρα ὑπερκοσμίων ῥῶδων»· ἐπί πλέον «δαβιτικῶς ἀνεδείχθη ὀξυγράφου κάλαμος τῆ θεϊκῆ ἐπιπνοῖα, ἄθλους μέν τούσ τῶν Ἁγίων ὑμνολογοῦσα, χάριν δέ τήν ἐξ ἀγώνων καλλιγραφοῦσα»²⁴.

Κατ' ἀναλογίαν καί ὁ θεῖος Γεράσιμος ὁ Μικραγιαννανίτης ὑπήρξεν «ὁ νοῦς ὁ θεῖος, ἡ τοῦ Πνεύματος τοῦ Παναγίου λύρα ἢ παναρμόνιος, ἀηδῶν ἢ καλλικέλαδος... τήν πάναγνον Δέσποιναν εὐφημῶν εἰλικρινῶς τῆ γλώσση του... ἄδων λόγους φωτοειδεῖς πιστῶν τά συστήματα καί σοφῶν τὰς καρδίας ἰλαρύνοντας καί εὐφροσύνης ἐνθέου πληροῦντας».

Πᾶσαν ἡδυπάθειαν ἀπαρνησάμενος καί ἐπί τῶν ὤμων ἀράμενος καί βαστάσας τόν Σταυρόν τοῦ Χριστοῦ, ἐν διηνεκεῖ δέ μνήμη θανάτου διατελῶν, τόν ἑαυτοῦ βίον ἀκηλίδωτον διηγάγεν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, ἔνθα καθάρας ἑαυτόν παντός ἀνθρωπίνου ρύπου, «ἔγνω τά ἄρρητα καί τήν οὐράνιον πᾶσιν ἐβρόντησε φωνήν...», ἄδων καί ψάλλων, διά τῆς Χάριτος τοῦ Παρακλήτου, πεπαρησιασμένη πάντοτε φωνῆ, ὅτι ὁ «μόνος Ἅγιος καί ἐν Ἁγίοις ἀναπαυόμενος» καί συνδοξαζόμενος Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι «ὁ πάντων ὀρατῶν καί ἀορατῶν συμπαντουργός καί συνδημιουργός»· ὁ «βουλήσει Αὐτοῦ εἰς τό εἶναι παραγαγῶν τά σύμπαντα»· ὁ «ποιητής οὐρανοῦ καί γῆς»· ὁ «τῷ Αὐτοῦ κράτει συνέχων τήν κτίσιν καί τῆ προνοῖα Αὐτοῦ διοικῶν τόν κόσμον» Του, τό φυσικόν περιβάλλον, τά ὀρατά καί τά ἀόρατα, τά πάντα, «κατά τήν ἀνεξιχνίαστον» τοῖς ἀνθρώποις «βουλήν» Του.

Ὡς ἄλλος «θεατῆς τῶν ἀρρήτων ἀποκαλύψεων καί ἐρμηνεύς τῶν ἄνω τοῦ Θεοῦ μυστηρίων» ἀπέβη ὡς ἀληθῶς «λύρα τῶν οὐρανίων ῥῶδων» καί «θεόπνευστον στόμα»²⁵.

* * *

Μεταξὺ τῶν ἐπισημῶς γνωστῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν καί ὕμνων τοῦ

²³ 3 Ἀπριλίου.

²⁴ *Μηναῖον Ἀπριλίου*, ἔκδοσις Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, σ. 29 καί 33.

²⁵ Πρβλ. Ἐσπέριον προσόμοιον ἀκολουθίας Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καί Εὐαγγελιστοῦ, 8 Μαΐου.

Όσιου, περιλαμβανομένων εις 40 τόμους (ἐξ 800 σελίδων ἕκαστος) καὶ περὶ τὰς πενήντα ἀκολουθίας φυλασσομένας εις κελλία τῶν Καυσοκαλυβίων καὶ ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Σίμωνος Πέτρως Ἀγίου Ὁρους²⁶, περιλαμβάνονται καὶ αἱ ποιηθεῖσαι κατόπιν προτροπῆς τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ ἐν θεολόγοις αὐτοδιδάκτου Ὁσίου Γερασίμου 4 ἱεραὶ ἀκολουθίαι²⁷:

* * *

Α) Ἀκολουθία τῆς μνήμης «τῶν Ἁγίων καὶ Θεοφόρων Πατέρων τῆς Δευτέρας Ἁγίας Οἰκουμενικῆς Συνόδου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 381 συνελθούσης»²⁸.

Ἐπὶ Πατριαρχίας τοῦ σεμνοῦ Πατριάρχου τῆς ἀγάπης, τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐνότητος²⁹ Δημητρίου (1972-1991) ἐρωτάσθη (5-7 Ἰουνίου 1981) ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχεῖῳ διὰ πανορθόδοξο καὶ διαχριστιανικῆς συμμετοχῆς ἡ 1600ῆ ἐπέτειος ἀπὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, κατόπιν προτάσεως τοῦ τότε Μητροπολίτου Μύρων (μετέπειτα) Ἐφέσου Χρυσοστόμου καὶ εἰσηγήσεως τῆς ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου Σταυρουπόλεως Μαξίμου ἐπὶ τῶν Θεολογικῶν Ζητημάτων Συνδικτῆς Ἐπιτροπῆς³⁰, εἰσηγήσει δέ τοῦ Μητροπολίτου

²⁶ Πληροφορία Διακόνου Παντελεήμονος Παπαεμμανουήλ, κληρικοῦ τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Βεροῖας, Ναούσης καὶ Καμπανίας.

²⁷ Ἄς σημειωθῇ ὅτι αἱ συγκεκριμένα 4 ἱεραὶ ἀκολουθίαι, ποιήματα τοῦ Ὁσίου Γερασίμου, ἐτέθησαν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς καταρτίσεως τῶν εις λειτουργικὴν χρῆσιν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ψάλλονται δέ, ἀντιστοίχως, κατὰ τὴν Α' Κυριακὴν τοῦ μηνός Ἰουνίου, τῇ 11ῃ Ἰουνίου, τῇ 1ῃ Σεπτεμβρίου, καὶ τῇ καθιερωθείσῃ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου τιμῇ τῶν Ἁγίων Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, ἑορταζομένη τῇ Κυριακῇ τῆς Σαμαρείτιδος.

²⁸ Ἡ Ἀκολουθία ἐξεδόθη τύποις ἐν Αθήναις τὸ ἔτος 1981.

²⁹ Ἐμβλημα Ἱερᾶς Πορείας τοῦ Πατριάρχου πρὸς τὰς Ὁρθόδοξους καὶ μὴ Ἐκκλησίας.

³⁰ Συνεδρία Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου 10ης Μαΐου, 16ης καὶ 20ης Δεκεμβρίου 1979, ΚΔΠ 1979 καὶ 1980, σσ. 284, 444-448 καὶ 450-451) καὶ Πατριαρχικὸν Γράμμα πρὸς τὸν Σταυρουπόλεως Μαξίμον, 17 Φεβρουαρίου 1983, ἀριθμ. Πρωτ. 55, συγχαίροντος τὴν Ἐπιτροπὴν «ἐπὶ τῆς διοργανώσεως τῶν ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων τῆς 1600ῆς ἐπετείου ἀπὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Ἁγίας Β' ἐν Κωνσταντινουπόλει Οἰκουμενικῆς Συνόδου» ἐπὶ τῷ ἐπιτελεσθέντι ὑπ' αὐτῆς ἔργῳ «τῆς ἐπὶ τῇ ἐπισημάνσει μὲν τῆς ἐπετείου ταύτης, ἐξάρσει δέ τοῦ ὅλου σημαντικωτάτου διὰ τε τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν καθ' ἡμᾶς

Γέροντος Χαλκηδόνος Μελίτωνος ἀπεφασίσθη Συνοδικῶς ὅπως ἀναπληρωθῆ κενόν ἐν τῇ λειτουργικῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας, καί μάλιστα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, διὰ τῆς καθιερώσεως ἐτησίας μνήμης τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν ἔτει 381ῳ, ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, συνελθόντων ἑκατόν πενήκοντα Ἁγίων καί Θεοφόρων Πατέρων τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀνακηρυχθέντος τοῦ ἔτους 1981 ὡς «Ἔτους τῆς Ἁγίας Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου»³¹.

* * *

Ἡ Οἰκουμενική αὕτη Σύνοδος, ἔχουσα ὡς καί αἱ λοιπαί ἕξ, αἰώνιον

Οἰκουμενικόν Θρόνον γεγονότος τῆς συγκλήσεως τῆς ἐν λόγῳ Συνόδου...».

³¹ Ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Αποδείξει ἐπὶ τοῖς Χριστουγέννοις τοῦ ἔτους 1980, ὁ Πατριάρχης Δημήτριος, θεμελιῶ θεολογικῶς τὴν ἀπόφασιν, ἀναγγέλων: «...Πρὸς τοῦτο ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία καί οἰκονομία εὐκαιρον παρέχει εἰς τοὺς χριστιανούς καί μὴ, εἰς τὸν κόσμον τὸ ἐπερχόμενον νέον ἔτος 1981 ... (κατὰ τὸ ὅποιον) ἡ ὅλη ἀδιαίρετος Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καλεῖται νὰ ἐωρτάσῃ τὴν χλιωστὴν ἐξακκοισοστὴν ἐπέτειον τῆς Δευτέρας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγίας καί μεγάλης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἡ ὅποια, παρεκτός τῶν ἄλλων σπουδαίων καί οἰκουμενικῆς ἐμβελείας διὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἀποφάνσεών της, διὰ τῶν ἐν αὐτῇ συνελθόντων ἁγίων καί θεοφόρων Πατέρων, ἐπεκύρωσε τὰ κατὰ τὴν πρώτην ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῇ Σύνοδον ἄρθρα τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως τῶν χριστιανῶν καί συνεπλήρωσε τὸ ὅλον Σύμβολον εἰς τὴν τελικὴν διατύπωσιν ... Ἡ τελικὴ αὕτη τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἐν Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ, ἡ ὅποια εἶναι ἡ ἀνωτάτη ἀuthεντία ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διατύπωσις ἐπὶ τοῦ μυστηρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος ... δίδει εἰς τὴν διηρημένην Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ κηρύξῃ ἐκ νέου ἀδιαίρετως τὸ Πιστεῖον τῆς μιᾶς, ἁγίας, καθολικῆς καί ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ὅπως τοῦτο διευτώθη ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας ... διὰ νὰ κηρυχθῶν εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον δύο ἕξ ἴσου σπουδαῖα μὲ τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ εὐαγγέλια: ὅτι τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος, τὸ ἐπιφανέν κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, εἶναι τὸ βλέμμα καί ἡ κλεῖς τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος, καί ὅτι ἡ δύναμις πού ἀποζητεῖ ἡ ἀνθρωπότης διὰ νὰ ἐνεργηθῇ ἡ σωτηρία τῶν Χριστουγέννων εὐρίσκειται ἐν τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι ... Ὅθεν, ὡς ταπεινός Ἐπίσκοπος τῆς Πόλεως ταύτης, ἐν τῇ ὅποια συνήλθεν ἡ Δευτέρα Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ὡς διάδοχος Νεκταρίου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, κηρύττομεν τὸ ἔτος 1981 ὡς ἔτος τῆς Δευτέρας ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἁγίας καί Μεγάλης Οἰκουμενικῆς Συνόδου καί προσκαλοῦμεν πάντας εἰς κοινὴν δοξολογίαν τῆς Ἁγίας Τριάδος, εἰς ἐμβάθυνσιν εἰς τὸ ἀδιαίρετον τοῦτο μυστήριον τῆς Θεότητος καί εἰς τὸ μυστήριον τῆς ἀδαιτέρου Ἐκκλησίας καί πίστεως, εἰς προσευχὴν καί ἐπίκλησιν, ὅπως τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον φωτίσῃ, ὁδηγήσῃ καί ἐνεργήσῃ τὰ πάντα εἰς τὸν κόσμον μας πρὸς σωτηρίαν...», Στάχυς, ἔτη 1977-1981, τεύχη 52-67, σ. 37.

κῦρος καί ἰσχύν, ἐθέσπισε καί καθιέρωσε τήν θέσιν καί τά πρεσβεῖα τιμῆς τοῦ Ἀγιωτάτου Ἀποστολικοῦ καί Πατριαρχικοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου διά τοῦ Γ' Κανόνος αὐτῆς: «Τόν μέν τοι Κωνσταντινουπόλεως Ἐπίσκοπον ἔχειν τά πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετά τόν τῆς Ρώμης Ἐπίσκοπον, διά τό εἶναι αὐτήν Νέαν Ρώμην»³².

Συμφώνως πρός τόν Νικόδημον τόν Ἀγιορείτην ὁ κανών «δηλοῖ ἰσότητα τιμῆς, καί τάξιν ... ὄχι δεύτερον τῆ τιμῆ, ἀλλά τῆ τάξει τῆς τιμῆς ... καθὼς ἀδύνατον εἶναι νά εὐρεθοῦν δύο τινά ἴσα ὄντα»³³.

Ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Δημήτριος διά τῆς ἀπό 12ης Μαρτίου 1981 «Πατριαρχικῆς καί Συνοδικῆς Ἐγκυκλίου Ἐπιστολῆς» αὐτοῦ, τῆς ἀπολυθείσης ἐπί τῷ ἔορτασμῷ τῆς ἐπετείου, ἐξαίρει καί μαρτυρεῖ τήν σπουδαιότητα τοῦ τρίτου κανόνος τούτου τῆς Συνόδου καί ἀποφαίνεται: «Μηδεῖς ἀμφιβαλλέτω περί τῆς σπουδαιότητος καί τοῦ καιρίου χαρακτήρος τοῦ Κανόνος τούτου (γ') δι' ὀλόκληρον τήν Ἐκκλησίαν. Εἶναι γνωστά τά γεγονότα, τά ὀδηγήσαντα τά ἐκκλησιαστικά πράγματα ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἀπό τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου μέχρι τῆς Β' ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τά γεγονότα ταῦτα «ἔργω» προοδοποιήσαντα καί τά «δικαίω» ὕστερον θεσμοθετηθέντα, ὅτι αἱ διατάξεις καί τά ταύτας ὀρίζοντα κείμενα δέν προηγοῦνται τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, ἀλλ' ὅτι, ὅλως ἀντιθέτως, τά γεγονότα καί αἱ ἐκ τῶν ἔνδον βιούμεναι καταστάσεις, μετουσιοῦνται σὺν τῷ χρόνῳ εἰς διατυπώσεις καί θεσπίσματα, ἅτινα ἐπί τούτῳ ἐπιβάλλονται καί ἐπικρατοῦν, ὅσω ἀνταποκρίνονται εἰς τήν κατά κοινήν συνείδησιν καί ἀποδοχὴν κρατοῦσαν τάξιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ... Ἐν τοιαύτῃ θεοπνεύστῳ προοπτικῇ ἡ ἀπόφασις τῆς Β' ἐν Κωνσταντινουπόλει Οἰκουμενικῆς Συνόδου διά τόν Θρόνον τούτον τῆς Κωνσταντινουπόλεως δέν ἦτο ἀπλή τιμητικὴ τις φιλοφρόνησις ἢ διάκρισις προβαδίσματος. Ἀλλ' ἦτο ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἡδὴ ἐν ἐκκλησιολογικῇ λειτουργίᾳ βιουμένης ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καί μέχρι τῆς σήμερον συνεχιζομένης, ἱεραρχικῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως ἐκαλεῖτο εἰς προσφορὰν μαρτυρίας καί διακονίας καί κοινωνίας «...ταῖς χρείαις τῶν ἁγίων», «εἰς οἰκοδομήν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ»³⁴.

³² Ράλλη-Ποτλῆ, *Οἱ θεῖοι καί ἱεροὶ Κανόνες...*, τόμ. Β', σ. 173.

³³ Πηδάλιον, σ. 15.

³⁴ *Ἐν Μνήμῃ Συνόδου Ἁγίας Δευτέρας Οἰκουμενικῆς (ἐν Κωνσταντινουπόλει 381)*, τ. Α', Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον, Πατριαρχικόν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη, 1983, σσ. 59-69.

* * *

Ὁ αἰοίδιμος Πατριάρχης Δημήτριος διὰ τοῦ ἀπό 28ης Δεκεμβρίου 1980, ἀριθμ. Πρωτ. 728, γράμματος αὐτοῦ πρὸς τὸν Γεράσιμον Μικραγιαννανίτην προέτρεπε: «Κριθέντος ὅτι αἱ ἐκδηλώσεις αὐται δέον ὅπως κατὰ γε τὸ πρῶτον τοῦ ἑορτασμοῦ ἔτος τελεσθῶσι κατὰ τὴν μεταπασχάλιον Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πατέρων, ἤτοι τῆς ζ' Ἰουνίου τοῦ ἐπὶ θύραις σωτηρίου ἔτους, ἐφ' ἑξῆς δ' ὁ τῶν Ἁγίων καὶ Θεοφόρων Πατέρων τῆς Β' ταύτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἑορτασμός τελεῖται τῆς πρώτης Κυριακῆς τοῦ κατ' ἔτος μηνός Ἰουνίου, ἐν ἣ ἂν μεταπασχάλιω Κυριακῇ ἤθελε συμπέση αὕτη, θεωρηθέντες δ' ὡς ἀπαραιτήτου ὅπως τῷ ἑορτασμῷ τούτῳ προσδοθῆ ἡ δέουσα σημασία, βαρῦτης καὶ ἑξαரசίς, λειτουργικῶς τε ἅμα καὶ ὑμνογραφικῶς, ὡς συμβαίνει καὶ διὰ τοὺς λοιπούς Ἁγίους καὶ Θεοφόρους Πατέρας τῶν λοιπῶν Ἁγίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, καὶ ὑπάρχη ἐφ' ἑξῆς καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ψάλληται ἰδιαίτερα Ἀισματικὴ Ἀκολουθία καὶ τῶν Ἁγίων τούτων Πατέρων, ἀπεφασίσθη ὅπως ταύτην συντάξῃ ἡ ὑμετέρα ἀγαπητὴ Ὀσιότης, ἐφ' ᾧ καὶ προτρεπέμεθα αὐτὴν ὅπως προβῆ εἰς τὴν σύνθεσιν καὶ ἀποστολὴν ἡμῖν, ὡς οἶον τάχιον, Ἀισματικῆς Ἀκολουθίας εἰς μνήμην τῶν Ἁγίων καὶ Θεοφόρων Πατέρων τῆς Β' ταύτης ἐν Κωνσταντινουπόλει Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἣτις καὶ θέλει ψάλλεσθαι ἐφ' ἑξῆς ἐν τοῖς Ὁρθοδόξοις Ναοῖς τῆς α' Κυριακῆς τοῦ μηνός Ἰουνίου ἐκάστου ἔτους».

Θεολογικὴν ἀνάλυσιν τῆς νέας ἀσματικῆς ταύτης ἀκολουθίας τῶν Ἁγίων Πατέρων τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου κατήρτισε καὶ ἐδημοσίευσεν ὁ μακαριστὸς Μητροπολίτης Μύρων (εἶτα Ἐφέσου) Χρυσόστομος³⁵, ὥστε νὰ παρέλκη πᾶσα περαιτέρω.

Τῆς Συνόδου μετέσχον αἱ κορυφαὶ καὶ ἡ ἀκρόρεια τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ὁ Κωνσταντινουπόλεως Νεκτᾶριος, ὁ Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος, τῆς Σιών ὁ Πρόεδρος θεῖος Κύριλλος, Νύσσης Γρηγόριος, κ.ἄ. Ἡ Ἁγία Σύνοδος «καθεῖλε τὸν πνευματομάχον Μακεδόνιον, βλασφημοῦντα καὶ ὑβρίζοντα τὸ Πανάγιον Πνεῦμα, καὶ σὺν αὐτῷ (τῷ Μακεδονίῳ) πᾶσαν ἄλλην αἵρεσιν ἀνεθεμάτισε ... ἐκύρωσε τὴν ἐν Νικαίᾳ Α' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, συνεπλήρωσε τὸ παρ' αὐτῆς ἐκτεθὲν ἅγιον Σύμβολον, προσθέσασα τὴν τοῦ Ἁγίου

³⁵ Ἐν Μνήμῃ Συνόδου Ἁγίας Δευτέρας Οἰκουμενικῆς (ἐν Κωνσταντινουπόλει 381), τ. Α', Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον, Πατριαρχικόν Ἰδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, Θεσσαλονίκη, 1983, σσ. 157-177.

Πνεύματος θεολογίαν καί τά ἐφ' ἑξῆς ἐν αὐτῷ πάντα ... ἔπειτα καί τοῦ τῆς Κωνσταντίνου Πόλεως Θρόνου εἰδικήν μνεΐαν καί ἀναφοράν ἐποιήσαντο, διά τοῦ γ' κανόνος αὐτῶν τόν Ἐπίσκοπον ταύτης τά αὐτά πρὸς τόν τῆς Ρώμης Ἐπίσκοπον πρεσβεΐα τῆς τιμῆς ἔχειν καλῶς καί θεαρέστως θεσπίσαντες»³⁶.

Ἀπλῶς νά σημειωθῆ, ὅτι οἱ 150 Πατέρες χαρακτηρίζονται ὑπό Γερασίμου τοῦ Ὑμνογράφου «συνδρομή μακαρία ... φύλακες καί στυλοὶ ἀρραγέστατοι τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ... τῶν Ὁρθοδόξων δογμάτων θεῖοι ἐκφάντορες ... ὑποφῆται καί πρόμαχοι τῆς Θεότητος ... τοῦ Πνεύματος ὄργανα, θεόφθογοι σάλπιγγες ... Ἐκκλησίας στηρίγματα καί θεμέλιοι ἄρρηκτοι, μῦσται οὐράνιοι καί δογμάτων θησαυροί ... Ἀποστολικῆς χάριτος ταμεῖα καί τῶν τοῦ Παρακλήτου ἐλλάμψεων λαμπάδες ... τῆς Ἐκκλησίας ἐδραιώματα καί τῆς ἀληθείας μυσταγωγοὶ θεόσοφοι ... παρεμβολὴ ἱερά καί θεοσύλλεκτος, ἐνδεδυμένη τὴν πανοπλίαν τοῦ Πνεύματος ... τῆς Ὁρθοδοξίας τὴν δόξαν ὡς κεκρυμμένον θησαυρόν πᾶσι τρανώσαντες ... καί Ὁρθοδοξία τά πάντα κοσμήσαντες ... οἱ πᾶσι τὴν δύναμιν καί τό κράτος τό ἄμαχον τοῦ Παρακλήτου καί τὴν τούτου Θεότητα δογματίσαντες ὡς φωτὸς καταγῶγια...».

* * *

Β) Ἱερά Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Βαρθολομαίου³⁷.

Καίτοι ὑφίστατο ἡ τὴν 11ην Ἰουνίου ἐκάστου ἔτους ἀδομένη ἐν Ἐκκλησίᾳ ἱερά ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Βαρθολομαίου, ποιηθεῖσα ὑπὸ Θεοφάνους τοῦ Γραπτοῦ³⁸, ὁ Ὅσιος Γεράσιμος, ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας καί ἐκ σεβασμοῦ καί ἀφοσιώσεως πρὸς τόν μόλις ἀνελθόντα εἰς τόν Οἰκουμενικόν Θρόνον Πατριάρχη Βαρθολομαῖον τόν Ἰμβριον, προέβη εἰς τὴν κατάρτισιν ἱερᾶς ἀκολουθίας πρὸς τόν Ἀπόστολον εἰς τιμὴν τοῦ Προκαθημένου τῆς Ὁρθοδοξίας³⁹. Ἡ ἀκολουθία αὕτη ψάλλεται ἔκτοτε κατὰ τὴν ἐπέτειον μνήμην τοῦ Ἀποστόλου κατὰ τόν ἑσπερινόν τῆς παραμονῆς τῆς ἑορτῆς ἐν τῇ Ἱερᾷ Πατριαρχικῇ καί Σταυροπηγιακῇ Μονῇ Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλῆ, κατὰ δέ τὴν θείαν

³⁶ Συναξάριον ἑορτῆς, σ. 24.

³⁷ Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, 1992.

³⁸ *Μηναῖον Ἰουνίου*, Ἀποστολικὴ Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἐκδοσις Β', 2002, σσ. 99-112.

³⁹ *Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Βαρθολομαίου*, Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, Ἀθήνα, 1992, σελ. 24.

Λειτουργίαν τῆς ἐπομένης ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῶ τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου.

Ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος Βαρθολομαῖος ὑπῆρξε «πτωχός ταχθεὶς τοῦ Λόγου διάγγελος» τῆς «ἀληθείας δὲ βροντόφωνος κήρυξ, μαθητῆς Ἐκείνου, πού ἔπιασε τόν κόσμον μέσα στά γλυκά δίκτυα τοῦ Θεοῦ. Οὔτε ἐνεπιστεύετο τοὺς δυνατοὺς λόγους ... οὔτε ἦταν προηγουμένως μεγαλόδοξος, διὰ νὰ εἶπη τοιουτοτρόπως τις: ἡ δύναμις εἶναι τοῦ Θεοῦ Λόγου»⁴⁰.

Θεοφιλῶς, «...τόν μιμηθέντα τόν Χριστόν καί φέροντα σταυρικόν πάθος, Βαρθολομαῖον τόν σοφόν θεηγόρον, Γεράσιμος ὕμνησεν ἐνθέοις ὕμνοις». Διετρᾶνωσε δέ διὰ τοῦ ποιήματος αὐτοῦ τούτου, ὁ ὅσιος, τήν δυναμικὴν καί τό ἀποτέλεσμα τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἀποστόλου, ἀποσταλέντος «εἰς ἔθνη μακράν, πεπλανημένοις κηρύξει τήν αἰώνιον λύτρωσιν», καί διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Παρακλήτου «ξένα καί παράδοξα εἰργάσατο καί ἀφωτίστοις λαοῖς τό φῶς τῆς εὐσεβείας» ἐδίδαξε καί «ἐμυσταγόγησε τῆς εὐσεβείας τό μέγα μυστήριον, τὰ ὑπέρ λόγον θεῖα μυστήρια τῆς ἀπορρήτου κενώσεως, πολιτείας λαμπρότητι διαλάμπων τοῖς ἅπασιν»· ἐδοξάσθη δέ «δόξη ἀκηράτῳ ἀθανασίας».

Ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ ἀκολουθίᾳ, περιέλαβεν ὁ Ὅσιος καί ἀναγνώσματα ἐκ τῆς Α' Καθολικῆς Ἐπιστολῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καί Εὐαγγελιστοῦ, ἅτινα ἀναγινώσκονται εἰς πάσας τὰς ἀποστολικὰς μνήμας, κύριον χαρακτηριστικόν τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἀποστολική κλήσις καί διακονία: ἡ ὁμολογία ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Κύριος καί Σωτῆρ ἡμῶν, «ἐλήλυθε ἐν σαρκί ἐκ τοῦ Θεοῦ»· ὅτι «ὁ Θεός ἀγάπη ἐστὶ καί ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἐν τῷ Θεῷ μένει, καί ὁ Θεός ἐν αὐτῷ» καί ὅτι «ἡ πίστις ἡμῶν (ἡ Ὁρθόδοξος) εἶναι ἡ νικήσασα τόν κόσμον».

Ὁ Ἀπόστολος Βαρθολομαῖος ὕμνολογεῖται ὡς «τοῦ Παρακλήτου παναρχμόνιον ὄργανον, στόμα τῆς ἀληθείας, γλῶσσα εὐλαλος, τοῦ Σωτῆρος μιμητῆς καί ὁμότροπος, λαμπράς φαεινῆ, ἀναγγείλασα τό φῶς τῆς αἰωνίου ζωῆς», χρηματίσας «σαφῶς Ἀπόστολος καί ὑπηρέτης σοφός» τοῦ Χριστοῦ, «τῆς εὐσεβείας κατασπείρας τόν λόγον».

Περαιτέρω, ἐξαίρεται ὁ Ἀπόστολος ὡς «οὐρανός περικαλλῆς καί πολύφωτος», διηγούμενος «ἐπί γῆς θεῖαν δόξαν» ὡς «μύστης ἀκριβῆς, Χριστοῦ τῆς σαρκώσεως, ρήτωρ καί ὑφηγητῆς εὐσεβείας», «καταρδεύσας τήν οἰκουμένην τῇ πλημμύρᾳ τῆς Χάριτος». Ἦπλωσεν,

⁴⁰ Πρβλ. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Ἐπιθ. θεολογικά καί εἰς ἐτέρον, Ποιήματα Γ', περὶ ἀρετῆς, καί Ζ', πρὸς Νεμέσιον, PG 37, 720-721, καί 1552.

ἀληθῶς, «ὡς ἀποστολέκτης καὶ μυστολέκτης ἄριστος», «εἰς βάθη ἀγνωσίας τὰ σεπτὰ καὶ ἱερά του δίκτυα καὶ ἔλαβε τὰ ἔθνη ὑπήκοα»· «ἐνέωσε κεχερωσμένας ἀπάτη διανοίας τῷ θείῳ ἀρότρῳ καὶ ἐξήρανε τόν φλογμόν τῆς πολυθειᾶς δροσισμῶ τῆς φαιδρᾶς αὐτοῦ θεηγορίας», δραμῶν «εἰς σύμπασαν τὴν κτίσιν», «ρήτρῳ σοφός Ἰνδοῖς τοῖς καλουμένοις εὐδαίμοσι καὶ πλείσταις χώραις καὶ πάσῃ τῇ γῆ ἐκήρυξε τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις καὶ εἰργάσατο τοὺς δεξαμένους τόν λόγον αὐτοῦ νιούς φωτός καὶ κληρονόμους Χριστοῦ, σταυρῶ (ἐν τέλει) παραδοθεῖς ἐν Ἀλβανουπόλει».

Χαρακτηριστικόν, ὡσαύτως, εἶναι τό κατακλεῖον τὴν ἀκολουθίαν μεγαλυνάριον, ἐν τῷ ὁποίῳ καλεῖται ὁ Βαρθολομαῖος «Ἀποστόλων ἢ καλλονῆ, μύστης τοῦ Κυρίου, σοφός, πρὸς τόν Δεσπότην μεσίτης ἐνθεος».

Βεβαίως τόν Ἀπόστολον, ὡς ἐλέχθη, ὕμνολόγησε καὶ Θεοφάνης ὁ Γραπτός (778-845), ἡ ποιηθεῖσα, ὅμως, ὑπ' αὐτοῦ ἀκολουθία διαφέρει τῆς τοῦ Ὁσίου Γερασίμου, περιγράφουσα δι' ἄλλοίων ἐμπνευσμένων ἀσφαλῶς ἐκφράσεων τὴν μαρτυρίαν καὶ τό κήρυγμα τοῦ Ἀποστόλου. Περιορίζεται εἰς τό νά τόν χαρακτηρίζη «δρόσον Θεοῦ καὶ ἄνθρωποις ἴαμα κομίζοντα» καὶ «ἀναβάντα εἰς ὕψος ἀρετῶν» καὶ ἀναγαγόντα «ἐκ βυθοῦ ματαιότητος καὶ χαλεπῆς ἀθεότητος τοῦ κόσμου τὰ πέρατα τῆ σαγήνη τῆς γλώττης του» καὶ ἀναδειχθέντα ὑπό τοῦ Χριστοῦ «φῶς τοῦ κόσμου καὶ θείας δόξης ἀπαύγασμα».

Σημειωτέον ὅτι τό Κοντάκιον καὶ ὁ Οἶκος τυγχάνουν κοινά εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἀκολουθίας. Ἄς ἐπισημανθῆ ὅτι ὁ Γεράσιμος ἐποίησε καὶ 4 ἰδιόμελα καὶ Δοξαστικόν, ψαλλόμενα κατὰ τὴν Λιτὴν, καὶ προσόμοια τῶν Αἰνῶν, ἅτινα δέν ὑφίστανται εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ὁσίου Θεοφάνους.

Ἡ σημασία καὶ σπουδαιότης τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ὁσίου Γερασίμου ἔγκειται εἰς τό ὅτι καταβάλλεται ἐπιτυχῆς προσπάθεια νά καταδειχθῆ ὅτι ὁ Ἀπόστολος Βαρθολομαῖος ὁ σοφός: α) ἔπασχε διὰ τόν Χριστόν, β) ἐδείκνυε θάρρος εἰς τὴν ἀπολογίαν· γ) κατέστη μισούμενος ὑπό πάντων διὰ τό ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καί, ὡς ἐκ τούτου, ἀπέκτησεν «ἐχθρόν τὴν οἰκουμένην ἅπασαν», κατὰ συνέπειαν δέ «κατῶρθωσε τὰ ὑπὲρ φύσιν» διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Παρακλήτου Πνεύματος καὶ τῆς ἰδίας προαιρέσεως.

Θά ἠδύνατο, ὡς ἐν συμπεράσματι, νά τονισθῆ ὅτι παρουσιάζει ὁ Ὁσιος Γεράσιμος τόν Ἀπόστολον, ὡς διάκονον καταλλαγῆς, δόξης

καθαρόν, κενοδοξίας ἀπηλλαγμένον, διά φιλανθρωπίαν ἅπαντα πράττοντα ... καί Πατέρων πάντων φιλοστοργώτερον, ἐφ' ᾧ καί «ἐπεκράτησε δεσμῶν καί θλίψεων καί μαστίγων καί τῶν ἐσχάτων κακῶν», τοῦ θανάτου σταυροῦ⁴¹, καταστάς «γεωργός τῆς οἰκουμένης καί ἱατρός καί κυβερνήτης»⁴².

* * *

Γ) Ἰκετήριος Ἀκολουθία πρὸς τόν φιλάνθρωπον Θεόν καί Σωτῆρα ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν ὑπέρ τοῦ περιβάλλοντος ἡμᾶς στοιχείου καί ἐυσταθείας πάσης τῆς κτίσεως»⁴³.

Ἡ Ἁγία Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μας θεωρεῖ τό ζήτημα τῆς προστασίας τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος ὡς ἐξαιρετικῶς σοβαρόν καί ἐπεῖγον. Οἱ λόγοι εἶναι θεολογικοί, τούτέστιν λόγοι πίστεως· καί λόγοι ποιμαντικοί, ἤτοι λόγοι εὐαίσθησις πρὸς τόν κόσμον καί τήν ἐν αὐτῷ ἀποστολήν καί διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας.

Τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον εὐαίσθητον πάντοτε περὶ τήν προστασίαν τοῦ περιβάλλοντος τήν ἀνθρωπότητα στοιχείου καί ἐμπειρικῶς βιοῦν τήν προσβολήν, καί δὴ καί κηλίδωσιν, τῆς καθαρότητός του ὑπό τοῦ ἀνθρώπου καί τούς ἐλλοχεύοντας κινδύνους διά τήν εὐστάθειαν καί ὑγείαν συνόλης τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ, συνεκάλεσεν, ἐντός τοῦ πλαισίου τῶν ἑορταστικῶν ἐκδηλώσεων τῶν 900 ἐτῶν ἀπό τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καί Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καί Εὐαγγελιστοῦ Διεθνές Περιβαλλοντικόν Συνέδριον ἐν Πάτμῳ: «Ἡ Ἀποκάλυψις καί τό μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος» (23-25 Σεπτεμβρίου 1988), τῇ συμπερασματικῇ δέ προτάσει τούτου⁴⁴ ἤχθη

⁴¹ Πρβλ. Ἰ. Χρυσόστομος, *Εἰς τούς Ἀνδριάντας ΙΣΤ'*, PG 49, 167.

⁴² Πρβλ. Ἰ. Χρυσόστομος, *Εἰς τήν Πεντηκοστήν Α'*, PG 50, 456.

⁴³ Ἐκδόσις «Ὁργανισμοῦ Πολιτιστικῆς Πρωτεύουσας τῆς Εὐρώπης», Θεσσαλονίκη, 1997.

⁴⁴ Ἐκθεσις Μητροπολίτου Περγάμου Ἰωάννου, 19 Ἰανουαρίου 1989, πρὸς τόν Πατριάρχη Δημήτριον, θεωρηθεῖσα κατά τήν Συνοδικήν συνεδρίαν τῆς 21ης Μαρτίου 1989: «... Ἐκ τῶν ὑποβληθέντων» τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ Δημητρίῳ «πορισμάτων τῶν Συνεδρίου ἰδιαίτερας μνείας ἀξία τυγχάνει ἡ προτάσις ὅπως ὁ Πατριάρχης ἀναλάβῃ τήν πρωτοβουλίαν νά ὀρίσῃ μίαν ἡμέραν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους ὡς ἡμέραν προστασίας τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, ὥστε διά τοῦ τρόπου τούτου νά διακηρυχθῇ παγκοσμίως ἡ σημασία, τήν ὁποίαν ἀποδίδει ἡ Ἐκκλησία εἰς τό μέγα τοῦτο θέμα ... ταπεινῶς φρονῶ, ὅτι μία τοιαύτη πρωτοβουλία τοῦ σεπτοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου θά ἦτο πολλαπλῶς εὐεργετική, ἔαν βεβαίως καί ἐφ' ὅσον ἔκρινεν ἡ Ἐκκλησία ὅτι θά

εις τὴν ἀπόφασιν τῆς καθιερώσεως ἡμέρας προσευχῶν ὑπὲρ τῆς προστασίας τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος⁴⁵.

Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερά Σύνοδος ὀρίζει ὡς ἡμέραν ἑορτασμοῦ ἀπὸ Ὁρθοδόξου πλευρᾶς τῆς προστασίας τοῦ Περιβάλλοντος τὴν 1^η Σεπτεμβρίου ἐκάστου ἔτους.

Ἡ πρωτοβουλία αὕτη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀνεκοινώθη διὰ γραμμάτων τοῦ Πατριάρχου Δημητρίου τοῖς Προκαθημένοις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τῷ Δουκί τοῦ Ἐδιμβούργου Πρίγκηπι Φιλίππῳ Προέδρῳ τοῦ «Παγκοσμίου Ἰδρύματος διὰ τὴν φύσιν»⁴⁶, ἀπεφασίσθη δὲ Συνοδικῶς ἡ ἀνάθεσις τῆς συνθέσεως εἰδικῆς ἱεραῆς ἀκολουθίας εἰς τὸν ἐν Ὁσίοις Γεράσιμον τὸν Μικραγιαννανίτην⁴⁷.

Τὸ σκεπτικὸν τῆς ἀποφάσεως ταύτης ὑπῆρξεν ἡ ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῆς Ἰνδικτιῶνος ἐκάστου ἔτους ἀναπεμπομένη ἱκεσία: «Στερέωσον, Ἀγαθέ,

ἔδει νὰ προχωρήσῃ εἰς τοιαύτην ἐνέργειαν».

⁴⁵ Ἄς σημειωθῇ ὅτι κατὰ τὴν Συνοδικὴν συνεδρίαν τῆς 6ης Ἰουνίου 1989 ὁ τότε Μητροπολίτης Φιλαδελφείας Βαρθολομαῖος (νῦν Οἰκουμενικός Πατριάρχης) «ὑποβάλλει ὅτι κατὰ τὴν τηλεφωνικὴν αὐτοῦ ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ Μητροπολίτου Μύρων, οὗτος ἀνέθετο αὐτῷ ὅπως ἐκθέσῃ τὴν γνώμην αὐτοῦ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐν καιρῷ ὑποβληθεῖσαν δι' ἐκθέσεως πρότασιν τοῦ Μητροπολίτου Περγάμου Ἰωάννου περὶ καθορισμοῦ τακτικῆς ἡμέρας πρὸς ἑορτασμόν τῆς ἡμέρας προστασίας τοῦ Περιβάλλοντος, θέμα δι' ὃ ἐξέφρασεν ἐπιθυμίαν δι' ἀπεσταλμένου καὶ διὰ γραμματος αὐτοῦ πρὸς τὴν Αὐτοῦ Θειοτάτην Παναγιότητα καὶ ὁ Πρίγκηψ τῆς Ἀγγλίας Φίλιππος, καὶ ὅπερ θέμα ἔχει παραπεμφθῆ πρὸς μελέτην ταῖς Ἐπιτροπαῖς ἐπὶ τῶν Διορθοδόξων Ζητημάτων καὶ ἐπὶ τῶν Θεολογικῶν Μελετῶν, ὅτι ἡ αὐτοῦ Σεβασμιότης (ὁ Μύρων) οὐδεμίαν ἀντίρρησην θά εἶχεν ὅπως καθορίζετο τοιαύτη τις ἡμερομηνία ἢ τῆς ἑορτῆς τῆς Θείας Μεταμορφώσεως ἢ τῆς Κυριακῆς τοῦ Σπορέως, θά προετίμα ὅμως αὕτη τὴν ἀρχὴν τῆς Ἰνδικτου, ἥτοι τὴν 1^η Σεπτεμβρίου, ὡς καταλληλοτέραν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς». Ὁ Μητροπολίτης Πέργης Εὐάγγελος δηλοῖ «ὅτι ἤδη ἐν συνοδικῇ συνεδρίᾳ ἐγένετο σκέψις περὶ τῆς ἡμερομηνίας ταύτης καὶ ὅτι καὶ οὗτος οὐδεμίαν ἀντίρρησην ἔχει πρὸς καθορισμόν τῆς ἡμερομηνίας ταύτης ὡς ἡμέρας προστασίας τοῦ Περιβάλλοντος ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς» (Βλ. Συνεδρίαν, 6 Ἰουνίου 1989).

⁴⁶ ΑΑΟΠ.

⁴⁷ *Ἐπίσκεψις*, ἀριθμ. 422, σ. 2, 1 Ἰουλίου 1989. Βλ. καὶ Πατριαρχικὸν Γράμμα πρὸς τὸν Δούκα τοῦ Ἐδιμβούργου Φίλιππον, 20 Ἰουνίου 1989, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνακοινούται ἡ ἀνωτέρω ἀπόφασις καὶ ἐκφράζονται αὐτῷ αἱ εὐχαρισταὶ τῆς Ἐκκλησίας «ἐπὶ τῷ ἐνδιαφέροντι καὶ τῇ πολυτίμῳ προσφορᾷ αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς προστασίας τῆς ὑλικῆς κτίσεως».

ἦν κατεφύτευσε πόθῳ ἐπὶ τῆς γῆς ἡ δεξιὰ Σου κατάκαρπον ἄμπελον», τὸ φυσικὸν περιβάλλον, ἐν ᾧ ὁ κόσμος καὶ οἱ οἰκήτορες αὐτοῦ ζῶσι καὶ κινεῶνται καὶ δημιουργοῦν ἀνθρώπινα ἔργα καὶ κατεργάζονται τὴν σωτηρίαν αὐτῶν.

Ὁ σεμνὸς καὶ καλοκάγαθος Πατριάρχης Δημήτριος ἐν τῷ πρώτῳ ἐμπνευσμένῳ Πατριαρχικῷ Μηνύματι, ἀναγνωσθέντι ὑπὸ τοῦ σημειοῦντος τὰς γραμμάς ταύτας κατὰ τὴν τιμηθεῖσαν τὴν 1ην Σεπτεμβρίου 1989 ἑναρξιν τῆς νέας Ἰνδικτιῶνος καὶ ἡμέραν ἱεσίων ὑπὲρ τῆς προστασίας τοῦ περιβάλλοντος, ἀπὸ τοῦ Ἀμβωνος τοῦ Πανσέπτου Πατριαρχικοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου, ἀναγγέλλει τῷ κόσμῳ τὴν ἀπόφασιν ταύτην τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὑπογραμμίζων καὶ προτρεπόμενος: «Ὁ Οἰκουμενικὸς οὗτος τῆς Ὁρθοδοξίας Θρόνος, φύλαξ καὶ ἐκφραστής τοῦ αἰωνοβίου πνεύματος τῆς Πατερικῆς παραδόσεως, ἐρμηνευτὴς δὲ πιστὸς τοῦ εὐχαριστιακοῦ καὶ λειτουργικοῦ βιώματος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ πολλῆς τῆς ἀγωνίας παρακολουθεῖ τὴν συντελουμένην εἰς τὰς ἡμέρας μας ἀνελεῖ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου καταπάτησιν καὶ καταστροφὴν τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, μέ συνεπείας λίαν ἐπικινδύνους δι' αὐτὴν ταύτην τὴν ἐπιβίωσιν τοῦ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πλασθέντος φυσικοῦ κόσμου ... Ταῦτα ἐν συναισθήσει χρέους καὶ πατρικῆς πνευματικῆς εὐθύνης λαβόντες ὑπ' ὄψιν καὶ ἐνωτιζόμενοι τὴν ἀγωνίαν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, ἤχθημεν μετὰ τῆς περὶ ἡμᾶς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου εἰς τὴν ἀπόφασιν, ὅπως ὀρίσωμεν τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου ἐκάστου ἔτους, ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἑορτῆς τῆς Ἰνδίκτου, τῆς ἐνάρεξως δηλονότι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους, εὐχαὶ καὶ ἱεσῖαι ὑπὲρ τῆς ὅλης δημιουργίας ἀνεπέμπονται ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς Ἱερῷ τῆς Ὁρθοδοξίας Κέντρῳ, ὡς ἡμέραν προστασίας τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Ὅθεν, καλοῦμεν διὰ τοῦ παρόντος Πατριαρχικοῦ ἡμῶν Μηνύματος σύμπαντα τὸν Ὁρθόδοξον καὶ τὸν Χριστιανικὸν κόσμον, ὅπως, ὁμοῦ μετὰ τῆς Μητρὸς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἀναπέμπῃ κατ' ἔτος κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην δεήσεις καὶ ἱεσῖας πρὸς τὸν τῶν ὅλων Κτίστην, εὐχαριστηρίους μὲν διὰ τὸ μέγα δῶρον τῆς δημιουργίας, ἱκετηρίους δὲ διὰ τὴν προστασίαν καὶ σωτηρίαν αὐτῆς ἀπὸ παντός κακοῦ. Συγχρόνως δὲ πατρικῶς προτρεπόμεθα τοὺς μὲν ἀνά τὴν οἰκουμένην πιστούς, ὅπως νουθετοῦν ἑαυτοὺς καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς σεβασμὸν καὶ διαφύλαξιν τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, τοὺς δὲ τὴν εὐθύνην τῆς διακυβερνήσεως τῶν λαῶν ἐμπεπιστευμένους ἡγέτας, ὅπως προβοῦν ἄνευ χρονοτριβῆς εἰς πᾶσαν ἀπαραίτητον ἐνέργειαν

πρός προστασίαν καί διάσωσιν τῆς φυσικῆς δημιουργίας»⁴⁸.

Ὁ ἐν οὐρανίοις θαλάμοις ἐν τῇ ὀρισθείσῃ ἀπό Θεοῦ μονῇ αὐτοῦ ἀναπαυόμενος Πατριάρχης Δημήτριος ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Ἀποδείξει αὐτοῦ ἐπὶ τοῖς Χριστουγέννοις τοῦ ἔτους 1989 ἀναφέρεται ἐπιγραμματικῶς εἰς τό θέμα τῆς προστασίας τοῦ περιβάλλοντος καί θεοπρεπῶς διακηρύττει: «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία παρακολουθοῦσα τήν ἀγωνίαν καί τὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου σήμερον, ἐν ᾧ ψει μάλιστα τῆς τρίτης μετὰ Χριστόν χιλιετηρίδος τῆς ἀνθρωπότητος δέν παύει νά ἐκφράζῃ τό φρόνημα καί τήν θέσιν τῆς Ἐκκλησίας ἐπί ζητημάτων καιρίας σημασίας διά τήν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἔπραξε προσφάτως ἐν σχέσει πρὸς τό φλέγον θέμα τῆς προστασίας τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος προσφέρουσα τήν μαρτυρίαν καί τήν διακονίαν της εἰς τόν ἄνθρωπον»⁴⁹.

Ἡ συνελθοῦσα ἐν Φαναρίῳ τήν Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας (15 Μαρτίου 1992) Ἀ' Σύναξις τῶν Προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν συνεζήτησε τό θέμα τῆς ἀναγκαιότητος λήψεως μέτρων πρὸς προστασίαν τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος, ἀπεφάνθη δέ: «... Παρόμοιοι εἶναι οἱ κίνδυνοι καί διά τήν ἐπιβίωσιν τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Ἡ ἀλόγιστος καί εὐδαιμονιστικὴ χρῆσις τῆς ὑλικῆς δημιουργίας ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, μέ τήν βοήθειαν τῆς ἐπιστημονικῆς καί τεχνολογικῆς προόδου ἔχει ἤδη ἀρχίσει νά ἐπιφέρῃ ἀνεπανόρθωτον καταστροφὴν εἰς τό φυσικόν περιβάλλον. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, μὴ δυναμένη νά παραμένῃ ἀπαθὴς ἐνώπιον τοιαύτης καταστροφῆς, καλεῖ δι' ἡμῶν πάντας τοὺς Ὁρθοδόξους, ὅπως ἀφιερῶσιν τήν πρώτην Σεπτεμβρίου ἐκάστου ἔτους, ἡμέραν ἐνάρξεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους, εἰς προσευχάς καί δεήσεις ὑπὲρ τῆς διασώσεως τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ καί εἰς ἐνστερνισμόν τῆς πρὸς τήν φύσιν στάσεως, τήν ὁποίαν ὑπαγορεύει ἡ Θεία Εὐχαριστία καί ἡ ἀσκητικὴ παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας»⁵⁰.

⁴⁸ *Ἐπίσκεψις*, Ἔτος 20όν, Ἀριθμ. 425, 15.9.1989, σσ. 2-3.

⁴⁹ *Ἐπίσκεψις*, Ἔτος 20όν, 25.12.1989, σσ. 2-5.

⁵⁰ Μήνυμα τῶν Προκαθημένων τῶν Ἀγιωτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐν Φαναρίῳ, τῇ Κυριακῇ τῆς Ὁρθοδοξίας, τῇ 15ῃ Μαρτίου 1992 (*Ἐπίσκεψις*, Ἔτος 23ον, Ἀριθμ. 477, 31.03.1992, σσ. 7-11). Ἄς σημειωθῇ, ὅτι ἡ Σύναξις συνήλθεν ὑπὸ τήν προεδρίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου τῇ συμμετοχῇ τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας Παρθενίου, Ἀντιοχείας Ἰγνατίου, Ἱεροσολύμων Διοδώρου, Μόσχας καί πάσης Ῥωσίας Ἀλεξίου Β' (ἐκπροσωποῦντος καί τόν κωλυθέντα Καθολικόν Πατριάρχην Τιφλίδος καί πάσης Γεωργίας Ἡλίου Β'),

Ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαῖος κατά τό πρῶτον σεπτόν Αὐτοῦ Μήνυμα «ἐπί τῇ ἡμέρᾳ προστασίας συνόλου τῆς κτίσεως», ἐκτίθησι τήν περί τοῦ περιβάλλοντος τόν κόσμον στοιχείου Ὁρθόδοξον θεολογίαν διά παραστάσεων καί συσχετισμῶν θέρους καί χειμῶνος, φωτός καί σκότους, μεγάλου καί μικροῦ, στιγμιαίου καί αἰωνίου, ὑλικοῦ καί πνευματικοῦ, θείου καί ἀνθρωπίνου, ἀναφέρεται εἰς τόν ἄνθρωπον ὡς θεατήν καί καταναλωτήν τοῦ κόσμου καί τῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς κοινωνόν καί ἀλληλέγγυον, ὡς λειτουργόν καί οἰκονόμον, καί καταλήγει: «... Ἐπιθυμοῦμεν νά τιμήσωμεν ἐπαξίως καί θεοπρεπῶς τήν ἀπό τριετίας ὡς ἰδιαιτέραν ἡμέραν προστασίας τῆς συνόλου κτίσεως καθιερωθεῖσαν ἀπό τῆς καθ' ἡμᾶς Μητρὸς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀπαρχήν τῆς Ἰνδίκτου, γενομένην ἀποδεκτὴν ὡς τοιαύτην καί ὑπό ὀλοκλήρου τῆς Ὁρθοδοξίας. Τοῦτο, ὅμως, πράττοντες ἔχομεν μίαν ἀκόμη θεόδοτον εὐκαιρίαν ὅπως καλέσωμεν καί παρακαλέσωμεν πάντας ἀνθρώπους, καί δὴ τούς πιστούς, νά ἐπαγρυπνοῦν συνεχῶς ἐπί τόν ἄνθρωπον καί τόν κόσμον, εἰς σωτηρίαν πάντων ἡμῶν καί δόξαν τοῦ Κτίστου», προσεπιδηλῶν ὁ Πατριάρχης Βαρθολομαῖος ὅτι οἱ λόγοι του οὗτοι «καί οἱ πέραν λόγων στοχασμοὶ ἐπί τῇ εὐσήμεν ἡμέρᾳ καθίστανται πλέον ἐπίκαιροι, ἀπευθυνόμενοι ἀπό τοῦ Ἱεροῦ Κέντρου τῆς Ὁρθοδοξίας ἐπί τῇ πρώτῃ καί ἱστορικῇ Συνάξει τῆς ὅλης ἐν ἐνεργεῖᾳ Ἱεραρχίας τοῦ Πανσέπτου Οἰκουμενικοῦ Θρόνου...»⁵¹.

* * *

Ἡ ὑπό κρίσιν ἱερά ἀκολουθία, φέρουσα τήν πνοήν τοῦ μεγάλου καί διαπρεποῦς συγχρόνου Ὑμνογράφου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τοῦ Ὁσίου Γερασίμου, διακρίνεται διά τήν ἀρίστην γνώσιν καί τήν καλλιέπειαν τῆς γλώσσης, τό ἀνάλογον μέτρον εἰς τά προσόμοια καί τόν κανόνα, φέρει δέ τά στοιχεῖα τῆς ἐμπειρίας καί τοῦ ἐμπύρου τῆς ἐκ φιλανθρωπίας δημιουργίας ὑπό τοῦ Θεοῦ τῆς κτίσεως καί τῆς ἀναγκαιότητος προστασίας αὐτῆς, ὡς «καλῆς λίαν», ὡς ἐπλάσθη εἰς ἀπόλαυσιν ἡμετέραν.

Βελιγραδίου καί πάσης Σερβίας Παύλου, Βουκουρεστίου καί πάσης Ρουμανίας Θεοκτίστου, Σόφιας καί πάσης Βουλγαρίας Μαξίμου καί τῶν Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος Σεραφεῖμ (ἐκπροσωποῦντος καί τόν κωλυθέντα Ἀρχιεπίσκοπον Νέας Ἰουστινιανῆς καί πάσης Κύπρου Χρυσόστομον Β'), Μητροπολίτου Βαρσοβίας καί πάσης Πολωνίας Βασιλείου, Πράγας Δωροθέου καί Καρελίας καί πάσης Φιλανδίας Ἰωάννου.

⁵¹ Ὁρθοδοξία, Περίοδος Β', τ. Α', Ἰανουάριος-Μάρτιος 1994, σσ. 205-208.

Ἡ ἀκολουθία ἐκφράζει ἀπολύτως τὴν θεολογίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας διὰ τὴν κτίσιν. Δι' ὄλων τῶν τροπαρίων καταφαίνεται ὅτι ὁ Θεός εἶναι ὁ δημιουργός τῆς κτίσεως καὶ «πάντων τῶν γεγονότων» ἐν αὐτῇ. Εἶναι «ὁ θησαυρός ἰσχύος καὶ ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς». Εἶναι «ὁ κηδεμών καὶ προνοητής καὶ Σωτὴρ ἡμῶν». Ἐκτίθεται ἐν θεολογικῇ ἐμβριθείᾳ ἐν τῇ ἱερᾷ ἀκολουθίᾳ, ὅτι ἐν τῇ κτίσει ὑφίστανται οἱ «λόγοι τῆς φύσεως»· οἱ «λόγοι προνοίας»· καὶ οἱ «λόγοι τῶν ὄντων», καὶ ἀποκαλύπτεται καὶ διὰ τῆς ὑμνολογικῆς ταύτης ἐκφάνσεως ὅτι ὁ Θεός εἶναι «ὁ τὰ πάντα συστησάμενος καὶ ταῦτα συντηρῶν ἐν πολλῇ ἀρμονίᾳ».

Ἐπὶ πλέον καταδεικνύεται, ὅτι ἡ κτίσις ἐφθάρη διὰ τῆς ἁμαρτίας τῶν Προπατόρων καὶ τῆς ἐκβληθείσης τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς ἀνθρωπότητος, διὰ τοῦτο «ἀπειλαί καὶ μάστιγες καὶ ὄλεθρος ἐπισείονται ἡμῖν, Κύριε, διὰ τό πλῆθος τῶν ἀνομιῶν ἡμῶν· ἡμάρτομεν γάρ, ἠνομήσαμεν καὶ ἑμακρύνθημεν ἀπό σου, καὶ δεινοῖς συνεσχέθημεν καὶ ἐταζόμεθα». Ὅμως, ὁ Λόγος «μορφωθείς τό ἀλλότριον, τὴν φθαρεῖσαν φύσιν ἀνέπλασεν».

Ὁλόκληρος ἡ θεολογία περὶ κτίσεως ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τίθεται ἐπὶ Ὁρθοδόξου ἀκραιφνῶς ἐκκλησιαστικῆς βάσεως καὶ οὐχὶ ἐπὶ οὐμανιστικῆς οἰκολογικῆς τινος θεωρίας. Ἐκτίθεται ἡ Ὁρθόδοξος διδασκαλία περὶ δημιουργίας τοῦ κόσμου, πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀνακαινίσεως τῆς κτίσεως καὶ ἀναστάσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ κατὰ τό Ἀποστολικόν «ἢ γάρ ἀποκαραδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται· τῇ γάρ ματαιότητι ἡ κτίσις ὑπετάγη, οὐχ ἐκούσα, ἀλλὰ διὰ τὸν ὑποτάξαντα, ἐπ' ἐλπίδι ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ· οἶδαμεν γάρ ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει ἄχρι τοῦ νῦν»⁵².

Τὴν ἀποστολικὴν ταύτην μαρτυρίαν περιγράφει καὶ ἀποκαλύπτει ἐν τῷ συγκεκριμένῳ ποιήματι ὁ Ὑμνογράφος Γεράσιμος, ὁ κεχαριτωμένος διὰ τῆς Χάριτος τοῦ Παναγίου Πνεύματος «ὑμνους ὑφαίνειν συντόνως τεθηγμένους»⁵³.

Ἐν συμπεράσματι, ἀσφαλῶς ἡ πνευματικότης, ἡ ὄλη βιοτή καὶ ἡ εὐσεβής καὶ ἀθόρυβος πολιτεία τοῦ Ὁσίου Γερασίμου ἐδώρησαν αὐτῷ τό χάρισμα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὥστε ὁ ἴδιος καὶ τὰ μελωδήματά του νὰ ἀποτελοῦν ποίημα, τό ὅποιον εἶναι συντεταγμένον συμφώνως πρὸς τὰ

⁵² Ρωμ. 8,19-23.

⁵³ Εἰρμός Θ' Ὡιδῆς Ἰαμβικοῦ Κανόνος Χριστουγέννων.

παραδοσιακά μέτρα της Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀναφερόμενος διά τῆς ὑπό κρίσιν ἀκολουθίας εἰς τὴν ἐσωτερικὴν σχέσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ περιβάλλον ὡς προέκτασιν τοῦ φυσικοῦ κόσμου, τοῦ θεοτεύκτου οἴκου τῆς ἀνθρωπότητος. Πρόκειται διά μίαν θαυμασίαν οἰκολογικὴν προσέγγισιν, ἡ ὁποία καταδεικνύει τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ θείου ἐλέους διά τὸ περιβάλλον, ὅπερ καθοριστικὸν διά τὴν πνευματικὴν προκοπὴν.

Τὴν ἱεράν ταύτην ἀκολουθίαν τοῦ Γερασίου διέπει «ὁ ἐν σοφίᾳ τὰ πάντα δημιουργήσας καὶ ἐκ μὴ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παραγαγών» Κύριος ... «ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπόστασις τελεία καὶ δύναμις, συνάναρχός τε καὶ συναΐδιος συνεργία, σύμπασαν κτίσιν παντοδυνάμω λόγῳ συστήσαμενος», πρὸς τὸν Ὅποιον ἀναπέμπεται ἐκτενὴς δέησις «... συντήρησον ἀπερίτρεπτον τὸ περιζῶμα τὸ περιβάλλον τὴν κτίσιν καὶ ἀπότρεψον ἀπὸ τῆς γῆς πᾶσαν βλάβην ... παράσχου, Φιλάνθρωπε, τῇ γῆ σου εὐφορίαν, εὐκράτους τοὺς ἀέρας χαριζόμενος...» ὅτι «οἰοικτιρμοὶ καὶ γὰρ Σου εἰς πάντα τὰ ἔργα Σου». Ἐπικαλεῖται δέ «εὐκράτους ἀέρας, διάλυσιν τῶν λοιμωδῶν μiasμάτων ἐκ τῆς γῆς ... καὶ λύτρωσιν ἀπὸ πάσης πρὸς τὸ χεῖρον ἀλλοιώσεως τῶν τῆς φύσεως ὄρων».

Καὶ προσεπεύχεται ὁ ἱερός Γερασίμος: «Ὁ πληρῶν τὰ σύμπαντα χρηστότητος, Σὺ εὐκρατῆ καὶ εὐφορον εὐλογίαις στεφανούμενον τὸν πολύκυκλον χρόνον δώρησαι μεταβολὴν πρὸς κρείττονα, εἰρηναίαν τε κατάστασιν τῶν στοιχείων τῆς γῆς ... ἀσαλεύτους διατηρῶν νόμους καὶ θεσμούς ἀμετατρέπτους, ὡς τῶν ὄλων κηδεμών καὶ προνοητῆς καὶ ρύστης, ὅτι ἡ βασιλεία Σου Χριστέ ὁ Θεός βασιλεία πάντων τῶν αἰώνων καὶ ἡ δεσποτεία Σου ἐν πάσῃ γενεᾷ καὶ γενεᾷ ... πάντα γὰρ ἐν σοφίᾳ ἐποίησας, διὸ εὐχαριστοῦμέν Σοι κατὰ πάντα καὶ διά πάντα».

Καταλήγει δέ μέ τὸ δεητικὸν μεγαλυνάριον: «Φύλαττε ἀμόλυντον ἐν παντί ἅπασαν τὴν κτίσιν, δυσωποῦμέν Σε, Λυτρωτά, καὶ πνοάς ἀνέμων καὶ τὰς ἐνδρόσους αὔρας δίδου εἰς σωτηρίαν τῆς κτίσεώς Σου, Φιλάνθρωπε Κύριε».

* * *

Δ) Ἀκολουθία τῶν Ἁγίων Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως

Κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Σαμαρείτιδος ἐκάστου ἔτους τελεῖται ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχεῖῳ ἡ ἑορτὴ τῆς «συνάξεως» ἐπὶ τῇ ἱερᾷ μνήμῃ «πάντων τῶν ἐν Ἁγίοις Πατέρων ἡμῶν Ἀρχιεπισκόπων καὶ Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως». Τὸ πρῶτον ἡ ἑορτὴ αὕτη ἐθεσπίσθη προτάσει τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου τοῦ Α', Ὅστις, ἅμα τῇ ἐκλογῇ του ἐν ἔτει 1991, προέτεινε τῇ Ἐνδημούσῃ

Συνόδω κατά τήν συνεδρίαν τῆς 24ης Ὀκτωβρίου 1991 τήν θέσπισιν κοινῆς ἐορτῆς πάντων τῶν Ἁγίων Πατριαρχῶν: «Οὕτω θά ἔχωμεν τήν εὐκαιρίαν ἵνα ἐπικαλώμεθα τήν χάριν καί τήν πρὸς Κύριον μεσιτείαν αὐτῶν ὑπέρ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας καί ὑπέρ ἡμῶν αὐτῶν» ἀνέφερε πρὸς τοὺς Συνοδικούς παρέδρους. Συνοδικῆ δέ ἀποφάσει, κατά τήν Συνοδικήν συνεδρίαν τῆς 19ης Νοεμβρίου 1991, ἐθεσπίσθη ἡ ἐορτὴ αὕτη καί ἔκτοτε ἐορτάζεται πανηγυρικῶς καί ἐκκλησιοπρεπῶς εἰς τήν καθέδραν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διὰ τελέσεως Πατριαρχικῆς καί Συνοδικῆς Θείας Λειτουργίας, ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου. Συνετάγη δέ ἐπὶ τούτῳ καί ἱερά ἀκολουθία ὑπὸ τοῦ ὑμνογράφου Γερασίμου τοῦ Μικραγιαννανίτου, συμψαλλομένη κατά τήν Κυριακὴν τῆς Σαμαρείτιδος, μετὰ τῆς τοῦ Πεντηκοσταρίου ἀκολουθίας, καθ' ἃ τό Τυπικόν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας διακελεύει. Ὁ δέ μακαριστὸς Μητροπολίτης Ἱερισσοῦ, Ἁγίου Ὄρους καί Ἀρδαμερίου Νικόδημος, ἐμερίμνησε διὰ τήν ἀγιογράφησιν καί δωροφόρησιν τῆ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ Ἱερᾶς Εἰκόνας τῶν Ἁγίων.

Σημειωθῆτω, ὅτι τιμώμενοι καί ἐορταζόμενοι ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς ὡς Ἅγιοι εἶναι κατά χρονολογικὴν σειρὰν οἱ κάτωθι Ἀρχιεπίσκοποι καί Πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως: Ἀνδρέας ὁ Απόστολος, ὁ καί ἰδρυτῆς τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως (Α' αἰών), 30 Νοεμβρίου· Στάχυς ὁ Απόστολος (38-54), 31 Ὀκτωβρίου· Ὀνήσιμος (54-68), 15 Φεβρουαρίου· Καστίνος (230-237), 25 Ἰανουαρίου· Μητροφάνης Α' (306-314), 4 Ἰουνίου· Ἀλέξανδρος (314-337), 30 Αὐγούστου· Παῦλος Α' (337-339, 341- 342, καί 346-351), 6 Νοεμβρίου· Γρηγόριος Α' ὁ Θεολόγος (379-381), 25 Ἰανουαρίου· Νεκτάριος (381 -397), 11 Ὀκτωβρίου· Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος (398-404), 13 Νοεμβρίου· Ἀρσάκιος (404-405) 11 Ὀκτωβρίου· Ἀττικός (406-425), 8 Ἰανουαρίου· Σισίνιος (426-427), 11 Ὀκτωβρίου· Μαξιμιανός (431-434), 21 Ἀπριλίου· Πρόκλος (434-446), 20 Νοεμβρίου· Φλαβιανός (446-449), 16 Φεβρουαρίου· Ἀνατόλιος (449-458), 3 Ἰουλίου· Γεννάδιος Α' (458-471), 17 Νοεμβρίου· Μακεδόνιος Β' (495-511), 25 Ἀπριλίου· Ἰωάννης Β' (518-520), 25 Αὐγούστου· Ἐπιφάνιος (520-535), 25 Αὐγούστου· Μηνᾶς (536-552), 25 Αὐγούστου· Εὐτύχιος (552-565, 577-582), 6 Ἀπριλίου· Ἰωάννης Γ' ὁ Σχολαστικός (565-577), 21 Φεβρουαρίου· Ἰωάννης Δ' ὁ Νηστευτῆς (585-595), 2 Σεπτεμβρίου· Κυριακός (Κύριλλος) (595-606), 27 Ὀκτωβρίου· Θωμᾶς Α' (607-610), 18 Φεβρουαρίου· Θωμᾶς Β' (667-669), 15 Νοεμβρίου· Ἰωάννης Ε' (669-675), 18 Αὐγούστου· Κωνσταντῖνος Α' (675- 677), 9

Αυγούστου· Θεόδωρος Α΄ (677- 679 και 686-687), 27 Δεκεμβρίου· Γεώργιος Α΄ (679-686), 18 Αυγούστου· Παῦλος Γ΄ (687-693), 2 Σεπτεμβρίου· Καλλίνικος Α΄ (693 -705), 23 Αυγούστου· Κῦρος (706-711), 8 Ἰανουαρίου· Γερμανός Α΄ (715-730), 12 Μαΐου· Ταράσιος (784-806), 25 Φεβρουαρίου· Νικηφόρος Α΄ (806-815), 2 Ἰουνίου· Μεθόδιος Α΄ (842-846), 14 Ἰουνίου· Ἰγνάτιος Α΄ (846-858 και 867-877), 23 Ὀκτωβρίου· Φώτιος Α΄ (858-867 και 877-886), 6 Φεβρουαρίου· Στέφανος Α΄ (886-893), 18 Μαΐου· Ἀντώνιος Β΄ Καυλέας (893-901), 12 Φεβρουαρίου· Νικόλαος Α΄ Μυστικός (901- 907 και 912-925), 16 Μαΐου· Εὐθύμιος Α΄ (907-912), 5 Αυγούστου· Στέφανος Β΄ (925-928), 18 Ἰουλίου· Τρύφων (928-931), 19 Ἀπριλίου· Πολύευκτος, (956-970), 5 Φεβρουαρίου· Νικόλαος Β΄ Χρυσοβέργης (984-995), 16 Δεκεμβρίου· Σέργιος Β΄ (999-1019), 12 Ἀπριλίου· Εὐστάθιος (1020-1025), 31 Μαΐου· Κωνσταντῖνος Γ΄ Λειχούδης (1059-1063), 29 Ἰουλίου· Ἰωάννης Η΄ Σιφιλῖνος (1063-1075), 30 Αυγούστου· Κοσμάς Α΄ ὁ Ἱεροσολυμίτης (1075-1081), 2 Ἰανουαρίου· Λέων Στυππῆς (1134-1143), 12 Νοεμβρίου· Ἀρσένιος Ἀντιρρηνός (1255-1260 και 1261-1267), 28 Ὀκτωβρίου· Ἰωσήφ Α΄ (1267-1275 και 1282-1283), 30 Ὀκτωβρίου· Ἀθανάσιος Α΄ (1289-1293 και 1304-1310), 28 Ὀκτωβρίου· Κάλλιστος Α΄ (1350-1354 και 1355-1363), 20 Ἰουνίου· Φιλόθεος ὁ Κόκκινος (1354-1355 και 1364-1376), 11 Ὀκτωβρίου· Κάλλιστος Β΄ Ξανθόπουλος (1397), 22 Νοεμβρίου· Νήφων Β΄ Διονυσιάτης (1486-1488, 1497-1498), 11 Αυγούστου· Διονύσιος Α΄ (1467-1471 και 1488-1490), 23 Νοεμβρίου· Ἱερεμίας Α΄ (1522-1545), 13 Ἰανουαρίου· Μάξιμος Γ΄ (1476-1481), 17 Νοεμβρίου· Γρηγόριος Ε΄ (1797-1798, 1806-1808 και 1818 -1821), 10 Ἀπριλίου⁵⁴. Κύριλλος Α΄ Λούκαρις (1612, 1620-1623, 1623-1633, 1633-1634, 1634-1635, 1637-1638), 27 Ἰουνίου· Κύριλλος ὁ Στ΄ (1813 – 1818), 18 Ἀπριλίου⁵⁵.

⁵⁴ Ὁ Ὅσιος Γεράσιμος ἐποίησεν ἐπὶ τούτῳ ἱεράν ἀκολουθίαν ἐκ 58 σελίδων τοῦ «παραδοθέντος εἰς θλίψιν καὶ μῖσος καὶ θάνατον» μάρτυρος τούτου, τῆ κελεύσει τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Ἱερωνύμου Α΄, Ἐν Ἀθήναις, 1968.

⁵⁵ Ἄς σημειωθῆ ὅτι οἱ Πατριάρχαι Ἱερεμίας ὁ Α΄, Κύριλλος ὁ Λούκαρις καὶ Κύριλλος ὁ Στ΄ κατετάγησαν εἰς τό Ἁγιολόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπὶ Πατριαρχίας Βαρθολομαίου, ληφθεισῶν τῶν ἐπὶ τούτῳ ἀποφάσεων κατὰ τὰς συνεδριάξεις 10ης Ἰανουαρίου 2023, καὶ 11ης Ἰανουαρίου 2022 ἀντιστοίχως, τῆ εἰσηγήσει τῆς Κανονικῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τῶν ἀπό 6ης Ἰανουαρίου 2023 καὶ 10ης Ἰανουαρίου 2022 ἐκθέσεων αὐτῆς. Αἱ πρὸς τοῦτο Πατριαρχικαὶ καὶ Συνοδικαὶ Πράξεις κατεχωρήθησαν ἐν τῷ οἰκείῳ Κώδικι τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας: ΑΒ 12, σσ. 48-51, 52-55 καὶ 80-81.

* * *

Τό περιεχόμενον τῆς ἱεράς ταύτης ἀκολουθίας, θεόπνευστον κατά πάντα, καταδεικνύει ὅτι ὁ Ὅσιος Γεράσιμος κατεῖχεν ἄριστα τὴν ἱστορίαν τῶν Ἁγίων Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, τοὺς ὁποίους ἀνυμνεῖ ἐν συνόλῳ καὶ κατ' ὄνομα τοὺς πλείστους. Οὕτω, τοὺς χαρακτηρίζει «δήμον εὐκλεῶν Ἱεραρχῶν, Κωνσταντινουπόλεως λύχνους, μιμητάς θεολήπτους τῶν Ἀποστόλων Χριστοῦ», «καλῶς κυβερνησάντων ποικίλη σοφία, ὡς ποιμένες ἄριστοι τὴν ἐκλογάδα Χριστοῦ». Ἀποκαλεῖ «Στόμα τοῦ Σωτῆρος ... καὶ πρῶτιστον θεμέλιον καὶ βάσιν τῆς Ἐκκλησίας» Ἀνδρέαν τόν Πρωτόκλητον· θεόφρονα τόν Ἀττικόν· κλεινόν τόν Ανατόλιον· θεῖον τόν Ἀντώνιον· ἱερόν τόν Ἀρσάκιον· θεόφρονα τόν Ἀρσένιον· ρήτορα τόν Γρηγόριον τόν Μέγαν (τόν Θεολόγον)· παιδευτάς βίου ἀμέμπτου τοὺς Γεννάδιον καὶ Γεώργιον· ἱερουργούς τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότητος τοὺς Ἀλέξανδρον καὶ Ἀθανάσιον· ἀγχόνην ἐνέγκαντα τόν Γρηγόριον (τόν Ε')· ὀσίων ὁμοτρόπους τοὺς Ἐπιφάνιον καὶ Εὐθύμιον· δοχεῖον πολύτιμον τόν Θωμᾶν· θησαυρίσμα τῶν ἁγίων δωρεῶν τόν Θεόδωρον· χρύσειον στόμα τόν Ἰωάννην τόν Χρυσόστομον· χαρισμάτων ἁγίων πλήρη Ἰωάννην τόν Σχολαστικόν· ἐνθέῳ φρονήματι κεκαλλωπισμένον τόν ἐκ Καππαδοκίας Ἰωάννην· συνώνυμον τοῦ νηστευτοῦ τόν ἕτερον Ἰωάννην· πράξεισι θείαις καλλυνομένους τοὺς Ἰγνάτιον καὶ Ἰωσήφ· θεῖον τόν Κοσμᾶν καὶ ἱερόν τόν Κύρον· ἐκλάμποντας ἀσκήσει τῶν ἀρετῶν τοὺς Κάλλιστον καὶ Κωνσταντῖνον· ποιμένας θεολήπτους καὶ λαμπροὺς φωστήρας τοὺς Κυριακόν καὶ Καλλίνικον· ποιμένα σοφόν τόν Λέοντα τόν ἱερόν καὶ θεῖον Ἱεράρχην τόν Μαξιμιανόν· σοφόν Πατριάρχην καὶ θεῖον τόν Μητροφάνην· μέγα στήριγμα τῆς Ἐκκλησίας τόν Μεθόδιον, ἱερόν τόν Μηνᾶν καὶ τρισμακάριστον τόν Μάξιμον· ἱερόν τόν Μακεδόνιον· θεοφόρον τόν Νικόλαον· σοφόν Ἀρχιεράρχην τόν Νικηφόρον· θεολήπτον τόν Νεκτάριον· λαμπάδα ταπεινώσεως τόν Νήφωνα· νέον ἀθλοφόρον τόν Παρθένιον· πάνσοφον τόν Παῦλον· ὁμολογίας στῦλον τόν Πολύευκτον· ἱερώτατον τόν ἕτερον Παῦλον· πάνσοφον τόν Πρόκλον· ποιμένας θεοφόρους καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας φωτοειδεῖς ἀστέρας τοὺς Στάχυν τόν Ἀπόστολον, Σισίνιον, Στέφανον σὺν τῷ ἐτέρῳ Στεφάνῳ· ἱερώτατον τόν Ταράσιον· σεπτόν τόν Τρύφωνα καὶ πρυτανεῖον ἔνθεον σοφίας καὶ πάσης ἀρετῆς».

Πάντας τοὺς Ἁγίους Ποιμένας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καταστέφει ὁ ὕμνωδός μέ καταλλήλους χαρακτηρισμούς, καταδεικνύοντας ἐμπειρικὴν γνῶσιν καὶ βιωματικὴν ἐπίγνωσιν τῆς προσφορᾶς τῶν ἀνά

τούς αἰῶνας Ἁγίων –καί ὄχι μόνον– Πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντίνου Πόλεως, «ἐκάστου ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι»⁵⁶ καί ἐν γένει τῆς μαρτυρίας καί τοῦ μαρτυρίου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπ' ἀρχῆς καί μέχρι σήμερον, εἰς ἀπόδειξιν ὅτι «ἡ χάρις ἢ εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν δοθεῖσα οὐκ εἰς κενόν ἐγενήθη, ἀλλά περισσοτέρως ἐκοπίασαν», πάντοτε ἐν τῇ ἐν αὐτοῖς καί διὰ τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ⁵⁷, διό καί εἰργάσαντο τά πάντα εἰς οἰκοδομήν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί τοῦ Γένους, γινώσκοντες πάντες οἱ Ἀρχιεπίσκοποι καί Πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως καλῶς ὅτι «οὐκ ἔστιν ἀκαταστασίας ὁ Θεός, ἀλλά εἰρήνης»⁵⁸.

Οἱ Ἅγιοι Πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως εἶναι, κατὰ τόν θεῖον κάλαμον Γερασίμου τοῦ Ὁσίου τοῦ Μικραγιαννανίτου, «Ἀποστόλων μιμηταί, ἀμέμπτω πολιτεία, οἷα θεράποντες Χριστοῦ, καί ἀρετῶν ταμεῖα, ἱερώτατοι Πατέρες καί Ἱεράρχαι θεοειδεῖς, τήν ἐν Βυζαντίῳ ἁγίαν Ἐκκλησίαν ποιμαίνειν ἐμπιστευθέντες τῇ ἄνωθεν προνοίᾳ· καιρῷ ἕκαστος εὐαγγελικῶς διαπρέψαντες, τῶν Ὁρθοδόξων δογμάτων μυσταγωγοί καί ἐκφάντορες ὤφθησαν καί τῶν αἰρέσεων τά ζιζάνια ἐξερίζωσαν, τῆς εὐσεβείας τόν σπόρον ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν εὐσεβῶν ἔσπειραν, εἰς δόξαν καί αἴνεσιν Κυρίου»⁵⁹, ἐφ' ᾧ «καί Βασιλῆς τῶν πόλεων ἀγάλλεται, μνήμην τελοῦσα τῶν σοφῶν αὐτῆς Ποιμένων».

Τοὺς Ἁγίους τούτους θησαυρόν πολύτιμον καί ἀναφαίρετον κέκτηται ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία, πρέσβεις καί ἰκέτας οὐρανίους καί παραστάτας κατὰ τήν μακράν πορείαν αὐτῆς, ἀρχομένην ἀπό τοῦ φρικτοῦ Γολγοθᾶ καί καταλήγουσαν εἰς τό καινόν μνημεῖον τῆς Ἀναστάσεως. Πάντες οἱ Ἅγιοι οὗτοι «διὰ πίστεως κατηγωνίσαντο βασιλείας» καί ἀρχῶν τοῦ κόσμου τούτου, παρησιασθέντες ἐναντίον τῶν κατεξουσιαζόντων τῶν ἐθνῶν· «εἰργάσαντο δικαιοσύνην» ἐνώπιον Θεοῦ καί ἀνθρώπων· «ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν» ὑπέρ σωτηρίας τοῦ ἐμπεπιστευμένου ἑκάστῳ ἐξ αὐτῶν λαοῦ τοῦ Θεοῦ· «ἔφραξαν στόματα λεόντων» αἰρετιζόντων καί ἀλλοτριοφρονούντων· διεφύλαξαν δέ καθ' ἃ ἔλαβον καί ἐπιστώθησαν τήν Ὁρθόδοξον πίστιν, ὡς ἱεράν παρακαταθήκην, ὡς «Ἀμνόν τοῦ Θεοῦ μελιζόμενον καί μὴ διαιρούμενον, πάντοτε ἐσθιόμενον καί μηδέποτε δαπανώμενον, ἀλλά τοὺς μετέχοντας ἀγιάζοντα»⁶⁰. «ἔσβησαν δύναμιν

⁵⁶ Α' Κορ. 15,23.

⁵⁷ Πρβλ. Α' Κορ. 15,10.

⁵⁸ Πρβλ. Α' Κορ. 14,33.

⁵⁹ Οἶκος Ἀκολουθίας.

⁶⁰ Ὁμολογία ἱερέως πρό τοῦ μεταλαβεῖν, Εὐχή Θείας Λειτουργίας Ἰωάννου

πυρός» τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου· «ἐγενήθησαν ἰσχυροί» ἐν πολέμῳ κατὰ τῶν παντοδαπῶν ἐχθρῶν τῆς ἀμωμῆτου ἡμῶν Ὁρθοδόξου Πίστεως καί τοῦ πολυπαθοῦς Γένους ἡμῶν· «ἐμπαιγμῶν καί μαστίγων πείραν ἔλαβον, ἔτι δέ δεσμῶν καί φυλακῆς» ὑπὸ ἀνόμων κρατούντων καί τῶν ποικίλων κατὰ καιρούς ἐξουσιῶν· «ἐλιθάσθησαν, ἐπίσθησαν, ἐπειράσθησαν, ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον», ἐν ἀγχόνῃ, ὡς διηνεκῶς ὑπομιμνήσκει ἡ κεντρική πύλη τῆς ἔδρας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, καθὼς καί ἄλλαι πολλαὶ «πύλαι» ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ –καί εὐρύτερον– «περιήλθον ἐν μηλωταῖς» καί ἐν ἐνδύμασι μοναχικοῖς, ὡς ὁ ἐκλεξάμενος τὸν μονήρη Ἁγιορειτικόν βίον καί τρόπον Πατριάρχης Νήφων· «ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι», «ἐλόμενοι συγκακουχῆσθαι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ»⁶¹.

Τοιγαροῦν ἡ Μήτηρ τῶν Ὁρθοδόξων Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατ' ἀνθρωπίνην μεταφορικήν ἔκφρασιν, «μηδέποτε δαπανᾶται», ἀλλὰ τὸν λαόν της καί τούς «προστορέχοντας αὐτῇ ἀγιάζει», τοσοῦτον ἔχουσα περικείμενον Αὐτῇ νέφος Ἁγίων Προκαθημένων, ἐν ταύτῳ δέ καί μαρτύρων, παρησιᾶ μαρτυρούντων καί διαπρυσίως κηρυττόντων τὴν ἀνόθευτον καί ἀκραιφνή Ὁρθόδοξον αὐτῆς πίστιν καί ὁμολογίαν, τὴν ἐν μέσῳ παγίδων καί κινδύνων πολλῶν σταυροαναστάσιμον αὐτῆς πορείαν ἐν τῇ Ἰστορίᾳ, «διὰ δόξης καί ἀτιμίας, διὰ δυσφημίας καί εὐφημίας»⁶², τὴν στοργικὴν αὐτῆς μέριμναν διὰ τὰ ἀνά τὴν Οἰκουμένην τέκνα αὐτῆς, τὴν κενωτικὴν αὐτῆς διακονίαν ἐν τῷ στερεώματι τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καί τὴν ἐκάστοτε θεραπείαν τῶν ἀρρωστημάτων αὐτῶν, τό κατὰ μίμησιν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ μαρτύριον αὐτῆς, μαρτύριον ποικίλων δοκιμασιῶν καί τῶν θλίψεων, τῆς πολλῆς ἀνθρωπίνης ἀγωνίας διὰ τὴν αὔριον, τῶν διαφόρων κινδύνων ἐξ ἔθνων, ἐν πόλεσι, ἐν ἐρημίαις, ἀλλὰ καί τὴν χολὴν καί τό καθ' ἑκάστην προσφερόμενον ὄξος ὑπὸ τῶν οικειῶν καί ξένων, μαρτυρούντων ὡς ἀληθῶς τῶν Ἁγίων τῆς Κωνσταντινουπολίτιδος Ἐκκλησίας Πρωθιεραρχῶν, μετὰ τῆς Ὑπερμάχου Στρατηγοῦ, ὅτι τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον εἶναι τό Κέντρον τῆς Πίστεως καί τῆς σωτηρίας, τό Κέντρον τῆς Ὁρθοδοξίας καί ὅτι ἐν αὐτῷ, Χάρις καί Ἀλήθεια καί Ζωή· καί ἡ Ζωή ἦν τό φῶς τῶν

τοῦ Χρυσοστόμου, *Ἱερατικόν*, ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου, Ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1895, σ. 81.

⁶¹ Πρβλ. Ἐβρ. 11,33-39.

⁶² Β' Κορ. 6,8.

ἀνθρώπων⁶³. ὅτι ἐν αὐτῷ ὁ Σταυρός τοῦ Μαρτυρίου καί ἡ Ἀνάστασις· ὅτι ἐν αὐτῷ ὁ Κρανίου Τόπος τοῦ Γένους τῶν Ὀρθοδόξων⁶⁴ ἀπάντων τῶν Ἁγίων μαρτυρούντων καί πρεσβευόντων ὑπὲρ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἡ Ὅποια, πέποιθεν, ὅτι δυνατός ὁ Θεός διατηρῆσαι αὐτήν καί ἐνισχύσαι καί ὀδηγήσαι εἰς ὁδόν εὐθείαν καί τρίβον ἀσφαλῆ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ θελήματος τοῦ τά πάντα κατὰ τὰς ἀνεξιχνιάστους βουλὰς καί τά κρίματα τοῦ κυβερνῶντος Κυρίου καί Θεοῦ καί Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Κεφάλαιον δέ ἐπὶ τοῖς λεγομένοις· ἔχουσα ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία τοσοῦτον περικείμενον νέφος μαρτύρων τοῦ ἠθους καί τοῦ φρονήματος καί τῆς ἀνεκτιμῆτου προσφορᾶς αὐτῆς, ἐξαιρέτως ὑμολογούμενον ὑπὸ τοῦ Ὁσίου Γερασίμου, ἔτι δέ καί τὴν κραταιάν προστασίαν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, τῆς Παμμακαρίστου καί τῆς Φανερωμένης τοῦ Πατριαρχικοῦ μας Ναοῦ, τῆς Βλαχέρνας, τῆς Βαλουκλιώτισσας, τῆς Ἐλεούσης τῆς Πριγκίπου, τῆς Πausολύπης τῆς τροφοῦ μας Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, καί τόσων ἄλλων προσωνυμιῶν, τὰς ὁποίας ἡ Παναγία μας ἔλαβεν ἐν τῇ ἀφιερωθείσῃ αὐτῇ Πόλει, δι' ὑπομονῆς τρέχει, ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία, τόν προκείμενον αὐτῇ ἀγῶνα, τῆς σωτηρίας τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ καί τῆς διακονίας πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ἀφορώσα εἰς τόν τῆς πίστεως ἀρχηγόν καί τελειωτὴν καί Κύριον αὐτῆς Ἰησοῦν Χριστόν⁶⁵, εἰς τόν Ὅποιον καί μόνον πᾶσαν τὴν ἐλπίδα ἀνέθηκε διαχρονικῶς καί ἀνατίθησιν ἕως τῶν ἐσχάτων.

Ἀληθῶς, τοιοῦτον ἔχουσα περικείμενον αὐτῇ θεοπρεπές καί θεοφιλές νέφος Μαρτύρων καί Ἁγίων καί Ὁσίων καί Δικαίων, ταπεινῶν καί σεμνῶν, Προκαθημένων αὐτῆς, πάντων πιστῶν καί ἀφωσιωμένων διακόνων ἀποκλειστικῶς τοῦ «μυστηρίου τοῦ Θεοῦ»⁶⁶, ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ πλέον δέ, ἄς ἐπαναληφθῆ, τὴν ἄμαχον προστασίαν τῆς Ὑπερμάχου Στρατηγοῦ αὐτῆς τε καί τοῦ Γένους, «δι' ὑπομονῆς τρέχει τόν προκείμενον αὐτῇ ἀγῶνα, ἐσαεὶ ὑπομένουσα «σταυρόν ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῇ χαρᾶς»⁶⁷.

⁶³ Πρβλ. Ἰωάν. 1,4.

⁶⁴ Χαλκηδόνος Μελίτων Χατζῆς, «Ὁ Ἐσταυρωμένος εἰς τὴν Μεγάλῃν Ἐκκλησίαν», *Χαλκηδόνια*, Ἀθήνα, 1999, σσ. 477-478.

⁶⁵ Ἐβρ. 12,2.

⁶⁶ Ἀποκ. 10,7.

⁶⁷ Πρβλ. Ἐβρ. 12,1-2.

Ἐσαεὶ κηρύττει ἡ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, Εἰρήνης καὶ Δυνάμεως τοῖς ἐγγύς καὶ τοῖς μακράν, Χριστόν Ἐσταυρωμένον, «Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν», μεγαλύνουσα καὶ κρατύνουσα τὴν Ὁρθοδοξίαν, σκοποῦσα τὴν κατὰ Θεόν εὐημερίαν καὶ εἰρήνην τοῦ κόσμου, τὴν εὐστάθειαν τῶν Ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν τῶν πάντων ἔνωσησιν, δοξολογοῦσα νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τὸν αἰῶνα Χριστόν σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι. Τὸν ἰστάμενον ἐπὶ τὸ πηδάλιον Ἰησοῦν καὶ κραυγάζοντα πρὸς αὐτὴν τε καὶ τοὺς διακονοῦντας αὐτῇ: «Ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔξετε»· «Ἀλλὰ θαρσεῖτε» καὶ μὴ λησμονεῖτε, ὅτι «Ἐγὼ» ὁ Κύριος καὶ Θεὸς καὶ δεσπότης τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν ἐπουρανίων, ὁ μόνος Ἅγιος καὶ ἐν Ἁγίοις ἀναπαυόμενος «νενίκηκα τὸν κόσμον»⁶⁸.

* * *

Ὁ Ὅσιος «τόν δρόμον τετέλεκε, τὴν πίστιν τετήρηκε»⁶⁹, τοῦ ταχθέντος δέ αὐτῷ ἀπὸ Θεοῦ «ὄρου πληρωθέντος» παρέδωκε ἡρέμα τὸ πνεῦμα τῷ Ὁμολογητῇ διὰ βίου ἐλάτρευσε Κυρίῳ τὴν 24ην Νοεμβρίου/7ην Δεκεμβρίου 1991, προσευχόμενος πρὸς τὴν Θεοτόκον: «Ἰσχύς μου πᾶσα καὶ ἡ ἐλπίς μου, φῶς καὶ παράκλησις· Σὺ ὑπάρχεις Κόρη, διὰ τοῦτο εἰς Σέ καταφεύγω»⁷⁰.

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βαρθολομαῖος χαρακτηρίζει «τὸ ὄλον ἔργον τοῦ πατρὸς Γερασίμου σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ὑμνογραφίας τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν διὰ τε τὸ μέγεθος αὐτοῦ καὶ διὰ τὴν συνέπειαν πρὸς τὴν ὑμνογραφικὴν παράδοσιν, τὴν ὁποῖαν ὁ ἀείμνηστος Ὑμνογράφος ἀπέδειξε ζῶσαν καὶ πολὺκαρπον εἰς τοὺς ἐσχάτους τούτους καιροὺς ἡμῶν»⁷¹.

Ἐν ἑτέρῳ Μηνύματι αὐτοῦ ὁ Πατριάρχης Βαρθολομαῖος ἐπὶ τῇ τύποις ἐκδόσει τοῦ πονήματος τοῦ Μοναχοῦ Θεοκλήτου Διονυσιάτου «Γεράσιμος Μοναχὸς Μικραγιαννανίτης»⁷² ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀποστολὴν τοῦ μοναχοῦ ὡς ἀπομακρυνόμενου τοῦ κόσμου ... καὶ εὐχομένου «διαπύρως ὑπὲρ παντός ἀνθρώπου καὶ πάσης τῆς κτίσεως,

⁶⁸ Πρβλ. Ἰωάν. 16,33 καὶ Εὐχὴ Χερουβικῶ Ὑμνου Θ. Λειτουργίας Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, *Ἱερατικόν*, ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1895, σ. 67.

⁶⁹ Β' Τιμ. 4,7.

⁷⁰ Βλ. Μνήμη πατρὸς Γερασίμου Μικραγιαννανίτου, 5 Σεπτεμβρίου 1904–24 Νοεμβρίου–7 Δεκεμβρίου 1991. Πρβλ. Ἀνδρέας Κρήτης, *Κανὼν εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον*, *Θεοτοκάριον*, σ. 62.

⁷¹ Μήνυμα, 30 Νοεμβρίου 2001, ἐπὶ τῇ ἐκδόσει τοῦ «Νέου Ἐνιαυσίου Στεφάνου», *Ἐν Ἁγίῳ Ὁρει*, 2006, σ. 5.

⁷² Θεσσαλονικὴ Πολιτιστικὴ Πρωτεύουσα 1997 τῆς Εὐρώπης, σσ. 7-8.

ὡς βλέποντος τὴν ὑψηλὴν κατάστασιν, δι' ἣν προώρισται, καὶ τὴν χαμηλὴν, εἰς ἣν ἐκπέπτωκε. Τοὺς πάντας δὲ ἀγαπῶν (ὁ μοναχός) καὶ θέλων σωθῆναι, λεπτύνεται τὴν ψυχὴν καὶ ἀγαθύνεται καὶ εὐαίσθητος ποιητῆς καθίσταται, ἄδων καὶ ψάλλων τῷ Κυρίῳ καὶ τοῖς ἁγίοις Αὐτοῦ ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ἅς οὗτος ἐνίοτε αὐτός συνθέτει τῇ παραδόσει κατακολουθῶν. Ἀλλὰ πάντοτε ὡς γνήσιος ξενιτευτῆς, τῇ ἀφανείᾳ ἀρέσκεται καὶ τὴν ἀνθρωπίνην δόξαν καὶ τιμὴν ὡς κλέπτριαν τοῦ ἑαυτοῦ πλούτου, τοῦ δεδωρημένου αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀποφεύγει. Ἐν τούτοις, ἰσχύει καὶ ἐπ' αὐτοῦ τό ὑπὸ τοῦ Ἀββᾶ Ἰσαάκ γραφέν, ὅτι ὁ φεύγων τὴν τιμὴν καταδιωχθήσεται ὑπ' αὐτῆς (Λόγος Ε') καὶ οὕτως ὁ Θεός ἀντιδοξάζει τοὺς δοξάζοντας Αὐτόν καὶ ἐπὶ τῶν δωμάτων κηρύσσει τὴν κεκρυμμένην ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὄπαῖς τῆς γῆς ἀρετὴν αὐτῶν». Καταλήγει δὲ ὁ Πατριάρχης: «Οὕτω καὶ ὁ ... μοναχός Γεράσιμος ... καὶ τὴν ἀφάνειαν ἀγαπήσας, ἤδη προβάλλεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὡς ὑπόδειγμα γνησίου φίλου τοῦ Θεοῦ, τοῦ θαυμαστοῦ ἐν τοῖς Ἁγίοις Αὐτοῦ, ἑκατοντάδων τῶν ὁποίων ὕμνολόγησε τὰ κατορθώματα».

Ὁ μακαριστὸς Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Χριστόδουλος σημειώνει: «Ἡ χαρμόσυνος κιθάρα τῆς ζωοποιῦ Τριάδος καὶ τῶν Ἁγίων, τῶν φίλων τοῦ Θεοῦ, ὁ μακαριστὸς Γέρον Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης, ἐμελψεν ᾠδὰς πνευματικὰς καὶ συνέθεσεν ἀκολουθίας ὕμνολογικὰς ὑπακούων εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ εὐσεβοῦς πληρώματος τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας».

Ἡ κοίμησις τοῦ ἀοιδίου Πατριάρχου Δημητρίου συνέπεσε πρὸς τὴν κοίμησιν τοῦ Ὁσίου Γερασίμου, σημειώνει δὲ ὁ Ἁγιορείτης σχολιαστής: «... Καὶ καθὼς βλέπει τις νὰ συναντᾷ ἢ μία ταπεινώσις τὴν ἑτέραν ἐνηγκαλισμένας, τὸν μακαριστὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Δημήτριον τὸν Α', καὶ τὸν μακαριστὸν πατέρα Γεράσιμον, δέν δύναται νὰ συγκρατήσῃ τὸν θρηνον καὶ νὰ ὑποφέρῃ τὸν πόνον, διότι αἱ δύο ταπειναὶ καὶ πνευματοφόροι προσωπικότητες ἐξέλιπον. Ἡ Ἐκκλησία ἐπένησε ἐστερημένη τοῦ Πατριάρχου τῆς· πενθεὶ ἐστερημένη καὶ τοῦ Ὑμνογράφου τῆς ... Ἔτσι ὁ Θεός ἀξιῶ τὰς ταπεινάς καρδίας «χαρίτων ἀρρήτων». Ἔτσι ὑψώνει τοὺς ταπεινοὺς, ἔτσι τοῦ Πατριάρχου Δημητρίου καὶ τοῦ πατρὸς Γερασίμου τῶν ταπεινῶν τὴν καρδίαν σήμερον ὁ φθόγγος ἐξῆλθεν εἰς πᾶσαν τὴν Οἰκουμένην...»⁷³.

⁷³ Μνήμη πατρὸς Γερασίμου Μικραγιαννανίτου, 5 Σεπτεμβρίου 1904–24 Νοεμβρίου–7 Δεκεμβρίου 1991, παρ. «Αἱ δωρεαὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος».

* * *

Τόν νοῦν τόν θεῖον, τήν τοῦ Πνεύματος τοῦ Παναγίου παναρχμόνιον λύραν, τήν καλλικέλαδον ἀηδόνα, τόν πλήσαντα μελῶν γήν ἠδέων καί φέγγος Ὁρθοδοξίας πᾶσιν ἀστράψαντα τοῖς πέρασιν Μοναχόν Γεράσιμον τόν Μικραγιαννανίτην, ἡ Μήτηρ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία διά τοῦ σεπτοῦ Προκαθημένου αὐτῆς Πατριάρχου Βαρθολομαίου καί τῆς περί Αὐτόν Ἁγίας καί Ἱεράς Συνόδου, ἀποδεξάμεναι εἰσήγησιν τοῦ Μητροπολίτου Βεροίας, Ναούσης καί Καμπανίας Παντελεήμονος, ἐκφράζοντος «τήν ἱεράν ἐπιθυμίαν πολλῶν ἀρχιερέων, κληρικῶν καί μοναχῶν, ὡς καί τό αἶσθημα πολλῶν λαϊκῶν πιστῶν»⁷⁴ συνηρίθμησε κατά τήν Συνοδικήν συνεδρίαν τῆς 10ης Ἰανουαρίου 2023 τόν διελθόντα τόν βίον ἡσύχως καί ἐν γαλήνῃ πρὸς Θεόν διαβάντα Γεράσιμον τόν Μικραγιαννανίτην ταῖς Ἁγιολογικαῖς Δέλτοις τῆς Ἁγίας Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας καί ὥρισε τήν τιμὴν αὐτοῦ μετὰ τῶν ὁμοσκήνων αὐτοῦ ὁσίων καί ἁγίων Ὑμνογράφων πρὸς δόξαν Θεοῦ, τόν Ὅποιον ἐδόξασε διά τῆς ζωῆς του, καί εἰς ἔπαινον τῆς Ἐκκλησίας, τήν ὁποίαν διηκόνησε μετὰ πιστότητος καί ἀφοσιώσεως καί λαμπρύνει διά τῶν ὕμνων του.

Ἡ μνήμη του ὠρίσθη ὅπως τιμᾶται κατά τήν ἐπέτειον τῆς κοιμήσεως αὐτοῦ, ἦτοι τήν 7ην Δεκεμβρίου ἐκάστου ἔτους, τῆς ἐπισήμου λειτουργικῆς τελετῆς ἱερουργηθείσης ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου τῆ 26ῃ Ἀπριλίου 2023, ἥς προέστη ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαῖος μετὰ τῆς περί Αὐτόν Ἁγίας καί Ἱεράς Συνόδου, τῆ συμπροσευχῆ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἱεραρχίας τοῦ Θρόνου, τῶν Μητροπολιτῶν Βεροίας, Ναούσης καί Καμπανίας Παντελεήμονος, Κίτρους Γεωργίου καί Ἰωαννίνων Μαξίμου, μετὰ πολλῶν κληρικῶν καί λαοῦ ἐκ τῶν Ἐπαρχιῶν αὐτῶν.

* * *

Ὁ ἀπό τοῦ νῦν καί εἰς τόν αἰῶνα γεραιρόμενος Γεράσιμος ὁ Ὅσιος, τό μυστήριον τῆς ἀγάπης ἱερούργησε διά βίου καί ἐμελώδησε, «ἐπέξευσε πέλαγος ἀσκητικοῦ ἀγῶνος» καί ἐδίδαξεν, ὅτι «Τίποτε δέν εἶναι ἰδικόν μας. Τά Σά ἐκ τῶν Σῶν, Σοί προσφέρομεν, Κύριε, κατά πάντα καί διά πάντα»⁷⁵. Ὑπῆρξεν ἀκόμη ἱεουργός τοῦ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησιαστι-

⁷⁴ Ὑπόμνημα ἀπό 2021 πρὸς τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην Βαρθολομαῖον, ἐν ΑΑΟΠ.

⁷⁵ Κωνσταντῖνος Β. Ζορμπᾶς, Ἐκκλησία καί φυσικό περιβάλλον. Σύγχρονες

κοῦ, καί δὴ τοῦ Ἁγιορειτικοῦ, λειτουργικοῦ βίου καί χρόνου, κατὰ τὸ Χρυσοστομικόν ἀξίωμα: «ὕμνον ἱερόν ἔτεκε μὲν ἢ εὐλάβεια τῆς ψυχῆς του, ἔτρεφε συνειδὸς ἀγαθόν, ἐδέχθη δέ εἰς τὰ ταμεῖα τῶν οὐρανῶν ὁ Θεός»⁷⁶, διὸ καί ἐφ' ᾧ ἐδοξάσθη «ὑπὸ τοῦ πάντων ἐπισταμένου τῶν καρδιῶν λογισμούς καί περιέποντος πάντα τὰ πέρατα» Κυρίου καί Θεοῦ καί Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν καί πάντων τῶν περάτων τῆς γῆς. Ἀμήν.

οἰκολογικές προσεγγίσεις, ἐκκλησιαστικές ἐπισημάνσεις, διακηρύξεις, διασκέψεις. Βοηθητικό ὕλικό γιὰ τὸ μάθημα τῆς περιβαλλοντικῆς ἀγωγῆς, Ἐκδόσεις Τέρτιος, Κατερίνη, 1998, σ. 72.

⁷⁶ Πρβλ. Ὅτε πρεσβύτερος προεχειρίσθη, PG 48, 694.

THE ACTIVITY OF THE HOLY SPIRIT IN OTHER RELIGIONS AND CULTURES

Metropolitan Kyrillos of Krini, Patriarchal Exarch of Malta

One of the greatest challenges posed to theology by the contemporary multicultural global community is the assessment and evaluation of other non-Christian religions. The Christian believer is *de facto* forced to live in the same world, even when s/he is geographically distant, with people of other religious faiths with different worldviews and cultural values. This new reality has increasingly contributed to the discovery of a 'new world', similar but also very different from the one that was dominant in the 15th century. The similarity is due to the newness of the new world that is once again emerging before the traditional West, but the difference is due to the quality and content of this new world, which today is not defined geographically, but culturally, with religions as its main component. It is obvious that at the present juncture Christianity cannot demonstrate an imperialist, conquering and colonial disposition, as it has previously done in history. Instead, tired and weakened as it is by the spirit of secularization that pervades contemporary Western society, it no longer has the vitality to comprise a living witness of its message. Today it is a given that Christianity is not only called upon to simply coexist with other religions in a context of due tolerance, but is *de facto* called upon to understand and evaluate them theologically, a task which certainly contributes to its own deeper self-awareness.

So when the faithful Christian finds herself next to a Muslim, a Buddhist, a Hindu or any other person of any other religion, s/he is bound to wonder: What is this other religion? Does the breath of the Holy Spirit run through it at all? Does it constitute the truth? Is it a part of the truth in the face of the whole truth which is Christianity? Alternatively, are there perhaps the other truth and Christianity subsets of another truth which no religion has fully grasped? Might the other religion also be able to save humankind, as Christianity promises to do? But if another religion can also lead to salvation, then what value is there in the incarnation of the Word and the redemptive work of Christ? Is there a spirit of God in that other religion? Is there in the other religion a saving spirit of God? If it is accepted that there is such a thing, does this not in itself call into question the uniqueness and

universality of Christ's work for humanity?

Certainly two basic premises of Christianity's teaching that are rooted in the New Testament⁷⁷ cannot be ignored, and there can be no doubt about it:

- The New Testament speaks of the ecumenical saving will of God, "who will save all men and bring them to the knowledge of the truth" (1 Tim 2:4). God desires the salvation of all people.

- The New Testament also speaks of Christ's unique salvific intercession. Jesus Christ is the only mediator between God and humans (1 Tim 2:5). Knowledge of God and fellowship with God are not otherwise possible except through the incarnate Word, the Son of God.

Are these two statements contradictory to each other? Should they be understood jointly as complementary truths? In the history of theology, some have given weight to the first proposition⁷⁸ by weakening the second, while some have emphasized the second⁷⁹, in essence sidelining the first. Those who are thrilled by God's will for the salvation of all people downplay the redemptive work of Christ. Such a mentality opens the door wide open to religious pluralism. Christ, from being the sole savior of humankind becomes but one among many saviors. Christ is presented as the same as what Muhammad or Buddha or any leading figure of another religion is. All these figures must then be accepted as having acted under the breath of the Spirit of God.

But when one accepts the second proposition at the exclusion of the first, then by acknowledging the exclusive intercession of Jesus and considering communion after Christ as a necessary condition for salvation, one by definition excludes from salvation those who do not belong to the Church and so do not accept her salvific message; by the same token, so are

---

⁷⁷ M. Aebischer-Crettol, *Vers un oecuménisme interreligieux. Jalons pour une théologie chrétienne du pluralisme religieux*, Paris 2001, 42-56.

⁷⁸ On this list are included Theologians being among the pluralistic and inclusive view of other religions. See. R. Gibellini, *Η θεολογία του 20ού αιώνα*, Αθήνα 2002, (Trans. P.Yfantis), 640.

⁷⁹ Karl Barth has been the main representative of this consideration in current times. See. Fr. Sullivan, *Hay salvación fuera de la iglesia* (= Salvation outside the Church? Tracing the history of the catholic response, New York 1992), Bilbao 1999, 2001: "Para Barth y Kraemer las religiones no cristianas son esfuerzos humanos para conseguir la salvación y están condenados al fracaso".

excluded those who do not acknowledge the God-man Christ as the savior of the whole world. It is obvious that the one-sided choice and isolated use of either of the above two propositions cannot provide a satisfactory solution.

It is a firm theological certainty for the East, as Gregory the Theologian⁸⁰ points out, that all human beings possess the desire to seek God. Further to that, by making use of reason, which Gregory calls 'divine', all have the possibility of a certain vague knowledge of God. At the same time, St. Paul⁸¹ points out to the people of Lystra that God did not leave Himself "without witness" to the Gentiles in Old Testament times until the coming of Jesus Christ. God never ceased to care for the whole world, of which He was the Creator. Between God and humans, as St. Irenaeus⁸² points out, different covenants had been made during the Old Testament period: The first is with Adam and Eve who represented the entire human race, while the second was with Noah and the humanity rescued from the flood (*Gen.* 8). It is a covenant: "in the midst of me and of the earth, and in the midst of every living soul in all flesh" (*Gen* 9:16). The third covenant was made with Abraham (*Gen.* 12), who was the father of a people who were to play an important role in the history of salvation. The last covenant, the "New Covenant," was the one made through Christ, the new Adam. These covenants mean that all people are connected to God through some covenant, a fact attested to by Scripture with an unquestionable impact on their salvation, at the very least.

From the early centuries of church life, both in accord with St. Paul's⁸³ explicit respect for the religiosity of the Athenians and in parallel with the exclusive considerations expressed by St. Cyprian of Carthage⁸⁴, other

⁸⁰ Gregory the Theologian, *Β' Θεολογικός Λόγος*, P.G. 36, 48C.

⁸¹ Πράξ. 14,17: "...καίτοι γε οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφήκεν ἀγαθοποιῶν".

⁸² P.G., 889B-890A: "Καὶ διὰ τοῦτο τέσσαρες ἐδόθησαν καθολικαὶ διαθήκαι τῆ ἀνθρωπότητι· μία μὲν μετὰ τὸν κατακλυσμὸν τῷ Νῶε, ἐπὶ τοῦ τόξου· δευτέρα δὲ τῷ Ἀβραάμ, ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς περιτομῆς· τρίτη δὲ ἡ τῆς νομοθεσίας διὰ Μωϋσέως· τετάρτη δὲ ἡ τοῦ εὐαγγελίου διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ". See B. Sesboüé, *Hors de l'Eglise, pas de Salut: Histoire d'une formule et problèmes d'interprétation*, Paris 2004, 40-42.

⁸³ Act. 17,23: "ὄν οὖν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν".

⁸⁴ Att. Carpin, *Cipriano di Cartagine: il vescovo nella chiesa, la chiesa nel vescovo*, Bologna 2006, 247: "La chiesa, dunque, è l'unica via di salvezza, poiché non c'è salvezza fuori di Cristo presente soltanto nella Chiesa: "Salus extra ecclesiam non est"". "

trends were progressively formed which evaluated, to a greater or lesser extent, Greek Philosophy and other religions. The exponent of this trend *par excellence* is Justin the philosopher and martyr⁸⁵, the author of the First and Second Apology in the second century AD. The reference point of Justin's entire theological thought is the Son and Word of God, who 'took flesh and dwelt in us'. But seeds or kernels of the Word (named by Justin "seminal Word") are possessed by every human being. The Word is the One who illuminates and sanctifies every man or woman coming into the world. This is especially evident in Greek philosophers of note. In Justin's view, they are the pre-Christian Christians. One such prime example was Socrates. In him one finds seeds of divine wisdom, which are even valued as preparation for the acceptance of the Gospel.

Another interesting relevant teaching is the "Church of Abel". According to this doctrine, the Church does not begin its life with the first Christians baptized on the day of Pentecost; it begins rather from the righteous Abel and includes all the righteous people before Christ. The history of the Divine Economy begins with the fall of the human race while in Paradise. All the righteous figures of humankind are included in God's salvific plan⁸⁶. St. Augustine, on the other hand, considers rather pessimistically the greater part of humankind to be a "massa damnata," because of its diversion from the will of God; still, even he holds that the Church does not begin with Christ, but with the first people ever created⁸⁷. After the incarnation of the

---

⁸⁵ A. Theodorou, *Ἡ θεολογία τοῦ Ἰουστίνου, φιλοσόφου καὶ μάρτυρος καὶ αἱ σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν*, Athens 1960. P. Meinhold, *Die Religionen der Gegenwart: Ihre Herkunft - ihre Besonderheiten - ihr Beitrag zur Lösung der Weltprobleme*, Freiburg, 1978, 31. G. Martzelos, «Ἡ θεολογία τοῦ "σπερματικῷ λόγου" καὶ ἡ σημασία της γιὰ τοὺς διαχριστιανικοὺς καὶ διαθρησκευτικοὺς δι-αλόγους», *Θεολογία* 84/2 (2013), 69-80. Archim. J. Fountas, *Ἡ περὶ προϋπάρξεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον*, Athens 2002, 100. L. Tallarico, *Dio in tutte le Religioni. I semi di Dio sono sparsi nel mondo*, Roma 2012, 34-71.

⁸⁶ *Retractiones* I, 13,3. CSEL 36,58,12,15. PL 32, 603: "Nam res ipsa quae nanc Christiana religio nuncupatar erat apud antiquos, hec defuit ab initio generis humani, puouspue ipse christus veniret in carne, unde era religio quae jam erat, coepit appellari christiana".

⁸⁷ *Sermo* 341, 9, II. PL 39, 1499-1500: "Ex Abel justo uspue in fine saeculi puamdiu generat et generantur homines, puisquis justorum per hanc vitam transitum facit, puidpuid nanc, id est, non in hoc loco, sed in hac vita, totum hoc unum corpus Christi: "Sunguli autem nembra Christi;".

Word, salvation is found only in the Church⁸⁸.

Clement of Alexandria⁸⁹ speaks of certain “divine stimuli” which the Greeks had received from God. Basil the Great⁹⁰ speaks of the possibility shared by humans of “appropriating what is pious and good”: “Some kind of seminal reason came upon us, fostering our appropriation for what is good,” he wrote.

The view of St. Gregory the Theologian⁹¹ is striking: Gregory speaks of Christians outside the Church who by their works deserve to bear the name Christian, in contrast to certain baptized Christians who, although within the ‘court’ of the Church, do not deserve to be called Christians. Christ himself, for His part, acknowledged the reality of faith among the Gentiles, for example when he met the Canaanite woman (*Mt* 15:21-28) and the Roman centurion (*Mt* 8:10). The book of Acts similarly speaks of Cornelius’ piety (*Acts* 10-11, 16) and his relationship with God, which existed even before he received Peter’s visit. The above mentioned homily of St. Paul at Lystra is a further witness to that (“Nevertheless he left not himself [i.e. God] without witness, in that he did good” (*Acts* 14:17), together with his sermon on Mars Hill: “And he is not served by human hands, as if he needed anything. Rather, he himself gives everyone life and breath and everything else. ²⁶From one man he made all the nations, that they should inhabit the whole earth; and he marked out their appointed times in history and the boundaries of their lands. ²⁷God did this so that they would seek him and perhaps reach out for him and find him, though he is not far from any one of us.” (*Acts* 17:25-27) These passages clearly demonstrate the need

⁸⁸ Sermo ad Caesariensis ecclesiae plebis 6, PL 43, 695: “...sed nusquam nisi in Ecclesia Catholica Salutem proterit invenire”.

⁸⁹ P.G. 8, *Λόγος Προτρεπτικός πρὸς Ἑλληνας* 7, 184. ΒΕΠΕΣ 7, 55: “Εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα ἐναύσματα τινα τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ λαβόντες οἱ Ἕλληνες ὀλίγα ἄττα τῆς ἀληθείας ἐφθέγγξαντο, προσμαρτυροῦσι δὲ τὴν δύναμιν αὐτῆς οὐκ ἀποκεκρυμμένην, σφᾶς δὲ αὐτοὺς ἐλέγχουσιν ἀσθενεῖς, οὐκ ἐφικόμενοι τοῦ τέλους”.

⁹⁰ P.G. 31, *Ὅροι κατὰ Πλάτος*. ΒΕΠΕΣ 53, 148: “Οὕτως οὖν, ἢ καὶ πολὺ μᾶλλον τοῦ θεοῦ πόθου οὐκ ἔξωθὲν ἐστὶν ἢ μάθησις· ἀλλ’ ὁμοῦ τῇ συστάσει τοῦ ζώου τοῦ ἀνθρώπου φημί, σπερματικός τις λόγος ἡμῖν ἐγκαταβέβληται οἴκοθεν ἔχων τὰς ἀφορμὰς τῆς πρὸς τὸ ἀγαπᾶν οἰκειώσεως”.

⁹¹ P.G. 35, 992BC: “Ὅστε γὰρ πολλοὶ τῶν ἡμετέρων οὐ μεθ’ ἡμῶν εἰσι, οὗς ὁ βίος ἀλλοτριῶι τοῦ κοινοῦ σώματος· οὕτω πολλοὶ τῶν ἔξωθεν πρὸς ἡμῶν, ὅσοι τῷ τρόπῳ τῆν πίστιν φθάνουσι, καὶ δέονται τοῦ ὀνόματος, τὸ ἔργον ἔχοντες”.

to understand and respect other religions while also transcending them with the power and truth of Christian revelation.

There is no doubt that according to Orthodox Theology, the Church of Christ and its incorporation into it is the surest path to salvation. But as Orthodox theologian George Khodre, Metropolitan of the Patriarchate of Antioch, has pointed out, this notion has decisively fuelled the great amount of arrogance which has tainted the presence of Christianity in the world⁹². For many centuries, both Eastern and Western Churches have each seen themselves as the centre of human history and as the exclusive agent of salvation. The demotion of other religions as “unbelief” in contrast to the reality of Christian revelation⁹³, much like Hendrik Kraemer’s ecclesiocentrism⁹⁴, are typical examples of this view. Outside the boundaries of the Church, in this perspective, there can be neither true knowledge, nor peace; neither the communion of God, nor salvation. The world of religions is a world of error and loss. The incarnation of the Word, by contrast, this climactic event topping the linear history of the Divine Economy, is so important that it removes the significance of previous events. Christ marks the end of the Old Testament. With Christ’s coming into the world, God’s previous covenants with humanity can have no meaningful, self-contained significance. The prospect of the unfolding of God’s mystery in the world does not even exist as a possibility.

However, when the salvific significance of God’s prior covenants is abolished, the outcome is dismal: not only does it impose discontinuity in the history of salvation but, according to G. Khodre, it renders senseless the notion of God’s inclusive plan for salvation, as involving all human beings⁹⁵. A more balanced alternative view is that the culmination of the

---

⁹² G. Khodre, “Das Christentum in einer pluralistischen Welt - das Werk des Heiligen Geistes”, στο: *Dialog mit anderen Religionen: Material aus der ökumenischen Bewegung*, (H. Margull, S. J. Samartha), Frankfurt 1972, 134: “Die christliche Welt im Westen wie im Osten wurde gleich - mit einem Ort, wo Frieden und Erkenntnis wohnen. Die nichtchristlichen Welt war die von Krieg und Finsternis”.

⁹³ See K. Barth, *Kirchliche Dogmatik I/2*, Zürich 1932, 309.

⁹⁴ See H. Kraemer, *Die christliche Botschaft in einer nichtchristlichen Welt*, Zürich 1940 *Religion und Christliche Glaube*, Thö 8, Göttingen 1959.

⁹⁵ For this reason G. Khodre, “Das Christentum in einer pluralistischen Welt”, 136, points out: “Die Zeitgenössische Theologie sollte über den Gedanken einer Heilsgeschichte hinausgehen, um die Bedeutung der Oikonomia noch einmal neu herauszufinden”.

Divine Economy in the incarnation of the Word does not mean that the divine plan for salvation is limited to this event alone, and that everything that preceded it is now devoid of meaning and value. But if this more inclusive view is correct, might not one suppose that God is working his salvation plan following the Incarnation in other mysterious ways?

In any case, G. Khodre argued as follows: "Our God is a hidden God [...] It does not befit us to restrict the intensity of the Divine Presence exclusively and objectively in the Aramaic Bible. Instead, we should seek the traces of Christ, who is the eternal *logos*, before His incarnation and outside the historical heritage of the incarnation⁹⁶." The Old Testament, after all, is not the sole type and shadow of the Word's wisdom that would later be incarnated. Seeds of the wisdom of the Word are consequently found outside the Jewish tradition as well. One such example is the Indian spiritual heritage. In all, while the Old Testament is not the only type of wisdom of the Word, it can serve at the same time as an interpretive example for understanding the various sacred texts of other religions⁹⁷. Christ is mysteriously found hidden within these texts. Religions and their founders, their teachings and their texts are typologically linked to Christ. It does not matter if a religion sees itself as incompatible with the Gospel. Christ is everywhere hidden in the mystery of his humility. For G. Khodre, every interpretation made of religions is a Christ-oriented interpretation. When grace overshadows a Brahmin, a Buddhist or a Muslim as they read their sacred texts, in reality the one who is perceived as light therein is Christ himself. When they are persecuted for something that is Christianly just and true, and also die as martyrs, these selfsame people die in communion with Christ, regardless of their religion. The mystics of Islam who manifested a selfless, sacrificial love in their own lives lived out Johannine love. The tree is known by its fruit⁹⁸.

---

⁹⁶ G. Khodre, *The Church as the privileged witness of God*, στo: Ion Brica: (Hg.): *Martyria/Mission. The witness of the orthodox Churches today*, Genf 1980, 33.

⁹⁷ G. Khodre, *The Church as the privileged witness of God*, 33.

⁹⁸ G. Khodre, "Das Christentum in einer pluralistischen Welt", 138: "Jede interpretation von Religionen ist eine interpretation auf Christus hin. Es ist allein Christus, der als Licht empfangen wird, wenn die Gnade bei einem Brahmanen, einem Buddhisten oder einem Muslim über dem Lesen ihrer eigenen Schriften einkehrt. Wer immer als Märtyrer stirbt, verfolgt wegen einer Sache, die er für gerecht hält, stirbt in Gemeinschaft mit Christus. Alle Mystiker des Islams, die als Zeugen einer sich aufopfernden Liebe gelebt haben, lebten die Johanneische *agape* in ihrer

The salvation of those who do not belong to the new Israel and so lie outside the canonical framework of the Church is a consequence of the redemptive work of Christ, the head of the Church's body. To the extent that "in him all things were created" (*Col. 1:16*), Christ's coming to earth elevated humanity into its true being, in effect forging a "new creation" while raising new conduits of salvation until His second glorious coming. For G. Khodre, both are happening simultaneously: The Church is neither deprived of its mystical role for salvation, nor is God's freedom to raise up prophets outside the boundaries of the Church restricted. These prophets are in mystical union with the Risen Christ and do not counteract his redemptive work.

Over an opposition between world and Church, G. Khodre promotes the openness of the Church to the world. The Church is the instrument of the salvation of the nations, it is the sign of divine love towards all people and the whole world⁹⁹. It is not cut off from the world, it does not stand against it, it is part of it. The Church is the true breath of life for the world. It is the life of humanity. If, according to Origen, the Church is "the world of the world" and the Son is "the world of the Church," then it becomes evident that it is a function of the Church to read all the other signs which at different times God has given to religions, to reveal the God hidden in them, while looking forward to the final unfolding of the divine mystery at the Second Coming¹⁰⁰. The realization of these facts leads to a new and broader view of the salvific Divine Economy.

Does all this mean that, in addition to the salvific function of the body of Christ in the world, the Holy Spirit is also active in history, in ways which can make religions conduits of salvation in general? If an Economy of the Spirit does exist, what is its relation to the Economy of the Word (Christ)? According to the biblical testimony, from the beginning of creation the Spirit breathed upon the waters (*Gen 1:2*) as a creative energy. The Spirit

---

Einzigartigkeit".

⁹⁹ G. Khodre, "Das Christentum in einer pluralistischen Welt", 136.

¹⁰⁰ G. Khodre, "Das Christentum in einer pluralistischen Welt", 136: "Wenn der Sohn, um den Gedanken des Origenes aufzunehmen, der "Kosmos der Kirche" ist, dann wird uns klar, dass es die Funktion der Kirche ist, im Lichte des Mysteriums, dessen Zeichen sie ist, alle anderen Zeichen zu lesen, die Gott zu verschiedenen Zeiten auch in den Religionen aufgerichtet hat, um der Welt der Religionen den in ihr verborgenen Gott aufzuzeigen im Blick auf die endgültige und konkrete Entfaltung des Mysteriums".

of God fills the creation and sustains all things (*Wis.* 1:7). If God removes His Spirit from creation, everything that exists perishes, but when He is sent, all are revived (*Ps.* 104-29-30). The eschatological time opened up by Christ's resurrection is presented in the Acts of the Apostles as the perfect fulfillment of the OT promise that the Spirit of God has been poured out "upon all flesh" (*Acts* 2:17). The outpouring of the Spirit is not limited to believers alone, but concerns rather all humankind. By the gift and power of the Spirit, a new presence of God in creation is realized.

But does this ecumenical presence of the Spirit in the world necessarily signify a salvific function? Fr. George Florovsky¹⁰¹ distinguishes between the *providential - creative* presence and the *particular* presence of the Holy Spirit; as he elaborates, "God is present in creation in all the Sacraments that form the real core of the life of the Church truly and effectively through the special presence of grace, which is distinguished by His providential omnipresence."

St. John of Damascus¹⁰² speaks of a simple energy of God that is undividedly shared "among those divided." This single, simple energy acts in the world in multiple ways, as a creative - providential, purifying, illuminating and divinizing energy. These different ways are not to be confused with one another, for they do not all act the same. If they acted the same, then everyone and everything would participate in God's divinizing energy, which effects theosis. But this is not the case. Hence, God's divinizing energy is distinguished from His illuminating energy, just as it surely is distinguished from His creative and providential ones.

St. Gregory Palamas indicates something similar. Beginning as he does from the level of humankind and the beings of created reality, he distinguishes four ways that creatures participate in the divine energy.

¹⁰¹ G. Florovsky, *Collected Works*, Vol. 13, 63.

¹⁰² John of Damascus, *Ἐκδόσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως*, ed. B. Kotter, *Die Schriften des Johannes von Damaskos*, Berlin - New York 1973, 42-43: "Καὶ ὅτι ἡ θεία ἔλλαμψις καὶ ἐνέργεια μία οὐσα καὶ ἀπλή καὶ ἀμερῆς καὶ ἀγαθοειδῶς ἐν τοῖς μεριστοῖς ποικιλομένη καὶ τούτοις πᾶσι τὰ τῆς οἰκείας φύσεως συστατικὰ νέμουσα μένει ἀπλή, πληθυνομένη μὲν ἐν τοῖς μεριστοῖς ἀμερίστως καὶ τὰ μεριστὰ πρὸς τὴν ἑαυτῆς ἀπλότητα συνάγουσα καὶ ἐπιστρέφουσα. πάντα γὰρ αὐτῆς ἐφίεται καὶ ἐν αὐτῇ ἔχει τὴν ὑπαρξιν καὶ αὐτῇ τοῖς πᾶσι τὸ εἶναι καθὼς ἔχει φύσεως μεταδίδωσι· καὶ αὐτὴ ἐστὶ τῶν ὄντων τὸ εἶναι καὶ τῶν ζώντων ἢ ζωὴ καὶ τῶν λογικῶς ὄντων ὁ λόγος καὶ τῶν νοερῶς ὄντων ἢ νόησις, αὐτὴ ὑπὲρ νοῦν οὐσα καὶ ὑπὲρ λόγον καὶ ὑπὲρ ζῶην καὶ ὑπὲρ οὐσίαν".

There are beings who participate only in the essentializing divine energy. Then there are beings who share additionally in the life-giving divine energy. Other beings further participate in the wisdom-making divine energy, while yet others participate in God's divinizing energy as the highest level of participation¹⁰³.

These positions are deeply rooted in the patristic theology of the East, as is demonstrated by St. Maximus' reply to the abbot and elder Thalassius¹⁰⁴. As Maximus points out, "The Holy Spirit is not absent from any creature, particularly those endowed with reason. He renders human cognition coherent, for being God and the Spirit of God, He proceeds among all things dynamically, foreknowing and stirring up the natural reason of each being." And as Maximus similarly adds: "So then the Holy Spirit is in all things in general." This explains the existence of barbarous men who manifest feelings of benevolence and disobey the savage laws that have always prevailed in them.

And as St. Maximus repeats for a third time, "He [the Spirit] is therefore in all things in general, because he permeates all things and provides for all things and stirs up the natural seeds." In a complementary sense, the Holy Spirit dwells in all those who follow the Law. We see many leaving the old and shadowy worship (*Heb* 8:6) in order to follow a new, mystical one. He provides wisdom to those who have been cleansed in both soul and body by their adherence to the commandments. He creates the adoption given by grace through faith. He illumines humans about the foretold promise of Christ's coming and designates the transgression of the commandments. He provides wisdom to those who by their fervent piety have become a dwelling place for God. Those who do not obey the divine will, by contrast, become a living facility that generates evil thoughts, are continually defiled by passions, and possess an unwise heart.

All of the above points clearly demonstrate that Orthodox Theology sees a difference between the energy of the Holy Spirit that unites the beings of creation and the whole world, including its religions, on one hand, and the purifying, illuminating and divinizing Spirit that's operative

¹⁰³ Άγ. Γρηγόριος Παλαμᾶς, *Αντιρρητικός Ε'*, 27, εκδ. P. Christou, Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ Συγγράμματα Γ', Thessaloniki 1970, 375. See also Dionysius Areopagite, *Περὶ θεϊῶν ὀνομάτων*, 2,5 P.G.3, 644A καὶ 4,20. P.G.3, 717D - 720A.

¹⁰⁴ St. Maximus the Confessor, *Πρὸς Θαλάσσιον ἡγούμενον καὶ πρεσβύτερον, ἀπόκρισις ΙΕ'*, P.G. 90, 297B - 300A.

in the Church. While it can be accepted that religions are indeed touched by faint rays of divine energy, it is impossible to accept them as parallel conduits of salvation equivalent to the Church. In this sense, G. Khodre's considerations that speak indiscriminately about the energy of the Holy Spirit in religions and the world are theologically unfounded. Yet this latter admission does not justify the concept of the exclusivity of the Church to the salvific detriment of those outside of it. The salvation of each individual human being is God's business. After all, according to Christ's assurance, "in my Father's house there are many dwelling places" (John 14:2).

The general concept of the Spirit's economy is certainly significant. As soon as the coming of the Holy Spirit at Pentecost is seen as an ecumenical event, it follows that a true encounter with God is possible outside or apart from the Church, since the Spirit blows where He wills (*Jn* 3:8). The Holy Spirit is the Spirit of Christ and leads to Christ. Wherever one encounters the fruits of the Spirit described in Galatians (*Gal* 5:22-23), the Spirit of God is present. Despite theoretical attempts to distinguish the Spirit's action in the Church from His action in the world, both are inextricably linked. The energy of the Spirit who creates and coheres all things and that which brings communion with God are part of the single energy of the Spirit having a different function each time. The broadening of the soteriological vision - starting from the revelation of God through Jesus Christ - towards the ecumenical action of God in the world makes it possible to include other religions in the matrix of God's economic manifestation; all the more so since, as St. Irenaeus illustrates, the Word and the Spirit are the two "hands" of God in the world¹⁰⁵. God's relationship with the world is manifold, and, as has been pointed out, God has not remained unwitnessed throughout the ages. The diversity of religions should be the site of creative reflection. This does not mean that a salvific function should be recognized in them.

The acceptance of the Holy Spirit's action in the world has a special value because it makes God's worldly action understandable apart from an explicit knowledge of Jesus Christ. Unlike Karl Barth's premise that demotes religion to the status of fallen human nature¹⁰⁶, the ecumenical

¹⁰⁵ G. Khodre in order to support his own views, leads towards this pointing out of Saint Irenaeus. See G. Khodre, "Das Christentum in einer pluralistischen Welt", 139: "Das Wort und der Geist werden von Irenäus die "beiden Hände des Vaters" genannt".

¹⁰⁶ K. Barth, *Der Römerbrief*, Zürich 1984 (Nachdruck der Bearbeitung von 1922), 109.

Pneumatology of the East can ground whatever value each religion has in the action of the triune God. Wherever truth is found in non-Christian religions, it can be attributed to the action of the Spirit of God. On the stipulation, though, that the professed truths of religions cannot be incompatible with or complementary to fundamental doctrines of the Christian faith, for in that case there would be no criterion by which they could be called truth. Christ is the fullness of the truth. Besides, for the theology of eastern Orthodoxy, the Economy of the Word cannot be cut off from the Economy of the Spirit and vice versa. The energy of the triune persons is one and common, having as its source the one divine essence. As Fr. George Florovsky¹⁰⁷ points out, "The Spirit is the Spirit of the Son: 'for he shall not speak of himself, but shall speak what he hears, and shall announce to you the things to come'" (Jn 16:13-14). Consequently, the Economy of the Spirit cannot be understood and interpreted in such a way as to limit and diminish the Economy of the Son. Fr. Florovsky believed that Vl. Lossky¹⁰⁸ introduced this distinction into the life of the Church, because in the latter's opinion the Church as the body of Christ would otherwise remain static, whereas it can only become dynamic thanks to the Spirit. Lossky's view, however, would mean in Fr. Florovsky's eyes that Christ is not dynamically present in the Church, with erroneous repercussions for the doctrine of the sacraments. If, therefore, the distinction between the Economy of the Word and the Economy of the Spirit detracts from the inherently Christological character of the doctrine concerning the Church, it is just as impossible to accept it in the theological reflection on other religions; both because it abolishes the commonality of the action of the triune persons and because it relativizes the importance of the incarnation of the Word and the value of the redemptive work of Christ. Consequently, if and as long as the Spirit is active in other religions, it cannot but be the Spirit of Christ. Only in this sense and on these terms alone could G. Khodre's - and others'¹⁰⁹ - vision that Christ invisibly inheres other religions be accepted by Orthodox

¹⁰⁷ Fr. G. Florovsky, *Θέματα Ορθόδοξου Θεολογίας* (greek trans.), Athens 1989, 185.

¹⁰⁸ Vl. Lossky, *Théologie mystique de l'Église d'Orient*, Paris 1944, 156.

¹⁰⁹ Especially this perception has been stressed out by the followers of Interiorism (Interiorismus) P. Knauer και G. Gäde. See. (ενδεικτικά), P. Knauer, *Unseren Glauben verstehen*, Würzburg 1995. G. Gäde, "Zumutungscharakter der christlichen Botschaft. Seine Bedeutung für eine Theologie der Religionen", in: *Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie* 49 (2002), 166-188.

theology.

The evaluation of non-Christian religions from the yardstick of Christian truth allows for the detection of positive elements in other religions. This is a constructive prospect, indeed. At the very least, it affords us the possibility of a deeper, more positive understanding of the world's faiths. For all its merits, however, this approach has a downside: good intentions aside, it blithely disregards the self-image of these faiths as worthwhile systems in their own right, as bearers of their own truth. Quite understandably, other religions do not wish to see themselves as subsets of the Christian experience, keen as they are rather to proclaim their own fullness of the truth. By the same token, should Orthodox theology relativize its own fundamental premises in a well-meaning effort to align itself with the doctrines of other faiths, it simply ceases to be Orthodox. In that event, the way opens for the creation of an esperanto religion. Against such an alternative, the Holy and Great Synod of Crete (2016) clearly states¹¹⁰ that inter-religious dialogue "in no way implies any religious syncretism."

Spiritual openness to non-Christian religions constantly raises the question to what extent the breath of the Holy Spirit can be discerned in them. To be sure, religions are mixed constructs. Not everything they entail can be said to be the aftermath of the triune God's involvement in them. Alongside their spiritual wisdom, faiths are also imbued with what we would succinctly call delusion. Truth, nobility, and folly are all concurrently present in the world's great religious traditions. Hence, it is only fair to admit that these worldviews are not deprived of worthy insights, since after all they are proclaimed by people who, while tainted by sin, do not cease to participate in the essentializing action of God. From an Orthodox Christian perspective, humankind's fall did not suspend the radiance of the divine energies from flowing into our race and the world¹¹¹. The injury suffered in our image did not completely destroy our ability to become recipients of God's glory. Fallen humans can be likened to a television receiver that when damaged or left without an antenna cannot have a clear picture or

¹¹⁰ *Conciliorum Oecumenicorum Generaliumque Decreta*, 1v/3, Ed. A. Melloni, Turnhout 2016, 1386 (The mission of the Orthodox Church in the modern world).

¹¹¹ Epiphanius of Salamis, *Κατὰ αἱρέσεων Γ'*, 70, 3. GCS 3, 235. ΒΕΠΙΕΣ 76, 221: "Οὐ γὰρ ἀπώλεσεν ὁ ἄνθρωπος τὸ κατ' εἰκόνα, ἀλλ' εἰ ἄρα ἐχυδαίωσε τὸ κατ' εἰκόνα, μολύνας ἑαυτὸν ἐν διαφόροις πράγμασι, καὶ ἀνήκεστος ἀμαρτίας [...] καὶ ὅρα ὅτι ἐξέπεσεν ὁ λόγος τῶν λεγόντων τὸν Ἀδὰμ τὸ κατ' εἰκόνα ἀπολωλέκεναι".

clear sound¹¹². Likewise we receive distorted spiritual images stemming from the confusion of our thoughts, desires and conscience. Thus, religions end up being *corpora permixta*, where right and wrong coexist, where faith and unbelief, justice and injustice coincide. Even Christians are individually considered to be defined by the dialectic of *simul iustus, simul peccator*.

God as revealed in Jesus Christ is the utmost, unsurpassable yardstick of all Christian discourse about God, creation and divine action in history. This means that the revelation of Christ itself is what decides whether or not a religion is in error. As Justin¹¹³ the philosopher and martyr stated regarding the spiritual accomplishments of the pre-Christ era: “Whatever has been well said by everyone that preceded Christ belongs to us Christians”. It should therefore be investigated whether the knowledge, images of God and spiritual experiences of other religions can be regarded as the action of the triune God revealed through Jesus Christ. Jesus Christ sets the infallible criterion by which the universal action of God outside the Christian tradition can be recognized. The universal action of the Spirit must be recognizable as the action of the Spirit of Christ.

In view of this premise, it is worth investigating the concept of God proclaimed in other religions – to inspect whether adherents are intimidated or subjected to a despotic and punishing God, or whether one can sense the goodness and mercy of the triune God, who liberates and leads to the freedom of the children of God (*Rom* 8:21; *Gal* 5:1), given that where the Spirit blows there is freedom (*2 Cor.* 3:17). A further issue worth exploring is whether alternative religious experiences of God can possibly be traced back to aspects of our own revelation; for example, if Jesus, portrayed in the Gospels as calm and serene in the midst of a sea storm can be likened to Buddha immersed in meditation, whom neither joy nor pain nor any anxiety touches. Such a comparison could possibly stimulate our spiritual path to apathy. The truth of Christ - and through Him the action of the Holy Spirit in the world - could possibly be diagnosed in the form of M. Gandhi, the Dalai Lama and every humanitarian peace effort (*Mt* 5:43-45). Are these possible explorations – only suggestively hinted at here - exaggerated? Perhaps yes, perhaps no! Nothing *a priori* can be accepted or categorically rejected.

---

¹¹² Anastasios (Giannoulatos, Arch. of Tirana and all Albania), *Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία. Μελετήματα Ορθόδοξου προβληματισμού*, Athens 2005, 191.

¹¹³ *Άπολογία Β' ὑπὲρ Χριστιανῶν*, P.G. 6, 465C.

Far from blocking the prospects of inter-religious dialogue, the self-revelation of the triune God through Jesus Christ in the Holy Spirit to the world actually promotes the investigation of God's action in non-Christian religions. To be sure, there are motifs in these faiths that are incompatible with Christianity, to the effect that for such radically different religious experiences to be accepted, one must abandon confession to the Trinitarian God and redefine one's own faith in relation to Muhammad, Krishna or Buddha. The question then is, does understanding imply endorsement? If so, this is tantamount to conversion to another religion, in effect demonstrating that a full agreement among religions on the level of metaphysics and morals cannot be reached. Fundamental differences between religions cannot be ignored, as pluralists would like to see¹¹⁴. Moreover, the possibility of inter-religious dialogue, though a worthwhile endeavor, certainly has its limits, which cannot be exceeded.

However, it would be too arrogant to consider Christian self-revelation as the only way of experiencing God, even if foreign doctrines are assessed as partly or entirely false. We should not forget that St. Paul told the Athenians that they were pious. The knowledge that only God in the Holy Spirit bestows faith requires at least tolerance of the other. Inquiry as to the foundations of our own faith should by no means undo the ability to evaluate in earnest the faith of others. In any case, a considered discernment is required regarding which religious beliefs, though incompatible with our own experience, can still be taken into account without being followed and adopted. For what can be accepted, what Vatican II¹¹⁵ has indicated is in effect: what is holy and sacred in other religions should be respected and valued positively. Beyond this, however, what cannot be accepted should at least be tolerated, even when it is not valued as true and does not endanger our coexistence with one another.

---

¹¹⁴ See J. Hick, *An Interpretation of Religion: Human Responses to the Transcendent*, London 1989, 363-365. M. Aebischer-Crettol, *Vers un oecuménisme interreligieux*, 451, points out: "En bref, l'hypothèse pluraliste suggère que nombre de croyances transhistoriques, à présent invérifiables et infalsifiables, pourraient avantageusement être comprises comme de vrais ou faux mythes, plutôt qu'envisagées comme de vraies ou fausses affirmations factuelles".

¹¹⁵ *Nostra aetate*, 2, στο: H. Denzinger, *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum* (Hsg. P. Hünermann, Freiburg - Basel - Rom - Wien 2001 (39. Auflage), 1246: "Ecclesia catholica nihil eorum, quae in his religionibus vera et sancta sunt, reicit".

The obstacles to understanding non-Christian religions cannot be bridged either by good faith and goodwill, or by ignoring the differences, or by assuming a common principle that transcends religions. The inaccessibility of foreign religious experiences is grounded in the particularity of the existential relationship with God in each case, which cannot be accepted by Orthodox Christians as normative. Of course, each religion tries to demonstrate that it convincingly answers humankind's existential problems. The only one who can bridge the relationship between God and humans and humans with one another in an eschatological perspective is God alone. Whether God through the Holy Spirit is revealed and manifested in other religions cannot be verified, refuted or fully grasped by us. There are matters which should be left open. In the last analysis, doctrines providing positive knowledge of God should be counterbalanced by an apophatic standpoint signifying theological ignorance.

The perspective of religious *agnosia* concerning the essence of God has been central to Christianity for centuries, particularly in Orthodox theology within the context of apophaticism, which reminds us of the finite limits and possibilities of human knowledge. Theological *agnosia* has its basis in the mystery of the Holy Trinity which is inconceivable by human mental standards. The mystery of the supersubstantial deity teaches us humility and prevents impertinence and hubris. Humans stand before God with shyness, humility and praise: "Oh, the depth of the riches of the wisdom and knowledge of God! How unsearchable his judgments, and his paths beyond tracing out!" (*Rom* 11:33). Theology must develop a similar attitude to the question of the Holy Spirit's influence on religions. Consequently, the question of the salvific function of other religions must be left open and unanswered, for many important reasons.

This is a question that has been hanging over the Church and theology for centuries. In the past this question was answered in the negative with a sense of arrogance and superiority. In more recent times the question has been raised anew, mainly out of pastoral interest, and has often been answered positively. But to leave the question open, especially when it concerns active religions, is not indicative of inane ignorance; it is a confession rather of the limits of human knowledge. Salvation or not is decided strictly by God. Besides, even the confidence that Christians share with regard to their own soteriological scheme is not an objective certainty, but an inward aspect of faith - if not hope - that an outsider cannot verify from a neutral vantage point. In a similar way, the salvific expectations of

other religions are not externally verifiable, either. The final and definitive guarantee for the salvific function of other religions is only God's business.

Finally, a pending confusion needs to be critically addressed. The prospect of salvation for those outside the Church is often confused with the question of the salvific or non-salvific function of religions. It is important to point out here that the two questions are not correlative. The positive answer to the first question is used as an argument for the salvific function of religions as systems of teaching. The love, omnipotence and universal will of God for the salvation of every human being, may lead us uncritically and erroneously to the certainty of the salvific value of religions. But this is an arbitrary conclusion that cannot be theologically grounded. The questions are different and consequently nothing guarantees that the answer must be the same for both.

It follows from all of the above that for Orthodox theology the Church alone constitutes the sure way of salvation. Other religions certainly contain, under the inspiration of the Holy Spirit, truths which must be respected, but there is no certainty that they can lead to salvation.

**“OUR COMMON JOURNEY”
Patriarch Bartholomew and the Focolare Movement**

Grand Chancellor Dr. Theodoros Meimaris,
Professor of the Patriarchal Ecclesiastical Academy of Crete¹¹⁶

Fifty-five years have passed since the commencement of the relations between the Ecumenical Patriarchate¹¹⁷ and the Focolare Movement,¹¹⁸ an international organization founded in 1943, in Trent, Italy, by Chiara Lubich (1920-2008), which promotes the ideals of unity and universal fraternity and is recognized as a Non-governmental Organization by the United Nations.

Chiara was born Silvia Lubich in Trent, Italy. During the Second World War, she experienced a powerful religious revelation, which guided her to consecrate herself to God. On 7 December 1943, she changed her name to Chiara. This date is considered the beginning of the Focolare Movement.¹¹⁹ She created this movement for the entirety of Christ’s Church, as an institution that communicates a spirituality of acceptance, sobriety, and especially,

---

¹¹⁶ This paper was presented during a conference organized and hosted by the Patriarchal Ecclesiastical Academy of Crete, in Herakleion (12 December 2022), on the occasion of the presentation of a newly published Greek-language book of Chiara Lubich, under the title *“Ένας νέος δρόμος - Η πνευματικότητα τής ένότητας”* (έκδ. Ινστιτούτο Ανθρωπιστικών Έπιστημών, 2022).

¹¹⁷ Cf. Γ. ΑΡΑΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ (Μητροπολίτης Ήλιουπόλεως και Θείρων), *Ιστορία του Οικουμενικού Πατριαρχείου, Α΄* (Αθήνα, 1953)· Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Ιστορία του Οικουμενικού Πατριαρχείου* (Αθήνα, 1967)· Μ. ΧΡΗΣΤΟΠΟΥΛΟΣ (Μητροπολίτης Σάροδεων), *Τό Οικουμενικόν Πατριαρχείον έν τή Όρθοδόξω Έκκλησία*, έκδ. Πατριαρχικόν Ίδρυμα Πατερικών Μελετών (Θεσσαλονίκη, 1972).

¹¹⁸ Cf. Α. ΜΠΑΪΡΑΧΤΑΡΗΣ, *Ό Έγκαταλελειμμένος Ίησούς και ή Πνευματικότητα των Φοκολάρι*, έκδ. Έπίκεντρο Α. Ε. (Θεσσαλονίκη, 2021)· ΧΡ. ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ, *“Chiara Lubich, τό κίνημα των Focolari και ή σχέση του με την κοινωνική διδασκαλία τής Ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας”*, https://www.academia.edu/32239971/Chiara_Lubich_, accessed 4 November 2022.

¹¹⁹ R. GOMEZ, “anniversary of Chiara Lubich of Focolare Movement”, <https://www.vaticannews.va/en/church/news/2018-03/chiara-lubich-10-death-anniversary.html> accessed 14 March 2018.

reconciliation, fraternity, love, and unity. Indeed, the Focolare Movement soon transcended the confines of the Roman Catholic family¹²⁰ and spread among other Christian Churches and denominations,¹²¹ such as the Lutheran¹²²

¹²⁰ For selective bibliography about the Roman Catholic Church see: W. BEINERT & F. SCHÜSSEL, *Handbook of Catholic Theology*, Crossroad (New York, 1995)· R. A. BURNS, *Catholicism after Vatican II*, Georgetown UP (Washington DC, 2001)· L. GILKEY, *Catholicism Confronts Modernity: A Protestant View*, Seabury (New York 1975)· A. HASTINGS (ed.), *Modern Catholicism: Vatican II and After*, Oxford UP (New York, 1991)· M. F. KOHMESCHER, *Catholicism Today: A Survey of Catholic Belief and Practice*, Paulist (New York, 1999)· G. A. LINDBECK, *The Future of Roman Catholic Theology*, Fortress (Philadelphia 1970)· R. P. McBRIEN, *Catholicism*, 2nd edition, HarperCollins (San Francisco, 1995)· R. P. McBRIEN, *The HarperCollins Encyclopedia of Catholicism*, HarperCollins (San Francisco, 1995)· B. SESBOÛÉ (ed.), *Histoire des dogmes*, Desclée (Paris, 1995). For the efforts of the Roman Catholic Church to promote inter-Christian relations through the Pontifical Council for Promoting Christian Unity see: Pontificio Consiglio per la Promozione dell' Unità dei Cristiani, *Christian Unity: Duty and Hope, for the 50th anniversary of the Foundation of the Pontifical Council for Promoting Christian Unity (1960 - 2010)*, Libreria Editrice Vaticana (Città del Vaticano, 2010).

¹²¹ For selective bibliography about the Reformation see: F. BÜSSER, *Das katholische Zwinglibild*, Zwingli (Zurich, 1968)· B. COTTRET, *Calvin: A Eerdmans*, Grand Rapids MI (2000)· A. GANOCZY, *Le jeune Calvin, Genèse et evolution de sa vocation réformatrice* (ET *The Young Calvin*), Westminster (Philadelphia, 1987)· K. G. HAGEN, "Changes in the Understanding of Luther: The Development of the Young Luther", *Theological Studies*, vol. 29 (1968), 472 - 498· H. J. HILLERBRAND (ed.), *The Oxford Encyclopedia of the Reformation*, Oxford UP (New York, 1996)· C. LINDBERG, *The European Reformations*, Blackwell (Oxford, 1996)· H. A. Oberman, *Luther: Man between God and the Devil*, Yale UP, (New Haven CT, 1989)· S. E. OZMENT (ed.), *Reformation Europe: A Guide to Research*, Center for Reformation Research (St Louis MO, 1982)· O. H. PESCH, "Twenty Years of Catholic Luther Research", *Lutheran World*, vol. 13 (1966), 303 - 304· D. C. STEINMETZ, *Calvin in Context*, Oxford UP (New York, 1995)· D. C. STEINMETZ, *Luther in Context*, Indiana UP (Bloomington, 1986)· G. TAVARD, "Researching the Reformation", *One in Christ*, vol. 19 (1983), 360 - 361· G. WAINWRIGHT, *Is the Reformation Over? Catholics and Protestants at the turn of the Millennia*, Marquette UP (Milwaukee, 2000)· S. ZWEIG, *Καστελιόν και Καλβίνος*, εκδ. Γκοβόστη (1936).

¹²² Cf. TH. MEIMARIS, "Thirty years of the International Theological Dialogue between Orthodox and Lutherans (1981-2011): Evaluation and Prospects", *estratto da Nicolaus*, Rivista di Teologia ecumenico - patristica, Fasc. 1 (2013), 159-186. For the theological contacts between the Ecu-

and Anglican Churches.¹²³ Representatives of the Jewish, Muslim, and Buddhist religions are also friend-associates.¹²⁴ Their cohesive approach towards religion demonstrates and underlines the inter-faith and inter-

---

menical Patriarchate and the Lutheran theologians from the University of Tübingen during the 16th century, see the following bibliography: G. MASTRANTONIS, *Ausburg and Constantinople: The Correspondence between the Tübingen Theologians and Patriarch Jeremiah II*, Holy Cross (Brookline MA, 1982)· D. WENDEBOURG, *Reformation und Orthodoxie. Der ökumenische Briefwechsel zwischen der Leitung der Württembergischen Kirche und Patriarch Jeremias II. Von Konstantinopel in de Jahren 1573-1581*, Vandenhoeck & Ruprecht (Göttingen, 1986)· D. BENGA, *Marii reformatori și Biserica Ortodoxă. Contribuții la tipologia relațiilor luterano-ortodoxe din secolul al XVI-lea*, Editura Sophia (București, 2003)· D. BENGA, “Philipp Melanchthon und der christliche Osten. Bis heute unbekannte Begegnungen Melanchthons aus den Jahren 1541 und 1556 mit orthodoxen Christen”, *Orthodoxes Forum*, Band 16 (2002), 19-38.

¹²³ Cf. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Ορθοδοξία και Αγγλικανισμός*, (Αθήνα, 1963)· Μ. ΦΟΥΓΙΑΣ (Μητροπολίτης Πισιδίας), *Ορθοδοξία, Ρωμαιοκαθολικισμός και Αγγλικανισμός*, έκδ. Α. Λιβάνη (Αθήνα, 1996)· *Anglican-Orthodox Dialogue: The Dublin Agreed Statement 1984*, SPCK (London, 1984)· K. WARE & C. DAVEY (eds.), *Anglican-Orthodox Dialogue: The Moscow Agreed Statement*, SPCK (London, 1977)· *The Church of the Triune God, The Cyprus Statement Agreed by the International Commission for the Anglican-Orthodox Theological Dialogue 2006*, The Anglican Communion Office (London, 2006). For selective bibliography about Anglican Communion see: R. COLEMAN & O. CHADWICK, *Resolutions of the Twelve Lambeth Conferences 1867-1988*, Anglican Book Centre (Toronto, 1992)· G. EVANS & R. WRIGHT (eds.), *The Anglican Tradition: A Handbook of Sources*, SPCK (London 1991)· W. M. JACOB, *The Making of the Anglican Church Worldwide*, SPCK (London, 1997)· S. NEILL, *Anglicanism*, 2nd edition, Mowbray (London, 1977)· S. SYKES (ed.), *Authority in the Anglican Communion*, ABC (Toronto, 1987)· S. SYKES, J. BOO-TY & J. KNIGHT (eds.), *The Study of Anglicanism*, SPCK (London, 1998)· E. J. BICK-NELL, *A Theological Introduction to the Thirty - Nine Articles of the Church of England* (1947)· P. T. FUHRMANN, *Introduction to the Great Creeds of the Church* (Philadelphia, 1960)· K. N. ROSS, *The Thirty - Nine Articles* (1957)· G. BRAY, *The Faith We Confess: An Exposition of the Thirty-Nine Articles*, Latimer Trust (London, 2009)· J. I. PACKER & R. T. BECKWITH, *The Thirty-Nine Articles: Their Place and Use Today*, Latimer House (Oxford, 1984).

¹²⁴ M. VANDELEENE (ed.), *Chiara Lubich, Essential Writings: Spirituality-Dialogue-Culture*, New City Press (London 2007), 13.

religious dimension¹²⁵ of the Focolare Movement throughout its effective engagement with a diverse group of peoples and beliefs.¹²⁶

In June of 1967, Chiara Lubich met Patriarch Athenagoras¹²⁷ for the first time, and the ever-memorable Patriarch immediately perceived a great resonance with her in the common ideas of striving for Christian unity and

¹²⁵ For the significance of inter-religious dialogue today see: ANASTASIOS (Archbishop of Albania), *Mission in Christ's Way*, Holy Cross Orthodox Press (Brookline, 2010), 225 - 228. ANASTASIOS (Archbishop of Albania), "Problems and Prospects of Inter-religious Dialogue", S. DAMASKENOS, F. DORIS, B. KYRKOS, E. MOYTSOULAS, G. BABINIOTIS, K. BEIS, Th. Pelegkrines (eds), *It is no longer I who live, but Christ who lives in me. Dedicated to Archbishop Demetrios*, A. N. Sakkoulas Publications Athens (2002), 1 - 8. Cf. *Post-Synodal Apostolic Exhortation Verbum Domini of the Holy Father Benedict XVI to the bishops, clergy, consecrated persons and the lay faithful on the Word of God in the life and mission of the Church*, Libreria Editrice Vaticana (Vatican City, 2010), 185 - 188.

¹²⁶ T. F. STRANSKY, "Focolare Movement", *Dictionary of the Ecumenical Movement*, WCC Publications (Geneva 2002), 478. For selective bibliography on the Ecumenical Movement see: M. KINNAMON and B. COPE (eds), *The Ecumenical Movement, an Anthology of Key Texts and Voices*, WCC Publications (Geneva, 1997). C. BOYER, *Le Mouvement œcuménique: les Faits-le Dialogue*, Presses de l' Université Grégorienne (Rome, 1976). Complete bibliographical information is provided at the following internet source: "Bibliography of Ecumenism and the Ecumenical Movement", http://ecumenism.net/docu/bibliography_k-n.htm, accessed 8 July 2012. Cf. N. ΜΑΤΣΟΥΚΑΣ, *Οικουμενική Κίνηση, Ιστορία - Θεολογία*, έκδ. Πουρνάρα (Θεσσαλονίκη, 1996). Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Ιστορία τής Οικουμενικής Κίνησης*, έκδ. Πατριархικών Ίδρυμα Πατερικών Μελετών (Θεσσαλονίκη, 1996). Θ. ΜΕΪΜΑΡΗΣ, "Η Ορθόδοξος Διάσκεψις εἰς Ἀγίαν Νάπαν Κύπρου, 3 - 9 Μαρτίου 2011, μέ θέμα: Ἡ Ὁρθόδοξος ἀπάντησις ἐπί τῆς ἐκκλησιολογικῆς μελέτης τῆς Ἐπιτροπῆς "Πίστις καί Τάξις" περὶ "τῆς Φύσεως καί τῆς Ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας", *Γρηγόριος Παλαμᾶς*, τ. 842, ἔτ. 94 (Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2011), 609 - 645. Θ. ΜΕΪΜΑΡΗΣ, "Ἡ 59^η Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, 16-22 Φεβρουαρίου 2011", *Γρηγόριος Παλαμᾶς*, τ. 846, ἔτ. 95 (Μάιος - Ιούνιος 2012), 235 - 255. Α. ΜΠΑΪΡΑΧΤΑΡΗΣ, *Βάπτισμα καί Οἰκουμενικός Διάλογος: μίᾱ ὀρθόδοξη προσέγγιση*, έκδ. Πουρνάρα (Θεσσαλονίκη, 2010). I. BRIA, "The Eastern Orthodox in the Ecumenical Movement", *The Ecumenical Review*, vol. 38, no. 2 (April 1986), 216 - 227. L. ZANDER, "The Ecumenical Movement and the Orthodox Church", *The Ecumenical Review*, vol. 1, no. 3 (1948-1949), 267 - 276.

¹²⁷ Cf. Σ. ΠΑΥΛΟΣ, *Ἡ ἐκλογή τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς Ἀθηναγόρα στόν Οἰκουμενικό Θρόνο (1946-1948)* [Διδακτορικὴ Διατριβή], Ἀριστοτέλειον Πανεπιστήμιον (Θεσσαλονίκη, 2016), available at the data basis of the National Documentation Centre (DOI: 10.12681/eadd/37453).

collaboration among all of Earth's peoples. Patriarch Athenagoras had learned of the Focolare Movement through a meeting that took place in 1962 with Fr. Angelo Beghetto, OFM, Rector of the Catholic Church of Saint Anthony in Constantinople, and from several articles, which were likely translated from French by Igino Giordani.¹²⁸ As a result, Chiara met with Patriarch Athenagoras twenty-five times in the Phanar and twice more in Halki,¹²⁹ thereby marking the beginning of a new era.¹³⁰

This relationship continued with the late Patriarch Demetrios¹³¹ from 1972 to 1991, and from then until the present, it has advanced and flourished with Ecumenical Patriarch Bartholomew,¹³² who first met Chiara as a young Deacon during the tenure of Patriarch Athenagoras. During the 1980's then-Metropolitan Bartholomew of Philadelphia participated in meetings for Ecumenical Bishops, friends of the Focolare Movement. Whenever he was in Rome, he visited the Focolare Center for Ecumenism (Centro Uno). Ecumenical Patriarch Bartholomew played an important role in ecumenical dialogue and peace building. Throughout many historical events he took a leading role in promoting unity on several fronts,¹³³ even during the unique

¹²⁸ C. RICCARDI, *Paul VI et Chiara Lubich - La prophétie d'une Eglise qui se fait dialogue*, Nouvelle Cité (Rome, 2017), 89.

¹²⁹ Cf. Β. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, *Η Τερά Θεολογική Σχολή τῆς Χάλκης*, 2 τόμοι, ἐκδ. (β') Ἀφοί Κυριακίδη (Θεσσαλονίκη 1988, 2001).

¹³⁰ "Ecumenical Patriarch Bartholomew, letter to Margaret Karram, President of the Focolare Movement, Reputable followed, Focolarini Brothers and Sisters", 13 June 2022 (unpublished).

¹³¹ Cf. ΜΕΛΙΤΩΝ (Μητροπολίτης Φιλαδελφείας), *Η Τερά Πορεία Αγάπης, Ειρήνης καὶ Ενότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Δημητρίου*, 3 τόμοι (Θεσσαλονίκη, 2012).

¹³² Cf. *Εἰς Μαρτύριον τοῖς Ἐθνεσι (Τόμος Χαριστήριος Εἰκοσαετηρικός εἰς τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην κ.κ. Βαρθολομαῖον)*, ἐκδ. Ἀριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης - Θεολογική Σχολή (Θεσσαλονίκη, 2011). *Τιμητικός Τόμος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν γιά τήν Τριακονταετή Διακονία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαῖου Α΄*, ἐκδ. ΑΛΤΕΡ ΕΓΚΟ ΜΜΕ Α. Ε. (Ἀθήνα, 2021). *Βαρθολομαῖω τῷ Οἰκουμενικῷ εὐλαβικόν ἀφιέρωμα τῆς Πανσέπτου Ἱεραρχίας τοῦ Θρόνου ἐπί τῇ Τριακονταετηρίδι τῆς Πατριαρχίας Αὐτοῦ*, ἐκδ. Ἰ. Ἀρχιεπισκοπῆς Αὐστραλίας (Σύδνεϋ, 2021).

¹³³ "A brief history of the relationship between the Ecumenical Patriarch and the Focolari Movement", https://www.focolare.org/press/files/2015/10/Rapporti_Movimento-Focolari_PatriarcatoCostantinopoli_scheda_EN.pdf, accessed October 2015.

and unprecedented Holy and Great Council,¹³⁴ which took place in Crete in 2016, wherein the Church of Greece, under the illumined leadership of His Beatitude Archbishop Hieronymos II of Athens and All Greece, also greatly contributed to the successful completion of the Synodal proceedings.

In 1990, Patriarch Bartholomew, as Metropolitan Elder of Chalcedon, offered a presentation on Ecumenism at the International Mariapolis Center at Rome's Castel Gandolfo.¹³⁵

On 22 February 1995, Patriarch Bartholomew welcomed Chiara to Istanbul to confer upon her the honor of the Byzantine Cross.¹³⁶

The first official visit of Patriarch Bartholomew to Pope John Paul II was in June 1995, when Chiara was also invited to the Vatican.¹³⁷

Patriarch Bartholomew was once again in Rome in June 2004 for the Feast Day of Saints Peter and Paul, patron Saints of the Church of Rome, when he consecrated the Church of Saint Theodore on the Palatine, which Pope John Paul II had given to Rome's Greek Orthodox community for its

---

¹³⁴ For selective bibliography on the Holy and Great Council see: ΧΡ. ΣΑΒΒΑΤΟΣ (Μητροπολίτης Μεσσηνίας), *Η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας έκφρασις τῆς συνοδικῆς αὐτοσυνειδησίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας* (Ἀθήνα, 2017)· ΧΡ. ΣΑΒΒΑΤΟΣ (Μητροπολίτης Μεσσηνίας), *‘Σημαινόμενα’ γιά τήν Αγία και Μεγάλη Σύνοδο τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τά ‘ὑπέρ’ και τά ‘κατά’ στό πρίν και στό μετά τῆς Συνόδου* (Ἀθήνα, 2017)· Κ. ΚΑΤΕΡΕΛΟΣ (Επίσκοπος Αβύδου), *Η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης. Η Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία και οἱ ἑτερόδοξοι*, ἐκδ. Ἐλίκρανον (Ἀθήνα, 2017)· Ε. ΥΦΑΝΤΙΔΗΣ (Ἀρχιμανδρίτης), *Λόγος Συνόδου. Τά κείμενα τῆς Ἁγίας και Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Κρήτη 2016*, ἐκδ. Ἐπτάλοφος Α.Β.Ε.Ε. (Ἀθήνα, 2017)· Θ. ΜΕΪΜΑΡΗΣ (Δευτερευόντων τῶν Πατριαρχικῶν Διακόνων), Κ. ΔΕΛΗΚΩΣΤΑΝΤΗΣ (ἐπιμ.), *Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος, Πατριαρχικός Λόγος περί τήν Αγίαν και Μεγάλην Σύνοδον*, ἐκδ. Ἀδελφότητος Ὁφφικιαλίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου «Παναγία ἡ Παμμακάριστος» (Ἀθήνα, 2017)· ΤΗ. ΜΕΙΜΑΡΙΣ, *The Holy and Great Council of the Orthodox Church & the Ecumenical Movement*, Ant. Stamoulis Publications (Thessaloniki 2013).

¹³⁵ "A brief history of the relationship between the Ecumenical Patriarch and the Fogolari Movement".

¹³⁶ Ibid.

¹³⁷ Ibid.

liturgical needs.¹³⁸

In March 2008, a few days before Chiara's passing away, Bartholomew visited the Focolare Movement's founder in the hospital to offer his personal greetings to the woman¹³⁹ that had given so much to the Church.¹⁴⁰

On 12 June 2008, Patriarch Bartholomew received the Klaus Hemmerle Award, which is given every two years by the Focolare Movement, in Germany, to individuals who are committed to building bridges for unity.¹⁴¹ Cardinal Lehmann expressed his gratitude to the Patriarch for his contribution. Bartholomew highlighted: "We cannot stop, but go ahead, as the Focolare Movement aims to do."¹⁴²

On 14 March 2009, during the first anniversary of Chiara's passing, Patriarch Bartholomew underlined the following in his speech, given at Istanbul's Cathedral Church of the Virgin Mary: "Chiara brought a restoration of communion among the Churches of ancient and New Rome."¹⁴³

Almost two years later, on December 2010, Patriarch Bartholomew welcomed Maria Voce, the newly-elected President of the Focolare Movement and Chiara's successor, to the Phanar.

During a seminar on Ecumenism promoted by the Focolare Movement in Istanbul, in 2010, Bartholomew affirmed: "We have certainly rejoiced for the long and fruitful relationship with your blessed Movement and particularly with your founder, whose memory we conserve always in our hearts as a treasure."¹⁴⁴

In March 2013, Bartholomew participated in the memorial held in Istanbul for the fifth anniversary of Chiara's death. The Ecumenical

---

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Cf. G. LIMOURIS (ed.), *The Place of the Woman in the Orthodox Church and the Question of the Ordination of Women, Inter-Orthodox Symposium, Rhodes, Greece, 30 October - 7 November 1988*, Tertios Publications (Katerini, 1992).

¹⁴⁰ "A brief history of the relationship between the Ecumenical Patriarch and the Focolari Movement".

¹⁴¹ M. WIENKEN - D. COLLIER (eds), *Chiara Lubich: My Ecumenical Journey*, New City Press (London, 2020), 29.

¹⁴² "A brief history of the relationship between the Ecumenical Patriarch and the Focolari Movement".

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ Ibid.

Patriarch remarked that Chiara was a great friend to the Patriarchate.¹⁴⁵

In Greece, in March 2013, Chiara's book, entitled 'Meditations,' was presented to the public for the first time in Greek.¹⁴⁶ It is noteworthy that the preface was written by Patriarch Bartholomew, who stated the following: "We welcome the Greek edition of this book, coinciding with the 50th anniversary of the meeting between Patriarch Athenagoras and Pope Paul VI in Jerusalem.¹⁴⁷ We hope that these Meditations may be cherished reading and beneficial for all those seeking the way of love and peace."¹⁴⁸

Continuing the legacy of their predecessors - Pope Paul VI and Patriarch Athenagoras - Ecumenical Patriarch Bartholomew and Pope Francis met in May 2014 at the Apostolic Delegation in the old city of Jerusalem and signed a Joint Declaration, thereby affirming their commitment to unity.¹⁴⁹ In June 2014, aiming to deepen inter-faith relations, Patriarch Bartholomew visited the Vatican together with Presidents Mahmoud Abbas and Shimon Peres, and prayed with the Pope for peace in the Holy Land.¹⁵⁰

In March 2015, Patriarch Bartholomew offered accolades in remembrance of Chiara at the Orthodox Church of the Holy Archangels, at the Bosphorus, during an event comprised of more than one hundred

---

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ Since then, a number of Chiara's books have been translated and published in the Greek language, such as "Μάθε νά χάνεις" (2014), "Μελέτες - Πνευματικοί Στοχασμοί" (2014), "Λόγος τῆς Ζωῆς" (2016), "Ὅπου δύο ἦ τρεῖς" (2016), "Ἐνας Νέος Δρόμος" (2022).

¹⁴⁷ Cf. Π. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, *Χρονικόν Συναντήσεως Πάπα Παύλου τοῦ Στ' καί Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου Α'* (Αθήνα, 1964)· Κ. ΜΠΙΟΝΗΣ, *Ἡ ἐν Τεροσολύμοις Συνάντησις τῆς ΑΘΠ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου μετὰ τῆς ΑΑ τοῦ Πάπα Ρώμης Παύλου τοῦ ΣΤ'* (Κωνσταντινούπολις 1964)· ATHANASIOS (Metropolitan of Helioupolis and Theirai, now former Senior Metropolitan of Chalcedon), *Rome & Constantinople: Pope Paul VI & Metropolitan Meliton of Chalcedon*, Orthodox Research Institute (2006)· Α. ΠΑΝΩΤΗΣ, *Παῦλος Σ' - Ἀθηναγόρας Α', Εἰρηνοποιοί* (Αθήνα, 1971).

¹⁴⁸ "A brief history of the relationship between the Ecumenical Patriarch and the Focolari Movement".

¹⁴⁹ Cf. ARCHBISHOP IAKOVOS, *The Unity We Seek: An Orthodox Pastoral Overview*, Council on Christian Unity Publications (Chicago, 1988).

¹⁵⁰ "Focolare's Sophia university honors Patriarch Bartholomew I", <https://newcityph.net/focolares-sophia-university-honors-patriarch-bartholomew-i/>, accessed 6 January 2016.

Orthodox and Catholic dignitaries, which marked the 7th Anniversary of the Focolare founder's passing. During his speech, Patriarch Bartholomew described the spiritual figure of Chiara, asking, "how could one not embrace the wisdom of God in the blessed work that our sister Chiara has offered to our Churches, to our societies, and to all people of good will?"¹⁵¹ It is widely accepted that Chiara was the link between Patriarch Athenagoras and Pope Paul VI.¹⁵² Athenagoras once said to her, "You are my daughter! You have two fathers: a great one in Rome, Paul VI, and an older one here."¹⁵³ Patriarch Bartholomew likewise outlined the spirituality that Chiara offered to the Church and beyond, stating,

"Gentle Chiara has answered God's call. She spent her life of encounter and dialogue with everyone, distinguished by a profound respect for every culture, she knew how to conduct a journey of encounter, mutual understanding, and mutual collaboration."¹⁵⁴

The goal of our Churches is, and must now be, to put evangelical love into practice. It is to implant the shared ideal of unity in the people's hearts, unbridled by distinction or discrimination of any kind. Chiara's life was characterized by zeal and love. Charity must be spontaneous, sincere, and universal – "Love one another as I have loved you (Jn 13:34)."

In a Patriarchal letter to Maria Voce,¹⁵⁵ dated 19 March 2015, the Orthodox Church's Primate,¹⁵⁶ Bartholomew, emphasized the main charismas of the

¹⁵¹ "In memory of Chiara on the Shores on the Bosphorus", <https://www.focolare.org/en/news/2015/03/27/in-ricordo-di-chiara-sulle-rive-del-bosforol/>, accessed 27 March 2015.

¹⁵² Α. ΜΠΑΪΡΑΧΤΑΡΗΣ, *Ὁ Ἐγκαταλελειμμένος Ἰησοῦς καί ἡ Πνευματικότητα τῶν Φοκολάρι*, 267.

¹⁵³ "Ecumenical Patriarch Bartholomew, letter to Margaret Karram, President of the Focolare Movement, Reputable followed, Focolarini Brothers and Sisters", 13 June 2022.

¹⁵⁴ "In memory of Chiara on the Shores of Bosphorus".

¹⁵⁵ "Ecumenical Patriarch Bartholomew, letter to Maria Voce, President of the Focolare Movement, Reputable followed, Focolarini Brothers and Sisters", 14 March 2015 (unpublished).

¹⁵⁶ On the role of the First Bishop as *primus inter pares* see: ΒΛ. ΦΕΙΔΑΣ, *Εκκλησιαστική Ιστορία Ι*, γ' ἔκδοσις (Ἀθήνα 2002) 806 - 820. Cf. A. SCHMANN, "The Idea of Primacy in Orthodox Ecclesiology", J. MEYENDORFF (ed.), *The Primacy of Peter. Essays in Ecclesiology and the Early Church*, St Vladimir's Seminary Press, Crestwood (NY, 1992), 145 - 171. J. ZIZIOULAS (Metropolitan of

late Chiara Lubich:

her kindness, her untainted dedication to God, which was revealed through her partaking in Christ's selfless Crucifixion by experiencing the pains of the war, and her firm belief that there is no resurrection without passion and pain,

her deep immersion in Holy Scripture - God's Word,

her loyalty to the Church's hierarchical structure,¹⁵⁷

her understanding of the painful tragedy of division within the Church,¹⁵⁸ which is manifested in one's exclusion from the Common Cup of Life,

her perception of humankind's love as a reflection of the Trinity's loving existence,¹⁵⁹

her caring attentiveness toward the mystery of the Holy Eucharist,¹⁶⁰

Pergamon), "Primacy in the Church: An Orthodox Approach", J. PUGLISI (ed.), *Petrine Ministry and the Unity of the Church. Toward a Patient and Fraternal Dialogue*, The Liturgical Press (Collegeville, 1999), 115 - 125. L. VISCHER, "After the Debate on Collegiality", *The Ecumenical Review*, vol. 37 (1985), 306 - 319. M. VGENOPOULOS (Metropolitan of Sylvivria), *Primacy in the Church. From Vatican I to Vatican II: A Greek Orthodox Perspective*, Thesis (London, 2008).

¹⁵⁷ Cf. I. ΒΛΑΧΟΣ (Μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου), "Τό συνοδικό καί ἱεραρχικό πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας ὡς χάρισμα", *Θεολογία*, τ. 2 (2009), 67 - 86.

¹⁵⁸ Cf. G. FLOROVSKY, "The Doctrine of the Church and the Ecumenical Problem", *The Ecumenical Review*, vol. 2, no. 2 (Winter, 1950), 152 - 161.

¹⁵⁹ Cf. TH. MEIMARIS, "The Liturgical Roots of Diakonia. An Orthodox Approach", *Colloquia Mediterranea*, Rivista della Fondazione Giovanni Paolo II, 2/2 (Firenze, 2012), 203 - 212. In the ecumenical scene, witness means the total evangelizing presence and manifestation of the Church. The WCC's Third General Assembly in New Delhi (1961) considered witness, together with unity and service (diakonia), as the primary concerns of the Ecumenical Movement. I. BRIA, "Witness", N. LOSSKY, *Dictionary of the Ecumenical Movement*, 1206 - 1208. Cf. *Common Witness*, WCC Publications (Geneva, 1982). G. LEMOPOULOS, "The Prophetic Mission of Orthodoxy: a Witness to Love in Service", *Commemorating Amsterdam 1948: 40 Years of the World Council of Churches*, (offprint of *The Ecumenical Review*, vol. 40, no. 3 - 4 (July - October 1988)), 169 - 177. P. M. GREGORIOS, "The Witness of the Churches: Ecumenical Statements on Mission and Evangelism", *Commemorating Amsterdam 1948: 40 Years of the World Council of Churches*, 359 - 366.

J. CHRYSAVGIS, *Remembering and Reclaiming Diakonia (The Diaconate Yester-*

her firm belief that the unity of the Trinity transcends to the family, the nucleus of human unity, through the Eucharist, and,

her conviction that hedonistic selfishness, religious exclusivity, and departure from God's will require a realistic and radical attitude from Christians, which should be based on God's word.

How many of these aspects of love are still relevant today, in a world of violence,¹⁶¹ injustice, and uncontrolled selfishness? Nowadays, the continued conflict in Ukraine is causing a global humanitarian crisis.

---

day and Today), Holy Cross Orthodox Press (Brookline, 2009).

¹⁶⁰ The term "eucharistic ecclesiology", coined by Afanasiev, has entered the vocabulary of theologians and has become so common that any person familiar with modern Orthodox theological thought at least slightly is aware of the existence of such a trend. On the other hand, one cannot say that Afanasiev's ideas have been enthusiastically welcomed and accepted by all Orthodox theologians and clergy. Polemics against his views are not rare in many Orthodox milieu". V. ALEKSANDROV, "Nicholas Afanasiev's Ecclesiology and Some of Its Orthodox Critics", <http://www.golubinski.ru/afanasiev/critics.html>, accessed 14 July 2012. Cf. I. ΖΗΖΙΟΥΛΑΣ (Μητροπολίτης Περγάμου), *Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Θεῖα Ἐὐχαριστία καὶ τῷ Ἐπισκόπῳ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας*, ἐκδ. Γρηγόρη (Ἀθήνα, 1990). G. KOCHOLICKAL, *Eucharistic Ecclesiology of Communion in Ecumenical Dialogue*, S. N. Publications (Rome, 2000). P. McPARTLAN, *Sacrament of Salvation, An Introduction to Eucharistic Ecclesiology*, T & T Clark LTD (1995). R. BORDEIANU, *Dumitru Staniloae: An Ecumenical Ecclesiology*, T & T Clark International (London 2011). R. BORDEIANU, "Orthodox-Catholic Dialogue: Retrieving Eucharistic Ecclesiology", *Journal of Ecumenical Studies*, vol. 44, no. 2 (Spring 2009), 239 - 265. A. PAPANIKOLAOU, "Integrating the ascetical and the eucharistic: current challenges in Orthodox ecclesiology", *International Journal for the Study of the Christian Church*, vol. 11, no. 2 - 3 (2011), 173 - 187. J. ERICKSON, "The Church in modern Orthodox thought: towards a baptismal ecclesiology", *International Journal for the Study of the Christian Church*, vol. 11, no. 2 - 3 (2011), 137 - 151.

¹⁶¹ For an extensive bibliography about violence and the work of WCC in overcoming violence, see: S. Eskidjian, *Overcome Violence: A Programme of the World Council of Churches*, WCC Publications (Geneva, 1997). M. KÄSSMANN, *Overcoming Violence: The Challenge to the Churches in All Places*, WCC Publications (Geneva, 2000). *Theological Perspectives on Violence and Nonviolence: A Study Process*, WCC Publications (Geneva, 1998). W. WINK (ed.), *Peace Is the Way: Writings on Nonviolence from the Fellowship of Reconciliation*, Orbis (Maryknoll, 2000).

Religion can play an important role in peace prevailing throughout the world. Some studies suggest that religion, faith, and practice may motivate people to work for social change.¹⁶² Both the acceptance of one another and international cooperation can promote inter-faith dialogue among people of different national and religious backgrounds.¹⁶³

In October 2015, on the occasion of the conferral of an honorary doctorate to His All-Holiness, Ecumenical Patriarch Bartholomew, Pope Francis sent a message, stating, “I send special greetings to my beloved Brother Bartholomew, with whom I renew sentiments of profound and heartfelt appreciation.”¹⁶⁴ The Pope also noted that he was pleased with the award not only because it constituted a rightful recognition of Bartholomew’s commitment to the promotion of the culture of unity but also because it proved a favourable contribution to the common journey of the Roman Catholic and Orthodox Churches.¹⁶⁵ This was the first doctorate in Culture of Unity awarded *honoris causa* by Sophia University Institute (IUS), an expression of the Focolare Movement (Work of Mary) - an academic centre for education and research and an international advisory group of scholars from different disciplines.¹⁶⁶ In his speech, Patriarch Bartholomew stated,

“I am very happy to be here in the town of Loppiano. I came here for the awarding ceremony of the Doctorate *honoris causa*, but congruently, this event coincides perfectly with the 50th year of [the Focolare Movement’s]

---

¹⁶² Cf. St. BRUCE (ed.) *Religion and Modernization: Sociologists and Historians Debate the Secularization Thesis*, Clarendon (Oxford 1992). “As a consequence of the process of secularisation, many Europeans have distanced themselves from this constitutional connection with God and are seeking the meaning of life on a merely earthly horizon. Some ideologies of materialism and hedonism have propounded their own limited vision aimed at promoting the belief that happiness can be reached through the accumulation of wealth, that freedom consists in the satisfaction of all desires, and that societal life can derive from the alignment of all private interests”. “Message received by attendees of the 3rd Catholic-Orthodox European Forum Lisbon, 5 to 8 June 2012”, <http://www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=gr&id=1486&tla=en>, accessed 13 February 2012.

¹⁶³ CH. LUBICH, *L’ arte di amare*, Citta Nuova (Roma, 2005), 65.

¹⁶⁴ “Pope Francis sends message as Ecumenical Patriarch Bartholomew receives Honorary Doctorate”, <https://www.archons.org/-/pope-francis-sends-message-as-ecumenical-patriarch-bartholomew-receives-honorary-doctorate>, accessed 27 October 2015.

¹⁶⁵ *Ibid.*

¹⁶⁶ CH. LUBICH, *Jesus Forsaken*, New City (New York, 2016), 129.

founding by Chiara Lubich. As a friend of the Focolare Movement, I share the joy of this Anniversary. I feel moved and happy to have received the very first honoris causa Doctorate that Sofia University Institute has ever awarded. But my greatest joy is for the message that Pope Francis, my most loved brother, sent me. For my part, I wish to assure His Holiness Pope Francis and all of you that our Church of Constantinople is promoting ecumenical dialogue in general, but particularly between the Orthodox and Catholic Churches. We are sister Churches; we are closer than the other Churches. This was the message the Pope gave us when he came to Constantinople last year for our patron Saint's celebrations. This is the common desire we expressed in Jerusalem in May 2014, where we met and celebrated the 50th Anniversary of the historical encounter between our predecessors. I shall return to Istanbul stronger and more certain that I have a brother in Rome. Our foremost priority is the upcoming Conference for the protection of the natural environment in the Theological School of Halki. I will welcome the Movement's Bishops Friends in Constantinople."¹⁶⁷

The 34th meeting of Catholic Bishops from various places, also including Cardinal Kurt Koch, President of the Pontifical Council for promoting Christian unity, was held in November 2015 on Halki island. Patriarch Bartholomew and the second President of Focolare Movement, Maria Voce, addressed the main reports. Once again, Patriarch Bartholomew met Focolare for the promotion of the "common idea," the "common home."¹⁶⁸

A golden anniversary at the local Mariapolis - a regular gathering for members and friends of the Focolare Movement in the 186 nations where it is present - was held in Istanbul. In 2016, Pope Francis had visited the Mariapolis in the city of Rome and, the following year, the citizens of "the City of Mary" in Istanbul were honored by the visit of Patriarch Bartholomew.¹⁶⁹ On 25 June 2017, the Halki Theological School afforded a memorable celebration. The Mariapolites, comprised of a variety of

¹⁶⁷ "Bartholomew I: the greatest joy", <https://www.focolare.org/en/news/2015/10/28/bartolomeo-i-la-gioia-piu-grandel>, accessed 8 October 2022.

¹⁶⁸ Asia news, "Together for the common home, Focolari meet with Patriarch Bartholomew", <https://www.asianews.it/news-en/Together-for-the-common-home,-Focolari-meet-with-Patriarch-Bartholomew-35961.html>, accessed 25 November 2022.

¹⁶⁹ Maria Voce, President of the Focolare Movement, "Pope Francis at the Mariapolis", <https://www.focolare.org/en/news/2016/04/26/papa-francesco-in-mariapolis/>, accessed 24 April 2016.

nationalities and languages, joined Patriarch Bartholomew, where he stated in his speech,

“We are now talking about a story that it is fifty years old, of a very strong bond between the Ecumenical Patriarchate and the Focolare Movement. And we can by now call it a tradition...But already before being Patriarch, working beside my predecessors, I lovingly served this relationship.”¹⁷⁰ Patriarch Bartholomew went on to say, “your number and your service have grown with the same pure heart, with the same faith, with the same love and with the same industriousness as Chiara. Like the blessing of Pope Francis, so too our blessing and prayer is with you. May God always lead your steps toward good works.”¹⁷¹

On 6 July 2018, the 11th edition of the Focolare Movement’s inter-national youth festival, Genfest, was held in Manila, under the theme, “Beyond All Borders”. Its aim was the opening of the young hearts and minds of tomorrow’s future generation. Ecumenical Patriarch Bartholomew offered a powerful message to Genfest’s participants:

“Your desire is to gather together and share your blossoming ideas for worldwide unity and peaceful coexistence. We encourage you to remain steadfast in the vision of this gathering and to remember as well as promote the message of the Focolare Movement’s founder, the late Chiara Lubich. With prayer and goodwill as the “waterfall of God”, all things will be accomplished.”¹⁷²

Observing the centennial of Chiara Lubich’s birth, Ecumenical Patriarch Bartholomew visited the Focolare International Centre in Rome, in October 2020. He was welcomed by Focolare President Maria Voce. In an expression of his affection and esteem for Voce, and because Voce had reached the end of her tenure as President, Bartholomew did not forget to thank Maria for her great contribution to the Movement. In a commemorative statement, Patriarch Bartholomew mentioned the founder of the Movement, saying, “Chiara was committed to fraternity, unity, and peace in all areas of human

---

¹⁷⁰ “Constantinople, 1967-2017: A Golden Legacy”, <https://www.focolare.org/en/news/2017/07/12/constantinople-1967-2017-a-golden-legacy/>, accessed 12 July 2017.

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² “Patriarch Bartholomew’s message to the Genfest”, <https://www.focolare.org/en/news/2018/07/07/patriarch-bartholomews-message-to-the-genfest/>, accessed 6 July 2018.

life. She endowed us with messages throughout her life, which we cannot ignore. The Movement and all its current initiatives are testaments to a life dedicated to the Lord, which likewise passed through the Cross but was always aimed the Resurrection."¹⁷³

The International Patriarch Athenagoras - Chiara Lubich Ecumenical Chair was inaugurated at Sophia University Institute in May 2021 during a two-day conference, titled, "Pope Paul VI, Patriarch Athenagoras, Chiara Lubich: A Prophecy of Unity Between Sister Churches." The Chair was established in 2017, fifty years after the first meeting between Athenagoras and the Focolare Movement's founder. It was dedicated to the memory of the meeting between Pope Paul VI and Patriarch Athenagoras and their mutual accomplishment.¹⁷⁴ Patriarch Bartholomew defined these visionaries' contribution and underlined that the purpose of unity is the continuation of the dialogue of love in truth and truth in love between the two sister Churches.¹⁷⁵ Margaret Karram, the current president of the Focolare Movement, who was elected on 31 January 2021, said that Chiara was the bridge between those two giants of prophecy and unity and that she hopes that the Ecumenical Chair will continue with the entire work of "Mary."¹⁷⁶

In June 2022, the 5th Halki Summit, titled, "Sustaining the Future of the Planet Together," was organized by Patriarch Bartholomew and the Ecumenical Chair of Sophia University Institute. It was inspired by

---

¹⁷³ "Ecumenical Patriarch visits Focolare centre, commemorates Chiara Lubich's life", <https://www.oikoumene.org/news/ecumenical-patriarch-visits-focolare-centre-commemorates-chiara-lubichs-life>, accessed 28 October 2020. Cf. CH. LUBICH, *When Our Love is Charity - Spiritual Writings*, vol. 2, New City Press (New York 1991), 48.

¹⁷⁴ Cf. J. P. BACK & A. BAIRACTARIS, "Gesú crocifisso e abbandonato: chiave dell'unità", *Nuova Umanità trimestrale di cultura*, vol. 231 (2018), 89 - 103.

¹⁷⁵ A. BAIRACTARIS, "United in One Body through Jesus Forsaken: An Ecumenical ecclesiology of Sister Churches according to Chiara's Lubich Charismatic Vision" (unpublished paper presented in the conference "Pope Paul VI, Patriarch Athenagoras, Chiara Lubich: A Prophecy of Unity Between Sister Churches", May 2021).

¹⁷⁶ "Loppiano, Prophets of unity", <https://www.loppiano.it/en/2021/05/25/prophets-of-unity/>, accessed 25 May 2021. Cf. G. FALLACARA (ed.), *Living Dialogue - Chiara Lubich on Christian Unity*, New City Press (London, 2009).

the prophetic teaching of Patriarch Bartholomew and Pope Francis.¹⁷⁷ Ecumenical Patriarch Bartholomew is well known for his environmental leadership, for which he was proclaimed the “Green Patriarch.”¹⁷⁸ His teachings on the environment have been widely quoted by Pope Francis in his encyclical ‘Laudato si.’¹⁷⁹

Evidently, these many years of cooperation through historical meetings, shared initiatives, and relevant correspondence have so strongly fostered a spirit of fraternal regard between Pope Francis and Ecumenical Patriarch Bartholomew that their tender affection cannot but be imitated by their respective flocks and produce a bountiful spiritual harvest.¹⁸⁰

Some characteristic examples of this robust written collaboration are the following:

In November 2003, a Patriarchal Message to the annual meeting of the Bishops-Friends of the Focolare Movement, held in Rome, under the theme: “Grace and peace from God the Father and our Lord Jesus Christ.”¹⁸¹

In November 2004, a Patriarchal Speech during the annual conference of the Bishops-Friends of the Focolare Movement, under the title: “For where two or three are gathered together in my name... (Mathew 18.20). One

¹⁷⁷ Sophia University Institute, “At Halki and Istanbul together, for the future of the planet”, <https://www.sophiauniversity.org/en/news/at-halki-and-istanbul-together-for-the-future-of-the-planet/>, accessed 29 November 2022.

¹⁷⁸ Cf. ECUMENICAL PATRIARCH BARTHOLOMEW, *Encountering the Mystery: Understanding Orthodox Christianity Today*, Doubleday Books (2008). J. CHRYSSAVGIS, *Cosmic Grace - Humble Prayer: The Ecological Vision of the Green Patriarch Bartholomew I*, Eerdmans Publishing Company (2008). J. CHRYSSAVGIS, *On Earth as in Heaven: Ecological Vision and Initiatives of Ecumenical Patriarch Bartholomew*, Fordham University Press (2011).

¹⁷⁹ Cf. A. BAIRACTARIS, “Eco-theology and Christian Spirituality: The Contribution of the “Green” Ecumenical Patriarch Bartholomew to the protection of the environment and the importance of the Papal Encyclical Letter “Laudato Si”” (unpublished paper presented at the Halki Summit V, June 2022).

¹⁸⁰ Cf. A. BAIRACTARIS, “Une interprétation ecclésiologique et théologique de l’expression ‘églises soeurs vis a vis le contenu de terme ‘églises locales’”, *Κληρονομία*, τ. 36 (2007), 119 - 140.

¹⁸¹ “Message of His All-Holiness Ecumenical Patriarch Bartholomew to The annual meeting of the Bishops-Friends Of The Focolare Movement”, Rome, November 2003 (unpublished).

nation within the multiplicity of traditions.”¹⁸²

In April 2012, a Patriarchal Greeting to the members of the Focolare Movement during their visit to the Patriarchal Church of Saint George in Phanar.¹⁸³

In November 2015, a Patriarchal Speech during the meeting with the Bishops-Friends of the Focolare Movement in Halki, with the theme: “Unity in Diversity through Christ.”¹⁸⁴

On 29 November 2015, a Patriarchal Greeting to the representatives of the Focolare Movement in the Phanar, at the Vesper of the Feast of Saint Andrew.¹⁸⁵

In September 2017, a Patriarchal Letter to Cardinal Miloslav VLK, Archbishop of Prague, and to the Bishops of the International Conference of the Focolare Movement, with the theme: “The word became flesh and made his dwelling among us (John. 1.14).”¹⁸⁶

The Papal Message of the Bishop of Rome to Patriarch Bartholomew, on the occasion of the recent Patronal Feast of the Ecumenical Patriarchate (30 November 2022), read by H. E. Cardinal Leonardo Sandri, Prefect Emeritus of the Dicastery for the Eastern Churches, is so profound and meaningful:

“The meeting of the Church of Rome with the Church of Constantinople on the occasion of their respective patronal feast days is an expression of

¹⁸² “Ομιλία τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου, κατὰ τό Ἐτήσιον Συνέδριον τῶν Ἐπισκόπων Φίλων τῆς Κινήσεως τῶν Focolari”, 24 Νοεμβρίου 2004 (unpublished).

¹⁸³ “Saluto Di Sua Santità’ Al Patriarca Ecumenico Bartolomeo I, Ai Membri Del Movimento Dei Focolari”, Phanar, Cattedrale Patriarcale di San Giorgio, 20 aprile 2012 (unpublished).

¹⁸⁴ “Omelia Di Sua Santità’ K.K. Bartolomeo, Arcivescovo Di Costantinopoli - Nuova Roma E Patriarca Ecumenico, durante L’ Incontro Con I Vescovi Amici Del Movimento Dei Focolari Per Il Convegno Sul Tema: ‘Unita Dei Discepoli Di Cristo Nella Diversità Dei Doni E L’ Unita’ Del Mondo’”, Chalki, 25 November 2015 (unpublished).

¹⁸⁵ “Saluto Di Sua Santità’ K.K. Bartolomeo, Arcivescovo Di Costantinopoli - Nuova Roma E Patriarca Ecumenico Ai Rappresentanti Del Movimento Dei Focolari”, Phanar, Vespero Di San Andrea, 29 November 2015 (unpublished).

¹⁸⁶ “Τῶ Σεβασμιωτάτῳ Καρδιναλίῳ κ. Miloslav Vlk, Ἀρχιεπισκόπῳ Πράγας, καί πᾶσι τοῖς συνέδροις τοῦ Παγκοσμίου Συνεδρίου τῶν Ἐπισκόπων Φίλων τῆς Κινήσεως τῶν Fokolari”, 28 September 2017 (unpublished).

the depth of the bonds uniting us and a visible sign of our cherished hope for ever deeper communion. The full restoration of communion¹⁸⁷ among all the believers in Jesus Christ is an irrevocable commitment for every Christian, for the “unity of all” (Liturgy of Saint John Chrysostom) is not only God’s will but an urgent priority in today’s world... only growth in holiness of life can lead to genuine and lasting unity... the Catholic Church and the Ecumenical Patriarchate are working together for the common good of the human family by safeguarding creation, defending the dignity of every person, combating modern forms of slavery, and promoting peace.¹⁸⁸ One of the most fruitful areas of such cooperation is interreligious dialogue... Dialogue and encounter are the only viable path for overcoming conflicts and all forms of violence.”¹⁸⁹

Margaret Karram, the current President of the Focolare Movement, has been called to continue this great heritage after Chiara Lubich and Maria Voce. Margaret comes from a land of conflict since she was born in Haifa, a city in Galilee, where she has experienced the hardships of war, and the absence of peace, but, chiefly, she has accepted Christ’s saving message and shares in Chiara’s vision of unity. In June 2022 Margaret along with members of the Focolare Movement were received in an audience by His All-Holiness, Ecumenical Patriarch Bartholomew. The meeting, held in the

---

¹⁸⁷ The concept of “*koinōnia*” was analytically discussed during the 5th World Conference on “Faith and Order” at Santiago de Compostela, in 1993. See more in T. BEST and G. GASSMANN (eds), *On the Way to Fuller Koinonia, Official Report of the Fifth World Conference on Faith and Order*, WCC Publications (Geneva, 1994). J. ZIZIOULAS (Metropolitan of Pergamon), “Faith and Order Yesterday, Today and Tomorrow”, <http://www.wcc-coe.org/wcc/what/faith/ziziou.html>, accessed 11 May 2005.

¹⁸⁸ Cf. T. BEST & M. ROBRA (eds), *Ecclesiology and Ethics: Ecumenical Ethical Engagement, Moral Formation and the Nature of the Church*, WCC Publications (Geneva, 1997).

¹⁸⁹ “Message of Pope Francis to the Ecumenical Patriarch for the Feast of Saint Andrew, Rome, from Saint John Lateran, 30 November 2022”, <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2022-11/pope-bartholomew-only-dialogue-can-overcome-conflicts.html>, accessed 1 December 2022. Cf. CH. LUBICH, *Fragments of Wisdom*, Saint Paul Press Training School (Bombay. 1992), 68: “To be your Word means to be another, to act the part of the Other who lives within us; it means finding our freedom through liberation from ourselves, from our faults, from our ego.”

Phanar, focused on the productive friendship between Orthodox Church's Primate, Bartholomew, and the Focolare Movement, and their desire to work together for the unity of Christians and all peoples on earth.¹⁹⁰

From what we have already mentioned, the Ecumenical Patriarch, as the representative and spiritual leader of Eastern Orthodox Christians,¹⁹¹ supports the ideals of the Focolare Movement for the benefit of humankind and the triumph of Christ's peace "on earth, as it is in heaven."

---

¹⁹⁰ CH. LUBICH, *Jesus in Our Brother*, New City Press (New York, 1982), 67.

¹⁹¹ Cf. E. CLAPSIS, *Orthodoxy in Conversation*, WCC Publications (Geneva, 2000)· K. WARE (Bishop of Diokleia), "The Witness of the Orthodox Church", *The Ecumenical Review*, vol. 52, no. 1 (2000), 46 - 56· METROPOLITAN MELITON, "The Re-encounter between the Eastern Church and the Western Church", *The Ecumenical Review*, vol. XVII, no. 4 (October 1965), 301 - 320· ARCHBISHOP ΙΑΚΟΒΟΣ, "The contribution of Eastern Orthodoxy to the Ecumenical movement", *Religion in Life*, vol. XXIX (Winter 1959 - 1960), 373 - 382· G. LIMOURIS (ed.), *Orthodox Visions of Ecumenism*, WCC Publications (Geneva, 1994)· Γ. ΤΣΕΤΣΗΣ, *Η συμβολή του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην ίδρυση του Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν*, ἐκδ. Τέρτιος (Κατερίνη, 1988)· Γ. ΤΣΕΤΣΗΣ (ἐπιμ.), *Οἰκουμενικός Θρόνος καί Οἰκουμένη, Ἐπίσημα Πατριαρχικά Κείμενα*, ἐκδ. Τέρτιος (Κατερίνη, 1989).

**Ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σμύρνης κ. Βαρθολομαίου
κατὰ τὴν Θρονικὴν Ἑορτὴν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας**
(Πάνσεπτος Πατριαρχικὸς Ναός, Φανάριον, 30 Νοεμβρίου 2022)

* * *

Τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἐκ τῶν Ὑμετέρων Προκατόχων, Παναγιώτατε, τοῦ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Σεραφεῖμ, κατὰ μῆνα Νοέμβριον, τοῦ σωτηρίου ἔτους 1859, περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου, ἀκολουθοῦσα ἡ Ὑμετέρα Θειοτάτη Παναγιότης τιμᾶ καὶ Αὕτη σήμερον, ὡς καὶ οἱ μέχρι τοῦ Πατριάρχου Σεραφεῖμ αἰοῖδιμοι Προκάτοχοι Αὐτῆς ἔπραξαν, «τὸν ἐν Ἀποστόλοις Ἅγιον Προκάτοχον Αὐτῆς Ἀνδρέαν, διὰ πανηγύρεως λαμπροφόρου, ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ὠδαῖς πνευματικαῖς καὶ φωτοχυσίαις λαμπραῖς»¹⁹².

Τὴν φιλαγίαν καὶ ἱερὰν ἔμπνευσιν καὶ Πατριαρχικὴν ἐκείνην ἀπόφασιν, λέγομεν, «ὅπως ὡς πρωτοκλήτῳ τῷ τῶν ἀποστόλων καὶ πρώτῳ τοῦ Ἀγιωτάτου τούτου Θρόνου γέρας τουτί, ὅσιον καὶ δίκαιον, ἄλλως τε καὶ ἡμῖν τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ ὀφειλόμενον, τοῦντεῦθεν λαμπρῶς τελειῖσθαι τὴν τούτου πανήγυριν, [...] μετὰ κρότων ἐμμελῶν καὶ ἀσμάτων γεγονωτέρων, καὶ μέλψεων εὐσεβῶν, τὴν μνήμην αὐτοῦ ἐνασμενίζεσθαι, ὡς ἐν αὐτῇ τῇ Πόλει πρώτον τὸν τῆς ἀληθείας λόγον λαμπρῶς κηρύξαντος, καὶ τὸν ταύτης ἱερὸν θρόνον κατακοσμήσαντος καὶ καθιερώσαντος»¹⁹³.

Παναγιώτατε,

Σεβασμία τῶν Ἱεραρχῶν χορεία,

Ἀντιπροσωπεΐα τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας,

Εὐλαβεῖς κληρικοί οἱ τε τῆς Ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς

Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἱ μακρόθεν ὡς προσκυνηταὶ ἐλθόντες τοῦ Πρωτοκλήτου,

Εὐλογημένοι Χριστιανοί, Ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, οἱ μετὰ προθυμίας προσδραμόντες εἰς τὸ Ἱερὸν τοῦτο τῆς Ὁρθοδοξίας Κέντρον κατὰ τὴν

¹⁹² Κανονικαὶ Διατάξεις, Παράρτημα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας, ἐπιστάσις Μανουὴλ Ι. Γεδεών, Κωνσταντινούπολις, 1889, ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ Τυπογραφείου, σ. 456 (Σεραφεῖμ τοῦ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως «Περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου»).

¹⁹³ ὁ.π. σ. 458.

ἡμέραν τῆς λαμπρᾶς ταύτης πανηγύρεως,

Ακούοντες σήμερον πάντες ἡμεῖς οἱ ἐπιγενόμενοι τῆς φωνῆς τῶν μακαρίων Πατέρων ἡμῶν, Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Σεραφείμ καὶ τῶν περὶ Αὐτὸν παρεδρευσάντων εἰς τὸ Ἱερόν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Βουλευτήριον, «κοινῶς πανηγυρίζομεν ἐν ἀληθείᾳ καὶ πνεύματι τὴν μνήμην τοῦ Πρωτοκλήτου, δῶμεν δόξαν εἰς τὸν Σωτῆρα ἡμῶν Χριστόν, ὁ Ὅποιος ἀπέστειλε τοὺς θεῖους αὐτοῦ μαθητὰς καὶ ἀποστόλους εἰς πάντα τὰ ἔθνη κηρύξαι τὸ εὐαγγέλιον, καὶ δι' αὐτῶν εἰλκυσεν εἰς τὸ φῶς τῆς ἀληθείας τοὺς πιστεύσαντας εἰς Αὐτόν, καὶ υἱοὺς φωτὸς καὶ κληρονόμους τῆς αἰωνίου ζωῆς αὐτοὺς ἀνέδειξεν¹⁹⁴».

Σήμερον, ἀδελφοί, Ἀνδρέα τὸν Πρωτόκλητον τιμῶμεν, διότι πρῶτος αὐτός, τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ ἠκολούθησε, τὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν τὸ ἡμέτερον προσλαβόμενον φύραμα, διὸ καὶ τῆς τοῦ πρωτοκλήτου κλήσεως μόνος ἐπὶ γῆς ἔτυχεν. Ἀνδρέαν τὸν πρωτόκλητον, τιμῶμεν, τὸν ζέοντα πόθῳ μαθεῖν ποῦ ὁ Ζωοδότης διαμένει ἐπηρώτησεν. Ὁ δὲ Ζωοδότης ἄπλαστον αὐτὸν ἰδὼν «ἔρχεσθε καὶ ἴδετε» ἀπεκρίθη.

Σήμερον, ἀδελφοί, Ἀνδρέυς, ὁ ἀλιεύς, τιμᾶται· ὁ δραμῶν πρὸς τὸν ἴδιον ἀδελφὸν Πέτρον, οὐ γὰρ ἠνέσχετο μὴ καὶ τὸν ἀδελφὸν κοινῶν τῶν ἀγαθῶν γενέσθαι, καὶ ἀναφωνήσας «εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν», ἐπεσπάσατο καὶ ἐκείνον, Πέτρον, εἰς θεῖον ἔρωτα.

Σήμερον, ἀδελφοί, τὸν ἐπώνυμον τῆς ἀνδρείας Ἀνδρείαν τιμῶμεν, τὸν καθοπλισθέντα τὴν πανοπλίαν τὴν πνευματικὴν: τὸν περιζωσάμενον τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ ἐν ἀληθείᾳ, τὸν ἐνδυσάμενον τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, τὸν ὑποδησάμενον τοὺς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης, τὸν ἀναλαβόντα τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, τὸν δεξάμενον τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου καὶ τὴν μάχιραν τοῦ Πνεύματος, ὁ ἔστι ῥῆμα Θεοῦ¹⁹⁵, πρὸς τὸ κήρυγμα ἠπείγετο καὶ τὰς κληρωθείσας αὐτῷ πόλεις περιῆλθε: Σινώπην, Ἀμισσόν, Ἐφεσον, Λαοδίκειαν, Ὀδυσσοῦπολιν Μυσίας, Νίκαιαν Βιθυνίας, Νικομήδειαν, Χαλκηδόνα, Ἄμαστριν, Τραπεζοῦντα, Ἡράκλειαν, Βυζάντιον, Πάτρας¹⁹⁶. Καὶ κατέλαβε Βυζάντιον¹⁹⁷, τὴν ἀρχαίαν ταύτην ἀποικί-

¹⁹⁴ ὁ.π. σ. 457.

¹⁹⁵ Πρβλ. Ἐφες. ι' 10-17

¹⁹⁶ Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας, Ἀποστόλου Ἀθ. Γλαβίνα, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου, τ. Α', Θεσσαλονίκη, 1995, σ. 34.

¹⁹⁷ ὁ.π. Κανονικαὶ Διατάξεις, σ. 457.

αν τῶν Μεγαρέων, ἐδῶ ὅπου, κατὰ τὸν (ψευδο) Δωρόθεον Τύρου (4^{ος} αἰ. μ.Χ.), ἐπαναλαμβάνοντα τὰς μαρτυρίας Εὐσεβίου Καισαρείας καὶ Ἱππολύτου ὅτι Ἀνδρέας ἐκήρυξεν εἰς Σκυθίαν καὶ Θράκην, κατὰ τὸν ψευδο-Δωρόθεον λέγομεν, «θυσιαστήριον ἴδρυσεν ἓν στάδιον μακρὰν τῆς Ἀργυρουπόλεως (Φιντικλή) ἐν τῷ ὑπογείῳ σπηλαίῳ»¹⁹⁸. Θυσιαστήριον τὸ ὁποῖον ἐμελλε νὰ ἀναδειχθῆ εἰς τὸ πρῶτον τῆς κατ' Ἀνατολὰς Μιᾶς, Ἀγίας, Καθολικῆς, Ἀποστολικῆς, Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τοῖς περιωνύμοις ναοῖς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τῆς Παναγίας Παμμακαρίστου, τοῦ Ἁγίου Δημητρίου Ξυλόπορτας, ἄχρι τῆς σήμερον εἰς τὸν Πάνσεπτον τοῦτο Πατριαρχικὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, ὅπου ἡ σκηνὴ τοῦ Μαρτυρίου τοῦ Γένους ἡμῶν, τοῦ Γένους τῶν Ὀρθοδόξων. Θυσιαστήριον, τὸ ὁποῖον ἦνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀπογόνων τῶν ἐκ τῆς χώρας τῶν τυφλῶν διελθόντων ὑπὸ τὸν Βύζαντα Μεγαρέων ἀποίκων. Ἀποίκων καθημένων ἐν σκοτίῃ καὶ σκιᾷ θανάτου. Καὶ ἔκτοτε τὸ Θυσιαστήριον τοῦτο τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀποστέλλει φῶς ἀνέσπερον, φῶς Ἀναστάσεως, Φῶς Χριστοῦ, Φῶς ἰλαρὸν φαῖνον πᾶσι.

Σήμερον, ἀδελφοί, τὸν πάνυ εὐμήκη τὸ δέμας καὶ τὴν ψυχὴν, τὸν ἐν ἐρημίαις καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὄπαις τῆς γῆς πλανηθέντα, τὸν μαρτυρηθέντα διὰ τῆς πίστεως καὶ κομίσαντα τὴν ἐπαγγελίαν, Ἀνδρέαν τιμῶμεν.

Σήμερον Ἀνδρέαν καὶ Ἀνδρείαν τιμῶμεν, τὸν ὑποστάντα πειρασμοὺς καὶ στερήσεις καὶ κακουχίας καὶ θλίψεις διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ. Τιμῶμεν αὐτόν, ὁ ὁποῖος ἐν τέλει τύπος τῶν παθημάτων τοῦ Σωτῆρος ἐγένετο, σταυρῷ γὰρ ἀνυψώθη, τὸν Χριστὸν καὶ εἰς τοῦτο ἐκμιμησάμενον, κραυγάζοντες καὶ ἡμεῖς «Χαῖρε τοῦ Χριστοῦ πιών τὸ ποτήριον, Χαῖρε τοῦ Σταυροῦ Σωτῆρος ὁ τύπος, Χαῖρε παθημάτων αὐτοῦ ὁ τίτλος, Χαῖρε τὸ τῆς ἀνδρείας ἀνδρῶννυμον κράτος, Χαῖρε μύστα Πρωτόκλητε».

Τιμῶμεν αὐτόν καὶ δοξολογοῦμεν τὸν ἐν τοῖς Ἁγίοις Αὐτοῦ ἐνδοξαζόμενον Κύριον, ὅτι ἠξίωσεν ὅλους ἡμᾶς νὰ ἀποτελῶμεν κληρονομίαν ἱερὰν Ἀνδρέου, τοῦ Πρωτοκλήτου, νὰ εἴμεθα μέλη τῆς κατὰ Βυζάντιον Ἐκκλησίας, τῆς Ἐκκλησίας τῆς τοῦ Κωνσταντίνου Πόλεως, τῆς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν ἱστορικὴν κληρουχίαν τῆς ὁποίας ἡ Ἑλληνικὴ Σκέψις καὶ ὁ

¹⁹⁸ Ὁ.π. Ἀπ. Γλαβίνα, σ. 36.

Ἑλληνορρωμαϊκὸς Πολιτισμὸς ἀπετέλεσαν τὸ φύραμα ποῦ ἐδέχθη τὴν μικρὰν χριστιανικὴν ζύμην, ἥτις ἐζύμωσεν ὀλόκληρον τὸ φύραμα καὶ ἔπλασε ἀγιοπνευματικῶς καὶ θεοφωτοειδῶς τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν καὶ Διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας μας, τὴν μίαν καὶ κοινὴν εἰς Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν. Διδασκαλίαν καὶ Παράδοσιν διαμορφωθεῖσαν καὶ καταγραφεῖσαν εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Ἁγίων Οἰκουμενικῶν καὶ λοιπῶν τοπικῶν Συνόδων, αἱ ὁποῖαι ἐπραγματοποιήθησαν ἐν τῇ κανονικῇ κληρουχίᾳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, πλήν ἐλαχίστων τοπικῶν, καὶ ἀποτελοῦν τὸ ἀμετακίνητον καὶ ἀπαράλλακτον θεμέλιον τῆς Πίστεώς ἡμῶν, κατὰ τὰ ἔθνη τὰ ἀρχαῖα, ἅτινα κρατοῦν, καὶ ἡ ἰσχὺς τῶν ὁποίων πολλάκις ἐπανεβεβαιώθη εἰς τοὺς Συνοδικοὺς Κανόνας. Διδασκαλίαν καὶ Παράδοσιν διαμορφωθεῖσαν καὶ εἰς τὴν πλούσιαν γραμματεῖαν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, τινὲς τῶν ὁποίων προκάτοχοι τῆς Ὑμετέρας Παναγιότητος ὑπάρχουν, τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀμβωνος μιμνησκομένου ἐπιλεκτικῶς καὶ συμβολικῶς Ἰωάννην, τὸν Χρυσόστομον, Γρηγόριον, τὸν Θεολόγον, Φώτιον, τὸν Ὁμολογητὴν, καὶ Φιλόθεον, τὸν Κόκκινον. Εἰς τὴν πατερικὴν γραμματεῖαν, ἔνθα ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ οὐ δέδεται¹⁹⁹, ἀλλὰ ὀρθοτομοῦμενος τρέχει καὶ οἰκονομεῖ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ τὰ ἀνθρώπεια πρὸς σωτηρίαν τῶν βροτῶν, καὶ ἡ ὁποία πνευματοφόρος γραμματεία ἀποτελεῖ τὴν ἀσφαλὴ πύξιναν πλοηγῆσεως τῆς νοητῆς νηὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ οὐδὲν ἕτερον μετὰ αὐτῆν...

Φέρουσα ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ τιμίῳ καὶ ἀγίῳ καὶ ἀμώμῳ σώματι αὐτῆς, τὰ στίγματα τοῦ εὐαγγελισθέντος Σταύρωσιν καὶ Ἀνάστασιν Χριστοῦ ἐν αὐτῇ πάτρωνος Ἁγίου Ἀνδρέου: τὸ ἱεραποστολικόν, τὸ ἀνδρεῖον καὶ γενναιόφρον ἐν τοῖς πειρασμοῖς καὶ τὸ μαρτύριον, ἀναφωνεῖ ἀνὰ τοὺς αἰῶνας πρὸς τὸν ἄνθρωπον πάσης ἐποχῆς, εὐρήκαμεν τὸ Μεσσίαν!²⁰⁰ οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν δὲν εἶναι βεβαρυμένοι, δὲν κρατοῦνται, Τὸν βλέπομεν, ἐν τῇ πόσει καὶ τῇ κλάσει τοῦ Ἄρτου Ζωῆς. Ἐρχου καὶ ἴδε!²⁰¹ Καὶ ἡ φωνὴ αὕτη ἐξέρχεται ὡς ἰαχὴ ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς Ἑπταλόφου, ἐκ τοῦ ὑπογείου χώρου, τοῦ εὐρισκομένου ἐν στάδιον παρὰ τὴν Ἀργυρούπολιν, ὅπου ὑπάρχει αὐτὸ τὸ θυσιαστήριον νοερώς ἀκόμη καὶ σήμερον, ὡς ὁ πρῶτος κρῖκος τῆς χρυσῆς ἀλύσεως τῶν θυσιαστηρίων τῆς καθέδρας τοῦ Ἐπισκόπου Βυζαντίου, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχου, μιᾶς ἀλύσεως ἡ ὁποία ἐπεξετάθη ἔνθα ἔνεκα ἔξωθεν

¹⁹⁹ Πρβλ. Β' Τιμ. β' 9.

²⁰⁰ Πρβλ. Ἰωάν. α' 42.

²⁰¹ Πρβλ. ὁ.π. α' 47

συνθηκῶν ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ὑπῆρξε σκηνίτις... Σκηνίτις ἡ ὁποία μετέφερεν ὡς ἕτερα Κιβωτός, Κιβωτός τοῦ Γένους μὲ προπορευόμενον τὸ Πατριάρχην, τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων τοῦ μετακομιζομένου ἀλλὰ μὴ μεταφερομένου, τοῦ αἰρομένου ἀλλὰ μὴ καθαιρουμένου Ἁγίου Θυσιαστηρίου τῆς Μεγάλης Κωνσταντινουπολίτιδος Ἐκκλησίας... Καὶ τὸ Θυσιαστήριον τοῦτο λειτουργεῖ καὶ σήμερον, ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Στάχυος, ἐν οὐρανοῖς, ὁ ὁποῖος συλλειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ Ὑπερουρανοῦ Θυσιαστηρίου μετὰ τῶν διαδόχων του καὶ ἰδικῶν Σας Προκατόχων, Παναγιώτατε, ἐν Ἁγίοις καὶ λοιπῶν, ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ Πρωτοκλήτου. Καὶ ἀπὸ τοῦ Θυσιαστηρίου τούτου, ὑπὸ τὰς Βοσπορίδας κλιτύας ἐξέρχεται ἡ ἀδύναμη κατὰ κόσμον, δυνατὴ ὅμως καὶ στεντορεία κατὰ Θεὸν Φωνὴ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας ἡ ὁποία ἀντιλαλεῖ εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ Βοσπόρου καὶ μετατρέπεται εἰς ἰαχὴν, εἰς ἀντίλαλον: Ἐρχου καὶ Ἴδε! Εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν! Ὁ Θεὸς μεθ' ἡμῶν ἐστὶ! Καὶ ἡ ἰαχὴ αὕτη, ἀπὸ τοῦ γεωγραφικοῦ τούτου σταυροδρομίου τῶν Πολιτισμῶν κατηρθύνθη πρὸς Δυσμὰς διὰ τῶν Ἱεραποστόλων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου καὶ ἐξεχριστιάνισε τοὺς Σλαύους. Τὴν ἰαχὴν ταύτην ἤκουσεν ὁ Βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Βόρις, καὶ ἐβαπτίσθη χριστιανὸς λαβὼν τὸ ὄνομα τοῦ ἀναδόχου αὐτοῦ Αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Γ'. Τὴν ἰαχὴν αὐτὴν ἤκουσεν ὁ Βασιλεὺς τῶν Ρῶς Ἅγιος Βλαδίμηρος, ἐκ Βορρᾶ, τὴν ὁποίαν ἔσπειρεν εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ ἡ μάμμη του Ἁγία Ὀλγα, καὶ ἔλθων εἰς ἑαυτὸν ἔστειλεν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Πόλιν ταύτην διὰ νὰ ζητήσουν τὸ ἐν Χριστῷ Ἅγιον Βάπτισμα. Οὕτως ἡ Ἐκκλησία αὕτη κατέστη καὶ καθίσταται Μήτηρ, διότι ἐξ αὐτῆς καὶ μερίμνη αὐτῆς ὠρθοτομήθη ὁ Λόγος τῆς Ἀληθείας καὶ διεμορφώθησαν τὰ Δόγματα καὶ πλείστοι Ἱεροὶ Κανόνες περὶ τὸ ἐπὶ γῆς πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ἀπάγον εἰς τὴν ἐπουράνιον πολιτείαν. Ἡ Ἐκκλησία αὕτη κατέστη καὶ καθίσταται Μήτηρ, Ἁγία Κολυμβήθρα, λαῶν πολλῶν, ἐν τῇ ὁποίᾳ αὐτοὶ ἐνεκεντρίσθησαν εἰς τὴν καλλιέλαιον τῆς Ἁγίας Ὁρθοδοξίας. Καὶ ἡ Ἐκκλησία αὕτη κατέστη καὶ καθίσταται φιλόστοργος Μήτηρ, ὅτε καθέδραι νεώτεραι καὶ παλαιότεραι ἐκλυδωνίζοντο καὶ κλυδωνίζονται ἔνεκα περιστάσεων ἐπαχθῶν, μὴ φεισθεῖσα καὶ μὴ φειδομένη νὰ συμβάλῃ τὸ ἐπ' αὐτὴν εἰς τὸ μαρτύριον καὶ τὴν μαρτυρίαν, σταυρουμένη ἀλλὰ μὴ θανατουμένη, ἐσταυρωμένη καὶ ἰδοὺ ζῶσα καὶ ἀναστᾶσα καὶ ἀνισταμένη καὶ ἀναστησομένη!

Καὶ καλεῖται τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ σύμπασα ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ σήμερον νὰ πράξῃ τὸ καθήκον τῆς πρὸς τὸν κόσμον, πρὸς τὸν ἔξω τῆς Ἁγίας αὐτῆς παρεμβολῆς καὶ σήμερον

ἄνθρωπον, προσκαλοῦσα καὶ πάλιν τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον, μεταφέρουσα τὸ μήνυμα τῆς Κεφαλῆς καὶ τοῦ Ἰδρυτοῦ αὐτῆς Σωτῆρος, «ἔρχεσθε καὶ ἴδετε» ἡμεῖς εὐρήκαμεν τὸν Μεσσιάν! Εὐρέτε καὶ σεῖς Αὐτόν!»

Σήμερον, ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ζῶμεν ἀναμφιβόλως ἓνα ἠθικὸν σχετικισμὸν καὶ μινιμαλισμὸν· σήμερον ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν καὶ δικαιωμάτων ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου νομοθετεῖ εἰς εὐθειᾶν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· σήμερον ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἀλματώδης ἀνάπτυξις τῆς τεχνολογίας καὶ τῆς βιοτεχνολογίας ἀναλυομένη εἰς λεπτομερείας τῆς φυσιολογίας τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, θέτει ἐνώπιον τοῦ ἀνθρώπου πλεῖστα ὅσα διλήμματα· σήμερον ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ αἰώνιος καὶ προαιώνιος ἀντίδικος ἡμῶν τῶν πιστῶν διάβολος ὠρνούμενος καὶ ζητῶν τίνα καταπίη, εὐρίσκει εἰς τὴν προσπάθειάν του αὐτὴν πολλοὺς τοὺς ἐξ ἀνθρώπων συνεργοὺς, ὑψοῦντας ξίφος καὶ μάχαιραν κατ' ἀδελφοῦ, διὰ τρόπων πολλῶν, καὶ ὄχι μόνον τοῦ κυριολεκτομένου ἐν προκειμένῳ...

Εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴν, οἱ διακονοῦντες τὴν Ἁγίαν ἡμῶν Ἐκκλησίαν ὡς λειτουργοὶ αὐτῆς καὶ διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ βεβαπτισμένα τίμια μέλη αὐτῆς, ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς προσωπικῆς εὐθύνης ὡς χριστιανῶν, καλούμεθα νὰ θέσωμεν τὸν λῦχνον οὐχὶ ὑπὸ τὸ κοσμικὸν μόδιον ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν λυχνίαν ὥστε νὰ φέγγῃ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ, τὰ δὲ καλὰ ἔργα ἡμῶν νὰ ἀποτελέσουν τὸ φῶς καὶ τὸ ἄλας τοῦ κόσμου, ὥστε ὁ κόσμος νὰ φωτισθῇ καὶ νὰ ἀλισθῇ πνευματικῶς καὶ ἐρχόμενος νὰ εὔρη καὶ νὰ ἴδῃ τὸν Μεσσιάν. Νὰ καταστῇ σύσωμος καὶ σύναιμος Αὐτοῦ. Διότι ὁ κόσμος ἔρχεται καὶ ἀναζητεῖ τὸν Μεσσιάν.

Δυστυχῶς, ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῇ τὸ πλέγμα σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ὡς Καισαροπαπισμοῦ, ἐνέπλεξε πολλάκις τὰ μέλη αὐτῆς εἰς περιπετείας κοσμικὰς καὶ στοχοθεσίας γεωπολιτικὰς ἐπὶ ζημίᾳ τῆς χριστιανικῆς μαρτυρίας πρὸς τὸν κόσμον. Ἡ Ἐκκλησία τῶν τοῦ Χριστοῦ Πενήτων, ἡ αἰεὶ σταυρουμένη καὶ ἀνισταμένη δύναται νὰ καυχᾶται ἐν Κυρίῳ ὅτι κατὰ τὴν μακρὰν ἱστορίαν αὐτῆς κατέβαλλε καὶ καταβάλλει προσπάθειας διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς ὡς Μήτηρ καὶ Κέντρον Ἱερὸν ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῆς παρακαταθήκης τοῦ πάτρωνος Ἀποστόλου αὐτῆς: ἀνδρείως, ἱεραποστολικῶς, μαρτυρικῶς μὴ συσχηματιζομένη τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀφουγκραζομένη, κατὰ τὸ ἐνόν, τὰ

μηνύματα τῶν καιρῶν. Ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα συντόνισε μία τεραστίαν διορθόδοξον προσπάθειαν πανορθόδοξου συνοδικῆς ἐκφάνσεως ἐπὶ πολλῶν ζητημάτων τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν σχέσεων πρὸς τοὺς λοιποὺς ἐκτὸς αὐτῆς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, καταλήξασα εἰς τὴν ἐν Κρήτῃ Ἀγίαν καὶ Μεγάλῃν Σύνοδον. Ἄν καὶ ὁ αἰώνιος ἀντικείμενος ἡμῶν κατέβαλε μεγάλας προσπάθειας διὰ νὰ ἀπομειώσῃ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς, ἐν τούτοις, πέραν τοῦ προφανοῦς ἀποτελέσματος, κατὰ τὴν μακρὰν προπαρασκευὴν ἅπαντες οἱ ἀντιπρόσωποι ἀπασῶν τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἔχουν καταθέσει τὴν ἱερὰν ἀγωνίαν καὶ τὴν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι συμβολὴν των ἐπὶ τῶν τεθέντων ζητημάτων, τῶν ἀπουσιασασῶν μὴ ἐξαιρουμένων, τὰ ὅποια πάντα ἀποτελοῦν ἐπωφελῆ προβληματισμὸν καὶ ἀνάδειξιν προβλημάτων ἀπασχολούντων τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ.

Ὁ προβληματισμὸς οὗτος καὶ αἱ ληφθεῖσαι ἀποφάσεις δύνανται νὰ ἀποτελέσουν στερεὰν βάσιν λήψεως μελλοντικῶν προσηκουσῶν ἀποφάσεων ἀλλὰ καὶ ἐργαστήριον καὶ ἐκμαγεῖον καὶ ὀρμητήριον νέων πρὸς τοῦτο πρωτοβουλιῶν, ὥστε νὰ καταδείξωμεν τοῖς ἀνθρώποις ὅτι εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν καὶ ὄντως μαθηταὶ αὐτοῦ ἐσμέν.

Ἀποτελεῖ εὐθύνην κοινὴν τῶν Ὀρθοδόξων ὄλων, εἰς τὸ μέτρον τῆς εὐθύνης τοῦ καθ' ἑνὸς κειχωρισμένως ἀλλὰ καὶ ὡς συνόλου, νὰ καταδείξωμεν τοῖς πᾶσι ὅτι εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν καὶ νὰ καλέσωμεν τοὺς ἄλλους νὰ ἔλθουν καὶ νὰ εὕρουν αὐτόν. Καὶ νὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ὁ κόσμος ἔρχεται. Καὶ ἔρχεται ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν δύο λογοτεχνικῶν ἡρώων, ἀδελφῶν, τοῦ Φιόντορ Ντοστογιέφσκυ εἰς τὸ περισπούδαστον ἔργον του οἱ ἀδελφοὶ Καραμαζώφ: εἴτε τοῦ σκεπτικιστοῦ καὶ ἀμφισβητούντος σοφιστικῶς καὶ φιλοσοφικῶς Ἰβὰν Καραμαζώφ εἴτε τοῦ ἀδελφοῦ του εὐσεβοῦς δοκίμου μοναχοῦ Ἀλιόσα. Ἔρχονται, καὶ ἐνίοτε μετὰ παρηρησίας διαβαίνουν τὸν Ρουβίκωνα καὶ θέτουν εὐθαρσῶς ἐρωτήματα, σὰν αὐτὰ τὰ ὅποια δύνανται νὰ ἐξαχθοῦν ἐκ τοῦ περιφήμου κεφαλαίου τοῦ λογοτεχνικοῦ τούτου ἔργου, τοῦ Μεγάλου Ἱεροξεταστοῦ, ἐπικαιροποιημένα εἰς πᾶσαν ἐποχὴν καὶ περίστασιν καὶ τόπον ἀνὰ τὴν Δύσην καὶ τὴν Ανατολήν... Καὶ ἡμεῖς ὡς Ἐκκλησία ζῶσα καὶ ζέουσα τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ, ὀφείλομεν πάντες, λόγῳ τε καὶ ἔργῳ, νὰ δίδωμεν ἀπάντησιν παντὶ τῷ αἰτοῦντι²⁰², ἀπάντησιν βασιζομένην καὶ ἐκπορευομένην ἐκ τοῦ Κυριακοῦ «ὄ ποιήσας καὶ διδάξας, οὗτος μέγας κληθῆσε-

²⁰² Πρὸβλ. Α' Πέτρο. γ' 15.

ται»²⁰³, ἀφορῶντος εἰς πάντα τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ἀνεξαιρέτως, εἴτε ἐκ τοῦ Ἰεροῦ Καταλόγου εἴτε ἐκ τῶν τιμίων λαϊκῶν, κληρονομία πάντα τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων...

Παναγιώτατε,

Ὡς μέλος καὶ Σεῖς τῆς πρωτοκλητείου κληρονομίας, ἀγωνίζεσθε, ἐπὶ ἡμῖς καὶ πλέον αἰῶνος, ὥστε ἡ κοινὴ παρακαταθήκη τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου –μαρτυρικὴ, ἱεραποστολική, ἀγωνιστικὴ– νὰ ἀποτελῇ τὸ καθ’ ἡμέραν βίωμα τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας ἐπὶ τριακονταετίαν καὶ πλέον προκάθησθε, ἐργαζόμενος κοπιωδῶς δι’ αὐτὴν ἐν ἐσπέρᾳ, καὶ πρωῒ καὶ μεσημβρία καὶ ἐν παντὶ καιρῷ, ὡς ὁ ἀναλαβὼν τὴν διακονίαν σήμερον τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἀμβωνος ἐξ ἰδίας πείρας γνωρίζει. Ὡς καλῶς γινώσκει, ἐκ τῶν ἐγγράφων τεκμηρίων καὶ τὸν καθ’ ἡμέραν ἀγῶνα Σας καὶ τὴν ἐκ νεότητός Σας συμβολὴν εἰς τὴν ἱερὰν ὑπόθεσιν τῶν παγχριστιανικῶν καὶ διορθοδόξων σχέσεων. Ὡς καλῶς ἐπίσταται καὶ τὴν ἀγωνίαν καὶ τὸν Πατριαρχικὸν κόπον ὥστε καὶ τὸν ἀδελφὸν τῶν ἀγαθῶν καὶ αὐτὸν κοινωνὸν γενέσθαι, διὸ καὶ περιτρέχετε τὴν οἰκουμένην ἅπασαν διδόντες τὸ ἄγγελμα «εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν, ἔρχεσθε καὶ ὑμεῖς καὶ ἴδετε». Διάπυρος ἡ εὐχή καὶ ἡ προσευχὴ τοῦ ὁμιλοῦντος ἀλλὰ καὶ πάντων ὅπως ἐπὶ μακρὰν εἰσέτι σειρὰν ἐτῶν συνεχίζετε τὴν διακονίαν καὶ παρακαταθήκην τῶν ἐν ἀποστόλοις προκατόχων Σας Στάχους καὶ Ἀνδρέου, τοῦ Πρωτοκλήτου, ὥστε ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ νὰ μὴ δέδεται, ἀλλὰ νὰ τρέχη καὶ νὰ ἀντηχῇ πανταχοῦ ἡ Ἀποστολικὴ Διαβεβαίωσις «Εὐρήκαμεν τὸν Μεσσίαν». Γένοιτο!

²⁰³ Πρβλ. Ματθ. ε' 19.

**Όμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Νεαπόλεως καὶ Σταυρουπόλεως
κ. Βαρνάβα
κατὰ τὴν Πατριαρχικὴν Θείαν Λειτουργίαν ἐν τῇ Ἱερᾷ
Πατριαρχικῇ καὶ Σταυροπηγιακῇ Μονῇ Ζωοδόχου Πηγῆς
Βαλουκλῆ**

(Κυριακὴ τῶν Μυροφόρων, 30 Ἀπριλίου 2023)

* * *

Τῶν Μυροφόρων τῆς ἐξωκαστρινῆς Ρωμισούνης

Δρασκελίζοντας τὴ νύχτα
Τὰ βουνὰ μετακινεῖ
Τίς νύχτες ὅλες ξημερώνει
Ξεδοντιάζει τὸν δεινόσαυρο Ἄδη
Ἀνασταίνει τοὺς θνητούς
Καὶ τὸν Θεὸ ἀνασταίνει
Τῆς ἀγάπης τὸ ἄρωμα!

Βασιλικῆς Νευροκοπλῆ, Ἡ παντοδυναμία τοῦ ἀρώματος.

Παναγιώτατε πάτερ καὶ δέσποτα,
Χριστὸς Ἀνέστη!

Ἐαρ συντετριμμένο, ἔαρ ἐσταυρωμένο, ἔαρ νικηφόρο! Ἀντιλαλεῖ παντοῦ χαρμόσυνα ὁ ἀναστάσιμος ὕμνος τῆς Ζωῆς: «Χαίροις ἡ ζωηφόρος Πηγὴ, ἡ ἀενάως ἀναβλύζουσα χάριτας, ἡ βρύσις τῶν ἰαμάτων, ἡ πᾶσαν νόσων ἰσχύν, ἀσθενῆ καὶ φαύλην ἀπελέγχουσα». Τοῦτο τὸν ὕμνο ἀπὸ τὸ *Στιχηρὸ Προσόμοιο* τῆς ἑορτῆς, ἀναπέμπουμε καὶ ὅλοι ἐμεῖς σήμερα –ἀνακαινισμένοι καὶ ἀναστάσιμοι ἀπὸ τῆ Χάρη τοῦ Παναγίου Πνεύματος στὴν Ἱερὰ Πατριαρχικὴ Μονὴ – στὴν ὀνομαστὴ Παναγία τῆ Μπαλουκλιώτισσα τῶν Ρωμιῶν τῆς Κωνσταντινούπολης– ἀνακαινισμένη καὶ ἐκείνη χάρη στὶς ἀδιάκοπες ἐνέργειες τοῦ Οἰκουμενικοῦ μας Πατριάρχου. Βιώνουμε χαρὰ μεγάλη, καθὼς βρισκόμαστε στὸν τόπο, ὅπου ἡ ἔξοδος τοῦ Πατριάρχου ἀπὸ τὰ κάστρα, τὸ μῦρο τῆς ἀγάπης κομίζει, σύμβολο ἀναστάσιμο πὺ τὸ

Πατριαρχεῖο παρασκευάζει, ἀκολουθῶντας πιστὰ τὴν ἱερὴ παράδοση.

Ἐξέρχεται ἀπὸ τὰ τεῖχη ὁ πρῶτος τῆς Ρωμοσύνης γιὰ νὰ προσφέρει θυσία ἀναίμακτη σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ ἱερότερα Σεβάσματα τῆς πίστεως τοῦ Γένους μας. Στὴν Παναγία του Μπαλουκλί! Καὶ ἡ Παναγία ἡ Μπαλουκλιώτισσα παρούσα καὶ ἐορτάζουσα μὲ τὴν ἐκτὸς τῶν τειχῶν προστασία τῆς καὶ τὶς ἀπειρες δωρεές τῆς, τὶς ἀμέτρητες ἀπαντήσεις στὶς ἀδιάκοπες ἐρωτήσεις τῶν πιστῶν καὶ τὴν ἀγρυπνη φροντίδα τῆς στὸν ἀμέτρητο πόνο τῶν ἀνθρώπων, συνεορτάζει στῆς Ἄνοιξης τὸ μυρωμένο ἀγέρι. Ἐαρινοὶ ἐπισκέπτες καὶ ταπεινοὶ προσκυνητὲς ὅλοι ἡμεῖς στὴν αὐλή τῆς, στὸ φιλόξενο σπιτικό τῆς, ἐρχόμαστε νὰ συναντήσουμε τοὺς κεκοιμημένους Πατριάρχες καὶ ὅλους τοὺς κοιμώμενους Ρωμιούς στὸ ρωμαῖκο κοιμητήριο, τὶς ψυχές ποὺ θάνατο δὲν φοβούνται πιά, γιατί νίκησαν τὴ λήθη καὶ προσδοκοῦν τὴν Ἀνάσταση.

Εὐχαριστῶ ἀπὸ καρδιάς τὸν Παναγιώτατο Πατριάρχη μας, γιὰ τὴν τιμητικὴ πρόσκληση πρὸς τὴν ἐλαχιστότητά μου, καθὼς καὶ γιὰ τὴν πάντοτε ἀρχοντικὴ φιλοξενία στὴν Πόλη τῶν πόλεων, ὥστε νὰ συνεορτάσουμε στὴ Συνοδικὴ Θεία Λειτουργία τῶν Μυροφόρων. Καὶ πῶς θὰ μπορούσαμε νὰ ἀρνηθοῦμε μιὰ τέτοια πρόταση, τὴ στιγμή ποὺ αισθανόμαστε μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδιάς μας, συνοδοιπόροι στὸν δρόμο γιὰ τὸν Γολγοθᾶ, ἀλλὰ καὶ πρὸς Ἐμμαούς; Τὴ στιγμή ποὺ ταχθήκαμε νὰ γίνουμε συμπαραστάτες, στὸν ἀγῶνα τὸν καλὸ καὶ τὸν δρόμο τοῦ ἀνήφορου σύντροφοι πιστοί;

Ἀπὸ τὴν ἐξωκαστρὶνὴ Θεσσαλονίκη ὠδηγηθήκαμε στὴν ἐξωκαστρὶνὴ Κωνσταντινούπολη, τὴν Πόλη τῶν πόλεων, τὴ Βασιλεύουσα Πόλη τῆς καρδιάς μας, ἐκεῖ ὅπου ὁ ἥλιος βασιλεύει μοναδικὰ στὰ νερὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ κάθε χάραμα καλωσορίζει τὴ νέα ἡμέρα, σὰν ψαλμὸς ἀναστάσιμος ποὺ γεννιέται καὶ ἀνασταίνεται στὶς καρδιές τῶν ἀνθρώπων, Τούρκων καὶ Ρωμιῶν. Γιατί ὁ Φιλάνθρωπος Ζωοδότης δὲν κάνει διακρίσεις, ἀλλὰ μοιράζει σὲ ὅλους ἀπλόχερα τὰ δῶρα τῆς Παντοδυναμίας του. Κάπου ἐκεῖ, ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς Βασιλεύουσας συναντᾷ ὁ πιστὸς τὸ προσκύνημα τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς του Βαλουκλή. Ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῆς Συμβασιλεύουσας βρισκόμαστε καὶ ὅλοι ἡμεῖς, οἱ οἰκοῦντες καὶ διαβιοῦντες τὴν Ἑσπερία Θεσσαλονίκη, γιὰ τοῦτο καὶ αισθανόμαστε στὸ ἔπακρο τὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ἀγωνία σας.

Ἡ καταγωγὴ ὅλων, ὅπως καὶ ἡ δική μου, κουβαλᾷ τὶς μνημὲς τῶν ἀνθρώπων μας, τὴν ἀνείπωτη φρίκη τοῦ πολέμου, τὸν πόνο τοῦ ξεριζωμοῦ ποὺ, ὁμως, γίνεται ἐλπίδα ἀνέσπερη καὶ χαρὰ ἀναστάσιμη.

Τέτοιες στιγμές στη μνήμη μας, έρχεται ο λόγος του γλυκόφθογγου Πέργης Ευαγγέλου, όταν όμιλεϊ για την προίκα των αιώνων όπου, «Μέ Γλυκεϊά μυσταγωγία μᾶς σκεπάζουν οί νύχτες που έρχονται. Γεμάτες από τὸ μυστήριο τῆς Πόλης, που μᾶς βρίσκει μέσα της, σκεπασμένου από τὴν ἀόρατη Χάρη ἀπὸ προικιά κειμηλιώδη των αιώνων. Ἔϊναι τὸ ‘γλυκὺ μᾶς ἔαρ’». ²⁰⁴ Διακονοῦμε ἄσκηνα τὴ μνήμη τῆς Ρωμοσύνης καὶ διασώζουμε με ὅλες μας τὶς δυνάμεις τούτη τὴν προίκα της. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἱερὰ παρακαταθήκη καὶ τὸ ἀκοίμητο χρέος μας. Αὐτὸς εἶναι ὁ Σταυρὸς που ἐκούσια κουβαλάμε καὶ ἡ Ἀνάστασή μας, εἰς τοὺς αἰῶνες!

Ὡς διακονία χαρᾶς καὶ ἐλπίδας βιώσαμε καὶ τὴν πρόσφατη Ἐκθεση Προσφυγικῶν Κειμηλίων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως μας με τὸν χαρακτηριστικὸ καὶ πλήρη ποιητικότητας τίτλο: «Μικρὰ Ἀσία Χαῖρε! Κιβωτὸς Μνήμης». Ἡ Ἐκθεση συνιστᾷ φόρο τιμῆς στὴ μνήμη των 100 χρόνων ἀπὸ τὴ Μικρασιατικὴ Καταστροφή καὶ γέννημα μιᾶς ἱστορικῆς Μητρόπολης που ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν χώρος ὑποδοχῆς καὶ φιλοξενίας προσφύγων ἀπὸ τὴν Ἰωνία, τὸν Πόντο, τὴν Καππαδοκία καὶ τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη.

Ἀνάμεσα στὰ ἱερὰ που φορτώσαμε, κι ἕνας Ἐπιτάφιος βουτηγμένος στὰ δάκρυα των Μυροφόρων που ψάλλουν τὰ ἐγκώμια του θρήνου του ἀποχωρισμοῦ. Ἐνας Ἐπιτάφιος που τὸν κουβαλοῦσαν στὰ χέρια τους ἄγγελοι. Ἐνας Ἐπιτάφιος που τὸν ραίνουν ὡς τὰ σήμερα με τὰ δάκρυά τους οἱ γυναῖκες τῆς γενιᾶς μας, που πάλι αὐτὲς σὰν ἄλλες Μυροφόρες γέμισαν με τὰ μύρα τῆς πίστες τους τὶς νέες προσφυγογειτονίες, στέλνοντας μήνυμα Ἀνάστασης. Κι ἔγινε ὁ πόνος καὶ ὁ Σταυρὸς ὑπομονὴ κι ἐλπίδα. Αὐτὸς ὁ Ἐπιτάφιος σήμερα ἀναπαύεται στὸν Ναὸ τῆς Παναγίας τῆς Σίνδου, γενέθλιο τόπο του πρώτου Ἄγγελου τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας τῆς Νεάπολης, Διονυσίου του μακαριστοῦ, που αὐτὴ ἡ πόλη καὶ ἡ τροφὸς Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης ἔθρεψαν καὶ προίκισαν, καὶ που ὁ ἴδιος δὲν λησμόνησε ποτέ.

Λέγει χαρακτηριστικὰ ὁ ποιητὴς Γιώργος Σεφέρης: «Ὁ τόπος μας εἶναι κλειστός». Ὅμως, ἐμεῖς γνωρίζουμε με τὴ βεβαιότητα των πρώτων χριστιανῶν ὅτι οἱ καρδιὲς των ἀνθρώπων του τόπου μας, εἶναι ἀνοιχτὲς καὶ μεγάλες, σὰν ἀγκαλιὰ ἱκανὴ νὰ χωρέσει τὸν κόσμον ὀλάκερο, στὰ βήματα τῆς Πλατυτέρας που χώρεσε τὸν Ἀχώρητο. Τῆς μνήμης ἐργάτες καὶ τῆς Ἀνοιξης πρεσβευτὲς, ταχθήκαμε νὰ διασώσουμε τὶς

²⁰⁴ Μητροπολίτου Πέργης Ευαγγέλου, «Πρὸ ἐξ ἡμερῶν του Πάσχα», 4/9/2017. Πηγή: fanarion.blogspot.com.

ιστορίες τῶν ἀνθρώπων τῶν ἀλησμόνητων πατρίδων. Κληθήκαμε ὡς ἀπόστολοι τῆς ἀγάπης νὰ μεταδώσουμε τὸ μήνυμα τῆς ζωῆς στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης.

Ὅπως ἔχει εἰπωθεῖ ἡ ἀγιοτόκος Κωνσταντινούπολη, ἡ πόλις τῆς Θεοτόκου, ἐδῶ καὶ αἰῶνες «ζηλοτύπως φυλάττει στὰ σπλάχνα τῶν ἁγιασμένων χωμάτων της, τὴν ἀκένωτο ζωοδόχο πηγὴ, τὸ πρῶτο καὶ μέγιστο Ἀγίασμα τῆς Ὁρθοδοξίας [...]».²⁰⁵ Τούτη ἡ Πηγὴ τῶν θαυμάτων εἶναι ἡ ἀθάνατη δροσοπηγὴ ποὺ γεννᾷ τὴν ἐλπίδα τοῦ Γένους μας, ἡ ἀκοίμητη δύναμη ποὺ ἀνασταίνει τὴν πίστη μας, κατὰ τὴ στιγμὴ τῆς ἀμφιβολίας. «Συμπίκνωση μνήμης» ἀποκαλοῦσε διόλου τυχαία τὸ Βαλουκλὴ ὁ μέγας Πατριάρχης Ἀθηναγόρας, γιατί στὸν ἱερό αὐτὸν τόπο, ὅπου ὁ θρόλος συναντᾷ τὴν Ἱστορία.

Γιὰ τοῦτο καὶ ἡ βρῦση στὸν περίβολο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς φέρει τὴν ἐμβληματικὴ ἐπιγραφή «Νίψον ἀνομήματα, μὴ μόναν ὄψιν». Μιὰ κάθαρση τοῦ σώματος ποὺ ὀδηγεῖ σὲ λύτρωση τῆς ψυχῆς, μιὰ ἐξωτερικὴ διαδικασία ποὺ ὀδηγεῖ στὴν ἐσωτερικὴ ἀνακαίνιση τῆς ὑπαρξῆς μέσα ἀπὸ τὸν πολυσήμαντο συμβολισμό τοῦ ὕδατος. Καὶ ἡ ἱερὴ εἰκόνα τῆς Παναγίας τῶν Ρωμιῶν, τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, παρηγοριὰ καὶ σύμβολο τῶν ἀγώνων τῶν Ὁρθοδόξων παραστέκει τὸν λαό της. Στέκει ἡ Παναγία μας, ἀνὰ τοὺς αἰῶνες, ἀγέρωχη, καπετάνισσα, ἀκοίμητη φρουρὸς τῆς Ρωμοσύνης στὴν Πόλη τῶν πόλεων, τὴν πανώρια πολιτεία ποὺ κουβαλᾷ καὶ διασώζει μιὰ φιλόδοξη καὶ γιὰ τοῦτο φιλόθεη οἰκουμενικότητα ποὺ ἐκφράζει τὸ ἄνοιγμα τοῦ τόπου στὸν κόσμο ὁλάκερο.

Ἡ ἀδηφάγος πυρκαγιὰ τοῦ περασμένου καλοκαιριοῦ ποὺ ἔπληξε τὸ ἑλληνικὸ γηροκομεῖο τοῦ νοσοκομείου «Μπαλουκλί», τοῦ μεγαλύτερου ὁμογενειακοῦ ιδρύματος τῆς Πόλης, δὲν ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ ἐξαλείψει τὴν ἀγάπη καὶ τὴ φροντίδα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου γιὰ τοὺς δοκιμαζόμενους Ρωμιούς. Μιὰ ἀγάπη ἀκοίμητη καὶ μιὰ μέριμνα ἀδιάκοπη ποὺ σύντομα ἀποκατέστησε τίς ζημιές καὶ τὸ ἴδρυμα ἀνακαινίστηκε στὴν κυριολεξία ἀπὸ τὸ θαῦμα τῆς ἀγάπης! Κανεὶς δὲν ἀμφέβαλλε στιγμὴ. Ὁ Πατριάρχης, ὁ Πατέρας τοῦ Γένους τῶν Ρωμιῶν δὲν θὰ ἄφηνε ποτὲ ἀνέστια τὴ σταυρωμένη καὶ γιὰ τοῦτο ἀναστημένη Ρωμοσύνη μας.

Καὶ ἐρχόμαστε στὸ παρόν, στὴ σημερινὴ ἀναστάσιμη ἡμέρα, τὴν ἡμέρα Κυρίου, ἀλλὰ καὶ τὴ δεύτερη Κυριακὴ μετὰ τὴν Ἀνάσταση τοῦ

²⁰⁵ Βλ. Ἰωάννη Σιδιρᾶ, «Χαίροις ἡ Ζωηφόρος Πηγὴ», 30/4/2022, Παρατηρητὴς τῆς Θράκης. Πηγὴ: paratiritis-news.gr.

Χριστοῦ, πού ἡ Ἐκκλησία ἀφιέρωσε ὡς ὑψίστη τιμὴ στὴ μνήμη τῶν Μυροφόρων γυναικῶν. Γιὰ ἐκεῖνες θὰ γραφοῦν στίχοι μοναδικοί:

Ἄν ἀξημέρωτα τὴ σπράτα πάρεις/Νὰ ἀλείψεις μὲ ἀρώματα σῶμα νεκρῶ/Μὴν ἀναρωτηθεῖς πῶς τον λίθο θὰ σηκώσεις/Ὅτι τὰ χέρια εἶναι ἀνίκανα νὰ σπρώξουν/Τὰ πόδια ὅσο κι ἂν κλωτσούνε, δὲν μετακινούν/
Καὶ ὅλη ἡ δύναμη τοῦ σώματος στέκεται ἀνήμπορη νὰ τὸ κυλήσει/Τὸ κάνει ἓνα ἄρωμα ἀβίαστα. Καὶ τοῦτο εἶναι Τῆς ἀγάπης τὸ ἄρωμα.

Τὸ θαῦμα τῆς ζωῆς πού νικᾷ τοὺς νόμους τῆς βαρύτητας, ὑπερβαίνει καὶ ταυτόχρονα μεταμορφώνει τὴν ὑπάρχουσα πραγματικότητα. Καὶ κυρίως φανερῶνει τὴν ἀλήθεια πῶς ὁ Θεὸς καταξιώνει τὴ γυναῖκα μὲ τὴ Σάρκωση τοῦ Υἱοῦ του, ἀλλὰ καὶ τὴ μαρτυρία τῆς Ἀναστάσεώς του. Τὴν ἀλήθεια πῶς οἱ Μυροφόρες γυναῖκες δὲν ἀποτελοῦν μουσειακὰ ἐκθέματα, ἀλλὰ ζωντανὰ παραδείγματα ἀνιδιοτελοῦς ἀγάπης καὶ Ἀνάστασης.

Παναγιώτατε,

Αὐτὲς τίς γυναῖκες γνωρίσατε καὶ εὐλογήσατε στὴν τοπικὴ Ἐκκλησία τῆς Ἑσπερίας Θεσσαλονίκης. Αὐτὲς τίς γυναῖκες οἱ ὁποῖες στὸν βηματισμὸ τῶν Μυροφόρων μὲ τὰ δάκρυα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀφοσίωσης ξεπλένουν καὶ περιποιοῦνται τίς πληγὲς καὶ τὰ τραύματα πού ἀνοίγουν ἢ ἀλαζονεῖα, ἢ φιλαυτία καὶ ὁ ἐγωισμὸς στὸν τρομακτικὰ μοναχικὸ κόσμο μας.

Αὐτὲς οἱ γυναῖκες πού, «λεντίω ζωνύμενες», φορῶντας τὸ πετραχήλι τῆς διακονίας, λειτουργοῦν στὸ θυσιαστήριό τῆς ἀγάπης, διακονῶντας τον πάσχοντα καὶ τὸν ἀναγκεμένο. Εἶναι αὐτὲς οἱ γυναῖκες πού κρατοῦν ζωντανὸ καὶ διαρκὲς τὸ θαῦμα τοῦ χορτασμοῦ των πεντακισχιλίων. Εἶναι αὐτὲς οἱ γυναῖκες πού μὲ τὴν ἀφοσίωση καὶ τὴν ἀγάπη τους διατηροῦν τὴ γιορτὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀνθρωπιᾶς.

Τῶν Μυροφόρων σήμερα, τῶν γυναικῶν πού ἀκολουθοῦσαν πιστὰ τὸν Κύριο μαζί μὲ τὴ Μητέρα του, ἔμειναν μαζί της καὶ τὴν παρηγόρησαν κατὰ τὴν ὥρα τοῦ Θείου Πάθους. Φρόντισαν νὰ ἀλείψουν μὲ μῦρα τὸ Πανάχραντο Σῶμα του.Γιὰ τοῦτο καὶ ἐκεῖνες ἀξιώθηκαν ἀπὸ τὸν Ἀναστημένο Χριστὸ νὰ γίνουν πρῶτοι μάρτυρες τῆς Ἀναστάσεώς του, καθὼς κίνησαν ὀρθρου βαθέως, ὥστε νὰ κουβαλήσουν τὸ φῶς τοῦ Ἀναστάσιμο ἀνὰ τοὺς αἰῶνες!

Ἀδελφές τοῦ Ἀδελφοῦ τοῦ κόσμου, συντρόφισσες στὴ μοναξιά τῆς Μάνας, ἀτρόμητες καὶ ἀφοβες μπροστὰ στὶς ρωμαϊκὲς λεγεῶνες, οἱ Μυροφόρες γυναῖκες ἐνέπνευσαν τοὺς μεγάλους Πατέρες τῆς

Ἐκκλησίας, οἱ ὅποιοι προέβαλαν τὴν ἀφοσίωση καὶ τὴ μαρτυρία τους, ὡς πρότυπο γιὰ τὸν ρόλο τῶν γυναικῶν στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἀποτελῶντας αἰώνιο καὶ πανανθρώπινο σύμβολο καθὼς, «Μὲ τὴν ἐνανθρώπησή του ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τιμᾷ τὴ γυναῖκα καὶ δι' αὐτῆς κατέρχεται εἰς τὸν κόσμον, γιὰ νὰ τὸν ἐξαγιασεί». ²⁰⁶ Ἀπὸ τὸ προπατορικό ἀμάρτημα τῆς ἀνυπακοῆς στὴν ἐκούσια ἀποδοχὴ τοῦ θαύματος καὶ ἀπὸ τὴ μοιραία Εὐὰ στὴ Θεοτόκο τοῦ Φωτός, οἱ γυναῖκες τῶν αἰώνων πορεύονται ἀναστάσιμα, μαρτυρῶντας πῶς ἡ γυναῖκα γεννᾷ καὶ ἀνασταίνει τὸν ἴδιο τὸν Θεό.

Γιὰ τοῦτο καὶ Ἐκεῖνος ἀξιώνει τίς Μυροφόρες ²⁰⁷ νὰ γίνουν οἱ πρῶτοι μάρτυρες τῆς Ἀναστάσεώς του. «Κοίταζα τίς φλόγες τῆς φωτιᾶς νὰ σβήνουν, ἔβλεπα τούς Ἀποστόλους νὰ μαζεύονται κατατρομαγμένοι σ' ἓνᾶ ἀνώγειο. "Πέθανε, πέθανε ὁ Ραββί!" καὶ νὰ περιμένουν πότε νὰ νυχτώσει, νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλήμ, νὰ σκορπίσουν. Καὶ μόνο μιὰ γυναῖκα τινάχτηκε ἀπάνω, ἀρνήθηκε αὐτὴ τὸ θάνατο, μέσα στὴν καρδιά τῆς εἶχε ἀναστηθεῖ ὁ Χριστός· ξυπόλυτη, ξεχτένιστη, μεσόγυμνη, πρῶι πρῶι ἔτρεξε κατὰ τὸ μνήμα. Ἦταν σίγουρη πῶς θὰ δεῖ τὸ Χριστὸ καὶ τὸν εἶδε, ἦταν σίγουρη πῶς ἀναστήθηκε ὁ Χριστὸς καὶ τὸν ἀνάστησε. "Ραββί μου!" φώναξε, κι ὁ Ραββί ἄκουσε μέσα στὸ μνήμα τὴ φωνή της, πετάχτηκε ἀπάνω καὶ φάνηκε στὸ πρωινὸ φῶς περπατῶντας στὴν ἀνοιξιὰτικὴ γλῶση». ²⁰⁸

Παναγιώτατε,

Ἡ φετινὴ χρονιά σημαδεύει τὸν χρόνο τῆς Ἱστορίας ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων μὲ τὰ πενήντα (50) χρόνια ἀρχιερατικῆς σας διακονίας. Ἡ πορεία αὐτή, πορεία σταυροῦ καὶ ἀνάστασης,

²⁰⁶ Ἀποστόλου Μπουρνέλη, *Ἡ θέση τῆς γυναῖκας στὴν Ἐκκλησία κατὰ τὸν Ἱερόν Χρυσόστομον*, Διδακτορικὴ Διατριβὴ ὑποβληθεῖσα στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Ἡράκλειο Κρήτης, 2004, σ. 67.

²⁰⁷ Βλ. Νίκου Ματσούκα, *Ἡ ἱερωσύνη τῶν γυναικῶν ὡς θεολογικὸ καὶ οἰκου-
μενικὸ πρόβλημα*. Ὁρθόδοξη θεολογία καὶ οἰκουμενικὸς διάλογος, ἐπιμέλεια Πέτρου Βασιλειάδη, ἐκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία, Αθήνα, 2005, σ. 125: «Τέλος νὰ σημειώσω ἐδῶ ὅτι ὅπως ὁ Ντοστογιέφσκυ μᾶς ἔδωσε καὶ ἐπιτυχέστερη ἐρμηνεία τῶν πειρασμῶν τοῦ Κυρίου μὲ τὸ συναξάρι τοῦ Μεγάλου Ἱεροεξεταστῆ, ἔτσι καὶ ὁ Ν. Καζαντζάκης, μιλώντας *ad hominem*, εἶπε τὴν περιώνυμη φράση: τὸν Χριστὸ ἀνέστησαν οἱ γυναῖκες».

²⁰⁸ Νίκου Καζαντζάκη, *Ἀναφορὰ στὸν Γκρέκο*, ἐκδ. Καζαντζάκη, Αθήνα, 2009, σ. 239.

λιθόστρωτου καὶ Γολγοθᾶ, Γεθσημανῆς καὶ ἰδρώτων πολλῶν, ποὺ στολίζουν τὸ μέτωπό σας. Εἶναι πορεία πρὸς τάφο κενό, γιὰ τὴ συνάντησιν μὲ τὸν Ἀναστημένο. Εἶναι πορεία πρὸς Ἐμμαούς, συντροφιά μὲ Ἐκεῖνον, ποὺ Τὸν γνωρίζατε πάντα «ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου». Σ' αὐτὴ τὴν πορεία, δὲν ἐπιτρέψατε ποτὲ νὰ κλέψουν τὴν ἐλπίδα Σας. Δὲν ἀφήσατε ποτὲ νὰ ἀλλάξουν τὸ ὄραμά Σας, μετακινῶντας τοὺς ὀγκόλιθους τῶν πειρασμῶν, μὲ τὴ δύναμιν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης τὸ ἄρωμα. Ἡ παρουσία Σας ἀναστάσιμη χαρὰ. Γιορτινὸ τραπέζι. Παράδεισος συνάντησης. Ἡ φωνὴ μας γίνεται παράκλησις καὶ προσευχή. «Μεῖνον μεθ' ἡμῶν...», Παναγιώτατε πάτερ καὶ δέσποτα. Χριστὸς Ἀνέστη!

**Ὁμιλία τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Σαράντα Ἐκκλησιῶν Ἀνδρέου
κατὰ τὴν Πατριαρχικὴν Θεϊαν Λειτουργίαν
ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.**

(Κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος, 14 Μαΐου 2023)

* * *

Τῶν σεπτῶν μυστηρίων ἀκούσωμεν, Ἰωάννου ἡμᾶς ἐκδιδάσκοντος, τὰ ἐν τῇ Σαμαρείᾳ γινόμενα, πῶς γυναικὶ ὠμίλει ὁ Κύριος, ὕδωρ αἰτήσας, ὁ τὰ ὕδατα εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν συνάξας, ὁ Πατρί καὶ τῷ Πνεύματι σύνθρονος· ἦλθε γὰρ ἐκζητῶν τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, αἰώνιως, ὡς αἰδίδιμος

(Οἶκος τοῦ ὄρθρου τῆς Κυριακῆς τῆς Σαμαρείτιδος).

Παναγιώτατε καὶ Θεϊότατε Δέσποτα,

Θεόλεκτος χορεία τῶν Ἀρχιερέων,

Ἐντιμολογιώτατοι Ἀρχοντες τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας,

Εὐσεβεῖς χριστιανοί,

Πέμπτη Κυριακὴ ἀπὸ τῆς λαμπροφόρου Ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ σήμερον, καὶ ἡ Μεγάλῃ Του Ἐκκλησία, ἐνδεδυμένη τὸν λαμπρὸν καὶ αἱματόβαπτον μανδῦαν, τὸν παραδεδομένον ὡς σκυτάλην ἱεράν μέσῳ τῶν αἰώνων τῆς μαρτυρικῆς καὶ ἀγιαστικῆς πορείας τῆς εἰς τὸ ὀρθόδοξον στερέωμα, ἐκ τῶν κλεισάντων καὶ καθαγιασάντων μέ τὴν βιοτήν των διαδόχων Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου, μαθητοῦ καὶ Ἀποστόλου τοῦ Κυρίου, Αὕτη, λέγω, Παναγιώτατε Δέσποτα, ἡ Πρωτόθρονος Ἐκκλησία, «τό περιβόητον τοῦτο καὶ πρᾶγμα, καὶ ὄνομα», κατὰ τὸν πολὺν Βαλσαμῶνα, τιμᾶ, γεραίρει καὶ ἐορτάζει χαρμοσύνως τὴν θεόλεκτον χορείαν τῶν Ἁγίων Ἀρχιεπισκόπων καὶ Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, καταγγέλλουσα Χριστὸν Ἐσταυρωμένον καὶ Ἀναστάντα καὶ διαγγέλλουσα «ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου», (Ἰω. 4, 42).

Ἐκ τῆς καθηγιασμένης Καθέδρας τῶν σήμερον τιμωμένων Ἁγίων, τῆς εὐσεβοῦς πηγῆς τῆς ἀληθείας τῆς πίστεως, τοῦ ἀστειρευότου φρέατος τῆς Κωνσταντινουπολίτιδος Ἐκκλησίας, ἔνθεν πλειὰς Ἁγίων ποιμένων τῆς ἡντλησαν διαχρονικῶς «τό ὕδωρ τό ζῶν» τοῦ Εὐαγγελίου διὰ νὰ δροσίσουν τὴν πνευματικὴν δίψαν τοῦ πληρώματος Αὐτῆς,

ἐπληροφόρησαν τὴν διακονίαν των εἰς τὸν κόσμον καὶ κατέλιπον μὲν ἄλλοι τὸν πλοῦτον τῆς κρυσταλλίνης διδασκαλίας των ἐν γραφαῖς, ὡσεὶ κανόνες τῆς ἀληθοῦς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας, ἄλλοι δὲ ἐπορφύρωσαν μὲ τὸ αἷμα των τὸν Θρόνον τοῦτον καὶ ἀφήκαν παράδειγμα καὶ ὑπόδειγμα, ὡς ἱερά παρακαταθήκη εἰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν, ἄλλοι δὲ πάλιν διὰ τῶν κακουχιῶν, τῶν ὑπὸ τῶν ἐναντίων τῆς ὀρθῆς πίστεως προκληθεισῶν, ἠγίασαν διὰ τοῦ μαρτυρίου τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς καλῆς ὁμολογίας.

Καὶ συμπίπτει καὶ συνεορτάζεται ἡ μνήμη των μετὰ τῆς, τῆς Σαμαρείτιδος γυναικός, μνείας τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου δι' ἧς καταγγέλλεται ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίου περὶ τῆς ἀληθείας.

Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ὁ ὑψιπέτης ἀετός τῆς θεολογίας, δεικνύων μετὰ βάθους εἰς τὴν ἐνότητα τοῦ διαλόγου τοῦ Κυρίου μετὰ τοῦ κεκρυμμένου μαθητοῦ Νικοδήμου, τὴν φανέρωσιν τῆς ἄνωθεν ἀναγεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, καὶ ὅτι Οὗτος εἶναι ὁ Ἄρτος τῆς ζωῆς, σήμερον ἀποκαλύπτει τὴν πηγὴν τῆς ἀληθείας ἐνῶ τὴν προσεχῆ Κυριακὴν θεραπεύει, χρησιμοποιοῦν τὸ ὕδωρ καὶ προσφέρει τὸ φῶς εἰς τὸν τυφλόν, διότι τὸ Πνεῦμα καὶ τὸ ὕδωρ συνιστοῦν ἀμφοτέρω τὰ ἀναγκαῖα καὶ χρειώδη πρὸς σωτηρίαν, ἀφοῦ «ἐάν μή τις γεννηθῆ ἔξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ», (Ἰω. 3, 5).

Καὶ ὁ Κύριος ἐμφανίζεται εἰς τὸ παρὸν Εὐαγγελικὸν ἀνάγνωσμα ὄχι τόσο ὡς κῆρυξ, ἀλλ' ὡς διαλεγόμενος καὶ μάλιστα μετὰ γυναικός ἀμαρτωλοῦ, καὶ προερχομένης ἐκ περιβάλλοντος αἰρετικοῦ, ἀλλοφύλου καὶ ἐχθρικοῦ πρὸς τοὺς ὁμοφύλους Του Ἰουδαίους, ἀλλ' ὅμως, φιλικῶς καὶ οἰκείου εἰς Αὐτόν, διότι Ἐκεῖνος «οὐκ ἤλθε καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἀμαρτωλούς εἰς μετάνοιαν» (πρβλ. Μκ. 2, 17). Καὶ τὸ περιβάλλον τοῦτο καὶ ὅλη ἡ συμπεπυκνωμένη καὶ ρυπαρά ἀμαρτία οὐδὲν κωλύουν τὸ ἀπύθμενον πέλαγος τῆς θεϊκῆς Του ἀγάπης καὶ εὐσπλαχνίας.

Ἡ ἀποκαλυπτικὴ συζήτησις τοῦ Κυρίου μετὰ τῆς Σαμαρείτιδος γυναικός ἀποτελεῖ σημεῖον ἀφετηρίας πληρώσεως καὶ μεταβάσεως ἀπὸ τῆς σκιᾶς τοῦ Νόμου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Εὐαγγελίου, ἐκφραζομένου διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, τῆς ἐνσαρκωμένης ἀληθείας καὶ ἀγάπης. Ἀποκαλύπτει Οὗτος τὴν μεσσιανικὴν Του ιδιότητα καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἀποστολῆς Του, ὁ ὁποῖος εἶναι νὰ σώσῃ αὐτόν καὶ ἐγείρῃ ἐκ τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου διὰ τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως. Τηρῶν τὸ θέλημα

του Πατρός, ὁ Χριστός προσλαμβάνει τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ αὐτοαποκαλύπτεται εἰς τὸν κόσμον, ἀνάγων τὸν λόγον καὶ τὰ ἔργα Του εἰς τὴν ἔσχατολογικὴν προοπτικὴν τῆς Βασιλείας Του, βεβαιῶν ἡμᾶς ὅτι θὰ γνωρίσωμεν τὸν Πατέρα μόνον δι' Αὐτοῦ καὶ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ.

Ἡ εὐαγγελικὴ περικοπή ἀναδεικνύει τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου περὶ τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, τῆς Χάριτος τοῦ Πνεύματος, τοῦ πῶς δεῖ λατρεύειν τὸν Θεόν, οὐχὶ μετ' ἔμμονης εἰς θρησκευτικούς τύπους καὶ διατάξεις, κεχωρισμένας ἐκ τοῦ πνεύματος. Πλέον δέ τούτων, διδάσκει τὴν ἀγάπην, τὴν μετάνοιαν, τὴν κατανόησιν τῆς διαφοροτικότητος, τὴν ἀνοχὴν τῆς ἑτερότητος, τοῦ πλουραλισμοῦ καὶ τῆς εὐρυχωρίας ἔναντι τῆς στενοκαρδίας καὶ τῆς νομικίστικης θεωρήσεως τῆς πίστεως. Ὡς ἐπιστέγασμα δέ τούτων ὄλων τίθησι τὴν δυνατότητα τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ μετοχῆς του εἰς τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν.

Ἀποτελεῖ δέ ἀπεικόνισιν οὐχὶ μόνον τῆς ἐν τῷ Ἰσραὴλ διαίρεσεως, τοῦ μίσους, τῆς ἔχθρας τῆς ἀντιπαλότητος μεταξύ Ἰουδαίων καὶ Σαμαρειτῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ κόσμου μας διαχρονικῶς. Φυλετικά καὶ ἔθνικα διακρίσεις, μίση ἀσίγαστα, ἀλλὰ καὶ θρησκευτικοὶ διαχωρισμοί, προερχόμενοι καὶ ἐκ τῆς κοινῆς πίστεως τοῦ Ἰσραὴλ, συνετέλεσαν εἰς τὴν διαίρεσιν, τὴν σταδιακὴν ἀπομάκρυνσιν ὁμοθρήσκων, τὸν διαχωρισμὸν, τὴν προκατάληψιν, τὸν βιασμόν συνειδήσεων, τὴν ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καλλιέργειαν καὶ διάδοσιν τῆς ἔχθρας, τὴν χειραγώγησιν ψυχῶν εἰς τὴν μισαλλοδοξίαν καὶ τὴν μεταξύ των ἀπομάκρυνσιν.

Καὶ ἰδοὺ τό μέγεθος τῆς διαστρεβλώσεως. Ἀντιλήψεις, πεποιθήσεις, ἔμμοναί, ἰδεολογίαι ἐνάντιαι εἰς τό θέλημα καὶ τὸν λόγον Του προσφέρονται, διαδίδονται ὡς δῆθεν «ἐκ Θεοῦ προερχόμεναι». Ὅμως, ὁ Κύριος, μέ λεπτότητα καὶ ἐξ ἀγάπης καὶ ἐλέους κινούμενος, ἀνατρέπει ὅλα ταῦτα τὰ ἐκ τῶν κοινωνικῶν καὶ θρησκευτικῶν προκαταλήψεων ἐπιβαλλόμενα, τὰ ἐκ τῶν κοινωνικῶν ἀγκυλώσεων, τοῦ κομφορμισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐπὶ τῆς ἠθικῆς ἀνθρωπίνων ἀντιλήψεων πηγάζοντα. Καὶ δέν διστάζει νά προσεγγίση μέ τρόπον ἀριστοτεχνικόν καὶ ἀπλότητα τὴν ὑπὸ πάντων ὑποτιμωμένην καὶ καταδικασμένην ἤδη εἰς τὰς συνειδήσεις τῶν πολλῶν ἐκ τοῦ περιβάλλοντός της γυναῖκα καὶ νά τὴν ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν σωτηρίαν.

Ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου σήμερον δεικνύει ἐναργῶς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν ὡς ὄντως Διδάσκαλον, Μεσσίαν, τὸν ἐπηγγελμένον ὑπὸ τῶν Προφητῶν, ἀλλὰ καὶ Σωτῆρα τοῦ Κόσμου Θεάνθρωπον, Ὅστις ζῶν

καί περισσόν ζωῆς παρέχει εἰς τόν κόσμον. Αὐτοαποκαλύπτεται εἰς τό πλάσμα Του ἐμφαίνων τόν ἐσχατολογικόν χαρακτήρα τῆς καινῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὁ Θεός προσκυνεῖται ἐν πνεύματι καί ἀληθείᾳ, διαφόρως ἀπό τά παραδεδομένα εἰς τόν Ἰσραήλ, προσκυνεῖται κυρίως μέ τά πηγάζοντα ἐσωτερικῶς καί πνευματικῶς.

Καί δέν διστάζει ὁ Κύριος νά εὕρη τό ἀπολωλός πλάσμα Του καί νά φανερώσῃ τόν ὁδόν τῆς ἀληθείας καί τῆς ζωῆς, δεικνύων αὐτήν διά τοῦ ἀποκαλυπτικοῦ διαλόγου, οὐχί κρίνων καί κατακρίνων τήν ἁμαρτωλόν γυναῖκα ἀλλά προσελκύων αὐτήν εἰς τήν πραγματικήν ζωήν, τήν ἀληθινήν πηγὴν τῆς ἀληθείας μεταβάλλων τήν ἀνθρωπίνην δίψαν εἰς ἀναζητήσιν τῆς πηγῆς τῆς αἰωνίου ζωῆς καί ἀνασύρων ἐκ τῶν βαθέων τῆς ψυχῆς τῆς τὰς πλέον συναρπαστικὰς ὄντολογικὰς ἀναζητήσεις τῆς εἰς τό «Κύριε, δός μοι τοῦτο τό ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ μηδέ ἔρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν».

Εἰς τό πρόσωπον τῆς Σαμαρείτιδος ὁ Κύριος διαλέγεται μέ τόν πεπτωκότα ἄνθρωπον, τόν ἄλλοεθνή, τόν ἀλλόδοξον, τόν διαφωνοῦντα, τόν ὁποῖον καλεῖ καί ἐλκύει κοντά Του ἵνα σώσῃ καί ἀναπαύσῃ αὐτόν, διότι τό εὐαγγελικόν μήνυμα τῆς σωτηρίας καί τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀφορᾷ εἰς ὅλους. Ἐκφράζει ἡ γυνὴ αὕτη τήν παγκοσμιότητα καί ὁλότητα τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, τήν ἄνευ διακρίσεων θυσιαστικήν ἀγάπην τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ, τήν πέραν τῶν τυπικῶν καί στερίων περιορισμῶν, ἀλλά καί πλέον τούτων ὑπέρβασιν, διά νά μὴ εἴπωμεν κατάλυσιν, τῶν ὑπό τοῦ νόμου περιορισμῶν εἰς τήν ἀναζητήσιν τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία, τό νοητόν φρέαρ τοῦ ζῶντος ὕδατος, τῆς ἀκαινοτομήτου ἀληθείας, τῆς διαφυλάξεως αὐτῆς, τῆς μεταλαμπαδεύσεώς της, τῆς διατυπώσεως τῆς ἀληθείας τοῦ Ἐνσάρκου Λόγου, ὡς παρεδόθη διά τῆς χρυσῆς ἀλύσεως τῶν περικοσμησάντων αὐτήν ἀνά τούς αἰῶνας Ἁγίων Πατριαρχῶν καί Ἀρχιεπισκόπων Κωνσταντινουπόλεως, δέν διστάζει νά διαλέγεται πρὸς πάντα ἄνθρωπον ἵνα φανερώσῃ τόν λόγον τῆς ἀληθείας τῆς μόνης καί ἀνοθεύτου πίστεως, πέραν τῶν κοινωνικῶν στερεοτύπων ἀγκυλώσεων καί ἐμμονῶν εἰς τήν περί τούτου ἄρνησιν, ἐνίστε δέ καί ἔσωθέν της.

Δυστυχῶς, εἶναι νοσηρά ἀλλοιώσεις τῆς ἀληθείας καί τοῦ εὐαγγελικοῦ νόμου τῆς ἀγάπης ἢ ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ διατύπωσης, διακίρησις καί διάδοσις, μετὰ φανατισμοῦ καί ἔχθρας καί μισαλοδοξίας, στρεβλῶν διδασκαλιῶν αἱ ὅποια δέν προέρχονται ἐκ Θεοῦ. Ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία

ὡς πηγὴ τῆς ἀληθείας, τοῦ ζῶντος ὕδατος τοῦ γνησίου Εὐαγγελικοῦ λόγου, ἀμύντωρ τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, κηρύττει πρὸς πάντα ἄνθρωπον καλῆς θελήσεως τὴν ὀρθὴν καὶ πατροπαράδοτον δόξαν, ὑπερβαίνουσα κάθε διάκρισιν, ἐθνικὴν, φυλετικὴν, ταξικὴν, κοινωνικὴν, γλωσσικὴν, ἐνάντια εἰς τὰ στερεότυπα τοῦ κόσμου τούτου, τὰ ποικίλα κοινωνικά πιστεύματα, ἐκφράζουσα τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρίαν, δεχομένη ἕκαστον ἄνθρωπον ὡς Θεῖον δημιουργημα κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ, ὀμιλοῦσα ἄνευ φόβου καὶ δισταγμῶν. Κηρύσσει πρὸς πάντας τὴν οἰκουμενικότητα τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἰησοῦ ἄνευ ἀγκυλώσεων καὶ στεγανῶν ἐνός κλίματος στείρου εὐσεβισμοῦ.

Ἡ δὲ Ἁγία καὶ Μεγάλῃς Σύνοδος διεκήρυξε μὲ ἐνάργειαν καὶ σαφήνειαν μὴ ἐπιδεχομένην ἀμφισβήτησιν ἢ παρερμηνείαν, ὅτι: «Ἡ Ἐκκλησία πιστεύει ὅτι ὁ Θεὸς «ἐποίησεν ἐξ ἐνός αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς» (Πράξ. ιζ', 26) καὶ ὅτι ἐν Χριστῷ «οὐκ ἐνὶ Ἰουδαίῳ οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἐνὶ δούλῳ οὐδὲ ἐλεύθερο, οὐκ ἐνὶ ἄρσεν καὶ θήλυ· πάντες γὰρ εἰς ἔστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. γ', 28). Εἰς τὸ ἐρώτημα «καὶ τίς ἐστὶ μου πλησίον;» ὁ Χριστὸς ἀπήντησε διὰ τῆς παραβολῆς τοῦ καλοῦ Σαμαρείτου (Λουκ. ι', 25-37). Καὶ οὕτως ἐδίδαξε τὴν κατάλυσιν παντός μεσοτοίχου ἔχθρας καὶ προκαταλήψεως. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ὁμολογεῖ ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος, ἀνεξαρτήτως χρώματος, θρησκείας, φυλῆς, φύλου, ἐθνικότητος, γλώσσης, ἔχει δημιουργηθῆ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ καὶ ἀπολαμβάνει ἴσα δικαιώματα ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Συνεπῆς πρὸς τὴν πίστιν αὐτὴν, ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν δέχεται τὰς διακρίσεις δι' ἕκαστον ἐκ τῶν προαναφερθέντων λόγων, ἐφ' ὅσον αὐταὶ προϋποθέτουν ἀξιολογικὴν διαφορὰν μεταξύ τῶν ἀνθρώπων».

Ἐμφορομένη, ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία, ἀνέκαθεν ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀρχῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ πνεύματος, διέδωσε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὰς περιοχὰς «τῆς Ποντικῆς, καὶ τῆς Ἀσιανῆς, καὶ τῆς Θρακικῆς διοικήσεως» καὶ εἰς τὴν «βαρβαρικὴν», ἀσφαλῶς, καὶ δὴ μεταξύ τῶν Σλαβικῶν φύλων, ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν ὁποίων καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Ἀυτοκρατορίας διεμόρφωσε τὴν ταυτότητά των καὶ καθώρισεν ἐν πολλοῖς, τὸ πρόσωπον τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἡπείρου. Πρὸς πάντας δὲ τοὺς ἐξ αὐτοῦ εὐαγγελισθέντας ἐκ τοῦ ἱεροῦ καταλόγου τῶν ἐκείσε μερῶν, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον κηρύττει τὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «Ἴνα τὸ αὐτὸ λέγωμεν πάντες, καὶ μὴ ἦ ἐν ἡμῖν σχίσματα, ὧμεν δὲ καθηρισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοί καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ», διότι «οὐ μεμέρισται ὁ Χριστός» (Α' Κορ. 1. 10 καὶ 13) καὶ τὸ τοῦ Ἁγίου

Ἰγνατίου πρὸς τοὺς Φιλαδελφεῖς: «ὡς τέκνα φωτός, ἀληθείας, φεύγετε τὸν μερισμὸν τῆς ἐνότητος» (II. ΒΕΠ 2, 307).

Παρά ταῦτα, ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία διαλέγεται μετὰ παντός ἀνθρώπου καλῆς θελήσεως ἕως τῆς σήμερον. Ὁ αὐτῆς Πρώτος, ὁ Πατὴρ καὶ Δεσπότης πάντων ἡμῶν, Παναγιώτατος Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος: «...διαλέγεται ἀνέκαθεν, τόσον εἰς ἐπίπεδον προσωπικὸν ὅσο καὶ θεσμικόν, μετὰ πάσης εἰλικρινείας καὶ ἀγαθῶν προθέσεων, μετὰ πνεύματος καταλλαγῆς, πλήρης εἰρηνικῶν αἰσθημάτων καὶ διαθέσεως συνεργασίας, μὴ ἀφιστάμενος, ἐκ παραλλήλου, οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον τῆς ἀληθείας τῆς Πίστεως, τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησιολογίας καὶ τῶν εὐαγγελικῶν διδαγμάτων [...]. Ὁ Πατριάρχης Βαρθολομαῖος οὐδέποτε ἐδειλίασεν πρὸ τῶν δυσκολιῶν [...], ἀλλὰ μέ βήματα σταθερὰ καὶ ἀκλινῆ ἐβάδισεν καὶ βαδίζει τὴν ἔμπονον καὶ ἔγκοπον ἀτραπὸν τοῦ διαλόγου καὶ τῆς ἐπικοινωνίας».

Ἀτυχῶς, τὰ ἀνθρώπινα πάθη, αἱ ποικίλαι παρανοήσεις, αἱ ἠθελημέναι παρερμηνεῖαι τῆς ἀληθείας καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶς καὶ διαχρονικῶς τεταγμένων καὶ τεθεσπισμένων κανόνων καὶ θεσμῶν, τραυματίζουν τὸ ἐκκλησιαστικὸν Σῶμα καὶ προσβάλλουν τὰς ἀσθενεῖς συνειδήσεις τῶν κατὰ τὰ ἄλλα εὐσεβῶν τέκνων τῆς, διαιωνίζουν τὴν ἀπομόνωσιν καὶ συντηροῦν τὴν αὐτάρεσκον αὐτονόμησιν ἐν πνεύματι ἐγωκεντρισμοῦ, ὅπου ἡ σωτηρία, κατ'αὐτούς, ἀφορᾷ εἰς ὀλίγους καὶ συγκεκριμένους.

Διότι εἶναι ἐπιβεβλημένον νὰ μὴ διαχωρίζωμεθα ἕνεκα τοῦ κακῶς νοουμένου ζήλου, τοῦ οὐ κατ' ἐπίγνωσιν, ἢ μᾶλλον ἐξαιτίας τῶν ἐμμονῶν εἰς τὸ γράμμα τοῦ νόμου. Ἡ μετὰ νοσηρᾶς ἐπιμονῆς προσκόλλησις εἰς αὐτὰ συνιστᾷ πνευματικὴν ἀπολίθωσιν, ἀπονέκρωσιν τοῦ γνησίου πνεύματος τῆς ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείας τοῦ Θεοῦ, ἀποπροσανατολισμὸν ἐκ τοῦ πραγματικοῦ νοήματος καὶ ἀλλοίωσιν τοῦ Εὐαγγελικοῦ μηνύματος τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὅποῖον εἶναι κίνησις ζωῆς πρὸς τοὺς ἀπεράντους κόλπους τῆς Θείας ἀγάπης, μέ βάσιν τὴν πίστιν εἰς τὸν Σταυρωθέντα καὶ Ἀναστάντα Χριστόν, ὡς μετοχὴ εἰς τὴν Χάριν Του καὶ βίωσιν τοῦ χαρίσματος τῆς κατὰ Θεὸν υἰοθεσίας εἰς τὴν ζῶην καὶ τὴν αἰωνιότητα.

Συνεκεντρώθημεν, λοιπόν, πέριξ τῆς ιερᾶς Τραπέζης τοῦ Πανσέπτου ἐκκλησιαστικοῦ Κέντρου τῆς Οἰκουμένης, Παναγιώτατε Δέσποτα, διὰ τὴν τέλεσιν τῆς ὄντως λατρείας, τῆς «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ», τῆς ἀναιμάκτου καὶ φρικτῆς θυσίας τοῦ Δεσποτικοῦ Σώματος, τοῦ ἐσθι-

ομένου καί μηδέποτε δαπανωμένου καί μελιζομένου ἀλλά μή διαιρουμένου, διατρανοῦντες αὐτήν τήν ἄρρηκτον ἐνότητα τοῦ Κυριακοῦ Σώματος, ἐγγυητής καί θεματοφύλαξ τῆς ὁποίας εἶναι ἡ Ἀποστολική Καθέδρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί οἱ ἐκάστοτε αὐτῆς Πρῶτοι. Καί ἐμνήσθημεν τῶν ἁγίων Πατριαρχῶν καί Φωτεινῆς τῆς Σαμαρείτιδος, οὐχί εἰς μίαν συναισθηματικήν ἀναπόλησιν ἢ ἔστω ἱεράν ἐνθύμησιν, ἀλλά ὡς λειτουργικήν παρουσίαν κυκλόθεν τοῦ ἁγίου Θυσιαστηρίου, ἔνθα χωροχρονικοί καί ἄλλοι περιορισμοί τοῦ κτιστοῦ δέν ὑφίστανται, καί ὅπου πάντες ἡμεῖς, οἱ ἐπί γῆς, ἔχομεν περικείμενον τὸ νέφος τῶν σεσωσμένων, τῆς ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Φωτεινῆς τῆς Σαμαρείτιδος καί τῶν ἁγίων Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως ἐξαρχόντων. Ἀμήν!

ΜΕΡΟΣ Γ'

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Οικουμενικὸν Πατριαρχεῖον

Ἐπίσημη ἐπίσκεψη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου στὴ Λιθουανία

Ἡ Α.Θ. Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος πραγματοποίησε ἀπὸ τὴν Δευτέρα, 20 Μαρτίου 2023, τριήμερη ἐπίσημη ἐπίσκεψη στὴ Δημοκρατία τῆς Λιθουανίας, κατόπιν προσκλήσεως τῆς Πρωθυπουργοῦ τῆς χώρας Ἐξοχ. κυρίας Ingrida Šimonytė.

Ὁ Παναγιώτατος ἀφίχθη νωρίτερα τὸ ἀπόγευμα στὸν Διεθνή Ἀερολιμένα τῆς Πρωτεύουσας Βίλνιους, ὅπου ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως τὸν ὑποδέχθηκε ὁ Ἐξοχ. Ὑφυπουργὸς Ἐξωτερικῶν κ. Egidijus Meilūnas, μαζί μὲ ὑπηρεσιακοὺς παράγοντες. Τὸν καλωσόρισαν, ἐπίσης, ὁ Ἐξοχ. κ. Γρηγόριος Καραχάλιος, Πρέσβης τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας στὴν χώρα, καὶ ὁ Ἐντιμ. κ. Mehmet Arak, Ἀναπληρωτῆς ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Διπλωματικῆς Ἀποστολῆς τῆς Πρεσβείας τῆς Τουρκικῆς Δημοκρατίας.

Κατὰ τὴν παραμονή του ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης εἶχε κατ' ἴδιαν συναντήσεις μὲ τὸν Ἐξοχ. Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας τῆς Λιθουανίας κ. Gitanas Nausėda, τὴν Ἐξοχ. Πρωθυπουργὸ κυρία Šimonytė, τὴν Ἐξοχ. Πρόεδρο τοῦ Κοινοβουλίου κυρία Viktorija Čmilytė-Nilsen, στελέχη τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἄλλους ὑψηλόβαθμους παράγοντες, καθὼς καὶ μὲ τὸν Σεβ. Ρωμαιοκαθολικὸ Ἀρχιεπίσκοπο Βίλνιους κ. Gintaras Grušas, Πρόεδρο τῶν ΡΚ Ἐπισκοπικῶν Συνελεύσεων τῆς Εὐρώπης.

Ἐπίσης, κατέθεσε στεφάνι στὸ Μνημεῖο τῶν Πεσόντων στὸν Ἀγῶνα τῆς Λιθουανικῆς Ἀνεξαρτησίας, πα' ρεστη καὶ ὁμίλησε κατὰ τὴν ἑναρξη διεθνοῦς συνεδρίου ποὺ διοργανώνει τὸ Εὐρωπαϊκὸ Λαϊκὸ Κόμμα, καὶ συναντήθηκε μὲ Ὁρθοδόξους Ἱερεῖς καὶ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς Ἑλληνικῆς, τῆς Οὐκρανικῆς καὶ τῆς Λευκορωσικῆς Ὁρθοδόξου Κοινότητος.

Τὸν Παναγιώτατο συνόδευσαν οἱ Σεβ. Μητροπολίτες Γέρων Χαλκηδόνας κ. Ἐμμανουήλ καὶ Αὐστρίας κ. Ἀρσένιος, οἱ Πανοσιολ. Μ. Ἐκκλησιαρχῆς κ. Αἰτίος, Διευθυντῆς τοῦ Ἰδιαίτερου Πατριαρχικοῦ Γραφείου, καὶ Δευτερευῶν κ. Ἀλέξανδρος, καὶ ὁ Ἐντιμ. κ. Νικόλαος-Γεώργιος Παπαχρήστου, Διευθυντῆς τοῦ Γραφείου Τύπου καὶ Ἐπικοινωνίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

STATEMENT

after the meeting with the Prime Minister of Lithuania HE Ms. Ingrida Šimonytė and the Signing of the Agreement of Cooperation

By His All-Holiness Ecumenical Patriarch Bartholomew

(Vilnius, March 21, 2023)

We are indeed very glad to be able to pay this first official visit to your beautiful country upon the kind invitation of the honorable government of the Republic of Lithuania. We are personally grateful to Her Excellency Ms. Ingrida Šimonytė for welcoming us and our entourage at the Government Palace and for our cordial and fruitful meeting.

We are visiting this hospitable country for the first time to strengthen the bonds between the Ecumenical Patriarchate and the Republic of Lithuania. Together with the Prime Minister, we just signed an Agreement of Cooperation that stipulates and encourages closer ties and collaboration in various fields of common interest. As mentioned clearly in the text of the Agreement, the presence of Orthodoxy in Lithuania dates back to the 13th century. This centuries-old relationship between the Orthodox faithful of your country and the Ecumenical Patriarchate bears testimony to the fact that this is not the first contact between the land of Lithuania and the Mother Church of Constantinople. Today a new perspective opens before us along with the possibility to work together for the establishment of the Exarchate of the Ecumenical Patriarchate in Lithuania.

This is also the will of Orthodox priests and faithful in your country. As mentioned in the Agreement of Cooperation, we support the aspirations of both the group of Lithuanian Orthodox priests and believers representing various other ethnic communities in Lithuania to follow their conscience and to restore historical justice by practicing their faith in a church under the jurisdiction of the Ecumenical Patriarchate. Mindful of and fully committed to the freedom of conscience and religion enshrined in the Constitution of the Republic of Lithuania, in the Universal Declaration of Human Rights, but also in the Encyclical of the Holy and Great Council of the Orthodox Church (Crete, 2016), we fully support the right of the Lithuanian Orthodox believers to worship freely and in conformity with their conscience.

As the 2016 Holy and Great Council of the Orthodox Church declared: “No one has honored man and cared for him as much as the God-man

Christ and his Church. A fundamental human right is the protection of the principle of religious freedom in all its aspects—namely, the freedom of conscience, belief, and religion, including, alone and in community, in private and in public, the right to freedom of worship and practice, the right to manifest one’s religion, as well as the right of religious communities to religious education and to the full function and exercise of their religious duties” (Encyclical, paragraph 16). The Council also called for constructive synergy and earnest cooperation between Church and State “in order to preserve man’s unique dignity and the human rights which flow therefrom, and in order to assure social justice” (ibid).

Indeed, cooperation between a State and religious organizations can bring significant benefits to society. The United Nations recognizes the role that religious institutions can play in promoting peace, tolerance, and understanding among different communities. In fact, the UN has actively engaged with religious leaders and organizations to address various social, political, and economic issues.

One of the key benefits of such a cooperation is that it can lead to a more cohesive and harmonious society. Religious organizations play a significantly influential role on the moral and ethical values of their followers, and they can work together with the government to propagate these values in society. This can lead to the reduction of social conflict and to deeper solidarity.

The UN has also recognized the crucial contribution of religious organizations to the advancement of sustainable development. For example, religious institutions can be powerful advocates for environmental protection and can work with the government to cultivate sustainable practices in their communities.

The Bible, too, emphasizes the importance of cooperation and peace between different communities. In the book of Isaiah, it is stated that God “will judge between the nations and will settle disputes for many peoples. They will beat their swords into plowshares and their spears into pruning hooks. Nation will not take up sword against nation, nor will they train for war anymore” (Isaiah 2:4). Similarly, in the New Testament, Jesus declares, “Blessed are the peacemakers, for they will be called children of God”(Matthew 5:9). This verse emphasizes the importance of working for peace and reconciliation between different groups.

The Bible also teaches that love and peaceful co-existence among

people are the keys to a fulfilling and Godly life. In fact, one of the greatest Scriptural commandments is to “love your neighbor as yourself” (Mark 12:31). Similarly, St. John writes, “Whoever does not love does not know God, because God is love” (1 John 4:8). These passages remind us that our love for others is a reflection of our love for God, and that we cannot truly know Him without first demonstrating love and compassion towards our fellow human beings.

In this spirit, the Ecumenical Patriarchate has launched a number of initiatives to mobilize people around the world to take action on these issues. One of the principal concerns for the Church of Constantinople has been to foster peace and reconciliation between different religious and ethnic groups. We have been a vocal advocate for inter-Christian and interfaith dialogue and we have worked tirelessly to build bridges between different communities. We also strongly support efforts to promote social justice and human rights, including the rights of refugees and other vulnerable populations.

In addition to promoting peace, the Ecumenical Patriarchate has also been a pioneer and a leader in the global movement to protect the environment. We have repeatedly spoken out about the urgent need to address climate change and we have launched a number of initiatives to raise awareness about this issue.

One of our most notable actions has been the establishment of September 1st as a day dedicated to prayers for the protection of creation. This decision of the Ecumenical Patriarchate inspired our beloved brother Pope Francis to also announce the same day as a Catholic World Day of Prayer for the Care of Creation, followed by the Anglican Communion and other Christian denominations and ecumenical organizations, such as the WCC and CEC. Therefore, this initiative of the Church of Constantinople has turned into a source of unity for Christians around the world in defence of our oikos, our common home.

In a similar way, with the Agreement signed here today, the Ecumenical Patriarchate sacrificially offers itself to the service of the Orthodox faithful in your country by extending its spiritual presence in Lithuania along with the unique responsibilities entrusted to us by the Holy and Sacred Canons and the sanctified longstanding practice of the Eastern Orthodox Church. This is an exceptional honor for us, and we are, therefore, particularly grateful to the Prime Minister and the government of Lithuania for their

support.

As we approach the celebration of the Great Feast of Easter, we wholeheartedly offer to all of you our Patriarchal benediction and paternal prayers. May the Lord always keep you and your families and grant to the blessed land of Lithuania a happy and prosperous future! Amen!

Unofficial English translation of the statement by the Prime Minister of Lithuania HE Ms. Ingrida Šimonytė

Let me greet His Holiness Ecumenical Patriarch Bartholomew on his first – and I hope not his last – visit to Lithuania. Your Holiness, thank you for accepting my invitation. This visit of yours is undoubtedly historic.

Today I had the opportunity to personally thank His Holiness for his attention to the situation of the Orthodox Church in Lithuania.

Throughout its history, Lithuania has been, is and I believe will always remain an open and tolerant country for people of all faiths and goodwill. Eastern Orthodoxy is the second most numerous traditional religion in Lithuania and an important part of Lithuanian history and culture.

Since the 13th century, the Orthodox who lived in Lithuania were part of the Orthodox Metropolis of Kyiv, under the Patriarch of Constantinople, and rightly considered Constantinople as the Mother Church, because this is the source of their religion. It was only at the end of the 17th century, when the Patriarch of Moscow, after having acquired the right only to ordain the elected Metropolitan of Kyiv, [according to the best imperial traditions] decided to take full possession of the Orthodox Metropolis of Kyiv, and with it, the Lithuanian Orthodox.

It is natural and human that with Russia's full-scale aggression against Ukraine, and with Patriarch Kirill of Moscow openly supporting it, it has become impossible for some Orthodox living in Lithuania to be part of the Vilnius and Lithuanian Archdiocese of the Patriarchate of Moscow without a conflict of consciences.

This concerns not only Lithuanian citizens, including those of Greek or Ukrainian origin, but also the tens of thousands of Ukrainians who were forced to flee the war and who have found a temporary – or, in some cases, permanent – home in Lithuania. It also concerns the still-growing community of Belarusians in Lithuania who fled repression and continue fighting for freedom and democracy.

It is therefore quite understandable, and historically justified, that in order to confess their faith without a conflict of conscience, representatives of national communities addressed His All-Holiness Patriarch Bartholomew for admission to the Mother Church of Constantinople.

Therefore I, both personally and on behalf of the Government, supported the request of the representatives of the national communities and the Orthodox priests who later joined them to His Holiness. I would like to stress that the decision on the return of the Ecumenical Patriarchate to Lithuania can only be taken by the Ecumenical Patriarchate itself – this is a matter for the Church and the faithful. Today I have reassured His Holiness – and I would like to reiterate to all Orthodox Christians in Lithuania, without exception – that my Government will do its utmost to protect and guarantee the freedom of faith, conscience and religion, as enshrined in the Constitution of the Republic of Lithuania, for each and every citizen and resident of Lithuania.

The State and its officials may not interfere or try to influence the canonical decisions of churches. However, when they are made, it would be hypocritical to pretend that we do not understand or appreciate their importance.

The decision of the Ecumenical Patriarchate of February 17 to uphold the appeal of the five Orthodox priests who had been expelled from the clergy by the decision of Patriarch Kirill of Moscow, to restore their religious status and to admit them to the Ecumenical Patriarchate, is an important step towards religious freedom in Lithuania.

This decision of the Ecumenical Patriarchate restores justice to five Lithuanian citizens and gives much-needed hope to the Orthodox Christians in Lithuania, who do not and should not be forced to choose between their faith and their beliefs.

Today we have taken another important step. We have signed an agreement on cooperation between the Government of the Republic of Lithuania and the Ecumenical Patriarchate. I hope that this will be a solid foundation to strengthen our relations and for the Patriarchate of Constantinople to re-establish its religious community in Lithuania.

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης στὸν πανηγυρίζοντα Ἱερὸ Ναὸ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου τοῦ Βαφειχωρίου

Ἡ Α.Θ. Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος, χοροστάτησε τὸ Σάββατο, 25 Μαρτίου 2023, ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, στὸν πανηγυρίζοντα φερώνυμο Ἱ. Ναὸ τοῦ Βαφειχωρίου Βοσπόρου, γενέτειρας τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ'.

Τὸν θεῖο λόγο κήρυξε ὁ Πανοσιολ. Μ. Ἐκκλησιάρχης κ. Αἴτιος, Διευθυντὴς τοῦ Ἰδιαιτέρου Πατριαρχικοῦ Γραφείου.

Ἐκκλησιάστηκαν ὁ Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Ζηνουπόλεως κ. Ἰάκωβος, Ἄρχοντες Ὁφφικιάλιοι τῆς Μ.τ.Χ.Ε., καὶ πλῆθος πιστῶν ἀπὸ τὴ Βοσπορινὴ Κοινότητα καὶ τὸ ἐξωτερικό.

Στὴν ὁμιλία του, ὁ Παναγιώτατος, μετὰ τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας, ἀναφέρθηκε στὴ μεγάλη θεομητορική ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἐπισημαίνοντας ὅτι ἡ σημερινὴ πανήγυρις μᾶς ὁμιλεῖ περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη ἑορτὴ τῆς πίστεώς μας γιὰ τὴν ἀνάγκη συνεργασίας Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, ἀπὸ τὴν ὁποία, ὅπως εἶπε, πάντοτε ἀγαθὰ προκύπτουν γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

«Ὁ Θεὸς ἐργάζεται γιὰ τὴ σωτηρία μας, ἀλλὰ δὲν μᾶς ἀναγκάζει νὰ σωθοῦμε. Θέλει τὴ συνεργασία τῆς ἐλευθερίας μας, διότι, κατὰ τὴν ἔκφρασι τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἡ σωτηρία εἶναι τῶν βουλομένων καὶ ὄχι τῶν ἀναγκαζομένων! Εἰς τὴν συνεργασίαν αὐτὴν τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος ὁ Θεὸς δίδει τὴν χάριν Του καὶ ὁ ἄνθρωπος τὴν προαίρεσίν του.

Στὴν ἐκκλησιαστικὴ γλῶσσα λέμε ὅτι ἡ ἔνωσις αὐτὴ τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν ἄνθρωπο, ἢ σάρκωσις τοῦ Θεοῦ Λόγου, εἶναι γεγονός ἐπὲρ φύσιν'. Καὶ αὐτὸ κατ' ἀρχὴν σημαίνει γεγονός ἐλευθερίας – ἀποδεσμεύσεως – τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ κάθε φυσικὸ προκαθορισμό. Εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Παναγίας «νενίκηνται τῆς φύσεως οἱ ὄροι». Ἡ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει στὴν κόρη τῆς Ναζαρετ ἐκεῖνο τὸ κτίσμα, τὸ ὁποῖο – μόνον αὐτὸ μέσα σὲ ὅλη τὴ δημιουργία, ὑλικὴ καὶ πνευματικὴ – ἔφθασε στὴν πληρότητα τοῦ σκοποῦ διὰ τὸν ὁποῖον ὑπάρχει ἡ κτίσις, δηλαδὴ στὴν πληρέστερη δυνατὴ ἐνότητα μὲ τὸν Κτίστη, τὸν Δημιουργὸ τοῦ παντός. Καὶ ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἀπόψεως ἀποτελεῖ πρότυπο καὶ ὑπόδειγμα γιὰ ὅλους ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διαρκὲς κάλεσμα σὲ ἔνωσι μὲ τὸν Πλάστη μας. Ἐξακολουθεῖ δὲ καὶ μετὰ τὴν προσφορὰ τοῦ Σωτῆρος στὸν κόσμον ἡ Παναγία νὰ ἐνδιαφέρεται διαρκῶς γιὰ ὅλους μας καὶ νὰ μᾶς εὐεργετῇ

καὶ νὰ μᾶς συντρέχει.

Αντιλαμβάνεσθε, λοιπόν, τέκνα προσφιλέστατα, πόση εὐγνωμοσύνη ὀφείλει τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ ἱερὸν πρόσωπον τῆς Θεοτόκου διὰ τὴν μοναδικὴν συμβολὴν τῆς στοῦ ἔργου τῆς σωτηρίας του. Γι' αὐτὸ καὶ τὴν εὐλαβούμεθα καὶ τὴν τιμοῦμε καὶ τὴν θεωροῦμε πάντοτε ὡς μεσίτριαν πρὸς τὸν Υἱὸν τῆς καὶ πρεσβειάν θερμὴν καὶ τεῖχος ἀπροσμάχητον καὶ πηγὴν ἐλέους καὶ καταφύγιον τοῦ κόσμου. Γι' αὐτὸ καὶ ἤλθαμε καὶ ἡμεῖς σήμερα ἐδῶ εἰς τὸν Ναὸν τῆς, γιὰ νὰ ἐνώσουμε τοὺς ὕμνους τῆς εὐλαβείας μας μὲ τὸ ἄρωμα τῶν βοσπορινῶν ἀνθέων τῆς ἀνοιξῆς καὶ μὲ τὸ γλυκύφθογγο κελάηδισμα τῶν πτηνῶν, καὶ νὰ ποῦμε εἰς τὴν Εὐαγγελίστριαν ὅτι ἡ Πόλις εἰς τὴν ὁποίαν κατοικοῦμεν εἶναι δική τῆς Πόλις καὶ ἐπομένως ἡμεῖς εἴμαστε τὰ κατ' ἔξοχὴν τέκνα τῆς, τὰ ὁποῖα ἀναγράφομεν ἀκαταπαύστως τὰ εὐχαριστήρια πρὸς τὴν Ὑπέρομαχον Στρατηγὸν μας.»

Στὴ συνέχεια ὁ Παναγιώτατος ἀναφέρθηκε στὴν πρόσφατη ἐπίσημη ἐπίσκεψη ποὺ πραγματοποιοῖσε στὴ Λιθουανία.

«Ἡ σημερινὴ χοροστασία μας κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τῆς ἐπετείου τῶν γενεθλίων καὶ τῆς καταξίωσης τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας, συμπίπτει χρονικὰ μὲ τὴν ἐπιστροφή μας ἀπὸ τὴν πρώτη ἐπίσκεψί μας στὴ Λιθουανία, κατόπιν εὐγενοῦς προσκλήσεως τῆς ἐντίμου Κυβερνήσεως τῆς χώρας, τῆς ὁποίας ὁ λαὸς ὑπερηφανεύεται γιὰ τοὺς νικηφόρους ἀγῶνες ποὺ διαχρονικὰ ἔχει δώσει ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας του, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς προασπίσεως καὶ προστασίας τῶν θεμελιωδῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐκεῖ παραμονῆς μας πραγματοποιήσαμε ἐπισήμους συναντήσεις μὲ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, τὴν Πρόεδρο τῆς Βουλῆς καὶ μὲ τὴν Πρωθυπουργό, μὲ τὴν ὁποία καὶ ὑπογράψαμε σημαντικό σύμφωνο συνεργασίας σὲ σειρά τομέων δράσεως μὲ στόχο τὴ διασφάλισι τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας τῶν Ὁρθόδοξων πιστῶν τῆς χώρας, οἱ ὁποῖοι διὰ λόγους συνειδήσεως δὲν δύνανται νὰ συνεχίσουν νὰ στεγάζονται πνευματικῶς ὑπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Μόσχας καὶ ἐπιθυμοῦν τὴν ἐπιστροφή τους στὴν στοργικὴ ἀγκάλη τῆς Μητέρας τους Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ ἔλαβαν τὴν Ὁρθόδοξη πίστι τους. Γι' αὐτόν, ἄλλωστε, τὸν λόγον ἱκανοποιήσαμε καὶ τὸ αἶτημα πέντε πρώην κληρικῶν τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας νὰ ἐνταχθοῦν εἰς τὸ κληρικὸν δυναμικὸν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, μετὰ τὴν ἀποδοχὴν ἀπὸ μέρους τῆς ἡμῶν Μετριότητος τῆς ἐκκλητίου προσφυγῆς

των και της ανατροπής της εις βάρος των επιβληθείσης καθαιρέσεως υπό της Ἐκκλησίας της Ρωσσίας, λόγω της ἐκφρασθείσης ὑπ' αὐτῶν δημοσίας διαφωνίας διὰ τὴν ὑποστηρικτικὴν στάσιν τοῦ ἀδελφοῦ Πατριάρχου Μόσχας Κυρίλλου ἔναντι τοῦ κηρυχθέντος ἀνιέρου πολέμου ὑπὸ της Ρωσσοικῆς Ὀμοσπονδίας ἔναντίον της Οὐκρανίας καὶ διὰ τὴν ἐπευλόγησίν του, δυσὶ ταῖς χερσὶ, τῶν ρωσσοικῶν στρατευμάτων εἰσβολῆς καὶ κατοχῆς.

Ἡ σύντομη παραμονή μας εἰς Λιθουανίαν ἦτο ἄκρως διαφωτιστικὴ, καθὼς συνέβαλε τὰ μέγιστα καὶ εἰς τὴν ὑφ' ἡμῶν κατανόησιν τῶν εἰδικῶν λόγων ποὺ καθιστοῦν τὸν ἡρωικὸ Λιθουανικὸ λαὸ πολέμιον κάθε μορφῆς ἐπιβολῆς καὶ ἐπιβουλῆς, ἰδίως δὲ ὅταν αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν Ρωσσίαν. Ἡ ἐπίσκεψίς μας, τὸ ἀπόγευμα τῆς Τετάρτης, εἰς τὰ πρῶην γραφεῖα της KGB, νῦν μουσεῖον μνήμης, καὶ εἰδικώτερα εἰς τὰ ἀνέπαφα ὑπόγεια τοῦ ἐν λόγω κτιρίου, μὲ τίς φορικτὲς συνθήκες κρατήσεως, μὲ τοὺς χώρους τῶν ἀπάνθρωπων καὶ φοβερῶν βασανιστηρίων, μὲ τὸν τοῖχον ποὺ φέρη ἐς αἰεὶ τὰ σημάδια ἀπὸ τίς σφαῖρες μὲ τίς ὁποῖες θανατώθηκαν ἄνω των χιλίων ἄτομα, σύμβολο διαρκοῦς ὑπομνήσεως τῶν τραγικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀπωλείας τῆς ἀνθρωπιᾶς μας. Βλέποντας ὅλες αὐτὲς τίς φορικαλεότητες, αὐθόρμητα ἀνεπήδησε ἀπὸ μέσα μας, ἡ φράσις· Ποτὲ ξανά! Ποτὲ ξανά πόλεμος! Ποτὲ ξανά ἀπολυταρχισμός! Ποτὲ ξανά ὑποδούλωσις καὶ καταπάτησις τῆς ἱερότητος τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου!»

Στὴ συνέχεια ὁ Παναγιώτατος εὐχήθηκε ἡ Κυρία Θεοτόκος νὰ προστατεύει καὶ νὰ σκέπει τὴν Κοινότητα Βαφεοχωρίου, καὶ «νὰ χαρίζη ἄπλετον τὴν εὐλογίαν καὶ τὴν μητρικὴν εὐχὴν της εἰς τὸν εὐδὸρκως, ἀόκνως καὶ ἀποδοτικῶς ἐργαζόμενον ἐν Βοσπόρῳ Ἐπόπτην τῆς Περιφερείας ταύτης Ἰερώτατον ἀδελφὸν ἅγιον Κυδωνιῶν, εἰς τὸν ἱκανὸν καὶ δραστήριον Ἰερατικῶς Προϊστάμενον τῆς Κοινότητος Ἀρχιμανδριτὴν Τιμόθεον, εἰς τὴν ὑπὸ τὴν Προεδρείαν τοῦ Ἐντιμοτάτου κυρίου Χρυσοβαλάντη Τζαβίδου, τοῦ ἐργατικοῦ γραμματέως τῶν Πατριαρχικῶν Σεκρέτων, νέαν Ἐκκλησιαστικὴν Ἐπιτροπὴν, καθὼς καὶ εἰς ὅλους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀγαποῦν καὶ ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν συνέχισιν τῆς ἐδῶ κοινοτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς παρουσίας μας.»

Προηγουμένως, τὸν Παναγιώτατο καλωσόρισαν μὲ θερμούς λόγους ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κυδωνιῶν κ. Ἀθηναγόρας καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἀκολούθως, ὁ Πατριάρχης, τέλεσε Τρισάγιον στὸν τάφον τῶν

συγγενῶν τοῦ προκατόχου του, αοιδίμου Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ', ὁ ὁποῖος βρῖσκεται στὸν αὐλόγυρο τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ, δεηθεῖς ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν αὐτῶν.

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης στὸν Σύνδεσμο ἀποφοίτων τοῦ Ζαπτείου

Ἡ Α.Θ. Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος, τὸ ἀπόγευμα τῆς Τρίτης, 28 Μαρτίου 2023, παρέστη καὶ ὁμίλησε στὴν ἐκδήλωση ποὺ διοργάνωσε ὁ Σύνδεσμος Ἀποφοίτων Ζαπτείου στὴν ἔδρα του, σὲ συνεργασία μὲ τὸ ἱστορικὸ ἐκπαιδευτήριό τῆς Ὁμογένειας, γιὰ νὰ τιμήσει τέσσερις ἀφυπηρητήσαντες ἐκπαιδευτικούς, τίς Ἑλλογιμ. κυρίες Ἐλένη Σεραφείδου Καραγιαννίδου, Χαρίκλεια Κυριακίδη, Λώλη καὶ Αἰμιλία Φραγκόπουλου Κυριαζή, ἀποφοίτους τῆς Σχολῆς, καθὼς καὶ τὸν Ἑλλογιμ. κ. Θεόφιλο Τησιδῆ.

«Καί οἱ τέσσαρες εἶναι σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς τῆς Κωνσταντινουπολίτικης Ῥωμοσύνης, ἐβίωσαν τὰς περιπετείας τῆς, διηκόνησαν τὴν παιδείαν καὶ ἐγαλούχησαν τὴν νέαν γενεάν τῆς Ὁμογενείας εἰς τὰς ζωτικὰς ἀξίας, αἱ ὁποῖαι συγκροτοῦν τὴν ταυτότητά μας, διέσωσαν τὸ Γένος καθ' ὅλην τὴν ἱστορικὴν του πορείαν καὶ ἀποτελοῦν ἐγγύησιν διὰ τὴν πορείαν μας εἰς τὸ μέλλον», ἐπεσήμανε στὴν ὁμιλία του ὁ Παναγιώτατος, καὶ ἀναφέρθηκε στὴ διαχρονικὴ σημασία τοῦ λειτουργήματος τοῦ δασκάλου, ὁ ὁποῖος, ὅπως τόνισε, παρὰ τίς ταχύτατες ἀλλαγές στὸν χῶρο τῆς ἐκπαιδεύσεως παραμένει καὶ σήμερα «ἡ ψυχὴ τοῦ σχολείου».

«Ὄντως, «χρειαζόμαστε δασκάλους ποὺ νοιάζονται πραγματικὰ γιὰ τὰ παιδιά καὶ τὴ μόρφωσή τους, γι' αὐτὸ ποὺ ἀγγίζει τὴν παιδικὴ ψυχὴ, δασκάλους ποὺ ἔχουν εὐαισθησία καὶ ὄραμα παιδείας. Χωρὶς καλοὺς δασκάλους καμμία μεταρρύθμιση στὴν ἐκπαίδευση δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καρποφορήσει». Καὶ τὸ σύγχρονον σχολεῖον εἶναι ἀδιανόητον χωρὶς διδασκάλους, οἱ ὁποῖοι διδάσκουν 'μὲ αὐτὸ ποὺ εἶναι', μὲ τὸ παράδειγμά των, ἀνθίστανται εἰς τὴν μετατροπὴν τῆς διδασκαλίας εἰς ἀπλὴν «πληροφόρησιν», μεταδίδουν ἀξίας καὶ προσανατολισμὸν μέσα ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν παιδαγωγικὴν σχέσιν μὲ τὸν μαθητὴν, ἐκπροσωποῦν τὸ πνεῦμα τῆς θυσιαστικῆς ἀγάπης, ἐμπνέουν ἐμπιστοσύνην, λειτουργοῦν ὡς πρότυπον.

Κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας ζῶμεν, δυστυχῶς, τὴν προϊοῦσαν μετατροπὴν τοῦ διδασκάλου εἰς ἀπρόσωπον ἐκπαιδευτικόν, ὁ ὁποῖος κατανοεῖ τὸν ἑαυτὸν του ὡς παράγοντα τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ

τοποθετεί τὰς διεκδικήσεις ὑπεράνω τῆς διακονίας τοῦ μαθητοῦ. Μαζὶ μὲ αὐτό, ἡ μαζικὴ εἴσοδος καὶ χρήσις τῶν νέων τεχνολογιῶν εἰς τὸν χῶρον τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἡ προβολὴ τοῦ ρόλου τοῦ διδασκάλου ὡς «διευκολυντοῦ μαθήσεως» εἰς βάρος τῆς παιδαγωγικῆς του προσφορᾶς, ἐπηρεάζουν τὸν λειτουργηματικὸν χαρακτῆρα τοῦ ἔργου του. Προφανέστατα, αὐταὶ αἱ ἐξελίξεις ἔχουν καὶ τὰς θετικὰς τῶν πτυχᾶς, ἀφοῦ τὸ σύγχρονον σχολεῖον, ὡς ἀναπόσπαστον μέρος τῶν πολιτισμικῶν ἐξελίξεων, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ λειτουργῇ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς αὐτάς, ἀφοῦ ὀφείλει νὰ προετοιμάζη τὴν νέαν γενεάν διὰ νὰ ἐνταχθῇ καὶ νὰ προοδεύσῃ μέσα εἰς τὸν νέον παγκόσμιον αὐτὸν πολιτισμόν.

Ὅμως, διὰ τὴν παιδείαν, ἡ ἐκάστοτε πραγματικότης δὲν ἔχει ἀπόλυτον κανονιστικὴν ἰσχύν. Διότι ἡ ἀγωγή καὶ ἡ παιδεία ἀναφέρονται εἰς αὐτὸ τὸ ὅποιον ὀφείλει νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ ὄχι πρωτίστως εἰς αὐτὸ ποῦ εἶναι. Αὐτὸ εἶναι τὸ μεγαλεῖο τῆς παιδείας, αὐτὸ τὴν συνδέει μὲ τὴν μεγάλην πνευματικὴν παράδοσιν τῆς ἀνθρωπότητος, μὲ τὰς ἀκαταλύτους ἠθικὰς ἀξίας, τοὺς ἀγῶνας διὰ τὴν προστασίαν τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καὶ τὴν ἀνάπτυξίν του. Γνωρίζει ὁ ὑπεύθυνος καὶ δοσμένος εἰς τὴν ἀγίαν ἀποστολὴν τοῦ ἐκπαιδευτικὸς, ὅτι εἶναι φορεὺς καὶ συνεχιστὴς αὐτῆς τῆς ἀξιολογικῆς παρακαταθήκης. Βιώνει δὲ ὑπαρξιακὴν πληρότητα ἀπὸ τὴν ἀφειδώλευτον ἀγάπην τῶν μαθητῶν καὶ τῶν μαθητριῶν του πρὸς αὐτόν. Ἔχει προσφυέστατα γραφῆ ὅτι, μετὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς γονεῖς, ‘καμμιά ἀγάπη δὲν εἶναι πιὸ βαθιὰ καὶ δὲν διαρκεῖ πιὸ πολὺ, ὅσον ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν δάσκαλο, ὁ ὅποιος κατάλαβε καὶ προώθησε κάποιον ὡς ἄνθρωπο’.

Καὶ ἡμεῖς προσωπικῶς τρέφομεν μέγαν σεβασμόν πρὸς τοὺς διδασκάλους μας, οἱ ὅποιοι μᾶς ἐδίδαξαν, ὅπως ἔλεγεν ὁ Ἀριστοτέλης, τὸ «καλῶς ζῆν», ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «ζῆν κατὰ λόγον», τοῦ «πράττειν τὰ καλά». Οὐδεὶς ἐκ τῶν διδασκάλων μας μᾶς προέτρεψε νὰ ἀσχολούμεθα μὲ τὸν ἑαυτόν μας, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν ὡς στόχον τὴν πραγμάτωσιν ἀξιῶν, τὴν προσφορὰν εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν διακονίαν τοῦ κοινοῦ καλοῦ. Εἰς αὐτὰ ἐτοποθετεῖτο ἡ ἐξανθρωπιστικὴ ἰσχύς τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς παιδείας.»

Ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς τιμηθέντες ἐκπαιδευτικούς, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης σημείωσε:

«Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι καὶ ἐσεῖς, μὲ τὴν προσωπικότητα καὶ τὰ χαρίσματά σας, διεφυλάξατε ὅλα αὐτὰ τὰ τιμαλφέστατα στοιχεῖα στοῦ

ἔργο σας καὶ ὑπῆρξατε αὐθεντικοὶ διδάσκαλοι, διὰ τοὺς ὁποίους ἴσχυε πάντοτε ἡ προτεραιότης τῶν μαθητῶν καὶ τοῦ ἀληθοῦς συμφέροντός των εἰς τὴν ἱεράρχησιν τῶν ἀξιῶν σας. Δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι ἐβοηθήσατε τὰ παιδιά νὰ ἀγαπήσουν τὸ σχολεῖον, νὰ ἀνακαλύψουν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ὑπαρξιακὴν διάστασιν τῆς ‘μαθητείας’. Λέγεται ὅτι ἡ κύρια ἀποστολὴ τοῦ σχολείου εἶναι νὰ μᾶς διδάξῃ πνεῦμα μαθητείας, νὰ παραμείνωμεν μαθηταὶ εἰς ὅλην μας τὴν ζωὴν.

Μὲ αὐτὰς τὰς σκέψεις καὶ τὰ αἰσθήματα, ἐκφράζομεν πρὸς ὑμᾶς, τοὺς σήμερον ἐπαξίως τιμωμένους ὑγείαν κατ' ἄμφω, πνευματικὴν εὐφροσύνην, οἰκογενειακὴν εὐτυχίαν καὶ πᾶσαν ἄνωθεν εὐλογίαν. Αἴφησατε τὴν σφραγίδα σας εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ πράγματα τῆς ἐνταῦθα Ὁμογενείας, ὑπῆρξατε γνήσιοι διδάσκαλοι, πιστοὶ εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ Γένους καὶ φορεῖς τῆς πίστεώς του εἰς τὴν δύναμιν τῆς παιδείας. Μεταφέρομεν πρὸς ὑμᾶς τὴν εὐλογίαν τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας καὶ ἐκφράζομεν τὴν Πατριαρχικὴν ἡμῶν εὐαρέσκεϊαν.»

Ὁλοκληρώνοντας τὴν ὁμιλία του ὁ Παναγιώτατος συνεχάρη στὸ πρόσωπο τῆς Προέδρου τοῦ Ἐλλογιμ. κυρίας Ρίικας Μπεκιάρη Παντελάρα, τὸν Σύνδεσμο Ἀποφοίτων Ζαππέιου, γιὰ τὴ διοργάνωση τῆς τιμητικῆς αὐτῆς ἐκδηλώσεως.

Παρέστησαν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Γέρων Δέρκων κ. Απόστολος, ἡ Εὐγεν. Γενικὴ Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος στὴν Πόλη κ. Γεωργία Σουλτανοπούλου, Ἀρχοντες Ὀφφικιάλιοι τῆς Μ.τ.Χ.Ε., ἐκπαιδευτικοί, καὶ ἀρκετοὶ ὁμογενεῖς.

Παραχώρηση χρήσης τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Πτωχοκομείου στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο

Ὑπεγράφη τὴν Τετάρτη, 29 Μαρτίου 2023, ἡ σύμβαση παραχώρησης χρήσης τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Πτωχοκομείου μεταξύ τῆς Ἐλεήμονος Ἐταιρείας Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, σὲ εἰδικὴ τελετὴ πού πραγματοποιήθηκε τιμητικῶς στὸ Μέγαρο τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, μὲ τὴν παρουσία τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου καὶ τοῦ Ἐντιμ. Δημάρχου Ἀθηναίων κ. Κωνσταντίνου Μπακογιάννη.

Ἐκ μέρους τοῦ φιланθρωπικοῦ σωματείου, στὸ ὁποῖο ἀνήκει ὁ παραχωρούμενος Ἱ. Ναὸς Ἁγ. Νικολάου, μὲ τὴν ἐπωνυμία «Ἐλεήμων Ἐταιρεία Ἀθηνῶν – Γηροκομεῖο-Πτωχοκομεῖο», τὴ σύμβαση ὑπέγραψε

ὁ Πρόεδρος τοῦ Διοικητικοῦ του Συμβουλίου Ἐντιμ. κ. Σπυρίδων Χαμακιώτης.

Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, παρέστησαν καὶ ὑπέγραψαν τὴ σύμβαση, ἐκ μέρους τῆς Α. Θ. Παναγιώτητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Θεοδώρητος, Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου Ἐκπροσωπήσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στὴν Ἀθήνα, καὶ ὁ Ἐντιμολ. κ. Πάρις Ἀσανάκης, Ἄρχων Δικαιοφύλαξ τῆς Μ.τ.Χ.Ε. καὶ Νομικὸς Σύμβουλος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὁ νέος Μητροπολίτης Ἡλείας καὶ Ὡλένης

Ἐπίσκεψη στὴν Ἔδρα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πραγματοποίησε τὴν Πέμπτη, 30 Μαρτίου 2023, ὁ νέος Μητροπολίτης Ἡλείας καὶ Ὡλένης κ. Ἀθανάσιος, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Πρωτοσύγκελλό του Πανοσιολ. Ἀρχιμανδριτὴ κ. Φιλάρετο Σπανόπουλο, καὶ τοὺς Ἐντιμ. κυρίους Ἰωάννη Λέντζα, Δήμαρχο Ἀνδραβίδας-Κυλλήνης, Ἰωάννη Ἀργυρόπουλο, Ἀντιδήμαρχο Δήμου Πύργου, ἐκπρόσωπο τοῦ Δημάρχου αὐτοῦ Ἐντιμ. κ. Παναγιώτη Ἀντωνακόπουλου, καὶ Γεώργιο Σαραντόπουλο, στέλεχος τοῦ Δήμου Ἀνδραβίδας-Κυλλήνης.

Ὁ νέος Μητροπολίτης Ἡλείας καὶ Ὡλένης, ὁ ὁποῖος γιὰ πρώτη φορὰ ἐπισκέφθηκε τὴν Πόλη, ζήτησε καὶ ἔλαβε τὴν εὐχὴ τοῦ Παναγιωτάτου, ἐκφράζοντας τὸν σεβασμὸ τοῦ ἰδίου καὶ τοῦ ποιμνίου του πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησία, μαζί μὲ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς Τοπικῆς Αὐτοδιοίκησης, ἀπηύθυνε πρόσκληση πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν ἐκκλησιαστικὴ Ἐπαρχία του, καὶ εἰδικότερα τὸν δῆμο Πύργου, Ἔδρα τῆς Μητροπόλεως καὶ Πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Ἡλείας, καθὼς καὶ τὸν ἕτερο μεγάλο δῆμο Ἀνδραβίδας-Κυλλήνης.

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης συνεχάρη τὸν Σεβ. Μητροπολίτη κ. Ἀθανάσιο γιὰ τὴν ἐπάξια ἐκλογή του καὶ τοῦ εὐχήθηκε καλλίκαρπη Ποιμαντορία. Τὸν εὐχαρίστησε, ἐπίσης, καθὼς καὶ τοὺς Αὐτοδιοικητικούς παράγοντες, γιὰ τὴν εὐγενικὴ πρόσκληση στὴν ὁποία, σὺν Θεῷ, θὰ ἀνταποκριθεῖ στὶς ἀρχές τοῦ ἐπομένου Σεπτεμβρίου.

Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι θὰ εἶναι ἡ πρώτη επίσημη ἐπίσκεψη Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου σὲ αὐτὴ τὴν Μητρόπολη τῆς Πελοποννήσου.

Ἐτήσιο μνημόσυνο μακαριστοῦ Μητροπολίτου Τρανουπόλεως κυροῦ Γερμανοῦ

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος, παρέστη συμπροσευχόμενος ἀπὸ τὸ Ἱερὸ Βῆμα τοῦ Π. Πατριαρχικοῦ Ναοῦ στὴν Τρισαρχιερατικὴ Θεία Λειτουργία ποὺ τελέστηκε τὴν Ε' Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν, 2 Ἀπριλίου 2023, προεξάρχοντος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μυριοφύτου καὶ Περιστασέως κ. Εἰρηναίου, καὶ μὲ τὴν συμμετοχὴ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Μύρων κ. Χρυσοστόμου καὶ Σαράντα Ἐκκλησιῶν κ. Ἀνδρέα, κατὰ τὴν ὁποία τελέστηκε τὸ ἐτήσιο Ἱερὸ Μνημόσυνο ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Τρανουπόλεως κυροῦ Γερμανοῦ.

Τὸν θεῖο λόγο κήρυξε ὁ Ἱερολ. Πατριαρχικὸς διάκονος κ. Ἐπιφάνιος Καμιανόβιτς.

Ἐκκλησιάστηκαν οἱ Ἀρχιερεῖς Σεβ. Γέρων Χαλκηδόνος κ. Ἐμμανουήλ, Ἰκονίου κ. Θεόληπτος, Αὐστραλίας κ. Μακάριος, Νέας Κρήνης καὶ Καλαμαριάς κ. Ἰουστίνος, Ἀλικαρνασσοῦ κ. Ἀδριανός, Ἀραβισσοῦ κ. Κασσιανός, καὶ Ξανθουπόλεως κ. Παῖσιος, ἡ Γενικὴ Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος στὴν Πόλη Εὐγεν. κ. Γεωργία Σουλτανοπούλου, καθὼς καὶ συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου, καὶ πιστοὶ ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ τὸ ἐξωτερικόν.

Στὴ συνέχεια ἐδόθη ἐπιμνημόσυνος δεξίωση, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Παναγιώτατος μίλησε γιὰ τὸν μακαριστὸ Τρανουπόλεως κυρὸ Γερμανόν.

«Ἄξιως καὶ δικαίως τιμῶμεν σήμερον τὴν σεβάσιμον μνήμην ἑνὸς σπουδαίου Ἱεράρχου τοῦ Θρόνου, γνησιοῦ τέκνου τῆς Κωνσταντινουπολίτικης Ρωμοσύνης, ἐκδαπανηθέντος εἰς τὴν διακονίαν του ἐνταῦθα χριστωνύμου λαοῦ.

Ἡ ἀκλόνητος ἐμπιστοσύνη τοῦ Τρανουπόλεως Γερμανοῦ εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, ἡ πηγαία ἀφοσίωσίς του εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν, ἡ πιστότης του εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ Γένους, ἡ ἀγάπη του διὰ τὸν συνάνθρωπον, καὶ ἐξόχως διὰ τὰ παιδιά καὶ τὴν νεότητα, ὁ ὑποστηρικτικὸς πρὸς πάντας χαρακτήρ του, ἡ εὐφρόσυτος καὶ αἰσιόδοξος διάθεσίς του καὶ ἡ πάντοτε θετικὴ παρουσία του, ἦσαν ἀποτύπωμα μιᾶς χαρισματικῆς προσωπικότητος καὶ ἑνὸς ἡθους ἐλευθερίας, μὲ τὰς ρίζας των εἰς τὴν πνευματικὴν παρακαταθήκην τοῦ Γένους, ὅπως αὐτὴ συνεκροτήθη, ἐκαλλιεργήθη καὶ διεφυλάχθη ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας εἰς τὴν ἱστορικὴν κοιτίδα τοῦ Γένους.

Απόλυτον προτεραιότητα εἰς τὴν ζωὴν τοῦ μακαριστοῦ ἀδελφοῦ εἶχε τὸ «διδόναι» καὶ ὄχι τὸ «λαμβάνειν». Ἐβίωσεν εἰς βάθος τὴν ἀλήθειαν, ὅτι αὐτὸ πού κρατᾶμε διὰ τὸν ἑαυτὸν μας συρρικνώνεται, χάνεται, ἐνῶ ὅ,τι δίδομεν πολλαπλασιάζεται καὶ παράγει καρπὸν πολύν. Μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα, διεκόνησεν ἐπὶ 50 ἔτη τὴν Περιφέρειαν Σταυροδρομίου τῆς Ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως, 30 ἔξ αὐτῶν ὡς Ἀρχιερατικῶς Προϊστάμενος αὐτῆς. Τὸ μέγεθος τῆς προσφορᾶς του εὐρίσκεται ὄχι μόνον εἰς ὅσα ἔπραξε δημοσίᾳ, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅσα συνέβησαν χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ἢ ἀριστερά του τί ποιεῖ ἢ δεξιά του. Τὸν ἐνθυμεῖται ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν ἀρχοντιάν του, διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην του, διὰ τὸν πλοῦτον τῆς καρδίας του καὶ τὴν γενναιοδωρίαν του».

Ὁ Πατριάρχης ἐπεσήμανε τὴν ἀγάπη πού ἔτρεφε ὁ μακαριστὸς Ἀρχιερεὺς τοῦ Θρόνου γιὰ τὴ μαθητιῶσα νεολαία τῆς Πόλεως, τὴν ὁποία φρόντιζε καὶ στήριζε μὲ κάθε τρόπο, ἐνῶ μίλησε καὶ γιὰ τὴν ἀκραιφνῆ προσήλωσή του στὴ λειτουργικὴ τάξη καὶ παράδοση τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.

«Μοναδικὴ ὑπῆρξεν ἡ φροντίς τοῦ μακαριστοῦ ἀδελφοῦ διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν μαθητικῶν Συσσιτίων τῆς Ἁγίας Τριάδος Πέραν. Ἡ σχέση του μὲ αὐτὰ δὲν ἦτο ἀπλῶς μέρημα τοῦ Ὑπευθύνου διὰ τὴν καλὴν λειτουργίαν των, ἀλλὰ τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ, τοῦ ἀνυστάκτου φύλακος, διὰ νὰ διατηρῆται τὸ Συσσίτιον εἰς ἄριστον ἐπίπεδον, διὰ νὰ χαίρωνται τὰ παιδιά καὶ νὰ αἰσθάνωνται «σὰν σὸ σπίτι τους». Ὄντως, ὁ Τρανουπόλεως Γερμανὸς ἦτο διὰ τὰ παιδιά καὶ διὰ τους συνεργάτας του εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα «Θεσμὸς ἐν προσώπῳ», πού ἐνέπνεε ἐμπιστοσύνην καὶ σταθερότητα, καὶ ἀπεκάλυπτεν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀξίαν τῆς θυσιαστικῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀλληλεγγύης.

Παροιμιώδης ἦτο καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ μακαριστοῦ Ἱεράρχου διὰ τὴν λατρευτικὴν ζωὴν, διὰ τὸ τυπικόν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, διὰ τὴν ὀρθὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὕμνων κατὰ τὴν Πατριαρχικὴν παράδοσιν. Φιλακόλουθος, παρῶν πάντοτε εἰς τὰ λειτουργικὰ δρώμενα, ἄριστος λειτουργός, ἱερούργει ἢ ἔψαλλε εἰς τὸ ἀναλόγιον, πάντοτε ὀλοζώντανος καὶ δοξολογικός. Ὄντως, διεκόνησε μετ' ἐνθέου ζήλου τὴν εὐχαριστιακὴν πραγμάτωσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἐπέκτασίν της ἐν τῷ κόσμῳ ὡς 'λειτουργίας μετὰ τὴν λειτουργίαν'. Ἡ μαρτυρία του ἦτο λόγος 'περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος', περὶ τῆς ἀληθείας ὅτι ἡ βιωματικὴ πεμπτουσία τῆς ζωῆς τοῦ Χριστιανοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἶναι ἢ 'οὐ

ζητοῦσα τὰ ἑαυτῆς' ἀγάπη, ὡς πρόγευσις τῆς ἐρχομένης πληρότητος τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς πεπληρωμένης χαρᾶς τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Ἐνθυμούμεθα καθ' ἡμέραν τὸν ἀδελφὸν Μητροπολίτην Τρανουπόλεως Γερμανόν, τὸν κοσμοπολίτην, τὴν συχνὴν καὶ εὐπρόσδεκτον εἰς πάντας παρουσίαν του εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, τὴν ὁποίαν ἀνήγγειλεν ἡ ψαλμωδία του. Αὐθόρμητος, εὐθυτενὴς καὶ ἐμμελής, διεκήρυσσε ὅτι ὁ Θεὸς ἡμῶν εἶναι Θεὸς ζώντων, οἱ ὅποιοι ὑμνοῦν τὴν παρουσίαν καὶ τὰ ἔλεή του, χαίρονται διὰ τὸ δῶρον τῆς ζωῆς, διὰ τὴν ἐλθοῦσαν χάριν ἐν Χριστῷ καὶ δι' ὅσα ἀγαθὰ ἠτοίμασεν ὁ Κύριος τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Ὄντως, ἡ παρουσία τοῦ ἀδελφοῦ Γερμανοῦ ἦτο μαρτυρία χαρᾶς καὶ ἐλπίδος, ἀνοικτοσύνης καὶ κοινωνίας τῆς ζωῆς.

Εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι ὁ Τρανουπόλεως Γερμανὸς θὰ παραμείνῃ φωτεινὸς φάρος καὶ θὰ συνεχίσῃ νὰ ἐμπνέῃ ὄχι μόνον τὸν διάδοχόν του εἰς τὴν Μεγαλόνυμον Κοινότητα Σταυροδρομίου, Ἱερώτατον Μητροπολίτην Σαράντα Ἐκκλησιῶν κ. Ανδρέαν, τὸν Θεοφιλέστατον Ἐπίσκοπον Τράλλεων κ. Βενιαμὶν καὶ τοὺς περὶ αὐτοῦς, ἀλλὰ ὅτι θὰ λειτουργῇ ὡς πρότυπον πιστότητος εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ Φαναρίου, ἀγάπης διὰ τὴν λειτουργικὴν ζωὴν, διακονικὸν ἤθος, φιλανθρώπου μερίμνης διὰ τὸ πλῆρωμα τῆς Ἐκκλησίας καὶ κατ' ἐξοχὴν διὰ τὴν νέαν γενεάν τῶν πιστῶν, ἐμπιστοσύνης εἰς τὸ μέλλον τῆς Ῥωμοσύνης καὶ εἰς τὴν οἰκουμενικὴν ἀποστολὴν τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Δεόμεθα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐλέους καὶ Κυρίου τῆς δόξης, νὰ ἀναπαύῃ τὴν ψυχὴν τοῦ μακαριστοῦ ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ Γερμανοῦ Ἀρχιερέως ἐν Χώρᾳ Ζώντων καὶ ἐν σκηναῖς δικαίων. Εἴη ἡ μνήμη αὐτοῦ αἰωνία!»

Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἴδιας ἡμέρας, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης χοροστάτησε, στὸν Ἱερὸ Ναὸ Ἁγίας Τριάδος Σταυροδρομίου, κατὰ τὸν τελευταῖο Κατανυκτικὸ Ἐσπερινό, στὸν ὁποῖο τοὺς ὕμνους ἀπέδωσε ἡ χορωδία τοῦ Συνδέσμου Μουσικοφίλων Πέραν.

Τὸν θεῖο λόγο κήρυξε ὁ Θεοφίλ. Ἐπίσκοπος Ξανθουπόλεως κ. Παῖσιος.

Ἀκολούθως ὁ Παναγιώτατος παρουσίασε μὲ θερμοὺς λόγους τὸν εὐρισκόμενον ἐκεῖνες τῆς ἡμέρας στὴν Πόλη Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπο Αὐστραλίας κ. Μακάριο, τὸν ὁποῖο καὶ προέτρεψε νὰ ἀπευθύνει λόγους πνευματικῆς οἰκοδομῆς στὸ πολυπληθὲς ἐκκλησιασµα.

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης στὴν Ἄγκυρα

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος, ἀνταποκρινόμενος σὲ σχετικὴ πρόσκληση τοῦ Κυβερνῶντος Κόμματος Δικαιοσύνης καὶ Ἀνάπτυξης (ΑΚΡ), ποὺ ἀπηύθυνε πρὸς τὸν ἴδιο, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους θρησκευτικοὺς ἡγέτες τῆς χώρας, μετέβη τὴν Τρίτη, 4 Ἀπριλίου 2023, στὴν Ἄγκυρα, ὅπου παρετέθη δεῖπνο Iftar, ποὺ προσφέρεται κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Ῥαμαζανιοῦ μετὰ τὸ τέλος τῆς ἡμερησίας νηστείας, καὶ στὸ ὁποῖο παρέστη ὁ Πρόεδρος τῆς Τουρκικῆς Δημοκρατίας Ἐξοχ. κ. Recep Tayyip Erdoğan.

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐξέφρασε τίς εὐχές του πρὸς τὸν Πρόεδρο Ἐξοχ. κ. Erdoğan, καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς ὅλους τοὺς μουσουλμάνους τῆς χώρας, γιὰ τὸ Ῥαμαζάνι, εὐχήθηκε μάλιστα ὁ πανάγαθος καὶ ἐλεήμων Θεὸς νὰ προστατεύῃ κάθε ἄνθρωπο, ἰδιαίτερος δὲ νὰ ἐνισχύῃ τοὺς δοκιμαζόμενους συνανθρώπους μας στὶς σεισμόπληκτες περιοχὲς τῆς νοτιοανατολικῆς Τουρκίας.

Τὸν Παναγιώτατο, ὁ ὁποῖος ἐπέστρεψε αὐθημερόν στὴν Πόλη, συνόδευσε ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Προύσης κ. Ἰωακείμ.

Νὰ σημειωθῇ ὅτι τὴν Κυριακὴ, 26 Μαρτίου, ὁ Παναγιώτατος, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Ἐντιμολ. Ἀρχοντα Μ. Χαροφύλακα κ. Παντελεήμονα Βίγκα, παρακάθησε, σὲ δεῖπνο Ἰφτάρ, ποὺ παρέθεσε τὸ πολιτικὸ Κόμμα Gelecek Partisi, μὲ τὴν παρουσία πολιτικῶν προσωπικοτήτων, ἐκπροσώπων τῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων καὶ τῶν μειονοτήτων καὶ πλήθους ἄλλων προσκεκλημένων, σὲ αἶθουσα ἐκδηλώσεων τοῦ Μητροπολιτικοῦ Δήμου τῆς Πόλεως.

Παραχώρηση Ῥωμαιοκαθολικοῦ Ναοῦ στὴ Σμύρνη πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο γιὰ τίς ἀνάγκες τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Σμύρνης

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος δέχθηκε τὴν Πέμπτη, 6 Ἀπριλίου 2023, τὸν ἐκ Ῥώμης Ὄσιwt. κ. Massimo Fusarelli, Ἀρχηγὸ τοῦ Τάγματος τῶν Φραγκισκανῶν, μαζί μὲ μέλη τῆς περὶ αὐτὸν Ἀδελφότητος καὶ συνεργάτες του, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς παραχωρήσεως πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τοῦ ἐν Σμύρνη Ἱεροῦ Ναοῦ Santa Maria, ὁ ὁποῖος ἀνήκει στὸ ἐν λόγω Τάγμα, γιὰ τίς ἀνάγκες τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σμύρνης.

Στὴ συνάντηση, ποὺ πραγματοποιήθηκε σὲ ἐγκάρδια ἀτμόσφαιρα,

παρέστησαν, επίσης, οί Σεβ. Μητροπολίτες Γέρων Χαλκηδόνος κ. Ἐμμανουήλ καὶ Σμύρνης κ. Βαρθολομαῖος, καθὼς καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Ὁρθοδόξου Κοινότητος Σμύρνης Ἐντιμ. κ. Γεώργιος Θεοδοωρίδης.

Ὁ Παναγιώτατος ἐξέφρασε τὶς θερμὲς εὐχαριστίες του πρὸς τὸν Ἁγιώτατο Πάπα Ῥώμης Φραγκίσκο, πού ανταποκρίθηκε ἀμέσως στὸ αἶτημα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, καθὼς καὶ πρὸς τὸν Ὀσιώτ. κ. Massimo Fusarelli, γιὰ τὴν παραχώρηση τοῦ ἐν λόγω παλαιοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ, τοῦ 17ου αἰῶνος.

Νὰ σημειωθῆ ὅτι ἡ Ι. Μητρόπολη Σμύρνης διαθέτει σήμερα ἕναν μικρὸ Ἱ. Ναό, ἀφιερωμένο στὴν Ἁγία Φωτεινή, ὁ ὁποῖος, ὡστόσο, δὲν ἐπαρκεῖ πλέον γιὰ νὰ καλύψῃ τὶς ἀνάγκες τῆς αὐξανόμενης Ὁρθοδόξου Κοινότητος τῆς περιοχῆς.

Ἀμέσως μετὰ τὴν συνάντηση πραγματοποιήθηκε ἡ ἐπίσημη ὑπογραφή τοῦ συμφωνητικοῦ παραχωρήσεως τοῦ Ναοῦ στὴν Αἴθουσα Ἀρχιερέων τοῦ Πατριαρχικοῦ Οἴκου. Τὸ συμφωνητικὸ ὑπέγραψαν ἕκ μέρους τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Γέρων Χαλκηδόνος κ. Ἐμμανουήλ καί, ἕκ μέρους τῶν Φραγκισκανῶν, ὁ Ὀσιώτ. κ. Massimo Fusarelli.

Ἀκολούθως, ὁ Ἠγούμενος τοῦ Τάγματος τῶν Φραγκισκανῶν καὶ ἡ συνοδεία του παρακάθησαν στὴν Πατριαρχικὴ τράπεζα.

Συνάντηση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου μετὸν Ὑπουργὸ Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος στὴν Ἱμβρο

Σὲ ἐγκάρδια ἀτμόσφαιρα συναντήθηκαν ἡ Α. Θ. Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος μετὸν Ἐξοχ. Ὑπουργὸ Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος κ. Νικόλαο Δένδια, νωρὶς τὸ ἀπόγευμα τῆς Μ. Παρασκευῆς, στὸ Μητροπολιτικὸ Μέγαρο στὴν πρωτεύουσα τῆς Ἱμβρο.

Ὁ Παναγιώτατος καὶ ὁ Ἐξοχ. κ. Ὑπουργὸς εἶχαν μακρὰ καὶ ἐποικοδομητικὴ συζήτηση γιὰ ζητήματα ἀμοιβαίου ἐνδιαφέροντος. Καλωσορίζοντας τὸν κ. Δένδια στὴν ιδιαίτερη πατρίδα του, καὶ με ἀφορμὴ πρόσφατες δηλώσεις τοῦ κ. Ὑπουργοῦ γιὰ τὶς ἑλληνοτουρκικὲς σχέσεις, ὁ Παναγιώτατος ἐπέσημανε ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο ὑποστηρίζει πάντοτε τὸν διάλογο καὶ τὴν εἰρηνικὴ συνύπαρξη τῶν δύο γειτονικῶν λαῶν.

Ὁ Ἐξοχ. κ. Ὑπουργὸς προσέφερε στὸν Πατριάρχη μίᾳ συλλεκτικὴ

ἔκδοση ἐνῶ ὁ Παναγιώτατος, ἀνταποκρινόμενος στήν ἐπιθυμία πού τοῦ ἐξέφρασε ὁ κ. Δένδιας, κατὰ στήν πρόσφατη συνάντηση τοὺς στήν Πόλη, ὅτι θὰ ἤθελε κάτι ἀπὸ τὰ ἄμφια του, τοῦ προσέφερε ὡς δῶρο ἓνα ἐπιγονάτιο μὲ τὸν Ἅγιο Βαρθολομαῖο.

Στὴ συνάντηση παρέστησαν καὶ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἰμβρου καὶ Τενέδου κ. Κύριλλος καὶ ἡ Εὐγεν. Γενική Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος στήν Πόλη κ. Γεωργία Σουλτανοπούλου.

Κατὰ τὴν ἄφιξη του, λίγο νωρίτερα, ὁ Ἐξοχ. Ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος προσκύνησε τὸν ἀνθοστόλιστο Ἐπιτάφιο τοῦ Ἱ. Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὅπου τὸν ὑποδέχθηκε μὲ θερμοὺς λόγους ὁ Ποιμενάρχης τῆς νήσου Σεβ. Μητροπολίτης κ. Κύριλλος.

Ἡ κηδεῖα τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Γέροντος Νικομηδεῖας κυροῦ Ἰωακείμ

Μὲ τὴν δέουσα ἐκκλησιαστικὴ τάξη προπέμφθηκε στήν αἰωνιότητα, ἀπὸ τὸν Πάνσεπτο Πατριαρχικὸ Ναό, ὁ ἀειμνήστος Μητροπολίτης Γέρων Νικομηδεῖας κυρὸς Ἰωακείμ, τὴν Πέμπτη τῆς Διακαινησίμου, 20 Ἀπριλίου 2023.

Τὸ πρῶι, τελέστηκε Θεία Λειτουργία, ἱερουροῦντος του Σεβ. Μητροπολίτου Γέροντος Δέρκων κ. Αποστόλου.

Ἀκολούθως, στὶς 11 π.μ., τελέστηκε ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία, προεξάρχοντος τοῦ Παναγιωτάτου, συμπαραστατομένου ἀπὸ τοὺς Σεβ. Μητροπολίτες Γέροντα Δέρκων κ. Απόστολο, Γέροντα Πριγκηποννήσων κ. Δημήτριο, Μιλήτου κ. Απόστολο, Φιλαδελφείας κ. Μελίτωνα, Μυριοφύτου καὶ Περιστάσεως κ. Εἰρηναῖο, Μύρων κ. Χρυσόστομο, Ἰκονίου κ. Θεόληπτο, Καλλιουπόλεως καὶ Μαδύτου κ. Στέφανο, Κυδωνιῶν κ. Ἀθηναγόρα, Πισιδίας κ. Ἰώβ, Ἀδριανουπόλεως κ. Ἀμφιλόχιο, Ἰμβρου καὶ Τενέδου κ. Κύριλλο, Σαράντα Ἐκκλησιῶν κ. Ἀνδρέα καὶ Προύσης κ. Ἰωακείμ.

Τὸ πένθος τῆς Μητροῦς Ἐκκλησίας ἔφεραν οἱ Σεβ. Μητροπολίτες Γέρων Χαλκηδόνος κ. Ἐμμανουήλ καὶ Σηλυβρίας κ. Μάξιμος.

Τὸν ἐπικήδειο λόγο ἐκφώνησε, κατὰ τὴν τάξη, ὁ Πανοσιολ. Διάκονος κ. Βοσπόριος, Ὑπογραμματεὺς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου.

Παρέστησαν συμπροσευχόμενοι ὁ Σεβ. Αρχιεπίσκοπος Ἀνθηδῶνος κ. Νεκτάριος, Ἐπίτροπος τοῦ Πανάγιου Τάφου στήν Πόλη, οἱ Θεοφιλ. Ἐπίσκοποι Ἀλικαρνασσοῦ κ. Ἀδριανός, Ἀραβισσοῦ κ. Κασσιανός,

Τράλλεων κ. Βενιαμίν, Δαφνουσίας κ. Σμάραγδος και Ξανθουπόλεως κ. Παΐσιος, κληρικοί τῆς Πατριαρχικῆς Αὐλῆς, τῆς Ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν παρακειμένων Ἱ. Μητροπόλεων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, Ἄρχοντες Ὀφφικιάλιοι τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μ. Ἐκκλησίας, ὁ Ἐξοχ. κ. Χριστόδουλος Λάζαρης, Πρέσβης τῆς Ἑλλάδος στὴν Τουρκία, ἡ Εὐγεν. κ. Γεωργία Σουλτανοπούλου, Γενικὴ Πρόξενος στὴν Πόλη, συγγενεῖς τοῦ ἐκλιπόντος, παράγοντες τῆς Ὁμογένειας, Ἀντιπροσωπεῖες Καθηγητῶν καὶ μαθητῶν τῶν ὁμογενειακῶν Ἐκπαιδευτηρίων, καὶ πολλοὶ πιστοί.

Ὁ ἐνταφιασμὸς τοῦ ἀειμνήστου Ἱεράρχου ἔγινε στὸ Κοιμητήριο τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου τῆς Χαλκηδόνος.

Ἐορτάστηκε στὸ Φανάρι ἡ μνήμη τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Ε', Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης χοροστάτησε τὸ Σάββατο τῆς Διακαινησίμου, 22 Ἀπριλίου 2023, στὴν Θεία Λειτουργία κατὰ τὴν ὁποία τιμῆθηκε ἐκ μεταθέσεως ἡ μνήμη τοῦ Ἱερομάρτυρος Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου Ε', καθὼς ἡ ἑορτὴ του ἐφέτος συνέπεσε μέσα στὴν περίοδο τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Ἑβδομάδας. Τὴν Θεία Λειτουργία τέλεσε ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Γρηγόριος, Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱεράς Συνόδου, μὲ τὸν Πανοσιολ. Διάκονο κ. Βοσπόριο, Ὑπογραμματέα.

Ἀμέσως μετὰ, ὁ Παναγιώτατος μετέβη στὴν Κλειστὴ Πύλη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τόπο τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τοῦ Πατριάρχου, συνοδευόμενος ἀπὸ κληρικοὺς τῆς Πατριαρχικῆς Αὐλῆς, ὅπου ἄναψε κεριά, κατέθεσε ἀνοιξιάτικα ἄνθη καὶ προσευχήθηκε ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀλήθειας καὶ τοῦ σεβασμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου στὸν κόσμον, ἐπικαλούμενος τὴ χάρη καὶ τίς πρεσβεῖες τοῦ Ἁγίου Προκατόχου Αὐτοῦ.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἴδιας ἡμέρας, ὁ Πατριάρχης παρέστη συμπροσευχόμενος στὸν Μ. Ἐσπερινὸ γιὰ τὴν ἑορτὴ τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου, ἐφόρου καὶ προστάτου τοῦ Πάνσεπτου Πατριαρχικοῦ Ναοῦ, πού τελέστηκε χοροστατοῦντος του Σεβ. Μητροπολίτου Ἰκονίου κ. Θεολήπτου. Μετὰ τὴν ἀπόλυση ἡ Α. Θ. Παναγιότης δέχθηκε ὄμιλο προσκυνητῶν ἀπὸ τὴν ἐνορία Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Ἡλιουπόλεως Ἀθηνῶν ὑπὸ τὴν ἡγεσία τοῦ Πανοσιολ.

Αρχιμανδρίτου κ. Σπυρίδωνος Κατραμάδου, Ἰ. Προϊσταμένου του Ναοῦ. Οἱ προσκυνητὲς ἐπισκέφθηκαν προηγουμένως τὴν Καππαδοκία καὶ ὁ Πατριάρχης τους ἀπηύθυνε θερμούς πατρικούς λόγους καλωσορισμοῦ.

Τὴν προτεραιὰ, Παρασκευὴ τῆς Διακαινησίμου, ἑορτῆ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, ὁ Παναγιώτατος παρέστη συμπροσευχόμενος στὴν Θ. Λειτουργία στὸ Καθολικὸ τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγίας Τριάδος Χάλκης, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὁποίας ὁ Ἠγούμενος αὐτῆς, Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Ἀραβι-σοῦ κ. Κασσιανὸς τέλεσε τὴν εἰς Πρεσβύτερον χειροτονία τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Μονῆς Διακόνου κ. Μελετίου Στεφανάτου.

Ἀκολούθως, στὴν Αἵθουσα Τελετῶν τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς, μετὰ τὴν ὁμιλία του νεοχειροτενηθέντος Ὅσιολ. Πρεσβυτέρου, ὁ Παναγιώτατος τοῦ ἔδωσε πατρικὲς συμβουλὲς γιὰ τὴ νέα ἀποστολὴ του στὴν Ἐκκλησία.

Ἡ πανήγυρις τοῦ Πάνσεπτου Πατριαρχικοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὸ Φανάρι

Σὲ Ἀναστάσιμη ἀτμόσφαιρα καὶ μὲ κατάνυξη πανηγύρισε τὴν Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ, 23 Ἀπριλίου 2023, ὁ Πάνσεπτος Πατριαρχικὸς Ναὸς τὸν ἔφορο καὶ προστάτη του, Ἅγιο Μεγαλομάρτυρα Γεώργιο τὸν Τροπαιοφόρο.

Τῆς Θείας Λειτουργίας προέστη ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἰκονίου κ. Θεόληπτος, καὶ συλλειτουργήσαν οἱ Σεβ. Μητροπολίτες Σαράντα Ἐκκλησιῶν κ. Ἀνδρέας καὶ Προύσης κ. Ἰωάκείμ.

Κατὰ τὴ διάρκειά της τελέστηκε ἡ καθιερωμένη ἀρτοκλασία ὑπὲρ τῶν ἐν Ἀμερικῇ, ἀλλὰ καὶ ὄλων τῶν ἀνὰ τὴν οἰκουμένη προσφιλῶν τέκνων τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ὁ Παναγιώτατος παρέστη συμπροσευχόμενος στὸ Ἱ. Βῆμα, ἐνῶ ἀμέσως μετὰ τὴν Απόλυση διένειμε στὸ πολυπληθὲς ἐκκλησίασμα κόκκινα πασχαλινὰ αὐγά.

Ἐκκλησιάστηκαν οἱ Σεβ. Μητροπολίτες Μιλήτου κ. Απόστολος, Μυριοφύτου καὶ Περιστάσεως κ. Εἰρηναῖος καὶ Μύρων κ. Χρυσόστομος, οἱ Θεοφιλ. Ἐπίσκοποι Ἀλικαρνασοῦ κ. Ἀδριανὸς καὶ Ξανθουπόλεως κ. Παῖσιος. Παρέστησαν, ἐπίσης, ἡ ἐορτάζουσα τὰ ὀνομαστήριά της Εὐγεν. κ. Γεωργία Σουλτανοπούλου, Γενικὴ Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος στὴν Πόλη, καθὼς καὶ οἱ Γενικοὶ Πρόξενοι τῆς Οὐκρανίας Ἐντιμ. κ. Roman Nedilskyi, τῆς Μολδαβίας κ. Sergiu Gurduza, τοῦ Μαυροβουνίου

Έντιμ. κ. Branislav Karadzic και τῆς Β. Μακεδονίας κ. Aktan Ago, οἱ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Γενικῶν Προξενείων τῆς Ρουμανίας Έντιμ. κ. Lucian Cringasu και τῆς Γεωργίας Έντιμ. κ. Zaza Nadiradze, και ὁ Πρόξενος τῆς Βουλγαρίας Έντιμ. κ. Krasimir Tsenovski, Ἀρχοντες Ὀφφικιάλιοι και πιστοὶ ἀπὸ τὴν Πόλη και τὸ ἐξωτερικό.

Ακολουθῶς, στὴν Αἴθουσα τοῦ Θρόνου, ὁ Παναγιώτατος, στὴν ὀμιλία του, καλωσόρισε τοὺς Διπλωμάτες και τοὺς ἄλλους παρισταμένους και, μεταξὺ ἄλλων, εὐχήθηκε σύντομα νὰ τελειώσει ὁ διαβολικὸς πόλεμος στὴν Οὐκρανία και νὰ ἐπικρατήσει ἡ εἰρήνη, ἐνῶ γιὰ ἄλλη μία φορὰ ἐξέφρασε τὴν συμπαράστασή του στοὺς σεισμοπλήκτους τῆς νοτιοανατολικῆς Τουρκίας και τῆς Συρίας.

Τὸ μεσημέρι, ὁ Παναγιώτατος προσεκάλεσε τοὺς παρισταμένους Γενικοὺς Προξένους και ἐκπροσώπους Γενικῶν Προξενείων νὰ παρακαθήσουν στὴν ἑόρτια πασχαλινὴ τράπεζα ποὺ παρετέθη στὴν αὐλὴ τοῦ Πατριαρχείου.

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης στὴν ἐκθεση ζωγραφικῆς τοῦ Ἁγιορείτου Ἱερομονάχου Λουκᾶ Ξενοφωντινοῦ

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος παρέστη τὴν Τρίτη, 25 Ἀπριλίου, τὸ ἀπόγευμα, στὰ ἐγκαίνια τῆς ἐκθεσης ζωγραφικῆς μὲ ἔργα τοῦ Ἁγιορείτου Ἱερομονάχου Ὅσιου Λουκᾶ Ξενοφωντινοῦ, στὸ Σισμανόγλειο Μέγαρο τῆς Πόλεως.

Τὸν Παναγιώτατο ὑποδέχθηκε ἡ Εὐγεν. Γενικὴ Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος στὴν Πόλη κ. Γεωργία Σουλτανοπούλου, μαζί μὲ τὸ δημιουργὸ τῶν ἔργων π. Λουκᾶ, ἐνῶ στὰ ἐγκαίνια παρέστησαν Ἱεράρχες, κληρικοί, Μοναχοὶ και Μοναχές και πολλοὶ προσκεκλημένοι.

Ὁ Παναγιώτατος συνεχάρη τὸν π. Λουκᾶ, ὁ ὁποῖος εἶναι και διακεκριμένος Ἁγιογράφος, γιὰ τὴν εὐαισθησία και τὴν ἐξαιρετικὴ καλλιτεχνικὴ ἀποτύπωση τῶν Ἱερῶν Μονῶν, τῶν Μοναχῶν και τῶν φυσικῶν τοπίων τοῦ Ἁγίου Ὁρους στὰ ἔργα του.

Ἐνημερωτικὴ συνάντηση γιὰ τὴν ἔναρξη τῶν ἐργασιῶν στοῦ ἱστορικὸ Ἑλληνικὸ Ὁρφανοτροφεῖο τῆς Πριγκίπου

Ὁ σχεδιασμὸς και τὰ βήματα γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ σχολείου τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὁρφανοτροφείου τῆς Πριγκίπου, ἐνὸς μικρότερου κτηρίου

στον αλόγουρο του, για την εγκατάσταση του κεντρικού έργουταξίου και για την τοποθέτηση των υποστυλωμάτων στο επιβλητικό κεντρικό ξύλινο οικόδομημα, μετά και την εκπόνηση των μελετών και του πρώτου διαγωνισμού για την ανάθεση του έργου, βρέθηκαν στο επίκεντρο της ενήμερωτικής συνάντησης που είχε η Α. Θ. Παναγιώτης, ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαίος, το Σάββατο, 29 Απριλίου 2023, με πολυμελή ομάδα επιστημόνων που συνεργάζονται για την αποκατάσταση του ιστορικού κτηρίου της Ομογένειας.

Στη συνάντηση παρέστησαν, επίσης, ο Σεβ. Μητροπολίτης Γέρων Χαλκηδόνος κ. Έμμανουήλ, ο Θεοφίλ. Επίσκοπος Ξανθουπόλεως κ. Παΐσιος και οί Πανασιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Θεόδωρος και Μ. Εκκλησιάρχης κ. Αέτιος, Διευθυντής του Ίδιαίτερου Πατριαρχικού Γραφείου.

Ο Παναγιώτατος, σε σύντομο χαιρετισμό του, συνεχάρη τη νέα Έφοροεπιτροπή του Ίδρύματος του Όρφανοτροφείου, υπογραμμίζοντας τη μεγάλη ευθύνη που αναλαμβάνουν. Έπεσήμανε δέ ότι όλοι οί ένασχολούμενοι με τὰ Κοινοτικά πράγματα οφείλουν νὰ εἶναι προσεκτικοὶ διαχειριστὲς τῆς κοινοτικῆς περιουσίας, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ κληρονομιά τῆς Ῥωμοσύνης καὶ ταυτίζεται με τὴν ἱστορικὴ διαδρομὴ τῆς στὸν χρόνο. Συνεχάρη ἰδιαίτερος τον Ἄρχοντα Μ. Χαρτοφύλακα Ἐντιμολ. κ. Παντελεήμονα Βίγκα, συντονιστὴ τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου γιὰ τὸ Όρφανοτροφεῖο, γιὰ τὴν προσήλωσή του στὸν στόχο τῆς Μητρος Ἐκκλησίας γιὰ τὴ διάσωση τοῦ ἱστορικοῦ Ὁμογενειακοῦ κτηρίου καὶ τὴ μέχρι σήμερα συστηματικὴ ἐργασία του πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτή, καθὼς καὶ γιὰ τὶς ἀδειες ποὺ ἐξασφαλίστηκαν γιὰ τὴν ἔναρξη τῶν ἐργασιῶν. Ἐπίσης, εὐχήθηκε νὰ ἐξευρεθεῖ, με τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, τὸ χρηματικὸ ποσὸ ποὺ ἀπαιτεῖται γιὰ τὴν ἔναρξη καὶ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς ἀναστηλώσεως τοῦ Όρφανοτροφείου.

Στὴ συνέχεια ὁ Ἐντιμολ. κ. Βίγκας παρουσίασε τὸ χρονοδιάγραμμα καὶ τὴ μεθοδολογία τῶν ἐργασιῶν, ποὺ θὰ πραγματοποιηθοῦν στὸ ἀμέσως ἐπόμενο διάστημα στὸ ξύλινο συγκρότημα, καὶ στὴ συνέχεια μίλησαν ἡ ἀρχιτέκτονας Εὐγεν. κ. Rabia Şengün, ἡ ὁποία παρουσίασε τὰ στάδια καὶ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ διαγωνισμοῦ, καὶ ὁ Καθηγητὴς Ἑλλογιμ. κ. Oğuz Ceylan, ἐκ μέρους τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπιτροπῆς, ὁ ὁποῖος ἀναφέρθηκε στὴν πορεία τῶν ἐργασιῶν.

Ἵπενθυμίζεται ὅτι στὴν προσπάθεια διάσωσης τοῦ Ἑλληνικοῦ

Όρφανοτροφείου τῆς Πριγκίπου, τοῦ μοναδικοῦ ἀκινήτου γιὰ τὸ ὁποῖο τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο διαθέτει τίτλους ἰδιοκτησίας ἐπ' ὀνόματί του, ἔχουν συνεργαστεῖ ἀφιλοκερδῶς σημαντικοὶ εἰδικοί ἐπιστήμονες ἀπὸ ὅλο τὸν κόσμο, ἐνῶ καθοριστικὴ ἦταν ἡ βοήθεια τοῦ Μητροπολιτικοῦ Δήμου τῆς Πόλεως, τοῦ Υπουργείου Πολιτισμοῦ καὶ Τουρισμοῦ καὶ ἄλλων συναρμόδιων Ἀρχῶν τῆς χώρας.

Ἀναχώρηση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου γιὰ τὴν Ἰταλία

Ἡ Α.Θ. Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος ἀναχώρησε τὴν Τρίτη, 2 Μαΐου 2023, ἀπὸ τὴν ἔδρα του, γιὰ ἐπίσημη ἐπίσκεψη στὴν Φλωρεντία καὶ τὸ Σαλέρνο, ἀνταποκρινόμενος σὲ σχετικὲς προσκλήσεις τῶν ἐκεῖ Ρωμαιοκαθολικῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἀρχῶν, ἐνῶ κατὰ τὴν τελευταία ἡμέρα τοῦ ταξιδιοῦ του στὴν Ἰταλία, τὴν Κυριακὴ, 7 Μαΐου, θὰ ἐπισκεφθεῖ τὴ Νεάπολη, ὅπου θὰ χοροστατήσῃ στὸν Ἐλληνορθόδοξο Ἱ. Ναὸ Ἁγίων Πέτρου καὶ Παύλου καὶ θὰ εὐλογήσῃ τοὺς Ὁρθοδόξους πιστοὺς ποὺ διαβιοῦν σὲ αὐτὴ τὴν ἱστορικὴ πόλη.

Στὸ πλαίσιο τῆς ἐπισκέψεώς του στὴν Φλωρεντία, ὁ Παναγιώτατος εἶχε ἰδιαίτερη συνάντηση μὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο τῆς πόλεως Σεβ. Καρδινάλιο κ. Giuseppe Betori καὶ ἐκπροσώπους τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν. Σὲ εἰδικὴ τελετὴ ἀναγορεύτηκε Ἐπίτιμος Διδάκτορας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Κεντρικῆς Ἰταλίας, ἐνῶ ἐξεφώνησε ὁμιλία κατὰ τὴν Οἰκουμενικὴ προσευχὴ ποὺ πραγματοποιήθηκε στὴν Βασιλικὴ τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου. Κατὰ τὴν παραμονὴ Του στὴν Φλωρεντία συνάντησε καὶ εὐλόγησε τοὺς Ὁρθοδόξους πιστοὺς, οἱ ὁποῖοι διαβιοῦν στὴν πρωτεύουσα τῆς Τοσκάνης, στὸν Ἐλληνορθόδοξο Ἱ. Ναὸ τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου.

Στὸν δεῦτερο σταθμὸ τῆς ἐπισκέψεώς του στὴν Ἰταλία, στὸ Σαλέρνο, ὁ Πατριάρχης εἶχε συναντήσεις μὲ τὸν Ἐξοχ. Ἀρχιεπίσκοπο Salerno, Campagna καὶ Acerno κ. Andrea Bellandi, καὶ τίς τοπικὲς Πολιτειακὲς Ἀρχὲς ἐνῶ πραγματοποίησε ὁμιλία πρὸς τὸν Ἱ. Κληρὸ καὶ τοὺς Ἱεροσπουδαστὲς τοῦ Θεολογικοῦ Σεμιναρίου τῆς πόλης. Ἐπίσης, ἐξεφώνησε ὁμιλία κατὰ τὴ διάρκεια ἐκδηλώσεως ποὺ διοργανώνεται ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο καὶ τὴ Νομαρχία του Σαλέρνο, ἐνῶ εἶχε συνάντηση καὶ μὲ τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Μητροπολιτικῆς Περιφέρειας Σαλέρνο.

Τὴν Πατριαρχικὴ Συνοδεία ἀπετέλεσαν οἱ Σεβ. Μητροπολίτες Γέρων Δέρκων κ. Απόστολος καὶ ὁ ἐπιχώριος Ἰταλίας κ. Πολύκαρπος,

ὁ Ἱερολ. Διάκονος τῆς Σειρῶς κ. Βαρνάβας Γρηγοριάδης, καὶ ὁ Ἐντιμ. κ. Νικόλαος Παπαϊωάννου, Γραμματέας στὸ Πατριαρχεῖο.

Ἐπίτροπος τοῦ Πατριαρχοῦ ὀρίσθηκε ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Γέρων Χαλκηδόνος κ. Ἐμμανουήλ, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν προέπεμψε στὸ Αεροδρόμιο τῆς Πόλης, μαζί με τὸν Πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλο κ. Θεόδωρο.

Τηλεγράφημα τοῦ Πάπα Φραγκίσκου πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη

Ἐπὶ τῇ ἀφίξει τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχοῦ κ.κ. Βαρθολομαίου καὶ τῆς τιμίας συνοδείας Αὐτοῦ εἰς Φλωρεντίαν, ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς Πατριαρχικῆς ἐπισκέψεως εἰς Ἰταλίαν, ἡ Α. Ἀγιότης ὁ Πάπας Ῥώμης Φραγκίσκος ἀπέστειλε, τὴν Τετάρτην, 3ην Μαΐου 2023, τὸ κάτωθι ἐγκάρδιον τηλεγράφημα:

«Ἀγιώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη Βαρθολομαῖον

Ἀγιώτατε, ἀγαπητέ ἐν Χριστῷ ἀδελφέ,

Ἡ ἐπίσκεψις τῆς Ὑμετέρας Ἀγιότητος εἰς μερικὰς πόλεις ἐν Ἰταλίᾳ καὶ εἰς τὰς τοπικὰς Ἐκκλησίας των μοὶ προσφέρει τὴν εὐχάριστον δυνατότητα νὰ Σᾶς ἐκφράσω τὴν ἐγκάρδιον καὶ ἀδελφικὴν ἐγγύτητά μου.

Σᾶς εὐχαριστῶ θερμῶς, διότι μέ αὐτὴν τὴν ἐπίσκεψιν προωθεῖτε τὸν πολιτισμὸν τῆς συναντήσεως καὶ συσφίγγετε τὰς ἀδελφικὰς σχέσεις πού ἤδη ὑπάρχουν μεταξύ Ῥωμαιοκαθολικῶν καὶ Ὀρθοδόξων.

Ἐχόμενος Ὑμῖν καλὴν διαμονὴν ἐν Ἰταλίᾳ, ἀνταλλάσσω μέ τὴν Ἀγιότητά Σας ἐναγκαλισμὸν εἰρήνης.

Βατικανόν, 3 Μαΐου 2023

Φραγκίσκος».

Πατριαρχική χοροστασία για την έορτή της Μεσοπεντηκοστής στον Ι. Ναό Αγίου Νικολάου Τζιβαλίου

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος χοροστάτησε τὴν Τετάρτη τῆς Μεσοπεντηκοστής, 10 Μαΐου 2023, στὴ Θεία Λειτουργία, πὸν τελέστηκε στὸν Ἱ. Ναὸ Ἁγίου Νικολάου Τζιβαλίου.

Μετὰ τὴν Απόλυση ὁ Παναγιώτατος χειροθέτησε στὸ ὄψθικιο τοῦ Ἀρχιμανδριτοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τὸν Ὅσιολ. Ἱερομόναχο κ. Μεθόδιο Βολόστσενκο, Ἱ. Προϊστάμενο τῆς Οὐκρανοφώνου Κοινότητος τῆς Πόλεως, ἡ ὁποία ἐξυπηρετεῖται λειτουργικῶς σὲ αὐτὸν τὸν παλαιὸ καὶ περικαλλὴ Ναό.

Στὴν ὁμιλία του ὁ Παναγιώτατος ἐξέφρασε τὴν ιδιαίτερη χαρὰ του πὸν βρέθηκε κοντὰ στὰ μέλη τῆς Οὐκρανοφώνου Κοινότητος τῆς Πόλεως, διότι, ὅπως εἶπε, εἶναι προσφιλὴ πνευματικὰ τέκνα τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, τὰ ὁποία ξενιτευτῆκαν, βρέθηκαν μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα τους, καὶ σὲ καιρὸ εἰρήνης καὶ σὲ καιρὸ πολέμου, ὅπως τὸν τελευταῖο χρόνο, καὶ εἶναι ἄξια ἀγάπης καὶ ὑποστηρίξεως.

Στὴ συνέχεια ὑπενθύμισε ὅτι κατὰ τὴν έορτή τῆς Μεσοπεντηκοστής πανηγύριζε ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας.

«Ἐπανηγύριζε αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία μέσα εἰς τὴν ὁποία οἱ πρόγονοί σας κατενύγησαν, ἐνθουσιάστηκαν, θαύμασαν τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὴ ἡ συγκίνησίς των, μεταφερθεῖσα εἰς τὸν Πρίγκηπα Βλαδίμηρο, ἔγινε αἰτία νὰ ἐκχριστιανιστεῖ καὶ νὰ βαπτιστεῖ ὁλόκληρος ὁ λαὸς τῶν Ῥώσ. Γι' αὐτὸ τὴν ἡμέρα αὐτὴ τῆς Μεσοπεντηκοστής πρέπει ἐσεῖς ἰδιαίτερος νὰ τὴν γιορτάζετε πάντοτε μὲ συγκίνηση, μὲ χαρὰ καὶ μὲ ἐνθουσιασμό».

Ἀκολουθῶς, ὁ Παναγιώτατος ἀναφέρθηκε στὸν νέο Ἀρχιμανδριτὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου κ. Μεθόδιο Βολόστσενκο, ἐκφράζοντας τὴν εὐαρέσκειά του γιὰ τὴν ἐργατικότητα καὶ τὴν ἀφοσίωσή του στὴν ἐπιτέλεση τῶν καθηκόντων πὸν τοῦ ἀνέθεσε ἡ Μητέρα Ἐκκλησία. Ὅπως εἶπε, στὸν σύντομο χρόνο ἀπὸ τὴ χειροτονία του, ἀπὸ τὸν Σεβ. Μητροπολίτη Πισιδίας κ. Ἰώβ, καὶ τὸν διορισμὸ του ὡς Ἱερατικῶς Προϊσταμένου τῆς Οὐκρανοφώνου Κοινότητος, «ἔδειξε ὅλες τὶς ἀρετὲς του, τὶς ἰκανότητές του, τὴν φιλοτιμίαν του, τὴν ἐργατικότητά του, καὶ ἀγαπήθηκε ἀπὸ τοὺς πιστοὺς». Ἐξέφρασε δὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι ὁ νέος Ἀρχιμανδριτὴς θὰ συνεχίσει μὲ ζήλο, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ταπεινὴσ καὶ τὴ σεμνότητα πὸν τὸν διακρίνει, τὴν ὠραία ἱερά διακονία του στὸν Ναὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ πρὸς ὅλη τὴν Οὐρανικὴ παροικία

τῆς Πόλεως. Προέτρεψε, μάλιστα, τοὺς πιστοὺς νὰ τὸν ἀγαποῦν, νὰ τὸν ὑποστηρίζουν καὶ νὰ τὸν βοηθοῦν στὸ ἔργο του καὶ ἐξέφρασε τὴν ἱκανοποίησή του γιὰ τὴν ἀρμονικὴ συνεργασία ποὺ ἔχει μὲ τὸ Γενικὸ Προξενεῖο τῆς Οὐκρανίας στὴν Πόλη. «Ἡ σημερινὴ τιμητικὴ διάκρισις πρὸς τὸν π. Μεθόδιο δὲν εἶναι μόνο πρὸς τὸ πρόσωπό του, ἀλλὰ εἶναι δι' αὐτοῦ πρὸς ὁλόκληρην τὴν Οὐκρανικὴ παροικία, τὴν ὁποία περιβάλλουμε μὲ στοργή, ἀγάπη καὶ μὲ ἐνδιαφέρον. Τιμώντας τὸν Ἱερατικῶς Προϊστάμενό σας τιμοῦμε ὅλους ἐσᾶς», τόνισε ὁ Πατριάρχης.

Στὴν σύντομην ἀντιφώνησή του ὁ νέος Ἀρχιμανδριτὴς εὐχαρίστησε ἐγκαρδίως τὸν Παναγιώτατο γιὰ τὴν ἀγάπη καὶ γιὰ τὴ συμπαράστασή του πρὸς τοὺς Οὐκρανοὺς ποὺ διαβιοῦν στὴν Πόλη, καὶ γιὰ τὴν τιμὴ πρὸς τὸ πρόσωπό του, ἢ ὁποία, ὅπως εἶπε, ἀντανακλᾶται σὲ ὅλο τὸ Οὐκρανόφωνο ποίμνιο.

Ἐκκλησιάσθησαν ὁ Ἐντιμ. Γενικὸς Πρόξενος τῆς Οὐκρανίας στὴν Πόλη κ. Roman Nedilskyi, μὲ τὴ σύζυγό του καὶ στελέχη τοῦ Γεν. Προξενείου, καθὼς καὶ μέλη τῆς Οὐκρανοφώνου Κοινότητος.

Ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου στὴν Ἀθήνα

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος, πραγματοποίησε ἀπὸ τίς 19 μέχρι τίς 21 Μαΐου 2023, ἐπίσκεψιν στὴν Ἀθήνα, στὸ πλαίσιο τῆς ὁποίας, τὴν Κυριακὴν τοῦ Τυφλοῦ, χοροστάτησε γιὰ πρώτη φορὰ στὸν Ἱερὸ Ναὸ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχεῖο, τὸν ὁποῖο παραχώρησε στὴ Μητέρα Ἐκκλησίᾳ ἡ «Ἐλεήμων Ἐταιρεία Ἀθηνῶν – Γηροκομεῖο-Πτωχοκομμεῖο», μὲ τὴν καθοριστικὴ συμβολὴ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου καὶ τοῦ Ἐντιμ. Δημάρχου Ἀθηναίων κ. Κωνσταντίνου Μπακογιάννη.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς παραμονῆς του στὴν Πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος, ὁ Παναγιώτατος ἐπισκέφθηκε τὸν Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμο, ὁ ὁποῖος, πλαισιούμενος ἀπὸ τὸν Πρωτοσύγκελλό του Πανοσιολ. Ἀρχιμ. Βαρνάβα Θεοχάρη καὶ κληρικοὺς τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, καθὼς καὶ ἄλλους συνεργάτες του, τὸν καλωσόρισε ἐπισήμως στὴν εἴσοδο τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ Μεγάρου τῆς Ἁγίας Φιλοθέης.

Στὴν ἐγκάρδια καὶ ἀδελφικὴ συνάντησιν ποὺ ἀκολούθησε, ὁ Παναγιώτατος, στὴν ὁμιλίᾳ του, ὑπογράμμισε τὰ εἰλικρινῆ αἰσθήματα

αγάπης και σεβασμοῦ τοῦ Μακαριωτάτου πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, καὶ τὰ ἀντίστοιχα αἰσθήματα τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ πρόσωπό του. «Γνωρίζομεν ὅτι συμπάσχετε μαζί μας καὶ ἔχετε ἀδελφικὴν ἐγρήγορσιν καὶ ἀγωνίαν διὰ τὴν ὅλην πορείαν τῶν πραγμάτων τοῦ μαρτυρικοῦ Πατριαρχικοῦ ἡμῶν Θρόνου. Εὐρίσκεσθε παρὰ τὸ πλευρόν μας, ἔτοιμος νὰ συνδράμετε προθύμως μετὰ τῶν περὶ Ὑμᾶς Ἱερωτάτων Ἀδελφῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰς πολλὰς ἀνάγκας ἡμῶν», πρόσθεσε καὶ ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνη του γιὰ τὴν κάλυψη τῶν μισθολογικῶν ἀναγκῶν πολλῶν κληρικῶν ποὺ εἶναι ἀποσπασμένοι σὲ οἰκονομικὰ ἀσθενεῖς Ἐπαρχίες τοῦ Θρόνου, καθὼς καὶ γιὰ τὴν στήριξη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος στὸ Ἱεραποστολικὸ ἔργο τοῦ Πατριαρχείου στὴν Ἀσία καὶ σὲ ἄλλες περιοχὲς τοῦ κόσμου.

«Ἄλλ' ἤδη, Μακαριώτατε ἅγιε Ἀδελφέ, ἐκορυφώσατε τὰς ἐκδηλώσεις τῆς πρὸς τὴν ποτνίαν Μητέρα Ἐκκλησίαν ἀγάπης Σᾶς, προβάντες εἰς τὴν παραχώρησιν εἰς τὸν Θρόνον ἱεροῦ θυσιαστηρίου ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Ἱεραῶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, καὶ δὴ εἰς τὸ κέντρον τοῦ Κλεινοῦ Ἄστεως, τοῦ Ἱεροῦ δηλονότι Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐπὶ τῆς Λεωφόρου Βασιλίσσης Σοφίας. Ναοῦ ἱστορικοῦ, θαυμασίας Βυζαντινῆς ναοδομίας, πλησίον τοῦ διοικητικοῦ κέντρον τῆς Χώρας καὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις Γραφείου Ἐκπροσωπήσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, μὲ εὐκόλον πρόσβασιν πανταχόθεν. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἐφημερίου τῆς Θεοσώστου Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν πρὸς κάλυψιν τῶν λειτουργικῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ. Τί εἶπωμεν καὶ τί λαλήσωμεν, ἅγιε Ἀδελφέ; Τίνα λόγον νὰ εἶπωμεν τῆς εὐγνωμοσύνης ἀντάξιον; Ἐθεραπεύσατε μίαν ἀνάγκην ἡμῶν νὰ ἔχωμεν καὶ ἡμεῖς ἐν Ἀθήναις ἐν μόνιμον ὄρατόν σημεῖον τῆς λειτουργικῆς ἐνότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μετὰ τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἀμοιβαίας ἐν Χριστῷ ἀγάπης, ἕνα σύνδεσμον εἰρήνης καὶ ἀδελφικῆς ἀλληλοπεριχωρήσεως. Μὲ τὴν θεοφιλῆ αὐτὴν χειρονομίαν Σᾶς, Μακαριώτατε, θὰ μακαρίζεσθε εἰς αἰῶνας!»

Στὴ συνέχεια ὁ Παναγιώτατος ἀναφέρθηκε στὴν ἀγάπη μὲ τὴν ὁποία ὁ Μακαριώτατος περιβάλλει τὸν Σεβ. Μητροπολίτη Λαοδικείας κ. Θεοδώρητο, Διευθυντὴ τοῦ Γραφείου Ἐκπροσωπήσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στὴν Ἀθήνα, ὁ ὁποῖος, ὅπως εἶπε, εἶναι «μία ζῶσα γέφυρα ἀγαπητικῆς συνεργασίας μετὰ τῶν ἡμῶν καὶ Ὑμῶν καὶ χαίρει τῆς ἐμπιστοσύνης ἀμφοτέρων των μερῶν». Ἐξέφρασε δὲ τὴν εὐαρέσκειά του διότι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Λαοδικείας «ὡς Διευθυντοῦ τοῦ ἡμετέρου Γραφείου, ἀνεθερμάνθησαν

πλήρως και ἐπὶ τὸ ἁρμονικώτερον αἱ σχέσεις τοῦ Γραφείου μετὰ τῆς καθ' Ὑμᾶς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, πρὸς δόξαν Θεοῦ.»

Ἐπίσης, ἐξέφρασε τὴν εὐαρέσκεια τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἰδίου προσωπικῶς πρὸς τὸ ὑπὸ τὴν προεδρεία τοῦ Ἐντιμ. κ. Σπύρου Χαμακιώτη Διοικητικὸ Συμβούλιο τῆς Ἐλεήμονος Ἐταιρείας, στὴν ὁποία ἀνήκει ἡ ἰδιοκτησία τοῦ Ναοῦ, καθὼς καὶ πρὸς τὸν Ἐντιμ. Δήμαρχο Ἀθηναίων κ. Κώστα Μπακογιάννη γιὰ τὴν καθοριστικὴ συμβολή τους στὴν ἀπρόσκοπτη διαδικασία παραχωρήσεως τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο.

Προηγουμένως τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη καλωσόρισε μὲ θερμοὺς λόγους στὴν Ἔδρα του ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος κ. Ἰερώνυμος, ὁ ὁποῖος, μεταξὺ ἄλλων, σημείωσε τὰ ἑξῆς:

«Προσέτι, χαίρομεθα ἰδιαίτερος, Παναγιώτατε, διότι ἡ ἐπίσκεψις Ὑμῶν αὕτη εἰς τὴν Ἀποστολικὴν ταύτην Ἐκκλησίαν τῶν Ἀθηνῶν συνδέεται μὲ ἓνα εὐχάριστον ἀπὸ πάσης ἐπόψεως γεγονός. Ἡ καθ' ἡμᾶς Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπή, κατόπιν προτάσεως τῆς ἡμῶν Μετρούπολεως καὶ συγκαταθέσεως τοῦ Δήμου Ἀθηναίων, ἀπεφάσισεν ὅπως παραχωρήσῃ εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τὸν Ἱερὸν Ναὸν Ἁγίου Νικολάου Πτωχοκομείου, ἐπὶ τῆς λεωφόρου Βασιλίσσης Σοφίας, διὰ τὰς λειτουργικὰς ἀνάγκας τῆς καθ' Ὑμᾶς πρωτοθρόνου Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ χαρὰ Ὑμῶν τε καὶ ἡμῶν ἐστὶ πεπληρωμένη. Καθότι, ὡς γνωρίζετε πάνυ καλῶς, τόσον ἡμεῖς προσωπικῶς, ὅσον καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς Ἀγιωτάτη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος συμπαριστάμεθα παντοιοτρόπως καὶ ὅση ἡμῖν δύναμις τῇ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Διὸ καὶ συμπορευόμεθα μεθ' Ὑμῶν εἰς τὴν, οὐχὶ σπανίως, δυσανάβατον ὁδὸν τῆς ἱστορικῆς πορείας τῆς Ἐκκλησίας ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν (Ἐβρ. 12, 2), “Ὅστις ἐστὶν ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας”, ἡ ἐλπίς πάντων τῶν περὰ τῆς γῆς, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος” (Ἐφεσ. 1, 22)».

Στὴν συνάντησι παρέστησαν τὰ μέλη τῆς Πατριαρχικῆς Συνοδείας Σεβ. Μητροπολίτες Γέρων Χαλκηδόνος κ. Ἐμμανουήλ Λαοδικείας κ. Θεοδώρητος καὶ Ἱεραπόλινος καὶ Σητείας κ. Κύριλλος, οἱ Πανοσιολ. Μ. Ἐκκλησιάρχης κ. Αἰτίος, Διευθυντὴς τοῦ Ἰδιαίτερου Πατριαρχικοῦ Γραφείου, καὶ Τριτεύων κ. Καλλίνικος, ὁ Ἐντιμ. κ. Νικόλαος-Γεώργιος Παπαχρήστου, Διευθυντὴς τοῦ Γραφείου Τύπου καὶ Ἐπικοινωνίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχοῦ, καὶ ὁ Ἐντιμ. κ. Θεμιστοκλῆς Καρανικόλας, Πατριαρχικὸς ὑπάλληλος.

Επίσης, παρέστησαν ό συνοδικός Σεβ. Μητροπολίτης Φθιώτιδος κ. Συμεών και ό Θεοφιλ. Επίσκοπος Ωρεών κ. Φιλόθεος, Αρχιγραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, οί Πανοσιολ. Αρχιμανδριῖτες κ. Βαρνάβας Θεοχάρης, Πρωτοσύγκελλος τῆς Ἱερᾶς Αρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, και κ. Ἰάκωβος Ἀνδριόπουλος, Γενικός Αρχιερατικός Ἐπίτροπος τῆς Ἱ. Αρχιεπισκοπῆς, καθώς και ἄλλοι συνεργάτες τοῦ Μακαριωτάτου.

Ακολούθησε δεῖπνο πού παρέθεσε ό Μακαριώτατος πρὸς τιμὴν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος και τῆς συνοδείας Αὐτῆς.

Τὸ μεσημέρι τοῦ Σαββάτου, 20 Μαΐου, σὲ εἰδικὴ τελετὴ πού πραγματοποιήθηκε στὸ Ὀλύμπια Δημοτικὸ Μουσικὸ Θέατρο «Μαρία Κάλλας», ο Δήμαρχος Ἀθηναίων Ἐντιμ. κ. Κ. Μπακογιάννης ἀπένειμε στὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη τὴν ὑψίστη τιμητικὴ διάκριση τῆς Πόλεως τῶν Ἀθηνῶν Ἐὐκλεῆς Ἀθηναῖος, παρουσία τοῦ Μακ. Αρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν και πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου, Ἱεραρχῶν τοῦ Θρόνου και τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τοῦ πρώην Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας Ἐξοχ. κ. Προκόπη Παυλόπουλου, τοῦ Ἀντιπροέδρου τῆς Κυβερνήσεως Ἐξοχ. κ. Παναγιώτη Πικραμμένου, Ἀρχόντων Ὀφφικιαλίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ἐκπροσώπων θρησκευτικῶν κοινοτήτων, πολιτικῶν, διπλωματῶν, αὐτοδιοικητικῶν παραγόντων, και ἐκπροσώπων τοῦ Δικαστικοῦ Σώματος, τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων και τῶν Σωμάτων Ἀσφαλείας, καθώς και Πανεπιστημιακῶν Καθηγητῶν.

Στὴν ὀμιλία του ό Παναγιώτατος ἀνέφερε, μεταξύ ἄλλων, τὰ ἑξῆς:

«Ἡ δημιουργικὴ σύζευξις Ἑλληνισμοῦ και Χριστιανισμοῦ δὲν εἶναι ἐν ἑπεισόδιον, ἀλλὰ ἴμνιον στοιχείον» τῆς ταυτότητός μας ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἡ Ὀρθοδοξία εἶναι ἀρρηκτῶς συνυφασμένη μὲ τὸ ἦθος και τὸν πολιτισμόν μας, μὲ τὴν γλῶσσαν, τὰ ἦθη και τὰ ἔθιμά μας, τὴν κοινωνικὴν ζωὴν και τὴν ἀξιολογίαν μας. Αὐτὸς ό πολιτισμὸς ἔσωσε τὸ Γένος μας εἰς τὴν ἱστορικὴν του πορείαν. Μὲ αὐτὸν συναρτᾶται και τὸ μέλλον μας.

Ἐντιμώτατε και ἀγαπητὴ Δήμαρχε Ἀθηναίων κύριε Μπακογιάννη,

Οί δύο πυλῶνες τῆς ἱστορίας, τοῦ παρόντος και τοῦ μέλλοντος, τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ἡ ἀρχαιοελληνικὴ κληρονομία και ἡ ἑλληνορθόδοξος χριστιανικὴ πνευματικὴ και πολιτισμικὴ παρακαταθήκη και παρουσία. Εἰσθε Δήμαρχος αὐτῆς τῆς ἱστορικῆς πόλεως, τῆς μήτρας τοῦ παγκοσμίου πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, τῶν ἀρχαίων μνημείων, μὲ δεσπόζουσαν τὴν Ἀκρόπολιν, ἀλλὰ και τῆς ἑβζαντινίζουσας Ἀθήνας, τῆς καθέδρας τῆς

Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία διαφυλάσσει ἀνυστάκτως τὰς πατρῶας παραδόσεις καὶ τὸν σταυροαναστάσιμον χαρακτήρα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας.

Καθ' ὄλην τὴν θητείαν σας εἰργάσθητε εὐόρκως καὶ ἀποτελεσματικῶς διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Πρωτευούσης, μὲ ὄραμα διὰ τὸν πολιτισμόν, μὲ κοινωνικὴν εὐαισθησίαν, μὲ ἰδιαιτέραν μέριμναν διὰ τοὺς ἐν ἀνάγκαις, διὰ τὴν σίτισιν, στέγασιν καὶ τὴν ἰατροφαρμακευτικὴν περίθαλψίν των. Μέγα ὑπῆρξε τὸ ἐνδιαφέρον σας καὶ διὰ τὰ παιδιά καὶ τοὺς νέους, τὴν δημιουργίαν βρεφονηπιακῶν σταθμῶν, τὴν ἀναβάθμισιν τῶν χώρων ἀθλήσεως καὶ ἀναψυχῆς καὶ τὴν κατασκευὴν νέων τοιούτων. Ἐπεδείξατε πολλὴν εὐαισθησίαν διὰ τὸ περιβάλλον, διὰ τὴν δημιουργίαν χώρων πρασίνου καὶ τὴν δενδροφύτευσιν, διὰ τὴν ἀποκατάστασιν καὶ ἀξιοποίησιν τοῦ Ἐθνικοῦ Κήπου καὶ γενικώτερον διὰ τὴν συμμετοχὴν τοῦ δήμου Ἀθηναίων εἰς διεθνῆ Περιβαλλοντικὰ Προγράμματα. Ἄνθρωπος ἀνοικτῶν ὀριζόντων, ἐκαλλιεργήσατε σχέσεις φιλίας καὶ συνεργασίας μὲ Δήμους τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὅπως μὲ τὸν Μητροπολιτικὸν Δήμον Κωνσταντινουπόλεως.

Τιμᾶτε καὶ σέβεσθε τὴν Ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν καὶ τὸν Προκαθήμενόν της. Εἶχατε σημαντικὴν συμβολὴν εἰς τὴν παραχώρησιν τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου Πτωχοκομείου τῆς Ἐλεήμονος Ἐταιρείας εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Σᾶς εὐγνωμονοῦμεν ἰδιαιτέρως δι' αὐτό.»

Ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων, προσφωνῶντας προηγουμένως τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη, ἀναφέρθηκε στὴ διακονία τοῦ Παναγιωτάτου καὶ στὸν ἀγῶνα του νὰ ἐκπληρῶνει τὴν οἰκουμενικὴν του ἀποστολή:

«Σήμερα εἴμαστε ἐδῶ ὅλοι μαζί, ὅλοι ἐνωμένοι. Πέρα καὶ πᾶν ἀπὸ ἰδεολογίες καὶ κόμματα. Ἐκπροσωπῶντας ὅλες τὶς πτυχές τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς. Τὴν Κυβέρνηση, τὸ Κοινοβούλιο καὶ τὴν Ἐκκλησία, τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀκαδημαϊκὴ κοινότητα, τὴ διπλωματία, τὶς ἔνοπλες δυνάμεις, τὰ σώματα ἀσφαλείας καὶ τὴν αὐτοδιοίκηση. Ἐνωμένοι κλῆρος καὶ λαός, στὸν ἴσκιον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Χέρι-χέρι ἀγκαλιάζοντας τὸν κορμὸ του. Τὸν κορμὸ ἐνὸς πανύψηλου καὶ ὑπερήφανου δέντρου μὲ ρίζες βαθιές, ποὺ χάνονται στὴν ἱστορία καὶ ἀγγίζουν τὰ ἔγκατα τῆς ὑπαρξῆς μας. Ἐνὸς δέντρου ποὺ στέκει ὀρθοῦν, δὲ λυγίζει καὶ δὲ σπάει στὶς θύελλες τῶν αἰώνων. Αποδίδουμε τὸν ὀφειλόμενο φόρον τιμῆς, ὡς ἐνδειξὴ σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης στὸν Οἰκουμενικὸν μας Πατριάρχη μὲ τὸν ὅποιο μᾶς συνδέουν δεσμοὶ

ισχυροί, μακρόχρονοι, ἄδολοι καὶ ἀκατάλυτοι. Ταυτόχρονα, στέλνουμε ἓνα ξεκάθαρο μήνυμα πρὸς κάθε κατεύθυνση: Πῶς εἴμαστε ἔτοιμοι νὰ προασπίσουμε τὸν φωτεινὸ Φάρο τῆς ὀρθοδοξίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ γένους μὲ ὅλες μας τίς δυνάμεις».

Αναφερόμενος στὴν παραχώρηση τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, ὁ Ἐντιμ. κ. Κ. Μπακογιάννης σημείωσε:

«Σήμερα, ἐνώπιον τοῦ Παναγιωτάτου, καὶ μὲ τίς εὐλογίες τοῦ Μακαριωτάτου ἐπισφραγίζεται καὶ συμβολικὰ γιὰ πρώτη φορὰ στὴν Ἱστορία, ἢ παραχώρηση Ἱεροῦ Ναοῦ στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, ἐδῶ στὴν πρωτεύουσα. Τὸ Πατριαρχεῖο ἀπέκτησε τὸ σπίτι του, τὴν ἔδρα του, λίγα λεπτὰ ἀπὸ ἐδῶ. Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου στὴ Βασιλίσσης Σοφίας -ιδιοκτησία τῆς Ἐλεήμονος Ἐταιρείας Ἀθηναίων- εἶναι κι ἐπίσημα πλέον ἡ βάση τοῦ Πατριαρχείου στὴν Ἀθήνα. Αποτελεῖ ὑπέρτατη τιμὴ γιὰ τὸν Δῆμο Ἀθηναίων, γιὰ τὴν Ἐλεήμονα Ἐταιρεία Ἀθηνῶν Γηροκομεῖο-Πτωχοκομεῖο, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἐμένα προσωπικά, πού συμβάλαμε στὴ ρύθμιση μιὰ ἐκκρεμότητας σχεδὸν 200 ἐτῶν.»

Γιὰ τὴν ἐξέλιξη αὐτὴ ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων ἐξέφρασε τίς εὐχαριστίες του πρὸς τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερώνυμο, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν Σεβ. Μητροπολίτη Λαοδικείας κ. Θεοδώρητο καὶ τὸν Πρόεδρο τῆς Ἐλεήμονος Ἐταιρείας Ἀθηνῶν κ. Χαμακιώτη καὶ τὰ μέλη τοῦ Δ.Σ., καὶ ὀλοκληρώνοντας τὴν ὁμιλία του σημείωσε:

«Σὲ ἔνδειξη βαθύτατου σεβασμοῦ πρὸς τὴν προσωπικότητά Σας, ὡς Θρησκευτικὸ Ἡγέτη καὶ Φάρο τῆς Ὀρθοδοξίας, γιὰ τὴν πολυετὴ προσφορά Σας στὴ Ρωμιοσύνη καὶ στὸν Χριστιανισμό, καθὼς καὶ γιὰ τὸ πλούσιο ποιμαντικὸ, πολιτισμικὸ καὶ πνευματικὸ Σας ἔργο, δεχτεῖτε παρακαλῶ τὴν τιμητικὴ διάκριση τοῦ Εὐκλεοῦς Ἀθηναίου, πού ἀπονέμεται γιὰ πρώτη φορὰ, ὡς ἐλάχιστη διερμηνεῖα τῶν εἰλικρινῶν συναισθημάτων σεβασμοῦ, εὐγνωμοσύνης καὶ ἀγάπης σύσσωμων τῶν Ἀθηναίων.»

Τὴ σχετικὴ ἀπόφαση τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου γιὰ τὴν ἀπονομὴ γιὰ πρώτη φορὰ τῆς ὡς ἄνω τιμητικῆς διακρίσεως «Εὐκλεῆς Ἀθηναῖος» πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη ἀνέγνωσε ὁ Πρόεδρος αὐτοῦ, Ἐντιμ. κ. Ἐλευθέριος Σκιαδᾶς.

Χαιρετισμὸ ἀπηύθυνε καὶ ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος κ. Ἱερώνυμος, ὁ ὁποῖος, μεταξὺ ἄλλων, ἐπεσήμανε:

«Ἡ ἀπονομὴ τιμῆς ἀποτελεῖ πιστοποίηση προσφορᾶς καὶ ταυτόχρονα

εὐγνωμοσύνης. Ἡ σημερινὴ τελετὴ, κατὰ τὴν ὁποία ἀπονέμεται στὸ πρόσωπό Σας, Παναγιώτατε, ἡ τιμητικὴ διάκριση «Εὐκλεῆς Ἀθηναῖος» σημειώνει ἐμφαντικὰ τὴ σχέση Σας μὲ τὴν Πατρίδα μας καὶ εἰδικὰ μὲ τὴν Πόλη τῶν Ἀθηνῶν. Εἶστε ἡμέτερος Παναγιώτατε καὶ ὄχι ὁ τυχῶν. Ἄξιος οἰακοστρόφος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως–Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, ὁ πρῶτος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, φέρετε τὴν εὐθύνη τῆς συνεχοῦς συναντήσεως μὲ τὴν Ἱστορία. Βάρος ἐκκλησιαστικὸ καὶ ἐκκλησιολογικὸ, θεολογικὸ καὶ ποιμαντικὸ, κοινωνικὸ ἐπίσης μὲ πανανθρώπινες διαστάσεις καὶ ἀναφορές. Ὁ σύγχρονος κόσμος βρίσκεται μέσα σὲ βαθειὰ πολυδιάσπαση καὶ ταυτόχρονα συνέχεται ἀσυνείδητα ἀπὸ τὸ ὄραμα καὶ τὴν ἀνάγκη μιᾶς ἐνότητας. Ὅλα αὐτὰ συνθέτουν τὶς πνευματικὲς διαστάσεις τῆς ζωῆς, τόσο πραγματικὲς καὶ ἐπιτακτικὲς. Σηματοδοτοῦν καὶ τὸ πεδίο τῆς δράσεώς Σας. Δράση καρποφόρα, ἐπαινετὴ, μὲ ἔμπνευση, μὲ διεισδυτικὴ ματιά, μὲ ἀγάπη γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν κόσμο. Δὲν εἶναι τυχαῖο πὺν σχετίζεσθε σήμερα μὲ ἓνα ἰδιαίτερο τρόπο μὲ τὴν Πόλη τῶν Ἀθηνῶν. Πρόκειται γιὰ τὴν Πόλη πὺν κατ' ἐξοχὴν μπορεῖ νὰ διεκδικήσῃ μερίδιο στὴν πνευματικότητα, τόσο στὸν χῶρο τῆς ἀνθρώπινης σοφίας ὅσο καὶ στὸν χῶρο τῆς Θείας σοφίας. Εἶναι ἡ χορεία τῶν φιλοσόφων, τοῦ Σωκράτη, τοῦ Πλάτωνα, τοῦ Ἀριστοτέλη καὶ τῶσων ἄλλων, εἶναι οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Μ. Βασίλειος καὶ ὁ φίλος του ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, οἱ Ἀπολογητὲς νωρίτερα, ὅλοι οἱ μεγάλοι ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς πὺν ἐντρύφησαν στὴν ἀρχαία σοφία καὶ δόμησαν τὸν θεολογικὸ λόγὸ μὲ τὶς ἑλληνικὲς κατηγορίες σκέψεως. Εἶναι δίκαιος λοιπὸν ὁ ἔπαινος καὶ ὁ τίτλος τοῦ εὐκλεοῦς Ἀθηναίου καὶ ἡ ἐπιλογή αὐτὴ τοῦ Ἐντιμωτάτου Δημάρχου κυρίου Κώστα Μπακογιάννη καὶ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου προσδίδει στὴ σημερινὴ συνάντησῃ ἔντονο τὸ Πνευματικὸ στοιχεῖο, μὲ ὅλες τὶς πιθανὲς σημασίες. Τιμᾶ πρωτίστως τὴν Ἀθήνα καὶ τὴν Πατρίδα μας καὶ ὅλους ἐμᾶς. Εἶμαστε εὐγνώμονες πρὸς τὸ πρόσωπό Σᾶς.»

Τὸ μεσημέρι τῆς ἴδιας ἡμέρας ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων παρέθεσε γεῦμα πρὸς τιμὴν τοῦ Παναγιωτάτου.

Τὸ ἀπόγευμα τοῦ Σαββάτου, τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχῃ ἐπισκέφθηκε στὸ κατάλυμά του, ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἰερώνυμος, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Θεοφίλ. Ἐπίσκοπο Ὠρεῶν κ. Φιλόθεο, Ἀρχιεραμματέα τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ Διευθυντὴ τοῦ Κλάδου Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καὶ Μορφωτικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς

Ἑλλάδος (ΕΜΥΕΕ), τὸν Ἱερολ. Ἀρχιδιάκονό του κ. Ἰωάννη Μπούτση καὶ τὸν Ἑλλογιμ. κ. Ἀλέξανδρο Κατσιάρα, Θεολόγο, Γενικὸ Διευθυντὴ τῆς ΕΜΥΕΕ καὶ Διευθυντὴ Σύνταξης τοῦ Περιοδικοῦ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ», προκειμένου νὰ ἐπιδώσει στὸν Παναγιώτατο τὴν ἐπίσημη πρόσκληση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου γιὰ νὰ κηρύξει τὴν ἔναρξη τοῦ Διεθνoῦς Συνεδρίου ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑκατονταετίας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ περιοδικοῦ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» τὸν προσεχῆ Ὀκτώβριο.

Τὴν Κυριακὴ τοῦ Τυφλοῦ, 21 Μαΐου, ἡ Α. Θ. Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης χοροστάτησε κατὰ τὴ Θεία Λειτουργία, στὸν Ἱερό Ναὸ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, συμπροσευχομένων τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου, τοῦ Ἐντιμ. Δημάρχου Ἀθηναίων κ. Κ. Μπακογιάννη, τοῦ Προέδρου τῆς Ἐλεήμονος Ἐταιρείας Ἀθηνῶν Ἐντιμ. κ. Σπυρίδωνα Χαμακιώτη, καὶ τοῦ Ἐντιμ. κ. Νικολάου Διαμαντῆ Πατέρα, ἐφοπλιστοῦ, μὲ δωρεὰ τοῦ ὁποῖου πραγματοποιήθηκαν σημαντικὲς ἀνακαινιστικὲς ἐργασίες στὸν ἱστορικὸ αὐτὸ Ναὸ.

Ἐκκλησιάστηκαν οἱ Σεβ. Μητροπολίτες Γέρων Χαλκηδόνας κ. Ἐμμανουήλ, Ἀνέων κ. Μακάριος, Λαοδικείας κ. Θεοδώρητος, Γουίνεας κ. Γεώργιος, Ἐκπρόσωπος τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας στὴν Ἀθήνα, Ἱεραπύτνης καὶ Σητείας κ. Κύριλλος, Φθιώτιδος κ. Συμεών, ὁ Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Ὠρεῶν κ. Φιλόθεος, κληρικοὶ καὶ Ἄρχοντες Ὀφφικιάλιοι τῆς Μ.τ.Χ.Ε. Ἐπίσης, παρέστησαν, ἡ Ἀναπληρώτρια Ὑπουργὸς Ὑγείας Ἐξοχ. κ. Ἀσημίνα Γκάγκα, ἐκ προσώπου τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ὁ Περιφερειάρχης Ἀττικῆς Ἐντιμ. κ. Γεώργιος Πατούλης, οἱ Πρέσβεις τῆς Μεγάλης Βρετανίας Ἐξοχ. κ. Μάθιου Λότζ, τῆς Οὐκρανίας Ἐξοχ. κ. Σεργκέϊ Σουτένκο καὶ τῆς Ἰαπωνίας στὴν Ἀθήνα Ἐξοχ. κ. Γιασουνόρι Νακαγιάμα, Πανεπιστημιακοὶ Καθηγητές, καὶ πλῆθος πιστῶν.

Στὴν ὁμιλία του ὁ Παναγιώτατος ἐπεσήμανε, μεταξὺ ἄλλων, τὰ ἀκόλουθα:

«Ἄλλ' ὁ Ἀναστάς Χριστὸς ἐφέτος, πέραν τῶν ἄλλων πασχαλίων δωρεῶν Του, ἐπεφύλαξε καὶ ἐν ἀκόμῃ πολῦτιμον δῶρημα πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ἐν ἱερὸν θυσιαστήριον εἰς τὴν Πρωτεύουσαν τῆς Ἑλλάδος, τὸν σεβάσιμον τοῦτον καὶ ἱστορικὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὁ ὁποῖος μᾶς παρεχωρήθη ἐν εὐλαβείᾳ καὶ φιλαδελφία ἐκτενεῖ. Ὁ ἱερός οὗτος Ναός, ὑπέροχον ἀρχιτεκτόνημα Βυζαντινῆς τεχνοτροπίας, εἰς τὸ κέντρον τοῦ Ἄστεως, μᾶς παρεχωρήθη παρὰ τῆς Ἐλεήμονος Ἐταιρείας, εὐγενεῖ πρωτοβουλία τοῦ Μακαριωτάτου

Αρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, τοῦ λίαν ἡμῖν ἀγαπητοῦ Ἀδελφοῦ καὶ Συλλειτουργοῦ κ. Ἰερωνύμου, καὶ συμβολίζει, ὅπως ὁ ἴδιος εὐστόχως ὑπεγράμμισε, τὴν ἐνότητα καὶ τὰς ἀδελφικὰς σχέσεις μεταξὺ τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος».

Εἴμεθα βαθύτατα εὐγνώμονες πρὸς τὸν Μακαριώτατον δι' αὐτὴν του τὴν φιλάδελφον ἐνέργειαν, διὰ τῆς ὁποίας ἔγραψεν ὄντως χρυσὴν σελίδα ἱστορίας εἰς τὰς σχέσεις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν καὶ θερμῶς τὸν εὐχαριστοῦμεν ἐκ βάθους καρδίας. Ἐκ τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου τούτου, ἐκτενεῖς θὰ ἀναπέμπωνται πάντοτε δεήσεις καὶ θερμοὶ ἰκεταὶ πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ὑπὲρ ὑγείας καὶ μακροημερεύσεως τῆς πολυφιλήτου εἰς ἡμᾶς Μακαριότητός του, ὑπὲρ εὐσταθείας τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς εὐημερίας καὶ προόδου τοῦ εὐσεβοῦς πληρώματος αὐτῆς. Ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου θὰ εἶναι μία μόνιμος φανέρωσις τῆς ἀγάπης τῆς ἡμῶν Μετριότητος πρὸς τὸν ἀγιοτόκον τούτον καὶ θεόσωστον τόπον, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐσεβούσης Ἑλλάδος πρὸς τὴν Μητέρα καὶ Τιθηγὸν Βυζαντίδα Ἐκκλησίαν, καθὼς καὶ τοῦ 'τὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν ἀλλήλοις κατὰ Χριστὸν Ἰησοῦν' (Ρωμ. ιε', 5)!

Ταυτοχρόνως, διὰ λόγους δικαιοσύνης, ὀφειλετικῶς ἐκφράζομεν τὴν Πατριαρχικὴν ἡμῶν εὐαρέσκειαν πρὸς τὸν ἄγοντα σήμερον τὰ ὀνομαστήρια αὐτοῦ Ἐντιμώτατον Δήμαρχον Ἀθηναίων κ. Κωνσταντῖνον Μπακογιάννην διὰ τὴν θερμὴν συνεπικουρίαν αὐτοῦ, καθὼς καὶ πρὸς τὸν Ἀξιότιμον κ. Σπυρίδωνα Χαμακιώτην, Πρόεδρον τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐλεήμονος Ἐταιρείας καὶ πρὸς πάντα τὰ περὶ αὐτὸν Ἀξιότιμα Μέλη, διὰ τὴν ἐν εὐλαβείᾳ πολλῇ πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον πρόθυμον καὶ γενναιοφρόνα ἀνταπόκρισιν των εἰς τὴν ἀνάγκην του νὰ ἀποκτήσῃ ἱερὸν θυσιαστήριον ἐν Ἀθήναις. Δὲν ἀγνοοῦμεν ἐπίσης τὸν θετικὸν καὶ καίριον ρόλον, τὸν ὁποῖον διεδραμάτισεν εἰς τὴν ὅλην ὑπόθεσιν ὁ πάντοτε εὐγενὴς καὶ ἐν ἀγάπῃ ἀποτελεσματικὸς Ἰερώτατος Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Θεοδώρητος, Διευθυντῆς τοῦ Γραφείου Ἐκπροσωπήσεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν Ἀθήναις, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐκφράζομεν καὶ δημοσίᾳ ἐπὶ τούτοις τὸν δίκαιον ἔπαινον τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας.

Ὁ Ἰερός Ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου ὑπῆρξεν, ὡς γνωστόν, εὐλαβὲς κτίσμα του μακαρίας μνήμης ἀειμνήστου ἐκείνου Ὁμογενοῦς καὶ Μεγάλου Ἐθνικοῦ Εὐεργέτου Ἀνδρέου Συγγροῦ, χάριν τοῦ ὁποῖου καὶ ὑπάρχει τὸ προσκυνητᾶριον τοῦ προστάτου αὐτοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου

Ανδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου, τοῦ καὶ ἰδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Βυζαντίου καὶ προστάτου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Τοῦτο ἀναμφιβόλως μας δίδει μίαν αἴσθησιν μεγαλυτέρας ἐγγύτητος καὶ οικειότητος πρὸς τὸν χῶρον. Προσφάτως, καθὼς πληροφοροῦμεθα, ἔγινεν ἡ ἀποκατάστασις τῶν φθαρεισῶν ἀγιογραφιῶν τοῦ Ναοῦ καὶ ἄλλαι ἀνακαινιστικαὶ ἐργασίαι, δαπάναις τοῦ Μεγάλου Εὐεργέτου κ. Νικολάου Πατέρα καὶ τῆς Εὐγενεστάτης μητρὸς αὐτοῦ Ἀναστασίας, οἱ ὅποιοι «ἠγάπησαν εὐπρέπειαν οἴκου Κυρίου». Τοὺς συγχαίρομεν ἐγκαρδίως διὰ τὴν εὐσεβῆ μέριμναν καὶ τὴν ἀρχοντικὴν φιλογενεῖαν των.»

Προηγουμένως, τὸν Παναγιώτατο προσφώνησαν διαδοχικὰ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας κ. Θεοδώρητος, Διευθυντῆς τοῦ Γραφείου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στὴν Ἀθήνα, καὶ ὁ Μακ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἰερώνυμος. Στὴν ὁμιλία του ὁ Μακαριώτατος σημείωσε:

«Καὶ τανῦν ἔχομεν ἐν μέσῳ πληθούσης Ἐκκλησίας, κατὰ τὴν ἀγίαν ἐορτὴν ταύτην, τὸν τῆς Βασιλίδος τῶν πόλεων Ἀρχιεπίσκοπον καὶ Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, τὸν Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαῖον, τὸν φέροντα εἰς τοὺς ὤμους αὐτοῦ τὴν ἱερὰν παρακαταθήκην τῆς πίστεως, τῆς ἱστορίας, τῆς χαρᾶς, τῆς θλίψεως καὶ τῆς ὀδύνης τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Γένους. Τοῦ Γένους, τὸ ὅποιον πορεύεται τὴν σταυρικὴν καὶ ἀναστάσιμον ὁδὸν αὐτοῦ μετὰ πολλῆς πίστεως, εὐλαβείας καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Μάρτυρες αὐτῆς τῆς πίστεως ἐγενόμεθα οἱ πάντες κατὰ τὴν πρόσφατον ἔλευσιν τῆς θαυματουργοῦ εικόνας τῆς Θεομήτορος, τῆς ἐπονομαζομένης Ἐξιδίον Ἐστί. Εὐσεβεῖς χριστιανοὶ πάσης ἡλικίας μετὰ πολλοῦ πόθου καὶ σεβασμοῦ ἀνέμενον ἐπὶ ὥρας τὴν σειρὰν των διὰ νὰ προσκυνήσουν τὸ ἱερὸν ἐκτύπωμα τῆς Κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου καὶ νὰ ἐκφράσουν οὕτω τὴν ἀγάπην, τὴν τιμὴν καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὴν Ὑπέρμαχον Στρατηγὸν τοῦ ἔθνους ἡμῶν. Διὸ καὶ συγκεκινημένοι εὐχαριστοῦμεν τῷ Κυρίῳ ὅτι διατηρεῖ ἄσβεστον τὴν φλόγα τῆς πίστεως εἰς τὰς καρδίας τοῦ εὐσεβοῦς λαοῦ μας.»

Σὲ ἄλλο σημεῖο τῆς ὁμιλίας του, ὁ Μακαριώτατος τόνισε:

«Ἀλλὰ ἡ χαρὰ καὶ ἡ πνευματικὴ εὐφροσύνη ἡμῶν γίνεται ἀκόμη μεγαλυτέρα, καθότι ἡ ἡμετέρα Μετριότης παραχωρεῖ ἐπισήμως σήμερον, μὲ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Δήμου Ἀθηναίων, τὸν ἱερὸν τοῦτον Ναὸν εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν λειτουργικῶν αὐτοῦ ἀναγκῶν. Ὁ ἐν λόγῳ Ναὸς ἀποτελεῖ ἱστορικὸν καὶ ἀρχιτεκτονικὸν καύχημα τῶν Ἀθηνῶν καὶ χαιρόμεθα διότι ἀπὸ τοῦ νῦν θὰ ἀποτελῇ καύχημα καὶ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως. Ὡς ἐκ

τούτου, ἡ Ἁγία Ἐκκλησία αὐτή, τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Νικολάου εἶναι ἀπὸ τῆς σήμερον σύμβολον ἐνότητος, συναλληλίας, τιμῆς καὶ ἀγάπης μεταξὺ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος».

Μετὰ τὴ Θεία Λειτουργία, ὁ εὐεργέτης Ἐντιμ. κ. Νικόλαος Διαμαντῆ Πατέρας παρέθεσε δεξίωση πρὸς τιμὴν τοῦ Παναγιωτάτου, μὲ ἀφορμὴ τὴν παραχώρηση τοῦ Ἱ. Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τὸν ὁποῖο ἀνακαίνισε, στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο.

Στὴ συνέχεια ὁ Πατριάρχης, μὲ παράκληση τῆς Βασιλικῆς οἰκογένειας, μετέβη στὸ Τατοῖο ὅπου παρουσιά τῶν μελῶν αὐτῆς ἔψαλε τρισάγιο πρὸ τοῦ τάφου τοῦ ἀειμνήστου τέως Βασιλέως Κωνσταντίνου.

Μετὰ τὴν ἐπιστροφή στὸ ξενοδοχεῖο Μεγάλῃ Βρεταννία ἡ Βασιλικὴ οἰκογένεια παρέθεσε γεῦμα πρὸς τιμὴν τοῦ Πατριάρχου, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ τῶν συνοδῶν τους, ἐκφράζοντας τὴν εὐγνωμοσύνη της γιὰ τὴν ἠθικὴ συμπαράσταση τῆς Ἐκκλησίας στὸ πένθος της.

Τὸ ἀπόγευμα ὁ Πατριάρχης ἐπέστρεψε μὲ ἰδιωτικὴ πτήση στὴν Ἔδρα του.

Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης: Δὲν ὑπῆρξε ποτὲ καὶ οὔτε βεβαίως θὰ ὑπάρξει «ἱερὸς πόλεμος»!

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς Ἀποδόσεως τῆς ἐορτῆς τοῦ Πάσχα, χοροστάτησε τὴν Τετάρτη, 24 Μαΐου 2023, κατὰ τὴν Θεία Λειτουργία, στὸν Ἱερὸ Ναὸ Ἁγίου Γεωργίου Ποτηρᾶ-Ἀντιφωνητῆ Φαναρίου.

Στὴν ὁμιλία του, ὁ Παναγιώτατος, ἀναφερόμενος στὴ σημερινὴ ἐορτὴ κατὰ τὴν ὁποία ψάλλουμε γιὰ τελευταία φορὰ ἐφέτος τὸ Ἱερὸν Ἀνάστη, ἐπισήμανε ὅτι ἡ πίστη μας στὸ σωτηριῶδες γεγονός τῆς Ἀναστάσεως «παραμένει πάντοτε ζῶσα καθ' ὅλον τὸ ἔτος καὶ ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς μας. Ἐν τῷ Ἀναστάντι Κυρίῳ καὶ Σωτηρὶ ἡμῶν ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν». Στὴ συνέχεια εἶπε:

«Γύρω ἀπὸ τὴ μεγάλη ἐορτὴ τοῦ Πάσχα στρέφονται ὅλες οἱ ἐκκλησιαστικὲς ἐορτές, κινητὲς καὶ ἀκίνητες. Ἡ Ἀνάστασις εἶναι ἡ πηγὴ καὶ ὁ προορισμὸς τοῦ πνευματικοῦ μας βίου, ἡ ἀφετηρία καὶ ἡ κατάληξις τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς μας. Ὁ Κύριός μας μὲ τὸν θάνατο καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἔγερσιν Τοῦ ἔδωσε ζωὴ ἀκόμη καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ εὐρίσκοντο ἐν τοῖς μνήμασι, στοὺς νεκρούς. Ζωοποιεῖ καὶ τὸν καθένα ἀπὸ ἐμᾶς

καὶ περιμένει τὴν προσωπικὴ μας ἀπάντησι στὴν θεϊὰν κλήσιν Τοῦ νὰ συναναστηθῶμε μαζί Του ἐν τῇ βασιλείᾳ Του.

Ἄς ζοῦμε, λοιπόν, ὡς τέκνα του Ἀναστάντος Λυτρωτοῦ μας, ἄς περιπατοῦμε ὡς τέκνα φωτός, ‘μὴ ὡς ἄσοφοι, ἀλλ’ ὡς σοφοί’, καὶ ἄς εἶμαστε πλήρεις ἀκτινοβολίας καὶ ἀγάπης πρὸς ὅλους! Ἄς πάrouμε στὸ χέρι μας τὴν ἀναμμένη ἀπὸ τὸ ἀνέσπερο καὶ ἅγιο φῶς τῆς Ἀναστάσεως Τοῦ λαμπάδα μας ὄχι μόνο γιὰ νὰ φωτίσουμε τὸν δικό μας δρόμο, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ μεταλαμπαδεύσουμε τὸ φῶς αὐτὸ εἰς τοὺς καθημένους ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου.»

Καὶ ὁ Παναγιώτατος τόνισε:

«Ἡ νέα κτίσις ποὺ μᾶς χαρίζει ὁ Ἀναστάς Κύριος δὲν ἐπιτρέπει μῖσος καὶ ἐχθρότητα, ἀλλὰ μόνον ἀγάπη, ἀγάπη ἄνευ ὁρίων, συγκατάβασι καὶ κατανόησι. Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι εἴμεθα γνήσιοι μαθητὲς του Ἀναστάντος, ἐὰν ἔχουμε ἀγάπη πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς πάντας. Καὶ ἐὰν κηρύττουμε πάντοτε καὶ μόνον τὴν εἰρήνην καὶ τὴν συναδέλφωσι μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν, καὶ ὄχι τὸν πόλεμον, βαπτίζοντάς τον, μάλιστα, «ἱερόν», προκειμένου νὰ γίνουμε ἀρεστοὶ καὶ νὰ κολακεύσουμε μιὰ αὐταρχικὴ κοσμικὴ ἐξουσία! Δὲν ὑπῆρξε ποτὲ καὶ οὔτε βεβαίως θὰ ὑπάρξῃ ‘ἱερός πόλεμος’! Ἱερότης καὶ πόλεμος εἶναι δύο ἔννοιες ἐκ φύσεως ἀντίθετες μεταξύ τους καὶ ἀλληλοαναιρούμενες, μὴ δυνάμενες ὑπὸ οἰανδήποτε μορφὴν νὰ συνυπάρξουν!

Τὴν ἀλήθεια αὐτὴ δὲν λησμονεῖ ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ἡ ὁποία, στὸ διάβα τῶν αἰώνων, ἀπὸ αὐτὴν ἐδῶ τὴν Πόλι, παρὰ τίς πολλὲς ἀλλαγὲς καὶ ἀνακατατάξεις, δὲν ἔπαυσεν οὔτε στιγμὴ νὰ ἀναγγέλλῃ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, εἰς τοὺς ἐγγύς καὶ εἰς τοὺς μακρὰν, «τὸ φαιδρὸν τῆς Ἀναστάσεως κήρυγμα», νὰ ψάλλῃ τὸ ‘Χριστὸς Ἄνέστη’, νὰ βιώνῃ τὴν Ἀνάστασι τοῦ Κυρίου ὡς ζῶσα πραγματικότητα, ὡς ὑπαρξιακὸ γεγονός στὴ ζωὴ τῶν πιστῶν.»

Ἀκολουθῶς, ὁ Παναγιώτατος ἐξέφρασε τὴν Πατριαρχικὴ εὐαρέσκειά του γιὰ τὸ ἐπιτελούμενο ἔργο στὴν Κοινότητα ἀπὸ τὸν προσκαίρως ἀπουσιάζοντα, γιὰ λόγους υγείας, Θεοφίλ. Ἐπίσκοπο Ἀλικαρνασσοῦ κ. Ἀδριανό, Ἐπόπτη τῆς Περιφερείας Φαναρίου – Κερατίου Κόλπου, στὸν ὁποῖο ἀπηύθυνε θερμὲς εὐχὲς γιὰ ταχεῖα ἀνάρρωσι. Ἐπίσης, συνεχάρη γιὰ τὴ διακονία τους τὸν Αἰδεσιμολ. Οἰκονόμο τῆς Ἀγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως κ. Φιλόθεο Κελεπούρη, ὁ ὁποῖος προσφώνησε τὸν Παναγιώτατο ἐκ μέρους

του Ἐπόπτη τῆς Περιφέρειας, καθώς και τὸν Αἰδεσιμ. Πρεσβύτερο κ. Ἀθανάσιο Μαμάση, οἱ ὁποῖοι ἐξυπηρετοῦν τὶς ἱερατικὲς ἀνάγκες τῆς Κοινότητος.

Τὸ ἀπόγευμα ὁ Παναγιώτατος χοροστάτησε στὸν Πάνσεπτο Πατριαρχικὸ Ναὸ κατὰ τὸν Μ. Ἑσπερινὸ γιὰ τὴν ἑορτὴ τῆς Αναλήψεως τοῦ Κυρίου.

Ὁ νέος Γενικὸς Γραμματέας τοῦ ΚΑΙCΠΔ στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο

Ἐπίσκεψη στὴν ἔδρα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πραγματοποίησε τὴν Τετάρτη, 24 Μαΐου 2023, ὁ νέος Γενικὸς Γραμματέας τοῦ Διεθνούς Κέντρου Διαλόγου (ΚΑΙCΠΔ) Ἐντιμ. Dr Zuhair Alharthi.

Ὁ Γενικὸς Γραμματέας τοῦ ΚΑΙCΠΔ ἔγινε δεκτὸς ἀπὸ τὴν Α.Θ. Παναγιότητα τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαῖο καὶ εἶχαν τὴν εὐκαιρία νὰ συζητήσουν ζητήματα ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν ἐνίσχυση καὶ προώθηση τοῦ διαθρησκευτικοῦ διαλόγου.

Στὴ συνάντηση παρέστη καὶ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Γέρων Χαλκηδόνος κ. Ἐμμανουήλ, ὁ ὁποῖος εἶναι μέλος τοῦ Δ.Σ. τοῦ Διεθνούς Οργανισμοῦ.

Πατριαρχικὴ χοροστασία γιὰ τὴν ἑορτὴ τῆς Αναλήψεως τοῦ Κυρίου στὸν Ι. Ναὸ Ἁγίου Γεωργίου Πύλης Ἀδριανουπόλεως

Ἡ Α.Θ. Παναγιότης, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Βαρθολομαῖος χοροστάτησε στὴ Θεία Λειτουργία γιὰ τὴν ἑορτὴ τῆς Αναλήψεως τοῦ Κυρίου, ποὺ τελέστηκε τὴν Πέμπτη, 25 Μαΐου 2023, στὸν Ἱερὸ Ναὸ Ἁγίου Γεωργίου Πύλης Ἀδριανουπόλεως, ὅπου οἱ Ἱερὲς Ἀκολουθίες τελοῦνται στὴ γεωργιανὴ γλῶσσα πρὸς ἐξυπηρέτηση τῆς Γεωργιανῆς παροικίας τῆς Πόλεως.

Ἐκκλησιάστηκαν ὁ Ἐξοχ. Πρέσβης τῆς Γεωργίας στὴν Τουρκία κ. Giorgi Janjgava, ὁ Ἐντιμ. κ. Zaza Nadiradze, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Γενικοῦ Προξενείου τῆς Γεωργίας στὴν Πόλη, ὁ Ἑλλογιμ. κ. Zurab Khonelidze, Πρύτανης τοῦ Κρατικοῦ Πανεπιστημίου του Σοχούμι, τοῦ ὁποῖου ὁ Παναγιώτατος ἀναγορεύτηκε ἐπίτιμος διδάκτορας σὲ εἰδικὴ τελετῇ, τὸν περασμένο Νοέμβριο, στὸ Φανάρι, καὶ πλῆθος πιστῶν ἐκ τῆς Γεωργιανοφώνου Κοινότητος τῆς Πόλεως.

Αμέσως μετὰ τὴ Θεία Λειτουργία ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Ἡλίας Jinjolava, ἐφημέριος τοῦ Ναοῦ καὶ ὑπεύθυνος τῆς Γεωργιανοφώνου Ὁρθοδόξου Κοινότητος τῆς Πόλεως, παρουσίασε στὸν Παναγιώτατο τὴν ἔκδοση στὴ γεωργιανὴ γλῶσσα τοῦ βιβλίου «ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ – Ἀποστολὴ καὶ Ὅραμα» τοῦ Ἱερολ. Ἀρχιαδιακόνου του Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κ. Ἰωάννη Χρυσανγῆ. Γιὰ τὴ νέα ἔκδοση τοῦ βιβλίου μίλησαν ὁ Ἐλλογιμ. Πρύτανις κ. Zurab Khonelidze, πού συνέβαλε καθοριστικὰ στὴν ὑλοποίησή της, καὶ ὁ Ἐλλογιμ. κ. Giorgi Paresishvili, συντονιστὴς τῆς γεωργιανῆς ἐκδόσεως, ἐνῶ, προηγουμένως, χαιρετισμὸ ἀπηύθυνε ὁ Ἐξοχ. Πρέσβης τῆς Γεωργίας στὴν Τουρκία.

Ὁ Παναγιώτατος, στὴν ἀντιφώνησή του, μεταξὺ ἄλλων, ἐξέφρασε τὴν εὐαρέσκειά του πρὸς τὸν Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου κ. Ἡλία Jinjolava, γιὰ τὴν πρωτοβουλία του νὰ μεταφραστεῖ τὸ βιογραφικὸ αὐτὸ βιβλίον στὴ γεωργιανὴ γλῶσσα, καθὼς καὶ γιὰ τὸ συνολικὸ ἔργο πού ἐπιτελεῖ στὴν Πόλη. Εὐχαρίστησε ἐπίσης τοὺς ὁμιλητὲς καθὼς καὶ ὅλους τοὺς συντελεστὲς τῆς ἔκδοσης, ἐνῶ ὁλοκληρώνοντας τὴν ὁμιλία του ἀπηύθυνε ἀδελφικὸ χαιρετισμὸ πρὸς τὸν Μακ. Καθολικὸ Πατριάρχην πάσης Γεωργίας κ. Ἡλία, ὁ ὁποῖος, ὅπως εἶπε, εἶναι ἕνας ἡγέτης πού ἐνώνει στὸ πρόσωπό του ὁλόκληρο τὸν Γεωργιανὸ λαό.

Αμέσως μετὰ, ἡ Χορωδία “Erthoba”, ἀπὸ τὴν Γεωργία, ἔψαλε ἐκκλησιαστικὸς ὕμνος, ἐνῶ τὸ μεσημέρι ὁ Παναγιώτατος εὐλόγησε τὸ γεῦμα πού παρετέθη στὴν Κοινοτικὴ Αἴθουσα.

Τεσσαρακονθήμερο καὶ Ἐτήσιο Μνημόσυνο τῶν ἀειμνήστων Μητροπολιτῶν Γέροντος Νικομηδείας κυροῦ Ἰωακείμ καὶ Σασίμων κυροῦ Γενναδίου

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος, παρέστη συμπροσευχόμενος στὴν Τρισαρχιερατικὴ Θεία Λειτουργία τοῦ Σαββάτου, 27 Μαΐου 2023, στὸ τέλος τῆς ὁποίας τελέστηκαν τὸ τεσσαρακονθήμερο καὶ τὸ ἐτήσιο, ἀντίστοιχα, Μνημόσυνα ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν τῶν ἀειμνήστων Μητροπολιτῶν Γέροντος Νικομηδείας κυροῦ Ἰωακείμ καὶ Σασίμων κυροῦ Γενναδίου.

Τῆς Θ. Λειτουργίας προεξήρχε ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Γέρον Χαλκηδόνος κ. Ἐμμανουήλ, καὶ συλλειτουργήσαν οἱ Σεβ. Μητροπολίτες Μιλήτου κ. Ἀπόστολος καὶ Προύσης κ. Ἰωακείμ.

Ἐκκλησιάστηκαν οἱ Ἀρχιερεῖς Σεβ. Γέρον Πριγκηποννήσων κ. Δημήτριος, Μυριοφύτου και Περιστάσεως κ. Εἰρηναῖος, Μύρων κ. Χρυσόστομος, Ἰκονίου κ. Θεόληπτος, Σάρδεων κ. Εὐάγγελος, Καλλιουπόλεως και Μαδύτου κ. Στέφανος, Ἀμερικής κ. Ἐλπιδοφόρος, Σηλυβρίας κ. Μάξιμος, Αὐστραλίας κ. Μακάριος, Θεοφιλ. Τράλλεων κ. Βενιαμίν και Δαφνουσίας κ. Σμάραγδος, κληρικοί, Μοναχοὶ και Μοναχές, Ἀρχοντες Ὀφφικιάλιου τῆς Μ.τ.Χ.Ε., συγγενεῖς τοῦ μακαριστοῦ Γέροντος Νικομηδείας, πιστοὶ ἀπὸ τὴν Πόλη και προσκυνητὲς ἀπὸ τὸ ἔξωτερικό.

Στὴ συνέχεια παρετέθη ἐπιμνημόσυνος δεξίωση, στὴν Αἴθουσα τοῦ Θρόνου τοῦ Πατριαρχικοῦ Οἴκου, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Παναγιώτατος μίλησε, ἐμφανῶς συγκινημένος, γιὰ τίς προσωπικότητες, τὴ διακονία και τὴν προσφορὰ τῶν δύο ἀειμνήστων Ἱεραρχῶν τοῦ Θρόνου.

Συγχαρητήριο Μήνυμα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου πρὸς τὸν ἐπανεκλεγέντα Πρόεδρο τῆς Τουρκικῆς Δημοκρατίας

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος, ἀπέστειλε συγχαρητήριο μήνυμα πρὸς τὸν ἐπανεκλεγέντα Πρόεδρο τῆς Τουρκικῆς Δημοκρατίας Ἐξοχ. κ. Recep Tayyip Erdoğan, μὲ τὸ ὅποιο τοῦ εὐχεται νὰ εἶναι καρποφόρα και ἐπιτυχῆς ἡ νέα θητεία του πρὸς ὄφελος κάθε πολίτη τῆς χώρας.

ΑΓΙΑ ΚΑΙ ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

Κανονικαὶ Πράξεις- Ἀνακοινωθέντα

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΡΑΞΙΣ ΤΗΣ ΕΝ ΤΩ ΑΓΙΟΛΟΓΩ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑΤΑΞΕΩΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΕΡΕΜΙΟΥ Α', ΤΟΥ ΑΠΟ ΣΟΦΙΑΣ

Ἐπειδήπερ «πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν» (Α' Κορ. ιδ', 40) δεῖ γενέσθαι ἐν τῇ Ἁγίᾳ ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ, καθ' ἃ ὁ θεῖος διακελεύεται Ἀπόστολος, ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία, σοφῶς προϋνόησεν οἱ τοῦ Θεοῦ φίλοι καὶ οἰκεῖοι, δηλονότι οἱ ἅγιοι καὶ ὄσιοι καὶ μάρτυρες, ἀναγράφεσθαι ἐν ταῖς ἐπισήμοις τῆς Ἐκκλησίας Δέλτοις, ὥστε παρὰ πάντων τὸ γεγεννημένον γινώσκηται καὶ διὰ Πράξεων ἐπισήμων, πάση τῇ Οἰκουμένῃ, τὸ τοιοῦτον ἀναγγέλληται, ὥστε οἱ τῆς τρισηλίου Θεότητος φωσφόροι δεῦτεροι καὶ τὰ τῆς τοῦ Παρακλήτου Χάριτος δοχεῖα καθαρῶτατα, ὑπὸ πάντων τῶν Χριστιανῶν τιμῶνται καὶ αἱ αὐτῶν μνήμαι πανδημῆι ἑορτάζονται, εἰς πίστωσιν διηνεκῆ τῆς τοῦ Πνεύματος ἐπιδημίας, τοῦ ἀγιαζόντος πᾶσαν τὴν Κτίσιν ὀρωμένην τε καὶ οὐχ ὀρωμένην.

Ἐπειδὴ τοιοῦτος ἀνὴρ θεοφόρος καὶ φωτειδής, εἰς καιροὺς καὶ ἐνιαυτοὺς δυσχειμέρους, ἀνεφάνη ὁ ἐκ Ζίτσης τῆς Ἐπαρχίας Ἰωαννίνων καὶ ἀπὸ τοῦ Θρόνου τῆς κατὰ Βουλγαρίαν Σοφίας εἰς τὴν τοῦ Ἐνσάρκου Λόγου Ὑπάτην τοιαύτην καὶ εἰς τὸ σύνθρονον αὐτῆς ψηφισθεὶς, γενόμενος Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἰερεμίας ὁ Α', ὁ ἀνακαινιστὴς τῆς Ἀθωνίτιδος Μονῆς τοῦ Σταυρονικήτα, καὶ οὐ μόνον ὁ πραῦς, ἡσύχιος καὶ ἀπλοὺς καὶ τοῦ λαοῦ πολυφίλητος πατὴρ καὶ τῆς Ἐκκλησίας Ἀρχιποίμην ἀνύστακτος καὶ τῶν ἱερῶν καταγωγῶν ὁ ὀρηρὸς προστάτης καὶ φρουρός· ἡ Μετριότης ἡμῶν, συνοδικῶς προκαθημένη, μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς Ἰερωτάτων Μητροπολιτῶν τῶν καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, λαβόντες ὑπ' ὄψιν τὴν τε τοῦ βίου ὀσιότητα καὶ τὸ ἀπαράμιλλον τῆς ταπεινώσεως, τὴν ἀκατάβλητον ἀφοσίωσιν εἰς τὴν τῆς Ἐκκλησίας κανονικὴν τάξιν καὶ τοὺς κατὰ τῶν καινοτομούντων καὶ κακοσκοπῶν ἀγῶνας, ἐξαιρέτως

δὲ τῶν ὑπὲρ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους κατορθωμάτων μνησθέντες, εὐλογόν τε καὶ καλὸν ἐκρίναμεν τὴν προσήκουσαν τιμὴν καὶ τὸ νενομισμένον σέβας τῷ μακαρίῳ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ Ἱερεμῖα τῷ Α' ἀπονεμεῖν.

Ἔδοξεν οὖν τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν, διό καὶ συνοδικῶς ὀρίζομεν καὶ προστάζομεν καὶ θεσπίζομεν ὅπως ὁ ἐν Οἰκουμενικοῖς Πατριαρχαῖς θεοφόρος Πατὴρ ἡμῶν Ἱερεμίας ὁ Α', ἐν τοῖς ἐφ' ἐξῆς συγκαταριθμῆται καὶ συγκαταλέγεται τῇ χορείᾳ τῶν Ἁγίων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, καὶ ὅσιος γινώσκηται καὶ παρὰ πάντων τιμᾶται νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας, ἐορταζόμενος καὶ πανηγυριζόμενος κατ' ἔτος τῇ 17^ῃ Ἰανουαρίου, ἡμέρᾳ τῆς ὁσιακῆς αὐτοῦ τελειώσεως.

Εἰς ἔνδειξιν δὲ καὶ βεβαίωσιν τούτων καὶ μόνιμον καὶ διηνεκῆ τὴν παράστασιν ἐγένετο καὶ ἡ παροῦσα Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ ἡμῶν Πρῶξις, καταστρωθεῖσα καὶ ὑπογραφεῖσα ἐν τῷδε τῷ Ἱερῷ Κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,βκγ', κατὰ μῆνα Ἰανουάριον (1')

ΕΠΙΝΕΜΗΣΕΩΣ Α'

**ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΡΑΞΙΣ
ΤΗΣ ΕΝ Τῷ ΑΓΙΟΛΟΓΙῳ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΤΑΤΑΞΕΩΣ
ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΤΟΥ ΥΜΝΟΓΡΑΦΟΥ,
ΤΟΥ ΜΙΚΡΑΓΙΑΝΝΑΝΙΤΟΥ.**

*«Καὶ ἐλάμβανεν Ἐκκλησία τὴν κινύραν καὶ ἔψαλλεν ἐν χειρὶ αὐτῆς
ἐκεῖνα*

*ὄσα, συμφώνως τῇ θείᾳ αὐτῆς τάξει, Γεράσιμος ὁ Ὑμνογράφος
συνέγραψεν».*

Ἔθος ἱερὸν τε καὶ σεβάσιμον ἀρχήθεν κεκράτηκεν ὥστε ἡ Ἁγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, θείαις ὑμνωδίαις καὶ ἄσμασι καὶ ἀγιστεῖαις καὶ τελεταῖς, τιμᾶν καὶ γεραίρειν τοὺς ὑπὸ τῆς πανοθενουργοῦ Χάριτος, ἀστέρας νοητοὺς τοῦ ἄνω στερεώματος ἀναδειχθέντας καὶ διὰ τῆς ἱεράς ταύτης καὶ εὐσεβοῦς θεσμοθεσίας μεγίστην ὄνησιν καὶ εὐλογίαν τῷ χριστωνύμῳ πληρώματι διαδίδοσθαι καί, τοιουτοτρόπως, ἀνυμνεῖσθαι τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς καὶ τρισάγιον ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Τοιοῦτος ἀστήρ ὑπέραλλος καὶ φωστήρ θεοφεγγῆς ἀνατέταλκεν ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν ἐν Ὁρει τῷ Ἁγίῳ, Γεράσιμος ὁ νέος, ὁ Ὑμνογράφος καὶ Μικραγιαννανίτης, ἡ μελίρρυτος γραφίς τοῦ Πνεύματος καὶ ἄπαυστος ἀηδὼν, ὁ καὶ τῶν τρόπων μέτοχος καὶ τοῦ χαρίσματος διάδοχος τῶν θείων τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀρχαίων ὑμνηπόλων, ὁ τῶν μοναστῶν ἄριστος ὑπογραμμὸς καὶ τῆς ὑπακοῆς ἀκριβέστατος τηρητής, ὁ τῶν ὀσίων Μητροφάνους καὶ Διονυσίου τοῦ Ρήτορος ἀνύστακτος καθικέτης καὶ τοῦ ἱεροῦ λειμῶνος τοῦ Ἄθω τὸ θεῖον ἐκβλάστημα καὶ τῆς Μητρὸς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας τὸ ἱερὸν ἐγκαλλώπισμα.

Ὅθεν, ἡ τῶν Ἱερωτάτων Μητροπολιτῶν τῶν καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν θεῖα ὀμήγυρις, διὰ πολλῶν καὶ βεβαίων διηκρίβωσε τὰ περὶ τοῦ εἰρημένου Μοναχοῦ Γερασίμου. Λαβόντες, οὖν, ὑπ' ὄψιν οὐ μόνον τὸ τῆς ὑμνογραφίας ἀδᾶπάνητον τάλαντον, ὡς τοῦ Παρακλήτου Πνεύματος ὀφθαλμοφανῆ καὶ παραμόνιμον ἐπιδημίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς μοναχικῆς πολιτείας ἀκραιφνὲς καὶ τὴν τοῦ βίου ὀσιότητα καὶ τὰς πολλὰς καὶ ἀψευδεῖς μαρτυρίας περὶ τῆς ἀγιότητος αὐτοῦ ἀπὸ κληρικῶν, μοναχῶν καὶ λαϊκῶν, εὐλογόν τε καὶ καλὴν καὶ εὐσεβῆ ἐκρίναμεν τὴν εἰς τὰς Ἁγιολογικὰς Δέλτους

κατάταξιν αὐτοῦ.

Ἐδοξεν οὖν τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν καὶ συνοδικῶς ὀρίζομεν, θεσπίζομεν καὶ διακελεύομεθα ὅπως ὁ τιμιώτατος ἐν Μοναχοῖς Γεράσιμος ὁ νέος, ὁ Ὑμνογράφος, ἀπὸ τοῦ νῦν συγκαταριθμῆται καὶ συγκαταλέγῃται τῇ χορείᾳ τῶν Ἁγίων τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας, καὶ ὅσιος γινώσκηται καὶ παρὰ πάντων τιμᾶται ἕως τερμάτων αἰῶνος, ἑορταζόμενος καὶ πανηγυριζόμενος κατ' ἔτος τῇ ζ' Δεκεμβρίου, ἡμέρᾳ τῆς πρὸς Κύριον ὀσιακῆς αὐτοῦ ἐκδημίας.

Εἰς ἔνδειξιν δὲ καὶ βεβαίωσιν τούτων καὶ μόνιμον καὶ διηνεκῆ τὴν παράστασιν ἐγένετο καὶ ἡ παροῦσα Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ ἡμῶν Πρῶξις, καταστρωθεῖσα καὶ ὑπογραφεῖσα ἐν τῷδε τῷ Ἱερῷ Κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας.

Ἐν ἔτει σωτηρίῳ ,βκγ', κατὰ μῆνα Ἰανουάριον (ι')

ΕΠΙΝΕΜΗΣΕΩΣ Α΄

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

Γενομένης τῆς τακτικῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου, ταύτην θά ἀποτελέσουν, διά τό ἐξάμηνον 01.03.2023 – 31.08.2023, ὑπό τήν προεδρίαν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, οἱ Σεβ. Ἱεράρχαι:

1. Γέρων Δέρκων κ. Απόστολος
2. Βρούλων κ. Παντελεήμων
3. Σάρδεων κ. Εὐάγγελος
4. Ρόδου κ. Κύριλλος
5. Γουϊννιπεγκ κ. Ἰλαρίων
6. Ἀμερικῆς κ. Ἐλπιδοφόρος
7. Πισιδίας κ. Ἰώβ
8. Σμύρνης κ. Βαρθολομαῖος
9. Ἱεραπύτνης καί Σητείας κ. Κύριλλος
10. Ἰσπανίας καί Πορτογαλίας κ. Βησσαρίων
11. Προύσης κ. Ἰωακείμ
12. Γαλλίας κ. Δημήτριος

Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, τῇ 28ῃ Φεβρουαρίου 2023

Ἐκ τῆς Ἀρχιεραγματείας τῆς Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου

Ἀνακοινωθὲν τῆς Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου τῆς 7^{ης} Μαρτίου 2023

Συνήλθεν, ὑπό τήν προεδρίαν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ἡ Ἁγία καί Ἱερά Σύνοδος εἰς τὰς τακτικάς αὐτῆς συνεδρίας τήν Δευτέραν, 6ην τ.μ. Μαρτίου, ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Ζωοδόχου Πηγῆς Βαλουκλή, καί τήν Τρίτην, 7ην ἰδίον, ἐν τοῖς Πατριαρχείοις.

Ἡ ἐν Βαλουκλή συνεδρία ἐγένετο τῇ ὅλως τιμητικῇ συμπαρεδρεύσει καί συμβολῇ τοῦ πραγματοποιούντος κατ' αὐτάς Εἰρηνικῆν Ἐπίσκεψιν εἰς Κωνσταντινούπολιν Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Νέας Ἰουστινιανῆς καί πάσης Κύπρου κ. Γεωργίου καί τῶν σὺν αὐτῷ Πανιερ. ἀγίων Κιτίου κ. Νεκταρίου καί Κωνσταντίας καί Προέδρου Ἀμμοχώστου κ. Βασιλείου, εἰς ἀνάμνησιν καί ἀνακαινισμόν τοῦ παλαιοῦ καί κρατήσαντος ἀνέκαθεν μόνον διά τήν Ἐκκλησίαν τῆς Πόλεως ἡμῶν θεσμοῦ

τῆς Ἐνδημούσης Συνόδου, ὡς ἐγένετο καί κατά τήν ἐπίσκεψιν τοῦ ἀειμνήστου προκατόχου τῆς Α. Μακαριότητος Χρυσοστόμου Β΄ πρό τριετίας.

Κατ' ἀρχήν ἀντηλλάγησαν μεταξύ τοῦ Παναγιωτάτου Πατριάρχου ἡμῶν καί τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου ἐγκάρδιοι προσφωνήσεις καί ἀντιφωνήσεις, ὡς καί μετά τοῦ ἀ' τῆ τάξει, ἐκ τῶν νέων Συνοδικῶν Ἀρχιερέων, Σεβ. Μητροπολίτου Βρουύλων κ. Παντελεήμονος, αἱ εἰθισμένοι τοιαῦται, ἐπί τῆ ἐνάρξει τῆς νέας συνοδικῆς περιόδου.

Κατ' ἀμφοτέρας τάς συνεδρίας ἐθεωρήθησαν ἅπαντα τά ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει ἀναγεγραμμένα θέματα, ἐφ' ὧν καί ἐλήφθησαν αἱ προσήκουσαι ἀποφάσεις, ἐν τέλει δέ, ἀντηλλάγησαν αἱ κατάλληλοι τῇ περιστάσει εὐχαί μεταξύ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καί τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Γέροντος Δέρκων κ. Ἀποστόλου, ἐκ μέρους τῶν μελῶν τοῦ ἱεροῦ Σώματος, πρὸς εὐδρομον διάνυσιν τοῦ ἀρξαμένου δολίχου τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, χριστοπρεπῆ καί χριστοτερπῆ δέ προσκύνησιν, κατά τό τέλος αὐτῆς, τῶν σεβασμίων ἡμερῶν τῶν Ἁγίων Παθῶν καί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου.

Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, τῇ 7ῃ Μαρτίου 2023

Ἐκ τῆς Ἀρχιγραμματείας τῆς Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου

Ἀνακοινωθέν περί τοῦ Συντάγματος τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς

Τήν 8ην Μαρτίου 2023 συνήλθεν ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, λόγω τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου, ἡ ὑπό τήν προεδρείαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνης κ. Ἐμμανουήλ συνοδικῶς συσταθεῖσα Μικτή Ἐπιτροπή ἐπί τῷ σκοπῷ τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς καί τῆς ὑποβολῆς ἐπισήμου προτάσεως τῇ Ἁγίᾳ καί Ἱερᾷ Συνόδῳ πρὸς τελικὴν ἔγκρισιν.

Κατά τήν δευτέραν αὐτῆν συνεδρίαν τῆς Ἐπιτροπῆς, τό μέλος αὐτῆς Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς κ. Ἐλπιδοφόρος ἐπαρουσίασε διεξοδικῶς τήν κατεῦθυνσιν, τό γενικόν περίγραμμα καί τάς ἐπί μέρους προβλέψεις τῆς προτάσεως αὐτοῦ περί ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος. Ἡ ὡς ἄνω πρότασις θά ἐκτεθῆ ὑπό τοῦ ἰδίου καί εἰς τά μέλη τῆς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς κατά τήν προσεχῆ συνεδρίαν αὐτῆς, ἐν συνεχείᾳ δέ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος θά συνεχίσῃ τάς

ανά τήν θεόσωστον ταύτην Ἐπαρχίαν τοῦ πανσέπτου Οἰκουμενικοῦ Θρόνου συναντήσεις αὐτοῦ μετά τοῦ κλήρου καί τῶν πιστῶν πρός ἐπίσημον καί διαφανῆ ἐνημέρωσιν των περί τῶν προτεινομένων ὑπ' αὐτοῦ τροποποιήσεων.

Πρό τοῦ τέλους τῆς συνεδρίας, ἡ Ἐπιτροπή ἐξουσιοδότησε τόν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀμερικῆς ὅπως μεταφέρει εἰς τά μέλη τῆς ἐκείσε Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τήν πρόσκλησιν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου νά προσέλθουν εἰς Φανάριον διά συνεργασίαν τήν Τετάρτην, 5ην Ἀπριλίου ἐ.ἔ., ἀπεφασίσθη δέ ὅπως τό ἔργον τῆς Ἐπιτροπῆς συνεχισθῆ ἔνταῦθα τήν Παρασκευήν, 26ην Μαΐου ἐ.ἔ.

Communiqué regarding the Charter of the Sacred Archdiocese of America

On March 8, 2023, under the chairmanship of His Eminence Elder-Metropolitan Emmanuel of Chalcedon, the synodically established Mixed Commission for the purpose of revising the current Charter of the Sacred Archdiocese of America and submitting an official proposal to the Holy and Sacred Synod for final approval met at the Ecumenical Patriarchate, due to the work of the Holy and Sacred Synod.

During this second session of the Commission, His Eminence Archbishop Elpidophoros of America thoroughly presented the direction, the general outline, and the individual provisions of his proposal for the revision of the Charter. He will also present the above proposal to the members of the Eparchial Synod of the Sacred Archdiocese of America during its next meeting, after which the Archbishop will continue his meetings with the clergy and faithful throughout this God-saved Eparchy of the venerable Ecumenical Throne for their official and transparent information concerning the amendments proposed by him.

Before the end of the session, the Commission authorized the Archbishop of America that the invitation of His All-Holiness Ecumenical Patriarch Bartholomew to come to the Phanar for collaboration on Wednesday, April 5 2023, may be conveyed to the members of the Eparchial Synod. It was also decided that the work of the Commission will continue there on Friday, May 26, 2023.

Ανακοινωθέν περί τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς καί μελῶν τῆς Ἱερᾶς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου εἰς Φανάριον

Τὴν πρωΐαν τῆς Τετάρτης, 5ης Ἀπριλίου 2023, ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς κ. Ἐλπιδοφόρος μετὰ τῶν μελῶν τῆς Ἱερᾶς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου Σεβ. Μητροπολιτῶν Βοστώνης κ. Μεθοδίου, Πιττσβούργου κ. Σάββα, Ἀγίου Φραγκίσκου κ. Γερασίμου καί Σικάγου κ. Ναθαναήλ, προσῆλθον εἰς Φανάριον, ἀνταποκρινόμενοι εἰς σχετικὴν πρόσκλησιν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου, μετὰ τοῦ ὁποίου εἶχον πολὺωρον συνάντησιν ἐργασίας ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς. Εἰς τὴν συνάντησιν παρέστησαν, ἐπίσης, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Γέρων Χαλκηδόνος κ. Ἐμμανουήλ, Πρόεδρος τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος, καθὼς καί ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Θυατείρων καί Μ. Βρεταννίας κ. Νικίτας καί ὁ Πανοσιολ. Μ. Ἐκκλησιάρχης κ. Ἀέτιος, Διευθυντῆς τοῦ Ἰδιαιτέρου Πατριαρχικοῦ Γραφείου, μέλη τῆς αὐτῆς Ἐπιτροπῆς, ἐνῶ δὲν κατέστη δυνατόν νά προσέλθουν διὰ λόγους ὑγείας οἱ Σεβ. Μητροπολίται Ντένβερ κ. Ἡσαΐας, Ἀτλάντας κ. Ἀλέξιος καί Ντητρόϊτ κ. Νικόλαος.

Κατὰ τὴν συνάντησιν, ἡ ὁποία ἐπραγματοποιήθη εἰς κλίμα ἐνότητος, εὐλικρινείας καί ἀλληλοεκτιμήσεως, ἅπαντες οἱ παρευρισκόμενοι ἀνέπτυξαν διεξοδικῶς καί ἐλευθέρως τὰς σκέψεις καί τὰς θέσεις τῶν ἐπὶ τῶν προτάσεων τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς, ἐξέφρασαν δὲ τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Παναγιωτάτου διὰ τὴν πρόσκλησιν, τονίσαντες ἐν ταύτῳ τὴν μεγάλην χρησιμότητα τῆς γενομένης συζητήσεως. Συνοψίσας τὰ πορίσματα ἐκ τῆς ὅλης διαβουλεύσεως, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ὑπεγράμμισε τὴν σημασίαν τῆς ἐπιδείξεως ἐμπιστοσύνης πρὸς τὰ ἀρμόδια ὄργανα τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν λήψιν τῶν πλέον συμφερούσων ἀποφάσεων ὑπὲρ τοῦ χριστωνύμου πληρώματος τῆς θεοσώστου ταύτης Ἐπαρχίας τοῦ πανσέπτου Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Ἐν τῷ πλαισίῳ τούτῳ, διεπιστώθη ἡ ἀναγκαιότης περαιτέρω ὠριμάνσεως τῶν προτεινομένων τροποποιήσεων περὶ τοῦ κανονικοῦ θεμελίου τοῦ διοικητικοῦ σχήματος τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμερικῆς, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἐν καιρῷ γενησομένην διαρρῦθμισιν τῶν ἐσωτερικῶν ὁρίων αὐτῆς ἐπὶ ἐμπραγμάτων βάσεως.

Πρὸ τῆς λήξεως τῆς συναντήσεως ἀντηλλάγησαν μετὰ τῆς Α.Θ.Παναγιότητος καί τῶν ἁγίων Ἀρχιερέων ἐόρτιοι προσρήσεις

δι' εὐλογημένην καί καλλίκαρπον Ἀγίαν καί Μεγάλην Ἑβδομάδα καί εὐφρόσυνον Ἅγιον Πάσχα, ὁ δέ Παναγιώτατος ἀπέστειλε διὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀμερικῆς καί τῶν μελῶν τῆς Ἱερᾶς Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τὰς πλέον ἐγκαρδίους πατρικὰς Πασχαλίους εὐχὰς Του πρὸς τὰ ἐν Η.Π.Α. πεφλημένα τέκνα τῆς Μητροῦς Ἐκκλησίας.

Communiqué on the visit by the Archbishop of America and members of the Holy Eparchial Synod to the Phanar

On Wednesday morning, April 5, 2023, His Eminence Archbishop Elpidophoros of America and the members of the Holy Eparchial Synod, Their Eminences Metropolitans Methodios of Boston, Savas of Pittsburgh, Gerasimos of San Francisco, and Nathanael of Chicago, arrived at the Phanar in response to the related invitation by His All-Holiness Ecumenical Patriarch Bartholomew, with whom they held an extensive work meeting on the matter of revising the Charter of the Sacred Archdiocese of America. The meeting was also attended by His Eminence Elder Metropolitan Emmanuel of Chalcedon, President of the Mixed Commission on the revision of the Charter, along with His Eminence Archbishop Nikitas of Thyateira and Great Britain and the Very Rev. Grand Ecclesiarch Aetios, Director of the Private Patriarchal Office, members of the same Commission, while Their Eminences Metropolitans Isaiah of Denver, Alexios of Atlanta and Nicholas of Detroit were unable to participate for health reasons.

During the meeting, which was carried out in an atmosphere of unity, sincerity and mutual appreciation, all those present discussed at length and freely their opinions and positions on the recommendations of the Archbishop of America and expressed their gratitude toward His All-Holiness for the invitation, emphasizing simultaneously the great value of the deliberations. In summarizing the outcomes of the entire session, the Ecumenical Patriarch underlined the importance of demonstrating confidence in the appropriate agencies of the Church in order to adopt the most beneficial decisions for the Christ-loving plenitude of this sacred Eparchy of the venerable Ecumenical Throne. In this context, it was realized that further ripening was necessary for the proposed amendments with regard to the canonical foundation of the administrative shape of the Sacred Archdiocese of America, combined with a future regulation of its internal boundaries on a pragmatic basis.

Before the conclusion of the meeting, His All-Holiness and the Most

Reverend Hierarchs exchanged festive greetings for a blessed and fruitful Holy and Great Week and a joyous Holy Pascha, while through the Archbishop of America and the members of the Holy Eparchial Synod His All-Holiness conveyed his most heartfelt paternal Paschal wishes to all the beloved children of the Mother Church in the USA.

Ανακοινωθέν τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τῆς 25^{ης} Ἀπριλίου 2023

Συνήλθε σήμερα, 25ην Ἀπριλίου 2023, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. κ. Βαρθολομαίου, ἡ Ἁγία καὶ Ἱερά Σύνοδος, ἐνώπιον τῆς ὁποίας ὁ Πατριάρχης ἔθεσε τὸ ἀνακύψαν θέμα τοῦ Ἀρχιεοφύλακος Μ. Ἀρχιμανδριτοῦ κ. Ἀγαθαγγέλου Σίσκου.

Μετ' ἀνταλλαγὴν ἀπόψεων καὶ ληφθείσης ὑπ' ὄψιν τῆς ὡς ἐκ τῶν συμβεβηκότων δυσφημῆσεως τοῦ θεσμοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀπεφασίσθη ὅπως τεθῆ τέρμα εἰς τὴν ἐν Φαναρίῳ διακονίαν τοῦ ὡς ἄνω κληρικοῦ.

Ἐκ τῆς Ἀρχιγραμματείας τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου

Ανακοινωθέν τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τῆς 26^{ης} Ἀπριλίου 2023

Συνήλθεν, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ἡ Ἁγία καὶ Ἱερά Σύνοδος εἰς τὰς τακτικὰς αὐτῆς συνεδριάς ἀπὸ τῆς Τρίτης, 25ης, μέχρι καὶ τῆς Τετάρτης, 26ης τ. μ. Ἀπριλίου 2023.

Κατὰ τὰς συνεδριάς ταύτας, ἡ Α. Θ. Παναγιότης, ὁ Πατριάρχης ἡμῶν, ἔθεσεν ἐνώπιον τοῦ Ἱεροῦ Σώματος τὰς ἅς Οὗτος ἐξ ἀπαραβάτου χρέους ἀπεδέξατο ἐκκλήτους προσφυγὰς τῶν ἐν καιρῷ καθαιρεθέντων ἐκ τῆς οὕτω καλουμένης «Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν Ἀμερικῇ» (Ο.Σ.Α) Irineu Duvlea, Vasile Susan καὶ Sebastian Dumitrascu. Θεωρηθείσης σχετικῆς ἐκθέσεως τῆς Κανονικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ μετ' ἐνδελεχῆ ἐξέτασιν συντριῶν τῶν περιπτώσεων, ὁμοφώνως ἀπεφασίσθη ὅπως συνεχισθοῦν αἱ ἐπ' αὐτῶν ἐπιβληθεῖσαι ἐκκλησιαστικαὶ ποιναί.

Ἐξ ἄλλου, ἐξητάσθησαν ἅπαντα τὰ ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει ἀναγεγραμμένα θέματα, ἐφ' ὧν καὶ ἐλήφθησαν αἱ προσήκουσαι ἀποφάσεις.

Ἐν ἀρχῇ τῆς συνεδριάς τῆς 25ης Ἀπριλίου, ἀντηλλάγησαν μεταξὺ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Γέροντος Δέρκων

κυρίου Αποστόλου, ἐκ μέρους τῆς Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου, αἱ εἰθισμέναι προσφωνήσεις καί ἀντιφωνήσεις, ἐπί ταῖς διαγενομέναις ἐορταῖς τοῦ Ἁγίου Πάσχα.

Ἐκ τῆς Ἀρχιεραματείας τῆς Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου

Ἀνακοινωθὲν τῆς Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου τῆς 30^{ης} Μαΐου 2023

Συνήλθεν, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ἡ Ἁγία καί Ἱερά Σύνοδος εἰς τὰς τακτικὰς αὐτῆς συνεδριάς τὴν Δευτέραν, 29ην, καί τὴν Τρίτην, 30ὴν τ.μ. Μαΐου 2023.

Κατ' αὐτάς, ἀπεφασίσθη ὅπως τὰ ἄχρι τοῦδε Μετόχια τῆς ἐν Ἀστορίας Νέας Ὑόρκης Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καί Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ὁσίας Εἰρήνης Χρυσοβαλάντου περιέλθωσιν, ὡς Κοινότητες πλέον, εἰς τὴν Ἱεράν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀμερικῆς.

Ἐξ ἄλλου, ἐπὶ τῇ βάσει ἐκθέσεως τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος τῆς ὡς ἄνω μεγάλης Ἐπαρχίας τοῦ Πανσέπτου Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καί εὐρείας συζητήσεως γενομένης, ἀπεφασίσθη ὅπως ἀφ' ἑνός μὲν ἡ Ἱερά Ἐπαρχιακὴ Σύνοδος αὐτῆς μελετήσῃ εἰς βάθος χρόνου τὰς προτάσεις περὶ ἀναθεωρήσεως διατάξεων τινῶν τοῦ Συντάγματος, ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὴν ἐν Φαναρίῳ σύσκεψιν αὐτῆς τοῦ παρελθόντος Ἀπριλίου, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α.Θ.Παναγιότητος, ἀφ' ἑτέρου δέ ἡ διαληφθεῖσα Μικτὴ Ἐπιτροπὴ συνεχίσῃ τὰς ἐργασίας αὐτῆς τὸν προσεχὲς Σεπτέμβριον.

Ὡσαύτως, ἐθεωρήθησαν ἅπαντα τὰ ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει ἀναγεγραμμένα θέματα, ἐφ' ὧν καί ἐλήφθησαν αἱ προσήκουσαι ἀποφάσεις.

Ἐκ τῆς Ἀρχιεραματείας τῆς Ἁγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου

**ΔΕΥΤΕΡΑ ΣΥΝΑΝΤΗΣΙΣ
ΤΗΣ 18^{ΗΣ} ΟΛΟΜΕΛΕΙΑΣ
ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΜΙΚΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΕΠΙ
ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ
ΜΕΤΑΞΥ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΛΟΥΘΗΡΑΝΙΚΗΣ
ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ**

«Τό Άγιον Πνεῦμα, Ἐκκλησία καί Κόσμος»

Βιττεμβέργη, Γερμανία, 29 Ἀπριλίου-6 Μαΐου 2023

ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ

Ἡ δευτέρα Συνάντησις τῆς 18^{ης} Ὀλομελείας τῆς Διεθνούς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου μεταξύ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί τῆς Παγκοσμίου Λουθηρανικῆς Ὁμοσπονδίας ἐπραγματοποιήθη μετὰ 29^{ης} Ἀπριλίου καί 6^{ης} Μαΐου 2023 ἐν Βιττεμβέργῃ Γερμανίας. Ἡ Συνάντησις ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τῆς Παγκοσμίου Λουθηρανικῆς Ὁμοσπονδίας καί τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας ἐν Κεντρικῇ Γερμανίᾳ. Αἱ ἐργασίαι αὐτῆς ἐπραγματοποιήθησαν εἰς τό «Colleg Wittenberg» εἰς τὴν πόλιν τοῦ Μαρτίνου Λουθήρου καί τοῦ Φιλίππου Μελάγχθονος.

Εἰς τὴν Συνάντησιν ἦσαν συμπροεδρεύοντες οἱ Σεβ. Μητροπολίτης Κρήνης Καθ. κ. Κύριλλος (Οἰκ. Πατριαρχεῖον) ἐκ μέρους τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί ὁ Ἐπίσκοπος Dr. Johann Schneider (Εὐαγγελικὴ Ἐκκλησία ἐν Κεντρ. Γερμανίᾳ) ἐκ μέρους τῆς Παγκοσμίου Λουθηρανικῆς Ὁμοσπονδίας. Τὴν Ὀλομέλειαν ἀπασχόλησεν ἡ θεματικὴ «Τό Άγιον Πνεῦμα, Ἐκκλησία καί Κόσμος: Δημιουργία, Ἄνθρωπος καί Σωτηρία», ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς μελλούσης ἐπετείου τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐν Νικαίᾳ, τό ἔτος 2025.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐξεπροσωπήθη ὑπὸ τῶν: Σεβ. Μητρ. Κρήνης Καθ. κ. Κυρίλλου (Οἰκ. Πατριαρχεῖον), Πανοσιολ. Διακόνου Οἰκουμενίου Ἀμανατίδου, Κωδικογράφου τῆς Ἁγίας καί Ἱερᾶς

Συνόδου (Συγγραμματέως, Οίκ. Πατριαρχείου), Έλλογ. καθ. Δρ. Rade Kisić (Πατριαρχεῖον Σεργίας), Αἰδεσιμολ. Πρῶσβ. Δρ. Cosmin Pripor (Πατριαρχεῖον Ρουμανίας), Αἰδεσιμολ. Πρῶτ. Καθ. Δρ. Γεωργίου Zviadadze (Πατριαρχεῖον Γεωργίας), Αἰδεσιμολ. Πρῶτ. Στεφάνου Χρυσάνθου (Ἐκκλησία τῆς Κύπρου), Σεβ. Μητρ. Περιστερίου Καθ. κ. Γρηγορίου, (Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος) καὶ τοῦ συμβούλου Αἰδεσιμολ. Πρῶτ. Δρ. Δημητρίου Μπαθρέλλου (Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος), Ἑλλογμ. καθ. Δρ. Nathan Horpe (Ἐκκλησία τῆς Ἀλβανίας), Αἰδεσιμολ. Πρῶσβ. Δρ. Václav Ježek (Ἐκκλησία Τσεχίας καὶ Σλοβακίας).

Ἡ Παγκόσμιος Λουθηρανική Ὁμοσπονδία ἐξεπροσωπήθη ὑπὸ τῶν: Ἐπισκόπου Dr. Dr.h.c. Johann Schneider (Συμπροέδρου), Rev. Prof. Dr. Dirk G. Lange (Συγγραμματέως, LWF Geneva), Rev. Prof. Dr. Stephanie Dietrich (Church of Norway), Rev. Dr. Lalissa D. Gemechis (Ethiopian Evangelical Church Mekane Yesus), Dr. Maria Munkholt Christensen (Evangelical Lutheran Church of Denmark), Rev. Prof. Dr. Stefan Tobler (Evangelical Church of Augsburg Confession in Romania), Rev. Asst. Prof. Dr. Heta Hurskainen (Evangelical Lutheran Church in Finland), Prof. Dr. Kenneth Appold (Evangelical Lutheran Church of America), Rev. Prof. Dr. Jennifer Wasmuth, Consultant (Evangelical Lutheran Church of Hanover, Germany), Rev. Prof. Dr. Risto Saarinen, Consultant (Evangelical Lutheran Church in Finland).

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν ἐπαρουσιάσθησαν αἱ ἀκόλουθαι εἰσηγήσεις: Σεβ. Μητρ. Κρήνης Κύριλλος: «Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἰς τὴν Δημιουργίαν. Οἰκολογικαὶ Ἐπιπτώσεις», Prof. Dr. Heta Hurskainen: «Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ Κόσμος εἰς τὸ Σύμβολον Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως: Δημιουργία (Φύσις καὶ Οἰκολογία)», Prof. Dr. Kenneth Appold: «Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἰς τὸν Κόσμον, μέ βάσιν τὸ β' ἄρθρον τοῦ Συμβόλου Πίστεως τῆς Νικαίας», καθ. Δρ. Nathan Horpe: «Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐκτός τῆς Ἐκκλησίας», Πρῶτ. Δρ. Δημήτριος Μπαθρέλλος: «Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἡ Λειτουργία καὶ ἡ Ἐκκλησία. Ἡ Πνευματολογία τῆς Ὁρθοδόξου Θείας Λειτουργίας καὶ αἱ Ἐκκλησιολογικαὶ ἐπιπτώσεις αὐτῆς», Rev. Prof. Dr. Dirk G. Lange: «Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἡ θέσις τῆς Ἐπικλήσεως: Λουθηρανική Προσέγγισις», Rev. Prof. Dr. Jennifer Wasmuth: «To Filioque εἰς τὴν λουθηρανικὴν παράδοσιν ὑπὸ τὸ φῶς τῆς προσφάτου ἰστορικῆς, συστηματοθεολογικῆς καὶ οἰκουμενικῆς συζητήσεως» καὶ ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ Διακ. Οἰκουμενίου Ἀμανατίδου εἰσήγησις τοῦ Ἀρχιμ. Δρ. Ἀγαθαγγέλου Σίσκου: «Τὸ θεολογικὸν πρόβλημα τοῦ Filioque. Ὁρθό-

δοξος προσέγγισης».

Αί συζητήσεις ἐπὶ τῶν εἰσηγήσεων κατέληξαν εἰς τὴν παρουσίᾳσιν κοινοῦ κειμένου μελέτης περὶ Ἁγίου Πνεύματος καὶ Δημιουργίας (οἰκολογικοὶ προβληματισμοί), Ἁγίου Πνεύματος ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ Θ.Λειτουργίᾳ. Ἐδόθη ἔμφασις εἰς τὴν κεντρικὴν θέσιν τῆς Ἐπικλήσεως εἰς τὴν Θεολογίαν καὶ Λειτουργίαν ἀμφοτέρων τῶν παραδόσεων καὶ ἀπεφασίσθη ἡ περαιτέρω μελέτη αὐτῆς. Ζωντανὴ ὑπῆρξεν καὶ ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ Filioque, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐσημειώθησαν αἱ διαφορετικαὶ θεολογικαὶ προσεγγίσεις, αἱ λειτουργικαὶ συνέπειες καὶ πιθαναὶ συγκλίσεις ἐπ' αὐτοῦ. Προετάθη ἡ περαιτέρω μελέτη τοῦ θέματος ὑπὸ τὸ πρῶσιμα καὶ τῶν ποιμαντικῶν ἐπιπτώσεων αὐτοῦ καὶ ἡ συμπερίληψις αὐτοῦ εἰς τὴν θεματικὴν τῆς ἐπομένης Προπαρασκευαστικῆς Συναντήσεως.

Αἱ ἐργασίαι τῆς Συναντήσεως ἤρχισαν μὲ προσευχὴν, τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνεν ὁ Σεβ. Μητρ. Κρήνης Κύριλλος καὶ ὀλοκληρώθησαν μὲ προσευχὴν ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Johann Schneider. Τὴν Κυριακὴν, 30^{ῆν} Ἀπριλίου τὰ μέλη τοῦ Διαλόγου παρηκολούθησαν τὴν «Λειτουργίαν τοῦ Λόγου» εἰς τὸν Ναὸν τῆς Schlosskirche. Ἐν συνεχείᾳ περιηγήθησαν εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐπεσκέφθησαν τὸν κεντρικὸν Ναὸν τῆς πόλεως, ὅπου ἐκήρυττεν ὁ Μαρτίνος Λούθηρος, τὸ πάλαι Πανεπιστήμιον τῆς Βιττεμβέργης καὶ τὰς οἰκίας Λουθήρου καὶ Φιλίππου Μελάγχθονος. Τὴν Πέμπτη 4^{ῆν} Μαΐου, οἱ συμμετέχοντες ἔσχον τὴν δυνατότητα ξεναγήσεως εἰς τὸν Καθεδρικὸν Ναὸν τοῦ Naumburg καὶ εἰς τὸ ἀρχεῖον αὐτοῦ, ὅπου καὶ παρηκολούθησαν τὴν τελετὴν Λουθηρανικῆς Θείας Λειτουργίας.

Τὸ ἑσπέρας τῆς Πέμπτης 4^{ῆς} Μαΐου ἐπραγματοποιήθη ἑόρτιος δεξιῶσις ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 40 καὶ πλέον χρόνων ἀπὸ τὴν ἑναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διεθνoῦς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου μεταξύ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ Παγκοσμίου Λουθηρανικῆς Ὁμοσπονδίας. Ἀνεγνώσθησαν μῆνυμα τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. κ. Βαρθολομαίου καὶ τῆς Γενικῆς Γραμματέως τῆς Παγκοσμίου Λουθηρανικῆς Ὁμοσπονδίας Dr. Anne Burghardt. Ὁ Σεβ. Μητρ. Κρήνης κ. Κύριλλος ἐξέφρασεν τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὴν ἐλπίδαν αὐτοῦ διὰ τὴν συνέχειαν τοῦ ἔργου τοῦ Διαλόγου καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Johann Schneider ἐσημείωσεν τὸ ἀνοικτὸν πνεῦμα τῶν συνομιλιῶν.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐξέφρασεν τὴν βαθεῖαν ἐκτίμησιν καὶ εὐγνωμοσύνην αὐτῆς τὸσον πρὸς τὴν Παγκόσμιον Λουθηρανικὴν Ὁμοσπονδίαν καὶ ἰδιατέρως πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον Johann Schneider καὶ τὴν Εὐαγγελικὴν

Ἐκκλησίαν ἐν Κεντρικῇ Γερμανίᾳ διά τήν γενναιόδωρον φιλοξενίαν αὐτῶν, ὅσον καί πρὸς τόν διευθυντήν τοῦ «Colleg Wittenberg» Christian Eggert καί τό λοιπόν προσωπικόν.

Ἡ Ἐπιτροπή ἀπεφάσισεν ὅτι ἡ 3^η Προπαρασκευαστική Συνάντησις θά πραγματοποιηθῇ μεταξύ 16^{ης} καί 19^{ης} Νοεμβρίου 2023 εἰς τό Ταλλίν τῆς Ἑσθονίας ὑπό τήν φιλοξενίαν τῆς Παγκοσμίου Λουθηρανικῆς Ὁμοσπονδίας.

Βιττεμβέργη, 5 Μαΐου 2023

**ΜΙΚΤΗ ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟ
ΔΙΑΛΟΓΟΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΡΩΜΑΙΟΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ**

15η ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ

Αλεξάνδρεια Αιγύπτου, 1-7 Ιουνίου 2023

ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ

Ἡ δέκατη πέμπτη σύγκληση τῆς ὀλομέλειας τῆς Μικτῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς γιά τόν Θεολογικό Διάλογο μεταξὺ τῆς Ῥωμαιοκαθολικῆς καί τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας πραγματοποιήθηκε ἀπό 1 ἕως 7 Ἰουνίου 2023 στήν Αλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου. Τήν συνάντηση φιλοξένησε ἀβραμιαίως καί πατρικῶς ὁ Μακαριώτατος Πάπας καί Πατριάρχης Αλεξανδρείας καί πάσης Αφρικῆς κ.κ. Θεόδωρος Β'.

Δεκαοκτῶ Ῥωμαιοκαθολικά μέλη ἦταν παρόντα, ἀφοῦ μερικά δέν κατάφεραν νά παρευρεθoύν. Ἐκπροσωπήθηκαν δέκα Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίες, καί συγκεκριμένα: τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, τὸ Πατριαρχεῖο Αλεξανδρείας, τὸ Πατριαρχεῖο Ἱεροσολύμων, τὸ Πατριαρχεῖο Ῥουμανίας, τὸ Πατριαρχεῖο Γεωργίας, ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ἡ Ἐκκλησία τῆς Πολωνίας, ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀλβανίας καί ἡ Ἐκκλησία Τσεχίας καί Σλοβακίας.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐργάστηκε ὑπὸ τὴν καθοδήγηση τῶν δύο συμπροέδρων τῆς, τοῦ Σεβ. Μητροπολίτη Πισιδίας κ. Ἰώβ (Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο), καί τοῦ Σεβ. Καρδινάλιου κ. Kurt Koch (Ποντιφικὴ Ἐπιτροπὴ γιά τὴν Προώθηση τῆς Ἐνότητος τῶν Χριστιανῶν), καί μὲ τὴν βοήθεια τῶν συνεργαματέων, τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου Alexis Torrance καί τοῦ Monsignor Andrea Palmieri.

Κατὰ τὴν ἐναρκτήρια συνεδρία τῆς ὀλομέλειας, ἡ ὁποία πραγματοποιήθηκε τὴν Πέμπτη, 1η Ἰουνίου, στὸ Πατριαρχεῖο Αλεξανδρείας, ἡ Ἐπιτροπὴ ἔγινε θερμὰ δεκτὴ ἀπὸ τὸν φιλοξενoῦντα Μακαριώτατο Πάπα καί Πατριάρχη κ.κ. Θεόδωρο Β', ὁ ὁποῖος τόνισε ὅτι «ὁ θεολογικὸς Διάλογος πρέπει νά καλλιεργηθῆ, νά προχωρήσῃ, νά καρποφορῆ σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα, μὲ εὐλικρίνεια, ἀξιοπρέπεια καί ἀμοιβαῖο σεβασμό».

Ἀπαντῶντες, οἱ δύο Συμπρόεδροι ἐξέφρασαν τὶς εὐχαριστίες τους

για τη φιλοξενία που προσέφερε το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας και μετέφεραν στον Μακαριώτατο τους χαιρετισμούς του Άγιωτάτου Πάπα κ. Φραγκίσκου και του Παναγιωτάτου Οικουμενικού Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου, υπογραμμίζοντας την σημασία της συγκλήσεως της Έπιτροπής στη χώρα των τόσο μεγάλων Πατέρων και Φωτιστών της Εκκλησίας.

Την πρώτη μέρα της συνάντησης, όπως συνηθίζεται, τα Ρωμαιοκαθολικά και Ορθόδοξα μέλη συναντήθηκαν χωριστά για να συντονίσουν τις εργασίες τους. Στη συνέχεια, η Έπιτροπή συγκλήθηκε σε όλομέλεια στον Ιερό Καθεδρικό Ναό Ευαγγελισμού της Θεοτόκου για να εξετάσει το σχέδιο κειμένου που συντάχθηκε από τη Συντονιστική Έπιτροπή στις συνεδριάσεις του Bose (Ιταλία 2018 και 2019) και του Ρεθύμνου (Κρήτη 2022). Μία πρώτη ανάγνωση του κειμένου για αρκετές ημέρες έφερε πολλές προτεινόμενες τροποποιήσεις και αναθεωρήσεις, οι οποίες στη συνέχεια εφαρμόστηκαν από μία συντακτική Έπιτροπή, αποτελούμενη από τρία Ορθόδοξα και τρία Ρωμαιοκαθολικά μέλη. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης έγινε ανταλλαγή διαφόρων απόψεων. Στη συνέχεια, το αναθεωρημένο κείμενο υποβλήθηκε στην όλομέλεια, η οποία το συζήτησε λεπτομερώς και κατέληξε σε συμφωνία για το έγγραφο, με τίτλο «Συνοδικότητα και Πρωτοκαθεδρία στη δεύτερη χιλιετία και σήμερα». Διαφωνία με όρισμένες παραγράφους του εγγράφου εξέφρασε η Αντιπροσωπεία του Πατριαρχείου Γεωργίας.

Η συζήτηση επικεντρώθηκε στη συνοδικότητα και την πρωτοκαθεδρία σε Ανατολή και Δύση κατά τη διάρκεια της δεύτερης χιλιετίας, δίνοντας στο μέτρο του δυνατού μια κοινή ανάγνωση αυτής της ιστορίας και δίνοντας ο ένας στον άλλον την ευκαιρία να συζητήσουν με εὐρύ πνεῦμα, ώστε να «προαχθεί η αμοιβαία κατανόηση και εμπιστοσύνη που αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για τη συμφιλίωση στις αρχές της τρίτης χιλιετίας». Στο συμπέρασμά της, το έγγραφο που ένεκρινε η Έπιτροπή ανέφερε ότι «η αλληλεξάρτηση της συνοδικότητας και της πρωτοκαθεδρίας είναι θεμελιώδης αρχή στη ζωή της Εκκλησίας» και ότι αυτή η αρχή «πρέπει να επικαλείται για να καλύψει τις ανάγκες και τις απαιτήσεις της Εκκλησίας στην εποχή μας».

Επιπλέον, η Έπιτροπή έλαβε υπόψη ότι κάποια παρεξήγηση ήταν εμφανής στη λήψη της γραμμής «Έφέσεις σχετικά με πειθαρχικά θέματα έγιναν επίσης στην Ξδρα της Κωνσταντινούπολης και σε άλλες Ξδρες» στο έγγραφο Chieti (2016), παράγραφος 19. Η Έπιτροπή αποφάσισε να

διαβαστεί ή προαναφερθείσα γραμμή υπό τὸ φῶς τοῦ Κανόνα 9 τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (Χαλκηδόνα 451): «Ἐὰν ἐπίσκοπος ἢ κληρικός ἔχει διαφωνία μὲ τὸν Μητροπολίτη τῆς Ἐπαρχίας, ἃς προσφύγει στὸν Ἐξαρχο τῆς Μητροπόλεως, ἢ πρὸς τὸν Θρόνο τῆς Αὐτοκρατορικῆς Πόλεως Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐκεῖ ἃς δικαστεῖ».

Τὸ Σάββατο, 3ῃ Ἰουνίου, τὰ Ῥωμαιοκαθολικὰ μέλη τέλεσαν τὴ Θεία Εὐχαριστία στὸν Καθεδρικό Ναὸ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης ὑπὸ τὸν Καρδινάλιο Kurt Koch, παρουσία τοῦ Μακαριωτάτου Πάπα καὶ Πατριάρχῃ Ἀλεξανδρείας κ.κ. Θεοδώρου Β' καὶ τῶν Ὁρθοδόξων μελῶν. Στὸν ἑορτασμό παρευρέθησαν μαζὶ μὲ κληρικούς καὶ πιστοὺς τῆς τοπικῆς κοινωνίας ὁ Ἀποστολικὸς Νούντιος στὴν Αἴγυπτο, Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Nicolas Thévenin καὶ ὁ Ἀποστολικὸς Βικάριος Ἀλεξανδρείας, Σεβ. Ἐπίσκοπος Claudio Lurati. Μετὰ τὴ λειτουργία, παρετέθη δεξίωση ἀπὸ τὴ Φραγκισκανικὴ Κοινότητα Ἀλεξανδρείας.

Τὴν Κυριακὴ, 4ῃ Ἰουνίου, τὰ Ὁρθόδοξα μέλη τέλεσαν τὴ Θεία Λειτουργία γιὰ τὴν Πεντηκοστὴ στὴν Ἱερὰ Πατριαρχικὴ Μονὴ Ὁσίου Σάββα Ἀλεξανδρείας. Τῆς ἑορτῆς προέστη ὁ Μακαριώτατος Πάπας καὶ Πατριάρχῃς κ.κ. Θεόδωρος Β', παρουσία τῶν Ῥωμαιοκαθολικῶν μελῶν. Ἀργότερα προσφέρθηκε δεξίωση ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Κοινότητα Ἀλεξανδρείας. Τὸ ἀπόγευμα τὰ μέλη ἐπισκέφθηκαν τὴν περιφημὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἀλεξάνδρειας.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἀκολουθιῶν ποὺ τελέστηκαν τὸ Σάββατο, 3ῃ Ἰουνίου, καὶ τὴν Κυριακὴ 4ῃ Ἰουνίου, προσευχήθηκαν γιὰ τὴν εἰρήνη στὴν Οὐκρανία καὶ γιὰ τὴν ἀνάπαυση τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, ποὺ πρόσφατα ἀπεβίωσαν.

Τὴν Τρίτη, 6 Ἰουνίου, τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ὑποδέχτηκε καὶ φιλοξένησε ὁ Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας στὴν Ἀλεξάνδρεια, κ. Ἀθανάσιος Β. Κοτσιώνης, μὲ τὴν παρουσία τοῦ Μακαριωτάτου Πάπα καὶ Πατριάρχῃ.

Τὴν Τετάρτη 7 Ἰουνίου, οἱ σύνεδροι ἐπισκέφθηκαν τὴ Βιβλιοθήκη καὶ τὸ Κειμηλιοφυλάκειο τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς τελικῆς συνεδρίασης, ἡ Μικτὴ Ἐπιτροπὴ ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμία νὰ πραγματοποιήσῃ συνεδρίαση τῆς Συντονιστικῆς Ἐπιτροπῆς τὸ ἐπόμενο ἔτος γιὰ νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργο τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἡ συνεδρίαση τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς χαρακτηρίστηκε ἀπὸ πνεῦμα

φιλίας και συνεργασίας που βασίζεται στην εμπιστοσύνη. Τα μέλη εκτίμησαν ιδιαίτερα την πλουσιοπάροχη φιλοξενία της Δευτεροθρόνου Ἐκκλησίας και εκφράζουν εὐγνώμονες εὐχαριστίες για ὅλες τις ἐπιτυχεῖς προσπάθειες πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπο τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Ναυκράτιδος κ. Παντελεήμονα και πρὸς τὸν Πατριαρχικὸ Ἐπίτροπο Ἀλεξανδρείας, Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Πηλουσίου κ. Νάρκισσο. Τα μέλη συνιστοῦν θερμὰ τὸ συνεχιζόμενο ἔργο τοῦ διαλόγου στὶς προσευχὲς τῶν πιστῶν.

Ἀλεξάνδρεια Αἰγύπτου, 7 Ἰουνίου 2023.

**JOINT INTERNATIONAL COMMISSION FOR THEOLOGICAL
DIALOGUE
BETWEEN THE ROMAN CATHOLIC CHURCH
AND THE ORTHODOX CHURCH
15th PLENARY SESSION**

Alexandria, Egypt, 1-7 June 2023

COMMUNIQUÉ

The fifteenth plenary meeting of the Joint International Commission for Theological Dialogue between the Roman Catholic Church and the Orthodox Church was held from 1 to 7 June 2023 in Alexandria, Egypt. The meeting was most generously and paternally hosted by His Beatitude Theodoros II, Pope and Patriarch of Alexandria and All Africa.

Eighteen Roman Catholic members were present, a few were unable to attend. Ten Orthodox Churches were represented, namely the Ecumenical Patriarchate, the Patriarchate of Alexandria, the Patriarchate of Jerusalem, the Patriarchate of Romania, the Patriarchate of Georgia, the Church of Cyprus, the Church of Greece, the Church of Poland, the Church of Albania and the Church of the Czech Lands and Slovakia.

The Commission worked under the direction of its two co-presidents, Metropolitan Job of Pisidia (Ecumenical Patriarchate) and Cardinal Kurt Koch (Dicastery for Promoting Christian Unity), and assisted by the co-secretaries, Protopresbyter Alexis Torrance and Monsignor Andrea Palmieri.

At the opening plenary session held on Thursday, 1 June in the Patriarchate of Alexandria, the Commission was warmly welcomed by the host, His Beatitude Pope and Patriarch Theodoros II, who emphasized that ‘the theological dialogue needs to be cultivated, to progress, to bear fruit at all levels, with honesty, dignity, and mutual respect’.

In response the two co-presidents expressed their thanks for the hospitality offered by the Patriarchate of Alexandria and conveyed to His Beatitude the greetings of His Holiness Pope Francis and of His All-Holiness Ecumenical Patriarch Bartholomew, underlining the significance of gathering in the land of so many great Fathers and luminaries of the Church.

On the first day of the meeting, as is customary, the Roman Catholic and Orthodox members met separately to coordinate their work. The Commission then convened in plenary session in the Patriarchal Cathedral of the Annunciation to examine the draft text produced by the Coordinating Committee in the meetings of Bose, Italy (2018 and 2019), and Rethymno, Crete (2022). A first reading of the text over several days brought numerous suggested amendments and revisions, which were then implemented by a drafting committee composed of three Orthodox and three Roman Catholic members. During the discussion there was an exchange of different views. The revised text was then submitted to the plenary, which discussed it in detail and reached agreement on the document, entitled ‘Synodality and Primacy in the Second Millennium and Today’. Disagreement with some paragraphs of the document was expressed by the delegation of the Patriarchate of Georgia.

The discussion focused on synodality and primacy in East and West over the course of the second millennium, giving as far as possible a common reading of that history, and affording each other the opportunity to dialogue in a spirit of openness so as to ‘further the mutual understanding and trust that are essential prerequisites for reconciliation at the start of the third millennium’. In its Conclusion, the document adopted by the Commission stated that ‘the interdependence of synodality and primacy is a fundamental principle in the life of the Church’ and that this principle ‘should be invoked to meet the needs and requirements of the Church in our time’.

Moreover, the Commission took into consideration that some misunderstanding was evident in the reception of the line ‘Appeals regarding

disciplinary matters were also made to the see of Constantinople, and to other sees' in the Chieti Document (2016), paragraph 19. The Commission resolved that the aforementioned line should be read in light of Canon 9 of the Fourth Ecumenical Council (Chalcedon 451): 'if a bishop or clergyman should have a disagreement with the metropolitan of the province, let him have recourse to the Exarch of the Diocese, or to the throne of the Imperial City of Constantinople, and there let it be tried'.

On Saturday, 3 June, the Roman Catholic members celebrated the Eucharist in the Cathedral of Saint Catherine presided over by Cardinal Kurt Koch, in the presence of His Beatitude Pope and Patriarch Theodoros II and the Orthodox members. The Apostolic Nuncio in Egypt, His Excellency Archbishop Nicolas Thévenin, and the Apostolic Vicar of Alexandria, Bishop Claudio Lurati, attended the celebration together with clergy and faithful of the local community. Following the service, a reception was hosted by the Franciscan Community of Alexandria.

On Sunday, 4 June, the Orthodox members celebrated the Divine Liturgy for Pentecost in the Monastery of Saint Sabbas in Alexandria. The celebration was presided over by His Beatitude Pope and Patriarch Theodoros II, in the presence of the Roman Catholic members. Later, a reception was kindly offered by the Greek Community of Alexandria. In the afternoon, the members visited the famous library of Alexandria.

During the services celebrated on Saturday, 3 June, and Sunday, 4 June, prayers were offered for peace in Ukraine, and for the repose of the recently departed members of the Commission.

On Tuesday, 6 June, the members of the Commission were welcomed and hosted by the Consul General of the Hellenic Republic in Alexandria, Athanassios B. Kotsionis, with the Patriarch in attendance.

On Wednesday, 7 June, the delegates visited the Library and Museum of the Patriarchate of Alexandria. In the evening, the Coptic Catholic Patriarch of Alexandria, His Beatitude Ibrahim Isaac Sidrak, hosted a delegation from the Commission to meet the Assembly of the Catholic Hierarchs of Egypt.

During the meeting's closing session, the Joint Commission expressed the desire to hold a meeting of the Coordinating Committee next year to continue the Commission's work.

The meeting of the Joint Commission was marked by a spirit of friendship and collaboration based on trust. The members greatly appreciated the generous hospitality of the host Church, and were deeply grateful for all

the efforts of the Chief Secretary of the Holy Synod of the Patriarchate of Alexandria, His Eminence Metropolitan Panteleimon of Naucratis, and the Patriarchal Vicar of Alexandria, His Eminence Metropolitan Narcissus of Pelusium, for coordinating the logistics of the meeting. The members strongly commend the continuing work of the dialogue to the prayers of the faithful.

Alexandria, Egypt, 7 June 2023.

SYNODALITY AND PRIMACY IN THE SECOND MILLENNIUM AND TODAY

Alexandria, 7 June 2023

Introduction

0.1 As a result of careful study of synodality and primacy in the first millennium, the Chieti document stated: ‘From earliest times, the one Church existed as many local churches. The communion (koinonia) of the Holy Spirit (cf. 2Cor 13:13) was experienced both within each local church and in the relations between them as a unity in diversity. Under the guidance of the Spirit (cf. Jn 16:13), the Church developed patterns of order and various practices in accordance with its nature as “a people brought into unity from the unity of the Father, the Son and the Holy Spirit”’ (Chieti, 2; quoting St Cyprian, *De orat. dom.* 23; PL 4, 536).

0.2 The bond of unity was evident in ‘the multiple gatherings of bishops in councils or synods to discuss in common issues of doctrine (dogma, didaskalia) and practice’ (Chieti, 11). At the universal level, communion was fostered by cooperation among the five patriarchal sees, ordered according to a taxis (cf. Chieti, 15). Despite many crises, the unity of faith and love was maintained through the practice of synodality and primacy (cf. Chieti, 20).

0.3 The present document considers the troubled history of the second millennium in four periods. It strives to give as far as possible a common reading of that history, and it gives Orthodox and Roman Catholics a welcome opportunity to explain themselves to one another at various points along the way, so as to further the mutual understanding and trust that are essential prerequisites for reconciliation at the start of the third millennium. The document concludes by drawing lessons from the history

that has been surveyed.

1. From 1054 to the Council of Florence (1438-1439)

1.1 At the beginning of the second millennium, difficulties and disagreements between East and West were exacerbated by cultural and political factors. The acts of excommunication in 1054 aggravated the estrangement between East and West. The eastern and western Churches made efforts to reestablish their unity. However, as a result of the crusades, and in particular the conquest of Constantinople by the fourth crusade (1204), the rupture of 1054 was sadly deepened.

1.2 The so-called Gregorian Reform, named after Pope Gregory VII (1073-1085), succeeded in putting an end to the systematic appointment of bishops and abbots by secular powers. Canonical elections were re-established, so that cathedral chapters would elect their diocesan bishops and monasteries would elect their abbot. At the same time, the reform intended to fight against moral abuses in the Church and in society in the West. This process of reform was led by the papacy through the traditional Roman local synods. Meanwhile, the power of the pope increasingly extended to the temporal sphere, as Gregory even succeeded in deposing Emperor Henry IV. There was a heightened stress on the responsibility of the Roman See to preserve the western Church from alien interference and inner abuses.

1.3 Consequently, a more juridical ecclesiology was developed. The 'False Decretals' (9th cent.) and the false Donation of Constantine (prob. 8th cent.), which were mistakenly supposed to be authentic, stressed the central figure of the pope in the Latin Church. The new mendicant orders in the 13th century, such as the Franciscans and Dominicans, exempted from episcopal authority, promoted a conception of the papacy as being entrusted with the pastoral care of the whole Church.

1.4 After the Investiture Controversy of the late 11th and early 12th centuries, the Church engaged in another great struggle with temporal powers for the direction of the western Christian world. Innocent III (1198-1216) consolidated the view of the pope as the head governing the whole ecclesial body. As the successor of Peter, the pope had the fulness of power (*plenitudo potestatis*) and a concern for all the churches (*sollicitudo omnium ecclesiarum*). Individual bishops were called to share in his solicitude (*in partem sollicitudinis*), by caring for their own dioceses.

1.5 At that time, despite the doctrinal development of Roman primacy,

synodality was still evident. Popes continued to govern the Latin Church with the Roman synod, gathering the bishops of the Roman province and those present in Rome. The synod normally met twice a year. Problems were addressed and freely discussed by all participants. The pope as *primus* made the final decision. There is no evidence that the pope was bound by a vote, but there is no evidence either that the pope took any final decision contrary to the advice of his synod.

1.6 During the 12th century, the role of the Roman synod was gradually replaced by the consistory, the meeting of the cardinals. Cardinals were members of the Roman clergy, seven of them being bishops of the suburbicarian sees of the province of Rome. The pope consulted the consistory on a regular basis. With the decrees of 1059 and 1179, the college of cardinals gained the exclusive right to elect the pope. The fact that cardinals were suburbicarian bishops or endowed with a Roman presbyteral or diaconal title stressed the fact that the Church of Rome and not any other body is entitled to elect her bishop.

1.7 In the West, there were provincial synods, but the popes also convoked general councils, like the four Lateran Councils (1123, 1139, 1179, 1215) which continued the reform of the Church in the West. Constitution 5 of the Fourth Lateran Council (1215) stated that 'the Roman Church ... through the Lord's disposition has a primacy of ordinary power over all other churches inasmuch as she is the mother and teacher [*mater et magistra*] of all Christ's faithful'. The same council called on the Greeks to 'conform themselves like obedient sons to the holy Roman Church, their mother, so that there may be one flock and one shepherd' (Const. 4). This call was not accepted.

1.8 This period of papal predominance coincided with the crusades, which were initially prompted by an appeal of the Byzantine emperor in his conflict with the Seljuk Turks, but which developed into violent antagonism between Latins and Greeks. As a result of the first crusade (1095-1099), a Latin patriarch and Latin hierarchy were established in Antioch (1098) and in Jerusalem (1099), instead of or parallel to the Greek patriarchates. The third crusade (1189-1192) established a Latin hierarchy in Cyprus (1191), and, contrary to the canons, abolished the autocephaly of the Church of Cyprus. The Greek bishops, reduced in number from 15 to only four, were forced to be obedient to the Roman Church and to swear an oath to the respective Latin bishops.

1.9 The fourth crusade (1204) resulted in the plundering of Constantinople and the establishment of parallel Latin hierarchies in the remaining ancient sees of the Greek Church. Though he discouraged the Venetians from conquering Constantinople, Pope Innocent III subsequently appointed a Latin patriarch in Constantinople as well as in Alexandria. The decisions of the Fourth Lateran Council (1215) were imposed particularly on the Churches of Jerusalem and Cyprus. The principle whereby the 'Greeks' could keep their liturgical rituals but had to accept the bishop of Rome as their head and commemorate him, was practised especially in Cyprus (cf. the Latin synods of Limassol, 1220, and of Famagusta, 1222, and the Bulla Cypria of Pope Alexander IV, 1260). In many cases, the Greek clergy, considered from now on as belonging to the Latin Church, were forced to participate in Latin liturgical acts. The atmosphere worsened with the polemical attitude of theologians denouncing eastern usages as 'errors of the Greeks', or even 'errors of the schismatic Greeks'.

1.10 In spite of these trials, there were still those in the East who cultivated good ecclesial relations and worked for the restoration of unity. Great patriarchs with deep theological understanding, such as Philotheos Kokkinos (c.1300-1379), a disciple of Gregory Palamas, examined the possibility of convoking an ecumenical council that would provide a solution for the divisions.

1.11 During the second millennium in the East, the conciliar institution functioned according to the canonical principles of Apostolic Canon 34, where the Patriarch of Constantinople as the protos and the bishops present in Constantinople participated in sessions of the Endemousa Synod. Through the Endemousa Synod, the Church expressed a form of permanent synodality in which the patriarchs of the East, present in Constantinople, or their representatives, and other bishops were convoked by the Patriarch of Constantinople to make synodal decisions.

1.12 After the restoration of the Byzantine empire in Constantinople in 1261, it was possible to rebuild mutual relations. In fact, the Second Council of Lyon (1274) proclaimed an act of union which contained the profession of faith requested formerly by Pope Clement IV (1267) and signed by Emperor Michael VIII Palaiologos (in February 1274), accepting Latin claims on the procession of the Holy Spirit, papal primacy, and other disputed points (e.g., purgatory, the azymes). It was affirmed that the Roman Church had 'summum plenumque principatum [the highest

and full primacy]’ over the whole Church and that the successor of Peter had received ‘plenam potestatem [fulness of power]’ to govern it, the other bishops being called to share his solicitude. This profession was rejected by the Church of Constantinople in 1285.

1.13 During the 14th century, the Hesychast controversy, provoked by Barlaam, a monk of Calabria, arose in the East. The monks of Mount Athos delegated St Gregory Palamas to answer the challenges of Barlaam. During the 14th century, four synods in Constantinople (1341, 1347, 1351, and 1368) defended the distinction between the essence and the uncreated energy of God, developed by St Gregory Palamas on the basis of Fathers of the Church such as St Basil of Caesarea and St Maximus the Confessor. These events indicate the continuing practice of synodality in the East.

1.14 The 14th and 15th centuries witnessed a radical change in the political sphere, putting an end to papal temporal predominance. The attempt of Pope Boniface VIII (1294-1303) to reaffirm papal supremacy in the temporal order in the bull *Unam Sanctam* (1302) was violently opposed by the king of France, so putting an end to the papal pretension to rule the world politically. This episode was followed a few years later by the exile of the papacy in the French city of Avignon, where the popes lived for seventy years under the control of the French monarchy.

1.15 The chaos resulting from the election of two and then three popes provoked a deep trauma in the western Church. To resolve the crisis, a general council was convoked in Constance (1414-1418). This council, attended not only by bishops and abbots but also by representatives of political bodies, developed in its decree, *Haec sancta* (1415), the thesis that the highest authority in the Church belongs to a general council, understood as an assembly of bishops and secular powers, in contradistinction to the authority of the pope. This thesis is known as ‘conciliarism’. Conciliarism subverted the canonical role of the primate in the synod and jeopardised the freedom of the Church. It stressed the new idea that a council should ‘represent’ all the categories of Christian society, and that such a council, meeting every ten years, with the pope executing its decisions, would govern the Church. The ecclesial practice of synodality was thus challenged by the secular notion of corporate representation, a concept drawn from secular Roman law bestowing legal personality on collective bodies.

1.16 The weakening of papal authority provided the opportunity for states to increase their control over the Church in the West. The Roman see

was compelled to sign concordats which recognized the right of political powers to participate in the appointment of bishops. Such an agreement is exemplified in the Pragmatic Sanction of Bourges (1438), which endorsed conciliarism and prepared the ground for Gallicanism (see below, 2.3). Conciliarism was condemned at the Fifth Lateran Council (1512-1517) and definitively excluded by the teaching of the First Vatican Council (1869-1870).

1.17 The council of Ferrara-Florence (1438-1439) met while the conciliarist assembly of Basel (1431-1449), rejected by Pope Eugenius IV (1431-1447), was still in session. Both western parties invited the emperor and the patriarch of Constantinople, but in accordance with the pentarchy the emperor and the patriarch decided to go not to Basel but to Ferrara and then to Florence where the pope was present. It was also true that, under pressure from the Ottomans and needing western military assistance, the emperor and the patriarch recognized that the pope was in a position to generate western help in favour of Constantinople. The council addressed the points of disagreement which had arisen between the two Churches, mainly: the Filioque, the use of azymes for the Eucharist, purgatory, the beatific vision after death, and papal primacy. The bull of union, *Laetentur coeli* (1439), with a strong biblical introduction, praised Christ as the head and cornerstone of the reunited Church.

1.18 The primary goal of the strong statements of Florence on papal primacy was the rejection of the conciliarist thesis of Basel. The council proceeded with three affirmations: 'the holy Apostolic See [Rome] and the Roman pontiff have the primacy over the whole world'; 'the same Roman pontiff is the successor of blessed Peter, ... the head of the whole Church, the father and teacher of all Christians'; 'to him, in the person of blessed Peter, was given by our Lord Jesus Christ the full power [plenam potestatem] of feeding, ruling, and governing [pascendi, regendi ac gubernandi] the whole Church'. These affirmations were accepted by the Greeks on three conditions, which were included in the decree: a) addition of the clause, 'as is also contained in the acts of the ecumenical councils and in the sacred canons'; b) mention of the other patriarchal sees of the Pentarchy; and c) the maintenance of the privileges and the rights of the patriarchs (Denzinger-Schönmetzer, *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, DS, 1307-1308).

1.19 With regard to all of the disputed issues, the council stated that the

differences in doctrinal formulation or canonical practice did not affect the unity of faith. The union was signed by the Greeks under the pressure of circumstances, and was subsequently not received by the Greek Church. It was officially rejected by the Council of Constantinople in 1484, with the participation of the four eastern patriarchates: 'through this present synodal tomos, we overturn the council which was convened in Florence, along with its definition [the bull of union] and the propositions contained within it, and we declare by this tomos that the council of Florence is null and void' (Melloni-Paschalidis, *Conciliorum Oecumenicorum Generaliumque Decreta*, IV/1, 227).

2. From the Reformation to the 18th Century

2.1 Two major new developments affected the relationship between synodality and primacy in the 16th-18th centuries: the Protestant Reformation, and the unions established between Rome and various eastern Churches. The rise of Protestantism led to contacts with the East and even hopes for union, at least during the preliminary phase of their encounter, though it further divided the West. Synodality was still practised in the East during this difficult period, and the decisions of several synods held at that time show what were the theological issues separating Roman Catholics, Orthodox, and Protestants. The phenomenon of unions was experienced by the Orthodox as a wound and a threat, as causing further divisions in the East, and as a form of proselytism.

2.2 The objections of the Reformers were taken up by the Council of Trent (1545-1563), but the council gave no definition of primacy. A consensus on the meaning of primacy and the rights of the primate was unattainable; episcopal counter-tendencies proved too strong, especially in France. While in some parts of the Latin Church the election of bishops by cathedral chapters continued to be practised, it was prescribed that provincial synods should be set up and should send a list of three names to Rome, so that the pope could choose and appoint bishops (session XXIV; *Decretum de Reformatione*, can.1). After Trent, the papacy took the lead in the Tridentine reforms and the Roman Catholic Church became increasingly centralized with regard to doctrine, liturgy, and missionary activity. The papacy was an important focus in the controversy with Protestantism about the true faith, and in the long run papal authority was strengthened in the post-Tridentine period. The papacy and commitment to it became a marker of

Roman Catholic confessional identity against Protestantism. The efforts of both old and new religious orders (e.g. the Jesuits) for the Tridentine reform and in the counter-reformation in humanistic education and mission added to the authority of the papacy.

2.3 Provincial synods, aimed at implementing the Tridentine reforms, took place in Italy (e.g., Milan, 1566), in the German Empire (e.g. Salzburg, 1569), in France (from 1581), and in the Polish-Lithuanian Commonwealth (Piotrków, 1589). Under political pressure, the Roman Catholic bishops of many kingdoms sought greater autonomy with regard to papal primacy. These episcopalist tendencies (e.g. Gallicanism in France, Febronianism in Germany) continued to advocate for conciliarism. The French Revolution finally led to the downfall of the Ancien Régime and the destruction of the state Church, which ultimately strengthened ties between the Church in France and Rome, since after the collapse of the old order only the papacy had the authority to reorganise the Church (cf. the Concordat with France in 1801 and the Congress of Vienna in 1814-1815).

2.4 The juridical Millet system assigned all Orthodox living in the Ottoman Empire, irrespective of ethnic considerations, to the Rum-Millet, dependent upon the Ecumenical Patriarchate of Constantinople in ecclesiastical and civil matters. This emphasized the latter's central position within the Orthodox Church, known already from the canonical order, and enhanced its importance vis-à-vis the other ancient patriarchates. Despite this new situation, the spirit of synodality was nevertheless preserved. Councils were convoked by the ecumenical patriarch to resolve issues in a synodal way, such as the Council of Constantinople (1593), to confirm the title of patriarch granted earlier to the metropolitan of Moscow; the Council of Iasi (1642), to adjudicate the confession of faith of the Metropolitan of Kyiv, Peter Mohyla; and the two great Councils of Constantinople (1638, 1642). Further synods were convoked in Constantinople (1672, 1691), and by Patriarch Dositheus in Jerusalem (1672), which condemned the Confession of Faith attributed to the ecumenical patriarch, Cyril Loukaris.

2.5 Beginning in the late 16th century, polemical works appeared by both eastern and western authors, particularly on the topic of papal supremacy. Subsequently, the question of papal primacy was addressed either polemically or apologetically in Eastern synodical decisions, confessions of faith, and canonical commentaries.

2.6 Various unions between eastern Churches and Rome were established

between the 16th and 18th centuries. The motives for these unions have always been contested. Genuine desire for the unity of the Church cannot be excluded from consideration. Religious and political factors frequently intertwined. The unions often appear as attempts to flee from unfortunate local situations. Some Ruthenians at the time of the Polish-Lithuanian Commonwealth joined Rome at the Synod of Brest (1596). Other unions happened in Croatia (1611), Uzhorod (1646), Transylvania (1700-1701), and Serbia (1777). Albanian-speaking Orthodox who had fled at the end of the 15th century to southern Italy after the Turkish conquest, subsequently entered into communion with Rome. In 1724, at a time of vacancy of the patriarchal see of Antioch, the community in Damascus elected a pro-Catholic patriarch, who took the name of Cyril VI and was recognised by the pope in 1729, thereby forming the Melkite Catholic Church. Unions were also effected with other Churches.

2.7 At the beginning of the 18th century, Tsar Peter I (1689-1725) introduced reforms in Russia at large and in the Church. The patriarchate was abolished (until 1917), and a Holy Synod under the leadership of a state official, the Oberprokurator, governed the Church. In restructuring the Church administration, Peter followed Protestant models. Synodal structures prevailed, but strongly under the influence of the state.

3. 19th Century Developments

3.1 After the French Revolution and the Napoleonic wars, the situation of the Roman Catholic Church in Europe was precarious. The new political regimes, even the restored monarchies, were secular states which claimed to maintain control of the Church, just as the former regimes had done. An example was the French concordat of 1801. Later on, to avoid state interference in ecclesiastical affairs, the papacy adopted the doctrine of the Church as a 'perfect society', meaning that the Church was an independent, autonomous, and sovereign society in her own sphere of competence, just as the state was sovereign in temporal affairs. The Church claimed to be invested with an original legal system, i.e. not derived from or bestowed by the state.

3.2 Pope Pius IX's encyclical letter, *In Suprema Petri Apostoli Sede* (1848), emphasized that 'the supreme authority of the Roman Pontiffs' was always recognised in the East and called the Orthodox to return to communion with the See of Peter. The Orthodox patriarchs of Constantinople, Alexandria,

Antioch and Jerusalem reacted and issued their patriarchal and synodical encyclical letter of 1848, in which, among other issues, they argued against papal supremacy.

3.3 In 1868, Pope Pius IX issued a letter inviting all of the Orthodox bishops to the First Vatican Council, an invitation that was declined. Ecumenical Patriarch Gregory VI told the papal delegation which delivered the letter that the attendance of Orthodox bishops at the Council 'would mean a renewal of old theological disputes that would accentuate disagreement and reopen old wounds'. For Patriarch Gregory, the main source of disagreement was the nature of the pope's authority.

3.4 In the 19th century, the Orthodox Church was confronted with an exacerbation of nationalism, and even with the intention of integrating this into the structure of Church organisation. The Great Council held in Constantinople in 1872 condemned ethnophyletism, on the occasion of the Bulgarian schism. At the breakup of the Ottoman Empire, national emancipation movements led to the formation of nation states in the Balkans. In order to express and foster the eucharistic unity of the Church in this new situation, the Ecumenical Patriarchate granted a tomos of autocephaly to the Churches of Greece (1850), Serbia (1879), and Romania (1885), according to the canonical tradition, and these Churches were included in the diptychs.

3.5 The First Vatican Council was held in 1869-1870, and it produced two documents: *Pastor Aeternus* (1870) on the Church, which defined papal primacy and infallibility, and *Dei Filius* (1870) on the Catholic faith. Much tension has arisen between Roman Catholics and Orthodox with regard to the council's teaching on the papacy. Two points should be noted: first, Vatican I called *Pastor Aeternus* its 'first' dogmatic constitution on the Church of Christ, because it was intended to be followed by another, *Tametsi Deus*, dealing more fully with the bishops and with the Church as a whole. However, the council was adjourned because of the outbreak of the Franco-Prussian war and the draft of that second document was never discussed. The council thus left its ecclesiology unbalanced; its dogmatic teaching on the papacy was not complemented by teaching on the episcopacy nor contextualized by broader teaching on the Church. Second, the teaching of *Pastor Aeternus* was strongly influenced by the circumstances of the Church in 18th and 19th century western Europe, where there had been a resurgence of conciliarism in the form of Gallicanism and Febronianism

(see above, 2.3), which promoted the autonomy of national Churches, and an accompanying tendency on the part of states to subordinate the Church to them. The council's teaching on the primacy and universal jurisdiction of the pope was a response to the perceived threat to the unity and independence of the Church.

3.6 Although Pastor Aeternus taught that the pope has ordinary and immediate episcopal jurisdiction over the Church as a whole, it nevertheless stressed that the power of each bishop is 'asserted, confirmed and vindicated' by the pope, and affirmed that the Church's 'bond of unity' is one of 'communion and of profession of the same faith' (DS 3060-3061). Moreover, the subsequent declaration of the German bishops in 1875, which was solemnly approved by Pope Pius IX, insisted, against certain interpretations of the council's teaching, that the papacy and the episcopate are both 'of divine institution' (DS 3115).

3.7 With regard to infallibility, the council defined not the personal infallibility of the pope, but his ability under certain conditions to proclaim infallibly the faith of the Church (DS 3074), and when it said that such *ex cathedra* definitions are 'irreformable of themselves, not because of the consent of the Church [*ex sese, non autem ex consensu ecclesiae*]' it was not separating the pope from the communion and faith of the Church but declaring that such definitions do not need further ratification. That was a specific response to the 4th Gallican article of 1682, which stated that the pope's judgment 'is not irreformable, at least pending the consent of the Church'.

3.8 Vatican I reinforced the prevalent tendency in Western ecclesiology following Lateran IV, which held that the universal Church had priority over the local Churches and possessed its own structure above the latter. The pope was not simply the bishop of the local Church of Rome, but pastor of the whole Church. The pope had jurisdiction over the whole Church, while the bishops had jurisdiction over their particular flock.

3.9 The teaching of Vatican I on the papal primacy of jurisdiction and infallibility was rejected by some Roman Catholics, who subsequently formed the Old Catholic Church. The teaching also provoked some reaction from the Catholic Eastern Churches, though they ultimately accepted it.

3.10 Vatican I's teaching on the papal primacy of jurisdiction over the whole Church and papal infallibility was considered unacceptable by the Orthodox Church. Such an ecclesiology is for the Orthodox a serious

departure from the canonical tradition of the Fathers and the ecumenical councils, because it obscures the catholicity of each local Church. In the wake of Vatican I, arguments deployed by the Orthodox included, among others: that the head of the whole Church is not a mortal, sinful man, but the sinless and immortal God-man Christ; that St Peter himself was not a monarch nor mighty, but first among the apostles; that the jurisdiction of each patriarch is geographically determined by the sacred canons, and that none has jurisdiction over the Church as a whole. On the specific matter of infallibility, the Orthodox Church also considered that infallibility belongs to the Church as a whole, as expressed by councils received by the entire people of God. It must be admitted that these arguments were often invoked in a polemical way, and not in a historical-critical manner.

3.11 Pope Leo XIII's apostolic letter, *Orientalium Dignitas* (1894), recognised the distinct rights of all the Catholic Eastern Churches and showed a respectful approach to Eastern traditions. His encyclical letter *Praeclara Gratulationis* (1895) invited all the Orthodox to union with the Church of Rome on the condition that they recognize the papal primacy of jurisdiction. Ecumenical Patriarch Anthimus VII and the synod assembled around him wrote a patriarchal and synodical letter in 1895 to express their strongly negative opinion of uniatism as a method of proselytizing Orthodox Christians. They also rejected Pope Leo's invitation.

4. The 20th and 21st Centuries: Ressourcement and Rapprochement

4.1 In the 20th century, the biblical, patristic and liturgical movements resulted in greater attention being paid to the teaching of the Bible and the Fathers, and also to the liturgy. Roman Catholic-Orthodox relations have benefited from this common return to the sources (*ressourcement*).

4.2 The concept of *sobornost'* was developed in 19th century Russia by a group of Orthodox thinkers called slavophiles as a reaction to the state-controlled Holy Synod established by Tsar Peter I in 1721 (cf. 2.7, above). The term derives from *sobor*, which in Church Slavonic means an ecclesial 'gathering' or 'assembly' or 'synod'. In the symbol of faith, the Greek word *katholikèn* is translated in Church Slavonic as *sobornuyu*. The slavophiles intended by *sobornost'* an intrinsic quality of the whole Church: its catholicity, and the participation of all the baptised in the life of the Church. The idea of *sobornost'* is apparent in the preparation, composition, and decision-making processes of the Council of Moscow (1917-1918), which

involved all the components of the Church. Although it has been criticised, particularly for being too influenced by a collectivist ideal and not giving proper recognition to the Church's hierarchy, sobornost' has had an important influence on ecclesiology, both Orthodox and Roman Catholic, because of its more conciliar understanding of the Church as communion (cf. also Ravenna, 5).

4.3 In the 19th century in the West, the School of Tübingen promoted the concept of the Church as communion (*communio*) through a retrieval of the patristic tradition. This idea expresses the conviction that the life of the Church comes from above, and that the Church is an icon of the Holy Trinity (*ecclesia de Trinitate*), by the grace of the Holy Spirit. It was a basis for the renewal of ecclesiological reflection particularly in the 20th century. In such an understanding of the Church, there is both unity and diversity, as in the Holy Trinity, and this applies to the Church in various ways. The Church as a whole is the body of Christ in which each member is gifted by the Spirit for the benefit of the body and all are bound together by the bond of love (cf. 1Cor 12-13). The communion of saints (*sancti*) comes about through the communion in the holy gifts (*sancta*) (cf. 1Cor 10:16-17). Also, the one Church takes the form of a communion of local Churches, in each of which the one universal Church is present, such that there is a mutual indwelling between the local and the universal and among the local Churches themselves.

4.4 One of the most important results of the 20th century renaissance is 'eucharistic ecclesiology', which sees the local Church gathered around its bishop for the celebration of the Eucharist as a manifestation of the whole Church (cf. Ignatius, Smyrn. 8), and as the starting point and central focus of ecclesiological reflection. The Second Vatican Council (1962-1965) taught that such a gathering is 'the principal manifestation of the Church' (*Sacrosanctum Concilium*, 41), and that the eucharistic sacrifice is 'the source and summit of the whole Christian life' (*Lumen Gentium*, 11; cf. *Sacrosanctum Concilium*, 10). It further highlighted the significance of the local Church when it said that 'a bishop marked with the fullness of the sacrament of Orders, is "the steward of the grace of the supreme priesthood", especially in the Eucharist, which he offers or causes to be offered, and by which the Church continually lives and grows' (*Lumen Gentium*, 26). The Holy and Great Council of the Orthodox Church in Crete (2016) stated that 'the tradition of the Apostles and Fathers' always emphasised 'the indissoluble relation both between the entire mystery of the

divine Economy in Christ and the mystery of the Church, and also between the mystery of the Church and the mystery of the holy Eucharist, which is continually confirmed in the sacramental life of the Church through the operation of the Holy Spirit' (Encyclical, I, 2). It likewise stated that 'each local Church as she offers the holy Eucharist is the local presence and manifestation of the One Holy Catholic and Apostolic Church' (Message, 1). These two major councils need close consideration.

4.5 At the turn of the 20th century, the Orthodox Church was facing many challenges—for instance, with regard to relationships with other Christians, proselytism, secularization, and ethnophyletism—that led the Ecumenical Patriarchate to seek closer collaboration between the autocephalous Orthodox Churches. In 1902, Ecumenical Patriarch Joachim III sent a patriarchal and synodical encyclical to the autocephalous Orthodox Churches asking their opinion on a variety of topics, seeking to promote panorthodox unity. The Churches responded positively. In 1920, the Holy Synod of the Ecumenical Patriarchate issued an encyclical letter entitled 'Unto the Churches of Christ Everywhere', calling for closer inter-Christian communication and collaboration. The Ecumenical Patriarchate also convoked a panorthodox conference in Constantinople in 1923, and subsequently organised a panorthodox meeting in the Vatopedi monastery on Mount Athos (1930), which already listed themes to be included in the agenda of the Holy and Great Council. These efforts were interrupted mainly by the Second World War.

4.6 Ecumenical Patriarch Athenagoras convoked panorthodox conferences (Rhodes 1961, 1963 and 1964; Chambésy, Geneva 1968) that established the agenda of the Holy and Great Council. A series of pre-conciliar conferences was held at Chambésy to prepare the related documents. In this context, four Synaxes of the primates of the autocephalous Orthodox Churches (Constantinople 2008 and 2014, Chambésy 2016, and Crete 2016) led to the convocation of the Holy and Great Council by Ecumenical Patriarch Bartholomew with the unanimous consent of the primates of the Orthodox Churches in Crete from 19-27 June, 2016. The gathering of the Holy and Great Council shows that 'The Orthodox Church expresses her unity and catholicity "in Council". Conciliarity [i.e. synodality] pervades her organisation, the way decisions are taken and determines her path' (Message, 1).

4.7 Among other ecclesiological matters, the Second Vatican Council

treated the question of how the episcopate is understood and how it is related to the papal ministry, which had remained open at Vatican I. Vatican II integrated and completed the teaching of Vatican I that the pope had supreme and full authority over the Church and that in certain circumstances he could infallibly proclaim the faith of the Church by saying that the body of bishops ('college of bishops') in union with its head, the pope, also exercises both of these prerogatives (*Lumen Gentium*, 22, 25, respectively). A greater balance was thus established between the bishops and the pope. The council reaffirmed the responsibility of bishops not just for their own local Churches but for the Church as a whole (*Lumen Gentium*, 23), and it particularly highlighted the significance of an ecumenical council, when the bishops act together with the pope as 'teachers and judges of faith and morals for the universal Church' (*Lumen Gentium*, 25). In 1965, Pope Paul VI instituted the Synod of Bishops as a 'permanent Council of bishops for the universal Church', representative of 'the whole Catholic episcopate', which would assist the pope in an advisory and consultative capacity (*Apostolic Letter, Apostolica Sollicitudo*).

4.8 In January 1964, Pope Paul VI and Patriarch Athenagoras met on the Mount of Olives in Jerusalem. On 7 December 1965, the penultimate day of Vatican II, they lifted the mutual anathemas of 1054 in a simultaneous ceremony at the Vatican and the Phanar. In their exchanges during the 1960s, Patriarch Athenagoras and Pope Paul VI started to use the terminology of 'sister Churches' with regard to the Church of Rome and the Church of Constantinople. Vatican II recognised that the Eastern Churches 'possess true sacraments, above all by apostolic succession, the priesthood and the Eucharist' (*Unitatis Redintegratio*, 15), and urged dialogue with these Churches, paying attention to the relations that existed between them and the Roman See 'before the separation' (*Unitatis Redintegratio*, 14).

4.9 In 1995, Pope John Paul II said: 'If those who want to be first are called to become the servants of all, then the primacy of love will be seen to grow from the courage of this charity. I pray the Lord to inspire, first of all in myself, and in the bishops of the Catholic Church, concrete actions as a witness to this inner certitude' (*Oriente Lumen*, 19). He also expressed a readiness 'to find a way of exercising the primacy which, while in no way renouncing what is essential to its mission, is nonetheless open to a new situation', and he proposed a discussion, particularly between Roman Catholic and Orthodox bishops and theologians, on the exercise of the primacy 'that we may seek—together, of course—the forms in which this

ministry may accomplish a service of love recognized by all concerned' (Ut Unum Sint, 95). Pope Benedict XVI and Pope Francis have regularly repeated this invitation, and both have often invoked St Ignatius of Antioch's description of the Church of Rome as 'presiding in love [agape]' (Ad Romanos, Proemium).

4.10 Pope Francis has emphasized that synodality is 'a constitutive element of the Church'. His desire for 'an entirely synodal Church' (Address on the 50th Anniversary of the Institution of the Synod of Bishops, 17 October 2015) strongly encourages the search for a more effective synodality in the Roman Catholic Church. He has said that, 'in the dialogue with our Orthodox brothers and sisters, we Catholics have the opportunity to learn more about the meaning of episcopal collegiality and their experience of synodality' (Encyclical Letter, *Evangelii Gaudium*, 2013, 246).

Conclusion

5.1 Major issues complicate an authentic understanding of synodality and primacy in the Church. The Church is not properly understood as a pyramid, with a primate governing from the top, but neither is it properly understood as a federation of self-sufficient Churches. Our historical study of synodality and primacy in the second millennium has shown the inadequacy of both of these views. Similarly, it is clear that for Roman Catholics synodality is not merely consultative, and for Orthodox primacy is not merely honorific. In 1979, Pope John Paul II and Ecumenical Patriarch Dimitrios said: 'The dialogue of charity ... has opened up the way to better understanding of our respective theological positions and thereby to new approaches to theological work, and to a new attitude with regard to the common past of our Churches. This purification of the collective memory of our Churches is an important outcome of the dialogue of charity and an indispensable condition for future progress' (Joint Declaration, 30 November 1979). Roman Catholics and Orthodox need to continue along that path so as to embrace an authentic understanding of synodality and primacy in light of the 'theological principles, canonical provisions and liturgical practices' (Chieti, 21) of the undivided Church of the first millennium.

5.2 The Second Vatican Council opened new perspectives by fundamentally interpreting the mystery of the Church as one of communion. Today, there is an increasing effort to promote synodality at all levels in the

Roman Catholic Church. There is also a willingness to distinguish what might be termed the patriarchal ministry of the pope within the Western or Latin Church from his primatial service with regard to the communion of all the Churches, offering new opportunities for the future. In the Orthodox Church, synodality and primacy are practised at the panorthodox level, according to the canonical tradition, by the holding of holy and great councils.

5.3 Synodality and primacy need to be seen as 'interrelated, complementary and inseparable realities' (Chieti, 5) from a theological point of view (Chieti, 4, 17). Purely historical discussions are not enough. The Church is deeply rooted in the mystery of the Holy Trinity, and a eucharistic ecclesiology of communion is the key to articulating a sound theology of synodality and primacy.

5.4 The interdependence of synodality and primacy is a fundamental principle in the life of the Church. It is intrinsically related to the service of the unity of the Church at the local, regional and universal levels. However, principles must be applied in specific historical settings, and the first millennium offers valuable guidance for the application of the principle just mentioned (Chieti, 21). What is required in new circumstances is a new and proper application of the same governing principle.

5.5 Our Lord prayed that his disciples 'may all be one' (Jn 17:21). The principle of synodality-primacy in the service of unity should be invoked to meet the needs and requirements of the Church in our time. Orthodox and Roman Catholics are committed to finding ways to overcome the alienation and separation that occurred during the second millennium.

5.6 Having reflected together on the history of the second millennium, we acknowledge that a common reading of the sources can inspire the practice of synodality and primacy in the future. Observing the mandate of our Lord to love one another as he has loved us (Jn 13:34), it is our Christian duty to strive for unity in faith and life.

ΙΕΡΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΧΑΛΚΗΣ

Η ΕΟΡΤΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΕΡΑΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΝ ΣΧΟΛΗΝ ΤΗΣ ΧΑΛΚΗΣ

(Δευτέρα του Ἁγίου Πνεύματος, 5η Ἰουνίου 2023)

Εἰς τὸ ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος τιμώμενον καὶ πανηγυρίζον ναῦδριον τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς ἐτελέσθη τὴν Δευτέραν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, 5^{ην} Ἰουνίου 2023, ὁ ἐόρτιος Ὁρθρος καὶ Ἀρχιερατικὴ Θεία Λειτουργία, προεξάρχοντος τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Γέροντος Δέρκων κ. Ἀποστόλου, Προέδρου τῆς Ἐφορείας τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγίας Τριάδος Χάλκης καὶ τῆς ἐν αὐτῇ Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς.

Τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην κ.κ. Βαρθολομαῖον, ἐξεπροσώπησεν ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μυριοφύτου καὶ Περιστάσεως κ. Εἰρηναῖος.

Ἐξεκλησιάσθησαν ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μύρων κ. Χρυσόστομος, Ἐφοροταμίας τοῦ ἱεροῦ τούτου καθιδρύματος, ὁ Καθηγούμενος, Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀραβισσοῦ κ. Κασσιανός, ὄμιλος ἀποφοίτων τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Προέδρου τῆς ἐν Ἀθήναις Ἑστίας Θεολόγων Χάλκης, Ἐντιμολ. Ἀρχοντος Χαροφύλακος κ. Νικολάου Ξεξάκη, Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐνθικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (ΕΚΠΑ), καθὼς καὶ ἀρκετοὶ πιστοὶ ἀπὸ τὰ Πριγκηπόννησα, τὴν Πόλιν καὶ τὴν Ἑλλάδα.

Ἠκολούθησε δεξίωσις ἐν τῷ Μεγάλῳ Συνοδικῷ τῆς Σχολῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν τοὺς Σεβασμιωτάτους ἀγίους Ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς ἐκκλησιασθέντας πιστοὺς προσεφώνησεν ὁ Καθηγούμενος, ἀναφερόμενος τόσον εἰς τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ εἰς τὸ κατ' ἔτος προσκύνημα τῶν μελῶν τῆς Ἑστίας Θεολόγων Χάλκης, ὅσον καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῆς προσδοκωμένης ἐπαναλειτουργίας τῆς Σχολῆς. Κατόπιν, χαιρετισμοὺς ἀπηύθυναν ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑστίας Θεολόγων Χάλκης, ὁ προεξάρχων Ἀρχιερεὺς, Σεβασμιώτατος ἅγιος Δέρκων, καθὼς καὶ ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Παναγιωτάτου, Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Μυριοφύτου κ. Εἰρηναῖος, ὁ ὁποῖος ἀφ' ἑνὸς διεβίβασεν εἰς πάντας τὰς Σεπτὰς εὐχὰς τοῦ Πατριάρχου ἡμῶν ἐπὶ τῇ ἐορτῇ καὶ ἐτόνισε τὸ ἀνύστακτον ἐνδια-

φέρων Αὐτοῦ δι' ἅπαντα τὰ ἀπασχολοῦντα τὴν Τροφὸν Σχολὴν ζητήματα, ἀνεφέρθη δὲ διὰ βραχέων εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν διαχρονικὴν προσφορὰν αὐτῆς.

Τέλος, ἠκολούθησεν ἑόρτιος τράπεζα δι' ἅπαντας τοὺς ἐκκλησιασθέντας πιστοὺς.

ΟΜΙΛΙΑ

**ΤΟΥ ΣΕΒ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΔΕΡΚΩΝ κ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ
ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΕΦΟΡΕΙΑΣ ΤΗΣ Ι.Μ. ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ ΧΑΛΚΗΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΝΗΓΥΡΙΝ ΤΟΥ ΝΑΪΔΡΙΟΥ ΑΥΤΗΣ
ΕΝ ΤΩΙ ΜΕΓΑΛΩΙ ΣΥΝΟΔΙΚΩΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ**

Πεντήκοντα ημέραι συνεπληρώθησαν ἀπό τῆς ἐορτῆς τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καί Θεοῦ καί Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Σεβασμιώτατε Πατριαρχικέ Ἐκπρόσωπε Μητροπολίτα Μυριοφύτου καί Περιστάσεως, Σεβασμιώτατοι, Σεβασμιώτατε Ἐπίτροπε τοῦ Παναγίου Τάφου ἐν τῇ Πόλει ἡμῶν, Θεοφιλέστατε Ἅγιε Καθηγούμενε καί συνασκούμενοι μεθ' ὑμῶν ἀδελφοί, Ἐντιμολ. Πρόεδρε τῆς ἐν Ἀθήναις Ἑστίας Θεολόγων Χάλκης, σεβαστοί πατέρες καί ἀγαπητοί φιλέορτοι χριστιανοί, καί σήμερον, κατὰ τὴν Δευτέραν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ἢ ὅποια εἶναι ἡ γενέθλιος ἡμέρα τῆς Ἐκκλησίας, δοξάζομεν τό Πανάγιον καί ζωοποιόν καί παντοδύναμον Πνεῦμα, τόν ἕνα τῆς Τριάδος Θεόν, τό Ὁμότιμον καί Ὁμοούσιον καί Ὁμόδοξον τῷ Πατρὶ καί τῷ Υἱῷ, (Συναξάριον τῆς ἡμέρας).

Τό Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι τό Τρίτον Πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, «τό κύριον, τό ζωοποιόν, τό ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τό σύν Πατρὶ καί Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καί συνδοξαζόμενον, τό λαλήσαν διὰ τῶν προφητῶν», ὅπως ὁμολογοῦμεν κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως. Συμφώνως πρὸς τὴν Πατερικὴν Θεολογίαν, ὅλα ὅσα συμβαίνουν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὀλόκληρον τό μυστήριον τῆς Θείας Οἰκονομίας ἐπιτελεῖται ἐκ τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ, ἀφοῦ «ὁ Πατὴρ διὰ τοῦ Λόγου ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ κτίζει τὰ πάντα καί ἀνακαινίζει»¹, ὅπως εὐστοχα σημειώνει ὁ Μέγας Ἀθανάσιος.

Ὁ Παράκλητος ἐστάλη ἀπὸ τόν Πατέρα μέσω τοῦ Υἱοῦ εἰς τούς Ἁγίους Ἀποστόλους τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς καί κατέστησε αὐτὴν τὴν πλέον θαυμαστήν καί διαρκῆ Θεοφάνειαν. Ἔργον Του εἶναι νά φωτίζη τό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ὅλους ἡμᾶς τούς πιστούς, ὥστε νά ὁμολογῶμεν τόν Χριστόν ὡς Θεόν ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ. Ὅπως γράφει ἄλλωστε, ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν Παῦλος εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολὴν του «οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ»².

¹ Μεγάλου Ἀθανασίου, Ἐπιστολαὶ πρὸς Σεραπίωνα 24, PG 26, 588.

² Α' Κορ. ιβ', 3.

Από τῆς ἡμέρας τῆς Πεντηκοστῆς ἄχρι σήμερον, ἡ Ἁγία μας Ἐκκλησία, χάρις εἰς τὴν διαρκῆ παρουσίαν καὶ συνεργίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐπιτελεῖ τὸ σωτηριολογικὸν τῆς ἔργον. Μέσω τῶν Ἱερῶν Μυστηρίων, δρᾷ ἀκαταπαύστως καὶ ποικιλοτρόπως, ἐνεργεῖ καὶ προετοιμάζει διὰ τὴν ἔλευσιν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι Αὐτό, τὸ ὁποῖον ὠδήγησεν τοὺς Ἀποστόλους, τοὺς Ἁγίους καὶ τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας μας εἰς τὴν ὀρθὴν διατύπωσιν τῶν ἀληθειῶν τῆς Πίστεώς μας, εἶναι Αὐτὸ πού συγκροτεῖ τὴν ἀγαπητικὴν σχέσιν μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς, πού τὰ προικίζει μὲ χαρίσματα, πού διανέμει τὰ διακονήματα καὶ τὰ λειτουργήματα ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Παράκλητος ἀποτελεῖ τὴν μεγίστην δωρεάν τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα. Εἶναι ὁ «ζωῆς χορηγός» καὶ ὁ «θησαυρός τῶν ἀγαθῶν». Ὅλοι ἡμεῖς οἱ πιστοὶ ὀφείλομεν νὰ κλίνωμεν γόνυ λατρείας καὶ προσκυνήσεως πρὸς Αὐτόν καὶ νὰ ζητήσωμεν τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν κάθαρσιν τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν.

Κλίνω μὲ τὴν σειρὰν μου τὸ γόνυ, διὰ μίαν εἰσέτι φορὰν, ἐδῶ, εἰς τὸν Λόφον τῆς Ἑλπίδος, καὶ εὐχαριστῶ τὸν Παράκλητον, πού μὲ ἠξίωσε καὶ ἐφέτος κατὰ τὴν εὐλογημένην ταύτην ἡμέραν, καθ' ἣν ἐορτάζει καὶ πανηγυρίζει ἡ Ἱερά Μονὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος, νὰ τελέσω τὴν Ἀναίμακτον Θυσίαν. Ἡ συγκίνησις εἶναι βαθυτάτη, καθὼς ἐπὶ δέκα καὶ ἕξ συναπτὰ ἔτη διηκόνησα ὡς Ἡγούμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος Χάλκης. Εὐχαριστῶ ἐκ μέσης καρδίας τὸν Αὐθέντην καὶ Δεσπότην ἡμῶν, τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην κ. κ. Βαρθολομαῖον, ὅστις σήμερον ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τοῦ ἐν Χριστῷ ἀδελφοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μυριοφύτου καὶ Περιστασεως, τὸν ὁποῖον παρακαλοῦμε νὰ μεταφέρῃ τὰς θερμὰς καὶ εὐγνώμονας εὐχαριστίας μας διὰ τὸ ἀπρόσκοπτον καὶ ἀμέριστον ἐνδιαφέρον Του διὰ τὴν Ἱεράν Μονὴν καὶ Σχολήν. Ὅλοι μας συμεριζόμεθα τὴν λαχτάραν τοῦ Παναγιωτάτου διὰ τὴν ἐπαναλειτουργίαν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἡ ὁποία ἔθρεψεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς σπουδαιότητος προσωπικότητος τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἡ ὁποία ἀποτελεῖ σημεῖον ἀναφορᾶς ὄχι μόνον διὰ τὴν Ρωμηοσύνην, ἀλλὰ διὰ ὀλόκληρον τὴν Ὁρθοδοξίαν.

Εὐχαριστίας ἐκφράζω καὶ εἰς τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφούς μου, μετὰ τῶν ὁποίων ἀπαρτίζομεν τὴν Ἐφορείαν τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ Σχολῆς Χάλκης, διὰ τὴν ἀγαστὴν καὶ εὐορκον συνεργασίαν μας.

Ἐτι δέ, ἀναπέμπω εὐχαριστίας εἰς τὸν Θεοφιλέστατον Ἐπίσκοπον Ἀραβισσοῦ, κύριον Κασσιανόν, τὸν Ἡγούμενον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς

διά τήν ἀνιδιοτελή αὐτοῦ διακονίαν, καθώς καί εἰς τόν προσφάτως χειροτονηθέντα εἰς τόν βαθμόν τοῦ Πρεσβυτέρου, Ὁσιολογιώτατον π. Μελέτιον, διά τήν προσφορὰν καί διακονίαν του ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τούτῳ Ἰδρύματι τῆς Ὁμογενείας. Ὁ ἐν Τριάδι Θεός νά σᾶς εὐλογῇ καί νά σᾶς δίδη δύναμιν διά νά συνεχίσητε μέ τόν ἴδιον ζήλον τό πολυεύθυνον ἔργον σας.

Ἐπιπροσθέτως, θά ἤθελα νά εὐχαριστήσω τόν Ἐντιμολ. Ἄρχοντα Ἐξαρχον τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, κ. Αθανάσιον Μαρτίνον, Πρόεδρον τῆς ἐν Αθήναις Ἀδελφότητος τῶν Ἀρχόντων Ὀφφικιαλίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου «Παναγία ἡ Παμμακάριστος» καί Πολιτικόν Διοικητήν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, διά τήν συνεχή μέριμνάν του πρὸς τήν Χαλκίτιδα Σχολήν, τάς πλουσίας δωρεάς του καί τήν ἀγάπην του διά τήν Ἱεράν Μονήν.

Ἰδιαίτερα τιμῇ νά ἔχωμεν παρόντα σήμερον τόν Πρόεδρον τῆς ἐν Αθήναις Ἑστίας Θεολόγων Χάλκης, Ἐντιμολ. κύριον Νικόλαον Ξεξάκην, Ἄρχοντα Χαρτοφύλακα τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας καί Ὁμότιμον Καθηγητήν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ καί Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, πρὸς τόν ὁποῖον, καθώς καί πρὸς τά μέλη τῆς Ἑστίας, ἀπευθύνω ἐγκάρδιον χαιρετισμόν καί εὐχομαι ὁ Παράκλητος νά φωτίζη πάντοτε τήν ὁδόν τῆς ζωῆς των.

Τέλος, εὐχαριστῶ τοὺς λαμπρύνοντας μέ τήν παρουσίαν τους τήν Ἱεράν Πανήγυριν ταύτην, τοὺς κοπιῶντας καί ψάλλοντας, ὅσους φανερώς καί ἀφανῶς συνεισφέρουν μέ διαφόρους τρόπους καί μέ ὅσας δυνάμεις διαθέτουν εἰς τήν Ἱεράν Μονήν τῆς Χάλκης. Ὁ Θεός τῆς ἀγάπης νά εὐλογῇ καί νά χαριτώνη ἐσᾶς καί τάς οἰκογενείας σας.

Ὅλοι μας ἄς ἐπικαλεσθοῦμε τήν χάριν τοῦ τρίτου Προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὥστε νά μᾶς φωτίζη καί νά μᾶς ὀδηγῇ εἰς τόν βίον μας μέ τήν ζωοποιόν καί ἀνακαινιστικὴν Του Χάριν. Εὐχομαι τό Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας, τό ὁποῖον τιμῶμεν καί δοξάζομεν σήμερον, ὁ πανταχοῦ παρὼν καί τά πάντα πληρῶν Παράκλητος νά ἀξιώσῃ ὅλους ἡμᾶς, ὥστε νά γίνωμεν μέτοχοι τῆς Οὐρανίου Βασιλείας. Ἐτη πολλά καί εὐλογημένα!

**ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΟΥΜΕΝΟΥ
ΘΕΟΦΙΛΕΣΤΑΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΡΑΒΙΣΣΟΥ κ. ΚΑΣΣΙΑΝΟΥ**

Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Μυριοφύτου καὶ Περιστάσεως κ. Εἰρηναίε, ἐκπρόσωπε τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος, Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἡμῶν κ.κ. Βαρθολομαίου,

Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Γέρον Δέρκων κ. Απόστολε, Πρόεδρε τῆς Ἐφορείας τῆς Ἱερᾶς Μονῆς καὶ Σχολῆς ταύτης,

Σεβασμιώτατοι ἅγιοι Ἀρχιερεῖς,

Ἐλλογιμώτατε Πρόεδρε τῆς Ἑστίας Θεολόγων Χάλκης κ. Νικόλαε Ξεξάκη, μετὰ τῶν λοιπῶν ἀποφοίτων τῆς Σχολῆς ἡμῶν,

Σεβαστοὶ πατέρες καὶ ἀγαπητοὶ προσκυνηταὶ τῆς σήμερον ἑορταζομένης Παναγίας Τριάδος,

«Σήμερον ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἡμᾶς συνήγαγεν», κατὰ τὸν λόγον τοῦ ὑμνογράφου, συνήγαγεν πάντας ἡμᾶς, ταπεινοὺς προσκυνητὰς τῆς ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ καθιδρύματι ἀπαύστως ἐνδοξαζομένης Παναγίας Τριάδος, τῆς τὰ πάντα συντηρούσης καὶ διακρατούσης τῇ ἀνεξιχνιάστῳ δι' ἡμᾶς βουλῇ αὐτῆς. Καὶ εἶναι ὄντως μέγα τὸ ὄνομα τῆς Παναγίας Τριάδος, τῆς παρὰς δυσκολίας καὶ τὰ κατ' ἀνθρώπον ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια οικονομούσης τὰ περὶ τὴν Σχολὴν πάντα, ὥστε αὕτη, παρ' ὅτι ἐπὶ πεντήκοντα καὶ δύο ἔτη κεκλεισμένη, νὰ δραστηριοποιηθῆται καὶ νὰ προκόπη καὶ νὰ πορεύηται «δι' ἄλλης ὁδοῦ». Δόξα τῷ ἐν Τριάδι προσκυνουμένῳ Θεῷ, τῷ οὕτῳ τὰ περὶ ἡμᾶς οικονομήσαντι!

Καὶ μετὰ Θεὸν ὁ λόγος ὀφειλετικῶς καὶ χρεωστικῶς στρέφεται εἰς ἔκφρασιν βαθυτάτης ἐγνωμοσύνης πρὸς τὸν ἀδιαλείπτως μεριμνῶντα διὰ τὸ ἱερόν τὸδε σκῆνωμα, ἀνυστάκτως ἀγρυπνοῦντα διὰ τὴν προαγωγὴν καὶ ἀρτίαν αὐτοῦ λειτουργίαν, Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ἡμῶν κ.κ. Βαρθολομαῖον, εὐκλεῆ πνευματικὸν γόνον τῆς Σχολῆς ἡμῶν, διαρκῶς ὡσεὶ παρόντα ἐν αὐτῇ, σήμερον δὲ συμπανηγυρίζοντα ἐν πνεύματι μεθ' ἡμῶν καὶ ἐκπροσωπούμενον ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μυριοφύτου καὶ Περιστάσεως κ. Εἰρηναίου, ὅστις συνδέεται μετὰ τῆς Χαλκίτιδος Σχολῆς ἀπὸ τῶν ἐτῶν τῆς φοιτήσεώς του ἐν αὐτῇ.

Εὐχαριστία πρέπει ἐπίσης διὰ τὴν κατὰ πάντα ἀρτίαν καὶ ἀγαστήν συνεργασίαν καὶ διὰ τὴν πρόνοιαν καὶ ἀγαθὴν μέριμναν δι' ἅπαν ἀποσχολοῦν αὐτὸ ζήτημα εἰς τοὺς συγκροτοῦντας τὴν Σεβαστὴν Ἐφο-

ρείαν τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν καθιδρύματος ἀγίους Ἀρχιερεῖς, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸν Πρόεδρον αὐτῆς, Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Γέροντα Δέρκων κ. Ἀπόστολον, τοῦ ὁποῖου ἡ παρουσία, κατὰ τὴν ἐφετινὴν πανήγυριν, ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀγίου Ἐφοροταμίου, Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Μύρων κ. Χρυσοστόμου, δεικνύει τὴν πρὸς τὴν Σχολὴν ἡμῶν ἀγάπην ἀμφοτέρων, τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην των, οἵτινες διὰ τῶν ὑπὲρ τῆς Τροφῆς Σχολῆς κόπων καὶ τῆς δι' αὐτὴν ἐργασίας των ἀπέδωκαν αὐτῇ τὰ νενομισμένα τροφεῖα καὶ ἀνεδείχθησαν ἄξια αὐτῆς τέκνα.

Χαιρετίζομεν δὲ ἐν αἰσθήμασιν ἰδιαζούσης χαρᾶς καὶ τὴν ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν παρουσίαν ἐνίων ἀποφοίτων τῆς Ἱερᾶς ταύτης Θεολογικῆς Σχολῆς, πραγματοποιοῦντας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Προέδρου τῆς ἐν Ἀθῆναις Ἑστίας Θεολόγων Χάλκης, Ἐντιμολ. Καθηγητοῦ κ. Νικολάου Ξεξάκη, τὸ εἰθισμένον ἐτήσιον προσκύνημα αὐτῶν εἰς τὴν Τροφὸν Σχολὴν ἐπ' ἀφορμῇ τῆς ἐορτῆς τῆς Πεντηκοστῆς καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐπ' εὐκαρίᾳ δὲ τῆς σημερινῆς ἐορτῆς καὶ τῆς παρουσίας τοῦ Προεδρείου καὶ ὀλίγων μελῶν τῆς Ἑστίας ἐκφράζομεν τὴν χαρὰν ἡμῶν διὰ τὰς κατ' αὐτὴν ἐξελίξεις καὶ τὴν ἀπόφασιν διευρύνσεως τῆς βάσεως αὐτῆς διὰ τῆς δυνατότητος ἐγγραφῆς νέων μελῶν πρὸς διασφάλισιν τῆς εἰς τὸ μέλλον συνεχείας τῆς παρουσίας καὶ ἀπροσκόπτου δράσεως τοῦ ἱστορικοῦ πλέον καταστάντος θεσμοῦ τούτου.

Εὐχόμεθα τὰ νέα μέλη καὶ οἱ φίλοι τῆς Ἑστίας ὅπως διαπνέωνται ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀγάπης, τοῦ ἰδίου σεβασμοῦ καὶ εἰλικρινοῦς καὶ βαθείας ἐκτιμήσεως πρὸς τὴν Σχολὴν μετὰ τοὺς φοιτήσαντας ἐν αὐτῇ καί, κατὰ τοῦτο, ὅπως εἶναι πρόθυμοι, ἐν παντὶ καὶ πάντοτε, νὰ συνδράμωσι τὸ ἔργον αὐτῆς, πνευματικῶς καὶ ἠθικῶς, ἀλλὰ καὶ ὑλικῶς. Διότι τοιαύτην ἀναμένει ὑποστήριξιν ἡ Σχολὴ πρῶτον ἐκ τῶν φοιτησάντων εἰς αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πλησίον αὐτῆς ἱσταμένων καὶ μετὰ δέους ὁρώντων τὰς πολυτίμους αὐτῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Γένος ὑπηρεσίας.

Πράγματι, πολύτιμοι καὶ ἀνεκτίμητοι καὶ ἄγνωστοι ἕως τῆς σήμερον ἐν πολλοῖς αἱ πολλαπλαῖ ὑπηρεσίαι τῆς Σχολῆς ταύτης, τῆς Ἱερᾶς καὶ Θεολογικῆς, εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὸ Γένος, τὴν Ὀρθοδοξίαν καὶ τὴν Χριστιανοσύνην ἐν συνόλῳ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα σύμπασαν, μὴ δυνάμεναι νὰ καταγραφοῦν, ὡς ἀποτελοῦσαι, κατὰ τὸν λόγον τοῦ τελευταίου Σχολάρχου τοῦ ἱεροῦ τούτου σκηνώματος, Μητροπολίτου Σταυρουπόλεως Μαξίμου, μίαν «κλειστὴν πύλην», συνδεόμεναι μὲ «ἀλαλήτους στεναγμούς», οἱ ὅποιοι «δὲν ἀναλύονται καὶ δὲν ἐξωτερικεύονται».

Λόγω αὐτῶν ἀκριβῶς τῶν ὑψηλῶν ὑπηρεσιῶν τῆς, ἡ ἀναστολή λειτουργίας τῆς Σχολῆς ὑπῆρξεν ἐν σημαντικὸν πλήγμα διὰ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Ὀρθοδοξίαν ἐν τῷ συνόλω αὐτῆς. Παρὰ ταῦτα, διὰ τοὺς ἰσταμένους εἰς τὸν λόφον τοῦτον τῆς ἐλπίδος δὲν δύναται παρὰ νὰ ἰσχύη τὸ ἀποστολικόν, ὅτι «ἡ ἐλπίς οὐ καταισχύνει». Διὸ καὶ ἐλπίζομεν ὅτι ἡ ἡμέρα ἐκείνη, ἡ λαμπρὰ καὶ ἐπιφανής, ἡμέρα χαρμόσυνος καὶ εὐφροσύνης ἀνάπλεως, τῆς ἐπαναλειτουργίας τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς ταύτης, θὰ ἔλθῃ· θάττον ἢ βράδιον θὰ ἔλθῃ. Ἀλλ' οὐχ ἡμῶν ἐστὶν γνῶναι καιροὺς καὶ χρόνους, οὓς ὁ Πατὴρ ἔθετο τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ. Ἡμεῖς μόνον, ὅλη ψυχῇ καὶ διανοίᾳ, προσκαρτεροῦμεν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει, ὑπὲρ τῆς ἐπαναλειτουργίας τῆς Σχολῆς, ἐργαζόμενοι, ὅσον τὸ ἐφ' ἡμῖν, περὶ τούτου, καὶ μεριμνῶντες διὰ πάντα τὰ τῆς Σχολῆς, ἔχοντες πρὸς τοῦτο πολυτίμους συνοδοιπόρους πάντας ὑμᾶς, τοὺς ἐν προσευχῇ καὶ εὐλαβείᾳ ἀναβάντας τὸν ἱερὸν λόφον, ὡς ἄλλον ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ἵνα ἀρυσθῆτε ὕδωρ ἀθανασίας εἰς ζωὴν αἰώνιον ἐκ τῆς Χάριτος τῆς ἐνταῦθα ἐδνοξαζομένης Παναγίας Τριάδος.

Διὸ καὶ θαροῦμεν εἰς τὰς θεοπειθεῖς εὐχὰς τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἡμῶν κ.κ. Βαρολομαίου, τοῦ πρώτου καὶ κανονικοῦ προσετώτος τοῦ ἱεροῦ τοῦδε τοῦ Γένους ἡμῶν σεβάσματος, εἰς τὴν ὅλην μέριμναν τῆς Σεβαστῆς Ἐφορείας καὶ τὴν μετ' αὐτῆς συνεργασίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς προσευχὰς πάντων ὑμῶν, καὶ ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ βεβαίαν ἔχομεν τὴν ἐλπίδα τῆς ἐπαναλειτουργίας. «Τῇ γὰρ ἐλπίδι ἐσώθημεν» λέγει, ἄλλωστε, ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.

Ἐν ταύτῃ τοίνυν τῇ λαμπρᾷ καὶ εὐφροσύνῳ ἡμέρᾳ τῆς πανηγύρεως τοῦ ἱστορικοῦ καὶ κατανυκτικοῦ ναυδρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος, δεόμεθα ὅπως ἡ Χάρις τοῦ Παρακλήτου, ἡ ἐπισκιάζουσα πάντας ἡμᾶς, εὐδοκήσῃ διὰ τὴν ἐπαναλειτουργίαν τῆς Σχολῆς, κατευθύνη αὐτὴν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ ἀποδώσῃ εἰς αὐτὴν καὶ πάλιν τὴν ἐμπρέπουσαν ταύτῃ ἀξίαν εἰς ἔπαινον τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῆς Ἐκκλησίας καὶ πρὸς δόξαν τοῦ ἐν Τριάδι προσκυνουμένου Θεοῦ.

Χρόνια πολλὰ καὶ εὐλογημένα!

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ
ΕΝΤΙΜΟΛ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΞΕΞΑΚΗ,
ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΕΣΤΙΑΣ ΘΕΟΛΟΓΩΝ ΧΑΛΚΗΣ,
ΟΜΟΤΙΜΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Μυριοφύτου και Περιστάσεως κ. Ειρηναῖε, Ἐκπρόσωπε τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου,

Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Γέρον Δέρκων κ. Απόστολε, Πρόεδρε τῆς Ἐφορείας τῆς Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος Χάλκης καὶ προεξάρχον τῆς σημερινῆς πανγύρεως,

Σεβασμιώτατε Μητροπολίτα Μύρων κ. Χρυσόστομε, Ἐφοροταμία τῆς Ἱερᾶς ταύτης Μονῆς,

Θεοφιλέστατε Ἐπίσκοπε Ἀραβισσοῦ κ. Κασσιανέ, Ἡγούμενε τῆς Ἱερᾶς ταύτης Μονῆς,

Τίμιον πρεσβυτέριον,

Ἀγαπητοὶ ὁμογάλακτοι,

Εὐλαβεῖς προσκυνηταί,

Ἐμπλεοὶ εὐλικρινοῦς χαρᾶς, πνευματικῆς εὐφροσύνης καὶ ἐντόνου συγκινήσεως ὠδηγήσαμεν καὶ κατὰ τὸ παρὸν ἔτος τὰ βήματά μας, ὁ Πρόεδρος καὶ μέλη τῆς Ἐστίας Θεολόγων Χάλκης, τῇ βοήθειᾳ τῆς Ἁγίας Τριάδος, πρὸς πραγματοποίησιν τῆς καθιερωμένης προσκυνηματικῆς ἐπισκέψεως εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ εὐεργέτιδα Χαλκίτιδα Θεολογικὴν Σχολήν, εἰς τὰ ἅγια καὶ πεφιλημένα χῶματα τοῦ «λόφου τῆς Ἐλπίδος», προκειμένου νὰ συμπανηγυρίσωμεν κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτὰς τῆς Πεντηκοστῆς καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, προσέτι δὲ νὰ συνεορτάσωμεν τὰ σεπτὰ ὀνομαστήρια τοῦ πολυσεβάστου καὶ προσφιλεστάτου ὁμογαλάκτου Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Βαρθολομαίου καὶ νὰ συμμετάσχωμεν εἰς τὸ Διορθόδοξον Ἐπιστημονικὸν Συνέδριον, τὸ πραγματοποιηθησόμενον τὴν 13^{ην} τρέχοντος μηνός.

Ἀναμφιβόλως, ἀποτελεῖ ἔξαιρετικὴν τιμὴν καὶ θεῖαν εὐλογίαν ἢ σπουδὴν εἰς τὴν περιώνυμον, περίπυστον καὶ παλαίφατον αὐτὴν Θεολογικὴν Σχολήν, τὸ πνευματικὸν φυτώριον καὶ ἐπιστημονικὸν

ἐπιτελείον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Εὐρίσκόμενοι εἰς τὴν ὄασιν αὐτὴν τῆς Ὁρθοδόξου θεολογίας καὶ πνευματικότητος, ἀναπολοῦμεν καὶ ἀναβιοῦμεν ποικίλα συναισθήματα καὶ βιώματα. Ἐρχονται εἰς τὴν μνήμην μας τὰ σχέδια, αἱ προσδοκίαι, οἱ ὄραματισμοὶ τῆς νεανικῆς ψυχῆς μας, διὰ τὸ μέλλον, τὸ ὁποῖον διηνοίγετο ἔμπροσθέν μας ἐλπιδοφόρον καὶ αἰσιόδοξον.

Τὸ ὅλον περιβάλλον τῆς Σχολῆς –φυσικόν, διδακτικόν, ἐκκλησιαστικόν, λειτουργικόν- συνέβαλεν εἰς τὴν ψυχικὴν καὶ πνευματικὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τῶν θεραπόντων τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης. Ἡ καλλιέργεια τοῦ χαρακτήρος τῶν μαθητῶν ἀπετέλει τὸν κατ' ἐξοχὴν στόχον καὶ σκοπὸν τῆς Σχολῆς.

Τὸ γαλήνιον καὶ παραδεισίον φυσικὸν περιβάλλον, αἱ αἶθουσαι διδασκαλίας, ἡ πλουσιωτάτη βιβλιοθήκη, τὸ κατανυκτικὸν ναῦδριον τῆς Ἁγίας Τριάδος τῆς ὁμώνυμου Ἱερᾶς Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς, ἡ ἐναλλαγὴ ἐδράνου διδασκαλίας καὶ στασιδίου, συνηγόρουν εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκομένου ὑψηλοῦ σκοποῦ. Τὸ ἀμέριμον καὶ ἀπερίσπαστον τῆς Σχολῆς συνετέλουν εἰς τὴν ἀπρόσκοπον ἐκδαπάνησιν τῶν μαθητῶν ἐν τῷ πνευματικῷ γυμναστηρίῳ τῆς ἀθλήσεως, τῆς γνώσεως καὶ τῆς παιδείας· παιδείας πραγματικῆς καὶ θεόφρονος, τῆς ὁποίας ἀπώτερος σκοπὸς ὑπῆρξεν τὸ εὖ ζῆν, ἡ ἀνάπτυξις ἀρχῶν, ἀξιῶν καὶ ἰδανικῶν, ἡ διαμόρφωσις τοῦ πραγματικοῦ ἀνθρώπου, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Μένανδρον ἐπεσήμανεν: «Ὡς χαριέν ἐστ' ἄνθρωπος, ὅταν ἄνθρωπος ᾗ» (Ἀπόσπ. 761). Ἄριστα ἀποδίδων τὸ βαθὺ θεολογικὸν νόημα καὶ πνευματικὸν περιεχόμενον τῆς παιδείας ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος γράφει: «ἡ παιδεία μετάληψις ἀγιότητός ἐστι» (Εἰς Ἑβραίους, ΚΘ', ΡΓ 63, 205). Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης ἐκαλλιέργησε, μετὰ μεγάλης μερίμνης καὶ φροντίδος, τὸ δένδρον τῆς πραγματικῆς παιδείας, διὰ νὰ καταστῇ καρποφόρον καὶ ἀγλαόκαρπον, παρέχον ὄχι μόνον ξηρὰς γνώσεις, ἀλλὰ καὶ ἀγωγὴν καὶ ἦθος, τὰ ὁποῖα εἶναι τόσον ἀπαραίτητα διὰ τὴν συντήρησιν καὶ πρόδον μιᾶς πολιτισμένης ἀνθρωπίνης κοινωνίας.

Ἡ Τροφὸς Σχολὴ ἀπετέλει τὴν πνευματικὴν κυψέλην, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ πάντα ἐλειτούργουν διὰ τὴν, κατὰ τὸ δυνατόν, πρόσληψιν καὶ προσοικείωσιν τῆς θεογνωσίας καὶ τὴν βίωσιν τοῦ ἀρώματος τῆς ἀγιοπατερικῆς πνευματικότητος, τὴν ψυχικὴν ἀνάτασιν καὶ θεοφιλῆ γαλήνην, τὴν διάπλασιν τοῦ ἦθους καὶ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἀληθινοῦ νοήματος τῆς ζωῆς. Ἐντονος ὑπῆρξεν ἡ βίωσις τοῦ παραδεισίου

συναισθήματος εις τὰς ἀγκάλας τῆς εἰδυλλιακῆς, στοργικῆς καὶ πνευματοφόρου Τροφοῦ Χαλκίτιδος Σχολῆς.

Ὁ Σχολάρχης καὶ οἱ Καθηγηταί, σεπταί καὶ σεβάσμιαι μορφαί, μετὰ πατρικῆς ἀγάπης καὶ στοργῆς, ἀνυστάκτου ἐνδιαφέροντος καὶ ἀδιαλείπτου προσοχῆς, μετελαμπάδευον τὸ φῶς τῆς θείας ἀληθείας, ἐχορήγουν τὰ νάματα τῆς Ὁρθοδόξου διδασκαλίας καὶ ἐνεφύσουν τὴν ἀείζων πνοὴν τῆς ἀκραιβνούς Ὁρθοδόξου πίστεως εἰς τοὺς μέλλοντας ἐργάτας τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐδιδάχθημεν τὴν πιστότητα, τὸν σεβασμόν, τὴν ἀφοσίωσιν καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην, τόσον εἰς τὸ «ἐσαι ἐν δοκιμασίᾳ καὶ χεμιῶνι» διατελοῦν Πάνσεπτον Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὅσον καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν Τροφὸν Σχολῆν. Ἐδιδάχθημεν, κατὰ τὸν ἐν τῇ Σχολῇ μαθητικὸν δόλιχον, ἐντὸς τῆς ἀγαπητικῆς καὶ στοργικῆς ἀγκάλῆς τῆς Ἐκκλησίας, τὸν ὑψηλὸν προορισμόν, τὴν ἐπίγνωσιν καὶ συνειδητοποίησιν τῆς εὐθύνης, τὸ ἐπίπονον τῆς πνευματικῆς ἀθλήσεως, τὸ ἱερόν καθῆκον μας.

Μετὰ συγκινήσεως ἀναπολοῦμεν τὴν ὄλην ζωὴν μας εἰς τὸν ἐπίγειον τοῦτον παράδεισον τοῦ «Λόφου τῆς Ἐλπίδος». Ἰδιαιτέρως συγκινητικὴ ἦτο ἡ ἡμέρα τῆς τελετῆς τῆς καθοσιώσεως τῶν ἀποφοίτων, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἱερὰν Θεολογικὴ Σχολή, περιβεβλημένη τὴν ἐόρτιον ἀλουργίδα τῆς, προέπεμπε τοὺς κήρυκας τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὸν διψῶντα τὴν ἀλήθειαν κόσμον. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ λόγια τοῦ ἀειμνήστου Σχολάρχου μας, Μητροπολίτου Σταυρουπόλεως Μαξίμου (Ρεπανέλλη): «Φρουροὶ ἐτάχθητε καὶ ὑμεῖς ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας καὶ ὡς τοιοῦτοι καλεῖσθε, φίλοι τελειοδίδακτοι, τὸν ἀκατάλυτον θησαυρὸν τῆς Χριστιανικῆς κοσμογονίας, τὰ μεταλεία τοῦ πλούτου τῆς προγονικῆς σοφίας, τοὺς εὐγενεῖς ἀδάμαντας τῶν ὑψηλῶν Χριστιανικῶν συναισθημάτων, νὰ φυλάξητε καὶ ὑπὲρ αὐτῶν εὐθαρσῶς νὰ ἀγωνισθῆτε...

«Διατηρήσατε ὅτι καλὸν καὶ ὠραῖον ἐνταῦθα προσελάβετε κατὰ τὴν πολυετὴ ὑμῶν ἐν τῇ Τροφῷ Σχολῇ ἀναστροφῇ, ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἀγνά, εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος, ταῦτα λογίζεσθε (Φιλιπ. 4,8). Σᾶς συνοδεύουν αἱ εὐχαὶ τῆς Ἐκκλησίας, αἱ προσευχαὶ ὄλων μας... Σπεύσατε, πορευθῆτε. Σᾶς παρακολουθεῖ τὸ στοργικὸν μας βλέμμα καὶ πῶς πολὺ τὸ ἀόρατο μάτι τοῦ Θεοῦ, πού κρύβεται μέσα στὸν ἑαυτὸν σας» (Ὁρθοδοξία, ΛΣΤ', Γ' (1961), 286-289).

Ἀποφοιτήσαντες ἐκ τῆς Σχολῆς, οὐδέποτε ἐπαύσαμεν νὰ εἴμεθα

μετ' αὐτῆς συνδεδεμένοι: πάντοτε παρόντες πνευματικῶς καὶ ψυχικῶς, κατὰ διαστήματα δὲ καὶ σωματικῶς. Ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη μέλη τῆς Ἑστίας Θεολόγων Χάλκης ἐπισκέπτονται προσκηνυματικῶς καὶ εὐλαβῶς τὴν Τροφὸν Σχολήν, κατὰ τὴν πανήγυριν αὐτῆς, ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς Πεντηκοστῆς καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, προκειμένου νὰ ἀναγεννηθοῦν καὶ νὰ καταθέσουν, ἐκ τοῦ σύνεγγυς, πρὸς αὐτὴν τὴν ἀγάπην, τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀπέραντον εὐγνωμοσύνην των, καθ' ὅσον εἰς αὐτὴν ὀφείλομεν τὸ «εὖ εἶναι».

Ἐνθυμούμενοι τὴν χάριν καὶ τὴν εὐεργεσίαν, εὐχαριστοῦμεν ἐκ βαθέων καὶ εὐγνωμονοῦμεν. Ἀλλ' ἡ εὐχαριστία, τὴν ὁποίαν προσφέρομεν, ὑπολείπεται, ἀσφαλῶς, τῆς ὀφειλομένης, ἀναλογιζόμενοι τοὺς λόγους τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης: «εὐχαριστεῖν...οὐχ ὅσον ὀφείλομεν, τοῦτο γὰρ ἀδύνατον, ἀλλ' ὅσον ἰσχύομεν» (Ἐγκώμιον εἰς τὸν Ἅγιον Στέφανον τὸν Πρωτομάρτυρα β', PG 46, 732 C).

Εἶθε ἡ Παναγία Τριάς νὰ σκέπη, νὰ εὐλογῇ καὶ νὰ φωτίζῃ τὸ πανίερρον Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὸν Παναγιώτατον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην κ.κ. Βαρθολομαῖον καὶ τὴν Σεβαστὴν Ἱεραρχίαν τοῦ Θρόνου, εἰς τὸ ἱερόν, πολὺπλευρον καὶ πολυεύθυνον ἔργον των· νὰ φρουρῇ τὴν Τροφὸν Σχολήν καὶ νὰ εὐδώσῃ τοὺς ἀγῶνας διὰ τὴν ἐπαναλειτουργίαν τῆς, τὴν ὁποίαν διακαῶς ποθοῦμεν καὶ προσδοκῶμεν· ἐπίσης, νὰ εὐλογῇ καὶ νὰ ἐνισχύῃ τὴν ἐν δοκιμασίᾳ τελοῦσαν Ἑστίαν Θεολόγων Χάλκης, διὰ τὴν ἐπιβίωσιν καὶ ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν τῆς.

Θεορμᾶς ἐκφράζω εὐχαριστίας, ὑπὸ τὴν ιδιότηγτα τοῦ Προέδρου τῆς Ἑστίας Θεολόγων Χάλκης, πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Σεβαστῆς Ἐφορείας τῆς Ἱεράς Μονῆς Ἁγίας Τριάδος, Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Γέροντα Δέρκων κ. Ἀπόστολον καὶ τὰ σεβαστὰ μέλη αὐτῆς, καθὼς καὶ πρὸς τὸν Ἡγούμενον τῆς Ἱεράς Μονῆς, Θεοφιλέστατον Ἐπίσκοπον Ἀραβισσοῦ κ. Κασσιανόν, διὰ τὴν παρεχομένην πρὸς τὰ μέλη τῆς Ἑστίας Θεολόγων Χάλκης ἐγκάρδιον φιλοξενίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν γενικωτέραν στήριξιν τῆς Ἑστίας.

Εὐχαριστῶ διὰ τὴν προσοχὴν σας!

ΜΕΡΟΣ Δ' ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑΙ

Μητροπολίτης Γέρων
Νικομηδείας Ίωακείμ
(1942-2023)

Νικομηδείας Ίωακείμ νεκρός καθοράται...

«Έτελεύτησεν Ίωακείμ ὁ οἰκέτης Κυρίου ἐν γῆ Κωνσταντινουπόλεως διὰ ῥήματος Κυρίου», ἐτελεύτησεν «ἐπὶ κλίνης ὀδυνηρᾶς καὶ ἐπὶ στρωμνῆς κακώσεως» καὶ ἐδοκιμάσθη «ὡς χρυσὸς ἐν χωνευτηρίῳ» καὶ ἰδοὺ νῦν «ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν χειρὶ Θεοῦ καὶ μὴ ἄψηται αὐτοῦ βάσανος». Αὐτὸς ὁ ἐκ τῶν τοῦ

Φαναρίου ἀκραιφνῆς Φαναριώτης καὶ τῶν Χαλκιτῶν σέμνωμα, ὁ ἐκ τῶν σπλάγχων καὶ τῶν ὀστέων τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ὁ ὑπὸ πάντων ἀγαπώμενος καὶ ὑπὸ φίλων τε καὶ ἐχθρῶν τιμώμενος, ὁ τοῦ Μεγάλου Πατριάρχου Βαρθολομαίου σύμψυχος καὶ συνοδίτης, αὐτὸς ὁ πολὺς καὶ μέγας Ίωακείμ νεκρὸς καθοράται...

Μετὰ ἀπὸ μακροχρόνιον, πλέον τῶν εἴκοσι ἐτῶν, καὶ πολυώδυνον ἀσθένειαν, ἐν σιωπῇ καὶ ἡσυχίᾳ καὶ ἄλγει, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς ἀνεπαύθη ἐκ τοῦ κόπου καὶ τῆς ταλαιπωρίας αὐτοῦ ὁ, ἀπὸ Χαλκηδόνος, Νικομηδείας Ίωακείμ ὁ Νεραντζούλης. Καὶ ἤδη σαββατίζει πορευόμενος πρὸς τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ ἡγαπημένου Ἰησοῦ, Ὅστις ἐκάλεσεν αὐτὸν πλησίον Του κατὰ τὴν ἡμέραν τὴν μεγάλην καὶ ἐπίσημον τοῦ Σταυρικοῦ Πάθους, ὅπου ὁ Ἄιδης «βασιλεύει ἀλλ' οὐκ αἰωνίζει» καὶ ὅπου ἡ ἀμφιλύκη τῆς Ἀναστάσεως καθίσταται ἡ πλέον βεβαία πραγματικότητα. Ἐπορεύθη Ίωακείμ τὴν ὁδὸν τοῦ Σταυροῦ καὶ ἤδη τῆς Ἀναστάσεως μέτοχος γέγονε καὶ ἀκούει τῆς φωνῆς Κυρίου: «Ἴδου ἐγὼ ἀνοίγω τὰ μνήματα ὑμῶν, καὶ ἀνάξω ὑμᾶς ἐκ τῶν μνημάτων ὑμῶν, καὶ εἰσάξω ὑμᾶς εἰς τὴν γῆν τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ γνώσεσθε, ὅτι ἐγώ

είμι Κύριος, ἐν τῷ ἀνοιξαί με τοὺς τάφους ὑμῶν, τοῦ ἀναγαγεῖν με ἐκ τῶν τάφων τὸν λαόν μου».

Ὁ μακαριστὸς Γέρων Μητροπολίτης Νικομηδείας κυρὸς Ἰωακείμ ἀνήκεν εἰς τὴν χορείαν ἐκείνην τῶν ἐκ τοῦ Ἱεροῦ Καταλόγου, οἵτινες δὲν ἠγάπησαν ἀπλῶς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν καὶ ἔδωκαν τὴν ζωὴν των διὰ τὸ Πατριαρχεῖον, ἀλλὰ τὸ Πατριαρχεῖον ὑπῆρξεν ὄλον του τὸ «εἶναι», ὅλη του ἡ ὑπόστασις καὶ ἡ πνοή. Ἀνετράφη παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἀτλαντος ἐκείνου, τοῦ Χαλκηδόνος Μελίτωνος τοῦ Χατζή, καὶ ἐκοινώνησε τῆς παιδείας καὶ τῆς σοφίας τοῦ ἀνδρὸς καὶ κατέστη φορεὺς τῶν τρόπων καὶ τῶν πιστευμάτων καὶ τῶν ἀκωνώτων θησαυρῶν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Συνεπορεύθη μετὰ τοῦ τότε Φιλαδελφείας, καὶ νῦν Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, Βαρθολομαίου εἰς τὰ πατριαρχικὰ διακονήματα κατὰ τὴν Πατριαρχίαν Δημητρίου καὶ ὑπῆρξεν ὁ πλέον στενὸς συνεργάτης Του ἅμα τῇ ἐκλογῇ Του εἰς τὸν θρόνον τῆς Βασιλευούσης, καὶ οὐ μόνον συνεργάτης ἀλλ' ἐπιστήθιος φίλος καὶ ἀκοίμητος φύλαξ καὶ στιβαρὸς συμπαραστάτης καὶ ἀρωγός.

Ὁ αἰοίδιμος Μητροπολίτης Ἰωακείμ ἦτο ἄνθρωπος σπανίας καὶ παροϊμιώδους εὐαισθησίας, γλυκὺς καὶ προσηνής, ἐκφραστὴς ἄριστος τοῦ ἤθους καὶ τῆς ἀρχοντικῆς ταπεινώσεως τοῦ Φαναρίου. Εἰς τὴν περίπτωσίν του τὰ λόγια ἦσαν ἐντελῶς περιττά, διότι ἡ σκιά του ἐφηπλοῦτο στοργικὴ καὶ προστατευτικὴ ὡς αὔρα λεπτὴ. Καίτοι σωματικῶς ἀπὼν, ἐπὶ ἔτη πολλά, αὐτὴ ἡ φιλόστοργος καὶ ἱερὰ σκιά τοῦ μεγάλου Ἰωακείμ ἐπεριπόλευεν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, διὰ τὴν ἀνακαίνισιν τῶν Ὁποίων τοσοῦτον ἐκοπίασεν, καὶ ἐσυντρόφευεν τὸν Πατριάρχην μας εἰς τὸν μοναχικόν Του δρόμον καὶ θὰ συνεχίση νὰ περιίπταται κυκλόθεν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, διότι τὸ Φανάριον εἶναι συνέχεια ἀδιάκοπος καὶ ἀδιάστατος.

Μῦρα εὐγνωμοσύνης τοῖς δάκρυσιν κιρνῶμεν καὶ θρηνολογοῦμεν ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ Σου, Σεβάσμιε Ἱεράρχα, Γέροντα, Ἀδελφὲ καὶ πολυτίμητε φίλε Ἰωακείμ, ἀλλὰ τοῦτο τὸ ὑπερευλογημένον Σάββατον, ὅπου ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ σαββατίζει, τὸ πικρὸν τοῦ θανάτου σου σύσημον τῆς Ἀναστάσεως γέγονε καὶ χαρᾶς πάντας ἐπλήρωσεν. Αἰωνία σου ἡ μνήμη καὶ ἄληκτος!

Μητροπολίτης Μιλήτου Ἀπόστολος

**Ἐπίσκοπος Ἀρίστης Βασίλειος
(1939-2023)**

Τὴν 13ην Μαΐου 2023, ἡμέραν Σάββατον, ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ ὁ Ἐπίσκοπος Ἀρίστης Βασίλειος (Τσιοπανᾶς), εἰς τὴν πόλιν τῆς Στουτγάρδης τῆς Γερμανίας, κατόπιν ὀλιγοήμερου νοσηλείας.

Τὴν 17^{ην} Μαΐου, ἡμέραν Τετάρτην, ἐτελέσθη ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία εἰς τὸν Ἱερόν Ναόν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου Στουτγάρδης, προεξάρχοντος τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Γερμανίας κ. Αὐγουστίνου, συμπαραστατουμένου ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἀνέων κ. Μακαρίου, τῶν Θεοφ.

Βοηθῶν Ἐπισκόπων τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γερμανίας Λεύκης κ. Εὐμενίου, Ἀριανζοῦ κ. Βαρθολομαίου, Χριστουπόλεως κ. Ἐμμανουήλ καὶ πολλῶν ἱερέων. Ἐπικηδεῖους λόγους ἐξεφώνησαν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Γερμανίας κ. Αὐγουστίνος, ὁ Πρωτοπρ. κ. Μιχαὴλ Νεονάκης καὶ ὁ Γενικός Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Στουτγάρδῃ κ. Συμεὼν Λιναρδάκης.

Ἡ σορός τοῦ ἐκλιπόντος μετεφέρθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, τελεσθείσης τῆς Ἐξοδίου Ἀκολουθίας τοῦ μακαριστοῦ Ἐπισκόπου Ἀρίστης κυροῦ Βασιλείου, τὴν 19^{ην} Μαΐου, ἡμέραν Παρασκευὴν, εἰς τὸν Ἱερόν Ναόν Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου τοῦ Οἰκισμοῦ Τσιλιγιαναίϊκα εἰς τὴν Μεσάριστα τοῦ Δήμου Ἀγρινίου. Κατ' αὐτὴν προεξήρχεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἀνέων κ. Μακάριος, συμπαραστατούμενος ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου πρῶην Καλαβρῦτων κ. Ἀμβροσίου, τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Ἀργυρουπόλεως κ. Ἀμβροσίου — Βοηθοῦ Ἐπισκόπου τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γερμανίας, ἐκπροσώπου τοῦ Μητροπολίτου Γερμανίας κ. Αὐγουστίνου — καὶ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας κ. Δαμασκηνοῦ.

Μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τῶν ἐπικηδεῖων λόγων ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἀνέων κ. Μακαρίου, τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Ἀργυρουπόλεως κ. Ἀμβροσίου καὶ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας κ. Δαμασκηνοῦ, ἠκολούθησεν ἡ ταφή πλησίον τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ, τοῦ ὁποῦ ὑπῆρξε κτήτωρ. Ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ κοιμηθέντος προσηχηθήσαν οἱ Ἀρχιερεῖς, ὁ ἱερός κληρὸς, οἱ ἄρχοντες, οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ συγχωριανοὶ αὐτοῦ.

Ὁ μακαριστός Ἀρχιερεὺς ἐγεννήθη τὴν 4^η Μαΐου 1939 εἰς τὸν οἰκισμόν Τσιλιγιαναίικα, εἰς τὴν Μεσάριστα τοῦ Δήμου Ἀργινίου. Περατώσας τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Σχολὴν Πάτμου, εἰσήχθη εἰς τὴν Ἱεράν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης, σπουδάσας τὴν Ἱεράν ἐπιστήμην. Εὐρίσκόμενος εἰς τὸ τέλος τῶν θεολογικῶν αὐτοῦ σπουδῶν, ἐχειροτονήθη εἰς Διάκονον, τὴν 9^η Ἰουνίου 1963. Μερίμνη τοῦ ἀειμνήστου Σχολάρχου, Μητροπολίτου Σταυρουπόλεως Μαξίμου (Ρεπανέλλη), πνευματικοῦ αὐτοῦ πατρός, ἀπεστάλη εἰς τὴν τότε Δυτικὴν Γερμανίαν δι' εὐρυτέρας σπουδὰς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Τυβίγγης.

Κατόπιν τριετῶν σπουδῶν εἰς τὴν θεολογίαν καὶ φιλοσοφίαν, ἐχειροτονήθη εἰς Πρεσβύτερον τὸ ἔτος 1966 ἐν Βιέννῃ, ἀποσταλεὶς νὰ ὑπηρετήσῃ ὡς Ἐφημέριος τῆς ὀρθοδόξου ἐνορίας τῆς Ρώμης. Τὴν 15^η Ἰανουαρίου 1976 ἐξελέγη Ἐπίσκοπος Ἀρίστης, χειροτονηθεὶς τὴν 1^η Φεβρουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἐν Γενεύῃ. Ἐκτοτε ὑπηρετήσεν ὡς Βοηθὸς Ἐπίσκοπος ἐν τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Γερμανίας μέχρι τῆς κοιμήσεως αὐτοῦ, ἔχων ἔδραν τὴν Στουτγάρδην.

Ὑπηρετήσεν εὐόρκως καὶ εὐσυνειδήτως ἐν τῷ ἀμπελῶνι τοῦ Κυρίου, διεκπεραιώσας ἐπιτυχῶς πολλὰς ἀποστολάς, αἱ ὁποῖαι ἀνετέθησαν εἰς αὐτόν ὄχι μόνον ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Γερμανίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Διεκρίνετο διὰ τὸ ἦθος, τὴν ἀπλότητα, τὴν λιτότητα, τὴν φιλομάθειαν καὶ τὴν βαθεῖαν γνῶσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ὁ θεολογικὸς πλοῦτος καὶ ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμὸς ἦσαν βασικά χαρακτηριστικά τῆς προσωπικότητος τοῦ κοιμηθέντος, τὰ ὁποῖα ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς φοιτήσεώς του ἐν τῇ περιωνύμῳ Χαλκίτιδι Θεολογικῇ Σχολῇ ἐκαλλιέργησεν, ὡς τοῦτο διαπιστοῦται καὶ ἐκ τῆς προσφωνήσεως αὐτοῦ, ἐπὶ τῇ Τελετῇ τῆς Καθοσιώσεως τῶν τελειοδιδασκῶν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους 1962-1963, τὴν 7^η Ἰουλίου 1963. Διέθετεν ἐκκλησιαστικὴν συνείδησιν καὶ ἐκκλησιαστικὸν φρόνημα, καὶ διεπνέετο ὑπὸ τοῦ «πνεύματος τῆς Χάλκης». Εὐρίσκετο ἀρωγὸς εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἑστίας Θεολόγων Χάλκης, ἐκφράζων, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὴν Τροφὸν Σχολὴν.

Εἶθε ὁ Κύριος νὰ κατατάξῃ τὴν ψυχὴν τοῦ μακαριστοῦ Ἐπισκόπου Ἀρίστης κυροῦ Βασιλείου ἐν σκηναῖς δικαίων καὶ ἐν χώρᾳ ζώντων.

Νικόλαος Ξεξάκης, Ὁμότιμος Καθηγητὴς ΕΚΠΑ,
Πρόεδρος τῆς Ἑστίας Θεολόγων Χάλκης.

ΜΕΡΟΣ Ε' ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Οικουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου, *Υδωρ ζωῶν ἐκ πηγῆς τοῦ Φαναρίου* (Τεράς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, Κωνσταντινούπολις, 2020).

Ἡ Ἐκκλησία πορεύεται πρὸς τὰ Ἔσχατα, πρὸς τὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, σὲ ἓναν «νέο» κόσμο. Αὐτὴ ἡ ἐσχατολογικὴ διάσταση δίδει στὴν Ἐκκλησία τὴ δυνατότητα νὰ ἐνεργεῖ μέσα στὸν κόσμο καὶ τὶς ἱστορικές του δομές. Στὴν πορεία τῆς αὐτῆς προσπαθεῖ νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸν κόσμο καὶ τὸ ποίμνιό τῆς, ἀλλὰ καὶ σὲ κάθε ἄνθρωπο καλῆς θελήσεως, μὲ διάφορα ποιμαντικὰ κείμενα, κάθε φορὰ πού διαισθάνεται ὅτι ὁ λόγος τῆς εἶναι ἀναγκαῖος.

Ἐνα ἀπὸ τὰ πολλὰ μέσα πού χρησιμοποιεῖ στὴν ἐπικοινωνία τῆς μὲ τοὺς πιστοὺς εἶναι καὶ τὸ Μήνυμα. Τὸ Μήνυμα παρουσιάζει πολλαπλὸ ἐνδιαφέρον στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, διότι ἀποτελεῖ ἓναν βασικὸ κανόνα γιὰ τὴν ἀλήθεια, ἡ ὁποία κηρύττεται ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη μέχρι τὶς ἡμέρες μας. Εἶναι γνωστὸ ὅτι μεγάλες δογματικὲς ἀλήθειες διατυπώθηκαν μέσα ἀπὸ τὶς Ὁμιλίαις, τὶς Ἐγκυκλίους ἢ τὰ Ἐορταστικὰ Μηνύματα, τὰ ὁποῖα εἶχαν ὡς ἀποδέκτες τὸ ἐκκλησιαστικὸ μὲ στόχο τὴν ἐδραίωση τῆς πίστεως καὶ τὴν «κατὰ Χριστὸν οἰκοδομήν» του¹.

Δὲν εἶναι τυχαίον πού ὁ Παναγιώτατος κατὰ τὸν Ἐνθρονιστήριον Λόγον του, παρομοιάζει τὴ μελλοντικὴ πατριαρχικὴ διακονία του μὲ σταύρωση: παρέλαβε τὸν Σταυρὸ τοῦ Πρωτοκλήτου Ἀνδρέα, ὅπως ἔλεγε, γιὰ νὰ συνεχίσει τὴν ἄνοδο στὸν «Κρανίου Τόπον», γιὰ νὰ συσταυρωθεῖ μὲ τὸν Κύριον καὶ τὴν ἐπίσης συσταυρωμένη Ἐκκλησία Του καὶ γιὰ νὰ διαιωνίσει τὸ φῶς τῆς Αναστάσεως². Δὲν θὰ ἦταν ὑπερβολὴ

¹ Βλ. Ὁρθόδοξος Ἀκαδημία Κρήτης, Μητρο. Κισιάμου καὶ Σελίνου Εἰρηναῖος Γαλανάκης, *Μεταμορφώνοντας τὸν κόσμο*, ἐκδ. Ἀκρίτας, Αθήνα, 2021, *Μητροπολίτης Εἰρηναῖος Γαλανάκης: Ρήματα Ζωῆς*, ἐπιμ. Ἀντ. Βακάκη, ἐκδ. Ι. Μ. Κισιάμου καὶ Σελίνου, Κίσαμος, 2021 καὶ Μητρο. Δημητριάδος καὶ Ἀλμυροῦ Ἰγνατίου, *Ἅγιον Δωδεκαήμερον. Ἐορταστικοὶ λόγοι ἀληθείας καὶ ἐλπίδας σὲ καιροὺς πανδημίας*, ἐκδ. Δημητριάδος, Βόλος, 2022.

² Λόγος Ἐνθρονιστήριος τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου (2-11-1991), *Περιοδικὸ Ἐκκλησία*, 17(1991), 625-632.

νά σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι το συνολικό του έργο καθοδηγείται από την περικοπή της Μεταμορφώσεως (Ματθ., 17: 1-8) και την παραβολή της Τελικής Κρίσεως: νά κοιτάζει γύρω του και παντού νά βλέπει τόν Ίησού, «οὐδένα, εἰ μὴ τόν Ίησοῦν μόνον», νά βλέπει τόν Χριστό στο πρόσωπο τοῦ ἀδελφοῦ καί τῆς ἀδελφῆς, ἰδιαίτερα αὐτοῦ πού βρίσκεται σέ ἀνάγκη, ἀνεξαρτήτως θρησκευματος ἢ φυλῆς³.

Μέ τόν τρόπο αὐτόν ὁ Παναγιώτατος, μέσα ἀπό τὰ κείμενά του, ἐξέφρασε τίς ἀγωνίες του γιά τὸ μέλλον τῆς κοινωνίας μας, ἑλληνικῆς, εὐρωπαϊκῆς καί παγκόσμιας καί κατ' ἐπέκταση τῆς ἴδιας τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ ποιμνίου τῆς. Στίς γραμμές πού ἀκολουθοῦν ἐπιχειρεῖται μία θεολογική καί κοινωνιολογική προσέγγιση τῶν Μηνυμάτων στο παραπάνω βιβλίο μὲ θέμα: Μηνύματα τῶν Χριστουγέννων (σ.σ. 23-122), τῆς Ἀγίας καί Μεγάλῆς Τεσσαρακοστῆς (σ.σ. 125-201) καί τοῦ Ἀγίου Πάσχα (σ.σ. 205-299). Ὅπως ἐπισημαίνει ὁ ἐπιμελητής τῆς ἔκδοσης, ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρίτης κ. Καισάριος Χρόνης, ἐκλεκτός κληρικός τῆς Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὄλη προσπάθεια ἀποτελεῖ «νοερὴ σπουδὴ» στο πνεῦμα, τὸ ὕφος, τὸ ἦθος καί τὴν ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (σ. 9).

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολή του (Α' Κορ., 12:12-31) μιλά γιά τὴν πορεία τῆς Ἐκκλησίας μέσα στὴν ἱστορία! Ὁ Παῦλος διαχωρίζει τὴ σκέψη του γιά τὸ ἀνθρώπινο «σῶμα» μὲ τὰ μέλη τοῦ «σώματος τοῦ ἐνός». Ἡ διαχωριστικὴ γραμμὴ εἶναι τὸ πρόσωπο τοῦ Ίησοῦ Χριστοῦ. Ἐκεῖνο, ὅμως, πού ἔχει ἰδιαίτερη σημασία γιά μᾶς εἶναι ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν ὁμοιάζει ἀπλῶς μὲ τὸ «σῶμα», ἀλλὰ εἶναι ἡ ἴδια τὸ σῶμα: «Ὑμεῖς δὲ ἔστε σῶμα Χριστοῦ καί μέλη ἐκ μέρους» (12:27). Τὸ σῶμα δηλώνει μία ὑποστατικὴ πραγματικότητα.

Τόσο ἡ Χριστολογία, ὅσο καί ἡ Ἐκκλησιολογία κατὰ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο εἶναι καί Τριαδολογική: «Ὁ Θεὸς ἔθετο τὰ μέλη ἕν ἕκαστον αὐτῶν ἐν τῷ σώματι καθὼς ἠθέλησεν» (12:18). Ὁ Τριαδικὸς Θεὸς κατανέμει τὰ χαρίσματα καί τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, ὁ αὐτὸς Κύριος, αὐτὸς ὁ Θεὸς «ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν» (12:11).

Ἡ ἀρχὴ τῆς οἰκοδόμησης τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι τὸ ἱερὸ Βάπτισμα: «ἐν σώμα ἐβαπτίσθημεν» (12:13). Ὁ ἄνθρωπος καί ἡ Ἐκκλησία στὴν πορεία τῆς μέσα στὴν ἱστορία δὲν ταυτίζεται μὲ τὸν κόσμον. Ἡ Ἐκκλησία εἰσάγει τὸ μυστήριο τῆς μεταμόρφωσης τῶν πάντων, τὴν

³ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου, Ὑδωρ ζωῆ ἐκ πηγῆς τοῦ Φαναρίου, ἐκδ. Ἱεράς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, Κωνσταντινούπολις, 2020, σ.13

καινή κτίση. Εισάγει τὸν κόσμον σὲ μία νέα πραγματικότητα πού εἶναι διαφορετική ἀπὸ κάθε φυλετική, πολιτική, ιδεολογική κατεύθυνση, δηλαδή πέραν ἀπὸ τὸ «φυσικό» καὶ τὸ «συμβεβηκός» τῶν ἀνθρωπίνων δεδομένων. Μὲ τὸ ἱερό Βάπτισμα δὲν πραγματώνεται ἀπλῶς ἡ ἔνωση μὲ τὸν Χριστό, ἀλλὰ ἡ ἔνωση μὲ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ στὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπομένως, μετέχοντας στὸ σῶμα, γινόμαστε καὶ παραμένουμε μέλη τῆς Ἐκκλησίας.

Τὰ πάντα εἶναι τοῦ Χριστοῦ. Ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι ἕνας αὐθύπαρκτος Ὄργανισμός, ἕνας θρησκευτικός Ὅμιλος, μία Μὴ Κυβερνητική Ὁργάνωση, μία συσπείρωση εὐσεβῶν. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἐκ Θεοῦ, εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι ἰδιοκτησία τῶν μελῶν ἢ μέρους, ἀλλὰ ἡ ταυτότητα τῆς ἴδιας τῆς Ἐκκλησίας ὡς τοῦ «θαύματος τοῦ Καινοῦ» (σ. 7 καὶ σ. 51).

Τέλος, μία σημαντική παράμετρος πού θὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι ἡ σχέση τοῦ σώματος μὲ τὴ Θεία Εὐχαριστία. Τόσο ἡ ἐνσωμάτωση τοῦ πιστοῦ μὲ τὸ ἱερό Βάπτισμα, ὅσο καὶ ἡ πρόσληψη τοῦ σώματος στὴ Θεία Εὐχαριστία, νοοῦνται ὡς μετοχή στὸν θάνατο καὶ στὴν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, μὲ ἄλλα λόγια, στὴν ἐσχατολογικὴ πορεία τῆς Ἐκκλησίας, στὴν ἀφιξη τοῦ τελικοῦ στόχου τῆς καὶ στὴν «ἐντελέχειά» τῆς.

Οἱ παραπάνω σύντομες βιβλικές ἐρμηνευτικὲς παρατηρήσεις θὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ κατανοήσουμε καὶ τὸ περιεχόμενο τῶν Μηνυμάτων, τὰ ὁποῖα θέτουν σοβαρὰ καὶ οὐσιαστικὰ ἐρωτήματα. Τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ εἶναι τὰ ἑξῆς: Ποῦ καὶ πῶς πορεύεται ἡ Ἐκκλησία σήμερα; Μὲ ποιὸς πορεύεται; Ποιὰ εἶναι τὰ μέλη τῆς; Ποιὰ εἶναι ἡ σχέση τῆς μὲ τοὺς ἄλλους; Ποιὰ εἶναι ἡ σχέση μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς; Πῶς ἡ Ἐκκλησία ἐρμηνεύει τὰ ἱστορικὰ γεγονότα; Τί προτείνει γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τους καὶ τέλος ἐν τέλει σέ ποιὸς ἀπευθύνεται ἡ Ἐκκλησία μὲ τὴν ἀποστολή καὶ τὴ μαρτυρία τῆς στὸν κόσμον; Εἶναι ἄραγε μόνον ὁ κύκλος τῶν πιστῶν πού ἐκκλησιάζονται τακτικά ἢ ἀπευθύνεται καὶ σέ ἕνα μέρος τοῦ πληρώματος ἀδιάφορο ἢ προβληματισμένο ἀπὸ τὰ σύγχρονα προβλήματα τοῦ κόσμου;

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ τόπος ὅπου συναντῶνται τὰ δύο πρόσωπα: τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ πρόσωπο τῆς ἀνθρωπότητας. Ἡ Ἐκκλησία ὑπάρχει, ὅταν τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο μπορεῖ νὰ δεῖ τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀποτελεῖ πολιτικὴ πράξη, ἀλλὰ ἡ ἴδια ἔχει ἕνα πνευματικὸ καθῆκον. Τὸ καθῆκον διαφύλαξης τοῦ χώρου καὶ τοῦ τρόπου ζωῆς, ὡς πνευματικοῦ μορφώματος. Τὸ μέλλον τοῦ κόσμου δὲν

κρίνεται πολιτικά και οικονομικά, αλλά πρωτίστως πνευματικά.

Μηνύματα Χριστουγέννων

Σύμφωνα με πολλούς Κοινωνιολόγους του Χριστιανισμού, το γεγονός της ενανθρωπήσεως, της ενσαρκώσεως του Χριστού, μαζί με το Τριαδολογικό δόγμα, αποτελούν τη βάση πάνω στην οποία στηρίζονται οι ανθρώπινες κοινωνικές σχέσεις με άμεσες προεκτάσεις στη δομή της κοινωνίας που είναι ή βοήθεια προς τον συνάνθρωπο. Η σχέση της αγάπης του Θεού προς τον άνθρωπο (ως του μόνου Φιλάνθρωπου) τονίστηκε από τον Απόστολο Παύλο που διακήρυξε ότι η ενσάρκωση του Λόγου του Θεού, του δευτέρου προσώπου της Αγίας Τριάδος, ήταν μία εκδήλωση της φιλανθρωπίας του Θεού, έννοια ή όποια συναντάται σε όλα τα μεταγενέστερα Πατερικά κείμενα (Μέγας Αθανάσιος, Καππαδόκες, Ιωάννης Δαμασκηνός κ.ά.).

Ο Παναγιώτατος στο Μήνυμά του για τα Χριστούγεννα του 1991, επισημαίνει ότι το γεγονός της ενανθρωπήσεως του Θεού μπορεί να βοηθήσει στην επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων, τα όποια αριθμούνται αναλυτικά «με γνώμονα την “χάριν και την αλήθειαν” που απεκάλυψε δι’ όλους ο ενανθρωπίσας Θεός» (σ. 26).

Στα Χριστουγεννιάτικα Μηνύματα διακρίνουμε στο σύνολό τους μία αναφορά στην αδικία και τον πόνο του κόσμου και ο συγγραφέας προσπαθεί να τα έρμηνεύσει με την απομάκρυνση της «ταλαιπώρου ανθρωπότητας» από τις σωστές εκκλησιαστικές δομές. Στην Έκκλησία βιώνουμε τη συνάντηση με τον Θεάνθρωπο Χριστό, ο Όποιος «εισήλθεν εις την ανθρώπινη ιστορίαν, ἐδέχθη όλόκληρον τὸ βάρος της, ὅλον τὸν πόνον, ὅλην τὴν φρίκην, καὶ ἐξήλθε νικητῆς καὶ θριαμβευτῆς» (Χριστούγεννα, 1992). Καὶ ἄλλου: «Δὲν ἦλθε κάποιος νὰ σώσῃ τὸν θνητὸν διὰ τῆς βίας. Δὲν ἦλθε κάποιος νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἀποψὶν του ὡς νέαν τάξιν. Ἐπισκέψατο ἡμᾶς [...], ὡς βρέφος κείμενον ἐν φάτνῃ» (Χριστούγεννα, 1993).

Ἡ μαιευτικὴ τῆς γραφίδος του ὀδηγεῖ τὸν Παναγιώτατο πάντοτε σὲ καυτὰ ἐρωτήματα, τὰ ὅποια προκύπτουν ὅλως ἰδιαίτερος μετὸ τέλος τῆς δευτέρης μ.Χ. χιλιετίας: Ἡ μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας εἶναι «νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἐλπίδα τῆς ζωῆς, τὴν ἄφθαρτον αἰσιοδοξίαν τοῦ Εὐαγγελίου, τὴν παντοδύναμον αἴσθησιν τῆς θείας ἀγάπης καὶ παρουσίας. Ἀδιάκοπος φροντὶς εἶναι νὰ προσφέρει εἰς τὸν “κοπιῶντα καὶ πεφορτισμένον” ἄνθρωπον καὶ Θεάνθρωπον Χριστόν, “τὸ φῶς τὸ τῆς γνώσεως”, “τὸν Ἥλιον τῆς δικαιοσύνης”» (Χριστούγεννα, 1994),

ὥστε ὁ ἄνθρωπος «νὰ ὑψωθῆ, νὰ πλατυνηθῆ, νὰ διασταλῆ, νὰ καταστῆ χῶρα τοῦ ἀχωρήτου μυστηρίου» (Χριστούγεννα, 1995).

Ἡ τραγικὴ ἀντινομία τῶν πολέμων, συγκριτικὰ μὲ τὸ Μήνυμα τῶν Χριστουγέννων γιὰ τὴν Εἰρήνην, ὑπογραμμίζεται σὲ ἀρκετὰ κείμενα. Ἀλλὰ οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ γνωρίζουν ὅτι ὁ Χριστὸς «ἦλθε κομίζων τὴν εἰρήνην καὶ ἐὰν αὕτη δὲν κυριαρχῆ εἰς τὸν κόσμον, εὐθύνονται οἱ μὴ ἀποδεχόμενοι καὶ μὴ βιούντες αὐτὴν ἄνθρωποι, καὶ ὄχι ὁ προσφέρων αὐτὴν ὁ Θεός», πρωτίστως δὲ τῆς ψυχικῆς εἰρήνης (Χριστούγεννα, 2003 καὶ 2011). Γνωρίζει πολὺ καλὰ ὅτι τὸ ἐκκλησίασμα τὴν ἡμέρα αὐτὴ τῆς ἑορτῆς πρέπει νὰ πληρωθεῖ μὲ χαρὰ καὶ ἐλπίδα καὶ τὴ νέα προοπτικὴ ποὺ φέρνει ἡ Ἐνανθρώπησις στὸν κόσμον.

Τὰ κείμενα ἀποτελοῦν ὁδηγὸ ποιμαντικῆς καὶ κατήχησης. Παράδειγμα αὐτῆς τῆς Φαναριώτικης κατηχητικῆς τέχνης ἀποτελοῦν τὰ Μηνύματα τοῦ 2014 καὶ 2015, τὰ ὅποια ἐπικεντρώνονται στὴ σχέση ἐκκλησίας καὶ κόσμου, στὸ «γκρέμισμα τοῦ γνωστοῦ τείχους τοῦ Βερολίνου», τὴ «νέα τάξη πραγμάτων», τὴν προστασία τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος κ.ἄ. (Χριστούγεννα, 2008) καὶ ἰδιαίτερα στὴν καθολικότητα τῆς μεταμόρφωσης καὶ τῆς μετοχῆς ὄλων στὴν ἀναγεννημένη, τὴν «καινὴν ἐν Χριστῷ κτίσιν». Αὐτὴ ἡ προσέγγιση στηρίζεται πλήρως στὴν Πατερικὴ θεώρηση τοῦ δόγματος τῆς ἐνανθρωπήσεως. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ προσληφθεῖ ἀπὸ τὸν ὅλον Θεὸ γιὰ νὰ σωθεῖ, ἀλλὰ νὰ μπορέσει νὰ δεῖ τὰ γενόμενα κατὰ τὴν Γέννησιν «διὰ τοὺς φθαρτοὺς ἀνθρωπίνους ὀφθαλμοὺς» (Χριστούγεννα, 2006), μὲ ἰδιαίτερη ἀναφορὰ στὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο (PG, 57:15-16).

Ἡ ἀπάντηση σὲ ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι ἄλλη παρὰ ὁ συνεχῆς στοχασμὸς καὶ ἡ προσωπικὴ πνευματικὴ ἀναγέννηση. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ὁ Χριστιανός, ὡς πολίτης πλέον, μπορεῖ νὰ βλέπει διαφορετικὰ τὶς ἀξίες τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης, τῆς εἰρήνης, τῆς ἀλήθειας, τῆς ἰσότητος μὲ ἐπίκεντρο τὴν Ἐνορία ὡς κύτταρο τῆς ὅλου ζωῆς (Χριστούγεννα, 2000). Μέσα ἀπὸ τὴ Σάρκωση, ἡ ὅποια ἀποτελεῖ τὴν ἐγγύηση τῆς ἀνθρώπινης θέωσης, ἡ ἐλευθερία, ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἐντιμότητα, ἡ ἀρετὴ βρίσκουν τὸ ἀληθινὸ τους νόημα γιὰ τοὺς πιστοὺς καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τοὺς νέους (Χριστούγεννα, 2000 καὶ 2008)⁴. Ἐνεργοποίησις σὲ ἕνα κοινὸ προβληματισμὸ προβάλλοντας τὴν «κενωτικὴν ποιμαντικὴν

⁴ Τὸ 2000 ἦταν ἕνα συμβολικὸ ἔτος μὲ πολλὰ παράλληλα συνεδριακὰ δραστηριότητες τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὑπὸ τὴν καθοδήγησι τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Βαρθολομαίου Α'.

κινητοποίηση» (Χριστούγεννα, 2010 και 2019) μιᾶς Ἐκκλησίας πού μιλά και βιώνει τὸν Χριστὸ γιὰ νὰ μᾶς «ἀναγεννήσει ἄφθαρτους, ἀδιάφθορους, τίμιους, συνεπεῖς, ἅγιους» (Χριστούγεννα, 1992). Μιᾶς Ἐκκλησίας πού βοηθᾷ τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀντισταθοῦν στὴν φθορά, τὴν πολιτικὴ τῶν συνθημάτων, στὸν ὀλοκληρωτισμὸ τῆς ἐπικοινωνίας (Χριστούγεννα, 1996 και 1998).

Τέλος, πρέπει νὰ σημειωθεῖ μὲ ἔμφαση ὅτι σὲ ὀρισμένα κείμενα ὑπάρχουν συγκεκριμένες προτάσεις ἀνακηρύσσοντας τὸ 2008 ὡς ἔτος τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (σ. 80), τὸ 2013 ὡς ἔτος Παναρθρώπινης Ἀλληλεγγύης (σ. 95), τὸ 2017 ὡς ἔτος προστασίας τῆς ἱερότητας τῆς παιδικῆς ἡλικίας (σ. 111), ἀναφορὰ στὰ «ἑβδομήκοντα ἔτη ἀπὸ τὴν Οἰκουμενικὴν Διακήρυξιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου» (σ. 113), ἐνῶ ἀπὸ τὸ 2017 ἀρχίζει τὴ συστηματικὴ ἀναφορὰ σὲ ὅλα τὰ κείμενα τῆς Ἁγίας και Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία πραγματοποιήθηκε τὸ 2016 στὶς ἐγκαταστάσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἀκαδημίας Κρήτης.

Μηνύματα γιὰ τὴν Ἁγία και Μεγάλη Τεσσαρακοστὴ (ΑΜΣ)

Ὁ σκοπὸς τῆς λειτουργικῆς περιόδου τοῦ Τριωδίου μέσα στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας μας εἶναι νὰ μᾶς θυμίσει ὅλες τὶς εὐεργεσίες τοῦ Θεοῦ, τὶς ὁποῖες ἔκανε ἀπὸ τότε πού μᾶς δημιούργησε. Θέλει ἀκόμη ἡ Ἐκκλησία μας τὴν περίοδο αὐτὴ νὰ μᾶς βοηθήσει νὰ μὴν λησμονήσουμε πῶς εἴμαστε πλάσματα τοῦ Θεοῦ μὲ τελικὸ προορισμὸ τὴν ἔνωσή μας μὲ τὸν Θεό. Τὸ Τριῶδιο μᾶς μιλάει ἐπίσης και γιὰ τὰ ἅγια Πάθη τοῦ Κυρίου μας, γιὰ τὴν Ἀνάστασή Του και τὴν ἀνοδό Του στοὺς οὐρανούς. Οἱ ὕμνοι τοῦ Τριωδίου εἶναι ἀνεπανάληπτα κείμενα. Εἶναι κείμενα θεολογικά, δοξολογικά και κατηχητικά. Γι' αὐτὸ και δὲν μποροῦμε νὰ τὰ θεωρήσουμε ἀπλῶς ὡς φιλολογικὰ κείμενα, ἀλλὰ ὡς ἀναπόσπαστα στοιχεῖα τῆς λειτουργικῆς ζωῆς και πράξης τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ἀνάλογα μὲ τὸν ἰδιαίτερο χαρακτήρα τοῦ Τριωδίου, παλαιότερα, τὸ δέκριναν σὲ «Τριῶδιον Κατανυκτικόν», ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι και τὸ Πάσχα, και σὲ «Τριῶδιον Χαρμόσυνον» ἀπὸ τὸ Πάσχα μέχρι τὴν Κυριακὴ τῶν Ἁγίων Πάντων, πού κατακλείει τὸν κύκλο τῶν κινητῶν ἑορτῶν. Τὸ ξεχωριστὸ λειτουργικὸ βιβλίον περιλαμβάνει τὶς καθημερινὲς Ἀκολουθίες και χωρίζεται: α) στὴν προπαρασκευαστικὴ περίοδο τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς, β) στὴ Μεγάλη Σαρακοστὴ καὶ γ) στὴν Ἁγία και Μεγάλη Ἑβδομάδα.

Κάθε φορὰ πού ἀρχίζει κάτι νέο, ἡ Ἐκκλησία μᾶς προσκαλεῖ και μᾶς προετοιμάζει ἀπὸ νωρίτερα. Κι αὐτὸ, γιατί ἔχει βαθειὰ γνώση

τῆς ἀνθρώπινης φύσης μας. Γνωρίζει ὅτι ζοῦμε μία «τρομακτική κοσμικότητα». Ἀναγνωρίζει τὶς ἀδυναμίες μας. Ἡ πρώτη ἀναγγελία τοῦ Τριωδίου γίνεται ἤδη ἀπὸ τὴν Κυριακὴ τοῦ Ζακχαίου. «Σήμερον γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μείναι» (Λουκ., 19:1-10). Ὁ Θεὸς βρίσκεται μαζί μὲ τοὺς ἀνθρώπους, κοντὰ τους, καὶ οἱ ἄνθρωποι μποροῦν νὰ Τὸν δοῦν, ὅταν τὸ θελήσουν, καὶ μάλιστα σήμερα.

Ὁ Παναγιώτατος, ὡς ἄριστος γνώστης τῆς ἐποχῆς του καὶ τῶν προβλημάτων της, κάνει, σχεδὸν σὲ κάθε κείμενό του, μία σύντομη, ἀλλὰ οὐσιαστικὴ περιγραφή τῶν ἐπιπτώσεων πού ἔχει ἡ ἀνθρώπινη ἀδυναμία ἢ καλύτερα μία ἀνθρώπινη προσέγγιση πρὸς τοὺς «κεκοπιακότες» (ΑΜΣ, 1997) ἢ τὸν «τραυματισμένο» ἄνθρωπο της ἐποχῆς του (ΑΜΣ, 1999). Γράφει χαρακτηριστικά: «τὴν κοινωνία μας μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐμποδίζει πρωτίστως τὸ κλείσιμον εἰς τὸν ἑαυτὸν μας, ἡ αὐτάρκεια, ἡ ἐνδοστρέφεια, ὁ ἐγωκεντρισμὸς, ἡ ἀλαζονεία, τὸ φαρισαϊκὸν προσωπεῖον τῆς αὐτοδικαιώσεως καὶ τῆς αὐτοϊκανοποιήσεως» (ΑΜΣ, 2001).

Ἀποτέλεσμα ὄλων αὐτῶν εἶναι ὅτι οἱ ἄνθρωποι φτάσαμε στὴ φιλαντία: «Ὁ φίλαντος ὑπερηφανεύεται. Μεγαλαυχεῖ. Καὶ θαμπωμένος ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἀρετῶν του κατακρίνει καὶ ὑποτιμᾷ τοὺς ἄλλους... καὶ καταλήγει εἰς τὴν κόλασιν τῆς μοναξιάς» (ΑΜΣ, 1997). Βαθὺς γνώστης τῆς Λειτουργικῆς ζωῆς μεταφέρει τὰ θεολογικὰ μηνύματα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ τὰ πλέκει μὲ τὴ σύγχρονη πραγματικότητα. Παράδειγμα ἡ ἔννοια τῆς αὐτοειδωλοποίησης, παρμένη ἀπὸ τὰ κείμενα τοῦ Τριωδίου καὶ συγκεκριμένα ἀπὸ τὸν Μεγάλον Κανόνα τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα τῆς Κρήτης (ΑΜΣ, 2017).

Οἱ λύσεις, οἱ ὁποῖες προτείνονται, δὲν εἶναι ἐξωπραγματικές. Εἶναι λύσεις πού ἔχουν ὡς βάση τὴν ἐκκλησιοποίηση τοῦ σώματος. Ἡ Ἐκκλησία ἀγιάζει τὰ πρόσωπα καὶ δημιουργεῖ τὴν «κοινωνία τῶν προσώπων». Τὰ πάντα πορεύονται πρὸς τὸν συνάνθρωπο. Ἡ ἄσκηση καὶ ἡ ἐγκράτεια δὲν εἶναι αὐτοσκοπός, ἀλλὰ συνάντηση τοῦ συνανθρώπου, τοῦ «πάσχοντος ἀνθρώπου». Γράφει τὰ ἑξῆς: «Δὲν εἶναι σκοπὸς τῆς πνευματικῆς ἀσκήσεως ἡ διὰ τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων ἀπόκτησις τῶν ἀρετῶν ἢ ἄλλων πέραν τοῦ συνήθους δυνατοτήτων, ὡς πιστεύουν οἱ ἀνήκοντες εἰς τοὺς διαφόρους ἀνθρωπισμούς, ἀλλὰ ἔκφρασις τοῦ πόθου μας νὰ συναντήσωμεν τὸ πρόσωπον...» (ΑΜΣ, 2007 καὶ 2013, ὅπου κάνει ἀναφορὰ καὶ στὸ Ἔτος Πανανθρώπινης Ἀλληλεγγύης). Καὶ ἀλλοῦ: «Κατὰ τὴν εὐλογημένην αὐτὴν περιόδον

ἀποκαλύπτεται μὲ ἰδιαίτεράν ἔμφασιν ὁ κοινοτικός καὶ ὁ κοινωνικός χαρακτήρ τῆς πνευματικῆς ζωῆς [...] Δὲν εἴμεθα μόνοι [...] δὲν εἴμεθα ἄθροισμα ἀτόμων, ἀλλὰ κοινωνία προσώπων, διὰ τὰ ὅποια “εἶναι” σημαίνει “συν-εἶναι”» (ΑΜΣ, 2018).

Τὸ 2020 τὸ Μήνυμα ἀφιερώνεται πλήρως στοὺς νέους σὲ μία προσπάθεια νὰ κατανοηθεῖ ὁ χαρακτήρ τῆς Σαρακοστῆς, δίδοντας ἔμφαση στὰ θέματα τῆς διατροφῆς, τῆς ἄσκησης καὶ τῆς ἐγκράτειας. Καλεῖ τὴ νεολαία νὰ ἀξιολόγησι καὶ μὲ ψυχραιμία νὰ ἀναζητήσῃ τοὺς νέους ὀρίζοντας «τῆς ἀσκητικῆς πνευματικότητος καὶ τῆς καλῆς μαρτυρίας ἐν τῷ κόσμῳ». Ἡ λειτουργικὴ περίοδος τῆς Σαρακοστῆς εἶναι μία εὐκαιρία νὰ ἀνακαλύψουμε τὸν «ἕτερον βίον», τὴν ἀγιότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἐσωτερικὴ του μεταμόρφωση, τὴ μεταμόρφωση τῆς κοινωνίας, ἢ ὅποια δὲν βρῖσκεται οὔτε σὲ πολιτικούς συνδυασμούς καὶ ἰδεολογίες οὔτε σὲ οικονομικὲς ἀναλύσεις, ἀλλὰ στὶς διαχρονικὲς προτάσεις τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὴν ἐσωτερικὴ ἀλλαγὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ τὸ κάλεσμα; Τὸ κάλεσμα αὐτὸ γίνεται γιὰτι οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ βιώσουν τὴν περίοδο αὐτὴ τῆς Σαρακοστῆς «ὡς χρόνον συνειδησιακῆς νήψεως καὶ ἀνανήψεως, ὡς στιγμὴν αἰωνιότητος τῆς Ὁρθοδόξου ταυτότητός μας... νὰ ἀνανήψῃ ἡ συνείδησίς μας καὶ νὰ ἀνέλθωμεν εἰς τὸν χῶρον τῆς πραγματικῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν ἀλανθάστων κριτηρίων πρὸς ἀνάπαυσιν καὶ λύτρωσίν μας» (ΑΜΣ, 2017).

Μηνύματα Πασχαλινὰ

Ὁμοίως καὶ στὰ Πασχαλινὰ Μηνύματα ὁ ἀναγνώστης μπορεῖ νὰ κατανοήσῃ τὴ σύνθεση ἀνάμεσα στὴ Θεολογία καὶ τὴ Λειτουργικὴ ζωὴ μὲ τὴν καθημερινότητά του. Οἱ λέξεις, οἱ ὅποιες κυριαρχοῦν στὰ κείμενα, εἶναι ἡ ἰαχὴ «ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ»! Ὁ Παναγιώτατος συνθέτει, σχεδὸν σὲ ὅλα τὰ ἀναστάσιμα μηνύματα, τὸν θάνατο στὸν Σταυρὸ μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς Ἀνάστασης (Πάσχα, 1992 μὲ ἀναφορὰ στὴ Σύναξη τῶν Ἀρχηγῶν ὅλων τῶν Ἀγιωτάτων Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων καὶ Αὐτονόμων Ἐκκλησιῶν).

Ὁ θάνατος εἶναι «πανταχοῦ παρών» σὲ κάθε στιγμὴ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου: «Ἄτυχως, σημειώνει ὁ Παναγιώτατος, ἡ ἀνθρωποκτόνος διάθεσις εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένη καὶ ὁ φόνος τείνει νὰ γίνῃ ἀποδεκτὸς ὡς θεμιτὸ μέσο ἐπιτυχίας ὀρισμένων σκοπῶν. Ἐξοικειωμένος ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος πρὸς τὸν θάνατο, προσθέτει ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, δὲν ἀντιλαμβάνεται πάντοτε τὴ χαρὰ καὶ

τὸ βάθος τῆς Ἀναστάσεως. Ὅσοι ὅμως προγεύονται καὶ γνωρίζουν τὴν χαρὰν τῆς Ἀναστάσεως, αἰσθάνονται νὰ πληροῦνται ἀγαλλιάσεως τὸ στόμα αὐτῶν ἐν τῷ λέγειν Ἀνέστη ὁ Κύριος» (Πάσχα, 2005). Ἀναφέρεται πολλακίς στὰ «θύματα τῶν καθημερινῶν βιαιοτήτων, τῶν θρησκευτικῶν, ἐθνικιστικῶν, φυλετικῶν καὶ ἄλλων φανατισμῶν καὶ πολεμικῶν συρράξεων» (Πάσχα, 2006).

Ἔλα αὐτὰ συνθέτουν τὴ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα τοῦ ἀνθρώπου καὶ «παρὰ τὴ φαινομενικὴν τεχνολογικὴν πρόοδον τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν, παρὰ τὰς διακηρύξεις περὶ ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καὶ τῶν θρησκευτικῶν ἐλευθεριῶν, τὸ ἐθνοφυλετικὸν καὶ θρησκευτικὸν μίσος διογκοῦνται παγκοσμίως καὶ προκαλοῦν ἐπικινδύνους ἐντάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπιτείνουν τὴν κυριαρχίαν τοῦ βασιλείου τοῦ θανάτου, τοῦ Ἄδου, τῶν καταχθονίων» (Πάσχα, 2014). Ἀλλὰ καὶ «ἡ τρομοκρατία, οἱ πόλεμοι καὶ γενικώτερον ἡ ἀφαίρεσις τῆς ζωῆς ἀνθρώπων συνεχίζονται. Ὁ θρῆνος καὶ ἡ ἀγωνία τῶν θυμάτων, διαδιδόμενοι μάλιστα ταχύτατα διὰ τῶν συγχρόνων τεχνολογικῶν μέσων, διασχίζουν τὴν ἀτμόσφαιραν καὶ σπαράσσουν τὴν καρδίαν μας» (Πάσχα, 2016). Ὁμοίως ἀναφορὰ γίνεται καὶ στὸ μέγεθος τοῦ θανατηφόρου πολέμου καὶ στὸ Μήνυμα τοῦ 1995 δίδει ἰδιαίτερη ἔμφαση στὴ συμπλήρωση πενήντα ἐτῶν ἀπὸ τὴ λήξη τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ὄργανισμοῦ Ἠνωμένων Ἐθνῶν.

Ὁ ἀνθρώπος ἐμμένει στὴ φθορὰ καὶ τὸν θάνατο! Μέσα ἀπὸ τὰ σχετικὰ Μηνύματα ἀναδεικνύεται ἡ ἀνάγκη συμμετοχῆς τοῦ λαοῦ στὴ λειτουργικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Γιορτὴ σημαίνει τόπος συνάντησης μὲ τὸν ἄλλον, ξεπερνῶντας τὴν ἀπομόνωση. Ὅλη ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μία συνεχῆς ἀνάμνηση καὶ ἀναφορὰ. Ὁ χρόνος παύει νὰ ὑπάρχει μὲ τὴ μορφὴ τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος καὶ τὸν βιώνουμε ὡς διαρκῆς παρόν.

Μέσα στὴν Ἐκκλησία ὁ Χριστὸς ἀνέστησε «παγγενὴ τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὐὰ», δηλαδὴ ὀλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα (Πάσχα, 1993). Μὲ τὴν Ἀνάσταση ὁ ἀνθρώπος ὑπάρχει «οὐσία οὐ φαντασία, οὕτω Θεὸς τῷ τρόπῳ τῆς ἀντιδόσεως ἢ φύσις ἢ ἐνωθεῖσά μοι. Χριστὸν ἕνα, διό με γνῶτε, τὰ ἐξ ὧν, ἐν οἷς, ἅπερ πέφυκα, σώζοντα» (Τροπάριο θ' Ὡδῆς, Ὁρθρος τῆς Μ. Πέμπτης). Τὸ Μήνυμα τῆς Ἀναστάσεως ἔχει διαποτίσει τὸ σύνολο τῆς Ὀρθοδόξου συνειδήσεως σὲ τέτοιον βαθμὸν ποὺ δὲν ἀνέχεται τὴν προσβολὴ τῆς «ἀνθρωπίνης ἀξιοπρέπειας» καὶ «τὸν ὀδηγοῦν εἰς τὴν ἀπελπισίαν καὶ τὴν ὀδύνην» (Πάσχα, 1994). Ἡ

Ανάστασις είναι μία μορφή σχέσις με τὸν ἴδιο τὸν Ἀναστημένο Χριστό, γι' αὐτὸ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει μία ιδεολογική καὶ ἀφηρημένη μεταφυσική θεώρησή Του. Ἄκρως ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ σχέση Σταυροῦ καὶ Ἀναστάσεως (Πάσχα, 2018), εἶναι «σταθμὸς χαρᾶς ἐντὸς τοῦ πελάγους τῶν θλίψεων τοῦ κόσμου. Σταθμὸς ἀνεφοδιασμοῦ δι' ἐλπίδος καὶ ἐξοπλισμοῦ διὰ πνευματικῆς ἀντοχῆς καὶ ἰσχύος πρὸς αἰσιόδοξον ἀντιμετώπισιν ὄλων τῶν δυσχερειῶν τῆς συγχρόνου ζωῆς» (Πάσχα, 2002). «Υἱβρις» καὶ «σκωρία» (πνευματική) «συναποτελοῦν τὸ ἀπαίσιον ζεῦγος τῶν εὐθυνομένων διὰ τὴν διατάραξιν τῶν σχέσεών μας πρὸς ἑαυτούς, πρὸς ἀλλήλους, πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς ὄλων τὴν Δημιουργίαν» (Πάσχα, 2010).

Ὁ Ἀναστημένος Κύριος ἀνοίξε τὸν δρόμο τῆς αἰσιοδοξίας. Ὀλόκληρη ἡ Θεολογία «στρέφεται ἐπιμόνως πέραξ τοῦ ἀνεϊκάστου θαύματος τῆς ἐν Χριστῷ νίκης τοῦ θανάτου» (Πάσχα, 1995). Ἡ ἐροτὴ τῆς Ἀνάστασης, ἐν τέλει, ἀποτελεῖ ἐλπίδα γιὰ τὸν κόσμο, μία ἔμπρακτη μαρτυρία τῆς προσδοκίας τῆς «καινῆς κτίσεως», ὅπου «ὁ θάνατος οὐκ ἔσται ἔτι, οὔτε πένθος οὔτε κραυγὴ οὔτε πόνος οὐκ ἔσται ἔτι»⁵ (Πάσχα, 2020).

Ἀπὸ τὰ παραπάνω μποροῦμε νὰ κάνουμε τὴν ἐξῆς διαπίστωση. Ὁ συγγραφέας γνωρίζει πολὺ καλὰ τὸν τρόπο μετὰ τὸν ὁποῖο ἡ Ἐκκλησία, πορευομένη μέσα στὴν Ἱστορία, ἔρχεται νὰ δώσει τὴ δική της μαρτυρία στὸν κόσμο. Ἡ Ἐκκλησία δὲν μένει ἀμέτοχη στὶς ἱστορικές ἐξελίξεις. Πορεύεται μαζί μετὰ τὸν κόσμο τῶν ἀλλαγῶν, χωρὶς, ὅμως, ἡ ἴδια νὰ ταυτίζεται μετὰ τὸν κόσμο. Προσπαθεῖ νὰ κατανοήσῃ τὰ προβλήματα τοῦ κουρασμένου ἀνθρώπου καὶ νὰ συμβάλῃ, μετὰ τὸν καλύτερο δυνατὸ τρόπο, στὴν ἐπίλυσή τους. Μέσα στὴν Ἐκκλησία καλλιεργεῖται ἡ ἀληθινὴ «ἐν Χριστῷ» κοινωνία τῆς ἀγάπης, πὺν ὁδηγεῖ καὶ στὴν «ἐν Χριστῷ» σωτηρία. Ἡ Κοινωνία προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὴν παντοδυναμία της, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία προσπαθεῖ νὰ περιοῦσει τὴν ἱερότητα τοῦ ἀνθρώπου ὡς «εἰκόνας τοῦ Θεοῦ». Ἀσφαλῶς καὶ ὑπάρχουν πολλὰ ἐρωτήματα τὰ ὁποῖα ζητοῦν ἀπαντήσεις⁶.

Ὁ διάλογος, οἱ ἀμοιβαῖες συμπληρώσεις, ἡ διάθεση ἐπανεξέτασης τῶν προτάσεων, ὁ αὐξάνομενος σεβασμὸς καὶ ἡ συστολή πὺν ἀπορρέει

⁵ Ἀποκ., κα' :4.

⁶ Βλ. τὸ σχετικὸ κείμενο «Ἡ ἀποστολή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον» τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλῃς Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας (2016) καὶ τὸ κείμενο «Γιὰ νὰ ζήσῃ ὁ κόσμος: Το κοινωνικὸ ἦθος στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία», ἓνα συλλογικὸ ἔργο, πὺν ἀναδεικνύει τὸ κοινωνικὸ ἦθος στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.

ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι τὰ θέματα συχνά μᾶς ὑπερβαίνουν, ἢ συμφιλίωση μὲ τὴν ἀνεπάρκεια καὶ τὰ λάθη μας, ὅλα αὐτὰ ἀποτέλεσαν τὸ ἐπίκεντρο τοῦ προβληματισμοῦ τοῦ ὄχι γιὰ νὰ δώσει τὴν ὀριστική καὶ τὴ μοναδική ἀπάντηση, ἀλλὰ τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ὀρθότερη ἀπάντηση. Ἀπεναντίας, δέχεται τὸ «λάθος», γεγονός πὺ εἶναι πιθανῶς τὸ πλεόν δύσκολο νὰ δεχθοῦμε στὸν πολιτισμὸ μας, ὅπου, συνήθως, ὁ ἄνθρωπος ἐργάζεται μὲ μοναδικὸ σκοπὸ τὴν ἐπιτυχία του.

Μία Ἐκκλησία πὺ δὲν διαλέγεται μὲ τὸν κόσμον καὶ τὰ προβλήματά του, πὺ δὲν συνομιλεῖ μὲ τὴν ἑτερότητα τοῦ «ἄλλου» καὶ μὲ ὅ,τι αὐτὸς κομίζει, παύει κατ' οὐσίαν νὰ λειτουργεῖ ὡς Ἐκκλησία, γιατί ἀρνεῖται τὴ σημαντικότερη ἴσως συνέπεια τῆς Ἐνσάρκωσης: τὴν «ἐν Χριστῶ» ἀνακεφαλαίωση σύνολης τῆς κτιστῆς δημιουργίας. Τὴν πρόσληψη, δηλαδή, καὶ τὴ μεταμόρφωση τοῦ κτιστοῦ ἀπὸ τὸ ἄκτιστο, τὴν ἀνάληψη στὸ πρόσωπο τοῦ Ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὁλόκληρης τῆς ἀνθρώπινης φύσης καὶ Ἱστορίας.

Ἡ Ἐκκλησία ἐπιτελεῖ τὸ σωστικὸ τῆς ἔργον μὲ ποικίλους τρόπους, ὄχι μὲ ἐκεῖνα πὺ πράττει, οὔτε μὲ ἐκεῖνα πὺ λέγει, ἀλλὰ μὲ αὐτὸ πὺ εἶναι. Τὸ ὄραμα, δηλαδή, ἐνὸς καινούργιου κόσμου, τὸ ὁποῖο, ὅμως, πέρα ἀπὸ ὑπερβατική καὶ προσδοκώμενη στὰ ἔσχατα πραγματικότητα, ἀποτελεῖ «ἐν ταυτῶ» καὶ ἐναλλακτικὴ πρόταση ζωῆς, τὴν ὁποία ὀφείλει νὰ καταθέτει ὡς μαρτυρία στὸν κόσμον. Ὁ αὐριανὸς Χριστιανισμὸς, μεταϊδεολογικὸς καὶ μετακοινωνιολογικὸς, ἐνσαρκώνεται ἀνάμεσα στὸ θεανθρώπινον, τὴν προφητεία καὶ τὸ μαρτύριον καὶ πρέπει νὰ ξεπεράσει τὴ νεωτερικότητα, ἔλεγε ὁ μακαριστὸς Καθηγητῆς τοῦ θεολογικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Ἁγίου Σεργίου (Παρίσι) Ὀλιβιέ Κλεμάν, ἐκ τῶν ἔσων (*du dedans*) γιὰ νὰ ἀποφύγουμε τὸν κίνδυνον πὺ θὰ μετατρέψει τὴν Ὁρθοδοξία σὲ «σέκτα» ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν ἱστορία.

Μὲ τὴ γραφίδα τοῦ ὁ Παναγιώτατος προτείνει γιὰ τὴν ὑλοποίηση ὅλων τῶν παραπάνω τὴ δημιουργία μιᾶς «διαλεγόμενης Ποιμαντικῆς» ἢ ὁποία θὰ ἐνεργεῖ «μὲ φαντασίαν καὶ ὄραμα, μὲ ἀκλόνητον πίστιν εἰς τὴν αἰρίυτον χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ προσωποκεντρικὴ αὐτὴ Ποιμαντικὴ ὀφείλει νὰ στρέφῃ τοὺς νέους ἀπὸ τὸ “ζητεῖν τὰ ἑαυτῶν” καὶ τὸ “ἑαυτοῖς ἀρέσκειν”, εἰς τὴν “οὐ ζητοῦσαν τὰ ἑαυτῆς” ἀγάπην καὶ εἰς τὸ “ἀρέσκειν Θεῶ”, ἀπὸ τὰ “ἀγαθὰ” εἰς τὸ “Ἀγαθόν”, ἀπὸ τὸ “πολλῶν δεῖσθαι” εἰς τὸ “ἐν, οὐ ἔστι χρεία”, συμβάλλουσα εἰς τὴν ἀνάδειξιν τῶν

χαρισμάτων ἐκάστου ἐξ αὐτῶν. Ὁ ἀληθῶς ἐλεύθερος ἑαυτὸς γεννᾶται διὰ τῆς προσφορᾶς τοῦ ἑαυτοῦ μας» (σ.σ. 121-122).

Δρ. Κωνσταντῖνος Β. Ζορμπᾶς, Θεολόγος – Κοινωνιολόγος

Μελίτων Καρῶς, Μητροπολίτης Φιλαδελφείας, Ὁ Σταυρουπόλεως Μάξιμος (1955-1991), ἔκδ. Ἀποστολικὴ Διακονία, Ἀθήναι 2022.

Ἐνα βιωματικὸ ἀνθίβολο, Ἀθήναι 2022, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, σελ. 68. Μικρὸ, ἀλλὰ καλοτυπωμένο, περιεκτικὸ καὶ καλλιπέστατο βιβλίον, ἀπὸ τὴν γραφίδα ἑνὸς ἐγνωσμένης λογιόσυνης καὶ ἀξίας Ἱεράρχη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, τὰ προϊόντα τῆς γραφίδος τοῦ ὁποίου κοσμοῦν συχνὰ τὴν ἑλληνικὴ θεολογικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ βιβλιογραφία. Μετὰ τὸ ἐκτενές, εἰσαγωγικὸ καὶ κατατοπιστικὸ προλογικὸ σημείωμα (σ. 7), ὁ συγγρ. παραθέτει τὸ πλήρες κείμενο τῆς εἰσηγήσεως του στὸ συνέδριον ποῦ διοργανώθηκε στίς 6 Φεβρουαρίου 2022 στὴν Ἱερά θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, μὲ τὴ συνεργασία τοῦ Πατριαρχικοῦ Ἰδρύματος Πατερικῶν Μελετῶν τῆς Θεσσαλονίκης, γιὰ τὴν συμπλήρωση 50 χρόνων ἀπὸ τὴ ἀναστολὴ λειτουργίας τῆς Σχολῆς καὶ 30 χρόνων ἀπὸ τὴν κοίμησιν τοῦ τελευταίου Σχολάρχου τῆς, τοῦ Μητροπολίτου Σταυρουπόλεως κυροῦ Μαξίμου Ῥεπανέλλη, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀναφορὰ Μνήμης. Βιωματικὰ τινα περὶ Σχολῆς καὶ Σχολάρχου». Μετὰ τὰ εἰσαγωγικά (σ. 21), ὁ συγγραφέας διαδοχικὰ ἀναφέρεται στὰ βιογραφικά τοῦ μακαριστοῦ ἱεράρχου (σ. 25), στὸν Σταυρουπόλεως Μάξιμον ὡς Φαναριώτη Ἱεράρχη καὶ Ἱερουργό (σ. 29), ἀλλὰ καὶ ὡς διδάσκαλον καὶ παιδαγωγόν (σ. 34) καὶ ὡς φιλαγιορείτη (σ. 46), μὲ ἀναφορὰ στὸν ῥόλον του κατὰ διάφορες περιστάσεις. Τέλος, περιγράφεται ὁ μαρτυρικὸς τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον βίωσε τὴν ἀναστολὴν λειτουργίας τῆς Σχολῆς (σ. 52) καὶ παρατίθεται φωτογραφικὸ ἐπίμετρο (σ. 59). Πέρα ἀπὸ τὰ προσωπικά βιώματα, ὁ συγγραφέας καταφέρνει νὰ σκιαγραφήσῃ ἄριστα τὸν μακαριστὸ ἱεράρχη στὸν ὁποῖον ἀναφέρεται, χρησιμοποιοῦντας συχνὰ κατάλληλα παραθέματα ἀπὸ ἔργα Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, μὲ τὴ συνήθη λόγια καλλιπέειά του, ἢ ὅποια καθιστᾶ τὸ βιβλίον πέρα ἀπὸ πηγὴ πληροφοριῶν γιὰ τὸν ἱστορικὸν τοῦ μέλλοντος καὶ ἐργαλεῖον μαθητείας στὴν λόγια παράδοση καὶ ἔκφρασιν τοῦ Γένους, στὴν ἀληθινὴ ἐκκλησιαστικὴ λογιόσυνη τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, πέρα καὶ μακριὰ ἀπὸ κακέκτυπα καὶ μιμήσεις ἀτελέσφορες, ποῦ ὀφείλονται στὸν δυστυχῶς ὀλοένα καὶ αὐξανόμενον ἐκκλησιαστικὸν ἔπαρχιωτισμὸν τῶν ἡμερῶν μας. Μιὰ τάση ποῦ ἔχει πάντοτε ἐπιβλαβῆ,

καί κάποτε καί φαιδρά ἀποτελέσματα, ὅταν συμβαίνει κάποιος συγγραφεῖς νά προσπαθοῦν νά μιμηθοῦν τήν γλωσσική ἔκφραση καί τόν ἐννοιολογικό πλοῦτο τῆς ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης, χωρίς νά κατέχουν τά ἀπαραίτητα ἐφόδια. Γι' αὐτούς καί γιά ὄλους μας, τό παρόν μικρό βιβλίον εἶναι ἕνα μαθηματάριο, ἕνα πραγματικό *instrumentum studiorum*.

Ἐμμανουήλ Βαρθούνης,
Καθηγητής Λαογραφίας Δημοκρατείου Πανεπιστημίου Θράκης

Ἀρχιμ. Δρ Μελίτων Μπέλλος, *Συνοδικότητα καί Οἰκουμένη. Προσυνοδική καί Οἰκουμενική πορεία τῆς Ὁρθοδοξίας στό δεύτερο μισό τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Μία ιδιαίτερη ἀναφορά στή Συμβολή τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρα Α', τοῦ Γέροντος Χαλκηδόνος Μελίτων καί τοῦ Μητροπολίτου Ἑλβετίας Δαμασκηνοῦ*, Ἐκδ. Ἐπτάλοφος, Ῥόδος, 2022.

Ὁ ἐκδοτικός οἶκος Ἐπτάλοφος κυκλοφόρησε προσφάτως μία ἐμπεριστατωμένη μελέτη (392 σελ.) τοῦ Ἀρχιμανδρίτη π. Μελίτωνος Μπέλλου Δρ Θ., κληρικοῦ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ῥόδου, ἡ ὁποία βασίζεται στή διδακτορική του ἔρευνα πού ὑπέβαλε στό Τμήμα Θεολογίας τοῦ Α.Π.Θ. καί βαθμολογήθηκε παμψηφεί «Ἄριστα». Ἡ μελέτη ἀπαρτίζεται ἀπό τόν Πρόλογο (σσ. 15-17), τήν Εἰσαγωγή (σσ. 19-25), πέντε κεφάλαια (σσ. 27-356), Συμπεράσματα (σσ. 357-367) καί Βιβλιογραφία (σέλ. 369-392). Τήν ἔκδοση τοῦ βιβλίου χαιρετίζει ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ. Βαρθολομαῖος (σσ. 12-13), ὁ ὁποῖος τονίζοντας τή συμβολή των ἐξεχόντων Ἱεραρχῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, τοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρα καί τῶν Μητροπολιτῶν Χαλκηδόνος Μελίτωνος καί Ἑλβετίας μετέπειτα Ἀδριανουπόλεως Δαμασκηνοῦ «εἰς τήν προβολήν τῆς συνοδικότητος καί τῆς οἰκουμενικότητος ὡς κυριῶν χαρακτηριστικῶν τῆς μαρτυρίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τόν σύγχρονον κόσμον καί τήν σημασίαν τῶν δια τήν ἐνότητα τῆς Ὁρθοδοξίας καί τῆς Χριστανωσύνης ὅλης» ἐκφράζει τόν ἔπαινον πρὸς τόν συγγραφέα καί τόν προτρέπει νά συνεχίσει τή συγγραφική του δραστηριότητα.

Στήν Εἰσαγωγή τοῦ βιβλίου (σσ. 19-25) διατυπώνεται ὁ στόχος τοῦ πονήματος: ἡ μελέτη τριῶν ἐπιφανῶν ἐκκλησιαστικῶν μορφῶν, τοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρα καί τῶν Μητροπολιτῶν Χαλκηδόνος Μελίτωνος καί Ἑλβετίας Δαμασκηνοῦ ὡς πρὸς τή συμβολή τους στήν Οἰκουμενική Κίνηση. Τίθενται ἐρωτήματα γιά τίς θέσεις τους σχετικά μέ τήν ἐνεργὸ συμμετοχή τῆς Ὁρθοδοξίας στήν οἰκουμενική κίνηση κυρίως στό

πλαίσιο του Π.Σ.Ε, τη συμβολή τους στην ανανέωση του Ὁρθοδόξου θεολογικοῦ λόγου γιὰ τὴ Χριστολογία καὶ τὴν Ἐκκλησιολογία, τὴ σχέση πνευματικῆς ἐμπειρίας, θεολογίας καὶ κοινωνικῆς ἐπαγρύπνησης. Τὰ ἐπιτακτικὰ αὐτὰ ἐρωτήματα, ἐξάλλου, ἀπετέλεσαν τοὺς κύριους ἄξονες τῆς πορείας τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, στὰ ὁποῖα οἱ συγκεκριμένες προσωπικότητες προσπάθησαν νὰ δώσουν ἀπαντήσεις. Ἡ Εἰσαγωγή ὁλοκληρώνεται μὲ τὴν ἐπιγραμματικὴ ἀναφορὰ στὸ περιεχόμενο τῶν πέντε κεφαλαίων.

Στὸ Α' Κεφάλαιο (σσ. 27-48) μὲ τίτλο «Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία ὡς Συνοδικὴ κοινωνία. Θέσεις τῶν προσωπικοτήτων» ἐξετάζονται οἱ θέσεις τῶν Ἱεραρχῶν γιὰ τὴ συνοδικὴ δομὴ τῆς Ὁρθοδοξίας. Αναφερόμενοι στὸ συνοδικὸ πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας, θέτουν τὸ ἐρώτημα γιὰ τὴ φύση τῆς Ἐκκλησίας καὶ κατ' ἐπέκταση γιὰ τὸν σκοπὸ κάθε συνόδου, ἐν ὄψει τῆς προετοιμασίας πρὸς τὴν Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδο. Τὸ ἐρώτημα τὸ συνδέουν μὲ τίς σημαντικὲς πατριαρχικὲς ἐγκυκλίους τοῦ Ἰωακείμ Γ' (1902/1904), μὲ τὴ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιο τοῦ 1920 καὶ τίς ἀποφάσεις τῶν Πανορθόδοξων καὶ Διορθόδοξων Ἐπιτροπῶν στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ στὴν Ἱ. Μονὴ Βατοπεδίου. Οἱ ἐγκύκλιοι καλοῦν τοὺς Ὁρθοδόξους σὲ ἀφύπνιση γιὰ τὴ σύσφιξη τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν καθὼς καὶ μὲ τίς λοιπὲς χριστιανικὲς Ἐκκλησίες, μὲ στόχο τὴν κοινὴ μαρτυρία καὶ τὴ συμμετοχὴ τῶν Χριστιανῶν στὸν μεταβαλλόμενο κόσμο.

Στὸ Β' Κεφάλαιο (σσ. 49-203) ποὺ ἐπιγράφεται «Ἡ ἔξοδος τῆς Ὁρθοδοξίας στὴν οἰκουμενικὴ κίνηση» μελετῶνται οἱ προϋποθέσεις γιὰ τὴ συμμετοχὴ τῶν Ὁρθοδόξων στὴν οἰκουμενικὴ κίνηση καὶ εἰδικότερα στὸ ΠΣΕ. Ἀναλύονται οἱ ἐπισημάνσεις τῶν Ἱεραρχῶν γιὰ τὸν καταλυτικὸ ρόλο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μὲ τίς ποικίλες πρωτοβουλίες του, τὰ ἀμοιβαίως θετικὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ τὴν προσέγγιση τῶν Ἐκκλησιῶν, ἰδίως ἀπὸ τὴ μεταξύ τους γνωριμία καὶ συνεργασία καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ἀνίχνευση τῶν βασικῶν αἰτιῶν τοῦ χωρισμοῦ. Ἐπισημαίνεται τὸ ὄραμα τοῦ Πατριάρχου Ἀθιναγόρα γιὰ τὴ σύσφιξη τῶν ἀδελφικῶν σχέσεων καὶ τὴ συνεργασία μὲ τὰ Ὁρθόδοξα Πατριαρχεῖα καὶ τίς Αὐτοκέφαλες Ἐκκλησίες καὶ γιὰ τὴν προσέγγιση μὲ τὸν ὑπόλοιπο χριστιανικὸ κόσμο, ὡς ἀφετηρία μιᾶς νέας πορείας τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. Οἱ συνεργάτες τοῦ Πατριάρχου Ἀθιναγόρα, Μητροπολίτες Γέρων Χαλκηδόνας Μελίτων καὶ Ἑλβετίας Δαμασκηνός, ἐπιχείρησαν τὸν ἐπαναπροσδιορισμὸ τῆς διορθόδοξης συνοδικῆς κοινωνίας, ὑπογραμμίζοντας ὅτι ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία εἶναι μία.

Σύνδεσμος τῶν τοπικῶν Ἀυτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν καὶ ἐγγύηση τῆς ἐνότητάς τους εἶναι ἡ κοινὴ πίστις, ἡ λατρεία, ἡ διοικητικὴ ὀργάνωση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος καὶ ἡ κοινὴ ἀσκητικὴ πνευματικὴ ἀσκήθεια. Στὸ ἴδιο κεφάλαιο ὑπογραμμίζεται ἡ ἀναγκαιότητα τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, μὲ στόχο: α) νὰ ἐπιλυθεῖ τὸ ἐκκλησιολογικὸ πρόβλημα τῆς ἐνότητος τῆς Ὁρθοδοξίας, β) νὰ ἀναβιώσει τὸ πατερικὸ πνεῦμα καὶ γ) νὰ καθοριστεῖ ἡ συμμετοχὴ τῆς Ὁρθοδοξίας στὰ προβλήματα τοῦ κόσμου στὸ πλαίσιο τῆς οἰκουμενικῆς κίνησης. Τὰ θέματα αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν ἀφετηρία τῶν Πανορθοδόξων καὶ Προσυνοδικῶν Διασκέψεων, στίς ὁποῖες οἱ διακεκριμένες ἐκκλησιαστικὲς προσωπικότητες ποὺ ἐξετάζονται ὑπῆρξαν οἱ κύριοι συντελεστὲς.

Στὸ Γ' Κεφάλαιο (σσ. 205-330) μὲ τίτλο «Ὁ ὀρθόδοξος θεολογικὸς προβληματισμὸς γιὰ τὴ φύση καὶ τὰ ὅρια τῆς Ἐκκλησίας στὸ πλαίσιο τῆς οἰκουμενικῆς κίνησης. Οἱ θέσεις τοῦ Πατριάρχου Ἀθιναγόρα καὶ τῶν Μητροπολιτῶν Γέροντος Χαλκηδόνος Μελίτωνος καὶ Ἑλβετίας Δαμασκηνοῦ», καταγράφονται οἱ θεολογικὲς ἀπαντήσεις τῶν Ἱεραρχῶν γιὰ τὸ σοβαρὸ ἐκκλησιολογικὸ ζήτημα σχετικὰ μὲ τὰ κανονικὰ ὅρια τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀναγνώριση τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν. Οἱ Ὁρθόδοξε θέσεις ἀποκρίνονται στὴ διδασκαλία τῶν ἑτεροδόξων περὶ τῶν ἱερῶν μυστηρίων, τῆς χάριτος, τῆς ἱερωσύνης καὶ τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς.

Τὸ Δ' Κεφάλαιο (σσ. 271-331) ἐπιγράφεται: «Ὁρθοδοξία καὶ κόσμος: Ἡ συμβολὴ τῶν Πατριάρχου Ἀθιναγόρα, Γέροντος Χαλκηδόνος Μελίτωνος καὶ Ἑλβετίας Δαμασκηνοῦ στὴν ἐπικράτηση τῶν χριστιανικῶν ιδεῶν γιὰ τὴ δικαιοσύνη, τὴν εἰρήνη, τὴν ἐλευθερία, τὴν ἀδελφότητα καὶ τὴν ἀγάπη μεταξὺ τῶν λαῶν, τὴν ἄρση τῶν φυλετικῶν διακρίσεων καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς δημιουργίας». Μὲ σαφῆ τρόπο ἐπισημαίνονται τὰ αἷτια ποὺ ὀδήγησαν τὴν ἀνθρωπότητα στὴ στρέβλωση τῶν ιδεῶν. Ὁ ἀθέμιτος καπιταλιστικὸς ἀνταγωνισμὸς μὲ ἀδιαφορία γιὰ τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπο, καθὼς καὶ ἡ ἀπαξίωση καὶ ἐκμετάλλευση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τοὺς Διεθνεῖς Ὄργανισμοὺς, εἶναι μερικὲς αἰτίες ποὺ ὀδηγοῦν τίς Ἐκκλησίες στὴν ἀνάγκη γιὰ τὴ διατύπωση κοινῆς μαρτυρίας, ὥστε νὰ διασφαλιστεῖ ἡ ἱερότητα τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, τῆς ἐλευθερίας καὶ γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς εἰρηνικῆς τους διαβίωσης. Ἀναπτύσσονται μὲ προσοχὴ οἱ θέσεις τῶν Ἱεραρχῶν γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς εἰρήνης, τῆς ἀδελφότητας καὶ τῆς δικαιοσύνης μεταξὺ τῶν λαῶν, στὸ πλαίσιο τῶν ζυμώσεων στοὺς κόλπους τοῦ Π.Σ.Ε., μετὰ ἀπὸ ἀρκετὲς ἀμφιταλαντεύσεις, γιὰ τὴν ἐξισορρόπηση θεολογίας καὶ κοινωνικῆς

δράσης. Οί επιφανείς Ίεράρχες ασχολοῦνται ιδιαίτερα μὲ τὰ θέματα τῆς ἱερότητας τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, τίς φυλετικές διακρίσεις, τὰ οικολογικὰ ζητήματα τὸ πρόβλημα τῆς πείνας, τὸν διαθρησκευτικὸ διάλογο. Ὅπως εὐστοχα καταλήγει ὁ συγγραφέας, μὲ τὸ ἔργο τους ἀποτύπωσαν τὴ σημασία μιᾶς κοινῆς ἀποδεκτῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας, ὥστε νὰ προχωρήσει ὁ διάλογος τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ νὰ δοθεῖ μιὰ κοινὴ μαρτυρία στὸν κόσμο.

Στὸ Ε' Κεφάλαιο (σσ. 268-289), μὲ τίτλο «Ἡ πρόκληση τοῦ φονταμενταλισμοῦ», ὁ συγγραφέας σχολιάζει ὅτι ἡ κινητοποίηση ἀκραίων ομάδων γιὰ τὴν ἀπομάκρυνση τῶν Ὁρθοδόξων ἀπὸ τὸ ΠΣΕ καὶ ἀπὸ τίς προσπάθειες γιὰ τὴν ἐνότητα τῶν Χριστιανῶν δὲν ἀφήνει ἀδιάφορους τοὺς ἐπιφανείς Ίεράρχες, οἱ ὁποῖοι ἐπισημαίνουν τὸ ὁργανωμένο πλαίσιο τῶν ἀντιδράσεων, ποὺ ἀντιβαίνουν πρὸς τὸ συνοδικὸ σύστημα τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τοὺς Ίεράρχες ἡ συνοδικότητα, ἡ ὁποία προβάλλει τὴν ἐνότητα τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος ὡς συνύπαρξη χαρισμάτων καὶ διαπροσωπικῶν σχέσεων, μπορεῖ κατ' ἐξοχὴν νὰ ἐκφράσει τὴν καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ὅπως καταδεικνύεται ἀπὸ τὰ κείμενά τους, προτείνουν τὴν ὀρθὴ ἀνάγνωση τῆς παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας, τὴν καλλιέργεια τῆς ὑγιούς πίστεως καὶ τὸ χρέος τῶν κατὰ τόπους Ἐπισκόπων, γιὰ τὴν ἐνημέρωση καὶ τὸν καταρτισμὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος, τὸ ὁποῖο ἔχει καὶ τὸ ἀναφαίρετο δικαίωμα ἀποδοχῆς ἢ ἀπόρριψης τῶν ἀποφάσεων.

Στὰ Συμπεράσματα (σσ. 357-364) παρουσιάζονται μὲ συντομία καὶ ἀκρίβεια οἱ κύριες συντεταγμένες τοῦ ἔργου τῶν προβεβλημένων Ίεραρχῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Δίνεται ἔμφαση στὰ κύρια σημεῖα τῶν κεφαλαίων ποὺ ἀναπτύχθηκαν καὶ σχετίζονται ἄμεσα μὲ τίς θέσεις τους. Ὅπως καταδείχθηκε στὴν ἐπίπονη ἀξιόλογη αὐτὴ μελέτη, οἱ ἐν λόγω σημαντικὲς ἐκκλησιαστικὲς μορφές δὲν ἔγραψαν ἱστορία, ἀλλὰ δημιούργησαν ἱστορία, προβάλλοντας τὴν Ἐκκλησία ὡς μεταμορφωτικὴ δύναμη τοῦ κόσμου. Μὲ ἀπόλυτη πίστη στὸ τρίπτυχο ἐνότητα, ἀγάπη, Χριστός, ἀνοιξαν διαύλους κυρίως στὶς ἄλλες χριστιανικὲς Ἐκκλησίες καὶ Ὁμολογίες νὰ μποροῦν νὰ προσεγγίσουν τὴν Ὁρθοδοξία. Τὸ ὄραμά τους δημιούργησε προηγούμενο γιὰ τίς ἐπόμενες γενιὲς γιὰ τὴν οἰκουμενικὴ διάσταση τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τὴν ἀποστολὴ τῆς ὡς μαρτυρίας καὶ οἰκοδομήσεως ἑνὸς καλύτερου κόσμου.

Ο π. Μελίτων Μπέλλος μελέτησε ἐπιμελῶς ἀφθονία κειμένων μὲ τίς θέσεις τῶν Ίεραρχῶν, τὰ ὁποῖα ἀξιοποίησε μὲ διάκριση καὶ εὐχέ-

ρεια στην έρευνά του, παράλληλα με την πλούσια σχετική με τὸ θέμα του βιβλιογραφία. Μὲ ἐπαρκῆ γνώση τῶν θεμάτων ποὺ ἀναπτύσσει, ἐντάσσει στὴν ἐργασία του μὲ ἐπιτυχία μικρὰ καὶ μεγάλα ἀποσπάσματα ἀπὸ τίς θέσεις τῶν Ἱεραρχῶν, τὰ ὁποῖα μὲ διεισδυτικότητα καὶ γόνιμο προβληματισμὸ σχολιάζει. Μὲ νηφαλιότητα καὶ θάρρος συζητᾷ τίς θέσεις τῆς βιβλιογραφίας καὶ μὲ ἐπιστημονικὸ ἦθος ἐκφράζει τίς κρίσεις καὶ τοὺς σχολιασμοὺς του. Πρόκειται γιὰ μία πρωτότυπη πολύμοχθη ἔρευνα, καθὼς γιὰ πρώτη φορὰ μελετᾶται ἀπὸ κοινοῦ ὁ ρόλος τοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρα καὶ τῶν Μητροπολιτῶν Γέροντος Χαλκηδόνος Μελίτωνος καὶ Ἑλβετίας Δαμασκηνοῦ, γιὰ τὴν ὑπεύθυνη στάση τῶν Ὁρθοδόξων ἐμπρὸς στὸ σκάνδαλο τῆς διαίρεσης τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ συγχρόνως συγκρίνονται οἱ ἀπόψεις τους. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἡ μελέτη μὲ σαφήνεια, ἀπέριττο καὶ κατανοητὸ γλωσσικὸ ὕφος καταδεικνύει τὴν ἀποφασιστικὴ συμβολὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρα καὶ τῶν Μητροπολιτῶν Γέροντος Χαλκηδόνος Μελίτωνος καὶ Ἑλβετίας Δαμασκηνοῦ στὴν ἐν συνόδῳ σωστὴ πορεία καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῆς οἰκουμενικῆς κίνησης.

Δήμητρα Α. Κούκουρα,

Ὁμοτ. Καθηγήτρια Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Μελέτιος Στεφανᾶτος, *Ἴμβρου καρπὸς εὐκλεῆς. Ὁ Σχολάρχης Ἀπόστολος Χριστοδούλου (1856-1917)* (Κωνσταντινούπολις, Ἱερά Θεολογικὴ Σχολὴ Χάλκης, 2022).

Ἡ ἱερά μορφή τοῦ Μητροπολίτου Σερρῶν Ἀποστόλου, τοῦ ἀπὸ Σταυρουπόλεως καὶ Βερροίας παρουσιάζεται διεξοδικῶς στὴν ὀγκώδη, 752 σελίδων, μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλο «Ἴμβρου καρπὸς εὐκλεῆς: ὁ Σχολάρχης Ἀπόστολος Χριστοδούλου», ἡ ὁποία ἐκδόθηκε ἀπὸ τὴν Ἱερά Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης. Πρόκειται γιὰ τὴν δευτέρη μελέτη τοῦ ἱερομόναχου Μελετίου Στεφανάτου, ἀκουράστου ἐργάτου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης, τῆς ὁποίας τὸ πνεῦμα ἐνσαρκώνει σήμερα, καὶ πολυτίμου συνεργάτου τοῦ περιοδικοῦ μας «Ὁρθοδοξία».

Στὴν παρούσα ἔκδοση, ἡ ὁποία διακρίνεται σὲ τρία μέρη, περιλαμβάνεται πρῶτον ἡ ἐκτενὴς βιογράφηση τοῦ Μητροπολίτου Ἀποστόλου Χριστοδούλου, «τοῦ ἐκλεκτοῦ γόνου τῆς Ἰμβρου», παρουσιάζονται δὲ ἀναλυτικὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς του, μέχρι τὴν εἰσαγωγή του στὴν Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, ἡ εἰσαγωγή καὶ ἡ ἑπταετία τῶν ἐν αὐτῇ σπουδῶν του, αἱ ἐν Κιέβῳ ἀνώτεροι θεολογικαὶ

σπουδαί αὐτοῦ, ἡ Καθηγεσία καὶ Σχολαρχία του στὴν Χάλκη, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκλογή καὶ ποιμαντορία του σέ δύο Μητροπόλεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῆς Βερροίας καὶ τῶν Σερρών (σσ. 21-110).

Τό δεύτερον μέρος τῆς μελέτης, τό καί ἐκτενέστερον πάντων, περιλαμβάνει πολλά ἀνεκδότα κείμενα τοῦ Μητροπολίτου Αποστόλου, κυρίως ὡς ἱεροσπουδαστοῦ, Καθηγητοῦ καὶ Σχολάρχου ἐν Χάλκῃ, προερχόμενα ἐκ τοῦ Ἀρχείου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἀλλὰ καὶ ὡς Μητροπολίτου Βερροίας καὶ κατόπιν Σερρών, ἐκ τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (σσ. 111-707). Τῆς δημοσιεύσεως τῶν κειμένων τούτων προτάσσονται ἐκτενεῖς εἰσαγωγικαί παρατηρήσεις, διὰ τῶν ὁποίων ὁ συγγραφεὺς παρουσιάζει τὰ δημοσιευόμενα κείμενα, ἐπισημαίνοντας περὶ τοῦ Αποστόλου Χριστοδούλου ὅτι «πέραν τῆς προηγηθείσης βιογραφήσεως αὐτοῦ, πλείονα στοιχεῖα δι' αὐτόν δύναται τις νὰ ἀντλήσῃ ἐκ τῶν κατωτέρω τό πρῶτον δημοσιευομένων ἰδίων αὐτοῦ κειμένων, δι' ὧν κάλλιον διαζωγραφεῖται ὁ χαρακτήρ, ἢ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πορεία καὶ αἱ ὑψηλαὶ πρὸς αὐτὴν ὑπηρεσίαι του. Διό καὶ ἡ ἐνότις αὕτη τῶν ἄχρι τοῦδε ἀνεκδότων αὐτοῦ κειμένων [...] καταλαμβάνει μέγα μέρος τῆς παρουσίας ἐκδόσεως» (σ. 111). Τὰ μαθητικά πρωτόλεια κείμενα τοῦ ἱεροσπουδαστοῦ Αποστόλου παρουσιάζονται ὡς «δοκιμασίαι καὶ ἀγωνίαι» καὶ «ἀκρογωνιαῖοι λίθοι», οἱ ὅποιοι «ἐγεννήθησαν εἰς κεφαλὴν γωνίας» (σ. 118), ἐνῶ διὰ τὰ κείμενα τῆς Καθηγεσίας του ἐπισημαίνεται ὅτι «καταφανὴς ὑπάρχει ἡ διάχυτος ἀγωνία τοῦ συγγράψαντος νὰ μορφώσῃ διὰ τοῦ λόγου καὶ τῶν ὑποδείξεων του ἀρτίους ποιμένας, εὐσυνειδήτους, δυναμένους νὰ ὀδηγήσωσι τό ἐμπιστευθέν αὐτοῖς ποίμνιον εἰς νομάς σωτηρίους». Ἀκολουθεῖ ἡ ἐκτενὴς ἐνότις τῶν κειμένων τῆς Σχολαρχίας τοῦ Αποστόλου Χριστοδούλου (1899-1906), διὰ τῶν ὁποίων παρουσιάζεται διεξοδικῶς ἡ ἱστορία τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἡ ὁποία «ἀποτελεῖ ἐν τοῖς πράγμασι παραλλήλως μελέτη τῆς καθόλου ἱστορίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, καὶ δὴ ὄχι μόνον τῆς καταγεγραμμένης εἰς τὰς ἐπισήμους δέλτους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνησυχιῶν καὶ τῶν ἐνδιαφερόντων αὐτοῦ· τῶν ἐκάστοτε κατευθύνσεων καὶ τῶν μυχιῶν πόθων, τῶν μετὰ Θεὸν καθοριζόντων τὴν πορείαν αὐτοῦ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ἱστορίᾳ· τῶν ποικίλων δυσκολιῶν καὶ τῶν πολλῶν προβλημάτων, ἅτινα ἐβίωσεν ἰδίᾳ κατὰ τοὺς αἰῶνας τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς· τῶν θλίψεων, τῶν δοκιμασιῶν, τῶν πικριῶν καὶ τῶν δακρῶν, τὰ ὁποῖα ἐποτίσθη ἡ Μήτηρ Ἐκκλησία, ἀκολουθήσασα τὴν μαρτυρικὴν πορείαν τοῦ Γένους καὶ ἀναβαίνουσα μετ' αὐτοῦ τὸν μαρτυρικὸν Γολγοθᾶ, βαστάζουσα καρτερικῶς τὸν Σταυρὸν οὐτινος φέρει τὰ στίγμα-

τα ἐν τῷ σώματι αὐτῆς» (σσ. 135-136). Εἰς τὰ κείμενα τῆς Σχολαρχίας, δηλαδή, «ἐξεικονίζεται καί ὡς κατόπτρῳ ἀναπαρίσταται τό μέλλον τῆς Ὁρθοδόξου Ἱεραρχίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καθ' ὅσον σφυρηλατεῖται τό ἐφ' ἡμῖν ἡ Ὁρθόδοξος θεολογική ἐπιστήμη» (σ. 139). Ἀκολουθοῦν τὰ κείμενα τοῦ Ἀποστόλου Χριστοδοῦλου ὡς Μητροπολίτου Βερροῖας καί Ναούσης (1906-1909) καί μετέπειτα Σερρῶν (1909-1917), «ἀφορῶντα εἰς τὰς σχέσεις αὐτοῦ προσωπικῶς καί τῆς Ἐκκλησίας μετά τῶν τοπικῶν Ὀθωμανικῶν Ἀρχῶν, εἰς τὰ ποικίλα προβλήματα, ἅτινα προκαλοῦσιν οἱ ἐξαρχικοί Βούλγαροι, εἰς βαρβαρότητας τῶν ῥουμουνιζόντων, εἰς τήν προσπάθειαν διαφυλάξεως τῆς ἐθνικῆς ταυτότητος, τῆς γλώσσης, τῶν ἐθίμων καί τοῦ φρονήματος τοῦ ὁμογενοῦς ποιμνίου αὐτοῦ καί εἰς τήν κατά πάντα παροχήν προστασίας εἰς αὐτό πρός συνέχειαν τῶν πολυειδῶν αὐτοῦ ἀγώνων» (σ. 147). Ἡ ἐκδοσις τῶν κειμένων συνοδεύεται ἀπό σχολιασμό ἐκ μέρους τοῦ συγγραφέως στίς ὑποσημειώσεις.

Τό τρίτο μέρος τῆς παρούσης ἐκδόσεως ἀφορᾷ τήν ἐκδημία, τήν ταφή, καί τήν μετακομιδή ἀποτιμήματος τοῦ λειψάνου τοῦ Μητροπολίτου Ἀποστόλου στήν πατρίδα του, τούς Ἁγίους Θεοδώρους Ἰμβρου (σσ. 711-722). Παραλλήλως, ἐξετάζεται ἡ μνήμη τοῦ Ἀποστόλου Χριστοδοῦλου ἐν Χάλκῃ «πρός διαιώνισιν τῆς πρός τήν Σχολήν ἀγάπης αὐτοῦ» (σ. 714), καθὼς καί τό τελεσθέν ἀπό τόν Παναγιώτατο Οἰκουμενικό Πατριάρχη τρισάγιο ὑπέρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ Ἀποστόλου Χριστοδοῦλου, στίς Σέρρες τό 2015.

Τέλος, τήν ἐκδοσις κατακλείει παράρτημα περιέχον τρία κείμενα Χαλκιτῶν σπουδαστῶν περί τοῦ Ἀποστόλου Χριστοδοῦλου, ἕνα ἕμμετρον ἐπίγραμμα, μία ἐργασία εἰς τό μάθημα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, καθὼς καί ἡ νεκρολογία τοῦ παλαιοῦ μαθητοῦ τοῦ Μητροπολίτου Ἀποστόλου, Λεοντοπόλεως Σωφρονίου, εἰς μνήμην αὐτοῦ (σσ. 725-743).

Τήν μελέτη προλογίζει ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος, στόν Ὅποῖον εἶναι ἄλλωστε ἀφιερωμένη, ἀναφερόμενος τόσο στήν μορφή τοῦ Μητροπολίτου Ἀποστόλου, ἀλλά καί συγχαίρων τόν συγγραφέα. Αὐτή ἡ ἀξιοσημεῖωτη μελέτη ὄχι μόνον καθιστᾷ προσβάσιμα τὰ ἀδημοσίευτα ἀρχεϊκά ἐγγραφα, ἀλλά καί μᾶς ἐπιτρέπει νά γνωρίσουμε τήν ἀγαπητή καί ἐλάχιστη γνωστή φιγούρα τοῦ Σχολάρχου Σταυροπόλεως Ἀποστόλου.

Μητροπολίτης Πισιδίας Ἰώβ

John Chryssavgis (Ed.), *Global Initiatives of Ecumenical Patriarch Bartholomew. Peace, Reconciliation and Care for Creation*. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press, 2023.

Ο έκδοτικός οίκος του Πανεπιστημίου Notre Dame κυκλοφόρησε προσφάτως μία συλλογή από ένδεκα κοινές δηλώσεις της Α.Θ.Π. του Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου, οι οποίες αναφέρονται στην ενότητα των Χριστιανών, τὰ ανθρώπινα δικαιώματα, τὴ στήριξη τῶν προσφύγων, τὸ περιβάλλον καὶ ἄλλα συναφή θέματα, ὅπως τὴν πανδημία του COVID-19: τὴν κοινὴ δήλωση τοῦ 1995 μὲ τὸν Πάπα Ἰωάννη Β΄ γιὰ τὴ σημασία τοῦ διαλόγου (σσ. 3-6)· τὴν κοινὴ δήλωση τοῦ 2002 μὲ τὸν Πάπα Ἰωάννη Παῦλο Β΄ γιὰ τὸν κώδικα τῆς περιβαλλοντικῆς ἠθικῆς (σσ. 7-11)· τὴν κοινὴ δήλωση τοῦ 2004 μὲ τὸν Πάπα Ἰωάννη Παῦλο Β΄ γιὰ τὸν διάλογο περὶ φιλανθρωπίας (σσ. 13-17)· τὴν κοινὴ δήλωση τοῦ 2006 μὲ τὸν Πάπα Βενέδικτο ΙΣΤ΄ γιὰ τὸν διάλογο περὶ τῆς ἀληθείας (σσ. 19-23)· τὴ μεικτὴ δήλωση τοῦ 2014 μὲ τὸν Πάπα Φραγκίσκο ὑπὸ τὸν τίτλο «Ἐπέτειος ἑνὸς Ὁροσήμου» («Anniversary of a Milestone»), πὺ εἶναι ἀφιερωμένη στὴν ἱστορικὴ συνάντηση τοῦ Πάπα Παύλου Στ΄ καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρα στὰ Ἱεροσόλυμα τὸ 1964 (σσ. 25-29)· τὴ μεικτὴ δήλωση τοῦ 2014 μὲ τὸν Πάπα Φραγκίσκο μὲ τίτλο «Ἐπικύρωση Κοινῆς Μαρτυρίας» («Confirmation of Common Witness»), ἡ ὁποία ἀνακοινώθηκε κατὰ τὴν ἐπίσημη ἐπίσκεψη τοῦ Πάπα Φραγκίσκου στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο στὸ Φανάρι στὶς 30 Νοεμβρίου (σσ. 31-34)· τὴ μεικτὴ δήλωση τοῦ 2015 μὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Καντέρμπουρου Justin Welby γιὰ τὴν κλιματικὴ ἀλλαγὴ καὶ τὴν ἀνθρώπινη υγεία (σσ. 35-38)· τὴν κοινὴ δήλωση τοῦ 2016 μὲ τὸν Πάπα Φραγκίσκο καὶ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν Ἰερώνυμο γιὰ τὴν προσφυγικὴ κρίση (σσ. 39-42)· τὴν κοινὴ δήλωση τοῦ 2017 μὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Καντέρμπουρου Justin Welby γιὰ τὴ σύγχρονη δουλεία (σσ. 43-46)· τὴν κοινὴ δήλωση τὸ 2017 μὲ τὸν Πάπα Φραγκίσκο γιὰ τὴν «Παγκόσμια Ἡμέρα Προσευχῆς γιὰ τὴ Δημιουργία» (σσ. 47-49) καὶ τὴν κοινὴ δήλωση τοῦ 2021 μὲ τὸν Πάπα Φραγκίσκο καὶ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Καντέρμπουρου Justin Welby μὲ τίτλο «Παγκόσμια Ἐκκληση γιὰ μίᾱ Παγκόσμια Πρόκληση» («A Universal Appeal for a Global Challenge» (σσ. 51-56).

Σὲ αὐτὲς τὶς ἱστορικὲς δηλώσεις προτάσσεται Πρόλογος (σ. vii-ix) τοῦ νῦν Προέδρου τοῦ Πανεπιστημίου Notre Dame, Fr. John I. Jenkins, ὁ ὁποῖος ὑπενθυμίζει τὴν ἐπίσκεψη τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου στὴν πανεπιστημιούπολη καὶ τὸν λόγο πὺ ἐκφώνησε

κατὰ τὴν ἀπονομή του «τιμῆς ἔνεκεν» διδακτορικοῦ διπλώματος μὲ τίτλο «Κλιματική ἀλλαγὴ: Μία οἰκουμενικὴ ἐπιταγή». Τὸ κείμενό του αὐτὸ ἐμπεριέχεται πλήρως σὲ αὐτὴ τὴ συλλογὴ (σσ. xxiii-xxvii) καὶ παρουσιάζει τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχην ὡς «ἓνα μεγάλο Χριστιανὸ καὶ θρησκευτικὸ ἡγέτη, ὁ ὁποῖος δὲν σκέφτεται μὲ στενόμυαλους ὄρους» (σ. viii). Μετὰ τὸν Πρόλογο τοῦ Προέδρου τοῦ Πανεπιστημίου ἀκολουθεῖ ἡ σημαντικὴ Εἰσαγωγὴ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου Ἰωάννου Χρυσουγῆ, ὁ ὁποῖος σκιαγραφεῖ τὸ πορτραῖτο τοῦ «Πράσινου Πατριάρχου», τονίζοντας τὴν οἰκουμενικὴ του καρδιά καὶ τὴν οἰκουμενικὴ του δέσμευση (σσ. xi-xxii). Τὸ βιβλίον κοσμεῖται ἀπὸ δέκα σελίδες μὲ φωτογραφίες ἀπὸ αὐτὲς τίς διάφορες ἱστορικὲς συναντήσεις.

Ἡ ἀξία αὐτῆς τῆς ἐκδόσεως ἔγκειται στὴ συμπερίληψη σὲ ἓνα κοινὸ τόμο ἕνδεκα κοινῶν δηλώσεων, οἱ ὁποῖες ἀδιαμφισβητῶς σημάδεψαν, μὲ τὴν ὠθηση τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Βαρθολομαίου, τὴν προσέγγιση τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ἐνασχόλησή τους μὲ περιβαλλοντικὰ καὶ κοινωνικὰ θέματα, καθιστῶντάς τα μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο προσιτὰ σὲ ἓνα εὐρὺ ἀκροατήριον ἐρευνητῶν, θεολόγων ἢ ἀπλῶν πιστῶν.

Μητροπολίτης Πισιδίας Ἰώβ

ISSN ****-****

